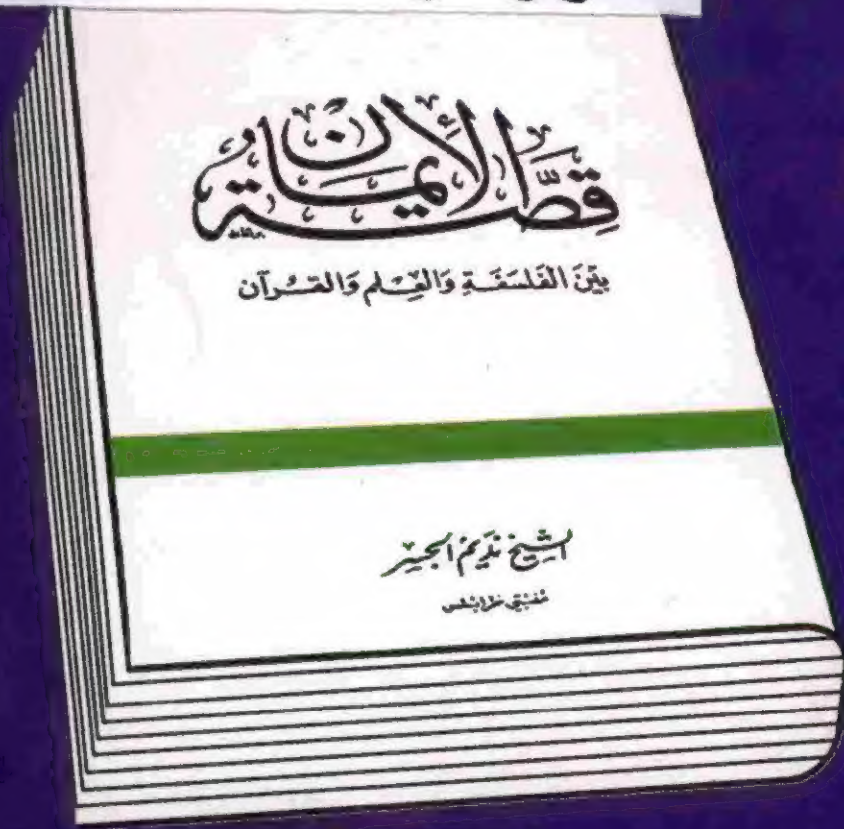

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

زنجبیری
هزری
شاوچه رخی
نیشلامی

کتابخانه نیشامی

له نیوان فه لسه فه وزانست وقرئانا

نیشامی	بیداچوونموهه لئوالبهوهه	هه رگدبانی
نوری قارس حه مه خان	ده سته نووسینلهه ته فسیه	نوری عبده صالح
		نابغه له

DM/AN
Eman

داستانی ایمان
در تولا فاضله و زلال نسج و قریانند

زنجىرهى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامى

- دەۋلەت مەندىكىرىنى كىتەپخانىنى كوردىيە بە گىرنگىرىنى و كارىگەرترىنى دەقى ئەۋ كىتەپخانىنى كە مەشخەلى سەررىنى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامىن.
 - ئاشنا كىردىنى خويىنەرو لوى موسولمانى كوردە بە دەقى ئەۋ كىتەپخانىنى كە سەرچاۋەن بۇ رۇشنىبىرى ئىسلامىنى و سازىنەرى بىدارىنى قىيامەتى ئىسلامىنى پىرۇزىن.
 - شارەز كىردىنى راستەمۇخۇنى لوى كورد بەم سەرچاۋانە، ئازاد كىردىنەنە لە گىشت كۆت و بەند و بۇچۇنى تەسكى خىزىيەتى و تاكەرەۋى و رەۋىگەرلىكى.
 - بىناغەيەك بى بۇ بىنايدانەنى كەسايەتەكى ئىسلامى بەھىز بۇ ھەر تاكىكى موسولمانى كورد تا تواناى ئەنجامدانى ئەۋ گۇرانكارىيەنى ھەبى كە خۇاى پەرۋەردگار پىنى سپاردەۋە.
 - دەگەل رىز و تەقدىرمان بۇ پىرۋپاى نوسەرانى ئەم زنجىرەيە، مەرجىش نىيە نىيە پابەندى ھەمۇ پىرۋبۇچۇنەكانىيان بىن.
 - با دەستورىشمان لە ھەرگىرن فەرمايشتەكەى خۇاى پەرۋەردگار بىت.
- ﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ الزمر - ۱۸

داستانی عثمان

دینا فاضله و ناسخ و قورماندا

نویسنی

ذی الجسر

دو گیزیانی : نوری عبداللہ ناغوری

بیتمک : نوری قارس

پیدا ہونہ و لیکوینہ وی

ہستی و نور سبکی نہ فسیر

دینا و کورمان و نور سبکی / ہدیہ

**مافی له چاپدانهوهی پارێزراوه بو
نوسینگهی تهفسیر**

ناوی کتیب به عاره‌بی: قصه الإيمان
 ناوی نوسهر: نه‌دیم کوری حسین الجسر
 ناوی کتیب به کوردی: داستانی ئیمان
 ناوی وه‌ر گێڕ: نوری عبدالله صالح ناغجه‌له‌ری
 چاپ و بلاوکردنه‌وه‌ی: نوسینگهی تهفسیر/ هه‌ولێر
 کۆمپـیوتـهر: نوسینگهی تهفسیر
 خـه‌ت: نه‌وزاد کۆیی
 نۆره و سالی چاپ: یه‌که‌م ١٤٢٣ ک ٢٠٠٣ ز
 چـاپکردن: چاپخانه‌ی په‌روه‌رده
 تـیراژ: ١٥٠٠ دانه
 ژماره‌ی سباردن: ٤٤٢ سالی ٢٠٠٢

التفسیر

هه‌ولێر - شه‌قامی دادکا

ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨

tafseeroffice@maktoob.com
 AlTafseer@hotmail.com

پیشگی ماموستا نوری فارس مرخان

سوپاس بۆ خودا، سلاو له هزارهت
دروود له یاران، رهحمهت له نومهت

ماموستای داناو زانا، کورد پەروەر و خواناس، جەنابی ماموستا نوری عبداللە،
هەلساوه به وەرگیرانی ئەم شاکارە نازدارە، کەناو دارە بە (قصه الإيمان: داستانی ئیمان)
تارادیه کی باش به کوردیه کی سەرکەوتوو، باش ئەوهی که پەشنوسه کی تەواو
کردبوو، داوای هاوکاری له بەده کرد، بۆ نووسینهوهی پاک نووسه کی، گەرچی من
مەشغەلەتی تری زۆر زۆرم هەبوو، باش باش دەزانم که ئەم کتێبه وەک گەوهەر و
ئەلماس وایه، کەریار و خوازیاری خۆی دەوێ، بەلام له خزمەت ماموستا نوری دا، زۆر
بەوردی له سەرەتاوه هەتا کۆتا، له گەل عەرەبیە کەیدا بەر اوردمان کردەوه و، پیاذا
چوینینهوه، بەلام له بەر ئەوهی ماموستا نوری خۆی چاوی یارمەتی نهئەدا، که کتێبه که
چەند جاری نووسراوهتەوه، لەو بېروایەدام، لەهەر شوێنی کەم و کورتیهک
لەوهەر گەراوه کەدا هەبێ، لەهەلهی نووسیارهوه نزیکتره و هەتا له هەلهی وەرگیر، به
هەر حال به کوردی کردنی کتێبکی و شاکاری نایاب، له بابەتیهکی واقورس و
گراندا، له لایهنی تاقه کەسێکهوه، له بارو دۆخیکێ ئاوادا، به تابهتی له زمانیکێ
پیشکەوتووی دیرینی وەک عەرەبییهوه، بۆ سەر زمانی کوردی، کەتازه له دەوری گەشه
کردندایه، قەت قەت له مه باشتر نابێ.

بەراستی ماموستا نوری حوسنی اختیارێ بهنسیب بووه، که ئەم شاکاره جوانه
هەڵبژاردوه، که لەو ئەدەبه بالایانهیه، کەدەبن به خۆراکی گیان و پۆشنایی چاوان، لهو
جۆره کتێبه نەمرانهیه، که شایانی ئەوهن به ئاوی زیر بنوسینهوه، بهر منگغو مفهومی ئەم
حیکمهته ده کهوێ که دهفهرمویی: (کلام الملوك ملوک الکلام).

یاخو ماموستا نوری دهستت هەر خوش بێ، قەلەمه کەت نەرزێ

میشکی

سو پاس و ستایشی بنی پایانم بۆ خودای میهره بان، سلاو دروودی بنی شومار، له سهر پیغمبههر خۆشهویست و نازدار، پاش ئه مه عه رزم ئه مه یه له خزمهت ئازیزانی خۆما:
له سهره تای ههفتا کانهوه ئاشاییم له گه ل ئه م کتێبه بنی وینه، که م مان نه ده دا په ییدا کردووه، پاش ئه وه ی که به باشی لێی حالی بووم، ئه شقی بووم، خولاییی به کوردیکردنی و کردنی به دیاری بۆ نامه خانه ی ئاوه دانی کوردی که وته سهرم، به لام به هۆی ئه وه وه که سهر په رشتیار بووم، له پسه پۆری زمانی عه ره بیدا، له ناوه ند و دوا ناوه ندیی قوتابخانه کانی په ره رده دا، ئه م ئاوا ته م دوا که وت، پاش ئه وه ی راویژم به هه ندی مامۆستای پسه پۆر کرد له م یاره دا، پاش ئه وه ی که خانه نشین بووم، پشتم به خوا به ست و دهستم کرد به وه ر گێڕانی، به لام به هۆی ئه وه وه که چاوم یارمه تی نه ده دام، ناچار هانا م برد بۆ خزمیککی خۆم، که خوشکیکه، یارمه تی دام له خۆینده نه وه ی ئه صله عه ره بیه که ون له نووسینه وه ی وه ر گه راوه که ی.

جاله بهر ئه وه ئه م کتێبه کتیبیککی فره لایه نه، فره بابته، راویژم به فره مامۆستای پسه پۆر له و بابته و مه ودا یانه دا کردووه، هه ر که سنی له بابته یی خۆیدا - وه ک: فه لسه فه و منطق و به لاغمو عه قیده و پزیشکی و سروشتناسی... تاد- به پیتی توانای خۆی یارده ری پشککه ش کردووم، جا پاش ئه وه ی له ماوه یه کی قیاسی دا هه لسام به م ئه ر که په روزه، ته وای کتێبه که م وه ر گێڕایه سهر زمانی شیرینی کوردی، بۆ دلتیایی ته واو، له گه ل به ریز: مامۆستا نوری فارس همه خان دا، ده قی وه ر گه راوه که مان دوو به دوو، له سه ره تا وه هتا کو تایی، له گه ل ده قی ئه صله عه ره بی یه که ییدا به راورد کرده وه، به پیتی بواری گونجاو توانای سنوورداری خۆمان، له هه ر شوێنی پتووست به راستکردنه و بنی، یا هه له بۆ ئیره ک،

يا گۆرانكار يىك بوو بى، به هاو كارى هەردوو كمان كردوو مانە، لە هەندى جىگە
رستە كانمان دا رشتۆتەو.

واتە: دووبە دوو پىكەو پىادا چوونەو هەيه كى تەواوى وردمان ئەنجام داو، ئەو مان
چە سپاندوو كە كورد يىكە كى پەسەنى پەوانى پەتى يەو دەقاو دەق تەر جەمەى ئەصلە
عەرەبە كەيه، لە بەر ئەو زۆر سوپاسى ئەو ماندوو بوونەى مامۆستا نورى فارس دە كەم،
كە لە گەلما، بۆ خزمەتى ئەم كتيبە كيشاويەتى، خوا پاداشتى باشى خيىرى بداتەو،
هەروەها سوپاسى مامۆستا مەلا ئەبوبەكر دە كەم، كە ئىمامى مزگەوتى شەهيدانە، لە
گەرە كى مامۆستا يان لە سلیماني، هەروەها سوپاس و پريم بۆ هەموو ئەو بەرپزانهى كە
بە هەر شيوەى يارىدەيان داوم، بە تايبەتى بەرپز جەنابى حاجى مخلص كە ئەركى لە
چاپدانى ئەم كتيبەى گرتۆتە ئەستۆ.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العلمين

نورى عبدالله ناغملرى

سەرپەرشتياری پىسپۆرى خانە نشين

لە زمانى عەرەبیدا

١٠ / رەجەب / ١٤٢٣ ك

٢٠٠٢ / ٩ / ١٧

پیشے کے نووسر

جون روم کتبیم بہ دست گریست

ئاۋەدان بىن يارىگى كاتى منالى و، ھەوارگە سەردەمى لاۋى، چەوندە شىرىن و دىگىر و خەم ھەژىنە، بەتايىبەتى لە كاتى دىنى و سەرلىدائىدا، لە پاش چەشتى تالى و سۆرىي غەرىبايەتى و پىرىتى!

كاتى پىنى شاد دەيىنە، پىرى ۋەك كاژە ھەور، پەردە تاراي لاۋازى پىن پۇشيوە... بەراستى ئەم جۈرە يادگار يانە، گىژەلوو كەى بىرەۋەرى و يادگارى، لەناخى دەروو غاندا ھەلدە كات، كە ۋەك بۇتە ئەم سۆزو ھەستانەى تىادا دەتۇيىنەۋە و ئاۋىتە دەبن: ھاۋدەمى و ھۇگرى و سۆزو ھۇرۇيى و داخ و نامۇيى و خەم و خەفەت و ھات و ھاۋارو بىن ئومىدى و دلدانەۋە و فەرامۇش ھاتن!

ئاي لەناۋ گىژاۋى ئەم ھەموو خەم و پەژارە خەمۇكاۋىدە چەن خۇشە گرىان، كاتى بەگرىان خۇمان و ئەو ئازىزانەى لىيان داپراۋىن بلاۋىنەۋە، ھەروەھا ئەوانەشى كە ھاكا لىيان جىابوۋىنەۋە!

ۋەك رىبۋارىك لە زىدو نىشتىمان ھەلكەنراۋ، كەلەتاۋ روۋى و داپرانى لە ئازىزان و خۇشەۋىستانى، كولى گرىانى بەھىچ شتى دانامركى، مەگەر بە ئومىدى شادبوون بە كۆمەلى خۇشەۋىستانى نوئى، كەچاۋە نوپى دەكەن لە ۋولاتىكى دوور دوورا! لەم ئاخرو ئۇخرى تەمەنەدا، ژيان لەبەر چاۋمان زۆر بەنرخ و شىرىن دەبن، لەھەمان كاتدا بەرە بەرە زۆر تفتو تال دەبن، بىردۆزەى مردن و نەمان تۇقىنى لە ھەموو كاتى پىز پىۋىستىمان بە باۋەرى تەۋاۋە، بەو خوادايەى كە نەمرى ھەمىشەى يە، كە خۇى بەلىنى ژيانىكى تىرى بىن برانەۋەى بىن داۋىن، ئەگەر ئومىدى ئەو ژيانە نوئىيەى تىر نەبن، ئەم ژيانە كەم و كورتەى دىنيا بىن ھوودەۋ پىرو پىروچ دەبن!

لەو يادەۋەرى يانەى كە ھەرگىز ھەرگىز لە بىرم ناچىن، لە شارە كەى خۇم (مىزگەۋتە كەى تەيىنالە) كە كەوتۇتە ئەو پەرى ئاۋايىيەۋە، كەوتۇتە ناۋ باخ و مىرگىكى

دلرفينهوه، ههموو يادگارى زيرىنى منداليم والىهوى چونكه بهيانبيه كانى جيژم دههينيهوه ياد، كاتى باوكم له گهل گزنگى خوره لات دههات و، منيش له دوايهوه دهريشتم بۇ ريارهتى مردوه كايمان له گورستانه كهى تهنيشت مزگهوت كهدا، پاشان نويزى جهزنى له مزگهوت كهدا ده كرد، ههروه ها له يادهوه ريه خو شه كانى ئهو مزگهوتيه، ئيواره فينكه خو شه كانى هاوين، ياريم ده كرد له بن داره گهوره كهى ناو حهوشهى مزگهوت، كه له نيوان حهوزه كهو بيره كهدا بوو، باو كيشم له ژووره كهى خوى دادهنيشت، كۆمهلى له پياوماقولاڻ و ماموستايانى بهريز له دهورهى ئهلقهيان دهدا، گوئيستى وته كانى ده بوون، ههركه دهرفهتم دهست كهوتايه، ههستم بكردايه، كه باوكمه بى ناگايه له مس، رام ده كرد بۇ ناو باخه كه، له بهريزه كهى قاميشىكى دريژم دهبرى و. ده مكرده به ئهسپ و غارم پى ده كرد... ههركه لهو يادهوه ريانمه مناره پىچاو پىچه كهى مزگهوت كه، كه به پىليكه كانيدا سهرده كهوتىن، پاش كهمنى كه خو مان ده بىني يهوه له ناو مالى مزگهوت... ديتته يادم ئهو بيره ميردهى كه بانگدهربوو، كه وركم لينده گرت، له گهل ما سهركهوى بۇ بانگدان، تا بانگ بدا، له پيش هاتنى كاتى بانگدا، ئهويش دادهما، كه ههلم خهله تىنى ودام بكركىنى، تاكاتى نويزى شيوان دى... ههروا بهروشى دايكم دههينيهوه يادم كه چۆن كاتى باسى ئهو مناره سهيرهى مزگهوت و بيره كم بۇ ده كرد، له گهل بهريزه قهرمه چره كهى، ئهويش هه ميشه دهترساندم له مارو ميروو، جهختى خزمه تكاره ده كرد كه نه هيتلى به ته نهها سهركهومه سهركهوتيه، يابچمه قهراغ بيره كه...

ئهمانه ههموو دينهوه يادم، كه زور بهيان مردن پىچاونه تهوه، ههموو رويشتن و، ئاه و ناسوزىكى زورىيان له ناخى دهروو غندا به جييهشت، له كهلاوه كانى رۆژگارى دووروو دريژدا، ههركاتى كه ده گهريمهوه بۇ تهينال ئهم يادهوه ريه خو ش و ناخوشانه، وهك سكتى سوورو شيشى سوورهوه كراو، هيرش ده به نه سهركهوتيه دله پر له خهم و جه خاره....

رۆژگارى دووروو دريژ دوورى خستينهوه، دوور كهوتينهوه له گهركه كه مان، له مزگهوت كه مان، تهنا نه تاخر شت دوورى خستينهوه له شاره كه مان... ئهوه تا پاش غهريبيه كى زور گهريينهوه بۇ لاي... شهوق و ئارهزو پالپان پيوه نام به رهو (تهينال)

چۆن ئەم كىتەپ بەدەست گەشت

لەوئىش رووم كىردە مەزگەوتە كە لە كاتى گەرمەى خۆردا، كە نوپۇ كەرانى لىئى نەبوو كەوتە هاتوو چۆ لەنيوان يارىگا كانى مندالىما، هەموو يادەو ەريە كام وروژاند...

پاشان گريانىكى زۆرم بۆ هات.

لە كاتىكا كە لە دەرياي بىدەنگيدا نوقم بوو بووم، گوئىم لەههچ نەبوو، مەگەر لەدەنگى گريانە كەى خۆم نەبى، كە گومەزە بەرزە كانى مەزگەوت دوو بارەيان دە كىردەو، ئالەم كاتەدا لە هۆدە كەى لای راستمەو گوىيىستى دەنگى بووم واتە: ئەو زوورەى كە لە مندالىم دا دەترسام بچمە ناو، لە سام و بىمى ئەو گۆرپەى كە لەناوى دا نيژرا بوون، كوتوپر لەدەرگاوه پيرە ميردېكى نووراني، سەرپاك سې، جل نامۆ، سەرى كيشا، بەرەو لای مەن هات، پاش سلاو كردن دانىشت، بەزمانىكى عەرەبى رەوان، بەلام شىوەى ناعەرەبىنى پىنە ديار بوو، فەرمووى (ئەى برا! هۆى گريانت چىيە؟) وتم: يادەو ەريە كى زۆرى كاتى مندالى ئەم مەزگەوتەم هەبە لەسەردەمى باو كەمەو.

فەرمووى: (باو كى كىيە؟) هەر كە ناوى باو كەم هينا، ئەو لەشى كەوتە لەرزىن، بەچاويكى فرمىسكاوى يەو سەرنجى دام و وتى: (باو كى تۆ شىخ جىسر بوو؟) وتم: بەللى گەورەم! ئەى جەنابت كىيە؟ وتى: مەن بەچەى دوورم مېسەرە (ئالى مائى)م، كە لەو يەو هەندىكيان پەراگەندەى شام بوون، هەندىكى تىرشيان پەراگەندەى حىجاز بوون، لە حىجازەو چارەنووسى خوايى باپىرەى باو كەمى راپېچ كرد بۆ هيندو لەوئى جىگىر بوو، ناوى خۆم (جەيرانى كورى ئەزەفى بەنجايى)يە.

وتم: چى تۆى هيناو لە هيندەو بۆ ئەم جىگا يە؟ وتى: مەن لە هيندەو نەهاتووم بۆ ئىرە، بەلكو لەسەمەرقەندەو هاتووم، وتم: چى تۆى هيناو جىگا دوورەو بۆ ئەم شارەى ئىمە، هۆى مانەوت چىيە لەم مەزگەوتەدا؟

وتى: لەرېنگەى سەفەرە كەمدا لام دا بۆ ئىرە، بۆ زيارەتى باو كى: مەنىش بەسەرسامى يەو تەماشام كرد، لە دلى خۆمدا وتم باو كەم دەمىكە كۆچى دوايى كردووه! هەستى بەخەيالە كەم كردو گوتى: سەرت سۆرپەمىنى مەن سەفەرى حىجازم لەبەرە، لام داو بۆ ئىرە كە سەردانى ئارامگاى باو كى بكم/ هەروا زيارەتى ئەم مەزگەوتەش كەم، كە لە كاتى خۆى دا شىخى مامۆستام زۆر خۆشەويستى كردبوو لەلام، پىنى رەگەياندم كە باو كى ئالىرە تەشرىفى دەرسى وتۆتەو، نوپۇ كەران پىنماييان كردم كە

دەرسى تىادا وتوتەو، دەيىنم ئەم مزگەوتە زۆر لە مزگەوتە كەى خەرتگ دەچى، ئەم مزگەوتەى كەوا خۇشتىن و بەنرختىن زىانم تىيدا بردۆتە سەر، لەبەر ئەو پىم خۇش بوو كە چەند رۆژىكى تىچدا. عىنمەو، تا كاتى حەج دى، خۇم تەرخان بىكەم بۇ خواپەرستى، لەبارە گاي ئەم مامۇستايەى كە مامۇستا كەى منى پىنمايى كرد بۇ رىنگەى خوا... وتم: مامۇستا كەى تۆكىيە! وتى: شىخ ئەبو نورى مەوزوون بوو، كە يەكنى بوو لەزانا ھەرە بەرزەكانى سەمەرقەند!!

وتم: ھەمو رۆژەكانت ھەر بە پەرستش و خوا پەرستى دەبەيتە سەر؟ وتى: ئىستا بەلنى بەلام لەمەو پىش داستانى سەرلىشىئاوى و باوهرى خۇم دەنووسىيەو، ئەوھى كە شىنخى مەوزوون پىنى نوسىمەو، لەو داستانەو باوكم ناسى.

وتم: داستانى باوهر و سەرلىشىئاويت چىيە؟
وتى: چىرۆكىكى دورو درىژە كە خودا يارمەتىم بدا بلاوى دەكەمەو بەناو جەماوهردا.

ئىنجا پىرە مىردە كە چووە ناو ژوروى قەبرەكانەو، لەپاش كەمنى ھاتە دەرەو، دەفتەرىكى گەورەى پى بوو، لەبەردەمدا داینا، فەرموى: (ئەمە ئەمالى شىخ مەوزوونە)، خۇم بەدەستى خۇم ئەم نوسخەيەم نووسىو تەو بەشىوھىكى جوان بەين كەم و كورپى. وتم: ئەمە كىيىنكى گەورەيە، رىگەم دەدەى بىيەمەو بۇ مالمەو ھەتا لەيەك دووشودا بىخوینمەو، پاشان بۆت بەيىنمەو؟

وتى: ئايا توركىيەكى باش دەزانىت؟
وتم بەلنى زۆر باش دەيزاتم.

وتى: كىيىنە كەت دەدەمى، كاتى باوهرم بوو كە تۆ بەراستى كورپى شىنخى جىسرەت و شايانى خویندەنەو ئەم پەراو مەزنەيت.

وتم: باشتىن بەلگە بۇ چەسپاندنى رەگەزى بەندە، ئەوھە كە تەشرىف پىنى لەگەلمان بۇ مالمەو، تا خەلكى بەگشتى شايتى ئەوھم بۇ بدەن كە من كورپى شىنخى جىسرەم، لەھەمان كاتدا كىيىنخانە كەى باوكم پىن نیشان دەدەم.

فەرموى: پىويست بەم ھەموو زەھمەتە ناكات، بەلام يەك پرسیارت لىنى دەكەم: مەزنىن كىيىنى باوكت كامانەيە؟ كام سەرباسى لەھەموو سەرباسەكانى تر گرنگەرە؟

چون ئەم كۆپىيەم بەدەست گە يەشت

وتم: بەناو بانگترین كۆپىيى باوكم (الرسالة الحميدية) يە، گرنگترین سەرباسى ئەو باسەيتى، كە سەبارەت بە چەسپاندنى بوونى خودايە، لە گەل بەرپەرچدانەوێ زانانى باوەرە سروشت پەرستەكان، بەلام ئەوەندە ھەيە كە ئەم باسە ھەرە گرنگە، لەنيو چەند باسنىكى تردا، كە پەيوەندى يان بە چەسپاندنى بوونى پيغەمبەرپەيغەمبەر ھەيە شاراوەتەو، كەوان لەسەتاي كۆپىيە كەو، ھەر وە بەھەندى حەكمەت و فەرمايشتى بەرز كەوا لەدوايەو! لەبەر ئەو ھات بەدەلما كە ئەم باسە گرنگە زىادەكانى لىنى فرى بەدەم/ و كورت و پوختى بكەم و سەربەخۆ بەچاپى بگەيەم.

فەرماوى: باوەرم كرد كەتۆ بەراستى كۆپى مامۇستا جيسریت، لەھەمانكاتدا شايانى ھەلگرتنى ئەم سپاردەيەيت، ئەم كۆپىيە بەديارى بۆ يادگارى پيشكەش بەتۆ كرد، ئەم كۆپىيە پوختەي كۆپىيە كەي باوكتى واتياداوە داستانى گومان و باوەرى منى بەتەواوى واتيادا، وەرى بگەرەو وەرى بگيرەو چاپى بكەو پەخشى بكەرەو بەناو خەلكا، من لەم بارەيەو داواى كرى و پارەت لى ناكەم تەنھا داواى پاداشتى باش لەخواى بەخشندە دەكەم، كە ئەم كارەم ساخ بۆ پەزەمانەندى ئەو بى و بەس، مەردووم بەگشتى سوودى لىوەر بگرن و، خۆشم لە پاش مەرگم لەپيت و فەر و خيرو بىرى بەھەرەمەند بيم.

لە پاش چەند رۆژي ئەم پياو بەدەست بەرەو و لاتى حەجاز بەرپەكەوت، منيش لەماوەي چەند سالتىكا ئەم پەراو كەم مانەندەم وەرگيرايە سەر زمانى عەرەبى، پاشان رۆژگار منى ھەلدا بۆشارى (تەشقەند).

گەرەتەرين ئاوام ئەو بوو بگەمە گوندى (خەرتەنگ) ھەتا سەردانى حەيرانى كۆپى ئەزەف بكەم... وەرگەرپاوى كۆپىيە كەي پى نيشان بەدەم، ھەرەھا ديدەنى وزيارەتى گۆرپى پىروژى ئىمامى بوخارى بكەم پەزاو پەھمەتى خوداى گەرەي لى پىت - جا بۆ ئەم مەبەستە، پياوى مەردى خانەدان: شىخ ضايا والدين باباجانى كۆپى عەبدى صالح، زاھيدى عابيد وەلى خوا، باباخان، موفتى گەرەي و لات پەھمەتى خواى لى پىت - بۆ گەيشتم بەم مەبەستە، ئەم زاتە يارمەتى دام، كە يەكنى بوو لەخۆشەويستى باوكم، كاتى ھەستى پى كردم ئارەزووى سەردانى گوندى خەرتەنگ ھەيە و گەرەيى نواند، لەگەلما ھات بۆ شارى (سەمەرقەند) لەوێشەو بۆ گوندى (خەرتەنگ) لەوى

بەھۇى بىخۇرىى مەزگەوتە كەتە زانىم كە ھەيرانى كۆرى ئەزەف پۇشتۇتە بۇ ھەج،
لەمە كەكەى پىرۇز وەفەتى كىرەتە.

لەوتى سەردانى مەزگەوتى پىشەوا بوخارىمان كىرە، لەسەر گۆپرى پراوستانى، كە
سەرنىم دا مەزگەوتە كە، وە كە ھەيران باسى كىرەتە رىك واپو، زۇر لەمەزگەوتە كەى
تەينال دەچو، كە تاك كەوتەتە لەنىو باخ و پەزىكى زۇردا، كەتە ماشام كىرە و مەرقەدى
ئىمام و بەدەرەتە، خانووى بەسەرەتە نىيە، و الەناو باخچەپە كا، لەبن گەرە دارىكى
سىنەر چىرى فەنكەدا، گۆپرىكى ئاساىى، نە ھەلبەستارە، نە گەچكارى كراو، نە لاوانەو
چەترى بۇ كراو، نە پازاوتەتە، چوومە ناو ئەو ژوورە بچووكە، كە ھەيران و شىخ
مەزونى مامۇستاي دەرسيان تىادا دەخويندە، بىنىم وە كور وە صفى كىرە بۇم واپو،
دەپروانى بەسەر گۆپرى ئىمامدا، لەوتى نوپۇم كىرە، پەھمەتم نارد بۇ گىيانى ھەيرانى
كۆپرى ئەزەف و مامۇستاكەى، كۆلى گىرانم بۇھات بەشىوئەپە كى وەھا ھاورىكەم
سەرى سۇرما لەم گىرانەم.

ئابەم شىوئەپە ئەم كىتەپە گەپشتۇتە دەستەم و كىرەتە بە ھەرەپە، كە ئىستا و
پىشكەشى ئەكەم بەخوينەرانى بەرپىز، ئەو سىپاردەپەى كەلە ئەستۇمدا بوو خوا يارىنى، و
جى بەجىم كىرە.

ھەزرى بەردەرگەپ پەھمەتى خوا

عبدالله نەدەم كۆپرى ھەسەن الجىسر

موقتى تەراپىس

پاک کردن بهره و شیخ مه و زون

سوپاسی بێ هاوتا بۆ خودای بەخشندهو بەخێو کەری گشت گیانهوهرێك، سلاو و درودی خوا لە پێغمەبەری سەرورەمان (محەممەد) کۆتایی هێنەری پێغمەبەرەن و پەیمانێران. بەندەى بێ دەستەلات، هەزار بۆ بەخشندهى خودا، (حەیرانى کۆرى ئەزەف مائى بەنجابى) دەلێت:

کاتێك خوازیاری زانست بووم لەزانکۆی (پیشاوەر)، خۆرسکی خودم، هەردەم پەرۆشمەندو ئارەزوومەندبووم بۆ زانیاری: کە هەموو نادیارێك رووناك دەکات، مل درێژ دەکات بۆ هەموو نەزانراویك، بەمە لەبەنەمای هەموو شتێك و ناوهرۆکی و، هۆکارو دەرەکانی، نەهێنی و کارزانیه‌کانی دەکۆڵێتەوه؛ خو و دایم وابوو، کە پرسیار بکەم لە مامۆستایان و هاوهرێانم، لەم گەردوونە، کەچی یە، کەى دروست بوو، لەچی بنیاد نراو، کێ دروستی کردوو، چۆن دروستی کردوو؟ لە بەرامبەر ئەم پرسیارانە سەر زەنشت دەکرام و، بەگالتهوه وەلامم دەدرایهوه، مامۆستایانم دەربارەى من دەیان ووت: ئەمە خوازیاری زانست و ئایین نی‌یه... بەلکو فەلسەفەچی و بیقەرە، تاواى لیهاات بوومە گالته‌چی هەموو هاوهرێانم، پشتگوێیان خستەم، پێشپێر کێیان دەکرد لەفەرمانۆشکردن بۆ رەزامەندی مامۆستایان، بەجۆرەها ناو ناتۆرەى دژوار ناویاننام، هەتا زانکۆی فراوانیان لێ تەنگ کردم،....

بەلام ئەم جودایی و گالته‌پێکردنەیان سوربوون و دوو دلی زۆرتر کردم، تالەناخدا چەسپا کە ئەو راستیانەى، کە بەدواياندا وێلم، دەرکی پێ ناکرێ و نازانرێ، ئەقل و ئایینیش کۆ نابن، مەگەر لەرێی فەلسەفەوه نەبێت؛ گەر وانەبوايه مامۆستاكانم دووره‌پەریز نەدەبوون لەفەلسەفە، وەپرس نەدەبوون لەهاتن لەگەڵدا بۆ قولایی باسەکانم، لەهەموو موناقلەشە گرتینکی عەقلیدا، دەربارەى نەهێنی بوون (سەر الوجود)، کەوتمە فەرمانۆشکردنی وانه‌کانی دین، وێلیم بەدواى کتێبه‌کانی فەلسەفەدا گرتەبەر، بەلام

لەولاتی خۆماندا هینجگار کەمم لێی دەستگیر بوو، تا وام لێهات بەینی تێگەشتن دەم
 حویندەوه، رۆژ بەرۆژ، سەر سورمانیی و دوو دلی و مونا قەشە گیریم زۆرتر پەرهی
 دەسەند، کە تا ئێستاش ئەمە حالەم، هەتا مامۆستا کان لەمن نا ئومێد بوون، ئەوان ترسان
 لێم، کە دەردە کەم سەربکێشی و تەشەنە بکا بۆ هاوڕێکانم، لەبەر ئەوە بپاری
 دەر کردنمیان دا لەزانکۆ.

ئەم هەوالە هەورە تریشقەیهک بوو لە ناخی باو کەمی دا، هەولیدا بمخاتەوه سەر رینگای
 راست، بەهەموو ژێرو سۆزیهوه، ئامۆژگاری کردم کە دەست پەر داربیم لەفەلسەفە و،
 روویکەمەوه زانستی ئایین، ئەگەر رۆژانی خویندەم تەواو بوو ئەو کاتە بزم هەیه
 بە ئارەرووی خۆم بە دروستی بچمە قوڵایی خویندنی فەلسەفەوه. لەدوا ووتەیدا پێی
 راگەیاندم: ئەی حەیران! منیش بەم گێژاوهی تۆدا تێپەر بووم، ناخەم تەمە زۆری فەلسەفە
 بو، کە و تە گۆمی دوو دلی و سەرسامی یهوه، بەلام منیش کاتی خۆی مامۆستای
 خواناسی گەورە مان، شێخ (ئەبونور مەوزونی سەرمەر قەندی)، کە فەقیهێکی گەورەو،
 زانیایەکی بەرزو، فەیلەسوفێکی سەرکەوتوو بوو، ئامۆژگاری کردم، وەک ئەم
 ئامۆژگارییهی من بۆ تۆ، هەروەها پێی و تەم: (فەلسەفە دەریایە، بەپێچەوانەی دەریاکانەوه،
 چونکە کەشتیوانی فەلسەفە دوو چاری ترسناکی و ناھەمواری لەروخ و کەناریدا
 بەپێچەوانەی دەریای ئاساییهوه دەبێتەوه و، دلتیایی و ئیمان لەبەنی و قوولایی دا دەستگیر
 دەبێت).

جا لەبەر ئەوە ئێستا ئەم بابەتە دوور بچەرەوه لەخۆت، ئەی کۆرە کەم، ئەم پەریارە
 ناتەواوه، شیواوه، پراوه، چونکە لەسەر عەقل و ئیمان ترسناکە.

و تەم: ئایا عەقل و ئیمان جیاواز و دژبەیهکن؟

ووتی: خوانەکا.

و تەم: کەواتە ئەم مامۆستا زانیانە بۆچی هەموو مونا قەشە و گفتوگۆیهکی عەقڵی
 لەبابەت جیهان و دروست بوونی یهوه، پەرهوای من نابین؟

وتی: گەورە زانیانی ئایینی، لەم موجدەلە عەقڵیانە لێوونەتەوه، بۆ وەلام دانەوهی
 بێ باوەران و کافران، چەندەها کتێبی دووروو درێژیان نووسی یهوه، بەلام مامۆستایان

پاک کردن بهره و شیخ مهوزون

قینیان دہیتہ و لہو قوتابیہی، کہ لہ کاتی خویندنا ہاودہردی فلسفہ ہیئت، چونکہ بۇ چونیان وایہ کہئیمانی ٹاینیان دہترازیئتی.

وتم: بہ لآم برایی، خویندنگاؤ زانکۆ کانی تر، فلسفہ دہخوینن، وەك زانستیکی رەسەن کہ خویندنی پیویستہ، کہواتہ سوودچی، گەر قوتاییانی زانیاری یە ئاینی یە کان لہ فلسفہ دوور بخرنہو، کہئمانہ کہمیکن لہ چاؤ قوتاییانی زانیاری یە کانی دویادا، ئەمانہ چۆن دەر دہچن گەر رۆژنیک لہ پلہی راویژ کاری و فتوادا بوون، ئە گەر یە کیک مەسەلہ یە کی پیدان، کہ بہ کاریگەری فلسفہ بەدەرخراینت، کہ فیری بووہ بہ بی ئارەزوومەندی خۆی؟ ئایا دہیئت دہستەستان بەھەلۆیستیکی کرچ و وشکەوہ بمبینی، وەك چۆن مامۆستاکام ئیستا دوورم دہخەنەوہ لہخۆیان، باو کہ گیان دہزانی ئەم حالہ بەم شیوازہ دہیتہ ہۆی زیادبوونی بەرفراوانی بی باوہری بەخودا لہناو خەلکدا.

وتی: ئەمە راستہ، بہ لآم شیخی گەرمان شیخ مهوزون دہیئت، خوینەری کہمی فلسفہ، دادی تینگەیشتن نادات، ئایا لہو باوہرەدایت کہمەودای قوتابخانہ کانی وانہ فلسفہ فہمی یە کان بەرفراوان بکرنیت، ہەتا ہەموو قوتابیہک و ہەموو کہسیک فہیلہ سوف دەرچیت؟.

وتم: بەخیر. بہ لآم ئەم بەرفراوانی، کہ ہەرچەندە ناینت، سەبارەت بەقوتاییان گرنگ نی، بہ لآم بۇ زانیانی ئاینی گرنگہ، بەلکو پیویستی یە کی ہەمیشەیی رەسەن لہسەریان، تا بتوانن ہەستن بەو داواکاریانہی کہ لہسەر شانیانہ بۇ رینمیای ہەق و بانگەوازی کردن بۇ خوا.

باو کم بہ کزییہ کہوہ سەری لەقاندو فەرمووی: ئەمە راستہ، بہ لآم چارچی یە....؟

وتم: ئایا، مامۆستا شیخ مهوزون، بەلئینہ کہی بردەسەر....؟

وتی: پەیمانی نەشکاندوہ، بہ لآم لہ تەمەنی پیریدا رووی کردە گۆشەگیری و خوداپەرستی، (بنجایی) بەجہیشت و رووی کردە (سەمەر قەندی) نیشتمانی، ئیستا لہ دنیہ کی نزیکیتی، ناوی (خەرتەنکە) لہخەلکی داہراوہ بۇ خوداپەرستی، لہو مزگوتەبە کہ ئارامگای بوخاری (رەزای خودای لی یئت) تیداہ.

باو کم ئەمە یی و تم: بہ لآم نەزانی کہ رینمیای یە کہی دہبی بەھۆی دہربازبووم لہ زانکۆ. کہەھولتی ئەدا، بگەرئیتہوہ بۆی، کہ بریارنیک بوو لہسەر خۆی، کہ تەمەنی بەرہو پیری

دە چو بۇ ھەرگىز نەيىننەمەم.. جا بەرە مەبەست رىنگەم گرتە بەر پاش رېپرېنكى زۆر بەين گەيشتە (سەمەرقەند)، پىرسىياري گوندى (خەرتەنك)م كىرد، رىنمايىيان كىردم، كەدووريش نەبو لەشارە كە، بەين بۇ چووم، پىش خۆرئاو بوون گەيشتەم، منالان بەسەرسامىيە كەو بەرەنگارم بوون، وەك چۆن بەرەنگارى ھەموو نەناسراوېك دەبن. .
پىياوانى گوندە كە منيان يىنى، سى پىياويان بۇلام ھاتن، بەخىر ھاتىيان كىردم و، بانگىشيان كىردم بۇ مالى گەورەى گوندە كە. كەرنىزى ھاتنىمى گرت و پىرسىياري مەبەستىمى كىرد.

بەپىزانىنى پىنكەنى و وتى : زۆر دوورە، ھەروا بەئاسانى بەختەوەر بىيت بەدەدارى شىخ مەوزون لەبەرئەوہى زياتر لەپىنج سالە لەخەلكى دابراوہ بۇ خوداپەرستى، لەو باخانەى دەورى مزگەوتى ئىمامە، ناگەرتەوہ بۇ مزگەوت تاشو بالى رەشى نەكىشى، ھاويىنان لەمەزارگاي ئىمامدا دەخەوېت، زستانانىش لەژوورېكى بچوو كىدا كەدەرەوانىتە ئارامگاي ئىمام ھىچ كەسېك سەردانى ناكات، زۆر كەس خوازىار بووہ پەيوەندى پىوہ بىكات، بەلام نەيانتوانىوہ پىنى بگەن، تەنانت ئىمەى دانىشتوانى ئەم گوندە ناتوانىن پەيوەندى پىوہ بىكەين. بەھۆى بچوورى مزگەوتە كەوہ خواردنى بۇ دەنېرىن كە لەپەرژىنى باخە كەدا بۇى دادەنېت بى ئەوہى بىيىنېت.

وتم: تىكام وايە خودا شەرەفناكم بىكات بە بەھرەى گەيشەن پىنى، كە خەلكانى تر بۇيان نەكراوہ. ئىوہ يارمەتىم بەدەن و پەيمانم بەدەننى، كەمەن خواردنە كەى پىنى بگەپەنم.
پىاوہ خانە خۇيە كە وتى : ئەمە ئاسان ترين داواكارىيە.

بەيانى زوو خوانە كەى شىخەم ھەلگىرت، گەورەى گوندە كە فەرمانى بەپىياوېك كىرد، رىنمايى ئەو باخەم بىكات كە جى پەرستىشى شىخە، تا مزگەوتە كە لەگەلمدا ھات، باخە كەى پىشاندام لەگەل ئەو شوئىنەى كەخواردنە كەيان تيا دادەنا، نزيك بوومەوہ لىي و خواردنە كەم بۇ دانا، نوسراوېكى بچووكم بەپەرژىنە كەدا ھەلواسى ئەم چەند پىرسىارەم تيادا نووسى:

جى.... ؟ كىنى.... ؟ لەجى.... ؟

چۆن.... ؟ لەكوئى.... ؟ كەى.... ؟

بەپاشدا گەرامەوہ تا درەختىكى گەورەى چىراوېى، لە باوہشى گىرتم و ھەشارىدام،

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

خۆم تیامه لاسدا به جزیرك، كه شیخ بیینم پاش كاتزمیرك، شیخ بهروویه کی سامنا كهوه له ناو دره خسته كاندا بهدر كهوت، كه پیاوینکی بالا بهرزی پشت چهماوهی گهنم رهنگی، سیما عهرهیی رۆحسووك بوو، بهرمو خوانه كهی هات، له كاتی نان خواردندا چاوی كهوت بهنو و سراوه كه و خویندییهوه، ئاویری دایهوه بهلای راست و چهپیدا، بهلادا هات و بیهۆش كهوت، رام كرد بۆلای و ئهوهی له توانامدا هه بوو بۆ بهئاگابوونهوهی كردم، بههۆش خۆی هاتهوه و، چاوه كانی كردهوه، بهدریژی سهرنجی دام، چهند وشهیه کی دركاندو وتی: مهترسه. یارمهتی ههستام بده، منیش یارمهتیم دا ههتا بردهوه جینگهی خۆی، له قهراخ جزگایهك دانیشست و دهم و چاوی ششت، به چاوی نوقاوه خاموشی گرتی، پاش بێ دهنگیه کی زۆر، گویم لیبوو بهدنهنگی گریانایهوه دهیوت: (لا حول ولا قوه، الا بالله) سنی كههرهت وتیهوه.. لهپاشدا پرووی تینكردم و وتی: كۆره كهم، بیزارت كردم، چێزی بهندهیی و تامی داماویم له بهر خودای خۆم دا شیوانت لیم، ناله كانی خودی مرقوف بهدهست دوو دلی و سهرسامییهوه بهبیر هینامهوه.. خودا بت بهخشیت.. خودا بت بهخشیت. كورم تو كئی؟

وتم: من، حهیرانی كۆری عبداللهی ئهزعهفم، كه قوتاییه کی (بنجایی) دیرینت بووه.

وتی: بهخیر بێی. باوكت چۆنه؟ وتم: باشه.

وتی: ئه بیینم، كهوتووێته ئهو گێژاوهی، كه پینشت باوكت تێی كهوتبوو. وتم: بهلێ،

ههر ئهویش رینمایی كردم كه بێمه خزمهتی بهرێزتان.

شیخ بهوردی سهیری كردم، رووی گۆری بهرمو ئاوی جزگا كهو سهرنجینکی قوولی دایه، چاوه كانی پر بوو له فرمیسك، وتی: خودا یارمهتیتان بدات، ئیوهی لاوانی تازه و نهوهی دوارۆژ، له نیوان قوتابخانهی ئیمان كه له رینگای دهق و گێژانهوه كهوتۆتهوه، قوتابخانهی ئیدراك كه له رینگای عهقل و هۆشمندهوه دهسته بهر كراوه، لهنگه رتان گرتوو. كهوتوو نهته جووینی كرج و تالی توینكلی دین و فلسفه، تا چهسپا له میشكشاندا كه ئیمان و فلسفه پێكهوه كۆنابنهوه، عهقل و دینیش هاو دهه نابن، لاتان وایه فلسفه رینگای بێ پرواییه.... بهلام وانیه كورم، بهلكو رینگایه كه بۆ باوه رهینان بهخودا، بههۆی رینگای عهقلهوه، كه ههموو باوه رینکی له سهر چهسپاوه، بهلام فلسفه ده ریا به

بەيچەوانەى دەرياكانەو، كەشتىوانى، دووچارى ترسناكى لەكەنارو رۇخيدا دەيتەو، دلتايى و ئيمان لەبن و قولاييدا بەدەست دەهينيت، كە ئەمەشم پىشتەر بەباوكت وتوو. خۇمدا بەسەر دەستى شىخدا ماچى بكم و سكالاي ناھەموارى و دوودلى و سەرسامى بۇ بەدەرخەم، بەبىر كەردنەو ەيەكى قولەو كەدەستەكانى بەچىلكەيەك خۆلەكەى بەردەمى دەشيواند. وتى : حەيران، كورم بەو چەشنە ئاسان نىيە كەبىرى ليدەكەيتەو. پىويستى، بەئەرك و كاتىكى زۆرە، لەكاتىكدا ھاتوويت بۇلام كە پىم لەسەر لىواری قەبرە.. لەچ مالىكى ئەم گوندە جىنشىنيت؟.. وتم: مالىم لىرە نىيە، دوينى گەيشتوم، لەمالى گەورەى گوندە كە دابەزىوم كەريزىكى زۆرى لىگرتم.

وتى : ئەم گوندە خانووى بەكرى تىانىيە، نايىت ھەروا بە بەردەوامى مىوانى ئەويش بىت.... ئىستا ھەستەو بچۆرەو بۇ ناو دى، پىخەف و راخەرو دەفتەرىكى گەورە بکەرە، بۇ نووستن بگەرپەرەو بۇ مزگەوت...، شەوان تەرخان دەكەين بۇ خویندن، كەساتەكانى خامۇش و فەرامۇش و بى دەنگە، بەرۇزىش من واز لە پەرسىنى خۇم ناھىنم، چونكە، تەنھا چىزى ژيانم لەم خوداپەستىيە و گۆشە گىرىيەدا دەبينم. لەم مەزارگايەدام لەكازىوہى بەيانەو تە خورئاوا بوون. تەنھا سەرماسۆلە ئەم خۆشەم لىتەك دەدات و، بەندەم دەكات لە نۆھەند ئەم دىوارانە.. حەيران تا بەيەك گەيشتىكى تر...

وېځېدون به دواى دوزينه وهى خوارا

حهیرانی کوری ئه زعفر ده لیت :

پیش خۆرئاوا بوون شتوومه که کام هه لگرت و گه یشتمه مز گهوت، ده بینم چۆله، بێجگه له پیره میر دیک که چراکانی داده گیرسان، هه رهو بوو که سه ره به یانیه که ی له گه لمداهات بۆ مز گهوت، به بینیم ده سته جی به رهو پیرم هات و سلای لی کردم و هه والی پر سیم، ینم را گه یاند نیازمه له مز گهوت بمینمه وه بۆ خودا په رستی، نزی که به ئیمامی بوخاری (رهزای خودای لیبیت)، به دلخۆشی په که وه پنی وتم : به خیر بییت، به لام تکا ده کهم له هاوریه تیت بی به شمان نه کهیت، وه که به ریزمان شیخ مهوزون، که پیش پینج سال به در او سییه تی هات، دوایی لیمان دا پرا بۆ خودا په رستی، به لام چۆن دا پرائیک که به هیچ شیوه یه که نایبین، پیش گه یشتتم بۆ مز گهوت، له گه ل گزنگی به یاندا ده چینه په رستگا که ی تا دوا ی خۆرئاوا بوون نا گه رپته وه، هه زیش ناکات هیچ که سینک بیینیت.

وتم : تو بچوری مز گهوته که ی؟

وتی : به لنی، نزی که ی په نجا ساه.

وتم : بۆچی وا چۆله له نوێ که ران؟ وتی : نوێ که ره له کوێه بیت؟! مز گهوته که دووره له گونده که، مه گه ره ریبواران یان میوانانی ئارامگای ئیمام نوێزی تیا بکهن، پاش ئه وه ی بیکه وه نوێزی ئیواره وه خهوتناغان کرد، جینگای ئاوی پیشاندام، داوا ی لی کردم، گه ره پێویستیم به چراکان نه بوو بیانکوژنمه وه، خوا حافیزی لی کردم و گه راپه وه بۆ گونده که ی، شیخ مهوزون به ده نگه ی زهنگۆله ی ده رگا که که له کاتی داخستیدا به وه ی پیره میر ده که وه گوئیستی بوو، ده رگای ژووره بچوو که که ی کرده وه و بانگی کردم، چوومه لای، ده ستم ماچ کرد، به خیر هاتنی کردم و پر سیاری ته ندروستی کردم، بۆ ماوه ی کاتز میریک باسی باو که می بۆ کردم وتی : ده فته ره که ت ئاماده کردو وه؟

وتم : به لنی، وتی : پر کرده وه له سه ره من، تۆش وته کانی خۆم و خۆت بنو سه وه، به روژ به سه ریاندا بچۆره وه، ریگای گفتو گو و دایه لۆکی (مه تنقی) م بۆ هه لێژاردویت که

ئاسانە بۇ تىگە يىشىن و مونا قەشە كىردن، ئىستاش پىرسىيارە كانت بىكە.
 حەيران : پىرسىيارە كانت ئەوۋە بوۋ كە لەنوسىراۋە بىچوۋ كە كەدا بۇم نىروسىت، كەسلى
 دە كەم لەدوۋ بارە كىردنەۋەى.

شىيخ : ئەم پىرسىيارانەت، عەقلى فەيلەسوف و خەلكانى گىرۋدە كىردوۋە، ھەر
 لەساتە كانى بىر كىردنەۋەى مەۋقەۋە. فەلسەفە ھەۋل ئەدات ۋە لامىيان بۇ بىدۋزىتەۋە....
 ئەگەر ۋە لامى راستى دەست نىشان كىرد بۇ ھەموو پىرسىيارە كان، يا نەيتوانى، ئەۋا تۆ ئەمە
 دەزائىت كاتى لەمەرامى خۆت تىگە يىشتىت لەفەلسەفە، ئەى حەيران! فەلسەفە دەيەۋىت،
 راستى ھەموو شتىك و ناۋەپۇك و بىنەرەت و ئامانجە كانىت بىنەسائىنى، تەنھا بەرۋ خىسار
 بەلگە سازى ناكات فەلسەفە، تا نەچىتە ناۋ قولايىيە كانەۋە، دەستەۋىستان نايىت بەدىئاي
 بەر جەستە.

بەلكو دەيەۋىت بزانىت چى لەدوايدا دىت و چى لەپىشىمەۋە بوۋە، بزانىت كى
 دروستى كىردوۋە، لەچى دروستى كىردوۋە، كەى دروستى كىردوۋە، ھەروا بزانىت ئەم
 دروستكەرە كىيە، ھەقىقەتتى زات و سىفاتە كانى چىيە؟ مەۋق چىيە، ھەقىقەتتى
 چىيە، ۋ، عەقلى چىيە، چۈن ھۆشمەندار دەيىت، رادەى دەر كىردنى بۇ راستىە كان
 چەندە؟

چاگە چىيە، ئەى جوانى چىيە، بۇ چاگە پەسندە، جوانىش جوانە، چەندەھا
 پىرسىيارى تىر لەم چەشەنە كەبى كۆتايىيە، ھەروا تىكۋىشانە بەدۋاى زانستى پىرەنسپىيە
 سەرەتايىيە كان (المبادىء الاولیة) ھەموو شتىك ھەربۇيە لەپىنەسەى فەلسەفەدا وتويانە
 (ۋوردبوۋنەۋەيە لەراستىە كانى ھەموو شتىك)، ھەندىكى تىر وتويانە (زانستى بىنەما
 سەرەتايىيە كانە) پىنەسەى تىرى زۆرە، بەلام مىن ۋا پىنەسەى دەكەم، كە (ھەۋلەدانى عەقلە بۇ
 دەرەك پىكىردنى ناخى ھەموو پىرەنسپىيە سەرەتايىيە كان)، لەدوايدا بۇت بەدەر دەكەۋىت
 كە تا چ رادەيەك راستم.

حەيران : گەرەم، زانستىش لەدۋاى راستىە كاندا دەكۆلىتەۋە، ئايا زانست جودايە
 لەگەل فەلسەفەدا؟

شىيخ : جىۋاۋزى نىۋان زانست و فەلسەفە، زانست تۆزىنەۋەى روۋكەشە كانى
 گەردوۋن و دانان و ياساكانى دەكەت، بەلام فەلسەفە لەبىنەماكانى گەردوۋن.
 ھۆكارە كان و راستىە كانى دەكۆلىتەۋە.

راکردن بهرو شېخ مهوزون

بۇ نمونە، زانای سروشتی، تۆزینەو دە کات لەروو کەشە کانی سروشتی ماددە، بەینی لیکۆلینەو لەبنەرەت و هۆکارو بوونە کانی. ماتماتیک زان لەئەندازە و ژمیریاری دە کۆلینەو، بێ خۆماندو کردن لەبەر کردنەوێ مانای شوین و کات، هەردوو لایان لیکۆلینەو کانیان بەهۆی عەقلەو دە کەن، کەچیژیکێ خۆشی لێوەر دە گرن، بەینی بیر کردنەوێان لەناوەرۆکی ئەم عەقلە و، توانای بۆ بەرجەستە کردنی راستیەکان، بەلام فەیلەسوف لەهەمان کاتدا دەیەوێت تێبگات لەپێکھێنەرە کانی ماددەو بنەماو هۆکاری بوونی، مانای شوین و کات و، ناوەرۆکی عەقل و راستیەکانی و، توانای بۆ دەرککردن، واتە لەمەیک کاتدا باسی (مەعقول و عەقل) دە کات.

بەهۆی لیکۆلینەو لە گەردوون و هۆکارە کانی، (فەلسەفەی بوون: فلسفة الوجود) ھاتە کایەو. لەتۆزینەوێ عەقل و تواناو ناوەرۆکی (فەلسەفەی زانین: فلسفة المعرفة) پەیدا بوو. لەلیکۆلینەو لەناوەرۆکی چاکەو جوانی و دژواری، (فەلسەفەی بەھا: فلسفة القيم) پەیدا بوو.

ئەوێ مەبەستەمە بۆت ساکارو رەوانی بکەم، تەنھا ئەم دوو تۆزینەوێ (تۆزینەوێ بوون) و (تۆزینەوێ زانیاری).

حەیران : گەورەم تێناگەم، لەهۆکانی ئەم گرنگیەت بەتۆزینەوێەیک و، وازھێنان تۆزینەوێەیک تر.

شېخ : گەر بیربکەیتەو گرنگیدانە کەم ئاشکرا، تۆزینەوێ بوون (الوجود) سروشتی بوون و، راستی و، بنەما و هۆکارە کانی باس دە کات. واتە (دروستکراو و دروستکەر)؛ تۆزینەوێ زانین ئەو روانگانە باسدە کات کە فەیلەسوفەکان و تویانە لەسەر چۆنیتی بەدەر خستنی زانیاری بەکان و، شیواز و رادە راستیەکانی. ئەو پرسیارانە کە نا ئارام و سەرگەردان و دوو دلتی کردوویت؛ لەم دوو تۆزینەوێ سەرەتاییەدا کۆدەبنەو، بەلام (تۆزینەوێ بەھاکان) کە لە راستیەکانی جوانی و ناشرینی و چاکەو دژواری دەدوێت و، ئەوانە لەم چەشنە زۆر پەییوەست نین بە پرسیارە کانتەو.

حەیران : لە راستیدا ئەو شتانە کە بیرمی گیرۆدە کردووەو پەنگ دەخواتەو، لە (تۆزینەوێ بوون) دا خۆی دەبینیتەو، ئەوێ لەشتی تردا.

پێویست بەدرێژە باسی تۆزینەوێ زانین ناکات.

شیخ : ئەزام، تەنھا مەسەلەى میتافیزیكى گىرۆدەى کردوویت^۱، بەلام تۆزینەو و باسى لەسەر ناکریت؛ بەین تیشك خستتە سەر تۆزینەو و زانین. چونکە باسە کەمان بیرۆکەى چەندەها زانایانە، کە ووتراو و بۆ شیکردنەو و بابەتە میتافیزیکیەکان، رینک و دروست ناییت بەین لیکۆلینەو و لە رینگاکانى زانین و شیوازه کانی و بۆ زیاتر دلتیابوون لەو راستیانەى کە بەدوایدا وێلین.

حەیران : کەواتە، لە مەسەلەى میتافیزیکیدا تۆزینەو و زانین (مبحث المعرفة) لە خرمەتى تۆزینەو و بوون (مبحث الوجود) دایە و، رینگایە کە بۆ بەرجەستە کردنى راستى یەکان.

شیخ : ئەمە راستە.

حەیران : کەواتە کرۆکی فەلسەفە، مەسەلەى میتافیزیکیە.

شیخ : ئەمە راستە، ناوهرۆکی فەلسەفە هەمیشە بە بەردەوامى بریتى یە لە گەران بەدوای خوادا. پاشان شیخ لەژێر بالیفە کەیدا کتیبى گەورەى دەرھیناو و تى :
بادەست پێیکەین.

حەیران : ئەم کتیبە چى یە گەورەم؟

شیخ : ئەم کتیبە، باسى ئەو بیرمەندانە دەکات کە دەربارەى خودا دەکۆلنەو.

حەیران : ناو ی چى یە؟

شیخ : فەیلەسوفە کانی یۆنان.

حەیران : چۆن بەرپزتان دەلین، کتیبى ئەو بیرمەندانەى، کە بەدوای خودادا دەگەرن.

شیخ : بەلێ پەيوەستە بە خاوەن بیریارە کەنەو، کە وێلن بەدوای خوداوەندى راستەقینەندا، ئەى پێم رانە گەياندى، ناوهرۆکی فەلسەفە گەرانە بەدوای خودادا.

حەیران : لەوتەکانى پێشینانى فەیلەسوفە یۆنانى یەکان چەند شتىکم خویندۆتووە، کەبى باوەریان بەخودا لەخۆگرتووە.

شیخ : بەلێ بى باوەرێن بەخودا کانی یۆنان، بەلام وێلن بەدوای خوداى راستەقینەندا، هەندیکیان خواى راستەقینە دەدۆزیتووە، بەلام هەندىكى تریان عقل و ئەندیشه کانیان

۱ میتافیزیکا: واتە ئەو شتى کە لە سروشت بە دەره (ما وراء الطبيعة) ئەمەش زاراوەیە کە فەیلەسوفەکان و نووسەرە رۆژئاواییەکان بەکاریان هیناوە لە جینگای زانستى بیر و باوەردا. (سەرچاوە) عقيدة أهل السنة و الجماعة تأليف محمد بن إبراهيم الحمد. - لیکۆلەر -

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

مهزندهی ناکات، کهوا لهههاندیکیان ده کات که له راستی به کان دوورین، بۆت روون ده بیتهوه که بیروراکانیان ژیری و دلسوزی لهخوگرتوه، سه رنجه کانیان بۆ گهردوون ساکارو سه رسامه، له گهل ئهوهی تروسکایی رینگای راستی تیا بهدی ده کریت له ناو تاریکایی به کانی، نادیارو نهینی و هاو دژی و دوو دلی و سه سه ته دا. (فطالیس)، به (بیرو کهی ئالتوزی درۆینه)، (العقدة الکاذبة) ده ست پنده کات، که بهردهوام له گهل عهقلی ههموو فهیله سوف و مرۆفه کاندایه پیه سه ته.

جیهان وا بهدی ده کات، که ناشیت له نه بوونی رووتهوه (عدم المحض) دروست کراییت.

له راستیدا ههموو سه ره تایی به ک بریتی به له گۆران، کهواته پنیسته گریمان (افترض) ی ئه و مادده سه ره تایی به هر بوویی به (أزلی) بکهین، که ههموو بوونه کانی له سه ره دروست بووه، که ئه ویش ئاوه. ئه وهی که وای لیکردوه ئاوه ههلبێژریت، توژینهوه کانی بوونه بۆ ماددهیه ک، که توانای گۆرانکاری و شیوازکاری هه بیته، ده بیینی ئاوه ده توژینهوه و، ده بیتهوه به سه ههۆل له کاتی به ستنداو، ده گۆرپی بۆ ههلمیکی بیه گهرد، جارێکی تر ده بیتهوه به ئاوه، بیینی که (شین) مه رجیکه بۆ ژیان و، بهروای هینا که ئاوه له بهر ئه وهی ئه م ههموو سیفاتانهی گرتو ته خو بناغهیه بۆ ههموو بوونیک...

به لام (ئینکسمینس) ده بییت هه و له ئاوه زیاتر به توانا تره بۆ گۆرانکاری، به سارد کردنه وه ده بیته ئاوه، به گهرم کردن ده بیته هه لم، به زیاتر گۆرانکاری ده گهرینه وه بۆ هه وای پی و ابوو گۆرانکاری به کی زۆر تر ده یکاته ئاگر، که خۆر و مانگی لیده که وینه وه، چریتی ده بیته هه ور، و ئینجا ده بیته ئاوه، گهر چریتی زیاتر بیته ده گۆرپی بۆ گل و به رد، هه روا بیینی که پنیسته کی ژیا نه، باوه پی هینا که بناغه ی ههموو بوونه وه ره. به لام (ئینکسیمندهر)، که بیرو که کانی قولتر ده بنه وه، هه رچه نده روو که شانه زیاتر بیه قهری پیه دیا ره، ده لیت : وته کاغمان بۆ ئاوه وه وای، به ک ناگریت له گهل سیفاتی ههموو

۱ (أزلی) واته خوای گه وه هه ربوه له رابردودا و هه ر ده ییش له داهاتودا و نه مانی به سه ردا نایهت، هه ره که هه ربوینی (كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَ يَتَّبِعُهُ رُوحُكَ ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ) (الرحمن) - لیکۆله ر - (۲۶-۲۷)

شتىكدا، ئاۋ سىفاتى خۇي ھەيە، ھەروەھا گىشت بوۋنە كانى تر سىفاتى تايىبە ئەندى خۇيان ھەيە.

جىنى بىرۋانىيە كەھەموو بوۋنە كان لە گەل جىياۋازى سىفاتىيان لەيەك بىنەرەت دروست بوۋىن، كەجودا بىكرىنەۋە بەھزى سىفاتى تايىبە ئەندى خۇيانەۋە.. لىرەدا عەقلى ساغ زۆرى لىنكرە كە بلىت بىناغەي ھەموو بوۋنە كان (ماددەيە كە نەشپوۋەي ھەيە، نەكۇتايى، نەسنور)

ھەيران : بەراستى تۈزىنەۋەي (ئەنكىسىمىندر)، لەشتىك دەكۇلىتەۋە كەدەشنى بىگۇنجىت لە گەل ئەم بوۋنەۋەرە جۇراۋ جۇرانەدا. پىچەۋانەي تىكرىراي ھەموو تۈزىنەۋە كانى ترە، لەشپىۋاز و رادەيى و ويىنە و شپوۋە، كە نىشانەي قوۋلى بىر كىردنەۋەيەتتى، بەلام ماناي چىيە كە بە (مادە) ناۋى دەبات، لەھەمان كاتدا دەلىت : نەشپىۋازى ھەيە نەكۇتايى نەسنور؟

شىخ : لىرەدا ئەو راستىيانە بەرجەستە دەكەيت كەپىم راگەياندى، ئەم فەيلەسوفە سەرەتايىيە بىر و بەھانەيان لە بىباۋەريان بەخودا كانى يۇنان قىۋەلە، لە تۈزىنەۋەيان بۇ عەقلى رەھا (طلىق) لەسەر راستىن، بۇ سەرچاۋەي جىھان، عەقل و ژىريان باۋەرى نەدەھىنا كە ئەم گەردوۋنە لەدروستىكراۋى ئەو خواۋەندەنەيىت، كەسىفاتى رەۋشت و دژۋارى مەۋقىيان لەخۇگرتوۋە، سەرخۇشى و درۋو فىلجەزى و داۋىن پىسىيان سىفات يىت. جا دەستىيان كىرد بەگەرەن و لىكۇلىنەۋە بەدۋاى خوداى راستەقىنەدا، كەھىچ شتىك لىي نەكاۋ لىي نەچىت (لىس كەئلە شىيە) بەبى ھەستىكرەنيان!

بەلام (فىئىئاگۇرس) ئەم بۇچوۋنەي پەسەندە نە كىرد، چۈنكە تەنھالەپروۋى (سروشتىيەۋە) بىنەماكانى گەردوۋنى شى دە كىردەۋە، ھەربۇيە روۋى كىردە لىكەندەۋەي ماتماكىيانە.

لە گەل لايەنگرە كانىدا وتىيان : ئاۋ و ھەواۋ ھەموو ماددە كان، ھەرچۇنىك بىن، ناگۇنجىن بىنە سەرچاۋەيەك بۇ ئەم جىھانە كە لەگەلىك شتى جىياۋاز لەيەكتر پىكەنراۋە گەر ماددە يىت، يان ماددە نەيىت، پىۋىستە لەسەرمان لەشتىك بىكۇلىنەۋە كەسىفەتىكى گىشتى ھەيىت، ھەموو شتىكى لەخۇگرتىت چ ماددە ياخود جىياۋاز لەو.... ھىچ سىفەتىك نىيە كە ھەموو جىھانى لەخۇگرتىت، جا گەر ماددە يىت ياخود ماددە نەيىت.

راکردن بهره و شیخ مهوزون

بینجگه له سیفه تی ژماره (العدد) (Lenombre)، ئیمه ئەتوانین ئەندیشهی هه موو شتیك بکهین به بێ رهنگ و بۆن و چێزو قه باره، به لām ناتوانین ئەندیشهی شتیك بکهین که سیفه تی ژماره ی نه ییت، که واته ژماره سیفه تیکی ته نه ای هاو به شه که هه موو بوونه کانی گهر دوونی بێ سیفه ده کریت، ته نه ا هه رخۆشی شیاه که بیته سه رچاوه ی جیهان، له بهر ئه وه ی هه موو شته کانی گهر دوون بریتی بوو له ژماره یه کی دوو باره وه بوو، ژمارد نیش بریتی به له دوو باره بوونه وه ی (یهك)، که واته (یهك) بنه مای گهر دوون و هۆکار و راستیه کانیه تی.

ئهم بهر و را ته جری دیانه ی که په نگێ خوار دۆته وه و له ناو ئەندیشه کانیاندا، هه موو ئه وه وه لدا نه ا نه مان بۆ به ده رده خات که کراوه بۆ گه یشتن به بیرێ خوا وه ندی راسته قینه ی روو تکراره له هه موو سیفاتییکی ماددی، گهر هه ستی بێ بکه ن یان هه ستی بێ نه که ن.

حه یران : ئایا... له لای فه یله سوفه یۆنانه کۆنه کان، بیرۆکه ی بوونی خودای تر هه بووه جگه له خودا کانی خۆیان؟

شیخ : له و رۆژه وه ی که مرۆف مرۆفه، به عه قلی بیر که ره وه جیا کرا وه ته وه، زه وی بێ به ش نه بووه له بیرۆکه ی بوونی خودای راسته قینه. ئه مه (ئه کزنوفنس) که یه کی که له فه یله سوفه سه ره تاییه کانی یۆنان، هه روه ک هاو زه مانی خۆی، ئه فسانه یۆنانه کانی له خۆ دوور خسته وه، که ده یانووت : (خوا وه ک ئاده میزاد جه سته ی هه یه) (Anthro omorphisme)، گالته ی به خودا کانیان ده هات که ده خوات و ده خواته وه، له دایک ده ییت و ده مریت، ده یووت : (خه لکی خۆیان ئه م خوا وه ندانیه یان دروست کردوه و له سه ر شیوه و ئەندازه ی خۆیان و ینایان کردوه، گهر گا و شیر و ئه سپ، و ینه کردنیان بزانیایه، خودایه کیان له سه ر شیوه ی گا و شیر و ئه سپ بۆ دروست ده کردین، نه خیر و نه خیر خودای تر نی به جگه له یه ک خودا، که له هه موو بوونه کان به رزتره، له سه ر شیوا زمان دروست نه بووه، بیر نا کاته وه وه ک بیر کردنه وه کانی ئیمه به لکو خودا، هه موی هه ر بێنایی به، هه موی هه ر بیسه ری، هه موی هه ر فیکره.

(ئه کزنوفنس) با وه پێ وایه، که حه قیقه تی ئه م خودا گه وه ره، ته نه ای، هه ر گیز عه قلمان ده رکی پیناکات، له سه ر ئه مه بیرۆکه ی به نرخی دارشت که هه زار سال له میژووی میتافیزیکیدا به ره و پیش بازی پێدا.

که ده لیت: (هیچ ئاده میز ادیک ناتوانیت پئناسهی خودا بهوردی بکات، هه تا نه گهر ریکهوت خوازیار بوو، راستی هه موو راستیه کان له وه سفی خودادا به ئاده میز اد بلیت، چونکه مروفت خوی پینازانیت له وته کانی که تا چ رادهیه ک راسته).
حهیران: گه وره له وته کانت تیده گهم، که (نه گزنوفنس) بهم وتهیه له میزووی میتافیزیکیدا به رهو پیش بازی داوه.

فهلسه فەش به باوه رهیئان به بوونی خودا کوتایی پنهات، گهر کیشه که بهم جزیره، تکا له شیخی به ریزم ده کهم، که من و خۆشی ئاسوده بکات له ناماقولتی بیروباوه ری فەیلەسوفە سەرەتاییە کان، که له (پیشاوه) هه ندیکم لیخویندۆته وه، هه روا به رهو فەهلەسەفە ی نویم بیات.

شیخ: تکام لیکریت به ئارام بیت، ئیستاش ئهم ئامۆژگاریهت بۆ دوو پات ده که مه وه، هیچ سوو دیک نابینت به یه ک هه نگاو بنگه یه نه ئاکامی ئهو کوتاییانه ی، که فەیلەسوفە کار پنی گه یشتن که توی سەرقال کردوه، بی ئه وه ی ئاگادار بیت له کۆششی فەیلەسوفە سەرەتایی و ناوه ندیی به کان، له وانه یه بیرو رای فەیلەسوفە کوتایی به کانت به دن نه بیت، هه روا یه کیل پنت رابگه یه نیت که هه موو راستی به کان لای بیرو رای فەیلەسوفە سەرەتایی به کانه، ئه و کاته دوو دلای و سەر سامیه کت بۆ ده گه ریته وه و، تیگه یشتنی ته وای کوتاییه کان به ده ست ناهینیت به بی تیگه یشتنی زانسته کانی پیشوو. تکا ده کهم به ئارام بیت.

حهیران: ئیستا... تیگه یشتم دانایی شیخی گه وره مان له پیکه وه به ستنی رنجیره بیرو را کان، تکا ده کهم لیم بیوریت.

شیخ: ئنجا (بارمنیدس) به روا ده هینیت که ئاو، هه و، ژماره یان هه ر چ شتیکی تر، ناگو نجیت که بیته سەر چاوه ی هه موو شتیک له بهر ئه وه ی ئهم شتانه له (گۆرانکاریدان) نیمه ش ته نها له سیفاته روو که شه کانیاں ده کوتلینه وه، ئهم سیفاتانه ش به ره و گۆران و له و چوون ده چس. ته نها سیفه تیک نه بیت که ئه ویش سیفه تی بوون (الوجود) ه (Fetre)، هه ر ئهم بوونه هه میشه یی به، که ده شیت بیکهینه سەر چاوه بۆ هه موو بوونه کان.

حهیران: ئهم بوونه (الوجود) چییه؟ چی ده ویت؟ مه به ستی له وجود چی به؟

شیخ... (بارمنیدس) بۆمان وه سف ده کات که بوونیکی هه میشه یی (ازلی) به نه ده گۆریت و نه له ناو ده چیت، نه راوردوی هه یه و نه ئایینده.

راکردن به رهو شیخ مهوزون

به لکو همیشی و ههتا ههتایی لهخو گرتوو، که نه ده جولیت و نه بهش بهش ده کریت، چونکه جول، وینهیه که بو گوپان، که (تهواوه) هیچ بوونیکێ تر له دوایدا نایهت.

حهیران: چۆن بوون رووت له جوولهو گوپان، له کاتیکدا ئیمه دهیین ئهم شتانه ده گۆزی و ده جولیت.

شیخ: ئهم شتانهی که ئیمه دهیین و ههستی پیده کهین (بارمنیدس) به بوون (الوجود) دانانیت، به لکو بهروو که شیکێ (apparences) خهیا لاری داده نیت، چوکه له ناو ده چیت و نامینیت، به لام (بوون) نه مره، ههروا له بهرتهوهی گوپانی به سهرا دیت، گوپانیش پینستی به کۆبوونهوهی بوون و نه بوون ههیه. که ئهمهش مهحاله.

حهیران: من تیناگه، ئایا (بارمنیدس) دهیهوینت بلیت کهیه کیتی بوون (و حده الوجود) ههیه؟ که بوونه کان یه کگرتوون.

شیخ: به ئی.. ههیران، ته جرید بهم شیوهیه کار دهکاته سهرا عهقل. له راستیدا ئهم فهیله سوفا نه نایانهوینت ئینکاری بوونه کان بکه، به لام له سهراوهیهکی تهواو دهکۆلنهوه. چه سپاو، نه گوپاو، رووت بیت له سیفهته بوونه وهرییه کان. دهگونجیت دروستکه بیت بوونه کانی فهلسهفه کانی بارمنیدس، که ئهمهش لهخویدا لیکۆلینهوهیه به دواي خوادا. یقهوهی فهیله سوفا نه کان بیانهوی و ههستی پینکه... له پاش (بارمنیدس)، (مهلیسوس) قوتایی هات و پشنگیری بهروای ماموستا کهی کردو وتی: ئهم بوونه بێ کۆتاییه و، (زیانیکی ژیره). نه گهر گوینبستی به لگه کانیاں بیت که دهیهینتهوه بو همیشی و ههتا ههتایی و بێ کۆتایی و نه حولاوی بوون که (زیانیکی ژیره)، ئهو کاته له گه لمدا دهتووت

۱ حوای گه وره فرموویهتی: (هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) سوره حید، ههروهها یهعهمه عليه السلام فرموویهتی: (اللهم أنت الاول فليس قبلك شيء وأنت الآخر فليس بعدك شيء) ئیمامی موسلیم گهراویهتیهوه، واته: ئهی خوایه ههرا تو ههبووی هیچ کهس پیش تو نهوه، ههرا تو ههتا ههتایی دهیمی و کهس دواي تو نابیت. لیکۆله -

عەقلى ئەم فەيلە سوفانە، لىكۆلىنەۋە و تۆژىنەۋەيان كىردۈە بۇ دۆزىنەۋەى خوداى تاك و تەنھا، بىيانەۋىت، يا، نەيانەۋىت.

ھەروا دەلىت : ھەموو پەيدا بوۋىەك پىۋىستى بەسەرەتايەك ھەيە. بەلام بوون، پەيدا بوونىيە، چونكە گەر پەيدا بوو بوايە، لەنەبوونەۋە دەكەوتەۋە، كەواتە بوون بى سەرەتايە. ھەر شتىك سەرەتاي نەبىت كۆتايى نايىت، لەبەرئەۋەى بى كۆتايى و بى جوولەيە، چونكە ھىچ جىگايەك لەدوايەۋە نىيە ھەتا بۇى بھولىت. ھەروەھا نەگۆرە، چونكە گەر بگۆرپىت دەبىتە زياتر لەيەك، كەواتە يەكە، ھەمىشەيىيە، ھەتا ھەتايىيە، زىندوۋە، ژىرە، نەگۆرە.... كەواتە ھەيران، رامىنە.

(ھرقلىت) ھات، كەرارا بوو لە بىروراكانىدا، لەنيوان بىروراي تەجرىدى و بىروراي سىروشتى دا لەنگەرى گرت و، وتى : ئەم شتانەى، كە بەمشىۋەيە دەبىيىن لەگۆرانىكى ھەمىشەيىيە و بەردەوامدايە.

بۇ يەك چىركە جىگىر نايىت لەسەر شىۋازى خۇى، ئەم جىگىرى يە رىزەيىيەى كەدەبىيىن، خەيالە، دەستەۋەستانى ئىمەيە بۇ دىدى گۆرانكارىي، لەمانەۋە خەملاندى كە تەبھا شتىك لەيەك ساندابوون و نەبوونى ھەيە، ئەم يەكگرتنە كاتىيەى نيوان بوون و نەبوونە، (گۆرانكارى)يە، كە حەقىقەتى بوونە.

بەلام ھرقلىت، لەرافە كىردنى بۇ گەردوون لەسەر ئەم خەيالە جىگىر نايىت، بەلكى پەنا دەباتە بىرۋايەۋە كلاسكىيە سىروشتەكان و، دەلىت : گەردوون لەئاگر دروست بوو و، گۆرپراۋە بۇ ھەوا، ھەواش گۆرپراۋە بۇ ئاۋ، ئاۋىش بۇ وشكايى، دووبارە وشكايى دەبىتەۋە بەئاۋ، دەگۆرپتەۋە بۇ ھەواۋ دووبارە بۇ ئاگر، باۋەرى و باۋە كەژيانى ئازەل بى گەرمايى نايى، لەبەرئەۋە وتى گيان (روح) بىرىتىيە لەئاگر.

(ئەمىدوقلىس)، فەيلەسوفى چوار تولىمەكان، لەپىشدا وىستى، رايەكانى نيوان (بارمىندس) و (ھرقلىت) يەك بىخات، لەبەرئەۋە وتى : بوون لەچەند گەردىلە پىكھاتوون، وتەكانى (بارمىندس) كە لەسەر ۋەسفى بوونە وتويەتى بەۋەى، كەنەزىاد دەبىت و نەكەم دەكرىت، بەسەر گەردىلە دەچەسپىت.

وتەكانى (ھرقلىت) لەسەر (گۆرانكارى بەردەوام : الصيرورة) دا بەسەر قەۋارە كاندا (الاجسام) دەسەپىت، لەروۋى گۆراندنى شىۋازەكانىيەۋە، لەپاشدا وىستى رايەكى ساۋەند ۋەرگىرىت لە نيوان ئەم دوو بىرۋكەيەدا، يەكەم بىرۋكە : (گەردوون لەيەك ماددە پىكھاتوۋە كە گۆرانكارى لەخۇگرتوۋە، ۋەك ئاۋ، ھەوا، ئاگر). دوۋەم بىرۋكە ماددەى

راکردن به رهو شیخ مهوزون

بوون (الوجود) سیفه تی گۆرانی، نی.یه). له ئاکامی ئەم دوو وتیه دا، بیرۆکه ی (توخمه چوارینه کان) دانا که په پیره و کراو بوو ههتا سه ده ی هه ژده ی زاینی؛ پئی وابوو، که بوون له چوار توخم پینکهاتهوه، که ئەمانه ن: (خاک، ئاو، ئاگر، ههوا)، پینکهاته ی هه موو شتیکی ئەم گهردوونه ش بریتی یه له تیکه له ی ئەم چوار توخمه، بوونی جیاوازی له نیوانیاندا، به هۆی جیاوازی ریژه ی ئەم چواره یه تیاياندا...

لیره دا به درده که ویت، که (ئه مبدوقلس) هاویری زانسته کانی سه رده می خۆی بووه، به لکو ده توانین بلین پین سه رده می خۆی که وتوه له دانانی بیرۆکه ی (المبدأ الذری)، به لام کاتیک ده دویت ده رباره ی ئەو هیژه ی که ئەو گهردیلانه ده جولینیت، به بیر کردنه وه که ساغ ده ست پینده کات و به ئەندیشه یه کی نه زۆک کۆتایی ده هیئت... له کاتیکدا که ده لیت: ماده ده کانی گهردوون، مردن و ژیا نیان تیا نی یه و له خوودی خۆیا نا بێ جوولنه، پئو یسته باوه ر به یین، که ئەم جوولانه هیزیکی دهره کی پالیا ن پئوه ده نیت، ده یین خۆی ده دا به لای خه یال و ده لیت: جو له ی ماده بریتیه له به یه ککه یشتن و لیکدا پران، که هه مر دوو کیان پینچه وانه ی یه کن و له یه ک هیژدا کۆک نابن، به لکه پئو یسته دوو هیژی کاریگه ر هه ییت، یه کیکیان پالپئوه نه ر و ئەو یتریشیا ن را کیشه ر، ئەم دوو هیژه ش بریتین له خۆ شه ویستی و رق و قین (l amouvetla) هیژی چوار توخمه که به هیژی خۆ شه ویستی به یه که وه په یوه ست بوون، هیژی رق و قین کردی به چوار له ت، ئینجا خۆ شه ویستی هیژی خۆی کۆ کرده وه و، چوار توخمه که ی لیکدا و، ئەو شتانه ی لی پینکهات که ده ییین.

حهیران: ئە ی ئەم هیژی خۆ شه ویستی و رق و قینه له کۆ یه هات؟
شیخ: ده ته ویت.... له با سیك بکۆ لیته وه که له ئەندیشه وه که وتۆ نه وه....؟ ئەم هه یله سرفه به مانه شه وه نه وه ستا به لکو باوه ری وابوو که خواکان و بهنده کانیان له م چوار توخمه که په یدا بوون، به لام توخمی ئاو و ههوا زیاتر په سه ند ده کات، خودای ئاگر (رفس)، خودای ههوا (هیرا یه)، خودای خاک (ئار کۆس) ه، ئاویش خودای چوار هه مینه که به (نستیس) ناو ده بریت، کاتیک ده گری فرمیسکه کانی وه ک شه و ئم ده باریته سه ر زهوی به چه شنیك... که وته ناو گیتراوی ورینه کانیه وه که هه موو مانی به خودا دائه نا، که وا ده یووت: خودی ئاده میزا د له خۆیدا خودیه کی هه له یه، وای له چاره نوو سراوه که دوو ره جینگای به خته وه ران نیشته جی بی،

هغه وارهو سټيوازيكى نه ماندا خوى ده نوښتى... جهسته ي زيندو سهر به يى مل
 ده رده هينن، بارووه كانيان به يى شان بهرز ده كه نه وه، وه چاويان به يى تهويله دهرواښت
 هيزى خو شه ويستی له يه كتران نزيك ده كاته وه و ده يان كاته ئاده ميزاد...
 حميران: باسكردنى هم بيرو باوړه بيفه رانه، نزيكه مگير يته وه بۇ جارانى دوو دلیم،
 تكله شيخم ده كم هم ليكول ينه وانه م لي به دوور بخات.

شيخ: (نمايشكردنى، هم وتانه بۇ خوټ، ته نها له بهر دهرخستنى
 پله كانى عه قله بۇ گه يشتن به دهر ككردنى گهر دوون و، توژينه وه له هيزيك
 كه بيجول ينيټ و بيبات بهر پوه... هم توژينه وه مايه وه به دريژايى
 چهره كانى فلسفه، كه كه ليښيكي گهره ي گرتبوو له مه سه له كانى
 ميتافيزيكي دا... به نارام به... من بهر و نامانجت ده بهم.

له پاشدا (دمو كريتس) هات ريڅاى ته تومى (المذهب الذرات) ي ددر يته پال، بروونى
 كرده وه كاتى، كه ووتى: هم گهر دوونه له ژماره يه كى ته تومى (atomes) بى كوڅايى
 پيښكها توه، كه له يه كچوو هاو ده من، هم هميشه يى و بيكوڅايين، به خويان ده جول يڼ
 له بوشايى به كدا، جاله جول وه و تيكه ل بوونيان، شته كان پيدا بووه و، تيكراى گهر دوونى
 لي دروست بووه، به لام جوو دا يى سيفاتى شته كان له ناكامى به يه كگه يشتنى هم ته تومانه و
 هاو ده من بوونيان و حاله تيان له له شدا و، به جياوازي دهر كه و تيان له چاوى بينه ردا پيدا
 ده بيت، به هانه ي بۇ بهر ده و اميټى و هم هميشه يى ته وه يه، چونكه بوون له نه بوونه وه ته گهر
 له بوشايدا جينگير نه بوايه تواناى جول ه ي نه ده بوو، لسره دا بوى دهر كه ووت، كه
 له گهر دوو دا سى حقيقه تى سهره تايى هيه، كه ته مانن: گهر ديله، بوشايى، جول ه.

(Les atomes, Levide, LeMouvment)

حميران: دروست بوونى جيهانى ماددى له گهر ديله، شتيك نيه كه له عه قله وه به دوور
 بى، به لام كنى هم گهر ديلانه ي دروست كرده وه و كنى ده بيجول ينيټ؟
 شيخ: وه لامى پر سياره كه ت بۇ (دمو كرايټس) نه نو سراوه، بهلكو بۇ كه سان يكي تر،
 به لام بيرو كه كانى هم دوور بووه له بير كرده وه يه كى ساغ:
 كاتيك پى ي و ابوو كه، جووله ي گهر ديله كان له ناكامى (پويستيه كى كوژرانه وه يه)،
 كه پال ده نيټ بۇ جووله و به يه كگه يشتن، و چوونه ناويهك و تيكه ل بوون، بۇ پيدا بوونى

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

ئەم گەردوو بە لە گیانەوەر و ڕووەك و بێ گیانەكان، هەتا ڕۆح و خواوەندەكانیش
پێنكەتەى ئەم گەردیلانەن كە ئەم هیزە كوێرانەى بەرپۆهەیان دەبات.

لەدوای (دەمو كریست)، (ئەناكساگۆرس) هات، بیرۆكەى پێویستی كوێرانەى پوچەل
كردەووە و گالتهى پێهات، وەك خاوەن باوەڕپێكى بەرز، ووتى: (مەحاله هێزێكى
كوێرانە بتوانیت، ئەم جوانكارى و یاسایە بخاتەو، كە هەردووکیان لەم
جیهانەدا ڕون و دیارن، چونكە هێزى كوێرانە تەنها گێژاو دەنێتەو)
ئەوێ كە ماددە ئەهاوێتە جموجول، عەقلىكى كاملى، بینای دانایە).

حەیران: ئەمە زۆر گرێگە، ئایا دەكرێ (ئەناكساگۆرس) بەم ووتانەى مەبەستى بێ
كە بوونی خوا بەمەلێنى؟

شیخ: سازام ئەى حەیران هیدایەتى خودا، بۆ بەندەكانى لەسەر زمانى پێغمەبەرەكانى،
ئەيودایە كال و فەلسەفەكانیان دێرین ترە.

ئەلكو مس بە پەسەندى دەرانم كە زۆر بەى فەلسەفە دێرینەكانى (میسر و هیند و چین)
پاشماوەى پێغمەبەرانى پێشینەن كە مێژوو لە یادى كردوون و، خواوەندەكانیان لەریزى
فەیلەسووفەكان دانراو، كە لەوانەى پێغمەبەر بووبن، یا پەرەوانیان بووبن. لەووتەكانى
(ئەناكساگۆرس) وای بەدەر دەكەوێت، كە دەوور و خولى باوەڕهێنانى راستى دایبێت،
كاتێك هەستى كرد بەژیری و هۆشمەندى خۆى، كە یاسای بێ هەلەى ئەم گەردوونە،
دەبێت لە لایەن عەقلىكى دانراو دانرابێت، هەر لەبەر ئەم هۆكارە، كە بەیەكەم كەس
دەژمێردرێت بۆ كردنەوێ دەرگای (فەلسەفەى رۆحى) لەدانانى بیرۆكەى گەران
بەدوای راستى، هەر ئەمەیش وای لە ئەرستۆ كرد، كە بلیت: (ئەناكساگۆرس) تەنها
كەسێكە لەپاریزگارى كردنى كاملى ژیری بەرامبەر وەرپێنەكانى،
فەیلەسووفەكانى پێش خۆى).

حەیران: سۆیاس بۆ خودا، كە گەیشتیئە سەرەتاییەكانى فەلسەفەى بەرزى دوور
لەوورپنە.

شیخ: گومانى تیدانێ، كە فەلسەفە بەهەنگاوه سستەكانى بەرمو راستى دەروات،
هەندێ جارێش كۆمەلە گومانبارێك دەبنە كۆسپ و ئاستەنگ لە رێى دا، وەك

كۆمەلەسى (سوفستائىيە كان) كەنزىك بوو بەھۇى مونا قەشە گىرى، سەر سۈرپەنەر و بىنەريان بىر كىرەنەو ەيە كى ساغ لە ناو بەرن.

ھەيران: گۈنپىستى وشەى (سفسطە) بوم، كە مەبەست لى و تو وىژى ھەلخەلەتەنەرە.

شىخ: بەلى، سەفسەتە لەو وشەى سوفستائىيە ھاتووە، (سۇفستائى) رېنبازى كۆمەلەنكە، كەدەستە بالا بوون لەفەر كىرەنى خەلك لەھەلگىرپانەو ەى راستىە كان، بەھۇى مونا قەشە گىرى درۈينەيانەو، ناو كەى لەو وشەى (سوفىستەو) ھاتووە، كە لەو وشەى يونانىدا، ماناى وو شەى (مامۇستا) دەبەخشىت، لەھەرە شىكى پىشەسازى و زانىرىدا، تاواى لىنھات ئەم وو شەيە بەسەر ئەم مامۇستايانەدا سەپا، كە ناويان دەر كىرە بە سەفستائى. ەەرەيش لەو وشەى (سۇفىست) ەو، (سفسطە) يان داتاشى، ئەمانە رېنبازىكى فەلسەفەى زانراويان نى يە و، ھىچ بىر وباو رېنكىيان نى يە، ھەتاو كىو، فەلسەفەى رۇخى، پىنكىيانەو بىەستىت، كەوئە لەدووى راستىدا، بەلكو كۆمەلەنك مامۇستابوون لە ولاتى يوناندا، لە بارودۇخىكى نااسايدا بەدەر كەوتن، كەشەپۇلى شك و بى باو ەرى بەخوكانى داستانە كاپال داپۇشبوون، لەھەمان كاتدا، شەپۇلەنكى دىموكراسى دەرگای پلەوپايەى بۇ خەلكى كىرەپۇو، بەھۇى چەواشە كىرەنى جەماو ەرەو، دانا و لىھاتو بوون لەفەر كىرەنى خەلك بۇ (ھونەرە كانى رەوان بىژى و، خوتبە و، موجدەلە و قسەى بەخشىن)، شانازيان بەو ەو دە كىرە لەتواناياندايە، پشتگىرى بىرورپا و دژە كەى بكن، بەردەوام بوون لەم سەرلىشوانانەدا، نىزىك بوو رېنبازە كەيان ھۇكارىك بىت بۇ رەوخاندنى بىچىنە كانى زانين و عەقل و، تىكدانى رەوشى چاك.

بەناوبانگىرپىيان (بروتاگوراس) كەدانەرى ئەم بىنەمايە، كەبىنەپرى و پوچى سوفستائىيە كانى تىا دەبىرنىتەو، بە ووتە بەناوبانگەى كە دەللىت: (ئادەمىزاد پىنەرى ھەموو شتىكە)؛ زانا و فەيلەسوفە كان واى دەيىن كە راستىە كان بەھۇى عەقلەو دەرك دە كرىن نەك بە ھەست؛ چونكە (ھەست) ھەلخەلەتەنەرە، لەم ماو ەيدا (بروتاگوراس) پەيدا بوو، ئىنكارى زانستى دە كىرە بەھۇى ئەقلەو، باو ەرى وابوو كە ھەست تەنھا سەرچاو ەيە كە بۇ زانين.

سەكاتىكدا، بەھۇى جىياوازى قەوارە و تەمەنيان خەلك جىياوازن لەھەستا، لەبەر ئەو ەھالە دەر كىرەنى راستىە كان، ھەر كەسك شتىكى دەر كىردايە، بەراستىان دەژمارد،

راکردن بهره و شیخ مهوزون

هیچ شتیك نه بوو كه ناوی هه له بێت، چونكه لای وابوو هه موو رایه کی دهر ككه و هه ستدار راسته...

عه ره ب، ئه و بیر و باوه ره ی كه ده لیت (ئاده میزاد پیوه ری هه موو شتیكه) ناونا (عندی) واته باوه ره ئانی تاكه كه سیك به و رایانه ی كه هه یه تی.

پاشان (گورگیاس) ی سوفستائی بیرۆكه كانی به دهر كه وت، سوفستائی گه یانده ئه و په ری بئغه ری و وورینه و به ره لایی، كاتیك به یه كه كه ره ت ئینكاری بوونی هه موو شتیکی كرد، لای وابوو مه حاله رانین و تیگه یشتن و به كتر ناسین له نیوان خه لكدا، ئه ی حه یران، ئه بییت ئه م وورینه نه رۆر له وه نزمتر و لاوازتره، كه به كونه توژینه وه و باسه كانی فه لسه فه وه، ته نها ئه و چاكه یه ی هه بوو كه زه مینه خوشكه ر بوو، بۆ په یدا بوونی (سوكرات: سوكرات)...

حه یران: چۆن، ئه م وورینه نه سوكراتی دانای خسته وه؟
شیخ: سوكرات، خۆی دامه زرینه ر و دانه ری به ما كانی (فه لسه فه ی زانین) (فه لسه المعرفه) بوه، كه تا ئیستاش له گه ل جیاوازی ره وه كانی موناقه شه گیری دهر باره ی، له ٢٠٠ سال له مه ویش به سه ر هه موو عه قلیكی ساغ و راست زاله. هه موو ئاما ئیكی (سوكرات) له فه لسه فه دا ئه وه بوو، كه ره ره ی زانین له سه ر بناغه ی عه قل دا پرێژیت و پایه كانی (ره وشت به رزی) به جه سپینیت له دل و دهر وونی خه لكدا، له سه ر بناغه ی ئه و راستیه ی كه بێگومانه.

ئه م فه یله سوفه پرۆزه كاتیك ده بیینی كه ره وشتی به رزی خه لكانی هاوزه مان و هاوده می به ره و رووخان و نه مان ده چیت له به رده م فرۆوفیلی سوفستایه كان، كه ئینكاری عه قل و، حه ق و، راستیه كان و، ره وشت به رزیان ده كرد، به وه ی كه و ره ره وه كانی زانینیان ده گه رانه وه بۆ هه ست، سوكرات خوازیار بوو ره ره وه كانی زانین نكه رینه وه بۆ عه قل و، مه ردوم به گشتی و به بی جیاوازی له سه ر ئه حكامه كانی عه قل به یدن.

تا به مه بگاته دانانی سنوریک و پیناسه یه کی چاك بۆ ره وشتی به رز (الفضيلة).
دوای سوكرات، ئه فلاتونی به ناوبانگی قوتایی (سوكرات) په یدا بوو، پشتگیری (تیۆری رانین: نظریه المعرفة) ی كرد، كه مامۆستا كه ی دا پرێشتبوو، زیاتر چه سپانی، به لام

تىناگەين بۇچى ئەم رانىنانەي لەسەر بىنەماي (غونەيى: المثل)، دانا؟ مەبەستى چىيە لە (غونەيى: المثل)؟

دەلتىت: مانا گشتىيە كان ناتوانىت بەهەست دەرك بىكرىت، بەلكو بەھۇي عەقلەو دەرك دەكرىن؛ بۇ غونە جوانى و ناشىرىنى دوومانان كە، لەزۇر شتى جۇراو جۇر و حياوار لەروخسار و شىوازياندا، دەر كيان پىدە كەين. بەلام كى پىمانى ناسان كە ھەندىك لەم شتە ھاو بەشن لە جوانى دا، ھەندىكى تريان ھاو بەشن لە ناشىرىنىدا، بەھەست دەركى ئەم ھاو بەشەمان نە كر دوو بەلكو بەھەقلمان، ئەو عەقلەي كە بەراورد دەكات لەنىوان شتە ھاو بەشەكانى جوانى، ئەو كاتە عەقل بەرجەستەي جوانى دەكات، بەلام بۇ ئەوھى عەقلمان لەتوانايدا بىت ئەم بەرەنگارى و بەراوردىيە پىويستە بىرو كەيە كى رەسەنى پىشىنەي ھەبىت لەسەر جوانى و ناشىرىنى. ھەتا ئەگەر ووتمان ئەم بىرو كەيە لەداهىنەرى عەقلمانە، دەبىت بگەرىنەوھ بۇ سەفسەتايەتى پىشو، كە پىوھرى راستىە كان بەپىوھرى: تاكە كەسى روت دەپىوت، كەواتە پىويستە لەسەرمان بلىن ئەم مانا گشتىانە، بوونىكى راستەقىنەيان ھەيە لەپشت عەقلمانەوھ، ھەر ئەمانەيە كە (ئەفلاتون) بە (غونەيى: المثل) lesidees ناويان دەبا.

ھەر وھار ووتى: خودى خۇمان پىش جىگىر بوونى لەناو جەستەدا، ئەجىھانى غونەيى (المثل) دەژيا، لەپاش جىگىر بوونى لەجەستەدا، جىھانى غونەيى (المثل) لەبىر كرد، لەبىر چوونەوھە كى كەم بەچەشنىك، كە چاوى ئەكەوت بەمانا گشتىەكانى جوانى و ناشىرىنى غونەيى دىتەوھ ياد، بەھۇي بەراورد كىردنەوھ، جوانى و (ناشىرىنى) شت دەرك دەكات، ھەر وھار بەھەمان شىوھ بۇ ھەموو مانا گشتىەكانى (رەووشت بەرزى) و يەكسانى و چاكە كردن..... وھتد.

راست ياد كىردنەوھى (غونەيى: المثل) ە، نەزانىش لەبىر كىردىتى، ئەزمونەكانى ژيايى ئەم دوسايە بىرىيە لە رىنگايەك بۇ بەئاگاھاتنەوھى عەقل بۇ ئەو زانىنانەي كەلەوھ و پىش لەجىھانى (غونەيى) فىر بووھ.

خەيران: گەرەم ئەم غونەيىيە چىن و راستىەكانيان چىيە؟

شىخ: ناھەقت نىە سەرسام بى، پىش تۇ ئەرستۇش سەرسورماو بوو؛ ئەفلاتون ئەم غونەيىيەي بەچەندەھا وەسەف پىناسە كر دووھ بەچەشنىك كە نەتى دەگەي، نەگوئجاویشە، جگە لەو وەسەفانەي كە پەيوەستە بەو كارانەي كەلەزانستەكانى خودايە.

راکردن بهره و شیخ مهوزون

ئەى حەيران من ئەمە پەسەند دەكەم، كە دەربارەى غوونەبى دەلت، غوونەبى ماددى بىيە، بەلكو چەند مانايە كى رووتە، توخمە كانى بوونى لەخودى خۆيداىە، ئەك لەشتىك ئەدەرەوەى ئەو بىت، ھەر خۆى بناغەى ھەمووشتىكە، پشت بەھىچ شتىكەوہ نابەستى بەلكو شتى تر پشتى پى دەبەستى، ھەمىشەبى و نەگۆر و ھەتا ھەتايىيە و جىگىر و تەواوہ. پەند بىيە بەكات و شوینەوہ.

ئەى حەيران، لەم وەسفانەوہ تىناگەيت كە ئەفلاتون ئەيەوئ ئەم باسانە بەدەربخات كە پەيوەستە بە زانىينە كانى خوداوە؟

حەيران: ئايا ئەفلاتون باوەرى بەبوونى خودا ھەبوو؟

شىخ: (ئەفلاتون) يەكەم فەيلەسوفە كە باوەرى بەخودا ھىناوہ و، وتوويەتى: ھەر خودا دروستكەرى جىھانە سەرپەرشتىارى كارە كانىيەتى، بۆ ئەمەش چەندەھا بەلگەش دەھىنئەوہ گرنگترينيان بەلگەى نيزامە كە ئەلت: ئەم جىھانە، نیشانەيەكە بۆ ئەوپەرى جوانى و ياسايى دا، مەحالە لەناكامى ھۆكارى پىكەوتن بىت، بەلكو عاقلێك دروستىكردوہ. تەواوہ، خىرمەندە، ھەمووشتىكى بەمەبەست و دانايى پىكخستووہ.

كاتىك ئەفلاتون ئەيەوئ ئەندىشە و چۆنئى وەسفى خودا بكات لەدروستكردنى ئەم جىھانەدا، گرىيەك دەبىتە كۆسپ لەعەقلىدا، وەك چۆن عەقلى ھەموومان بەگشتى بىبەش نىيە لەم گرىيە، ئەم كات ناتوانئت تېروانىنى دروستكراوہ كان. لەنەبوون بكات و، دەلت ھەموو شتىك پىكھاتەى (ماددە) (matiere) و (وینە: صورة) forme، ھەر ئەم وینەيە كەوا لەمادە دەكات بىتە شتىكى ديارىكراو. ئەمەش لەكارىگەرى غوونەبى (المثل) كەوتوتوہ كەسيفەت و شىوازىكى تايەتى ئەداتى.

جاشت پىش ئەوہى وینەى غوونەبى خۆى وەرگرت، ماددە بوو، كە نەسيفەتى ھەبوو و نەشىواز، لەپاشدا لەسەر غوونەبى خۆى دروست بوو، حەقىقەتى بوونى نەرجەستە كرد پاش ئەوہى كەنەبوو بوو، ئەوہى كە سيفەتى غوونەكەى پىدەبەخشىت و نەنەبوو نەوہ دەھىنئە كايەوہ، ھەر خودايە.

حەيران: من تىناگەم چۆن ماددە پىش ئەوہى وینە وەرگرت نەبوو بوو؟

شىخ: نەتۆ تىدەگەيت و نەمىش، ھەر وەھا ئەفلاتون خۆشى بەو عەقلە ساغە و تەواو ەردەرەوہ، تىناگات كەچۆن (شت) لەبەك ساتدا ماددە و نەبوو دەبىت.

بەلام ئەم عەقلە گەرە راپىنچە كرى، وەك ھەموو عەقلىكى گەرە چۆن راپىنچە كرىت بۆ چەسپاندنى ئەم ووتانە بەھۇى نەتوانامانەو لە ئەندىشە كەردنى دروست بووە كان لەنەبوونى پروت، كە لە (غونە ھىنانەو) ھەلخەلەتەنەرەو كەبالى كىشاو ەسەر ھۆشماندا دەستمانكەوتوو، واراھاتوو كە ئەندىشەى دروستكراو بكات لەنەبوو: ئەوان شتە كان دەبىن كەلە وىنەيە كەو دەگۆرىت بۆ وىنەيە كى تر، واپاوەردە كەن كە ئەم وىنانەى كەلەگۆران كەوتوو نەتەو، وىنەيە كى دروستكراوى نوین.

موحادەلەى عەقلى (الجدل العقلي) رايان دە كىشى بۆ ئەندىشە كەردنى (ماددە كۆنە كان) بەبى وىنە، سەرسام دەبن لە وەسف كەردنى ماھىيەتى ئەم ماددەيەى، كە بى ھۆرمە و، دەلەن ئەم ماددەيە بى سىفات و شىواز و رەنگ و بۆن و چىژ و قەوارە چۈنكە ھەموو ئەم وەسفانە لە وىنەو بەرجەستە دەيىت. كىشە تۆزىنەو كانىان دەيانگەيەنیتە ئەو، كە بلىن ماددە لە نەبوو نەو، ئىنجا عەقلىان لەتوانايدا نىيە و ئەندىشەى دروستكەردنى جىھان بكات لەنەبوو نەو، دەلەن: خودا بى سىفات و بى شىوازى دۆزىو، ھەر وەھا بىنى غونەيى (المثل) پروتە، جا ماددەى لەسەر وىنەى غونەيى پىكەيىنا، واتە وىنەى دا بەماددە و، بوو شتىكى ديارىكراو، بەوتە كانىان ئەتگەيەننە ئەم باوەرەى كە بلىن، خودا ئەم جىھانەى لەم ماددەيە دروستكەردە، كە لەنەبوو نەو پەيدای كەردە و، ئەم وىنانەى پىشەخىش كەلەزانستى ئەزەلى خۆيدا ھەيە، بىجگە لەم بىرۆ كەيە ھەموو بىرورايە كى تر ناپەسەند و نارەوايە، ھەر چۆنىك بىت (ئەفلاتون) باوەرەى بەبوونى خودا ھەبوو، دەر كى كەردە كە ھەر خودا خۆى دروستكەر و بەرپو ەبەرى كاروبارى ئەم گەردوونەيە، بەتوانا و دانايى خۆى، بەلام كاتىك وىستى خۆى بەھاويزىتە نەيىنى دروست بوون توشى ساقمە و خلىسكان بوو، ھەر وەك چۆن (ئەرستو) قوتايىشى دوو چارى بۆو، كە بەپىشەواى ھەموو فەيلەسوفە كانى، كە لەبوونى خوداىان كۆلىو تەو دەژمىرى.

ھىران: مەن ئەزاتم كە (ئەرستو) پىشەواى ھەموو فەيلەسوفە سەرەتايىيە كانەو ھەر خۆشى دانەرى زانستى (لۆژىكە: المنطق) بەجۆرىك كە نازناوى مامۇستاي يە كەمىان پىشەخىشەو، چۆن دوو چارى ھەلەدەيىتەو؟ .

شىخ: بەلەى راستە كە ئەرستو گەرەتەرىن فەيلەسوفى سەرەتايىيە كان بوو كەلەدۆزىنەو ەى بوونى خودا كۆلىو تەو، يە كىك بوو لەوانەى كەباوەرەيان بەبوونى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

خودا هه بووه، به لام کاتیک ویستی بکۆلێتهوه له نهینییه کانی دروستکردنی ئهم گهر دوونه دوو چاری هه له بوو وه ئهوانی دیکه که دوو چاری هه له هاتن، گهر گوینیستی بیرو که کانی بین سهبارهت به (زانست) (المعرفه)، سهرت سور ئه مینی که چۆن ئهم عهقله بهرره، دانایه دوو چاری ئهو هه لانه بۆتهوه، کاتیک که ده لیت: دهرک کردنی ههستی (الادراك الحسی) یه کهم ههنگاوه که بیر کردنهوه ئهینیت بهره و زانین.

گهر کۆمه لیک له دهرک کردنه که مایه تیه ههستییه کان له میشلک کۆبینهوه بیره وه ریه کان پارێز گاریان لی بکه ن ئهوه بیر کردنهوه ده چینه قۆناغی دوو مهیدا له ئه زوموندا (التجربه) که پابهنده به بهراورد کردنی شته کان، وه زانیسی په یوه ندی یه کان و هۆکان و هۆکاره کانی، پاشان بیر کردنهوه ده چینه قۆناغی سینه می که بریتییه له (بیر کردنهوه ی بیرو که یی: التأمل النظري) بۆ گه یشتن به تۆزینه وه و وه رگرتن و وه رینگای خورسکی که عهقل پابه ندیستی له م قۆناغه دا له دهرک کردنی ههستی بۆ ئه زمون پاشان بۆ بهراورد کردن و بیر کردنهوه و هۆکار. پێوه و تۆزینه وه ی وه رگرتن و فهرمان دهر کردن، که ئه مانه هه مووی به گشتی له لۆژیکه کانی (منطق) ئه رستۆ داده نری، که ئه رستۆ بنه ما کانی له سهر دارشت و کردی به زانستی، که شایسته ی ئه وه بوو له میژووی فله سه فهدا به مامۆستای یه کهم ناو بریت، به لام ئهم مامۆستا یه که مه، خاوه نی ئهم لۆژیکه (المنطق) پوخته یی گهر ده یه، کاتی ویستی بکۆلێتهوه له پیکهاتنی گهر دۆن له بیرو که ی ماده ده که وته هه له وه، که عه قلمان ده سته مۆیه تی، که به پێوه ری ئه و نه یی هه لئه لاتاوه که مرؤف له سه ری راهاتوو و به رجه سته ی کرد، به به کارهینانی شته ماددییه کانی ژیان.

رهحمهت بوو لای ئه ندیشه کردنی پیکهاتنی ماده له نه بوو، باوه ری وای هینا که ماده ده دیرین ترین شته پاشان عه قلی ژیری پالپیه و نا که باوه ر بهینیت که واهه رگیز ناییت ماده له شتیکی تاییه تیه وه پهیدا بوو بیت، چونکه بی وینه یه له بهر ئه وه سه رسام بوو له پیناسه کردنی، تا گه یشته ئه و ئه بنجامه ی که بلیت ماده ده بریتی یه له نه بوون.

حهیران: عه قلم، نایریت، ئه ی گه وره م بۆمی روو نکه ره وه چۆن ماده ده بریتی یه له توانای پیکه وه لکان.

شیخ: تۆ لیو راویت، ئیستا بیرو رای ئه وت به وته یه کی کورت و ساکار بۆ ئاشکرا ده که م.

(ھنرى بر گسۇنى) فەيلەسوفى ھاۋچەر خان ئەلئىت: (بەشئىك لەعەقلمان دروستبۇو ھە بو بە كارھىننى دەرك كىردن بەجەستە ماددىيە كان، لەم چوار دەورە ماددىيەدا زۆرىيە ئەندىشە كانى بەدەست ھىنا) ئەمە راستە ھەر بۇيە ژىرتىن عقل ناتوانىت لىنى دەربازىيىت، تاغەقلى ئەرستوش، كاتى وىستى تۆزىنەو لەسەر پىكھىننى گەردون بىكات، بەۋىنەى ئەو لىكىدانا ھەى كەلىكىدانا ھەى ئامرازىك دەيكات كە مەۋىف بەدەستى خۇى دروستى كىردىت لەماددەيە كى تاييەتى لەسەر شىۋازىكى تاييەتى و بۇ مەبەستىكى تاييەتى.... ھەروەھا ئەلئىت: ھەموو شئىك پىكىدىت بە كارىگەرى چوار ھۇ، ھۇى ماددىي (العلە المادىة) (La causemateriell) ئەو ماددەيە كەشتى لى دروست دەيىت.

ھۇى وىنەيى (العلە الصورية) (La caus for maned) شىۋازىكى تاييەتى ئەدات بەمادە.

ھۇى كارىگەر (العلە الفاعلة) (La cause eff icient) ئەو ھۇيەيە كەشت پىكىدەھىنىت و شىۋاز و وىنەى پىدەبەخشىت. ھۇى مەبەستى (العلە الغائية) (Lacaus finele) ئەو مەبەستەيە كەبەھۇيەو، ھۇى كارىگەر ھەلدەسنىت بەدروستكردى شت لەسەر ئەو شىۋازە.

بۇ ئۇنۋەنە (ھۇى ماددىي) لە جىنۋوستىكىدا، دارەكەيەتى و (ھۇى وىنەيى) تىيادا، ئەو وىنەيەيە كەلدەدارە كە تاشراو، خىستۇتە قالى جىنۋوستىك نەك شىۋەى خوانىك. (ھۇى كارىگەرى) دارتاشە كەيە كە جىنۋوستە كەى دروستكردو و (ھۇى مەبەستى) بووستن و ھەوانەو، ئەرستۇ ھەستا بەتىكەلكردنى ھۇكانى (وىنە و مەبەست و كارىگەرى) كۆكردنەو، يەك ھۇدا كە ناۋى نا وىنە (الصورة) و ووتى: ھۇى وىنەيى كە ماھىيەتى شتە و جىگىر بوو لەخودى (ھۇ مەبەستىدا) و لىشەو ھەلقولادە، شت كاتىك ئامانجە كانى بەدەسدىت كەۋىسە كەى لەخۇگرتىيىت، واتە بەپىنى ھە مەبەستەيە كە يەك بن، وەك باسكرا كە ھەردو و كىان لەھۇ كارىگەر ھەو كەوتو نەتەو، چۈنكە ھۇ كارىگەر لەمەبەست و وىنەدا بەدەردە كەۋىت، ناتوانىت جىنۋوستن دروست بىكرىت مەنى پىشكەوتى مەبەست دروستكردى و ھەروەھا مەبەست ئاشكرا ناپىت، لەموانا (القوۋە) بۇ كار (الفعل) پاش دروستكردى جىنۋوستە كەو بەخشىي وىنەيە كى ناپەتى پىي و. كارىگەرى كە دارتاشە كەيە بە كارىگەرى كارە كە نەبو بەپىن دروست نەكردى جىنۋوستە كە، لەلام پىش ئەو دارتاشە كە كارىگەر بەتوانا. دوای بايەخ دانى

ميتا فیزیکیه کیه تی که ئه لیت گهر دون دیرینه وه له ماده وه وینه و جوله و بزونه ره که ی پیکهاتوه.

حهیران: که واته، ئه و بزونه ره کیه، که وینه و جوله ی بهم گهر دونه به خشیوه؟
شیخ: ئه رستو ئه لیت، ئه وه، خودایه، هه ر خوی هوی وینه و مه به ست و بزونه ره.
حهیران: که واته خودا هوی وینه و مه به ست و بزونه ره که واته، هه ر خوی به خشینه ری وینه یه بۆ هیولا که ته نها بریتیه له (توانایی بۆ پیکه وه لکانن) به گویره ی باوه ری ئه رستو، له ئا کامدا خودا خوی دروستکهری ئه م گهر دونه یه به ماده وه وینه یه وه، ئیتر چون گهر دون کۆنه به ماده وه وینه و جوله که یه وه.

شیخ: ئه رستو ئه یه ویت خوی ده ر باز بکات له کیشه ی ئه م (کۆنایه تی) (قدم) و، ئه لیت ئه م جیهانه یه که م نی یه له چهر خدا (زمن) به لکو خودا پیش گهر دونه، هه ر وه کو چون پیشه کی پیش ئا کامه و، په یوه ندی خودا به گهر دونه وه په یوه ندی هونی یه به هۆ کاره وه، تا... بلین چهرخ ده ستی تایه تی هیه تیایدا به لکو په یوه ندی یه کی لۆژیکیه (منطقیه)، خودا بوونی به خشیوه بهم گهر دونه، هه ر وه ک چون پیشه کی بوونی ئا کام ده به خشین و پیشخستی پیشه کی له ئا کام، له بیرو باوه ر دایه نه ک له چهر خدا.

ئه وه ی پالی پیوه نا که باوه ر به یئیت به کۆنیتی گهر دون له باوه ر بونیتی به کۆنیتی جوله و ئه لیت: یه که مین هوی جوله، خودایه، چه سپاوه و هه مان توانای ئه زه لی هیه، گهر، گریمان کاتی که مان کرد جوله ی تیانه ییت و اینویست ئه کات که هه ر گیز جوله نه ییت، گهر بلین جوله په یدا بووه، پاش ئه وه ی که نه بوو بووه، واته راستیه کی به دی هیناوه، که جوله پیوسته، که واته جوله یه ری یه که م چه سپاوه، هه مان توانای هیه و ئه ندیشه ی په سه ند کراوێک نا کریت که جوله ی په سه ند بکات.

ئه م هه لیه له به لگه هینانه وه که و تۆته وه، له هه لویستمان بۆ سیفاتی (توانایی) (القدره) و له یاد کردنی سیفاتی (ویست) (الاراده)، ئه و هه لیه که زۆر خه لکی هه لخه له تان.
ئیمامی غه زالی به وه لامینکی بره نده یی ئه م بیرو که یه ی پو وچه ل کردۆته وه که ئه لیت: ئه م گهر دونه پیکهاته ی ویستیکی کۆنه که بوونی پیوست بوو له و کاته ی که په یدا بوو

۱ ئیمامی غه زالی ره حه تی خوی لیبیت له کۆتایی ژبانیدا که و ته گیواوی سه ر سوړمان له باسه فله سفیه کان و زاستی (که لام) دا، له پاشان پشی له م ریاز و ریچکۆلانه کرد به ره و سونه ت و فرموده کاس پیغمه ر ﷺ هات کاتی که کۆچی دوا یی کرد، سه حیحی ئیمامی بوخاری له سه ر سنگ دانا بوو. سه رچاوه (تهدیب شرح العقیده الطحاویه).
- لیکۆته ر -

راکردن بهره و شیخ مهوزون

و، نه بوون بهرده وام بوو بۆ ئه و مه به سته ی که بهرده وام بوو بۆ ی و، کۆنیتی هۆ ناکه ویتهدوی کۆنیتی هۆ کار (المعلول)، مه گهر هۆ کار له خوودی خۆیدا له هۆیه که وه پهیدا بوویه کی پیوستی لێ دروست بیئت.

پهیدا بووه که پیوست ناییت، تاهۆ و هۆکاری گونجا و نه بن، و له نیوان خودا و گهردون (گۆرپا و) یه ک بوون نی یه، تا گهردونیک پیوستی لێ بکه ویته وه، که واته و تنی کۆنیتی جووله پیوست ناکات، وه ک بیرۆکه کانی ئهرستۆ، چونکه عه قل به پیوستی نازانیت و، پیوست به ووتی نوێکردنه و ی په سه ند ناکات، وه ک بۆ چوونه کانی ئهرستۆ، چونکه وسته کانی کۆن کاتی جووله یان ده ست نیشانکردوه

حهیران: ئه م شیکردنه وانه له و په ری روونیدان، چۆن مامۆستای یه که م له یادی کردوون؟

شیخ: جارێکی تر دووپاتی ده که مه وه ئه م هه له بیر و باوه ری یه سه ره تای یه ی که ئه م هه موو هه له و هه رمانانه ی لێکه و تۆته وه، نه توانایه له عه قلماندا بۆ ئه ندیشه کردنی پهیدا بوون له نه بوون، هۆی دوودلی له ده رک کردنی مانای چه رخ و راستیه کانی و، نه دیار بوونی نه ئه ی یه کانی له (ماوه ی وازه ئینانی) پێش دروست بوون و، له و ته کانی (ئیمامی عه زالی و ئیس طوفه یل و عه مانوئیل کانت) دا وه لامی راست بۆ هه مووی گوئیست ده بیئت.

گهر، بهرده وام بیئت له خوێندنه و ی هه موو و ته کانی ئهرستۆ ده بیئت ئه م پیاوه له گه ل گه ره یی عه قل و فراوانی زانسته کانی که و تۆته گێژاو و تیکه ل کردن و خه یالی چه ر دوور له راستیه کان، کاتی هه ولی دا به عه قل ده رکی نه ئه ی پێکهاتوه کان بکات. هه روه ها که و ته هه له زانستی یه جۆراو جۆره کانه وه له به ره ئه وه له په لی پیرۆزه کان و بێ هه له کانی مه ژمیره، وه ک ئیبن رو شدی خو شه ویستی که له و په یه ی دانا بوو. ئه م غونه یه گو ی بیست به که ئه ئیئت له رسته یه کدا که لینی ده گێر نه وه: خودا جو له ی گه ردوون به جو له ی پالپیه نه ر ناکات، چونکه ئه مه و اپیوست ده کات که جو له یه کی سنو ردار له خو بگریت.

به لام جیهان به ره و مه به سته که ی را ده کیشیت، وه ک چۆن ئیمه به ره و چا که و جوانی را ده کیشترین به بی کارێک له هه ردوو کیانه وه، له لایه کی تر دا ئه ئیئت، خودا گه ردونی جولان به جو له باز نه ییه که ی، له پاشدا وازی لیه ئینا به ده وری خۆیدا بسو ریت و، نازام سه باره ت به خودا وه ئه و جیا وازی یه چی یه له نیوان جو له ی پالپیه نه ر و جو له ی باز نه یی

و، ئەلئيت ئەم جولە باز نەبىيە ئەو ھۆى سوراندنەو ھۆى خۆرە بەدەو ھۆى زەویدا... و ھۆى بەدەر کەوتنى بوون و تىڭدانه (الکون والفساد) لەگەردووندا.

لە کاتى گۆرینی توحە کان و تىڭەل بوونيان، جەستەى لى دە کەوتەو، گەشەدە کاو لە پاشان لەناو دەچى، بەلىڭ کار کردنى دوو ھىزە کارىگەرە کە، کە گەرمى و ساردىيە، دوو ھىزە کارلىڭراو کە تەپى و ووشكىيە و، ئەلئيت زەو ھۆى وەستاو و، چەقى ھەموو گەردوونە، دەر بارەى خودا ئەلئيت: خودا تەنھا ئاگای لەخۆيەتى، ئاگای لەعەيرى خۆى نىيە دەناسەر بۆ ئەو دە کىشنى کە ئاگای لەشتىڭە کە گەلى کەمترە لە زاتى خۆى و، ھەر وەھا چەندەھا بېرار و ووتەى پووجەلى تر، کە پىنچەوانەى ووتە کانى پىشوو پەتەى کە دەلنى خۆى ھۆى کارىگەرى و بزوينەرە و، پىنچەوانەى زانست و عەقل و ئەو لۆژىکەيە کە مامۆستای يە کەم داينا، ھەر لە بەر ئەو وای بەراست ئەزانم ئەو ياسايانەى کە لەو ئەگىر نەو ھەموو ي راست نەبىت.

گەرنگ لەو دەايە ئەرستۆ ئىنکاری بوونى خودای نە کردو، بەلکۆ سوور بوو لەسەرى، بەلام کاتى ويستى باسى سيفاتى خودا و چۆنيتى دروست بوونى بکات، عەقلى تووشى ماندوون بوو، وەك چۆن ئەوانەى و تەکان و شىکردنەو کانى ئەرستۆيان باسکرد دوو چارى ئەو ماندوو بوونە بوون.

لەپاشدا لەبىرۆ کەى بوونى مېتافىزىكى تووشى نوشوستى ماددى دەبىت لەلایەن رواقىيە کان و ئەبىقورىيە کان، کە بوو ھۆى پەيدا بوونى (گومانداران=الشكاك) تا ھاتنى (فەلسەفەى ئەفلاتونى نووى) کە تاکىد لەسەر بوونى خودايە کى دروستکەر ئەکات.

١ ھەر شىڭ کە لە ناو ئەو گەردوونەدا ھەيە بە گشتى لە مرؤف و ئازەل و گز و گيا و دار و بەرد... ھتد، ھەر چى بوو و دەبىت و رودەدات تپاياندا تەنانتە چرىکەيەك يان جولەيەك بىت ئەو ھۆى پەرەردگار پىي عالمە و دەيزانىت ھىچ شىڭى لى ون نايىت ھەر وەکو فەرموويەتى: (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ مَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَ لَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَ لَا رَطْبٌ وَ لَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) الانعام: ٥٩، واتە خوا زانستى غەيب و پەنھانى لەلایە ھىچ کەسێک نايزانى تەبھا ئەو نەبىت، ھەر چى ھەيە لەناو دەشت و دەرياگاندا دەيزانى ھەر گەلای دارىڭ بوەرى پىي ئاگادارە و ھەر دانەوێلەيەك کە لەناو تارىکە کانى زەو ھا ھەيە و ھەر تەپى و وشکايەك ھەبىت ئەو لە (اللوخ المحفوظ) و علمى خوادا ھەيە.. لەم ئايەتە پىرۆزەدا ئەوپەرى گەرەبى و توانا و دەستەلات و پاکی و بى گەردى و زانايى و کارەحەنى خوا دەردە کەوى. -لەیکۆتەر-

راکردن بهر و شیخ مهوزون

که ئەمەش دوو پاتی خولی یە کەم ئە کاتەوێ که بە ماددە دەستی پێکرد، لەسەر زمانی فەیلەسوفە سەرەتایی یە کان، پاشان سەفسەتە بە گومانە پووچەڵە کانیەو هاتنە ناوەندەو، باوەڕهینان بە بوونی خودای دروستکەری گەردون بە زمان حالی فەیلەسوفە ناوەندەکان: (سوکرات، ئەفلاتون، ئەرسطۆ) کۆتایی هات.

حهیران: رەواقیە کان و ئەببقوری یە کان چی ئەلێن؟

شیخ: سەبارەت بە رەواقیە کان، لە بیرۆکە ی زانست (المعرفة) دەگەرێتەو بۆ بیرۆکە ی (گومان) لە توانایی عەقل لە جیاکردنەو ی راستی و چەوتی، که ئەلێن زانست لە شتە هەستدارە کانهو ئەکەوێتەو، بە هۆی هەستەو پێمان ئەگات، (دەرك کراوێ گشتی یە کان) بریتین لەو بیروپایانە ی که عەقل پێکی هیناوە، ئەو شتانی که لە ژیان وەرێگر توه لە هەستە کەمایەتیە کان، لەبەر ئەوێ دروست نی یە وەك پێوهرێك وەرێگرین بۆ جیاکردنەو ی راستی لە چەوتی.

کورتە ی توژێنەوێ کانیاں بەو وتە یە کۆتایی دیت که ئەلێت: راستیە کان لە رینگای (هەستەوێ) پێدەزانرێن شتی راست هەستیکی بەهیزمان لا دروست دەکات، هیچ رینگایەك نی یە بۆ ئینکاری کردنی.

بەلام لە دروست بوونی گەردوندا، دەبینی رەواقیە کان باوەڕدارن بە خودا و لە هەمان کاتیشدا بێ باوەڕن پێی. کاتی که ئەلێن: ماددە تەنها لە بووندا هەیە و، هەموو بوونێك لە دوو توخم پێکهاتوو: (کارلینکراو) (منفعل) (Passif) بێ جوولە یە. و (کاریگەر) (فاعل) (actif) ئەو هیزە یە که جوولە و هەموو شێوازیك بە ماددە دەبەخشیت و، ئەم هیزەش تەبها بریتی یە لە ئاگر و، ئەلێن: خودا ئاگری یە کەمە، تەنها خۆی لە بنەرەتدا هەبوو، لەسەر شێوێ ئاگر لە پاشدا ئەم ئاگرە جولاًوێ که بەشێکی گۆررا بۆ هەوا و، بەشێکی ئەو هەوا یە بۆ تە ئاو و بەشێکی ئەو ئاوهش بۆ تە خاک.

سەرچاوە ی هەموو شتیك ئاگرە و، هەموو شتیکی بۆ دەگەرێتەو، خودا خودی گەردونە و گەردونیش جەستە ی خودایە..

حهیران: بە راستی سەر سۆر هینەرە باوەری ئەم فەیلەسوفانە، ئە ی ناییت بیروباوەریان لە توژێنەو ی بوونە کان (الوجود) پابەندییت بە رێچکە کانی (زانینەوێ) (المعرفة)؟ ئە ی کوا بیروباوەریان سەبارەت بە (هەست) ی (الشعور) بەهیز، که بە بنەمای زانینی

راستەقىنەيان ئەزانى؟ ئەي چۆن تۈنرا ئەم ھەستە دەرك و ئەندىشەي ئەم خواۋەندە ئاگرىنە سەرسۈرھىنەرە بىكات؟

شىنخ: رەۋايە ئەم سەرسۈرھىنەرەت و، لە بەدەر خىستى بىرۇكە كانىيان بۆت، تەنھا مەبەستىم ئامازە و رېنمايى ئەم پەيوەندىيەت بىكەم، كە لە نىۋان پوچەلى بىرۈباۋەرى ئەمان و ورېنەي ھەندى لە فەيلەسوفە كانى دۋاي ئەواندا ھەيە.

سەلام ئەبىقۇرىيە كان، بىرۇكە كانىيان لە زانستدا (المعرفة)، دوورنىيە لە بىرۇكە كانى ئەرسىتۇ، كە ئەلەين: ئەم بىرۈباۋەرانەي كە بە دەستمان ھىناۋە، برىتىن لە زجىرەيەك لە دەرك كراۋە ھەستىيە كان، كە بىرۈباۋەرىيە كانمان ھەلىگىرتون، لە پاشدا بە مەزەندەو بەراۋرد ھەلدەسەنگىرتى بۇ گەشىتن بە بىرپارە گىشتىيە كان.

دەرك كىردنى ھەستى پىۋەرەنكى راستە و، ھەموو دەرك كراۋو بىرپارە كانى بە ھەمان شىۋە راستە.

(ئەبىقۇرىي پىشەۋاي رېبازە كەيان لە بىرۈباۋەرە بەرزە كانىدا ئەلەيت: ئىمە كاتى توۋشى ھەلە دەبىن كە دەرجىن لە دەرك پىكرەۋە كانى ھەست، ھەول ئەدەين گەلەلەي ئەم بىرۈباۋەرانە بىكەين كەلە ھۇكارە راستەقىنە كاندا ھەيەو شارراۋنەتەۋە لە پىشت روو كەشە كاندا (الظواهر).

سەلام ئەم عەقلە ژىرە، دان دەنىت بە نەتۈانامان بە دەرك كىردنى شتە كانى پىشت سىروشت (ما وراء الطبيعة)، لەم رېبازە دانا و بە ئاگايە دەرجىت كە بۇ زانين نەخشەي كىتساۋە دەگاتە ئەم رادەيەي ئەم بىرۈباۋەرانەي كە بە دەستى ھىناۋە سەبارەت بە دروست بوۋنى گەردون ھەموۋى پىشېنىيە خەملاندن بىت.

ساۋەر سە بىرۇكە كانى (دىمو كرىتس) دىنىت، وا دەبىنىت كە سەرجاۋەي بوۋن (الوجود) گەردىلە بىت، كە لە خۇيدا بىزۈنەرە و ئەلەيت: ھۇي جۈلە كەي لە خودى جۇدەيە، كە قورسايە كەيەتى و، لەبەر قورسايە كەي لە سەرەۋە ئەجۈلەيت بۇ خوارەۋە لە گەن لادانىكى كەم، لە كاتى كەۋتىندا پىكەۋە لىكانن روۋدەدا، بەمەش شىتەك پەيدا دەبىت... و ژيان ھەموۋى لەم پەيدا بوۋنەۋە دروست بوۋە جا بە رىكەۋت بىت يا... بە رىكەۋتن.

ھەيران: تىناگەم، بۇچى گىرىمانى جۈلەي گەردىلە كراۋە لە سەرەۋە بۇ خوارەۋە بە ھۇي قورسايەيە كەي، لە كاتىكدا كە قورسايەيە كەي ئاكامى راکىشاندىنە (جاذبىيە).

راکردن بهر و شیخ مهوزون

شیخ: ئەبەقۆر لیبۆردراو لەم ئەندێشەییەدا، چونکە یاسای راکیژاندن لە سەردەمی ئەودا نەزانراوە وەک خۆت ئەزانی، تەنها پوو کەشی ئەوەیان زانیوە کە لە هەستەو پەیدا بووە لە کەوتنی جەستەکاندا بە هۆی هیزی قورسایەتی، لە سەردەم بۆ خوارووە و مایەو لە سەر مەرجە کە یەکەم ئەویش دەر نەچوو ئامانە لەو زانیاریانەی کە لە هەستەو دەکەوتنەو، بەلام لیبۆردراو نابێت کاتێک لە مەرجە کە یەکەم دەر دەچێت و گومان دەبات کە ژیان لە پێکەوت و پێکەوتنەو پەیدا بووە.

لە پاشان ئەم دەرچوونە لە مەرجە کە یەکەم سەر سوڕ هێنێت نی یە لە وتە کە یەکەم باوەر بە بوونی خواوەندێک دەکا کە لە سەر شێوەی مرۆف، دەخۆن و دەخۆنەو و بە یۆنانی گفتوگۆ دەکەن، جەستەیان لە توخمی پۆشنایی دروست بوو، لە بەختیارییەکی هەمیشەییان و، دوورەپەڕێز لە کێشەکانی جیهان، بێ کەرەو؟ ئەی.. حەیران.

بەلام سەبارەت بە بیروباوەرەکانی لە دروست بوونی گەردون و ژیان بە پێکەوت و پێکەوتن، ئێستا کاتی موانەقەشە نی یە و، لە تۆزینەو فەیلەسوفەکانی سەردەمی نوێدا بایە دەکەین.

حەیران: گوماندارە نوێکان کێن؟ ئایا شتیکی نوێیان خستەو، بێجگە لە بیروباوەرەکانی سوفستایەکان تا.. شیخی گەورەمان بۆم بەدەربخات.

شیخ: گەر گوماندارە نوێکان شتیکی تازەیان نەخستایەو، منیش باسیانم بۆ نەدەکردی و، وتەکانم سەبارەت بە تۆزینەو فەیلەسوفەکان لە بیروکە (زانست) تا مەبەست، لە گەڵتدا بەردەوام ئەبێت.

گوماندارە نوێکان خواوەنی چەند بیروکەییەکن کە ئەبێت زانیاری تەواوت هەبێت دەربارەیان، گەر بەبێ شارەزایی بیاخوێنیتەو، دوو چاری گەلیک گومان و شک ئەبێتەو.

گومانی تیادا نی یە، ئەو پێکەوتنە یەکەم لە نیوان سوفستایە کۆنەکان و گوماندارە نوێکاندا هەیه، بریتی یە لە بیروکە یەکەم گومان (شک)، بەلام جیاوازی نیوانیان لە پێناز و شێواز و ئاکامیاندا ئاشکرا ئەبێت وەک بۆم بە دەر خستی سوفستایەکان خواوەنی پێنازیکی فەلسەفیی نین، بەلکو مامۆستای پێشەیی بەرەمی بوون، بەلام گومانداران ئامانجیان پێنازیکی لەخۆ گرتبوو کە دوور بوو لە پێشەیی و بەرەمی و کۆمەڵیکی خواوەن بیرورا بوون.

ئەندىشەيان وابوو كە گەشتىن بە راستىيە كان كارىكى مەھال و ئەستەمە، (گومانىيان) (شك) كرده رېيازىك و دروشمىيان ئەوۋوبو دەيانگوت: (نازانىن). و (نازانم) يان كرده رېيازىكى فەلسەفەى سەر بەخۇ لە خودى خۇيدا.

كورتەى رېبازە كەيان ئەلئىت: ئىمە شتە كان تەنھا روو كەشيان ئەزانىن كە بە جۇرەھا روو كەشى جۇراو جۇر خۇى بەدەردەخات و، ھىچ رېنگا چارەيە كمان نى يە بو جيا كودنەوۋى بىرۇ كە راستەقىنە كان لەوانەى كە لە خەودا ئەيان بىنىن و يان ئەندىشەى ئەكەين بە ھۇى ھەستە ھەلخەلە تىنەرە كانەوۋە، ھەندى جار ھەست رى و ن ئەكات. و دەرك كەرە ھەستىيە كان ئە گۆرپىن بە گۆرانى بارودۇخ و حالەتى كەسايەتە دەرك كەرە كەو شتە دەرك كراوۋە كە و زۆر شتى تريان وت: بە جۇرئىك كە ئىنكارى ياساى (ھۇكارىيان) (علية) دە كرد و، وتيان: ئەو خەلكە بە ھۇى روو كەشى شتەوۋە ھۇكارە كەى دىارى دەكەن، بەلام ئەو روو كەشانە بە جۇرەھا شىواز لىك دەدرىنەوۋە كە مەودا نامىنى بو ئەوۋى باوۋەر بە ھىچ كامىكىيان بكرى و، ھەندىكىيان ئىنكارى راستىنە كانى پىئوۋە ھەلئەسەنگاندىيان (استقراء) كرد و، تەنانتە ھەندىكىيان بە درىژاىي گومانىيان مانەوۋە بە جۇرئىك كە باوۋەريان وابوو كە بنەما سەرەتايىيە كانى فەلسەفە برىتىيە لە گرېمانى بىن بەلگەيى، گەر بمانەوۋىت خۇمان گىل بكةين لە بىرۇ كەى زنجىرەى بەلگەيى (برهان تسلسل) دەكەوينە بىرۇ كەى (خولى بەلگەيى) (برهان الدورى) كە پىشەكى پىش ئاكام دەخات و، ئاكامىش پىش پىشەكى، كە ئەمەيش پوۋچەلە.

كەواتە ئەم بەلگەيە رى پى نەدراوۋە.

(مام ناوۋەندىيە گوماندارە كان) ئەوانەن كە پىيان ئەلئىن (خاوەنە پىشپىارىيە كان) (الاحتماليين) چونكە ئەيان وت: پىئويستە پەسەند كودنى ھەندى لەو راستىيانەى كە ئاشكرا بوۋە بۇمان، ناكرى لە پەسەند كودنى راستىيە كان لا بدەين بو ھىنانەوۋەى بەلگە لەسەر راستىيە كان، ئەيىت ئەزمونە كان پەچاۋ بكةين گەر روو كەشى سروسىتمان بەدى كرد لەگەل پەيوەستى ھۇكارە كانى، چاۋەروانى بەدەر كەوتنى ئاكام ئەين. بەبى ئەوۋى باوۋەر بېنىن كە ئەم ئاكامانە پاپەندە بە بنەماكانى (ياساى ھۇكان: قانون العلية).

ھەيران: بە راستى قولپونەوۋەى كۆمەلەى گومانداران لە ئىنكارى راستىيە كان ترسناكتە لە ورپىنەى سەفسەتائىيە كان كە ئىنكارى راستىيە كان دەكەن لە ھەمان كاتدا دان بەوۋەدا ئەنئىن كە ئىنكار كودنە كەيان پەيوەستە بە بنەماكانى ژىريانەوۋە لە (جەدەلدا)،

راکردن بهرو شیخ مهوزون

به لام گومانداره کان (ئینکاریان له بنه ماکانی عمقدا) به راست گرتوو که دووره له گالته.

شیخ: به ئی، قولبونهوه کهیان زۆر دژوار و پوچه له ههروه کو باست کرد له ئینکاری بنه ما عهقلیه سه ره تایی به کان که باوهریان و ابو که ئهم بنه مایانه بریتین له گریمانیکی بی به لگه. به لام (خاوهن پیشپیاره کان) (الاحتمالیون) که دوربین بوون له هه نندی تیروانینیانهوه بۆ روو که شه کانی سروشت، وه له لایه هه لکه وته نوێکانی زانسته وه پشتگیری گونجاندنی وتنی (پیشپیار) (الاحتمال) کراوه له کاتیکدا که به لگه عهقلی به بن گومانه کان نه یان سه لماندوه.

گهر به راورد به کیت له نیوان فیهله سوفه کۆنه کان سه بارهت به زهوی و خۆرو ئه ستیره کان و ماده وه راستیه کانی و نیوان راستیه زانسته کانی ئهم سه رده مهی که تیایدا ئه ژین.

حاوازی به کی زۆرت بۆ به ده رده کهوێت که پێنمایی کردنت به وتنی (پیشپیارو په سندی) (الاحتمالات و الترحیح) زۆر قولبونهوهی تیادا به دی ناکریت.

قولبونهوه یان کاتیک به ده رده کهوێت وه ختیک که باوهریان وایه که هه موو بنه ما عهقلیه سه ره تایی به کان پێوستانی به به لگه یه. بۆ نمونه: ئه گهر ئیمه داوای به لگه مان کرد له سه ره وه که گشت (کل) گهروه تره له بهش (جزء) و دوو شتی دژ بهیه که وه کۆنا بنه وه و، به که نیوهی دووه، ئه و کاته مه عنای وایه عهقلمان به ره لا کردوه و وا پامان هینا وه داوای پێوه رینکی بیرو که یمان کرد به عهقلینکی جیاواز له عهقلی مروف، که ئه مهیش ده رچوونه له باب ته که مان، چونکه ئیمه به عهقلی خۆمان سه رنج ئه دهینه راستیه کان که له خودی خۆیدا بنه ما زانسته سه ره تایی به کانی له خۆ گرتوو، که عهقل داوای به لگه ی بۆ ناکات، سه رچاوه یه که که به رپیاره ده رک کراوه عهقلی به کان په یوه سه ته پێوه ی و ئیسکار کردنی وه ستانی کاره کانی عهقله.

له گه ل ئه وهیش که هاودژی تیادا به دی ئه کریت و، ئه وانه ی باوهریان پێه ته بی دوو چاری گالته پێکردن ده بنه وه، گهر ئهم پرسیارانه یان لی بکری: زانست (المعرفة) له لای ئیوه مه حاله، چۆن زانیتان که مه حاله؟ و چۆن زانیتان که کی شه سه ره تایی به کان به لگه دار نین؟ و هه سه ته کان هه ل خه له تینه رن؟ و عهقل هه له ده کات؟ و چۆن زانیتان که (به لگه ی زنجیره یی) (التسلسل) پووجه له و، به لگه ی خولی (البرهان الدوري) راست

نیه؟ ئەوە تا ئێم جۆره وتانەتان بەلگەن لەسەر ئەوه که ئیوه دان بە زانستدا دەنن گەر راست بێ (زانین) مەحاله لاتان بەمە راستی دەرک دەکەن، ئەو کاتە وتەتان بۆ زانین مەحاله وتەیه کی پووچەله و ئەگەر وتە کەشتان راست نەبوو ئەوا زانین مەحال نییه و، ئەگەر بلێین پووچەلی خولی (الدور) و زنجیرهیی (التسلسل) ناسایی یە لە عەقڵدا.

گەر باوەرتان هینا بە بوونی کێشه عەقڵی یە سەرەتایی یە کان کەوا عەقڵ خۆی دانی پیاده نێ. و گەر ئینکاری ئێم سەرەتایی یانەتان کرد بەلگە کانتان لە بنچینه وه هەرەس دینی (..).

حەیران: چۆن، بیرۆکه ئەفلاتونیە نوێیە کان لە نێوان دەرکە ماددی یە پەرواقی و ئەبەقۆریە کان و گومانە وه ستینەرە کانی ژیریدا دەرویت؟

شیخ: ئایا سەرت سوڕما، لەم گەشه خولی (الدوری) هەمیشەیی یە بۆ کێشه ی باوەر هینان، هێچ کەسێک هەئناسینەوه لە دوا ی کەوتنی و یا بە ئاگا ناییتەوه لە بێ هۆشی بە هۆی رێبازی عەقڵ و نیگاوه ئەبیت تێپەر بیت بە گێژاوه کانی گومان و بێ باوەری بە خودا.

دوو فەرمان بۆ ئەفلاتونیە نوێیە کان کۆبووه: (عەقڵ و پەیام) که ئەمەیش تێکەڵەیه که لە رێبازی ئەفلاتونی و نەسرایە کان که لە (فیلونی ئەسکەندەرەوه) دەستی پێکردو و لە پاش ئەو (ئەفلوتین) نوێی کردەوه. و (فیلون) پێش مەسیح بە (٢٠) سāl لە ئەسکەندەری یە پەیدا بوو و، لە ٥٤ ی زاینیدا کۆچی دوا یی کرد، واتە لەو سەردەمەوه که ئەسکەندەریە بووه جێنشینی زانستە کانی شاری (ئەینا) که بووه مەلەبەندیکی زانستی گەورە ی نێو جیهانی و رێبازی بالادەستی ئەو سەردەمە رێبازی ئەفلاتون بوو.

تۆزینەوه و لیکۆلێنەوه ی زۆر پەیدا بوو لە بارە ی سەرچاوه ی گەردون و، ئایا کەوتۆتەوه بە (حادثا) و یان بوونی کۆنه (قدیم) (فیلونی ئەسکەندەری) شیکردنەوه یه کی چیری کرد لەسەر بیرۆکه کانی ئەفلاتون و، لە پاش ئەو ئەفلوتین پەیدا بوو لە نێوان سālە کانی (٢٠٧-٢٤٠) پ. ز و ئێم رێبازە ی نوێی کردەوه که لە دوا یی دا ناوی دەر کرد بە ئەفلاتونی یەتی نوێ و کورتە ی بیروپراکانی ئەفلاتونیتی نوێ سەبارەت بە بیرۆکه کانی بوون و دروست بوونی گەردون، ئەم گەردونە خواوەنی رو که شیکێی زۆرە که هەمیشە لە گۆراندایە، مەحاله لە خودی خۆیدا پەیدا بوویی، بەلکو پێوستی بە دروستکەرێکی لێهاتوو پەیدا کەر هەیه، ئەم دروستکەرەش خودایە، یە کەو تەنهایە، ئەزەلی و هەمیشەیی، لە

راکردن بهر و شیخ مهوزون

حزیدا پهیدا بووه و له سهروى مادده و روحه وهیه و، له بهر نه وهى له وینهى نه وهى له شته کانی گهردوندا، دهییت هممو نیشانه و سیفه ته کانی سهلبی بن که واته نه وه مادده نه یه و، وه سف ناکریت به وهى که جولاهه یا.. وه ستاره و، ناو تریت همیه له شوینیکدا یا.. کاتیکدا و، ناتوانریت هیچ سفه تیکى بدریته پال، چونکه هم زیاد کردنه له یه کچوونیکه له گه ل شته دروستکراوه کانی خوی، گهر پیناسه ی خودا بکه ی بن کو تایی و ته واه، پیویستی به هیچ شتیک نه یه هممو زانینیکمان دهر باره ی خودا نه وندیه که دروستکهری هممو شتیکه، که هیچ عقلیک دهر کی حقیقه ته که ی ناکات، هم و تانه ههر چه نده راستی یان له خو گرتوه، به لام زیاده وری زوریان تبادیه، سه مارت به بنی گهردی خوا که بوونی خودا ده چه سپینیت به بنی ماهیه ت.

په نابردنمان به سیفاته کانی پیچه وانه (صیفات سهلبی) راست نه یه. ههر چه نده ناوهره یان و دان پیا نانی تیاییت به سیفاته کانی بوون (وجود) و کو نایه تی (القدم) و مانه وه (البقاء) و پیچه انه ی پهیدا بووه کان (مخالفة الحوادث) و بهر ده وامی (قیام) به نه فسی خوی، به لام نه مانه هممو ی داد نادات بو چه سپاندنی بوونی سیفاتی زانست و توانایی (القدرة) و (ویست) (الارادة) بو خودا له گه ل نه وهى به گویره ی عقل نه مانه هممو یان پیویستن هه بن هم رینه زه دان به بوونی خودا و دروستکهریتی بو گهردون ده نیست، نامانه ویت ره خه گرتمان له سهری دریزه بکیشیت ههر چه نده بنی ناگایه له بهر ده رختنی چه ند سیفاتیکی خودای به خشنده که عقل به پیویستی داده نیست، به لام نه مه ویت چه ند هه لیه کی تری نه فلوتینی خاوه نی هم رینه زه بو بهر ده بخم، کاتیک ویستی وه سفی چو نیتی دروستکردنی گهردون بکات، نه ندیشه کانی سهریان لی شیوان و خستیانه

۱ حوای گه وړه له ناسمانه له سهر عهرشی گه وړه و پیروزی هه وړه کو فرموویه تی: (الرحمن علی العرش استوی) طه ۵، بهی نه وهى چو بیه تیه که (کیفیه) ی بزانی و دهر کی پی نکرى یا خود به دروستکراو (مخلوق) هه کانی بیجیت و یان بیجویری، چونکه هیچ شتیک وه کو نه وهى به و ناچیت، هه وړه کو فرموویه تی: (لیس کمثله شیئ وهو السميع البصير) الشوری ۱۱. -لیکولر-

۲ پشیه چاکه کاتمان و نیمامه پاشینه به ریزه کان ره زای خوایان لی بیت یه ده نگ و کوکن له سهر سه مالدن و براهینان به گشت نه وه سیفه تانه ی حوای گه وړه که له قورئاندا یان له سونه تی پیغه مهردا هاتوه و ههر سیفه تیک که خوا بو خوی بریاری داوه یان پیغه مهره که ی بوی داناوه نه وه پیویسته نیمه ش بریاری بو بده ی و باوه ری ته واه مان پی نه یه ییت، سه رچاوه (لمعه الاعتقاد، الهادی الی سبیل الرشاد- لاس قدامه).

-لیکولر-

گىزاوه، كاتى كه ئەلئيت: ناگونجىت خودا يە كسەر گەردونى دروست كرديت، چونكه گەر وا بوايه بى چار دەبوو بە پەيوەندى پىنوه بكا، چونكه خۆى تاك و تەنهایە، ناييت جۆرەها گەردونى لى بكمەوتەوه.

هەيران: كەواتە، دروستكردى گەردون چۆن بوە؟

شىخ: ئەفلوتىن پىمان ئەلئيت: بىر كردهو، خودا لە نەفسى خۆى دا بەخشندهى زۆر (فيض) لىكەوتەوه، كه گەردون بوو، يە كەم شت كه لە خوداوه پەيدا بوو (عقله) كه ئەم عقلەش دوو كارى هەيه، بىر كردهو لە خودا، بىر كردهو لە خودى خۆى و، ئە عقلەشەوه خودى گەردون پەيدا بوو و، لە خودى گەردونەوه خودى مرؤف كهوتەوه و، لە ویشەوه خودى دووم پەيدا بوو كه سروشته و، خودى ئەم گەردونە بىرىتى يە لە گەردونىكى روحانى، بەلام مەلبەندە كەى لە رۆخيايتى و، نزىكه لە جىهانى هەستەوه، كه نيوەندىكه لە نىوان جىهانى هەست و عقلدا..

بە دەر خستنى ئەم ئەندىشانە بۆت سەبارەت بە چۆنىتى دروستكردن و بەخشندهى رۆر (فيض) و (دەر چوون) (انىشاق) و عقل و خود، تەنها ئەمەوت ئامازەى ئەو پووچەلئانەت بۆ بكمە كه فەيلەسوفە ئىسلاميه كان تى كەوتوون كه پەيرهوى رۆرەى بىرۆ كه كانى ئەفلاتونيه نوينكانيان دە كرد كه بە رىيازى (ئەسكەندەريە كانيان) ناودەبرد و، (ئەناؤتسيان) بە شىخى يۇنان ناودەبرد.

۱ يە كەم دروستكراو (مخلوق) كه خودا دروستى كرد پىنوس (قەلەم)، بوو هەروەكو پىنغەمەر ﴿فەرموو يەتتى: (ان اول شىء خلقه الله تعالى القلم و أمره أن يكتب كل شىء يكون) السلسلة الصحيحة واته لە راستيدا يە كەم شت كه خواى گەورە دروستى كرد قەلەم بوو فرمانى بى كرد كه هەر شتىك دەيت بىووسىت. سەرچاوه (تهديب شرح العقيدة الطحاوية). -لىكۆلەر-

لە فارانەوه بۆسهرینه
رۆسنای له دواى رۆسنای

حهیرانی کوری ئهزعهف دهلێت: له وته کانی شیخ بۆم دهر کهوت که ئهم شهمو باسی، فەیلەسوفە ئیسلامیە کام بۆ ده کات، کتیبیکم لابیو دهر باره ی رازی و فارابی و ئیبن سینا ئه دوا، که له گه بچینه که ی باو کمدادیتمه وه به رۆژ ده بخوینده وه، کاتیک باسکردنیان هاته پێشه وه خسته ژیر باله و چوومه خزمهت شیخ، کاتیک بینیمی وتی: ههیران، ئهو کتیبه چی به؟

حهیران: وام زانی باسی فەیلەسوفە ئیسلامیە کام بۆ ئه کهیت، ئهم کتیبه وته کانی رازی و ئیبن سینا و فارابی تبادایه. شیخ: ئایا.. خویندووته وه؟

حهیران: به ئی هه ندیکم لی خویندووته وه، که میکی تیگه یستم ئه ویتزم له یاد کردوه، له خویندنه وه ی هه ندی رسته ی گران و ئالوژی که وگه گیژاوه وه، له رسته کرچ و کاله کانی ئه فلاتونی به نوییه کان که شیخی گه وره، باسیان کردوه بۆم، جا ئایا ههیران: ئایا.. ئهم سنی فەیلەسوفە ئیسلامی به باوه ریان به خودا بی هیژ بوه وه ک لییان ده گیر نه وه؟

شیخ: خوا نه کا، ئه ی ههیران، ئه مانه له گه وره باوه رداره کان به خودا و، خوا وه نی راستترین به لگه ن به بوونی، چۆن وانابن! که توانیویانه وه ک فەیلەسوفه ئیسلامی به کانی تر، باوه ره یئانی نیگای راسته قینه و باوه ره یئانی عه قلی ساغ و بینگه رد کۆک بکه د، واته روناکی له گه ل روناکی.

به لام له پله کانی دروستکردنی گه ردون و په یوه سه ته کانی، پووجه لیه کان و ئه ندیشه کانی بیرو که ی ئه فلاتۆنه نوییه کانیا ن به سه ردا سه پا.

ه ته کانی ئه فلاتونیان تیکه ل به وته کانی ئه رستۆ کرد به چه شنیک که کاره کانی ئه فلاتۆن درایه پال ئه رستۆ به مهش پیروزیان به بی لیکۆلینه وه زیادی کرد بۆ مامۆستای به کهم که (ئه رستۆیه).

لەبەرئەو پێویستە ئەوانەى تۆژینەو لەسەر ئەم فەیلەسوفانە ئەكەن، تیشك بۆخەنە سەر و تەو بېرۆكە كانیان بۆ جیاكردنەوێ راستى پرووناك لە چەوتى تاريك، چونكە ئەوانەى لىكۆلینەو هیان لەسەر كردون، ئەم جیاكردنەو هیان بە دەرنەخەستووه، لەبەر نەبوونی توانایان، یا.. پەپەرەى كردنى زۆریان بۆ سەر كەوتنى باوەرھێنان، یاخود بە پێچەوانەو. ئىمامى رازى بە راستگۆترین باوەردار دەژمىرنى گەر هیچ بەلگەىە كمان نەبێت بۆ راستى باوەرھێنانەكەى لەو وتەبەيدا ئەيسەلمىنێت كە ئەلێت: (بوونى عقل لە ھەندى لە گىانەو ھەران و توانایان بۆ بەرپەرەى بردنى كسارو فەرمانیان، بەلگەىە كە بۆ بوونى دروستكەرىك كە لەو پەپەرى كارامەو لىھاتووانە جوانترین پەيدا بووى خستۆتەو). ئەم وتانەى رازى بەسەندترین بەلگەىە بۆ راستى باوەرھێنان لەلای من لە گشت ئەو بەلگە تېروانىيە ئاوتەبەھە كانى تر، چونكە پەنا ئەباتە بەر بەلگە ساكارە پرووناك كە ھىچ گومانىكى ئى ناكرىت نە لە بێژەرىيەو نە لە گوىيىستەو.

ئەوێ بەم چەشنە رێ پشاندر بێت، خاوەنى باوەرى لاواز نایت ئەى ھەيران.

ھەيران: بېرورای شىخمان چىيە سەبارەت بە فارابى؟

شىخ: ئەى ھەيران، فارابى يەكێكە لە گەورە فەیلەسوفە باوەردارە كان و خاوەنى راستى لۆژىك و بەلگەىە بۆ بوونى خودا، بە بەرگرى كردن لە عقل دەستى پىكردو بىرارە سەرەتايىيە ئاشكراكانى چەسپاند كە ھەموو بەلگە كان پەيوەستى پێوێ، لەمەو رىبازى چەسپاندنى بوونى خوداى گرتەبەر، (تا ئىستاش، و تەكانى لە زانىن و بووندا ھەموو عقلى زاناو، فەیلەسوف و، و تەبێژەكانى پێو بەندە).

فارابى ئەلێت: زانست دوو بەشە، (ئەندىشەى رەھا) (تصور مطلق) و (ئەندىشە لە گەل باوەر) (تصور مع تصديق)، ئەندىشەى شتىك ناكرىت بەبى ئەندىشە كردنى پىش خۆى و، ئەندىشەى جەستەيەك ناكرىت بەبى ئەندىشەى درىژى و پانى و قولايىيەكەى و، ئەمەش ئەندىشەيەك ناگرتەو، بەلكو دەبێت كوتايى بە ئەندىشەيەك بەھىرنىت كە بوەستىت لە ئەندىشە كردنى، ئەندىشەى پىش خۆى، وەك (بوون) (الوجود) و (پىويستى بوون) (الوجوب) و (گرىمان) (ممکن) كە ئەمەش پىويست بە ئەندىشەى پىش خۆى ناكات، بەلكو چەند مانايەكى راست و دەر كەوتوون و جىگەى خۆيان گرتووه لە مەشكدا.

بەلام (باوەر) بەبى دەر ك كردنى شتەكانى پىش خۆى دەر ك ناكرىت.

رۆشنایی لهدوای رۆشنایی

(گەر بتهوئى بزائیت، گەردون لىكەوتەيە (مُحَدَّث)، پىوئىست ئەكا، يەكەم شت باوەر بھىنیت كە (گەردون پىكەوەلكاوە) (العالم مؤلف) و، ھەموو پىكەوەكاوئىك لىكەوتەيە (مؤلف مُحَدَّث) كە ئەمەش (بىر بارە سەرەتايى يەكانە) (أحكام اولیە) و لە عەقەدا دیارە ھەروەك دوو سەرى دژ بەيەك بە ھەمیشەيى سەرىكيان راستەو ئەوى تریان ھەلەيە. و ھەروەھا گشت گەورەترە لە بەش ئەم مانایانە ھەمووى بە گشتى چەسپاون لە مێشكدا و، بە ئاگابوونەو یەك بە دەردەكەون و، ھىچ شتێك لەمانە ئاشكراتر نییە، پىوئىستى بەلگە ھىنانەو ناكات بۆیان و خۆیان ڕون و ئاشكران، بۆ بەلگە ھىنانەو ھش لەسەر ھەر كێشەيەك ناتوانن لە يادى بكەين، چونكە بنەما و بنچینەيى يە ئاشكرانن).

ھەيران: ئەم وتانە لەو پەرى پلەى راستىدان.

شىخ: ئەمە بەس نى ئەى ھەيران كە بلىت ئەم وتانە لەو پەرى پلەى راستى دان. بەلكو لە دلى خۆتدا دەرخیان بكە و مەھىلە كەسانىكى موونا قەشە گىر لەسەر بوونى خودا بەبى زانست و رىنمايى، بى ئاگات بكەن و سەرت لى بشىوئىن. لەو و دوا دەبينت، كە چۆن ئەم بەلگە رال بوو بەسەر عەقەلەكاندا، تاكو (لايىنزى) گەورە ھات و نۆژەنى كردەو و دوای ھەوت سەد سال پاك و پىرۆزى كرد، لەسەر ئەم راستیانە فارابى بەلگەكانى بۆ بوونى خودا دانا و ئەلىت: ھەموو بوونەكان دوو جۆرن، يە كىكيان (بوونى شياوہ) (ممکن الوجود) دووميان (پىوئىستەبوونى) (واجب الوجود)، گەر گریمانى نەبوونى (بوونى شياوہ) مان كرد، ئەو ناگەيەنى كە مەحالە و گەر ھەر كاتى پەيدا بوو بەبى ھۆى تايبەتى خۆى دروست نابى. كاتى كىش پەيدا بوو لە ممکن الوجودەو دەبى بە واجب الوجود، بە خودى خۆى نا بە بى خودى خۆى بەلام (پىوئىستە بوون) ھەر كاتى گریمان كرا كە نەبوو، مەحال ڕوودەدات و، بوونەكەش بى ھۆیە و، دروست نى بوونەكەى بە ھۆى شتىكى ترەوە بىت. و شتە شياوہ بوونەكانىش (الممكنة) نابى بى كۆتايى بن، سەبارەت بە ھۆيان و بە ھۆداريان (علة و معلولا) چونكە سەردە كىشى بۆ رىيازى خولى (الدورى) بەلكو پىوئىستە بە (بوونە پىوئىستىك) كۆتايى بى بىت. ئەمەش بوونى سەرەتايە كە تاكە ھۆكارىكە بۆ دروست بوونى شتەكانى تر. ئەم بوونە پىوئىست و بى كۆتايەش ھودايە.

ھەيران: كەواتە شىخى گەورەم! چۆن دەفەرموئىت (فارابى) پووچەلى يەكانى ئەفلاتونە نووئەكانى وەرگر تووہ؟

شیخ: من لەو باوەرە دام کە وەر گرتنی بیروپراکاتی (ئەفلاتونە نوێیە کان) لەسەر پەیدا بوونی نەینی گەردون و گەشە و پلە کانی، لە لایەن فارابی یەو تەنها بە زوبانی بوو، ئەک لە ناخێوە، بۆ مەبەستی شانازی و خۆبەدەر خستن لە بواری دانایی و فەلسەفەدا.

(ئەو عەقلە ی کە بنەماکانی زانیی بەو چەسپاوی یە داناو و بە دلنایی و باوەرەو خۆی ناهاوێتە ئەم جۆرە ئەندێشانەو، گەر گوێبیستی بیست کە چۆن دان ئەنێت بە نەتوانایی عەقل بۆ دەرک کردنی خودی خودا و سیفات و نەینی یە کان، ئەو کاتە بۆت بەدەردە کەوێت کە چەند بەرەوشت و داناو سەنگینە بەرامبەر خودا، ئەو کاتە هەموو ورینە کانی کە خراوەتە پالتی لە پلە کانی دروست بوون و گەشە کردنی، بە درۆیان دەحەیتەو.

ئەو هەتا ئەنێت: (کاتیەک چەسپا کە خودا کاملترین بوونە کانه پێویستە کە بە کاملترین رانیاری بی ناسین. هەر وەک چۆن زانیاریمان بۆ ماتماتیک تەواوترە لە زانیاریمان بۆ زانستی سروشتی یە کان، چونکە زانیاری یە کانمان سەبارەت بە بابەتی یە کەم زیاترە لە زانیاریمان سەبارەت بەبەتی دوو و، زانیاریمان بەرامبەر (بوونی یە کەم) (الموجود الاول) کە خودایە، وەک ئەو وایە کە بەرامبەر پۆشنترین پوناکی بوەستین.

لە بەر نەتوانایی بینایی چاومان نەتوانین خۆمانی لەبەر رابگرین، چونکە راهاتی چاومان بە ماددەو، زانستمانی کۆت و لاواز کردوو.

بەم شێوەیە ئەو حەیران، بۆت بەدەردە کەوێت چەند بەرزە ئەم پیاو لە پروی رەوانبێژی و سەنگینی و دان پێانانی بە نەتوانین (عەجز) کە هەموو مەوقیکی ژیر دان بەمەدا دەنی. کەچی کاتی ویستی لاسایی ئەفلاتونە نوێ یە کان بکاتەو لە بارە ی چۆنیی دروست بوونی گەردوونەو، بۆنی خۆبەدەر خستن و گەورەیی لە زیرەکی و فەلسەفەدا لی دەکری و، پووجەلی ئەفلاتونە نوێ یە کانی بە زیادەو وەر گرتوو. ئەو هەتا بەو هەو نەو ستاو کە ئەوان بریاریان داو، سەبارەت بە عەقلە کان و گەردوونە کان و خودە کان (عقول و افلاک و نفوس) بەلکو لی ی پتر کردبوون، تەنانەت مەوقف واهەست دەکات حاوینی ئەم بۆچوونە پووجەلانه، کە سیککی ترە غەیری فارابی.

حەیران: ئایا ئێبێن سینا کە بیستوو مە ئەو بەرزترە لە فارابی وەک ئەو کەوتۆتە هەمان گێژاو هە؟

پوښتنایې لمدواى پوښتنایې

شیخ: ښین سینا که په کینکه له بهر زترین فعیله سوفه باوه پرداره کان، له همموو کس ریا تر له فارابی ماموستای ده چیت، له کاتی توژینه وه سه باره ت به زانست و په یدابوون، به لام ده که ویته همان هله وه، بگره به زیاده وه. کاتی قسه له لیکه وتنه وه (الصدر) و عه قله کان و گهردوونه کان ده کا گوئیست به نه توژینه وهی (زانست: المعرفة) دا که ته لیت:

د هر کردنی زینده وهی (الادراك الحيواني) یا ناشکرایه یا له ناخدایه. دهرک کردنی ناشکرا به پینج هستیاره که وهرده گری به ممش هست کردنی پروو که شی دروست ده بنی، ده بیته توژ و که مند و داو بوړاو کردنی هیتر اوه کانی هست که له وینه وه نه که وینه وه، له ممشه وه هیزیکى (وینه گر) (المصورة) وینه ی هستیگر اوه کان ده چه سپینیت، له پاش له ناوچوونى و، هیزیکى تر هیه، پنی ده وتری: خمال، هستیک نه کات که له پینج هسته وه ره که نی، وه که نه هیزه ی که له مهریکدایه، گهر تارمایى گورگیکی سدی کرد، دهر کی دوژمنه کانی ده کات، چونکه هستی بینین به تنه ها دهر کی نه دوژمنایه تیه ناکات.

هیزیکى (چاودیز) (محافظة) که بریتیه له گه بنجینه یه که نه وهی به خه یال دهر کی ده کات، له وه دهریزری ههروه کوو چوژ، نه وهی به هست دهرک ده کری، هیزی وینه گر، هه لی ده گری و دهریزری. و هیزیکى (بیره وهی: مفکرة) که سه ره رشتی دانراوه کانی گه بنجینه ی وینه گرو پاریزراو نه کات، که نه ممش هندیکیان پیکه وه تی که نه نه کات و هندیکیشیان لیک جیاده کاته وه، ههروه ها له بهر زترین وتیدا ته لیت: هست واتای تمواوی مانا دهرک ناکات و، وینه یش دهرک ناکا به بنی مادده و پیوه لکاوه کانی، له چه ندو چوژ و له کوئی و وضع و پوخی مروفایه تی به تنه ها ته توانیت نه ندیشه ی مانا له سنووو حقیقه تی خویدا بکا و جهسته ناموکان له خوئی دوو ربخاته وه که له نیوه نده هاو به شه روره کانه وه وهر گیر اوه، نه ممش به هیزیک که پنی ته لیت عه قلی تیوری (العقل الظري).

له کارى هست نی، له وه پرووه وهی که هستیگر اوه، به عه قلی دهرک بکری و ههروه ها له کارى عه قلی نی، له وه پرووه وه که عه قلی پیکراوه هست بکری چونکه هست کاتیک کارى ته ییت گهر له جیهانی دروستکراو دا هیت و، ههروه ها عه قلیش

کاتیک کاری دەیت گەر له جیهانی فرماندا هەیت و، هەر شتیک له سەروی دروستکراوم و فرمانەوه ییت شارراوێه له هەست و عقل. و زاتی خودای تەنها هیچ ڕینگێهێکی نییه بۆ دەرك کردنی حەقیقەتی، بەلکو تەنها بە سیفاته کانی ئەناسریت. و عەقلمان ناگۆنێی بێتە دادوەرێک هەتاوێه کو کارە کانی خودا، له نەهێنی دروستکراوێه کان و (ڕینگێچارەو ڕیبارە نوێسراوێه ڕیزەیییە کانی) (تەبیرە، وقضائە و قدرە) پێداد بکەین.

حەیران: خودا، پاداشت بەداتەوه بۆ ئەم ڕەوانیژییە دەرپەنە، بەرزە! شێخ: لەوێش بەرزتر بەلگە کانییە بۆ بوونی خودا، هەمان ڕیبار دەگریت کە فارابی گرتبوی و هەمان بەلگە دەهێنیتەوه بۆ چەسپاندنی بوونی خودا، کاتیک کە ئەلێت: نابێ شتی له دروستکراوانی خودا بکری بە بەلگە لەسەر بوونی خودا.

بەلکو پێویستە لەوێ به گریمان هەبوونی هەبۆ لەوێ کە عەقل بە ڕەوای بزانی دەركی مەوجودی یە کەم بکەین (کە پێویستە بوون- واجب الوجود)ە، ئەم گەردوونە کە بوونی شیاو- واتە مەمکنە، پێویستی بە (هۆ) (علە) هەیە، هەتاوێه کو له نەبوونەوه بیهێنیتە ناو بوون، چونکە بوونی له خودی خۆیەوه نییه.

بە بیر کردنەوهی تەنها مان لە بوونە کانی گەردون ئەتوانین بوونی (یە کەم) کە (پێویستی بوو) (واجب الوجود) بچەسپین، بەبێ ئەوێ پێویستمان بە بەلگەیهێک هەیت کە له دروستکراوێه کانی خۆی وەرگیرا. ئەگەر ئەوێ بوونە کان بەلگەن بۆ بوونی، بەلام بەلگەیهێ (یە کەم) پتەوتر و چەسپاوترە، ئەم دوو بەلگەیهێش له فەرموودە کانی خودای بەخشندە دەبیرێ، وەك ئەفەرمویت: ﴿سَتَرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمُ الْهَقُّ أُولَٰئِكَ يَكْفُ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

ئەمە کەمێک له بەدەر خستە دەرپەن و بەلگە ڕازاوه کانییە لەسەر (عقل و زانین و بوون)، دەرخیان بکە ئەو حەیران.

هەندێ لەو فەیلەسوفە گەورە نوێیانەت بۆ باسە کەم کە چۆن بەلگە کانی خودایان لەسەر بوونی خودا له فەرموودە کانی خودا وەرگرتووه، بە جۆرێک نزیکە بێتە وەرگرتنیکی (دەق بە دەق) یا (پیت بە پیت).

حەیران: له خۆیندەوه کاتم سەباەرت بە ئێین سینا دەبینم زۆر پەڕەوێه بێرورای نەرسێو ئە کات له ڕووی کۆنیتی گەردوونەوه؟

پروشنای لهدوای پروشنای

شيخ: پرو كه شى وته كانى ئېين سينا وا به دهرده كهوئيت كه په پرهوى بۇچوونه كانى ئەرستۇ بكات. به لام ناوهرۇكى باسه كانى دهرده چيئت له وته كانى ئەرستۇ، ماناى كۆنيىتى به شيوهيه كى زۇر ژيرانه ليكده داتهوه، كه دوورينيى و بينگهردى بير كردنهوه و راستى باوهرى به دهرئه خات، كه ئه ليئت: كۆنيىتى (القدم) به چهند پروويهك ليكده دريتمهوه: كۆنيىتى دوو شت له چاويه كذا (قدم بالقياس) واته شتيكه، چهرخه كهى له بابووردودا زۇرتره و، گهر به راوردى بكهين له گهل شتيك كه چهرخه كهى نوى تره ئهواله و كۆنتر ئهبيت، به لام (كۆنيىتى رهها) (قدم المطلق) به دوو پروو ليكده دريتمهوه، واته به گوهرهى چهرخ (الزمن) و خوديىتى (الذات). كۆنيىتى به گوهرهى چهرخ واته سه ره تايه كى چهرخى نى به. و كۆنيىتى به گوهرهى خودى، واته بنه مايهك نى به پيوه يهيه ست بيت.

که تمویش خودای راست و تنه‌نهاییه که به‌رزتره له‌وه‌ی بی‌باوه‌ره‌کان به‌لووت به‌رریه‌که‌وه‌ ٲینکاری بوونی بکن.

له و ته کانی سه بارهت به مانای کۆنیتی، که بهمه ئاماژهی مانای چهرخ ته کات، ههروهک چۆن ئیمامی غه زالی دواي ئه و زیاتر پروونی کردهوه. بۆت به دهرده که ویت که ئه م گهردونه له خودی خۆیدا کۆن نی یه که دروستکراوی خودایه و، ئه ویش ئه مه ده لێ. به لکو ئه یه ویت بلیت: کۆنیتی ئه م گهردونه به کۆنیتی په ها ناو ئه بریت، چونکه خودا پینش چهرخ دروستی کرده ئه بهر ئه وه سه ره تایه کی چهرخیانه ی نی یه. و ههروه ها (کۆنیتی ره هایێ) چهرخی) به کۆنیتی په هایێ خودیتی ناپۆریت که وه سفی خودای کۆن و ئه ره ل و راستی پینده کریت.

نه گەردون ھەبوو ھەبوو، بەلام خودا ھەبوو، (خودا گەردونی دروستکرد، چەرخیشی لێکەوتووە) گەر وەسفێ گەردون بکەین بە کۆن، ئەلێین بە گوێرەی چەرخ کۆنە ئەک بە گوێرەی خودیتی.

۱. باوی (القديس) واته کۆن یه کینک نی یه لئاوه هه ره جوانه کانی خوای گه وره چونکه وشیه که و باونکه و ته بیژه کان (المکلمون) و فهبله سوفه کان به کاریان هیناوه و به یه کینک له ناوه کانی خوابان داناو، ته گهر نا پیشینه چاکه کان (السلف الصالح) ثم زار او هیان به کار نه هیناوه. سه ر چاوه هتدیپ
 -سهر- العقيدة الضحاوية. -لینکوتر-

حهیران: میشکم به ئەندیشه کردنی ئەم چەرخە بەبێ بوونی لە وەهینش گرزو ئالوز ئەبێت.

شیخ: ئەهێ حهیران ناومێد مەبە، بۆت بە دەردە کەوێت کە زۆر بەی گەورە فەیلە سوفە کان لە غونە غەزالی و ئیبن توفەیل و عەمما و ئیل کانت ئامازەهێ ئەم گرزبێیان کردووە کە عەقل دوو چاری ئەبێتووە.

حهیران: گەورەم بۆچی باسیکی غەزالییم بۆ ناکەیت، چونکە تۆ زۆر ناوی ئەبیت. شیخ: بە گوێزەهێ ئەو بەرنامەیهێ کە بۆم هەلژاردوێت باسیت بۆ ئەکەم، لە پێشدا باسی ئیبن مەسکەوێهێ ئیبن خەلدون و ئیبن توفەیل ئەکەین.

حهیران: من ناوبانگی ئیبن مەسکەوێهێم بەم جۆرە نەبێستووە کە فەیلە سوف بێ. شیخ: توێنەووە فەلسەفەیهێ کانی سەبارەت (پەوشت و زانست و بوون) کەمترنیهێ لە بەرربیتی و رەوانی توێنەووەهێ گەورە فەیلە سوفە کانی تر بەشیک لە بیروراکانی سەبارەت بە زانست و بوون بۆت باسە کەم، بەلام باسە کانی فەلسەفەیهێ پەوشت کە لە هەموو بابەتە کانی تر ریا تر تیایدا بە ناوبانگ بووە بۆت بە دەرد ناخەم تەنھا ئامۆزگاریت ئەکەم بیاخوینیتووە، چونکە دەربارەهێ (فەلسەفەیهێ بەها) (فلسفة القيم) بە تامترین و بە چێژترین بابەتی لە سەر نووسیوە ئیبن مەسکەوێهێ سەبارەت (زانست) پاش ئەوێهێ لە سەر (دەروون) ئەدوێت بە دەریدەخات کە دەروون نە جەستەیهێ نە دەرخەرە کەهێ (دەرخەر: عەرەض) دەسگای هێزە کانی جەستە بە هۆی (پینج هەستەو) دەرکی زانست ئەکات و بەس، بەلام دەروون گەرچی گەلی لە بنەماو رێسا کانی زانستە کان لە هەستیارە کان وەردە گریت، بەلام لە خودی خۆیدا کۆمەلانی بنەماو رێساو کرداری تری هیهێ، کە هەر گیز لە پینج هەستە کان وەریان ناگرێ، کە بریتین لە بنەماو رێسا مەزنە کان، کە یاساو رێسای پێوهرە دروستە کانیان لە سەردا دادەپێژێ. چونکە دەروون گەر بپارێدات کەوا لە نیوان دوو دژەدا نیوانی نییهێ، ئەوێهێ لە شتیکی ترەوێهێ وەری نە گرتووە. چونکە خود رانە، واتە ئەوێهێیهێ. گەر لە شتیکی ترەوێهێ وەر بگیریهێ، خود زان نە دەبوو. پینج هەستە کان تەنھا هەست پینکراوێهێ کان دەرک ئەکەن، بەلام دەرون هەموو هۆکارە کانی ریکەوتنە کان و هەموو هۆکارە کانی جیاوازییهێ کان - کە لە هەست پینکراوێهێ کانداندا هەن - دەرک ئەکات، بەمەیش دەگوێرێ بە عەقل وەر گیراوێهێ کانی، یا بە هۆشزانراوێهێ کانی، کە دەروون لەم دەرک کردنەدا هیچ پارمەتییهێ وەر ناگرێ، نە لە جەستە خۆی نە لە ئاسەوارە کانی.

رۆشنایی لهدوای رۆشنایی

ههروهها کاتی دەر وون بریار دهدا کهوا ههست له شتیگا راستی کردوه یا به ههله داچووه، ئهوهی له ههست وهر نه گرتوه چونکه ههست دژایهتی خۆی ناکا.

ئهواتا ئهوه دەر وونه هۆشیارهی کهوا تیا ماندا دهر کی ههلهی زۆری ههستیاره کان ده کا. و دەر وون گهر زانی خۆی دهر کی به عهقل دهر ک کراوه کانی ئه کات ئهواته زانستی له زانستیکی ترهوه وهر نه گرتوه. گهر و ابویه ئهوه زانستهش په نای دهر د بۆ زانستیکی تر که ئه معش به بێ کوتایی بهردهوام ئه بوو.

کهواته زانستی بۆ فیر بوون له خود و کرز کی خۆ یایهتی که ئه ویش عهقله. بۆ دهر ککردن به خودی پنیستی به هیچ شتیکی تر ناییت بینجگه له خودی خۆی نه ییت، بهم چه شنه ئین مهسکه وهی زۆر به وردی ئه چینه قولایی تیوری زانیی ههست و عهقله وه و یه ک ئه ییت له گه ل گهوره فهیله سوفه نوییه کان له نمونهی، دیکارت و لوك و کانت هه لکو پینش ئه وایش ئه که ویت.

ئهم له یه کچوونهش له وانه یه له ئاکامی له یه کچوونی بیرو پرا و ئه ندیشه کانیا ن ییت و، من وای بۆ ئه چم زۆر بهی بیرو پرای فهیله سوفه نوییه کان به بیرو پرای فهیله سوفه ئیسلامیه کان گوش کراییت هه رچهنده که دان به وه شدا نانین.

سه بارهت به (بوون) ئین مهسکه وهی باوه ر به وه ده یینی که گهر د وون دروست کراوه، خودای به خشنده له نه بوون دروستی کردوه و، ئه لیت: دروستکری ئهم گهردونه ئاشکرا و نادیاره، که ئه لین ئاشکرایه واته راستیه کانی لینه هه لقولاره و راستیش پر شنگداره و، کاتی ئه لین: نادیاره له نه توانایی عه قلمانه وهیه، به هۆی زۆری دا پۆ شه ره هیولا کانی سه ر ناوه رز کی عه قل.

خودای ته نها و ئه زه لی هه موو شتیکی له نه بوونه وه دروستکردوه و، هیچ مانایه کی دروستکردن ناییت گهر له بوونه وه پهیدا بوو ییت.

ئین مهسکه وهی له وه سفی زنجیره ی دروستکردنی گهردون و نما و گه شه کردنی دا بیرو پرایه کی ژیرانه ی خۆی ههیه، که تیایدا ئاماژه یه کی ئاشکرای رینازی (پهیدا بوون و گه شه کردن) (مذهب النشوء والارتقاء) ئه کات. که فهیله سوفه نوییه کان هیچ ریاده یه کیان نه خستۆ ته سه ری، ته نها له قولایی با سه کانیا ندا نه ییت. وه ک ئه لیت: بووه کان به قوناع بووه، هه مووی به گشتی زنجیره یه کی پینکه وه لکاوه.. هه موو جو ره بوو ییک به ساکاری (بساطه) ده ست پینه کات و تا ئیستاش له گه شه و ئالۆ زی دایه.

هەتا دەگاتە ئەو ئاسۇ جۈرايەتچى كە بە دوایدا دىت، پروەك لە ئاسۇى بېگيانە كانە لە پاشدا گەشە دەكات تا ئەگاتە بەرزترین پلە وە گەر زیاتربوو لەو پلەمەى خۆى، وینەى گياندار نە حۆنە گرىت و ھەروەھا گياندارىش بە ھەمان شىوہ لە ساكارىيەو دەسپىدەكات و گەشەدەكات تا ئەگاتە پلەمەى كى نزيك بە مروؤ.

كورتەى باسەكانى ئىبن مەسكەوہى لەم وتەیدا پرەنگ ئەداتەو، كە ئەلئىت: مروؤف خۇشى بەردەوامە لە گەشەكردندا، بە زیادبوونى ژىرى و دانايى و پوختەى فەرمان و بىروباوہرى، تا ئەگاتە ئەو ئاسۇ بەرزەى كە لەمە كنى لەم دوو شىوازەدا خۆى ئەپىنئەو. يا.. بەردەوامە لە سەرنج دانى بوونەكان بۆ ئىگەيشتنى راستىەكان بەمەش فەرمانەكانى خودا بەرجەستە ئەكات. و يا.. ئەم فەرمانانەى لە خوداوە بۆ دىت بەبى ھىچ ئىكۆشانىك، خواوہنى پلەى يەكەم (فەیلەسوفە) و خواوہنى پلەى دووہم (پىغەمبەرە) كە پەيامى لە خوداوە ھەر گرتووە.

بە يەك گەيشتنى فەیلەسوفىك كە لە زەوىيەو فەلسەفەكانى سەرى كىشاوہ بە پىغەمبەرىك كە پەيامى لە سەرەوہ بۆ ھاتى، لەسەر بىروپايان يەكدەبن و باوہر بە يەكترى ئەھىس كە بە يەكگەشتىيان پىنويستە بۆ بەدەر خستنى راستىەكان).

ھەيران: ئەپىنە شىخى گەورەم وتەكانى (ئىبن مەسكەوہى) لەسەر (پەيداوون و گەشەكردن) رۆردەھىنئەو، بەبى ئەوہى ھىچ قەسەى كى لەسەر بلئىت و وتەكانى سەبارەت بە يەكسان بوونى پىغەمبەر و فەیلەسوف باسدەكات بى ئەوہى رەخنەى لىبگىرىت، ئايا شىخى گەورەم باوہر بە وتەكانى ئەھىنئ؟

شىخ: سەبارەت بە بىرۆكەى (پەيداوون و گەشە) وەلامەكەى بۆ شىخ جەسرى خواالىخۇشبوو بەجئەھىلئ. و گەر كاتى ھات، باسى لەسەر ئەكەين كە چۆن وتەكانى دەربارەى فەلسەفەى (پەيداوون و گەشە) كە بەرزترین نىشانەى بىر كەردنەوہكانى مروؤفە و مىشكى كۆمەلئكى وەك ئىوہى تازە پىگەيشتووى مەشغول كەردووە.

بەلام وتەكانى ئىبن مەسكەوہى كە ئەلئىت: يەك بوونى بىروپراكانى فەیلەسوفان و پەيامى پىغەمبەران لە توژىنەوہكانيان لە دوى راستىدا.

چون شىخى گەورەم رانى كە ئىبن مەسكەوہى ئەپەوئىت ماناى يەكسانى بەدەربخات سە (نووسراوہ رىزەبىيەكان) (القدر) و نەرخايەتى و مەردايەتى بى ھەلەبى و زانستىەكان لە فەلسەفەى فەیلەسوفان و پەيامى پىغەمبەراندا؟

رۆشنایی لهدوای رۆشنایی

شیخ: له یه کچوونیان بۆ راستیه کان تهنها له شتی کدارهنگی ئەدايهوه ئەویش باوهڕهینان به بوونی خودا ییجگه له فهرمانه کانی پیغه مهران و بریاره کانی شهریهت که ههیه سوفیکی خاوهن بیریکی ساغ ئامادهیه بۆ باوهڕهینانی، خودی خۆی ناتوانیت ده رکێ ئەو راستیانه بکات به بی نیگا و په یامی خودا، گومانی تیانییه باوهڕهینان به خودای تاك و تهنهاو ئەزەلی و هه می شهیی و به تواناو دروستکەرو به رزی بی هاو تاو وینه گر. که هه موو سیفاتیکێ تهواوی تیا نه بیرنی لهوانهیه مرؤف به هۆی عه قلی یه وه له ریگه ی بیر کردنه وهیه کی کورتی راست و دروست باوهڕ به بوونی خودا بینیت، ئەم باوهڕهینانه به هۆی عه قلیکی روو ته وهیه که له شهر عدا له سەر هه موو باوهڕداریک داوا کراوه و. ئەمە ئەوه ناگهیه نی که پیوستمان به پیغه مهران نه ییت. و باوهڕداران به بوونی خودا سیفاتێ تهواوی له ریگای بیر کردنه وه، هه ندیکێ به لکو که میکن له بهر ئەوه پیوست به پیغه مهران ئەکات بۆ بلاو بوو نه وهی ئەم باوهڕهینانه پا که له نیوان گشت خه لکدا.

من بهم چه شنه له وته کانی ئیبن مه سکوه ی ئەگه م و زۆر شادمان و شانازم پینی، چونکه پشتگیری بیرو رایه کی برنده و بی گومان ئەکات وهك چۆن پیم ناسرا، پاش ته مه نیکێ درێژو بیر کردنه وهیه کی قوول بهر چه سته ی راستیه کاتم کرد (ئه ویش ئەوهیه به ره می فه لسه فهیه کی راست، هه ر گیز دژایه تی ئاینیکی راست ناکات، چه سپاندنی بووی خودا و ته نها په تیه که ی، به لکو پشتگیری ئەو چه سپاندنه ئەکات که نیگا تیۆر کردنه وه ی عه قلی رووتی خستۆ ته وه) ئەیین، ئیبن توفه یلیش پشتگیری ئەم بیرو رایه ئەکات له داستانی، باوهڕ و عه ق.

حه یران: ئیبن توفه یل چی ئەلیت و داستانی عه ق و باوهڕیش چییه؟

شیخ: له راستیدا ئیبن توفه یل لیها توو بوه له به ده ر خستنی ئەم له یه کچوونانه، له نیوان تیۆری عه قلی رووت و نیگادا له داستانه به ناو بانگه که ی که (حي بن یقظان) ه. له شه وی ئاینده دا به کورتی بۆت ئاماژه ئەکه م چونکه ئەمشه ومان نزیکه مالتا وای بکات، نامه ویت به چا و پیا خشاننیک و تیۆری له سەر بکه ین.

حه یران: بۆچی شیخی گه و ره م باسی ئیبن خه لدون ئەکات که میژوو نووسه نهك فه یله سوف؟

شیخ: زانای گه و ره ئیبن خه لدون شاره زاییه کی فراوان و بیر کردنه وهیه کی ره سه نی هه بووه، کوششی رۆری داوه له مه یدانی فه لسه فه ی کۆمه لناسی و میژوو دا.

يادداشتای (مقدمه) که پیشه کی نو سراوه میژووه گهوره کهی خۆیه تی، ده شنی بۆ زانا کانی رۆژئاوا بیکه نه بنه ما کانی فلسفه ی شارستانی تی. ئه بییت کاکله ی فلسفه ی بهرزی بی هاوتای له (میژوو، کۆمه لئاسیدا) کورتم کردۆته وه له نامیلکه کهیدا که پیش ۲۰ سال نوو سیومه ته وه.

به لام گرنگی تایه تیم نه داو به تۆزینه وه فلسفه یه کانی تر. و به (پیشه کیه کهی) کۆمه لیک بیرورای بهرزی له خۆگرتوه له باسه کانی زانین و بووندا، دلشاد ئه یم گهر ههردو کمان لینی بکۆلینه وه ههتاوه کو بزانییت که گهوره زاناپان و فیهله سوفه به نرخه کان سه بارهت به راستی به بی گومانه کان یه که ده گرن.

له بابته (زانینه وه) وته کانی له وه پهری پله ی بهرزی و جوانیدان، باوه ری وایه که سه رچاوی ده رک کردن به هۆی ههسته وه ره کانه وه یه (هه موو عاقل بوو بی عه قله کان. هاوه شن له م ده رک کردنه ههسته دا به لام مرؤف به ده رک کردنه گشتی به کانی جیا ده کرینه وه که رووته له ههسته وه ره کان) ههروه ها ده باره ی بنه ما سه ره تاییه چه سپاوه کانی عه قل که به خۆرسکی خودایی پهیدا بوون، ئه لییت: (ئه ندیشه کانی بیر کردنه وه هه رچۆنیک بگه یزینه وه بۆ ئه ندیشه کانی پیش خۆی مه رج نی به به ئاگایین له ئه ندیشه کانی که له ده روغان ئه که وینه وه، چونکه کهس شاره زای ته واوی نی به سه بارهت به بنه ماو که وته وه کانی ده روون و قۆناغه کانی به لکو بریتین له چه ند شتیک که ده روون ده یانه وینه بیر وه ره ییه کانه وه که دوا به دوا یه که دین و مرؤف بیده سه لاته له زانیینی بنه ماو ئا کامه کانی و زانا کان به زۆری له هۆکاره سروشتی به روو که شه کان ئه کۆلنه وه). ئیین خه لدون دان به نه توانای عه قل دینیت له ده رک کردنی ناوه رۆکی شته کان له خودی خۆیدا، ده لییت: باوه رمه هینن به لیکه وته کانی بیر کردنه وه به وه ی که له توانایدا به بالاده ستی هه موو بوونه وه و ورده کاری و هۆکاره کانی بیت.

لیزه دا بیرو را کانی تۆ پوو چه ل ده کاته وه به وه ی که وا به فیهله سوفی دانانییت. ده رک کردنی هه موو بونیک په نگی خوار دۆته وه له قه واره ی ده رک کراوه کهیدا. و هه چ شتیکیش پینچه وانه ی ئه مانه بیت راستیه کانی له دوا به. ئه مانه ئه لییت و له هه مان کاتدا ئه تر سینت که عه قل تاوانبار بکرنیت به نه توانیینی بهرده وامی.

پروشنایی له‌دوای پروشنایی

همروهك چوڼ (گومانداران) و (سفسه‌تائه‌كان) ئەلەين بۆيه ئيبن خەلدونيش دەسپيشكەري ئەكات و ئەلەيت: (ئەمە لە عەقل و دەرك كراوه كان كەم ناكاتەوه، بەلكو عەقل پيوەريكي راستە و، برياره كانى راست و بىن گومانە).

بەلام ئەو باوەرەشدا مەبە كە بتوانيت پيوانەى كاروبارى تەنھايى و دواپۇزى مەردوم و راستىە كانى پيغەمبەرايەتى و راستى سىفاتي خواوەندى و ھەچ شتيكى تر كە پيوەى پەيوەستە، بكات.. كە ئەمەش داواكر دنيكى مەحالە، بە نمونەى ئەو مەرفۇقە وايە كە ئەيەويت بەو تەرازووى كە خشلى پى ئەكيشنى، چيايە كى پى بكيشنى، كە ئەمەش مەحالە و ئەو ناگەيەيت كە ئەم تەرازووە برياره كانى ھەلەيە و عەقل لە ئاستيدا دەستەوستان ئەييت و لە مەوداى حوى تيپەر ناييت.

تا.. زانا ييت بە خودا سىفاتە كانى و سىفاتي ھەموو گەرديلە كانى ئەم گەردونە. بەم چەشنە ئيبن خەلدون لە گەل غەزالى و زۆربەى فەيلە سوفا ژيرە كۆن و نوپيە كاندا يەك دەبن.

بۆت بەدەردە كەويت كە ئەمانە لە توانا و نەتوانا كانى عەقل تينە پەريوون. بەلام بيروراكانى سەبارەت بە بوون پەنا ئەباتە بەلگەيە كى بەناوبانگ كە (بەلگەى ليكەوتەيە) (دليل الحادث) و ئەلەيت: (ھەموو ليكەوتە كانى جيھان خوديى، بن.. يان كرداری، پيوستيان بە ھۆكارىكى پيش خويان ھەيە.

ھەموو يەكيك لەم ھۆكارانە ليكەوتەن، كە پيوستيان بە ھۆكارى ترە. و تا ئيستاش ئەم ھۆكارانە لە گەشە كردندان ھەتا بە ھۆكارى ھۆكارە كان و دروستكەري بوونە كان كۆتايى ديت كە خوداى پاك و بينگەردو تەنھايە).

نیوانی دوسروں سے

حهیرانی کورې ته زعف ته لټ: بؤ ئیواری پوژی دوايي بچپوره پیره که ی مزگوت نامیلکه یه کی بچوو کی پندام و پنی وتم: ته باسی م نامیلکه یه بده به شیخ که دوو پوژه به دوایدا وئله. نامیلکه که م لیوهر گرتوو چوومه خزمهت شیخ، هر به بینینی نامیا که که به ده ستموه خؤ شحال به در کهوت.

شیخ: ئوخه ی، دیتیا نه وه .. بؤم! هر چه نده تاوانی ته وانیشی تیادا نی یه، ته ی حهیران باوهر ده کهیت (ده) سال له مهو بهر ته م کور تکراره فلسفه ییم دانا و له پاش ته وه ی به ره زامه ندی من بلاو کرایه وه، ته نها یه که دانم بؤ مایه وه که تا ئیستا نه مده زانی له کوئی ه؟ حهیران: هؤی گرنگی ته م کور تکراره یه چه که و شیخی گهره م به دوایدا وئل بوو؟

شیخ: هیچ گرنگیه کی تیادا نی یه. ته نها ته مه ویت داستانی (حی بن یقظان) ت بؤ باسبکه که له م نامیا که یه دا کور تکراره ته وه، به چاکم زانی له خؤمی به دوو رنجه مه وه ماندووی کور تکر د نه وه ی جارینکی تر بؤ تو.

حهیران: له شیخی گهره م ټینگه یشتم که داستانه که ی (ئیین طوفه یل) خه یالی یه، ئایا ته شیت فلسفه که توژینه وه یه له دوی راستی له دوو توژی داستانی که دا بیت که له ته فسانه پینکها تیت.

شیخ: داستانه که ته ندیشه ی تیادا نیه ته نها ناوی پاله وانی داستانه که و شانؤ گا که ی ته فسانه یه.

ته ی حهیران، گهره اتوو وشه ی (حی بن یقظان) مان گوژی بؤ وشه ی (عقل) و دوو رگه دوو ره که شان به و زه و یه دانا که تیایدا ته ژین ته و کاته داستانه که میژوویه کی راست له خو ته گریت و هیچ شوینه وارینکی ته ندیشه وای تیادا نامینیت مه گهر عقل که پاله وانه که یه تی واز له رؤلی خو ی بهینی.

حهیران: چۆن ئەمە ئەبیت؟

شیخ: بیروراکانی ئیبن طوفەیل لە زانین و بوون و باوەر بەخودا و، پەروەشتی بەرز ئاشکرایە لە ناوەڕۆکی داستانە کەیدا گەر پەپەرەوی و پێنەکانی (ئیبن سینای) نە کردایە لە (قوناغە کانی دەرچوون) (مراتب الصدور) ئەو کاتە داستانیککی راستەقینەیی فەلسەفەیی دەسو و سەتکو داستانی عەقل دەبوو، کە چۆن پلە بە پلە لە رێبازی زانین گەشە ئەکات بو قوناغە کانی فەلسەفەو ناسینی خودا، راستی و چاکەو جوانی.. هتد).

پێش ئەوەی کورتکرارە کەت بۆ بخوێنمەو. ئەمە وێت تیشک بچمە سەر گەرنگترین بیروراکانی کە خوازیاربوو دایرێژیت لە داستانە کەیدا تا.. لە مەبەست و بیرو کە راستەقینە کانی (ئیبن طوفەیل) ویستوووەتی لە داستانە کەیدا ئەم راستیانە بەدەر بخت.

أ- ئەو پلانی ئەو کە عەقل لە پلیکانەیی زانستدا: (سَلَمُ المعرفة): پێیدا سەر دەر کە وێت لە (هەستە کەمی یە کەنەو) دەست پێدە کات بۆ (بیرو باوەرە گشتی یە کان) (الأفکار الكلية).

ب- لە توانای عەقلی مەرؤفدایە دەر کی بوونی خودا بکات بە بێ فیر بوون و رێنمایی کردنی کەسێ، بە لکو بە نیشانە کانی خودا لە ناو دروستکرارە کانیدا و، هینانەوێ چەندە ها بە لگەیی راستەقینە لە سەر ئەمە.

ج- ئەم عەقلە کاتیک ئەبە وێت ئەندێشەیی ئەزەلی و نەبوون و بێ کۆتایی و چەرخی (الرمن) و کۆنیتی (القدم) و لیکەوتنەو (الحدث).. هتد بکات، دوو چاری کولبون و نە توانایی ئەبیتەو لە رێبازی بە لگە کاندا.

د- گەر عەقل پەسەندی کرد کەوا گەردون کۆنە یا.. لیکەوتە یە ئەوا هەردوو بیرو باوەرە کە بو یە شت سەر ئە کێشن کە ئەویش بوونی خودایە.

ه- عەقلی مەرؤف لە توانایدایە دەر کی بنەماکانی سەر چاوە پەسەنە کانی پەروەشتە پەپەرە کرارە کۆمەلایەتیە کان بکات و خوشی بێ برازینیتەو.

ئارەزووە کانی جەستە مل کە چ بکات بۆ فرمانە کانی عەقل بە بێ پشتگوێخستنی مافە کانی و زیادە پەروە کردن تیایدا.

و- یاسا کانی ئیسلام و دەرک کرارە کانی عەقلی ساخ سەبارەت بە چاکەو راستی و جوانی لە یە کە خالدایە بێ جیاوازی یە کە دە گرن.

نیوانی دوو سروش

ر-داسایی و ژیری بهرزی یاسای ئیسلام له وه دایه که وتوێژ له گهل خه لکدا ده کات به گوێره ی عه قلیان به یی سهره له مالتینی راستی و نهینی به کانی و هه موو چاکه به کی مرۆف له وه دایه که پهیره یی سنوره کانی ئیسلام بکه ن بێ چوونه ناو قولاییه کانی. ههیران: ئای.. چهند پهروشم بۆ زانیی ئهم داستانه سهر سورپنه ره.

شیخ: فهرموو کور تکراره یی داستانه که گوئیست به. (ئین طوفه ییل) ئه ندیشه ی منالیککی شیر خوره ئه کات که ناوی ناوه (حی بن یقظان)، فری دراوه ته دور گه یه کی چۆل و دوور له خه لک. ئاسکینکی به چکه مردووی جه رگ سووتاو، سۆزی بۆی بزواو، شیر دایه و به خنوی کرد تا بووه لاوینک و دهنگی ئاژه له کان فیر بوو. بیی ئاژه له کان پۆشته و خاوه هیزن و، خوشی رووت و بی چه ک. ئه ویش له گه لای دره حت حل و به رگی به ده ست هیناو له داریش چه ک.

به لام ئاسکه که مرد، به نه مان و خاموشی ئاسکه که (حی بن یقظان) زویر و دلته نگ سوو، خوازیاری زانیی هوی مردنه که ی بوو، له روا ته تی لاشه ی ئاسکه که دا هیچ گوێرانیکی نه بیی، و ابوی به ده ر که وت که هۆ که ی له ئه ندامینکیدا به که به چاو بایبیت.

سنگی ئاسکه که ی به به ردی تیژ و پارچه قامیشی وشک هه لدری تا گه یشته سهر دلی، له روا ته تی دلته که دا دوو باره هیچ ده ردیککی به دی نه کرد، که دلته که ی له ت کرد بیی سکۆله ی چه بی بۆشه، وتی: که واته به رویشتنی ئه و شته ی له م جینگایه دا بوو و رویشتوو، ئاسکه که زیانی له ده ست داوه.

بیری کرده وه له و شته، ده رکی کرد که ئه م ئاسکه له راستیدا ئه و شته یه که رویشتوو، دلنیا بوو له وه ی که لاشه که ی ته نه ا ئامیریکه و کاتی جه سته ی ئاسکه که بو گه یی کردوو گومانی له بۆ چوونه که ی خۆیدا نه ما ئه و سا قه له ره شینکی چاوپیکه وت قه له ره شینکی تری مردوو ئه نیژیت، ئه ویش به هه مان شینوه ی قه له ره شه که، ئاسکه که ی ناشت.

نه پاشدا ناگری دۆزیه وه و به کاری هیناو تاقیکرده وه به وه ی که واته ئاژه لانه ی که نه ده ریا وه ده رته چوون ده یخستنه ناو ئاگره که به مه ش تام و چیتیککی خوشی به رجه سته ده کرد. باوه ری به ئاگر هیناو به شتیککی سهر سورپنه ره و به رز هاته به رچاوی.

وا به خه یالیدا هات ئه و شته ی که له دلی ئاسکه که دا بووه و نه ماوه له وانه یه ناوه بۆ کی ئاگر بوو بیت، بۆ ئه م مه به سته ی ده ستی کرد به توپکاری ئاژه له کان زۆر له فرمان و کاری ئه ندامه کانی ئاژه له کان فیر بوو به چاکی زانی مالتیک بۆ خوی دروست بکات و تیایا بژیی و چه کیش دروست بکات بۆ بهرگری کردن له خوی و پراو کردنی ئاژه له.

له ته مهنی (۲۱) سالتیدا بوو بیرى ئه کرده وه له گهردون و ئه وانه ی که تیایه تی له ئاژه له و پرووه ک و کانزاکان، زۆر سیفات و کرداری جیاجیای یینی، که له هه ندی سیفاتدا یه ک ده گرنه وه و له هه ندیکى تر دا جیاواز ده بوون، به مەش بیروکه ی (زۆری) (الکثرة) لای دروست بوو.

پاشان سه ربنجی پرووه ک و ئاژه له ی دا، تا کو بزانی ت پرووه کانی له یه کچوون و پینچه وانه چى یه له نیوانیاندا، به مەش بیروکه ی (جۆر) (النوع) و بیروکه ی (په گه ز) (الجنس) لاپهیدا بوو، یینی ئاژه له و پرووه ک دوو په گه زن له هه ندی فرماندا یه کده بن وه ک خوراک، باوه ری هینا که یه ک شتن، پاشان سه ربنجی هه ردوو کیانی دا له گه ل بى گیانه کاند، یینی که هه رسیکیان له یه ک شتدا له یه کده چن که ئه ویش (جهسته یه) به لام له هه ندی تاییه تی تر دا جیاوازن، دوو باره باوه ری هینا که هه رسیکیان یه ک شتن گه رچی زۆری کردوونی به گشت.

پاشان به گشتی له هه موویان بیرى کرده وه و یینی له پرووی (جهسته وه) به گشتی یه کده گرنه وه و له (وینه دا) (الصورة) جیاوازن، بۆی به ده رکه وت که پوچی زینده وه ر شتیکی جیاوازه له (جهسته که ی)، هه ر ئه و پوچه شه که شیاوه بۆ کرده وه ی سه رسوپه ئه ر و، زانی نی جۆره کانی ده رک کردن، به مەش کاره کانی (پوچی) لا گرنگ و گه وره بوو و، بۆی به ده رکه وت که زۆر گرنگ و بهر زتره له جهسته ی له ناوچوو.

ده ستی کرد به بیر کردنه وه له سه رچاوه ی شته کان و باوه ری هینا که بنه پته که ی، ساکاره کانی ئاو، خاک، هه و او ئاگره، خوازیار بوو وه سفیکی گشتی بۆ هه موو جهسته کان بدۆزیته وه، ته نها مانای (کشاندنی) (استدادي) دیته وه، به لام له پشت ئه م (کشاندنه وه) مانایه کی تر هه یه که ئه ویش وینه و فۆرمى شته کانه، که هه میشه له گۆرانددا. به مەش بیروکه ی (ماده وه وینه ی) لاپهیدا بوو که توانی سه ربه رشتیاری سنوره کانی (جیهانی عه قل) بکات. دوو باره گه رایه وه بۆ جهسته ساکاره کان؛ یینی

نیوانی دوو سروش

شیوازە کانی ئەگۆریت، وەك ئاو كە دەبێتە هەلم و پاشان ئەگەریتەوه بۆ ئاو. (دەر کی کرد کە جیاوازی شیواز ئەوه ناگەیهنیت کە لە جیاوازی شتی سەرچاوە کەیهوه بێت) و بۆی بەدەر کەوت کە هەموو لیکەوتەیهك (حادت) پێویستی بە پەیدا کەریك (محدث) هەیه، لەمەوه بۆی بەدەر کەوت ئەو کارانە ی کە ئەدریتە پال شتەکان لە راستیدا لە شتەکانەوه نین، بەلکو بکەریك هەیه، ئەو کارانە بە هۆی ئەو شتانەوه ئەنجام دەدا، ئارەزوویە کی لا دروست بوو بۆ زانینی ئەم بکەرە لە بەشە هەستپکراوە کاندای گەرا، بەلام هیچ شتیکی نەدیتەوه کە رووت بێ لە (لیکەوتە) و بێ پێویست بێ لە بکەر، بەمەش وازی لە هەمووی هیناو روویکەردە هەسارە کان بیری لیکردنەوه و، وتی: ئایا ئەمانە بەبێ کۆتایی درێژبوونەتەوه؟ عەقڵی کەوتە گومان و سەرسامیەوه و، بە بیر کردنەوه ی قوڵی باوەری هینا کە ئەمانە چونکە جەستەیه کی بێ کۆتاین پوچەل و بێ ماناو نەگونجاون و، بیری لە گەردون بە گشتی کردەوه، ئایا ئەمە شتیکی لیکەوتەیه، پاش ئەوه ی کە نەبوو بوو و هاتۆتە بوونەوه یا.. بوون بوو و نەبوونی پیش نەکەوتوو، گومانی بۆ پەیدا بوو و، هیچ بیروپرایە کانی پەسەند نەئەکرد، روانی گەر باوەر بێت بە بیروکە ی (کۆنیتی) گەلیك کۆسپ بەرەنگاری دەبێت، وەك مەحالی بوون بە بێ کۆتایی، وەك ئەم بوونە بێ بەش نییە لە لیکەوتە کان، دووبارە ئەویش لیکەوتەیه، و گەر باوەر بە بیروکە ی (لیکەوتە) (الحدوث) بهینیت چەند کۆسپ جیاواز دوو چاری ئەبێتەوه، سەیری کرد مانای ئەوه ی کە بڵێن گەردوون لیکەوتەیه فەهم ناکرێ مەگەر بەو مانایە بێ کە چەرخی لێ پیشکەوتوو، بەلام چەرخی خۆی بەشیکە لە گەردون و لێ جیا ناییتەوه، ئەمە ئەوه ناگەیهنیت کە گەردون دواکەوتوو تر بێت لە چەرخی، کێشەیه کی تریشی بۆ دروست بوو: دەبگوت: بو ئیستا لیکەوتە کە لە لایەن پەیدا کەرە کەوه پەیدا بوو و، لە پیشتر دروست نەکردوو، ئایا دروستکەر تووشی شتیکی تازە ی کو توپەر بوو.. گۆراڤانیک لە ناخیدا رووی داوه؟ دیارە ئەم دوو بۆ چوونە سەبارەت بە پەیدا کەر، هەردوو کیان پوچەلن.

بە بەردەوامی کێشە کان بەرەنگاری دەبوونەوه، سەرەنجام داماو و سەرسام دەبوو و بیری لەوه کردەوه چی روو دەدا، لە هەریە کێ لەم دوو بیروباوەرە، لەوانەیە هەردوو بیروباوەرە کە سەر بۆ یەك شت بکێشن، باوەری هینا گەر بڵێن بیروکە ی لیکەوتە ی گەردون هاتنی بۆ بوون پاش نەبوونی ئەمە راستە، ئەوه بە ناچاری سەردە کێشیت بۆ ئەم ئەنجامە:

يه كهم: ناگونځيت له خوځېدو پيداېوېښت، كهواته: پيداكېرى پيداي كړدووه، دووهم: دهېنې ټمو پيداكېره جهسته نهېنې، چونكه گېر جهسته بوايه پټويست به پيداكېر دهېوو و، گېر پيداكېرى دووهم جهسته بوايه پټويستی به پيداكېرىكى سېهم دهېوو و، سېهم بؤ چوارهم و چوارهم بؤ پټنجهم.. له مېوه زنجيره ي بؤ كوتايي ده كه وېته وه كه ټمېش پوو چه له.

گېر باوېرى هېنا به كونيټي گېردوون، سرده كيښي بؤ ټمې: پټويسته جووله كېشي كؤن بې وهك خؤي و، هممو جووله يه كېش دهېنې جوولټنېرىكى هېنې، ټمېش بريارينكي ناچار يه، كه جووله بهېنې بزوينېر نابې، دهې جوولټنېرېش لېم دوو حاله خالي به دېر نېه؛ يا هيزينكي په خښه له ناو جهسته يه كا، وهك تېزوو تېادا بلاو دهېته وه، يا شتيكي تره جگه له مې، دياره هممو هيزينكيښ كه له ناو جهسته دا بې، به قېد به شه كاني ټمو جهسته يه، ټمېش بهش بهش، سره نځام هيزه كېش وهك جهسته كه هېتا دې بچووك دهېته وه و سره بهرې بې هيز دهېنې، وهكي ترېش به ناچارې هممو دېزانرې كه هر چي جهسته بې كوتايي دې، كهواته هيزه كه ي ناوېشي وهك خؤي كوتايي دې، سره نځامې ټمېش ټمېه كه ټم بؤ چوونه هېله يه، كهواته دهېنې بزوينېر دووېنې له ماددهو له نېشاه كاني جهسته كان. ټاوا بېم شېوه يه (حي بن يقظان) كوتايي به ليكولټنېوه كه ي هېنا، سېبارت به كونيټي گېردوون و پيداېوونې و، هېچ لايه كيان بؤ ساخ نه بؤوه، ټيټر له وه دوا ټمو گومانې كه هېېوو له مېاره يوه، له پاش ټم هېول و كؤششه زياني نه بوو بوي.

باوېرى هېنا كه عېقل به پټويستی ټمېزانې كه ټم بكهړه گېوره يه هممو سيفاتيكي سررو ته واوي له خوگرټيټ، له زانست و تواناو ويست و هېلېژارډن و بهرېمې و كټر به جېي.. هتد.

كاتي ناسيني ټم پيداكېره گېوره يه خوازيار بوو بزانيټ چؤن دېر كي پټكړدوه؟ له هېسته وه كاندا هېچ ريگايه كي نه دېه وه بؤ دېرك كړدني، چونكه ټموان ته نها جهسته دېرك ټمېه، كه پيدا كېريش روو ته له سيفاتي جهسته بؤي به دېر كهوت خودي خؤي كه دېر كي ټم پيداكېره ي كړدووه روو ته له جهسته بؤي روون بؤوه، خودي رووت له جهسته دوو چاري نېمان نايته وه و نېم دهېټ له ژيانينكي بهر دهوامدا، يا.. به خوځي يال نه نارارو ټمېكه نځوه به گوېره ي ټمو به ختې كه هاتو ته ريگاي له ژيانې دونيادا به چاوډريزي و ټاگايي پيداكېرى گېوره.

نیوانی دوو سروش

نهم بیرۆ که به وای لیکرد که رینبازیکی تاییه تی بگریته بهر بۆ رینکخستنی ژبانی و تهرخانکردنی خۆی بۆ بیر کردنه وه له م دروستکه ره، کاتیک سهرنجی خودی خۆیدا، شتیکی تیا دا بینی که له هه موو ئاژه لیکدا ههیه ئه ویش به شیکی به دیتی که لاشه یه کی تاریکی چهره و داوای هه سته وه ری لیده کات، بۆی به ده ر که وت نهم لاشه یه بی هه وه ده بۆی دروست نه کرا وه، پنیسته له سهری کاروباری رینک بخت و ئه مهش به کاریک ئه ییت که له کاری ئاژه له کانی تره. و له روویه کی تره وه بینی له ئه ستیره کان ئه چیت به وهی که خاوهی جهسته و گهر دیله ن که به هۆیا نه وه (بوون) (الموجود) و (پنیسته بوون) (واجب الوجود) ده ناسریت و، له رووی سینه مه وه بینی به به شه شکۆداره کانی که به هۆیه وه (پنیسته بوون) زانی لیکچوو نیک ههیه له گه ل لاشه کهیدا، له ناخیدا چه سبا که هه ریبه که ی له روویه که وه له م سنی شته ده چی، له ئاژه ل ئه چیت له کرداریکدا که سه لامه تی لاشه که بی و مانه وه ی به گویره ی پنیوست پینه خشینت و خوراک له رووه ک وه ئه گریت و گهر ده سنگیری نه بو و په نا ئه با ته خواردنی ئاژه ل به مهر جیک پاریز گاری تۆوی رووه ک بکات و له ئاژه لیش جوړیک هه لئه بژیریت که بوونی زۆر بیت به بری نه کات.

له هه ساره ئه چیت به وهی که بنگه ردو پاک و روونا که و جووله ی باز نه بی ههیه و، رووناکی و گهرمی ده به خشینته خوار خۆی. له بهر ئه وهی که له (پنیسته بوون) ده چیت و به دانایی ئه و پهیدا که ره هه لسه که وت نه کات و به بی ویستی ئه و ناجولینه وه.

(حسی بن یقظان) پنیوستی کرد له سهر خۆی گهر هه ر ده ردو زه ره ریکی له ئاژه ل و رووه کدا بیی له توانیدا بوو لایبات و، چ کاتیک رووه کینکی بینی که رینگریک خۆری ئه ده وور کرد بیت یاخود رووه کینکی تری پیا هه لواسرا وه و ئازاری ئه دا، یا به هۆی تونیه وه سیس بوو بیت. به گشتی هه موویانی چاک ئه کرد.

کاتیک چاوی بکه و تایه به ئاژه لیک، درنده یه ک ئازاری ئه دا، یا.. په لامارده ریک په لاماری ئه دا، یاخود در کیک پیه ی نو سا وه و، یا دوو چاری برستی و تونیتی بۆ ته وه، نه مانی هه موو نهم شتانه ی به گشتی له ئه ستۆی خۆی ده گرت، خوراک و ئاوی ئه دانن گهر بینی ئاوه رویه ک کۆ سپینک رپه وه که ی گرتیت له ئاودانی رووه ک و ئاژه ل، لای نه برد.

نە یە کچوونی لە گەل ئەستێرە کاندایە برۆی بێگەردو پاکێ لاشەو پۆشاکێ و، خودی خۆی کە جۆرە هاو جۆلانە و خولانەوێ وەك ئەوی هەبە، لە دوورگە کەدا ئەسورایەو و دەگەرێ لە کەنارەکانیدا یاخود لە ماله کەیدا دەخولایەو بە شیوەی پۆشتن و راکرد.

بەردەوام بوو لە یە کچوونە کانیدا وە بیر کردنەو لە (بوون) و (پێوستی بوون)، هەوێتی ئەدا بە دوور بێت لە جیهانی هەستەکان و بە قوڵی بیر بکاتەو بە یارمەتی پشتگوێخستنی هەستەکان و خولاندنەو بە چواردەوری خۆیدا، تا... بێ ئاگا بێت لە هەستەکانی و رزگاری بێت لە پێچ و پەناکانی وە بە دیتنی هەبووی پێوستە بوون شادمان بێت. بەلام لە یە کچوون لە گەل خودادا، (حی بن یقظان) لای وایە ناگوێجێت لە گەل سیفاته پەسەندەکانیدا (صفات الايجاب) تەنها لە (سیفاتی زانستدا) نەبێت، ئەویش ئەوێهە کە بێناسیت و هاوێتی بۆ پەیدا نەکات، بەلام لە (سیفاته دژوارەکانیدا) (صفات السلية)، ئەو سیفاتانە ی کە بێگەردو دوورە لە جەستەیی.

(حی بن یقظان) هەوێتدا برۆت بێت لە جەستەیی یە کە ی و دا برۆ بێت بۆ بیر کردنەو لە خودا، پۆزانی لە بێ ئاگای و داواکردنی نەمانی خودی خۆی و پەرۆشی بۆ گەشتن بە راستیەکان دەبردەسەر.

بەم جۆرە مایەو، تا... مەبەستە کە ی بەر جەستە کردو خودی خۆی لە یاد کرد لە نێوان کۆمەڵێک خودی تردا.

هیچ نەمایەو تەنها خودای تەنهاو راست و ئەزەلی نەبێت چیژو خوشیە کێ بە دەست هینا، نە هیچ چاویک بێنیویەتی و نە هیچ گوێیەکی بێستوویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتوو، (حی بن یقظان) ئەلێت ئەم حالەتە نە وەسف دەکرێت و نە دەردەبرێت و، هەر کەسێک خوازیاری ئەو ئامانجە بێت وەکو ئەو کەسە وایە کە چیژی رەنگەکان بکات و داوای ترش و شیرینی رەنگی رەش بکات.

شیخ: ئە ی.. حەیران، ئێین طوفەیل بە زمان حالی (حی بن یقظان) وەسفیکێ ئەبدیتە ی سەر سۆر هینەری ئەو گەردوونە بەرزەو فەلە کە کانی تر کە بێنیویەتی دەکات بە و تەکانی خۆی دال بەو هەدا ئەنیت، کە ناتوانیت لێیان تێگات و ئەلێت: ماوێ دەربڕین مەماو هیچ و تە و رستەیه ک نی یە وەسفی راستیەکان بکات.

نیوانی دوو سروش

پاشان ئین طوفه یل له داستانه کهیدا ده چینه سر وه سفی دور گه یه کی نزیك به دور گه کهی (حي بن يقظان)، که میلله تینکی تیا نه ژیا هه لگری ئاینی هه ندی له پیعه مه ران مه به سستی (میلله تی محمه ده).

دوو لاو له کۆمه لی موسلمانان کان، که یه کینکیان ناوی (ئه بسال) بوو، ئه وی تریان ناوی (سه مان) بوو، رینبازی شاره زاییان له ئاینه تازه که گرته بهر، هه ولیان ئه دا ده رکی مه به سستی شارراوه ی ئه و شه ریه ته له سیفاتی خودا و فریشته کان و هه والی دواوژی دیاریکراو بزانی، (ئه بسال) زیاتر ده چوو ه ناخی باسه کان و شیکردنه وه و لیکدانه وه یان، به لام (سه مان) زیاتر په یوه ست بوو به رواله ته کانه وه و، به دوو بوو له شیکردنه وه و لیکدانه وه کان.

(ئه بسال) رینگای دابیرانی له خه لک و ته نیایی گرته بهر په پیره وی و ته کانی شه ریه تی کرد له ئارامگری (ته نیایدا) به لام سه مان به پینچه وانیه ی ئه وه وه، تینکه لاوی خه لکی ده بوو و په پیره وی و ته کانی شه ریه تی ده کرد له سۆزو خو شه ویستی کۆمه ل، ئه م پینچه وانیه یه هۆکارینک بوو بۆ جوداییان.

(ئه بسال) پرووی کرده دور گه کهی (حي بن يقظان) بۆ دابیران له خه لک و خودا په رستی.

(حي بن يقظان) چاوی پینکه وت، کاتینک گوئیستی خویندنه وه کهی بوو و، نوێ و ریکرو پارانه وه کانی ده بینی ده رکی کرد که یه کینکه له زاناییان، له گه ل ئه وه ی که تینه نه گه یشت له و ته کانی.

(ئه بسال) ناوی هه موو شتینکی به (حي بن يقظان) ناساند، تا.. فیری قسه کردن بوو.

پاشان (حي بن يقظان) به سه رهاتی ژیا نی بۆ هاوڕێ تازه کهی باسکرد و، چون به هزی بیر کردنه وه گه شه ی کردوه و له ئاکامدا گه یشتۆته ناسینی خودا.

کاتینک (ئه بسال) گوئیستی وه سفه کانی (حي بن يقظان) بوو سه بهاره ت به خودای راست، بزی به ده رکه وت که هه موو ئه و شتانه ی به هزی شه ریه ته وه فیری بووه هه مان شته که (حي بن يقظان) به هزی عه قلیه وه ده رکی پیکردوه، لیره دا (عه قلی و نه قلی) (معقول و منقول) یه ک ده گرته وه، به مهش نزیك بۆ وه له رینچه که کانی لیکدانه وه و شیکردنه وه، کاتینک (ئه بسال) زانیاریه کانی شه ریه تی بۆ (حي بن يقظان) باسکرد.

(حسی بن یقظان) هیچ جیاوازییه کی ره چاو نه کرد له گه‌ل ئهو زانیاریانه‌ی که به خودی خوی ناسینی، ئینجا حه‌ی بۆ دهر کهوت، ئهو که سه‌ی که ئهم شه‌ریعه‌ته‌ی هیناوه و به‌م شینوه جوانه‌ی روونی کردۆته‌وه، له‌ باسه‌ که‌یدا هه‌ق بیژه‌و له‌ فهرمایسته‌کانیدا راست گۆیه‌و، که‌واته‌ پیغه‌مبه‌رو فروستاده‌ی په‌روه‌ر دگاری خۆیه‌تی، ئیتر ئه‌ویش باوه‌ری پین هیناو بوه‌ به‌یه‌کنی له‌ په‌یره‌وانی په‌یامه‌که‌ی.

پاشان فیزی په‌یامی ئهم پیغه‌مبه‌ره‌ بوو له‌ فرمانه‌کانی (کردن و نه‌کردن) (امر و نه‌ی) و په‌یره‌ویی هه‌مووی کرد به‌ گشتی ته‌نها دوو فرمانیان نه‌ییت که‌ پرووه‌کانی (دانایی) تیا‌دا به‌دی نه‌ئه‌کرد:

یه‌ که‌میان: بۆچی ئهم پیغه‌مبه‌ره‌ له‌ وه‌سفی جیهانی خواوه‌ندیدا په‌نا ده‌باته‌ به‌ر په‌ندو نمونه‌یی بۆ خه‌لك و، دووره‌ له‌ پروو هه‌لمالینی نه‌ینی په‌کان که‌ ئه‌بیته‌ هۆی ئه‌وه‌ی که‌ جه‌سته‌ بۆ خودا دابینین و باوه‌ر به‌ هه‌ندێ شت به‌ییتن که‌ خودا بیگه‌ردو پا‌که‌ لینی؟؟
دووه‌میان: بۆچی ئهم پیغه‌مبه‌ره‌ په‌یوه‌سته‌ به‌م ده‌قانه‌وه‌؟ و کۆ کردنه‌وه‌ی سامانی خه‌لال کردوه‌ و ده‌ستکه‌وته‌کانی فراوان کردوه‌ بۆ پووچه‌لی و گه‌نده‌لی و به‌دوورن له‌ راستیه‌کان؟

(حسی بن یقظان) له‌ گه‌ل خۆیدا دوواو برپاری دا، په‌یوه‌ندی بکات به‌ خه‌لكه‌وه‌ و گفتوگۆیان له‌ گه‌لد‌ا بکات و ئهو راستیانه‌ی که‌ لای ئاشکرا بووه‌ بۆیان باسبکات، له‌ سه‌ر ئه‌مه‌ له‌ گه‌ل (ئه‌بسالی) هاوڕێیدا رینکه‌وت، خودا بۆی رینکه‌ستن پو‌یشتنی که‌ شتی‌كه‌ به‌لای دور گه‌ که‌دا، گه‌یاندنیه‌ دور گه‌ که‌ی (ئه‌بسالی).

(ئه‌بسالی) به‌ هاوڕینک‌انی کۆبۆوه‌ و (حسی بن یقظان) و جی و شوینی پیناسانن، به‌ریز لینیان و گه‌وره‌یی‌یه‌وه‌ به‌ره‌و پیری چوون.

(حسی بن یقظان) ده‌ستیکرد به‌ فیز کردنیان و پروو نکرده‌وه‌ی نه‌ینی داناییه‌کان بۆیان، ته‌نها هه‌ندیک‌ی که‌میان له‌ هۆگری ر‌وا‌له‌ت دهر چوون، تا وایان لیده‌هات دله‌نگ ده‌بوون به‌ وته‌کانی (حسی بن یقظان).

(حسی بن یقظان) ناو‌م‌ید بوو له‌ دله‌سوزیان و ئه‌ی‌وت، ئه‌مانه‌ هه‌لب‌ژیراوی میلله‌ته‌که‌ن، ئه‌بیته‌ تیک‌رای میلله‌ت چۆن بن که‌ هه‌موو سه‌رقاتی سامانی دونیان و نو‌قمن له‌ نه‌زانی‌دا؟

نیوانی دوو سروس

(بوی ئاشکرا بوو که له ږینگای ږوو هه لمالینی نهینی په کان سوو دمه ند نابن و، مه حاله داوا کردنی کاریک که له سه روی توانایانه وه بیټ. و بوی به دهر کهوت همموو دانایی و ږینمایی (هدایه) و سه ر کهوتوی له په یامی پڼغه مبه ران و هاتوو ه کانی ناو شه ر یعه تدان. و همموو کاریک پیاوی خوی هیه، چونکه هه ر که سی له نه زه لدا بوجی دروست کراوه، ږینگه ی نه وه ی بؤ ئاسان ده کری ږووی کرده (سلمان) و هاوه له کانی که هه لگری بیرو که ی ږواله تن (الظاهر)، داوا ی لیووردنی لیکردن سه باره ت به و وتانه ی که وتبووی و. پنی را گه یاندن که گه راوه توه سه ر ږینازی نه وان.

(ناموز گاری کردن که له سنوری شهر دهر نه چن و باوه ږ به و ثایه ته (مشتباهاتانه) بهین و دوور که ونه وه له قوولبو ونه وه نه و شتانه ی که مه به ست نی یو، خویان پیا ږین له (دروست کراوه ئاره زوه کان) (بدع) و، په یوه ستی بوون به پیاو چا کانی پیشوو (السلف الصالح)، هیچ ږز گاری په ک نی یه، ته نه ا له م ږیبا زه دا نه بیټ و گه ر به رز ږروانه نه و شتانه ی که له یینایی چاوه وه دووره، تیکده چیت لایان کاروباری ئاینیان دوو چاری نوشستی و زه ره ر مه ندی دوا ږو ږیان ده بنه وه، به لام گه ر مانه وه له سه ر په ږه ویی په که ی خویان به ر امبه ر ئاینه که یان نه و سه ر کهوتوو ده بن، له پاشدا له گه ل (نه بسالی) هاو ږییدا خوا حافیزی له خه لکه که کردو گه ږایه وه بؤ دور که که ی خوی، تیایدا مانه وه بؤ خوا په رستی، تا کو مردن.

ناگزکیہ کافی بر واداران

حهيرانى كورى ئەزەف دەلەت : ئەو رۇزەم وەك سەرخۇشىكى بى ئاگا بىر دە سەر بەھوى ئەوھى كەدوئىنى شەو گويىستى داستانى (جى..) بووم تا.. شەوى تارىك بالى كىشا چەندەھا جار ئەم خويندەووم دووبارە دە كىردەو، بىر دە كىردەو، چۆن (ئىبن طرفەيل) ئەو راستىانەى بەدەر خستوو لە كۆنىتى و لىكەوتنەوودا بەتايىبەتى كولبون و سەرسامى عەقل لەئەندىشە كىردنى ئەم دووانەدا نايىتە ھۆى لاواز كىردنى باوەر بەخودا، چونكە گەر عەقل باوەر بەلىكەوتنەوھى گەردون ھىنا، باوەر پىش بەخودا ئەھىنى كەدروستكەرە كەبەتى و گەر عەقل لاواز بوو لەئەندىشەى لىكەوتەدا ئەو كاتە گومانى ئەبىت لە كۆنىتى دا، پىويستە كۆتايى ئەمە باوەر ھىنان بەخودا بىت كەجوولەى بەردەوامى بەخشىوو بەماددە. پاش نوئىزى شىوان چوومە ژوورە كەى شىخ سەرنجى نىشانە كانى شادمانىم بەدى كىرد لەسەردەم و چاوى شىخ بەزەردە خەنەيە كەووتى :

ئەى ھەيران.. ئىستە، كازىوھى بەيان بەدەر كەوت.

ھەيران : چ كازىوھىك، شىخى گەورەم؟

شىخ : كازىوھى باوەر ت بەوھى كە (فەلسەفەو ئاين) پىچەوانەى يەك نىن لەلانى خاوەن عەقلى ساغ، ھەر لەبەر ئەمەشە ئەو ھەموو شادىبەت تيا بەدى ئەكەم.

ھەيران : بەلى، ئا.. ئەمەيە راستىە كان گەورەم.

شىخ : ئەمەز باسى غەزالبەت بۆ دەكەم كەدەمىكە چاوەروانىت گويىستى لىكۆلەنەوھى كانى بىت.

ھەيران : چەند تامەز رۆى باسە كاتەم سەبارەت بەغەزالى

شىخ : نىش وەك تۆ تامەز رۆى باسكىردنى غەزالىم بۆت.

ھەيران : ھۆ كانى ئارەزوومەندى تۆچىيە بۆ باسكىردنى غەزالى.

شىخ : لەبەر ئەوھى غەزالى لەلاويدا، وئەيەك بوو وەك تۆو غوونەى تۆ لەگومان و سەرسامى و ھۆگىر بوونى بۆ فەلسەفە و ئارەزووى زۆرى بۆ زانىنى راستىە كان. ھىوادارم

دنيا بىت بەگۈنچىسى بارودۇخى غەزالى و، بۇت بەدەردە كەۋىت، ئەم گومانەى كەتۋى
تىيىداى دوو چارى گەۋرەترىن عەقلى سەنگىنى دىل پەرلە باۋەر بۇتەۋە. ئەمەيە ھۋى
تامەرزۇيى مە، ئەى ھۆكانى تامەرزۇيى تۇچىيە؟

ھەيران: ناوبانگى غەزالى ئاگادارم كەچۇن رۇژھەلات و رۇژئاۋاى گرتۇتەۋە،
بەجۇرىك كە بە (حجة الاسلام) ناوبراۋە. بەلام دەيىنم زۇر لەزاناينى ئىسلام رىبازە كەى
پەسەند ناكەن.

شىخ: ئەۋانە، زاناينى رىبازى (سەلەفەن) بەراستى، ھەز ناكەن بچنە ناو
قولايىيەكانى فەلسەفەۋە بۇ ھىنانەۋەى بەلگە لەسەر بوۋنى خوداۋ لىكۈلەنمەۋە لە سىفائى
تەۋاۋى لەبەرئەۋە خۇشحال نابن بەموناۋەشە گىرى لەگەل فەيلەسوفە كاندا ھەر چەندە بۇ
رەتدەنەۋەشيان بىت نەلە غەزالى و نەلە زاناينى (كلام)، بىرورايان چۇن دەيىت گەر
زاناىەكى ئاينى بەھۋى چۈنە ناو قولايىيەكانى فەلسەفەۋە كىيىكى تايىيەتى بەتيرۈچرى
لەبايەت بىروراي فەيلەسوفەكان و بەلگەۋ گومان و بەھانەكانيان داپىتە ۋەك يەكىك
لەخۇيان.

ھەيران: ئايسا شىخ راي واىيە كە (سەلەفەكان) لەسەر ھەقن كە لەگەل
فەيلەسوفەكان رۇناچن گەر ھاتوۋ ئەم رۇچۈنەش ۋەلامىك بىت بۇ گومانەكانى
فەيلەسوفەكان؟

شىخ: بەلى پىش ئەۋەى ئەم بەلايە سەربكىشى رەۋابو، مۇسلمانەكانى سەرەتاي
ئىسلام نەياندەزانى موناۋەشەى فەلسەفەگىرى لەسەر بوۋنى خوداۋ سىفاتەكانى. پاش
ئەۋەى فەلسەفەى يۇنانى ۋەرگىدرا بۇ سەر زمانى عەرەبى زۇر لەزانا ئىسلاميەكان
چۈنە ناخىيەۋە و نوسراۋيان لە سەر نوۋسيۋە بلاۋبۇۋە لەگەل گومانى فەيلەسوفەكاندا،
بەمە بەلاكە سەرى كىشاپ پەرەى سەند لەناۋ گشت ئىسلامدا و، زۇر لەزاناينى ئاينى
بەرامبەريان ۋەستان بۇ ۋەلامدەنەۋەى گومانەكانيان لەچۈنە ناو قولايىيەكانى فەلسەفە
رزگاريان نەدەبوۋ، بەچەشنىك بوە كارىكى پىۋىستى بەتايىيەتى لەئەستۋى زاناينى ئاينى
تابتۈنن بەئاسانى بانگەۋازى باۋەرھىنان بەخودا بىكەن.

ھەيران: بەلام شىخى گەۋرەم ئەلەيت: غەزالى دانەرى كىيىكى تايىيەتمەندە
بەبىرۈكەى فەيلەسوفەكان ھەرۋەك يەكىك بىت لەۋان، يىئەۋەى ھىچ ۋەلامىكىيان
بداتەۋە.

ناکۆکیه کانی بروداداران

شیخ: غه زالی چه ند راستگۆیه کاتیک که ئەلێت: (وه لامدانوهی ریبازیک پیش تیگه یشتی و چوونه ناو ناخیموه، وه لامینکی کویرانهیه). هه له بهر ئهمه بیرو پای و ابوو بچیته ناخی بیرو که ی فهیله سوفه خوا وهندی یه کانهوه، تا زانیاری یه کی تهوای هه ییت له سهربان پیش وه لامدانوه یان، له بهر ئهم مه به سته ی کتیبی (مقاصد الفلاسفه) ی دانا که تاییدا بیرو پای گومان و به هانه کانیان به تیرو چری به دهر ده خات وه ک خۆی (یه کیلک بی له وان که خوا وه هیزیک ی چه سپای سه قامگیری له سه به ردی راستی، نه ک وه ک یه کینکی لاوازی دوو دل که تر سه که ی زۆری لێ ده کات هه ندی له گومانی به رام به ره که ی بشاریته وه و به په ره یه کی نادیارو تاریک چوار ده وری به تنی، تا.. به دهر یبخت که ئاگاداری یه کی تهوای هه یه له وه ته ی فهیله سوفه کان و چوونه ناخی گومانه کانیانه وه. ئنحا کتیبه به ناو مانگه که ی دانا به ناوی (تفاوت الفلاسفه) که توانی وه تی وه فهیله سوفه خوا وهندی یانه پوو چه ل بکاته وه که ددانیان ده نا به بوونی خودادا و به پینچه وانه ی عقل و ئاینه وه ده یان وت: کۆنیتی خوداو گه ردون پینکه وه یه. به لام ریبازی ماددی یه کانی پشت گو ئی حسه. به تیگرای ی ئینکاری بوونی پهیدا که ری ئهم دروستکرا وه ده که ن. غه زالی له سه ر ریبازی ماددی یه کان ئەلێت (ئه وانه ی با وه ریان به م ریبازه ماددی یه هینا وه، هه ندیک ی که من و خوا وه نی عقلینکی نوشستی و با وه رینکی پینچه وانه یین که پشتگو ئنخرا ون و هیچ گر نکیه کیان پینه درا بوو له لای نه روو ناکبیره کانه وه).

حهیران: گه وره م چۆن ئهمه ئە ییت و، من ده یینم ریبازی ماددی یه کان له هه موو ریبازینکی تر، تر سنا کتر بۆ با وه ر؟

شیخ: تۆ له م سه ره ده مه دا وا ده یینیت که تر سنا کترین ریبازین، به لام له سه ره ده می غه زالی دا با وه ر به بوونی خودا زۆر له وه گه وره تر بوو که گومان به توانی به لای دا بچیت. له راستیدا ئهمانه هه ندی نیمچه گومان بوون که خه لک تووشی هاتبوو پاش وه ر گیرانی بوو سه را وه کانی فهیله سوفه خوا وهندی یه کان به تاییه تی ئه ر ستۆ ئه فلا تۆنی یه نو ئی یه کان نه چۆنیتی دروستکردن و چه رخ و کۆنیتی گه ردون و.. هتد. له ناو خه لکدا سه ری کیشا، غه زالی که ییاونکی ئاینی بوو ویستی خۆی ته رخا ن بکات بۆ له ناو بردنی ئهم به لای وه پوو چه لکردنه وه ی ئهم نیمچه گومانانه.

حهیران: شینخی گه وره م له با سکردنی ئه ر ستۆ دا هه ندیک له وه لامه کانی غه زالی به دهر حسه له چۆنیتی دروستکردنی گه ردو وندا، هیوادارم روو نکرا وه یه کی کور تکراره م گو ئییستبکات که له نوو سراوی (تفاوت الفلاسفه) دا هاتو وه.

شىخ : لىكەوتنەۋى گەردون بەۋەى كەدر و سىكر اۋەى خودايە و لە كىيى (تەافت) داسىكر اۋە بۆت باسەدە كەم لە گەل وە لامدانەۋەى بۆ فەيلە سۈفە كان كە لەم بەشەدا ھاتوۋە، بەلام وە لامە كانى لە بەشە كانى تر دا لىيان نادوئىم چونكە ھەموۋى دە گەرتەۋە بۆ ئەم بەشە گىرنگە گەورەيە. چ كاتىك كە باۋەرى تەۋاۋ بەخودا ھىئرا بەۋەى كەخۆى دروستكەرى ئەم گەردونەيە، ئەو كاتە مونا قەشە گىرى بابەتە كانى تر ئاسانە، بەلام لەسەر تادا باسى بىرور اكانى دە كەم سەبارەت بەزانست، تا بىيىت، گومانى چۆن بوۋە سەبارەت بەھەست و عەقل و چۆن بە بەلگە عەقلىيە سەرەتايىيە ئاشىكر اكان ئەم گومانانەى نەھىشتوۋە ۋەك چۆن دىكارىت كەشەش سەدە پاش غەزالى ھات ئەم گومانانەى نەھىشت.

غەزالى لە ۋەسفى گومانە كەيدا دەللىت : تونىتىم بۆ دەرك كىردنى راستىيە كان بوە داب و نەرىتم و ھەولم ئەدا راستى ئەو خۆرسكىيە بىزانم كەمرۇف پىش كەوتنەۋەى باۋەرە كان پابەند بوۋە لەسەرى.. تا بەھۆيەۋە بگەمە زانستى تەۋاۋى راستىيە كان و ھىچ گومانىك لەدەلدا نەمىنىت. كاتىك زانبارىيە كانى خۆم تاقىكر دەۋە بۆم بەدەر كەوت كەھىچ زانستىيەك نامگەيەنپتە پەلى باۋەرى تەۋاۋ تەنھا ھەستە كان و عەقلە كان نەيىت. بەلام بەبىر كىردنەۋەم لەھەستە كاندا دللىيەم بەدەست نەھىئا. چونكە چاۋ ھەندى جار ھەلدە خەلەتت (سېئەر بە نەجوۋ لاۋى دەبىيىت لە گەل ئەۋەى كە دەجوللىت) و (ئەستىرە بەبجوۋكى دەبىيىت كە لەزەۋى گەورە ترە) و بىنىم ئەۋەى ھەست بەدرۆ ئەختەۋە و بەھەلخەلەتتەرى دائەنپت، (عەقلە) و، كاتىك باۋەرم بەپوۋچەللى ھەستە كان ھىئا، تەنھا عەقلم بۆ مايەۋە، ھەولم دا گومانىش لەم بگەم، پاش دللىا بوۋم لەھەستە كان، عەقل بەدرۆى خستەۋە و گەر عەقل نەبوايە بەردەۋام دەبوۋم لەسەر باۋەر ھىئانم بەھەستە كان، لەۋانەيە لەپشت عەقلىشەۋە بىراردەرىكى تر ھەيىت، گەر بەدەر كەوت ئەو كاتە بىرپارە كانى عەقل بەدرۆ ئەختەۋە. ۋەك چۆن بەدەر كەوتنى عەقل، بىرپارە كانى ھەستى بەدرۆ خستوۋە. لىرەدا عەقلم لە ۋەلامدانەۋە ۋەستا، و گومان و دوو دللىم تىادا چەسپا بەۋەى كە نووستوۋىەك خەۋە بىيىت و دەزانپت راستىيە بەلام كاتىك بەخەبەر دىت بۆى بەدەردە كەۋىت تەنھا خەۋبوۋە. و ئەم گومانەم دوو مانگى خايناند و ھەرۋەھا ۋەسفى خۆى دەكات لەسەر رىبازى سەفسەتە كە پابەندە بەبىرپارە كانى باروۋخى ئەو سەردەمەۋە نەك بىرپارە كانى نوسراۋو لىدوان.

ناكۆكپه كانى بىروداران

بە بەردەوامى بىرى دە كىردەۋە تا.. لەخودىدا جىگىر بوو كە تەنھا بەلگە رزگارى دەكات.. و (عمانوئىل كانط) پاش شەش سەدە دەركى بەۋە دەرك كىردەنى غەزالى كرد (ئەۋىش بوونى بىرۋاۋە پەخۇرسىكە كانە كەسەرەتاۋ پىۋىست و ئاشكران و بەلگە راستەقىنە كان پابەندەن لەسەريان و بەھۆيانەۋە عەقۇل دەگاتە تەۋاۋى باۋەپە كان ھەروەك چۇن فارابى پىش ئەم باۋەپى ھىنا كە ئەم سەرەتايانە، تەنھا ئەو و اتا ئاشكرانەن كە جىگىر لەمىشكدا و ھىچ شتىكى تىرىيە لەمانە ئاشكراتىر بىت و، ھىچ بەلگەپە كان پىۋىست نىيە چۈنكە لەخودى خۇيانا ئاشكران باۋەپى تەۋاۋيان پىدەھىترىت و لەۋەپەپى پلەى باۋەپى تەۋاۋدان و ناتوانىت و ازىيان لىبھىترىت لەدروستىۋونى بەلگەدا چۈنكە نەماۋى بىنچىنەى ئاشكران و ھىچ گومانىكىيان تىادا نىيە لەلاى عاقل و ژىر.

پاشان غەزالى سەرنجى لەو ووتانە دا كە لەدەرك كىردە ھەستىە كان و دەرك كىردە عەقلىە كاندا و تراۋە، بىنى ھەست، دەرك كىراۋە ھەستىە كان بەكۆمەلى دەيىنى و، عەقلىش بەتېرۋ چىرى ۋەرىدە گرىت و بەراۋردى پىدەكات بەلام دەركى كرد ۋەك چۈن ئىبن سىنا پىش ئەو دەركى كرد كە ئەم عەقلى بەچەسپاندنى بەئامازەپىنكردن و جىنگاكەى شت و بوونى بىرپار دەدا، بەبى ئامازە كىردن بۇ جىگەۋ كاتى و بەبى بىرپاردانى بارودۇخ بۇى. كە ئەمەيش رىك خودى مەعقولى رووتە، واتە: ئەو زانىارىيە، كە تەنھا ھۇش دەركى دەكا بەبى يارمەتى ۋەرگرتن لەھەستە كان و ماددە كان، واتە دەركى ئەمەى كرد ۋەك چۈن (عما نوئىل كانط) دۋاى ئەو دەركى پىنكرد كە عەقۇل خۇرسىكە كى تايەتمەندى ھەيە، كەبەھۇى ھىزە كەيەۋە بىرپارى پىنكەنەرى نوئ دەردەكات كە مەلسەندە كەى ھەست نىيە ۋە ھەروەھا لەماددەشەۋە نىيە، بەم چەشەنە باۋەپى تەۋاۋى بەعەقۇل و بەرپارەكانى عەقۇل ھىنا. ۋەك چۈن (دىكارت) بەھەمان رىنگاۋ بەھەمان وتە گەل گەرايەۋە بۇ سەر بىرپارەكانى ھۇش و عەقۇل.

گەر غەزالى پىشكەۋوتو تر نەبىت لەدەر كىردنى ئەم سەرەتايىيە ئاشكرانە كەۋا مەلسەندىان ھەست نىيە. لەتۋزىنەۋە كانىدا بەرزتر دەژمىررىت لەو فەيلەسوفانەى كەپىش حۇى و دۋاى خۇى ھاتوون، بەۋەلامدانەۋەى بۇ ئەرسىتۋ لەمانەى (چەرخ و شۈين) دا كەۋەسفى لاسەنگى عەقۇل لەئەندىشە كىردنى چەرخ دەكات بەۋەى كەھىچ چەرخىكى تر پىشى نەكەۋتوۋە و، لەشۈيندا كەھىچ شۈينىك نىيە لەدۋايدا بىت. بۇت ئاشكران دەبىت، ئەى ھەيران، (كانط) كە بەچەند نەۋە پاش ئەو ھاتوۋە، لەكىشەى (چەرخ و شۈيندا) و لاسەنگى عەقۇل تىايدا بەگشتى لەۋتەكانى غەزالى ۋەرىگرتوۋە.

ھەيران : چەند شانازم بەم پېشكەوتتەى و چەند پەرۋشەم بۇ گۈنپىستى ئەم بەشى.
 شېخ : بەنرخەزىن بەلگەى غەزالى بۇ ۋەلامدانەۋەى ئەۋانەى باۋەر بەكۈنپىتى گەردون
 دەھىن، لەۋتە كانىدا سەبارەت لە (سېقاتى وىستدا) كۆدەپىتەۋە كە ئەرسىتۈ ھاۋەلە كانى
 بىن ئاگابوون لەدەستىشەنكردى و اتاكانى و، ھەروەھا سەبارەت بەۋتەنىيان لەراستى
 ماناكانى چەرخ.

غەزالى بەرستۈۋ فەيلەسوفە خواۋەندە كان ئەلپىت : ئىۋە دان بەبوونى خودادا دەنپن و
 باسى تەۋاۋى سېقاتى دەكەن. بەلام باۋەر بەكۈنپىتى گەردون دەھىن و دەلپن لەسەرەتاۋە
 تائىستالە گەل خودادا بوۋە، كە خودا ھۇكارىەتى و رېرەۋىشيان پىكەۋەىە و بەگۈرەى
 چەرخ لەپە كۆر دۋانە كەۋتوون. ۋەك (ھۇ) كە پاشكۆكەى ھۇكارە كەپەتى و بوونى خودا
 پىش بوونى گەردونە، ۋەك پېشكەۋتتى پېشەكى واپە لەئاكام، واتە پېشكەۋتوۋە بەخودو
 پلە ۋەك بەچەرخ. و لىكەۋتەۋەى گەردون لەلايەن خوداۋە، لىكەۋتەپەكى پىۋىستە و،
 ئەۋەى كەپالى پىۋەنان بۇ ئەم باۋەرە، ۋەكانى ناشى كەلىكەۋتە (حادت) لەكۆن (قەدېم)
 پەيدا بېى، چونكە حال بەپەكى لەم بۇچوۋنانە بەدەر نىپە : چونكە ئەگەر بلىپن : لەپىش دا
 كۆن ھەبۋە و گەردوون نەبوۋە، بەلام لەپاش دا پەيداۋوۋە لىپى، دەپى بۇ ئەم پەيدا بوۋە
 نوئىپە، مورەجىخى ھەپى، واتە : ھۆپەكى تايپەت كەلايەنى نەبوونى لەۋە پىش و بوونى
 لەۋە پاش بخوازى، دەى باشە كى پەيدا كەرى ئەۋ ھۆپە تايپەتەپە ؟ بۇچى لەۋەۋە پىش
 گەردوونى دروست نەكردوۋە. ناتوانن نەتواناپى بچەپنە پال كۆن بۇ نەبوونى لىكەۋتەۋە
 لىپى.. و ھەروەھا ناتوانن بلىپن بوونى لىكەۋتەۋە مەحالە و ناتوانپىت بوۋترپت پىش
 (كۆن) ھېچ مەبەستىك نەبوۋە و، لەپاشدا مەبەست ھاتۆتە كاپەۋە و، بەھۋى ونبوونى
 دروستكەرە كەپەۋە نىپە، ھەروەھا ناتوانپىت بوۋترپت وىستى لەخۇگرتوۋە پاش ئەۋەى
 كە نەۋىستراۋبوۋە، چونكە لىكەۋتەۋەى وىست لەخودى خۇيدا مەحالە. و گومانپان لە
 (ماۋەى ۋەستان) (مدة الترك) ئەۋ ماۋەپەى لەنپوان خوداۋ برپاردانى لىكەۋتەۋە كەيدا
 ھەپە، ئىۋە ۋتەن : خودا پىش برپاردانى دروستكردى گەردون لەتوانايدا بوۋە دروستى
 بكات. ۋەك ئارامى گرتىپت لەم دروستكردە و، پاشان دروستىكردىت و، ماۋەى ئەۋ
 ئارام و ۋەستانە گەرىپ كۆتاپى بوۋپىت، بوونى خوداى بەخىشەندەر بىن كۆتاپى پەكەم
 دەپىت و بەگۈرەى عەقل رەۋانىپە كۆتاپى ھەپىت.

دۋاى ئەۋەى غەزالى لەۋتە كانى فەيلەسوفە كان دەكۆلپتەۋە و بەلگە كانپان ئەخاتەرۋو
 بەپى زىادو كەم، ۋەك خاۋەن ھىزىكى بىنگومان لەتواناى خۇى بۇ پوۋچەلكردەۋەى

ناکۆکیه کانی بڕواداران

وته کانیان به ساکارترین و ئاسانترین رینگا بۆ وه لامدانه وه یان به کورتیه وه لامیک له خودی و تهو به لگه و بڕیاره لۆجیکه کانی خۆیان که دایناوه و به دان پیا نانیان به بوونی خوداو سیفاتی تهوای لهم کورتکراره یه دارهنگ ده داتهوه:

ئیهو لیکه وتهی لیکه وته تهو تان له کۆن به دوو ورخسته وه به لام کاتی ئه وه هاتوه باوه ری پیهینن، چونکه گهر دون لیکه وته وه یه وه کانی شی دیارن، گهر بلین ئهم لیکه وته تهو تانه ده گهرینه وه بۆ لیکه وته وه ی تر به یی کۆتایی، ئه مه مه حاله و باوه ری مروفی ژیر نی یه، گهر وابوایه پیوستان نه ئه بوو به دان پیا نانتان به بوونی دروستکهر و چه سپاندنی (پیوستانه بوون)، گهر ئهم زنجیره یی کۆتایی یه لیکه وته تهو تانه لایه نیکی هه بوایه کۆتایی تیا دا بهاتایه ئه واته لایه نه (کۆ نی یه). که واته پیوستانه، باوه ری به پیوستانی لیکه وته وه له کۆنی بهین.

به لام و ته تان سه باره ت به لیکه وته ی گهر دون له خودا وه که و (لیکه وته یه کی پیوستانه) ئه واته لیکه وته پیوستانه یی ناوترینت (کردار). گهر یه کی ک بلینت چراره و شنایی دروست نه کات و تهو شته ی رووناکی یه که ی لیده دا، سیبه ره وه پنی لیه لیه لیه یه نه بڕیار داند. بکهر پنی ناوترینت بکهر ته نه لیه لیه لیه یه که هۆیه به لکو کاتیک پنی ده و ترینت بکهر که هۆ کارو هۆ بیت له کاریکی تایبه ته نه دا... تهویش پهیدا بوونی کرداره له ووی (ویست و هه لێژاردنه وه) (الأرادة والأختیار)، پهیدا بوونی هۆ کار له هۆ که ی لیکه وته که یان پیوستانه ناییت، به یی هاو سه نگی هۆ و هۆ کار و، هه ره ها له نیوان خوداو ئهم گهر دونه گۆرراره ودا هه یچ هاو سه نگیه ک نی یه، تا.... پهیدا بوونی ئهم گهر دونه به لیکه وته یه کی پیوستانه بزانیت.

ئیهو باوه ری به بوونی خودا ده هینن و به خاوه ن سیفاتیکی تهو او و به رز وه سفی ده که ن. یه که م سیفه تی تهوای خودا (توانایی و ویسته) (القدرة والأدارة)، (ویست) سیفه تی که که دوو شتی پیچه وانه ی یه که تر ده ست نیشان ده کاو یه کیکیان ده خاته گهر. گهروا نه بوایه ته نه سیفه تی (توانایی مان) ده خسته پال سیفه تی خودا به لام کاتیک ریژه ی توانا بۆ دوو دژه پیچه وانه که که (بوون و نه بوونه) (الأيجاد والعدم) یه کسان بوو، و پیوستانی کرد سیفه تیکی تایبه تی هه بیت که تهو دوو دژه لیه لیه کتر جیا بکاته وه و تایبه ته نه دیان بکات تهویش سیفه تی (ویسته).

له به ره ئه وه و امان بۆ به ده ره که ووت که ویست له کۆمه له ی سیفاته تهو اوه که نه که عه قل پیوستانی ده کات به سیفاتی خودا دابنریت و، دروستکردنی له دوای نه بوون، ته نه به هۆی توانا وه ناییت به لکو پیوستانه به (ویست) ده کات بۆ جیا کردنه وه ی سه پاندنی بوون

بەسەر نەبووندا، کەواتە بۆچی باوەر بەو کەسانە ناھێنن کە دەلێن: گەردون پەیدا بووی (وێستیکێ کۆنە) و پێوێستی بوونی لەو کاتەدا بوو کە کەوتەو، (نەبوون) بەردەوام بوو، تا... ئەو ئاکامە ی پێی گەشت. و (بوون) لەو کاتەو دەستپێکرد کە کەوتەو. ھەبوون پێش پەیدا بوونی، مەبەست نەبوو، لەبەر ئەوە نە کەوتەو، کەواتە کۆسپ چی یە بۆ باوەر نەھێنانتان بەم بیرۆکە یە؟ و دوا ی ئەم بیرۆکە یە چ راستیە کە ھەبە؟..

حەیران: بە راستی، ئەم وتانە لەو پەڕی ئاشکراییان، فەیلەسوفە خوداوەندی یە کان و توپانە کە گەردون ھەمیشە لە گۆرپ اندایە، ھەر ئەوانیش و توپانە گەردون (لێکەوتە یە) و ھۆکار و ھۆی ھەبە و، ھەر خۆشیان و توپانە (زنجیرە ی یی کۆتایی) مەحالە، ھەر و ھا باوەر پێان ھێناوە بە بوونی خودا و گشت سیفاتی تەواوی کە عەقل بە پێوێستی دەزانێت و، دیارترین سیفاتی تەواو (وێستە) واتە، خودا (وێستخاوا و ھەلێژنەرە) (مەید و مەختار) یا... دروستی دەکات، یا... دروستی ناکات. گەر برباری دروستکردنی دا، کاتی بۆ دیاری دەکات، بە چەسپاندنی ئەم (وێستە کۆنە)، ھەموو نیمچە گومانیک کەوتراو لەسەر نوێکردنەو ھەلسەنگاندن و مەبەست، دوورخراوە.

ئەمە روالە تەکانە، بەلام غەزالی چۆن توانی وەلامی گومانەکانیان بداتەو سەبارەت بە بیرۆکە ی (ماوە ی وەستان) (مەدە التەرت) کە روویداوە پێش پەیدا بوونی گەردون؟ مێشکەم نەتوانایە لە ئەندێشە کردنی (ماوە ی وەستان) کە کۆتایی پێبێت، ئەمە و ئەگەر یە نیت کە بوونی خودا یە کەم (کۆتایی بووین) لە چەرخدا و، ئەگەر بلییت پێکۆتایی یە لە چەرخدا، کەواتە چۆن ئەم گەردونە ی خستەو؟.

شیخ: ئالیرە دا بەرزی بیروباوەری غەزالی بەدەردە کەوینت کە چەند گوزارشتیکێ رازاوە دەھێنێتەو کە بەھۆیەو پێش فەیلەسوفە پێشینەو پاشینان بکەوینت. و واتای چەرخ بەدەردەخات کە پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو.

حەیران: چەرخ، پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو؟!!

شیخ: بەلێ، بەلێ چەرخ پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو، و ناتوانرێت ئەندێشە ی بوونی پێش دروستبوونی گەردون بکەیت، کەواتە چەرخ چییە ئە ی حەیران؟ ئایا ئەو شتە تەنھا ئەو بیرکردنەو یە نی یە کە ئێمە ئەندێشە ی دەکەین؟ بەھۆی دوا بەدواکانی پەیدا بوون لە گەردوندا گەر گەردون و پەیدا بوو کان دوا بەدوا یە کە نەبێ چون ئەندێشە ی چەرخ دەکەیت، بەلام لێبوردراوێت لە نەتوانایی مێشکت لە ئەندێشە کردنی چەرخ وە کە لێکەوتنەو یە کی سەرەتایی کە لە پێشیشەو ھێچ چەرخێک

نه بووینت. هەر ئه مه بوو که غه زالی دهر کی پینکرد و دوای ئه ویش (عما نوئیل کانط) دهر کی پینکرد.

حهیران/ غه زالی چی ده ئیت؟

شیخ غه زالی وه لامی ئه وانه ئه داته وه که له عه قلیاندا نیمچه گومان پهیدا بوو له (ماوهی وه ستان) به وهی که کۆتایی ههیه، یا.. کۆتایی نییه. و چه رخ لیکه و تنه وهیه و دروستکراوه، پینش خۆی ههچ چه رخیک نه بووه. و گهر و تان: چه رخ بوونی هه بووه ئه و له نه توانایی وێلی ئه ندیشه کانتانه وهیه (الوهم). چونکه وێلی ئه ندیشه نه توانایه له تینگه یشتنی بوونی سه ره تابه که به یی بریار دانی (پیشبوونیک) بۆی، بیرو کهی (پیشبوون) (قبل)، تانیستا باوه ری وایه وێلی ئه ندیشه شتیکی بهر جه سه کراوی راسته و له بووندا ههیه که (چه رخه)، ئه م نه توانایی به له وێلی ئه ندیشه وه که نه توانایی بریار دان و وتنی کۆتایی لاشه له لای به شینی سه ردا واته وه که ئه ندیشه کردنی روو ته ختیک و وازه یان له به شیک که له روو ته خته که بهرز بووینته وه. (وێلی ئه ندیشه، لای وایه له پشت ئه م گهردونه وه جینگایه کی تر ههیه، یا.. بۆشاییه، یا.. بوونه، گهر پیتی و ترا له سه رو روو ته ختی گهردونه وه بهرزایی تر نییه و، ههچ دووری به که نییه لێی دروور تر ییت، لیره دا وێلی ئه ندیشه دوو چاری کولبوون ده ییته وه له باوه ریته یانی).

گهر وێلی ئه ندیشه لای واییت که له سه رو گهردونه وه بۆشایی ههیه، ئه وه هه لهیه، چونکه بۆشایی دووری به کهی بی کۆتایی به و، بۆشایی له خودی خۆیدا دوره له تینگه یشتنه وه و، دووری په یوه سه ته به جه سه ته وه، گهر جه سه ته کۆتایی هات ئه و دووری به په یوه سه ته که شی کۆتایی دیت. به مهش بۆشایی نامینیت) چه سپا که له سه رو گهردونه وه نه بۆشایی ههیه نه بوون. (به لام وێلی ئه ندیشه ملکه چی ئه م راستی به ناییت وه که شیاوه که وێلی ئه ندیشه هه له ییت له بریار دانی (دووری جینگایی) ههروه ها، هه له ده ییت له بریار دانی (دووری چه رخ). (دووری جینگا) په یوه سه ته به جه سه ته وه، (دووری چه رخ) په یوه سه ته به جووله وه، چونکه دووری جینگا بریتی به له کشاندنی تیره کانی جه سه ته و، دووری چه رخ بریتی به له کشاندنی جووله، وه که چۆن به لگه ههیه له سه ر کۆتایی تیره کانی جه سه ته که ئه مهش ئه ییته کۆسپ بۆ باوه ره یان به دووری جینگا له پشت گهردونه وه، وه ههروه ها بوونی به لگه له سه ر کۆتایی جووله بریاری دووری چه رخ له پشت گهردونه وه په تده کاته وه).

بەم چەشنى غەزالى ھەردوۋى بېرۇكەي (چەرخ و جىڭگا) سادە ساكار دەكات، ۋە ۋا باۋەر دەھىنىت كە ھەردوۋى كىيان لىكەۋتەي گەردونى دروستكراۋ جولە كانىيەتى ۋە ھەروەھا ۋا دەھىنىت كە ناگو نىجىت كىشەي چەرخ بىنەمايەك يىت بۇ بەلگە لەسەر بېرۇكەي كۈنىتى گەردون و لىكەۋتەۋەي. ئەي ھەيران، بۇت بەدەردە كەۋىت، بېرۇكە كانى سەبارەت بە كارىگەرى ۋىلى ئەندىشە لەسەر ئەندىشە كردنى دوۋرى جىڭگا دوۋرى چەرخ زۇر بەرزترە لەبېرۇكە ھاۋچەرخە كانى خۇي. و توانى بەدوۋرىنى و ژىرى خۇي بگاۋە ئەۋ راستىيە كە عەقلى (عمانوئىل كانط)، پاش ئەۋ بەشمەش سەدە پىي گەشىت كە نىزىكە ھەردوۋى كىيان لەگوزار شىندا يەك بگرنەۋە پىنجگە لەۋاتا و ماناكان... ئايا كانط لەغەزالى ۋەرگرتوۋە يا... (ئەم راستىيە ھەموو عەقلىكى ساغ و يىڭەرد پىي دەگات ئەي ھەيران...؟)

پاشان غەزالى ئاۋر لەۋانە ئەداتەۋە كە ھەلگىرى بىروراي ئەفلاتۇنىيە نوپىيە كانن لەپلە كانى دروستكردندا و لىكەۋتەدا، گالتەي پىيان دىت كاتىك دەلېت : گوايە يەك تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى : (بەۋوتە كائانا ۋا بەدەردە كەۋىت چەند شىك لەگەردوۋندا نىيە پىنكەتەي يەك شت بن بەلكو ھەموو بوۋنە كان لاي ئىۋە پىنكەتەي تاكە، كەۋاتە ئەم پىنكەتەنەي نەگەردوۋندا دەيانىنىن چۈن دروست بوۋن؟ ئايا ئەم ھەموو شتە جىياجىايە كەلەگەردوۋندا ھەيە لەتاقە ھۆيە كەۋەن؟ بەمەش ۋوتە كائان پوۋچەل دەپتەۋە كەئەلېن يەك تەنھا يەككى لىدە كەۋىتەۋە... يا... لەھۆيە كى ئاۋىتەۋە كەۋتوۋنەتەۋە كەلېرەدا ھەمان كىشە دروست دەپنى كەلەباسى... ھۆي ئاۋىتەدا دروست دەپنى.

سەبارەت بەۋوتەتان كە دەلېت : لەبنەماي يەكەم عەقلى يەكەمى لىكەۋتەۋە، عەقلى يەكەمەش كەبەژىرى خۇي لەھۆكارى دروستبۈۋنى تى دەگا و دەزانى، عەقلى دوۋەم و سىيەم و فەلەك و نەفسى لى دەكەۋىتەۋە ھەروەھا پىيان دەلېت : (ئەۋانەي كەباستان كەردوۋە، بى گومان تارىكى لەدۋاى تارىكىيە. ۋەك كەسىك خەۋنىك بگىرپتەۋە پىي دەگوتىرى كەسروۋشت لەكاتى ئەۋ خەۋنەدا تەۋاۋىيە، بەپىي بىروراي ئىۋە، ھۆكارى شىكۋدارترە لەھۆ سەبارەت بەۋەي كە (ھۆ) تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى بەلام لەمەي ئىۋە (سى شتى لىكەۋتەۋە: عەقل و نەفس و گەردوۋن) و يەكەم لەخودى خۇيدا عەقلى ھەبۋە، و، دوۋە لەخودى خۇيدا عەقلى پەيدا كەرد... بە ھەمان بىنما و ھەمان ھۆ... دەي ئەگەر كەسى باۋەر بەم ۋورپىنەي ئىۋە بكا كەلەبارەي خوداى گەۋرەۋە دەپلىن، كەلەۋ پلەۋ بەستەي خوار دروستكراۋانى خۇي ۋاداپدەنېن، ئەۋە مەعنەي ۋايە خوداى بەپى

(زانستی که لام) خستویانه ته پالی، یاخود به ووته دژوارانه ی که له ناو خه لکدا به گشتی بلاوه، چونکه همموویان به گشتی هه لهن له تیگه یشتنی هم فیهله سوفه دانا و باوه رداره دا. ئه وه ی که وای له خه لک کرد، دوو چاری گومان ییته وه لینی، بۆ چه ند هۆ کارینک ده گه رنیه وه، که هه ندیکیان (پروو که شین) (عرضی) و هه ندیک ی تریان (ناوه رۆ کین) (جوهری) سه باره ت به (پروو که شی)، ئینین روشد هۆ گری فله سه فه ی ئه رستۆیه و، سنی لیکۆ لینه وه ی له سه ر نو سیوه؟ یه که م لیکۆ لینه وه / که به (شرح مختصر) ناوه بریت که ته نها ووته کانی ئینین روشدی تیا دایه. دووهم لیکۆ لینه وه / (شرح متوسط) که ئینین روشد له سه ره تای به شه کانی کتیه که دا، چه ند بر گه یه ک له ووته کانی ئه رستۆ وهرده گریت و شیان ده کاته وه. سینه م لیکۆ لینه وه / (شرح مطول) که دوو باره ووته کانی ئه رستۆ وهرده گریت و بر گه به بر گه لیکۆ لینه وه و تۆزینه وه یه کی تیرو چبری له سه ر ده کات. و لیت ناشارینه وه رینگای هه ردوو لیکۆ لینه وه کورته، و له خوینه ر ده کات که باوه ر: به ئینیت که هم نوو سینانه تاییه ته به ئینین روشد خۆی به لام له راستیدا ئینین روشد له هه موویاندا ووته کانی ئه رستۆ شیکار و تۆزینه وه ی له سه ر ده کات.

ههروه ها هه له ی وهر گیران، چونکه ئینین روشد فله سه فه کانی ئه رستۆ له کتیه یۆ نانیه کانه وه وهر نه گرتووه به لکو له عه ره سه یه کی تینکه لکراو به نو سراوه کانی ئه سه کهنده ری ئه فرۆ دیسی و نامسطیوس ئه سه کهنده ری وهر گرتووه، کاتیک فهره نسیه کان فله سه فه ی ئینین روشدیان وهر گرت، له عه ره سه یه که یه وه وهر یان نه گرت به لکو له وهر گیراوه کانی لاتینی و عیبریه کانییه وه وهر یان گرتووه و، سه ره رای ئه وه هه موو هه لانه ی که دوو چاری ده ییته وه له ئاکامی وهر گیران و به عه ره بی کردن و وینه گرتنه وه له سه ری بوو سینه وه ی بۆ چه نده ها زمانی تر. و ههروه ها تینکه لکردنی بیرو را کانی ئینین روشد تاییه ته مد به بیرو را کانی ئه رستۆ ئه فلاتۆنه نوینی یه کان، وای له فیهله سوفی لاهوتی تۆماس ئه کویناس کرد که ئینین روشد به کافرو بێ باوه ر به خودا ناو بیات، هیز شینکی ناره وای به ربلاوی بکاته سه ر له نیوه ندی خه لکدا له ئه وروپا ده نگ بداته وه ته نانه ت یه کیک له وینه کیشه کانی ئه وروپا وینه یه کی گه وره بکیشیت، تیایدا ئه کویناس له سه ر کور سه یه کی به رز دابینت و ئینین روشدیش له به رده میدا که وتینت، ئاماژه یه بۆ سه ر که وتنی ئه کویناس به سه ر

هه شه کانی (الدراسات اللاهوتیه). سه رچاوه عقیده اهل السنة و الجماعة. له دانانی محمد بن إبراهیم

الحمد. - لیکۆ له ر -

ناکۆکیه کانی بېرواداران

ټیښ روښندا و، له هه مووی سهر سوړه ټنتر ټوړه په لم وټنه په دا وټنه ی ټرستو و ټفلاتون نزيك به ټه کويناس کينشراون و به ده ستي هه ربه که يانه وه کتييک هه به که تيشکيکي لیده که وټه وه و ټاراسته ی سهری ټه کويناس کراوه، به واتای کاریگه ری فله سه فه کانين له سهر فله سه فه کانی ټه کويناس و چ رونا کيه کی لني به ده ست هيټاوه، به لام ټيښ روښد که ته نها فله سه فه کانی ټرستوی شيکار کرده، که به هوی کتيبه تايه ټه نده کانيه وه بزمان به ده ده که وټت که چهنه د باوه ردار بووه به بوونی خودا و دواړوژ. وټنه کيش ټه فهيله سوفه ی وه ک روخينراوینکی بيزار وټنه کيشاوه. له حاله تيکدا گهر ټه کويناس سهر که وټنی به ده سته ټيټ له چه سپاندنی باوه ر به بوونی خودا و تنه پایي و ليکولينه وه ی گهر دون ليني ټه سهر که وټنه به سهر ټفلاتون و ټرستو داده ټيټ که وټنه کيش ټاماژه ی ټه وه ده کات که ټه کويناس روناکی لم دوانه وه وهر گرتوه. به لام راستيه که ی له وه دايه که به هوی به لگه کانی ټيښ روښد و غه زالی وه که هاو بيرن، سهر که وټنی به ده سته ټيټاوه.

په کيک له هوی کانی نوشوستی ټيښ روښد زور هوگر بوونيتی په ټرستو تا... ټه و پری به پاکگرتنی و، له موه سوربو له بهر گری کردن له بېرو راکانی و ليکدانه وه ی بېرو که کانی. کاتيک غه زالی نوسراوی (تفاوت الفلاسفة) ی دانا. که ټيټايدا وه لامی ټرستو که سانی تری دايه وه، له کيشه کانی کونيتی گهر دون و دروستکردنی. ټيښ روښد مه به ستي ولامدانه وه ی غه زالی بوو به نوو سراوینک ناوای نا (تفاوت التهافت)، له ناو خه لکدا بلاو بووه وه (حجة الاسلام) که غه زالی په بهر گری له ټاين ده کات و ټيښ روښديش به دروی ده خاته وه، به لام له راستيدا ټه م پياوه نه غه زلی به درو خستو ته وه و نه پيشه وایانی رينبازی ټه شعری، له بنه ماسره کی په کاند به لام خودا بيه خشيت زور دلسوز نه بوو له دانانی ټه م کتيبه و ناولينانه که ی و بيهریش نه بوو له خو به ده رختن و پيشه وایی و گه وره یی له بواری فله سه فه دا، موناقه شه و موجداه له ی ټيمامي ده کرد له هه موو وه لامينکدا بؤ فهيله سوفه کان، موجداه له يه کی ټه وټو که مه به ستي نه بوو ټه و راستيانه ی پوچمن بکاتوه که ټيمام بهر گری لیده کرد، به لکو خوازيار بوو ټه وه لانه به ده رخت که له رينبازی به لگه کاند کردبووی و به ده رختی هه وټنه دانی بؤ تينگه يشتنی مه به ستي راستي فهيله سوفه کان، چونکه خوالخوشبوو، پيوستي نه بوو به ده رختی ټه م هه موو زانست و زانينه له گهل کابرايه که بهر گری له ټاين بکات و، ته نها ليکدانه وه ی کيشه گه وره کان له بوونی خودا و دروستکردنی گهر دونا بهس بوو به شيوازی زانايه کی دلسوزی زمان پاک به ده رخت که فهيله سوفه کان ټينکاری بېرو که کانی غه زاليان

بە کردووە، چ کاتیئە وچ ووتەیه کیان بوویستایە بۆی لێکدەدانهووە لەووتە ی پێچ و پەنا... بەبێ ئەوەی کتێبە کە ی غەزالی، کە سەتەم و کەم یینی تیا بەدی دە کرێت، کە ناگۆنخێت لە گەڵ راستیە کان و دانایی و دلسۆزی و رێز بەرامبەر بەخودا. غەزالی بە ناوانانی کتێبە کە ی (تھافت الفلاسفة) باوەری وای هینا کە ئەتوانی وتە ی کۆمەلێک پوچەڵ بکاتەووە کە نزیک بوو ئینکاری بوونی خودا بکەن بەو ی کە بلایان دە کردووە لە کۆنیتی گەردون و بوونی خودا و ویستە کانی، جا... ئەگەر غەزالی راست بیێت یاخود هەلەبیێت وەک ئێین روشد گومانێ لێدە کات، هەر چۆنێک بیێت مروفیکێ دلسۆز بوووە و بەرگری لەبوونی خودا کردووە و داوای باوەرپێھێنانی دە کات و هەروەها دەرگای نیمچە گومانە کان لە خەلێک دادەخات، چ پێویست دە کات ئەم کارە ی بەو رێنە ناو بێرێت بەبێ بیر کردنەووە لە ئاکامی ناوانانی ئەم کتێبە کە چی لێدە کەوێتەووە لەنزم کردنەووە ی نرخێ کتێبە کە ی غەزالی. بە دوور خستەووە ی خەلێک لێی و دروستبوونی گومان لایان بەهۆی شارەدەووە ی راستی و چاکێە کانی.

بەلێ حەیران، ئالێرەووە نوشتیە کە ی ئەبا وەلید هات و، رینگا خۆشیوو بۆ دوزمنان و ناحەزانی تادوو چاری نە گەتێ و ئازاری بکەنەووە، لە ناو خەلێکدا ووتە ی دژوار و بەدی بەبێ لێکۆلینەووە ئاراستە بکەن، بەلام لێکۆلەرەووە دلسۆزە کان کە داب و نەریتی زانست بەرری کردووەتەووە کە راستی بشارنەووە، دەیانزانی کە ئێین روشد راستگوترین باوەر دارە و خواوە ی بەرزترین بیرۆکێە و شارەزاترین کەسە لە هینانەووە ی بەلگە خوازی لەسەر بوونی خودا، بەلام بە داخەووە ئە ی حەیران ئەم پیاووە (زانستە کە ی گەورە تر بوووە لەعەقڵی).

حەیران: هۆی ئەو تاوانانە چی یە کە شینخی گەورەم ئەلێت، ناوەرۆکی یە؟
شینخ: هۆی ناوەرۆکیە کان، مەبە سەتەم لە پەپووەستە کانی ناخی فەلسەفە کانی ئەم پیاووە، لە راستیدا ئێین روشد بەلگە تیۆرە ئاویتەییە کان (وەک بەلگە ی لێکەوتنەووە و بەلگە ی پێویستی) (کدلیل الحدوث و دلیل الوجوب) لەخۆی و خەلێک ئالتۆز دە کات. ئەو بەلگانە ی کە فەیلەسوفە کان ووتووایانە و هەلگرانی رێبازی کە لام پەنایان بۆ بردووە ریا ترە لە پەنایان بۆ بەلگە خوازی یە کانی بوونی خودا. ئێین روشد (بەلگە ی یاسا) (دلیل النظام) نە چاک تر دەزانن لەدو بەلگە ی تر کە بە (بەلگە ی چاودێری و داھینان) (دلیل العنایة و الاختراع) ناویان دە بات. لەوانە یە راست بوو بیێت لەم بە چاک تر دانانە ی، بەلام

ناکۆکیه کانی بر واداران

بەمەشەوێ نەوێستا، بەلکو تانە ی ئەدا لەرێبازی فەیلەسوفە بەلگە خوازییە سەرەتایەکان ، باوەری و ابوو کە هەردوو بەلگە کانیان هەڵبە. و سەبارەت بەمانای لێکەوتنەوە و کۆنیتی و مانای (ویست) دەدوێت و درێژە بەموجادەلە کانی ئەدا. و لەهەندێ وەلامە کانی بۆ هەلگرانی رێبازی کەلام پەنادەباتە لاوازی ڕووە کانی بەلگە خوازییە کانیان، دەرکی لاوازی و وتە کانی خۆیی دەکرد، هەروەک بازار گانیێک چۆن سەرحی کەل و پەلی بازار گانیکی تر دادەشکێنێت، بۆ بەرزکردنەوەی بەهای کەل و پەلە کانی خۆی و، ئەمە پیشەیی ئەو بازار گانانە نییە کە پەزەمانەندی خودایان مەبەستە و لەپێناویدا تێدەکۆشن و هەولێ سەرکەوتنی راستیەکان دەدەن بەهەموو شێوازیێک کەبۆی بچێت. تەنها ئەو توانی ئاماژە ی ئەو ئالۆزییە بەکات کەمیشک لەتێگەیشتنی دوو رێبازە بەلگە خوازییە کەدوو چاری ئەبێتەو و بەس. و ئامۆزگاری خەلکانی نەزان بەکات بۆ دوورکەوتنەوە لێی، پەڕەوی رێبازی بەلگە خوازی ساکارە شکۆدارەکان بەکات، بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ گشت خەلکدا، بەبێ هەولێدانی پوچەلکردنەوێ ئەو بەلگە عەقڵیە تەواوانە ی کە لەلایەن ژێرەکانەوێ بریاری راستی لەسەری دراو.

حەیران: ئایا... ئێین ڕوشد لەو فەیلەسوفانە یە کە باوەری بە کۆنیتی گەردون هەبێ و لەهەمان کاتدا ئینکاری سێفاتی ویستی خودایی پەروەردگار بکەن؟

شێخ: بەخێر... باوەری بە کۆنیتی گەردوون نەبوو، و، هەرگیز ئینکاری سێفاتی ویستی خودای گەورە ی نەکردوو بەلام ئەم پیاوێ فەلسەفە چێتی دەکرد بۆ ڕونکردنەوێ مانای کۆنیتی و ویست، لەپێناوی هیچ شتێکدا نەبوو تەنها دەبوو ویست دەریبەخت کە ئەرسەتۆ فەیلەسوفە کانی تر... ئینکاری بوونی خودا و سێفاتی ویستیان نەکردوو، ئایا ئەو گونجێت ئەو حەیران ئێین ڕوشد باوەری بە کۆنیتی مادە بوو بێت بەواتای ئەوێ لەلایەن خوداوە دروست نەکراو بەلکو لەخودی خۆیدا پێکھاتوو، و، پێویستی بە هیچ دروستکەرێک نەبوو، تەنانەت ئەرسەتۆش ئەم باوەرێ نەبوو، بەلکو باوەری بە کۆنیتی هەبەبەوێ کە خودا لەئەزەلەوێ و تائێستاش دروستکەریتی.

لەوتیە کیدا لەکتێبی (فصل المقال) ئەم راستیانەت بۆ دەردەخات ئێین ڕوشد کە دەلێت: (سەبارەت بە کێشە ی کۆنیتی گەردون و لێکەوتنەو، جیاوازی تیاواندا لەنیوان خاوەن فکەرە کانی رێبازی ئەشعەری و دانا پێشکەوتوخوازەکان (الحکماء المتقدمین) لەباوەری مندا ئەو جیاوازییە تەنها دەگەرێتەوێ بۆ جیاوازی ناو لێنانە کانیان، بەتایبەتی ئەلای هەندێ لەفەیلەسوفە کۆنەکان بەوێ کە رێکەوتوون کەوا سێ جۆر بوونە هەبە،

دوولایەن و نیۆەندیك لەنیوانیاندا، لەناولایەنی دوولایەنە کەدا رێکەوتوون، بەلام لەناولایەنی نیۆەندە کەدا جیاوازن، لایەنی یە کەم کەلەبوو و نەداوە لەشتیکێ تر کەوتۆتەو، واتە (لەهۆکاری کرداری ماددەو چەرخیک کەبوونیان پیش بوونی کەوتیبت) ئەمە سیفاتی هەموو جەستەیه کە کەبەهۆی هەستەو دەرکی دروستبوونی دەکرێت، وەک بوونەکانی، ئاو، هەوا، زەوی، ئازەل، ڕووەک... هتد، ئەم پۆلە بوونە، کۆمەلێک لەفەیلەسوفەکانی کۆن و ئەشعەری یەکان رێکەوتن کەبە (پەیدا کرا) و (مُحَدَّث) ناوبەرن، بەلام لایەنی بەرامبەرە کە ی تر، لەخودی خۆیدا بوونە و لەهیچ شتیکێ تر نەکەوتۆتەو، و، هیچ چەرخیکیش پیشی نەکەوتووە بەکۆن (قدیم) لەلایەن هەردوو کۆمەلە کەو ناوەدەرێت. ئەم بوونە سەلمێراوە بەبەلگە کەخودای بەخشندهیه هەر خۆی دروستکەر و هینا نەبوون و پارێزگاری هەموو شتیکە. یەلام بەجۆری نیۆەندی هەردوو لایەنە کە، بوونە و لەهیچ شتیک نەکەوتۆتەو و چەرخیشی پیش نەکەوتۆتەو، واتە لەکرداریکەو کەوتۆتەو کە ئەمەش بێنەمای گەردون بەگشتی دەگرێتەو. بەلام ئەم بوونە ی تر کە لەخودی خۆیدا ئاشکرایە بەوینە ی ئەم بوونە دروستکراوە راستەقینانە ی کەبەچاوەدەبیرێت، کە هەمووی بەگشتی (جیهانی بێنراو) دەگرێتەو، مەبەست لە بوونی گۆن خودایە دووشیۆە ناوئراوە ئەو فەیلەسوفانە ی بەیری ئەوان و لۆروانگە ی ئەوانەو لەبوونی یە کەم زیاتر دەچێ، لەبەر ئەوە یی دەلێن: (قدیم، کۆن) ئەوزانایانە ی بەبیر و باوەری ئەوان لەلایەن دوو هەموو جێ بەجێ دەبێت و لە (پەیدا کەر) دەچێت ناویان ناوە پەیدا کەر (مُحَدَّث).

لەم ووتانەیهو بەزوت بەدەردە کەوێت ئە ی حەیران، کەچۆن دان دەنێت بەلێکەوتنەو ی گەردوون بەو ی کەدروستکراوی خودایە بەماددەبە پەتیە کە ی وینە هەبوو کە ی. هەر و هە ئین ڕوشتەو ئی نزیك کردنەو ی بیژ کەکانی ڕیباری کەلام و بیژ کەکانی ئەرستۆ ئەدات. لەم ووتانەیهو بەزۆم بەدەردە کەوێت کە بیژ کەکانی دوو چاری هەڵدبیری بۆتەو وەک ئین طوفەیل و هەندی لەفەیلەسوفەکانی تر، لەئەندێشە کردنی واتای دروستکردن لەنەبوونەو، و، واتای چەرخ لەبەر ئەمە پەنا دەباتە بەر قورئان و، لێو ی تێدەگات کەخودای زانا و دانا ئەزانیت کەعەقل کولپوون و کەم توانایی لەخۆ گرتووە لەئەندێشە کردنی ئەم بابەتەدا و، خودا بۆ ئاسانی باوەر هینان لەلای مەرۆف بە گوێرە ی توانای عەقلیان گەفتوگۆیان لەگەڵدا دەکات. و ئەباوەلید دەریدەخات کەدروستکردنی ئەم گەردونە بێنراوە لەماددەیه کێ تری پیش خۆی لەلایەن

ناکۆکیه کانی بر واداران

خوداوه کهوتۆتهوه، خوالیخۆشبوو له کتیبی (فصل المقال) دا ده‌لێت: فرموده‌ی خودای په‌روه‌ردگار له‌مورثاندا ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ هه‌ر خودا خۆی ئاسمان و زه‌وی له‌شه‌ش رۆژدا دروست کرد و عه‌رشه‌که‌ی له‌سه‌ر ئاو بوو ﴿له‌رواله‌تی ئه‌م ئایه‌ته‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌بوونی تر پێش ئه‌م بوونه‌ پێنراوه‌ هه‌بووه، که‌ ئه‌ویش، عه‌رش و ئاو و چه‌رخه‌ و، فرموده‌ی خودای په‌روه‌ردگار ﴿ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ له‌ئاسماندا وه‌ستایه‌وه که‌دو که‌ل بوو ﴿له‌رواله‌تی ئه‌م ئایه‌ته‌دا و اتێده‌گه‌ین له‌ئاسمان له‌شتیکه‌وه که‌وتۆته‌وه.

خوالیخۆشبوو هه‌روه‌ک بترسێت له‌وه‌ی که‌نه‌توانایی عه‌قل بۆ نه‌ندیشه‌کردنی ئه‌م بابته‌ ئالوزانه‌ بیهته‌ تاوانێک و بخریته‌ پال خۆی و فه‌یله‌سوفه‌ کانی تر له‌به‌ر ئه‌وه‌ بیانوو بۆ خۆی و ئه‌وانی تر ده‌هینێته‌وه کاتێک که‌ده‌لێت: (له‌وه‌ده‌جێت جیاوازی بیروپراکان سه‌باره‌ت به‌م بابته‌ ئالوزانه‌ له‌لایه‌ن فه‌یله‌سوفه‌کان، یان پراست و پادا‌شت درا‌ون، یان هه‌له‌و لی‌بوردران، به‌لام با‌وه‌ر هێ‌نان به‌شت به‌هۆی به‌لگه‌ هه‌بوون له‌خوده‌وه، شتیکی دوو چاری یه‌ نه‌که‌ هه‌لبێژدرای، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه‌ بۆمان نی‌یه‌، با‌وه‌ر پێ‌کردن و نه‌با‌وه‌ر پێ‌کردن وه‌ک چۆن بۆمان هه‌یه‌ بوه‌ستین و نه‌وه‌ستین گه‌ر هاتوو مه‌رجی ناچار کردن. هه‌لبێژاردن بێت له‌لایه‌ن گومانیکێ په‌یدا بۆوه‌ بووبێت، ئه‌وا ئه‌و با‌وه‌ر پێ‌کردنه‌ هه‌له‌یه‌ گه‌ر له‌لایه‌ن زانا‌یا‌نه‌وه‌ بێت ئه‌وا لی‌بوردران).

ئه‌ی حه‌یران ئه‌م بیانوه‌ی ئه‌ی‌ن روش‌د و ته‌کانی (شیخ محمد عه‌به‌دی میسر) م بیرده‌خاته‌وه که‌له‌ په‌را‌وی‌زی کتیبی (شرح العقائد العضدیه) دا، ئاما‌زه‌ی بۆ کردوه‌ پاش ئه‌وه‌ی به‌لگه‌ بۆ لی‌کۆ‌لینه‌وه‌ی گه‌ردون و چه‌رخ ده‌هینێته‌وه‌ ده‌ست ده‌کات به‌ بیانوو هێ‌نانه‌وه‌ بۆ نه‌توانایی عه‌ق‌لی‌ان له‌ نه‌ندیشه‌کردنی مانای لی‌که‌وتنه‌وه‌ و چه‌رخ‌دا کاتێک که‌ ئه‌لێت: (شاش بزان، پاش ئه‌وه‌ی به‌لگه‌م هێ‌نا‌مه‌ له‌سه‌ر لی‌که‌وته‌ی گه‌ردون و لی‌کۆ‌لینه‌وه‌م له‌دوای پراستی‌ه‌کان به‌گوێره‌ی بیروپرا‌و بۆ چونه‌کام له‌نگه‌ر گرتنی بینایم له‌سه‌ری و، نا‌لێم ئه‌وانه‌ی با‌وه‌ریان به‌کۆ‌نیتی گه‌ردون هه‌یه‌، به‌م رێ‌بازه‌یان له‌با‌وه‌ر نه‌بووبی خودا ده‌رچوون و ئه‌ینکاری پ‌ن‌و‌یستی ئایینیان نه‌کردوه‌. به‌لام ده‌لێم، له‌م تی‌وره‌دا هه‌له‌ن، چونکه‌ به‌پوختی بیروپرا‌کانیان ده‌رنه‌برێ‌وه‌، روون و ئاشکرا‌یه‌ هه‌ر که‌سی‌ک رێ‌بازی لی‌کۆ‌لینه‌وه‌ بگرتیه‌ به‌ر به‌بێ‌ لاسای‌کردنه‌وه‌ی بیروبا‌وه‌ره‌کان و، پارێزرا‌و نه‌بێت نه‌هه‌له‌ وه‌ک پی‌غه‌مه‌ران. ئه‌وا به‌ئاسانی دوو چاری هه‌له‌ ده‌بێته‌وه‌ و، له‌لایه‌ن خودا‌وه‌ ئه‌م

هه لانهی لیگیراوه، چونکه مه بهست و ئامانجی لهم ریپازدها تهنهها گه پانهوه به دوای راستی و تهواری راستیه کان).

ئهمه هه ندیک له ووته کانی شیخ عه بدهیه، وادهرده که ویت تهنهها بیانویه ک بیست، به تاییه تی بو ئین روشد، که دوو چاری هه ژاندن ده بیتهوه به هوی ئه ندیشه کانی مانای کونیتی و چه رخ و شوین و چهنده هاشتی تر که غه زالی و ئین طوفهیل و فهیله سوفه کانی دوای ئهوان باسیان تیادا کردوه.

ئهی حهیرال له ووته کانی ئین روشدا، بیستووته بلیت کهوا مادهه بنه پتهیه کان گهردوونی لیکه و تۆتهوه دروستکراوی خودا نییه!! و ئابا هیچ شتیکت بهرجهسته کردوه له ووته کانی که لاوازی بی باوهری خوی دهر بخات.

حهیران: نه خیر گه وهرم به پیچه وانهوه شتی وای تیادایه که پتهوی باوهری به دهرده خات و ئارهزوو مهنده بو ئاسانکردنی باوهرو به دهرخستنی بو گشت خه لک و، دوورخستنه ویهان لهو ئالۆزیانهی که عه قل توشی ده بیست.

شیخ: ئهو ئینکارییهی که له سیفه تی وویستدا ده خرپته پال ئین روشد هه لهیه و راست نییه، به لام کاتیک مووناقه شه گیری مانای وویست له گه ل غه زالی و زانایانی ریپازی که لامدا ده کات، ههروه که پیشه ی ئاسایی خوی که ده دیوویست فله سه فه چپتی و یان فقهی گیریتی بکات، به وهی مانای وویست به دوو شیوه لیکدراوه تهوه، (ویستی کردار) (اراده بالفعل) و (ویستی توانا) (اراده بالقوه). پاشان پووجهلی و ئینکاری ئه وهی کرد که فهیله سوفه کۆنه کان ووتیتیان، گهردوون لیکه و تهی خودایه به هوی خودیک تیایدا نهک به هوی وویستی خوداوه له ئاکامدا گه یشته چه سپاندنی وویستی خودا و به لگه له سه ری، ههروه که به لگه کانی غه رالی. ئین روشد له وه ملامدانه وهی فهیله سوفه کاندای ده لیت: (ووته کانی، بهرامبهر فهیله سوفه کان که گوایه لایان وایه لیکه و ته وهی خودای پهروه دگار له ریگی سروشتی یه وه له بوونه که دا هیه، و تهیه کی پووجه له بهرامبهر فهیله سوفه کان، له راستیدا بیرو را کانیان به لیکه و ته ی بوونه کان له لایه نیکه وهیه که زۆر بهرتر له سروش و ویسته مرؤفایه تیه کان. چونکه ئهم دوو لایه نه دوو چاری که موو کوری ده بنه وه، گه به لگه له سهریان به نیریته وه، به وهی که ناییت لیکه و ته ی کردار له لایه ن خوداوه لیکه و تهیه کی سروشتی بیت و لیکه و تهیه کی ویستی نه بیت (ئهو ویسته ی که له ناوخه لکدا بلاو بووه و تیگهیه نراوه)، لیکه و ته ی لایه نیکه که زۆر شکۆدار تره لهم ویسته و، هیچ که سیلک ئهم لایه نه پنی نازانیت تهنهها خودا نه بیت، (به لگه مان

به وهى كه خاوه ن ويسته و، زاناي دووشتى دژ بهيه كه گهر تنها بكهرو زاناي لايه نيك بوايه، دووشتى پيچه وانه ي پيځه وه ده كرد، كه نه مهش هر گيز ناييت واپيويستي كرد، شتيك لهو دو دژ بهيه كه دروست بكات بهه لېژاردن).

له مه وه، نهى حهيران، ده زانيت، كه نه م پياوه به مه به ستي به ده ر خستنى زيره كى خويه تى، بهر گري له فويله سوفه كان ده كات به لام له تا كاميشدا ده گاته نهو بېرؤ كه يه ي غه زالى هاوړى نى، يا... ناكؤ كى، له چه سپاندنى ماناي وويست و هينانه وهى به لگه نه سره دهر ك كردنى پيويستي عه قل بؤ بوونى خودا كردبو و هه مان پيشه ي هه بوو له موناقه شه گيرى غه زالى سه باره ت به پمپوه ندى هؤ كار به هؤ كانپوه.

حهيران: ئايا... غه زالى ئينكارى هؤ و هؤ كارى كرده... تا... ئيين پروشد موجداه له ي له گه لدا بكات؟

شيخ: نه خير... غه زالى هر گيز نه م ئينكاريه ي نه كرده و په وانى په ئينكارى پمپوه ندى هؤ به هؤى كاره كه پوهه بكات يا... ئينكارى نهو تا يه ندمه نديه بكات كه خودا به شتيكى به خشيوه، به لكو غه زالى خوازيار بوو بېرو باوه په كانى مروفت تنها ئاراسته ي دروستكهرى بوون و تا يه ندمه نديه كان و ياسا كانى سروشت بكات. تا بېرؤ كه ي بې باوه رى ماددي به كان به دور بخات. كه ده لئيت: دروست بوونى جوړاو جوړه كانى بوون بهرنيكه وت به هؤى شيكاره توخمه كانى مাদده له خودى خويدا، بووه به هؤى توانايه كى سروشتى تپاياندا، (ئينكارى نهو بؤ چوونه عه قليه ي كرد، كه ده لئيت: پيويسته نه م بوونانه له خودى خوينا ندا نه م تا يه نه نديانديان تپادا بئيت. ده گاته نهو باوه رې كه ده لئيت: نه م شتانه پيويستي بهيه كيكه... تا... بوون و تا يه مه ندى و سيفاتى بداتى، هر له بهر نه مه وتى: نهو به راووردپيه ي كه له نيوان هؤ و هؤ كاردا ده پيئيئت ناتوانين دانى پيادا بئين نه وهى كه هؤيه كى روا ته تپيه له بهر نه وهى له پشت زانيارى به كاغمانه وه نه يني به كى زورى ناديار هه يه، كه ده گوځنيئت هؤيه كى راسته قينه بئيت بؤ به ده ر كه وتى نه م روا ته تانه. غه زالى بؤ راستى ووتنه كانى چند غوونه يه كه ده هينيته وه وهك بهردى ئازاد (حجر الطلق) هيچ شتيكى له خو نه گر تبيت بيه او يوتيه تا گريكه وه، تا گره كه ده كوز ئييته وه. هه روه ها كو يريك تارمايى به كه ي سر چاوه ي لايچيت چاوى ده بينيت، و باوه ر ده كات، لابردي تارمايه كه تنها هؤيه كه بؤ بينيى چاوه كانى و، كاتيك خوړ ئاوا ده بئيت و تاريك داديت. دهر ك ده كات كه له پشت نه م چاوه بينه روه وه هؤيه كى تر هه يه كه نه ويش روونا كى به، كه رنده دات به بينين و به نه مانى چاو نايينايى ده بئيت.

بەلام ئېين روشد ھەرگىز دەرەنەچوۋە لە لۇژىكى ساغ و باۋەرى تەۋا، كاتىك كە ئەلئىت: ئايا... كىدارە لىنكەۋتە كان لەبوونىكى (پىۋىستى، كىدارىكە) يا... (پىۋىستى زۆر بوونە) ياخود ھەردو پىۋىستى كەى تىايە، ئەم بۇ چوۋانە داۋاى پىشكىن و لىكۆلىنەۋە دە كەن. لەنىۋان بوونە كان (كارو كارلىكراۋ) ۋەك يە كە يا... بەھۆى زیادەيەك كە خراۋەتە سەرى لەو زیادە بى كۆتايپانە، لەوانەيە زیاد كىرنە كە پەپەست بىت بەزىاد كىرنىكى ترەۋە، بەلام گەر ئاگرىك نىزىك جەستەيە كى ھەستدار بىكرىت، ئاگرە كە كارى خۆى دە كات، دووريش نى يە بوونىك ھەيىت زیادە بىت لەسەر جەستەي ھەستدارە كە كەرىنگرىت بۇ زیاد كراۋە كارىگەرە كەى ئاگرە كە ۋەك غوۋنەى بەردە ئازادە ھىچ لەخۆ نە گىرتە كە، بەلام ئەمە پىۋىستى يەك نى يە بۇ لابرەنى سىفەتى سوتاندن لەئاگر،... تا ناۋى ئاگرى لەناۋدا مايىت. پاشان دەلئىت و، چەند دانايە لەم ووتەيەيدا: (عەقلى تەنھا بەھۆى ھۆكانىيەۋە دەر كى بوونە كان دە كات و، بەھۆى ئەم سىفەتەيەۋە لەھەموو ئەم ھىزانەى تر كەدەر كىان پىندە كىرنىت جىا كراۋەتەۋە، ھەر كەسىك ئىنكارى ھۆكان بىكات بەمە ئىنكارى عەقلى دە كات، زانستە كانى لۇژىك پىسمانىك دادەنىت كەدەلئىت: ھەموو بوونىك ھۆ و ھۆكارى ھەيە و، زانىاريمان سەبارەت بەھۆكارە كان ناتەۋا و دەيىت بەنى زانىارى ھۆكان، كەۋاتە وازەينان لەھۆكان دەيىتە پوۋچەكردنەۋە و نەھىشتى زانستى، لەم ووتەيەۋە واپىۋىست دە كات كەھىچ شتىك زانراۋى بىنەرەتى راستەقىنەى نى يە و، ئەگەر ھەشېت تەنھا (بۇچونە) نە پىناسە دە كىرنىت و نەبەلگەى ھەيە، (ھەر كەسىك، باۋەرى واپىت كەھىچ زانستى يە كى پىۋىست نى يە، ئەمە دەيىتە ھۆى ئەۋەى كەۋتە كەى پەسەند نەيىت و، ھەر كەسىك بىسەلمىنىت كەلپىرەدا چەند شتىك ھەيە ئەم سىفەتەنەى لەخۆ گىرتوۋە و، چەند شتىكى تر كەپىۋىستى نى يە و، خودى خۆى بىرپارە بۇ چوۋنى لەسەر بدات و، يان لای واپىت كە پىۋىستە و لە ھەمان كاتدا پىۋىستىش نى يە، فەيلەسوفە كان ئىنكارى ئەمە ناكەن....).

لەكۆتايىدا دەلئىت كە چەند بەپىزە ووتە كەى و چەند راستگۆيە ئەم رىنكەۋتەنە ئاكامى يەى نىۋان ئېين روشد و مەبەستە كانى غەزالى لەبەردەۋامى ئاراستە كردنى خوديان بەرەۋە دروستكردنى خوديان بەرەۋە دروستكەرى بوونە كان كەسروشتى و تايەنمەندىكانى بەبوون بەخىشپە (پىۋىست ناكات گومان ھەيىت لەسەر بوونە كان بەۋەى ھەندىكىان كاردە كەنە سەر ھەندىكى تريان و، ئەم بوۋانە بەتەنھا ئەم كىدارانە ناكەن، بەلكو بەھۆى

بکه رینکی دهره کی یهوه مهرجه بۆ کرداره کهیان، به لکو بۆ بوونی نیشانه یه که تهنها هه بۆ کرداره کهیان.

حهیران: به راستی ئهین رشت له ناکامی بپرو که کانیدا هیچ جیاوازییه کی نی یه له گه له غه زالی داو، باوه پرسی له باوه پری له وه که متر نی یه، باسی له وه پهبازهم بۆ بکه که هه لیزار دوه له به لگه هه نانه وه دا بۆ بوونی خودا؟

شیخ: ئهین پر وشد ههروه کو بۆم باسکردی باوه پری وایه، که پهبازی به لگه خوازییه کان به هۆی به لگه لیکه وته وه به لگه ی پهبوست (دلیل الوجوب) پهبازیکی پر باوه پر و شهرعی نی یه، چونکه پهبکاته یه و پهبه کهیه کانی زۆره و پهبازی پر باوه پر و شهرعیه کان بریتی یه له پهبازه به لگه خوازییه کان که به هۆی به لگه ی سیسته مه وه به رجه سته ده کریت و، به به لگه ی (بایه خدان و داهینان) (العناية والأختراع) ناوی ده بات، ئه مهش له وه پهبازه یه که قورئان گرتۆتیه بهر، چونکه ئه مه به لگه یه دوو سیفاتی له خۆ گرتوه. یه که میان: - پر باوه پری یه، دوو مه یان: - ساده یه و پهبکاته نی یه، واته پهبه کی یه کانی که مه، به مهش، ناکامه کانی ساکاره و پهبکاته نی یه.

حهیران: ئایا، راسته گه وهره، پهبازه به لگه خوازییه کانی تر پر باوه پرنین؟

شیخ: ئه مه هه رگیز راست نی یه و، قورئان هیچ کاتیک له وه دوو پهبازه ی که باسمان کرد، پهبتگونی نه خستوه به لکو به پهبه وانه وه، خودا له قورئاندا ئاماژه مان بۆ ده کات چونکه خودای پهروه ردار پهبش ناردنی قورئان بۆ پهبه مه ر (ﷺ) ئاگادار بووه له مجاده له وه موناقه شه گیری نیوان فهیله سوفه کان سه باره ت به بوونی خودا و پهبه ننان و دروستکردنی گهردون و لیکه و تنه وه کانی و بپرو که ی کۆنستی و، زانسیار بوو، که واته مه موناقه شه گیری یه فهیله سوفه کان به رده وام ده ییت.. تاله سه رگۆی زهوی خاوه ن هۆش و فکر هه ییت، چونکه خودای دروستکه ر، سیفه تیکی به ئاده میزاد به خشیوه، ئه ویش ئه وه یه که له هه موو کائیناتیکی زیاتر هۆگری موناقه شه و مجاده له یه. (به لام قورئان، به ووردی ئاماژه ی له وه پهبازه به لگه خوازییه تیۆره پهبکاته نی کردوه و، له لایه ن ئه وانه ی که ئه مه کاره یان گرتۆته ئه ستۆی خۆیان وه که فهیله سوفه کان و هه لگرانی پهبازی که لام، ده رکی پهبکراوه و، خودا له گفت و گۆ کردنی دا له گه له گشت خه لکدا گرنگی داوه به به لگه کانی سیستم و بایه خدان و داهینان، که هه یج جیاوازییه کی نی یه له گه له به لگه عه قلی یه تیۆره پهبکاته یی یه کانی تر و، جیاوازییه که ی ته نها ئه وه یه به لگه خوازییه کانی قورئان ساده و ساکار و ئاسانتر بۆ گه یشتن به ته وای باوه پر).. و خوالیخۆشبوو گه ر

ته‌ن‌ها گرن‌گی بدایه به به‌ل‌گه خوازایی به ساکاره کان و ته‌ن‌ها وه‌سفی ئالتوزی به‌ل‌گه پینک‌هاته‌یه‌یه کانی به‌در بخستایه تانه‌ی له‌راستی‌ه کانی نه‌دایه. ئه‌و کاته هیچ له‌و ته‌کانی نه‌ده‌گیرا، هه‌موو ئه‌و به‌ل‌گانه له‌لایه‌ن گه‌وره فه‌یله‌سوفه‌کان و خاوه‌نی رینبازی که‌لام له‌کۆن و سو‌ی، ر‌پ‌ره‌وی هه‌مویان به‌گشتی به‌ره‌و باوه‌ری ته‌واو ده‌چیت، به‌وینه‌ی ئه‌و به‌ل‌گانه‌ی که‌له‌چهند روویه‌که‌وه ده‌هین‌رینه‌وه بۆ کیشه‌یه‌کی مائ‌مات‌یه‌کی راست، گه‌ردروستیت بۆ مامۆستایه‌ک ئاسان‌ترین و نزیک‌ترینیان بۆ میشکی قوتابی هه‌ل‌ب‌ئ‌یریت، بۆی ره‌وانی‌یه تانه‌ بدات له‌راستی به‌ل‌گه‌کانی تر و، پوو‌چه‌لیان بکاته‌وه باگرانیش بن. چونکه‌ ئهم پوو‌چه‌ل‌کردنه‌وه‌یه زه‌ره‌ر مه‌نده بۆ خودی عه‌قل به‌ل‌کو بۆ باوه‌ر هینانیش، که‌عه‌قل ته‌ن‌ها پایه‌یه که‌بۆی.

ئهمه‌ هه‌له‌ کانی ئه‌بو وه‌لیده، به‌لام گه‌ر گو‌ن‌یه‌ستی بین که‌چۆن درن‌ژه به‌به‌ل‌گه خوازایی به‌دروست‌کراوه‌کان ئه‌دات و ل‌ین‌کیان ئه‌داته‌وه، ئه‌و کاته ئه‌بینین که‌چهند به‌توانا و د‌ل‌سۆزو راست‌گۆیه له‌باوه‌ریدا هه‌روه‌ک موسول‌مان‌یه‌کی راست‌گۆیه و، گه‌وره‌ترین فه‌یله‌سوف و زیره‌ک‌ترین زانا و ئاگادارترین که‌س به‌ده‌رده‌که‌و‌یت.

حه‌یران: باسی هه‌ندئ له‌و ته‌کانی ئین روشدم بۆ بکه له‌رینبازی به‌ل‌گه خوازیدا، که‌به‌ئاسان‌ترین و ساکارترین رینبازی داده‌نییت و که‌زیاتر باوه‌ری ته‌واوی تیا به‌بۆونی خودا؟

شینخ: ئه‌و ووتانه‌یت بۆ باسده‌که‌م که‌له‌کتیبه‌ی (الکشف من مناهج الأدله) داها‌توه: گه‌ر ووتراو ئاشکرا بوو که‌ئهم رینبازانه هه‌موویان به‌گشتی به‌ک رینبازین و به‌ک‌یک له‌و رینبارانه، رینباری شه‌ریعه‌ته که‌داوا له‌گشت خه‌ل‌کان‌یه‌ک ده‌کات. باوه‌ر به‌بۆونی خودا به‌ینن، له‌گه‌ل جیاوازی خۆرسکیاندا (واته: له‌گه‌ل جیاوازی سروشتیدا) که‌واته ئه‌و شه‌ریعه‌ته‌چی به‌که‌قورئان ئامازه‌ی بۆ کردووه و هاوه‌له‌کانی پیغه‌مبه‌ر په‌یره‌ویان کردووه؟ ئیمه‌ وئمان: ئه‌و شیوازه‌ی که‌قورئانی پ‌ی‌رۆزینی ئاگادارمان ده‌کاته‌وه و بانگ‌یه‌ی گشت لایه‌ک ده‌کاته‌وه ئه‌گه‌ر به‌شیوه‌یه‌کی ئیستقرائی شیکاری بکه‌ین له‌دوو ره‌گه‌زی سه‌ره‌کیدا په‌نگ ده‌خواته‌وه، به‌که‌میان: بایه‌خدا‌نیکی زۆره به‌م‌رو‌ف و دروست‌کردنی گشت بوونه‌کان له‌پ‌یناویدا. ئهم رینباز‌ه‌ش به‌(به‌ل‌گه‌ی بایه‌خدا‌ن) (دلیل العنايه) ناوبراوه. دووه‌میان: له‌داهینانی ناوه‌رۆکی شته‌کانی ناو بوونه‌وه دروست ده‌ییت، وه‌ک دروست بوونی ژبان له‌شتی‌کی بن‌گیان وه‌ک ده‌ر که‌هه‌ستاره‌کان و عه‌قل... ئهم به‌ل‌گه‌یه‌ش به‌(به‌ل‌گه‌ی داهینان) (دلیل الاختراع) ناوده‌بریت. به‌ل‌گه‌ی به‌که‌م له‌سه‌ر دوو بنه‌مای

په سمن بنیاتنراوه: په کهمیان بوونه کانه به گشتی شیاون له گهل بوونی مړوځدا. دووه میان هم شیاوی یی، پیوستیه که له لایه ن بکه رنکی ټاره زوومه نده (ویستخوازه وه) (مړید) و گونجاو نی په هم شیاوی یی په له رنګه یی (رینکه و ته وه بوو بیت) و، هم شیاوی یی په بوون له گهل بوونی مړوځدا، باوه ری ته و او مان هم بیرؤ که یه ده چه سپت به وه یی که به اتنی به دوا یه کی شه و رؤژ و خور و مانگ له پیناو بوونی مړوځدایه و، هه روه ها شیاوی بوونی چوار و ه رزه که له گهل مړوځدا و، ټه و جیگایه یی که تیایدا ده ژی. و هه روه ها شیاوی زور به یی ټاژهل و رووه ک و بی گیانه کان و به شیک یی زور له باران و رووبار و ده ریا و، به شیوه یی کی گشتی زهوی و ټاو ناگر، هه روه ها (به لگه یی بایه خدان) له نه ندای له شی مړوځ و ټاژهلدا به دهرده که ویت. به به به سستی شیاویش له گهل ژبانی و بوونی مړوځدا به کورتی رانیارمان بؤ سوو دمه ندی بوونه کان له م په گه زه دا ټاشکرا ده بیت، هه له بهر ټه مه پیوسته له سر ټه و که سانه یی که خوازیری ناسینی خودای به خشنده ن به ته و او یی، پیوسته له سریان سوو دمه ندی بوونه کان پېشکن.

سه باره ت به (به لگه یی داهینان) بوونی گشت ټاژهل و رووه ک و ټاسمانه کان ده گرته وه... و له م په گه زه دا به لگه یی زور هیه له سر ژمیره یی داهینان. له بهر ټه وه پیوسته ټه و که سه یی خوازیری ناسینی ته و او یی خودای به خشنده یی، (پیوسته ناوه رؤ کی هه موو شته کان بزانت تابه هویانه وه توانای داهینانی راسته قینه یی هه بیت له گشت بووندا)، چونکه گهر راستی ناوه رؤ کی شت نه زانت، راستی داهینان پینازانت. له م هه موده یی خودادا ټامازه یی بؤ راستی هم بیرؤ که یی که ده هه رموویت: ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾... ده بینن ټیین روشد ټامازه یی چه ند ټایه ټیک یی قورټانی ده کات که (به لگه یی بایه خدان و داهینان) یان له خو گرتوه و، ده ټیت: هم به لگانه یی که له م دوو په گه زه دا په نگی خوار دؤ ته وه (به لگه یی بایه خ و داهینان) تیایاندا بوونی دروستکه رنک به دهرده که ویت و هم دوو رېبازه یی که م رېبازی تابه ند مه ند ناسه کانه که پینان ده و تریت (الخواص) که بریتین له زانایان. دوو هم رېبازی جه ماوه ر (طريقة الجمهور) ده گرته وه و جیاوازی زانیاری یی که کانی هم دوو رېبازه له قولبو نو مه یاندا به دهرده که ویت. رېبازی جه ماوه ر له سر به لگه یی بایه خدان و داهینانه که زانیاری یی په سه ره ټایی په کان که په یوه سته به زانستی هه سته کانه وه به هوی ټه و دوو به لگه یی وه ده رک ده کریت، به لام زاناکان له پال زانستی هه سته کانه وه داوای زانستی به لگه یی ده که ن.

له جینگایه کی تری کتیبه که ی دا ئامازه ی کردووه که مه به ست و دانایی بوونه کان به لگه ن بۆ بوونی خودای به خشنده هه ر بۆیه ده لیت: (مرؤف گه سه رنجی شتیکی هه ستداریدا ده بینیت به چ شیوه یه ک و چ ریژه یه ک و له چ حاله تیکدا دانراوه که ده گوئجین له گه ل هه موو سوو دمه نده کانی بوونه که له گه ل شته هه ستداره که و مه به سته خوازیاره کهیدا، به چه شنیک گه ره و شیوه یه و به و حاله ته و به و ریژه یه دانهریت، ته و سوو دمه ندیه ی تیادا به دی ناکریت. لای ئاشکرا ده بینت و هیچ گومانیککی نامینیت که ته م بوونه دروستکه ریک دروستی کردووه. هه ر له به ر ته مه یه ته م شیاییه له نیوان شیوه و حاله ت و ریژه ی شته که له گه ل سوو دمه ندیه یه کهیدا به دی ده کریت. ره وانی به کۆبوونه و ی گوئجاندنی ته م شتانه له گه ل یه کدا بۆ مه به سته سوو مهندی، به (رینکه و ت) بینت ..

پاشا ئیبن روشد په ناده با ته هیئانه و ی چه ند ئایه تیککی قورئانی که به لگه ی (بایه خدان و داهیان) له خو گر تیت و بوونی ده کاته و هه ندی له و زانستیانه ی که له سه رده می ته و دا به ده سته اته و سوو دیان لیوه ر گیراوه ... تاده گاته ته م و ته یه ی (گه رده ستمان کرد به ژمیره ی ته م ئایه تانه ی که لیکدانه و ی ته م ئاگاداریانه ی که به لگه ی بایه خدانیا ن له خو گرتوه که چۆن ئامازه ی دروستکه ر و دروستکرا و ده کات، ته و نه ده زۆر چهنده ها به رگی فراوانی نوو سرا و به شی ناکات و، ته مانه ش مه به ستمان نین له م کتیبه دا، گه ر خودای په ره ره دگار له چاره ماندا نوو سیبیت و کاتیککی بۆ ره خساندین ... تا وه کو کتیبیک بنووسین ده رباره ی به لگه کانی بایه خدان (العنایه) که قورئانی پیرۆز ئامازه ی بۆ کردووه).

حهیران: به راستی ته م پیاوه له گه وه ترین با وه دراره کانه به خودا، ئایا شیخی گه وره م ئاگاداره که چه ند شانازی به دانانی کتیبه که یه وه ده کات؟
شیخ: نه حهیر، ئاگادار نیم که کتیبیککی تایه تی داناییت له م بایه ته دا، به لام به هۆی به خشنده یی خودا وه رینگای راستی دۆزی یه وه و، زۆره ی ئایه ته کانی قورئان که به لگه کانی سیستم و مه به ست و دانایی و بایه خدانی له خو گرتوه. به گویره ی زانیارییه کانی خو م سه باره ت به و زانستی نو ی و رووه کانی به راوردی نیوان ته م ئایه تانه و زانستی نو ی سه باره ت به نه ینی یه کانی گه ردوون و دروستکردنی بۆت ئاشکراده که م.

ناکۆکیه کانی بروداداران

حهیران: ته‌بها پرسیارینکم ماوه، له‌و کتیبانه‌ی که‌خویندوو مه‌ته‌وه ئیبن روشد ئینکاری بوونی (که‌سایه‌تی تا‌که‌که‌سی مرۆفایه‌تی) (الشخصية الفردية الانسانية) ده‌کا و، ده‌لێت: به‌نه‌مانی جه‌سته له‌ناوده‌چیت... و هه‌ر ئهم بیرو که‌یه‌ی که‌وا‌ی له‌دژه‌کانی کردوو ته‌تاوانی بی باوه‌ری و ئینکاری زیندوو بوونه‌ویی بجه‌نه‌پال. ئهم وته‌ دژه‌یه‌ کانه که‌خراونه‌ته‌ پال پیاویک که‌به‌م چه‌شنه‌ باوه‌رداره به‌خودا و قورئان تاج را‌ده‌یه‌ک راسته‌؟

شیخ: ئهو که‌سه‌ی که‌تاوانی بی باوه‌ری و ئینکاری زیندوو بوونه‌ویی خسته‌پال، توماس ئه‌کوناسی فعیله‌سوف بوو که‌خۆی دوودل بوو له‌کرداری پزوح. و من ئهم تاوانه‌ی به‌ره‌وا نازانم، له‌ئا‌کامی سه‌رنجدانیک‌ی قوول له‌وته‌کانی ئیبن روشد گه‌ربیده‌نگی له‌ئهرستو کردیت له‌و وتانه‌ی که‌ده‌لێت: نه‌فس بریتی‌یه‌ له‌کاره‌کانی جه‌سته و، هیچ بوونیک‌ی نابیت به‌بی جه‌سته‌ عه‌قل تا‌که‌که‌سی که‌سایه‌تیک‌ه که‌ بریتی‌یه‌ له‌ئاماده و توانایی مرؤف بزییر کردنه‌وه و به‌نه‌مانی له‌ناوده‌چیت و له‌م وتانه‌یدا به‌گشتی هیچ مانایه‌کی تیا‌دانیه‌ که‌بی باوه‌ری بخرینه‌ پال چونکه‌ راستیه‌کانی روح و عه‌قل تائینستا به‌شاراوه‌ی و به‌یسی ماونه‌ته‌وه و، به‌ئهن‌دیشه‌ی من هه‌تا... هه‌تایه به‌نه‌نی ده‌مینێته‌وه و هیچ زه‌هرمه‌ندیک‌ی له‌سه‌ر باوه‌ری نی‌یه، گه‌ر باوه‌ردار ئینکاری ئهو نه‌کات که‌پزوح و عه‌قل له‌کاری خودان. و سه‌باره‌ت به‌وته‌ی (به‌نه‌مانی جه‌سته که‌سایه‌تی تا‌که‌که‌سیتی مرۆفایه‌تی له‌ناوده‌چیت) به‌مه‌ ئیبن روشد ئینکاری (زیندوو بوونه‌وه‌ی) نه‌کردوو. که‌زیندوو بوونه‌وه و دروستکردنیک‌ی نو‌ی‌یه به‌توانا و فره‌مانی خودا، که‌هه‌رخۆی یه‌که‌م جار جه‌سته و خوده‌کانی دروستکردوو و رۆحی پینه‌خشیون.

گه‌ر سه‌رنجیک‌ی بیرو که‌کانی توماس بده‌یت سه‌باره‌ت به‌ (نه‌فس) دوو دلی و نه‌ئاشکرای تیا‌دا به‌دی ده‌که‌یت، له‌کاتینک‌دا پیناسه‌ی که‌سایه‌تی ده‌کات به‌وه‌ی که‌پینکه‌ته‌ی تینکه‌ل جه‌سته‌و رۆحه له‌لایه‌کی ته‌روه‌ ده‌لێت: نه‌فس و جه‌سته ته‌نهایه‌ک (بوون). و له‌هه‌ندێ شونیی تردا ده‌لێت: نه‌فس راستیه‌که‌و جه‌سته‌یی نی‌یه و، شتیکی رۆحی‌یه و خودا پیمانی به‌خشیوه. له‌هه‌مان کاتدا ده‌لێت: ئهم توانایی رۆحه‌ تیا‌ماندا‌یه و پاش نه‌مانی جه‌سته‌ش هه‌رده‌مینێته‌وه، درێژه‌ی پینه‌دات و ده‌لێت: خود خاوه‌نی که‌سایه‌تی نی‌یه چونکه‌ به‌ته‌نها توانای هه‌ست و خواست و بی‌کردنه‌وه‌ی نی‌یه، به‌لکو تارمایه‌کی بی‌هیزه ناتوانیت هیچ کاریک‌ به‌بی جه‌سته‌ بکات و، به‌بی یه‌که‌گرتنی له‌گه‌ل جه‌سته‌دا نابیت که‌سایه‌تی‌یه‌کی تا‌که‌که‌سی نه‌مر.

لەم وتەیەدا کە دەلێت: خود پابەندە بە جەستەو و بە جودایان هەست و خواست و بیر کردنەو دەوەستیت، ئەم ووتەی... یا... راستە... یا... هەلەیه. و ئیمە وەك پێراگەیانندی سەبارەت بە رۆح زانیاریمان هەیه کە کاری خودایە. گەر بیرۆکەکانی تۆماس دەر بارە (نەفس) بەم چەشنەبێت، بە چ رەوايەك ئەم هیزە بێ وێژدانیانە دەکاتە سەر ئیبن روشد و، چۆن ووتەکانی لێکدەداتەو بەو هی کە ئینکاری زیندو بوونەو دەکات؟

گەر چاویک بخشیننەو بە نوو سارووەکانی ئیبن روشد خۆیدا. کەوان لەبەر دەستماندا بۆت بەدەردە کەوێت کە هەر گیز ئینکاری زیندو بوونەو هی نەکردووە بە لکو باوەری تەواوی پێشەتی تەنانت ناوی ئەوانە بەبێ باوەر بەخودا ناو دەبات کە ئینکاری زیندو بوونەو دەکەن. موجدەلەسەکانی ئەکوناس لە گەل غەزالیدا لەسەر شیوەی زیندو بوونەو و چۆنیەتیەکانی بوون، دەلێت: زیندو بوونەو بە درووستبوونی جەستەیه کی نوێژ دەبێت و، ئەمە هیچ پێچەوانەی (ئاین) نییە. بەلام سەبارەت بە (نەفس) ئیبن روشد پاش بگرە و بەردەیه کی زۆر لە گەل غەزالیدا لەبەر نەهینی نەفس وتی (زانیاریمان سەبارەت بە خود زۆر نادیارە و خود ئەو تێگەشتنەو بەو کەسانە بەخشێوە کە لە رانستدا رۆچوون) و، نازانین ئایا... ئەبو وەلید خۆی بەیه کیك لەو کەسانە دائەنیت... لەوانەیه یە کیك بێت لەوان تەنها لەبیرۆکەکانی رۆح و خودو ئەوانەو لەوانە دەچن، ئەو لەیه کچوانانەو کە مانەتەو، بەنەهینی شارووەکان (أسرار) دەمینیتەو، کە کەس زایاری نییە دەر بارەیان تەنها خودا نەبێت.

بەلام خاوەن باوەر بەهیزەکان ئەو کەسانەن کە تەسلیم بوون پەسەند دەکەن لەسەر ئەو جۆرە ئایەتانە و دەلێن: ﴿أَمَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾.

حەیران: ئەوا بیرۆکەکانی ئەکوناس سەبارەت بە نەفس زانی،... ئایا شیخی گەرەم بیرۆکەکانیم بۆ باسە کات سەبارەت بەبوونی خودا و گەردوون؟

شیخ: گەر، گوئیستی و تەکانی بیت سەبارەت بەبوونی خوداو دروستکردنی گەردوون، هەر وەك گوئیستی ووتەکانی غوزالی و ئیبن سینا و ئیبن روشد بیت وایە. دەلێت: (عەقلمان زانیاریەکان لەهەستەو وەردەگریت بەلام ئەم عەقلە، کەخودا پێی بەخشێوین.... بریتیە لەتوانایەکی ریکخراوی ئەوتۆ کە ئەتوانیت ئاگاداریە هەستیهکان ریکسخت و بیانگۆریت بۆ بیرۆکە گشتییهکان و بیرۆکە پروتەکان. بەلام، زانیارییه عەقلیه راستەو خۆکان تەنها پابەندن لەسەر جیهانی هەست و لەتوانایاندا نییە بەرپێگای راستەو خۆو جیهانەکانی سەر و عەقل و پشت سروشتەو دەرک بکەن. و گەر

له توانایاندا یت به هوی به اور دو پیوه وه زانیاری به ناراسته و خو کان بو بوونی خودا و هره گریت و دهر کی ده کات که تنهنا خودا دروستکهری ههموو گهر دو ونه و به کهو تنهنا بهو بنی هاواله و ناگورپی و، به چهرخ دهور نه گیراوه. چونکه نهینی به کانی هم گهر دو ونه به گرتووه و، بزمان به دهر ده خات که تنهنا بهک عقل و بهک یاسا هه به و، ههر چیه که له پشت نه مانه وه یت به نهینی به شاراوه کان ده ژمیریت و عقل نه توانا به له دهر که کردنیدا، ههروه ها زور زه هته نه ندیشه ی کاره روهیه کان بکات بیجگه له ماده. چونکه نه زمونه دهره کیه کان به گشتی پابه ندن له سر بوونه ماده به کان، عقل رور نه توانا به له دهر که کردنی زوری راستیه کانی زیان، هیچ زانایه که نی به تائیتا راستی پیکهاته ی میشک پیزانیت.

حهیران: به خودا نه مه زور گهوره یه؟

شیخ: له نه مهش گهوره تر رینازی به لگه کانه، که نه کویناس هم رینازه ی له چه سپاندنی بوونی خودا دا گرتو ته بهر و په ناده بات بو نهو سنی به لگه به ی که غه زالی و ئین روشد و رینازانی که لام پابه ندی بوون... و له به لگه ی لیکه و تنه وه دا (دلیل الحدوث) ده لیت: نه توانریت به هوی به لگه سرووشتی به کانه وه بوونی خودا بچه سپینریت: ههموو جووله به که به گشتی پهیدا ده بنی له جووله ی پیش خو ی و، هم جووله بهش دروست ده بنی له به کنی تر پیش خو ی، ئیتر هه روا دهر او به بنی کوتایی، هم دهورو ته سه سوله مه حاله وه یا هم زنجیره جوولانه کوتایی یان دی و ده ده گه نه جوولینه ی به که کم که نه ویش خودای گهوره به. و سه باره ت به (به لگه ی پنیوست) (دلیل الوجوب) ده لیت: هه چ شتیک له گهر دونه دا هه به بریتی به له (بوونه شیاو) (ممکن الوجود) واته هه ندی جار بوونی پنیوسته به لام بوونه که ی هه میشه یی نیه و، هم (گریمانه) پابه ند به گرنگی به که به وه که پنیوسته بوونی هه یت، واته له لایه ن عقله وه (بوونی پنیوست) (واجب الوجود) که خودا به و، ههروه ها دهر باره ی به لگه ی (سیستم: النظام) ده لیت: له گهر دونه دا به لگه بینه راوه کان (الشواهد) زورن له ژماره نایه و ههمو یان وابه دهریده خه ن که پابه ندن به سیستمه مینکه وه، تنانه ت له بن گیانه کانشدا که به شینازیکی ریکخراوه ده جولین. چون بوونی هم سیستم و کردارانه به بنی هیزکی ژیر دروست ده یت؟ (ئیمه له توانا ماندا به به هوی تیگه یشتنیکی سروشتی بوونی خودا و تنه نایی به که ی بچه سپین، چونکه بوونی خودا و تنه نایی به که ی له شته سر سور هینه ره کانی گهر دون و جوانی ریکخراوایاندا ده دره و شته وه).

لەگەل ئەو ەى ئە كويناس لەبىرۆ كە كانيدا دوو دلە كاتىك دە كۆلئىتمە لەدروستكردى
گەردون لەلايەن خوداوە لەچەر خىكى ديارىكراودا و، گومانى فەيلە سوفە كان بە (ماوەى
وەستان) (مدة السترك) وادەبىنىت كە عەقل لاواز و نەتوانايە لە ئەندىشە كرىنى ئەم
تۆزىنە وەيدا، پاشان دە گەرىتمە بۆ بىرۆ كە كانى غەزالى و يەك دە گرىتمە بەيەك
گەيشتىكى ئەو تۆ كە وختە بلين تەنھايەك دەقن ھەر وەك دەلئىت: (لىكۆلئىنە لەم
باسانەدا بى مانايە چونكە چەرخ پىش بوونى گەردون بوونى نەبوو و چەرخ بەبى
جوولەو گۆران ئەندىشە ناكرىت). ھەر وەھا ھاو بەشى غەزالى دەكات لەم ووتەيدا
كە دەلئىت گەردون لەو كاتەدا دروستكراو كە (ويستى كۆن)ى خودا بوو، لەبەر
ئەو دەلئىت: (كردارى دروستكردن گەر ئەزەلىش بىت (ويستى) ھەر لەخۆ گرتوو). (لە
ويستىشەو ئەو كاتە ديارىكراو، كە خودا گەردونى تيا دروستكردوو).

ھەيران: ئەمە زۆر گىرنگە.... چاوەروانى گوڤىستى نەدەبووم چونكە مەن وام
خوڤىندۆتەو كە تۆماس ئە كويناس نووسراو كە كانى غەزالى و ئىبن سىناى خوڤىندىتەو
و رەخنەى لىنگرتن چۆن رەخنە لەبىر و باوەرپەك دە گرىت كە باوەدەردە كەوئىت دەقى
نووسراو كە كانى ئەوانى وەر گرتبىت؟

شىخ: تۆماس ئە كويناس ھەندى جار مووناقەشەى فەيلە سوفە ئىسلاميە كان لە ھەندى
لىكۆلئىنە وەياندا دەكات و بەتەواوى دان دەنئىت كەوا لەغەزالى و ئىبن سىنا و ئىبن
روشدى وەر گرتوو. و ئىمە لىرەدا ئەى ھەيران.. ئەم پياو وەك فەيلە سوفىك و تەكانى
باس ئەكەين كە لەگەل ئەم سى فەيلە سوفەدا چەسپاندنى بوونى خودا و تەنھايە كەيدا يەك
دە گرىمە، بەھەمان بەلگەى ئەوانىش بەلگە دەھىنەمە بەرپەنگاى عەقلىكى ساغەو،
كە تۆماس زۆر پابەند بوو بى ئەو ەى تىشك بچەينە سەر پروو كەانى درىژەى ئەم پابەندى،
گەرىشتىك لەكتىبە گەورە كەى بچۆنىتەمە دەبىنىت چەند بى پىچو پەنايە لەديارىكردى
ئەو شتانەى بەعەقل دەشىن و ئەو كىردارانەى بەعەقل ناشىن ئەم بىرۆ كەى واى لىكرد
كە لەلايەن ھاو ئەيانانى خۆيەو دوو چارى ھىرش بىتەو. ئىمە لەم ووتانەماندا بەرەو يەك
ئامانچ دەپۆين، ئەو ەى ئەو يە كە ئەمەوئىت بۆتى بەدەر بچەم كەھەموو عەقلە ساغە كان لاى
گشت خاوەن ئايىنە كان وەك يەكن لەبوارى سەرنجى عەقلى ساغى دوور لەخواست و
ئارەزوو كان، لەسەرداننان بەبوونى خودا و بەبى پىچ و پەنا دان بىت بە تەنھايى خودا
بەو ەى كەبى ھاو و نەگۆرە و لەرپىازى بەلگە خوازىدا يەك دە گرىمە بەو ەى كە ئەم
رپىازە ھىچ گومانىكى تيا دانىيە.

جیاوازی به خٚنه ن

حهیران: شینخی گه‌وره‌م باسی هه‌موو فەیلەسوفە ئیسلامیە کانی بۆ کردم، تەنها (معرری) نەبێت، ئایا ئارەزووت نی‌یه باسی (ئەبوو عەلاء)م بۆ بکه‌یت؟

شینخ: چۆن باسی (ئەبو عەلاء)ت بۆ ناکەم لە کاتی‌کدا مەبەستی گه‌وره‌م، باسی ووتە کانی (معرری)یە بە‌لام وەك فەیلەسوفیك لیكۆلینەوه‌ی لە‌سه‌ر ناکەم چونکە ئاگادار نی‌یم کە‌خواه‌نی بی‌رۆ‌که‌یه‌کی فەلسە‌فەیی ئاشکرای شیکراوه‌ بێت لە‌بابەت کێشه‌ فەلسە‌فەیی‌یه‌ گه‌وره‌کانە‌وه‌، ... هه‌تاکو بۆ‌تی ئاسان و سادە بکه‌م. گەر لایە‌نه‌ ده‌قی‌یه‌ زمانه‌وانی‌یه‌ کە‌ی وە‌ری‌گیرین، بۆ‌مان هه‌یه‌ به‌‌فەیلەسوف ناوی به‌‌رین.

چونکە مانا زمانه‌وانی‌یه‌ کە‌ی فەیلەسوف بریتی‌یه‌ لە (خۆ‌شه‌ویستی بۆ دانایی) (محب الحکمة) گومانێ‌ی تێدا نی‌یه‌ معرری یه‌ کێك بووه‌ له‌خۆ‌شه‌ویستانی دانایی و هه‌ر چه‌نده‌ خزمه‌تیکی ئەو تۆی پێشکەش به‌م خۆ‌شه‌ویسته‌ی نه‌ کردوه‌، که‌مه‌قی ته‌واوی له‌سه‌ریتی.

گەر به‌ واتای زاراوه‌یه‌یه‌ راسته‌قینه‌ که‌شی وە‌ری‌گیرین بۆ‌مان نی‌یه‌ (عە‌لاء) بخه‌ینه‌ ناو کۆمه‌لی فەیلەسوفە‌کانە‌وه‌ چونکە ناوی فەیلەسوف به‌‌سه‌ر یه‌ کێکدا ده‌‌پرێت گەر خواه‌نی تیۆری عه‌ق‌لی پوختی دارێژراو له‌‌سه‌ر بیه‌‌مای زانیاری‌یه‌ کان بێت... یا توژینه‌وه‌ی هه‌‌بێت له‌‌سه‌ر کێشه‌ی فەلسە‌فەیی‌یه‌ گه‌وره‌کان و ده‌‌ستکه‌وتیکی بالای هه‌‌بێت له‌‌دارێژراندنی بی‌رۆ‌که‌ فەلسە‌فەیی‌یه‌ شیکراوه‌ کان.

گەر ئارەزوو مه‌‌ندانی فەلسە‌فه‌ توانیان هه‌‌موو ئەم کارانه‌ به‌‌گشتی جێبه‌‌جێ بکه‌ن ئەو کاته‌ له‌‌پیاوانی فەلسە‌فه‌ ده‌‌ژمێرین و گەر تە‌نها خواه‌نی بی‌رۆ‌که‌ی پرش و بلاو و پچ‌رپچ‌ر بوو له‌‌هه‌‌ندێ‌ی له‌‌ کێشه‌ فەلسە‌فی‌یه‌‌کاندا باشتر وایه‌ به‌‌نیوه‌ فەیلەسوف دابنریت.

معرری به‌‌لای منه‌وه‌ به‌‌یه‌ کێك له‌‌و نیوه‌ فەیلەسوفانه‌ داده‌‌نریت، خواه‌نی تیۆری عه‌ق‌لی دارێژراوه‌ له‌‌ سه‌ر زانیاری‌یه‌ کێ پته‌و و هه‌‌روه‌ها چه‌‌ند تیۆری پرش و بلاوی هه‌‌یه‌

لەزۇر لە كېشە فەلسەفىيە كاندا، كەتەمانش لەناو ھۇنراو ۋە پەخشانە كانىدا نارېك ۋە پېچر پېچر ۋە بىن بەلگە ۋە بىن پېز بەدەردە كەۋىت.

يە كېك بو لەوانەى كەوازيان لەدۇنيا ۋە خۇشى ۋە چىزە كانى ھىناۋو.

بىن بەختىە كەى لەژياندا زۇر لەدودلى ۋە سەرسامى ۋە گومانى تىادا دروست كەردبو ۋ، غەم ۋە پەژارە كانى زۇريان لىدە كەرد بەبەردەۋامى گلەبى ۋە نارەزى ۋە گالتەى لەژيان بېتەۋە.

ئەم ھەموو ترس ۋە كۆسپ ۋە نەگبەتيا نە لەھۇنراو ۋە كانىدا پەنگ ئەداتەۋە ۋ، ھۇنراو كانى پازندۆتەۋە بەجۇرەھا ھونەرى شاكار ۋە جوانكار، تەنھا بۆمە بەستى تىر كەردنى ئارەرووى خۇ بەدەر خستىن، كەتەمانە ۋادە گەيەنن تىگەيشتىنكى زۇرى ھەبوۋىت لەزمانەۋانى ئەدەبدا ۋە شارەزايە كى كەمى ھەبوۋىت لەفەلسەفەدا ۋە دىۋانە كى رەنگدانەۋەى راستەقىيەنەى ژيانى تىادا بەدەردە كەۋىت لەنە گبەتى ۋە غەم ۋە ھەژارى ۋە تارىك بىنى ۋە گالتە پىنكەردنى بەژيان.

ۋاز ھىنان لەدۇنيا نەى دەھىشت گەش بىنيە كەى سەردەربكا ۋ، بەپىنچەۋانەۋە گەشپىنيە كەى ۋاز ھىنانە كەى لەدۇنيا دەشاردەۋە.

باۋەرە كانى بەگومان ناۋخن كرابو ۋ، گومانە كەشى بەرەۋ باۋەرە مىلى دەكېشا لەمانەۋە بۆمان بەدەردە كەۋىت كەزانست ۋە فەلسەفە ۋە پۇژانەى ژيانى تىكەل ۋ ھەبەرە كى بوون...

ھەر گىز رەۋانىيە ھەر كەسەك چەند ۋە شەيە كى گومانى بەزماندا ھات بىنخەينە رىزى فەيلەسوفە كانەۋە ۋە بەزمانخالى ھۇنراو، ئەندىشەۋ بىرو پراكانى دەربېرېت كەبەھىچ شىۋەيەك ناگوئىن ۋەك تۇزىنەۋەيە كى پىنكخراۋى پابەند لەسەر بەلگە كان مامەلەى بىرېت. چۈنكە ئەم گومانانە لەناۋجەرگەى ژيان ۋە ئازارە كانىدا ھەن كەبەرەۋ زۇرەى خۇدە كانى مەۋىف دەكشىن ۋە پەرژىن بۇ عەقل دەكەن.

نەك ھەر كەسەك دۇۋچارى گومان بو، يا.. توۋشى كۆستىك بو... يا ھەۋرىنكى تارىك ئاسمانى دلى گرت بەزمان خالى ھۇنراو خوليا كانى دلى دەربخات، بەبى تۇزىنەۋە ۋە لىكۆلىنەۋەۋ بىر كەردنەۋە ۋە بەبى بەلگە ۋە ھۇكارە كانى بىكاتە بنەمايە كى بىرور پابۇ راستىە كان گەردوانى فراۋان ۋە گەر يەكېك بەدلتەنگى بىنرا، غەم ۋە گومانە كانى ۋەك ھۇنراۋەيەك بەۋىتەۋە ۋە بەنيۋە گومان ۋە نيۋە باۋەر بۇ خەلكى بىخۇبىتەۋە، ئايا شىۋى ئەۋەيە بىخىتە رىزى ئەۋ كەسانەى كەژيان ۋە تەمەنيان بە تىۋرى پۇختى پىنكخراۋ بىرۋتە

جياوازی به خټه کان

سهر و له ټاکامدا فلهسه فمیه کی ټاشکرای بی پینچ و په نا و پته و ټاکام گونجا و یه ک
ټاراسته بی بیت و، بنه ماکانی پابه ندی به لگه کان بیت. گهر نیمه سهرنجیک له دیوانی
(عهلاء) و کتیبی (رسالة الغفران) و وه لامدانوه کانی بو (داعي الدعاء) بدهین، له مانه وه
ده توانین بیروړا کانی (عهلاء) به ده رنجمین که هیچ تۆژینه وه یه کی ټاشکراو رینکخراو و
گونجاوی تیا نایین که پابه ندییت به هو کار و به لگه کانوه نه له تۆژینه وه زانیاری به کاند
و نه له تۆژینه وه کانی بووندا و نه له خودو ره وشت و کومته ناسی دا، به لکو رهش بیی و
نالهی دهروون و رق و کینه و ستمه کانی به ده رده که ویت، که هم پیاوه له نیوان گومان و
پرپاوه پیدا دوو چاری بۆته وه.

درنژه نادهم به هو کانی به ده ر خستنی هم رهش بینانه ی که خودی هم پیاوه ی
که مارژداوه.

چونکه نهی حیران خوت ده زانیت که زور له لهش ساغان و چاوساغان و
دهوله مهندان و زیان ټاسووده یی په کان دوو چاری هم ده ردی گومانه بون و، به هو ی
کوستیکی یا خود به هو ی رمانی هیواکانیان.

ټایا ووتت بهرامبر پیاوړیک چی ده بیت که سنگی پریت له گهش بینیه کانی زانا و
داناکان و خودی گه وره کان که له سهره تایی ژبانی یه وه خوی ده بینیه وه به کوړی و
دژواری دهم و چاوی و دوور له خه لکی و بی بهش له چالاکیه کانی جوته و به د خواردنی،
وازهینان له دونیا و به دووری له بهر زوو دارایی و، ناو میډ بوون له خه لکی و به زه بی
خودا؟

زور سروشتی په ټاکامی هم هموو پرووداو نه گبه تپانه گومانی لای نه بی علاء دروست
کودیت.

هم گومانانهش له ژباندانه یه له (جياوازی به خټه کاند) سهرده کیشتی... و تنه ا دوو
جوړ هاوړی ده ر بازبان ده بیت، په کیکیان نه وه یه که به به رده وومی بیر له نه یینی په کانی
قه ده ده کاتمه، چونکه هموو بوونه کانی گهر دوون ټامازه ی بوونی خودا ده کن و،
گومان له نازاره کانی ژبانه وه ده که ویتمه وه، جياوازی به خټمان له مانه وه
به ده رده که ویت: تندرستی و نه خوشی و هه ژاری و دهوله مهندي و ټاسوده یی و
نوشو ستی و تمه من درنژی و تمه من کورتی... هتد.....

ئەي حەيران ئەمانە ھەر گىز لەياد مەكە و جارنىكى تر گەر توانيمان دە گەرىنەو
سەرى بۇ دەرخستى دروستکردنى بوونە كان لەلایەن خوداوە بەھزی بەلگە كانەو.
حەيران: بەلام... ڕادەي گومان چەند بوو لەلای (ئەبى علاء)؟

شىخ: لێرەدا پاشماوەي نەينى ووتە كانم سەبارەت بە (عەلاە) بۆت بەدەردەخەم.
ھۆكارە كانى گومانە كانى مەھررىم بۇ بەدەرخستى كەدوو چارى ھەموو كەسنى
نەگەت و ناوئىد دەيتەو و باسى ئەو باوەرەنەيت بۇ دەكەم كەھۆگرى ھەموو عەقلىكى
ساغە.

مەھررى گومانى لەھەموو شتىك دەكرد تەنھا بوونى خودا نەينت كەھىچ كاتىك
گومانى بۇ بوونى خودا بەلای عەقلىدا نەدەچوو... جگە لەم راستى بەھىچ و تەبەكى تر
باوەر مەكە، ھەرچەندە مەھررى سەرسام و دوو دل بوو بەرامبەر بەقەزا و قەدەر و ئازادى
ويست و ھۆدانايى بەكانى دروستکردن و خودى پۇخ و چۆنىنتى زىندو بوونەو بەلام
ھەر گىز باوەرى بەبوونى خودا نەترازەو، بەھۆى عەقلى ساغى كەبەلگە رىنمايى
كردبوو بۇ بوونى خودا.

ھەر گىز باوەرى پتەو نەدەترازا ھەرچەندە عەقلى دوو چارى لاوازى و كولبونى ببوايە
لەدەرك كردنى خودى تەنھايى خودا، يا لەئەندىشە كردنى لىكەوتنەو ھى گەردون
لەنەبوون و بىرۆكەى كۆنىتى و چەرخ و جىگا و چەند گومانەكەى زۆر ببوايە كەئەمەش
جىاوازى بەختە كان و نەينى ناديارى نووسراو ە پێژەبى بەكان (القدر) لەلامانى دروست
دەكەن.

ئەمە راستى نووسراو و بىروراكانى مەھررى بە، كەبە (فەلسەفەى مەھررى) ناوى
دەبەن، گەر حوازيارى بەخودى خۆت بەرجەستەى بكەيت، ئەوا دىوانەكەى جارنىكى تر
بخۆنەرەو و ووتەكانى كۆبكرەو و پاشان پۆلىنى بەراوردیان بكەو، بەووردى سەرنجى
بەدە ئەم راستى بەت بۇ بەدەردەكەوت كەھىچ گومانىكى تىادانى بە.

حەيران: ئەمە سەيرە، شىخى گەورەم چەند گۆيىست بووم لەوانەى كە
ھۆنراوەكانى دەخوينەو و ئەوانەى كەباس و لىكۆلىنەو ھى لەسەر دەكەن، بەھىچ
شۆھەك لاوازى باوەرەينان نەدەخستە پال مەھررى.

شىخ: ئەم ھۆگرى زۆرى بەى خەلك بەھۆنراوەكانى (ئەبى علاء) ھەو بەتايەتى ئەو
ھۆنراوانەى گلەبى و سەرسورمانى تىادايە بۇ قەدەر، يا... گومان لەكار بەجى

جياوازي بهخته كان

بوونه كانى خودا ده كات، ئه مانه به گشتى به هۆى كاريگه رى (جياوازي به كاني به خته وهيه له ژياندا).

هه موو مروڤيڤك له ژيانيدا دوو چارى ئه م نه گه تسيانه ده بيه ته وه، يا... له خودى خزيدايه... يا.. به هۆى كه ساني ده ورووبه رى له دۆست و خزم و كس و كاري و به گله يي له به دبختى خۆش حال ده بيه ت. به وتنه وه ي چهند به يته هۆنراوه يه كه له م پرووه وه. كاتيڤك شاعير بۆ لابرڤنى بيزاريتى دژواريتى به كاني ژيان ئه م هۆنراوانه ده هۆيتنه وه، هيج شياو نى به بيه تبه مايه كه بۆ برباردانى بى باوه رى و باوه رى ئه م شاعيره بۆ بوونى خودا.

سهرنجيڤكى وورد له هه ندى له مووتنه كانى معهررى ئه ده ين تابگه ينه راستى بېروپاكانى. گهر خوارياربين... ئه ي حهيران معهررى بجهينه ريزى فهيله سوفه كانه وه و تۆزينه وه ي له سه ر راستى بېروپاكانى بكه ين له زانيارى و بووندا له دوو توڤنى هۆنراوه و بابته له خۆگر تووه كانى، بۆمان به ده رده كه وىت ئه م پياوه له گه ل ئه وه ي كه. رهش بيه سه كانى سه رسامى و دوو دلى لادروست كرده وه، هه رگيز نه يتوانيه وه ده ربجه يت له باوه رى به عه قلى و باوه رى به خودا و ته نها له رى بازى ئه م عه قله وه به راستيه كان گه يشت.

وليس يظلم القلب وفيه للب جذوة

واته: هه ر دلى ترۆسكه ي ژيرى له ناويداين، هه رگيزاو هه رگيز تاريك تايين. به لى - راسته - ئه ي حهيران - سويندبى به خودا گهر پياوڤك خاوه نى عه قلىڤكى ساغ بيه ت هه رگيز دلى رهش بين ناييه ت. معرى زۆر باوه رى به م عه قله هه بووه و، هه ميه شه بابهندى بووه، ياخي ده بوو له هه موو بېروپاوه هه واليڤك كه پيچه وانى برباره دارپژراوه كانى عه قلى بووايه. وهك چۆن له م ووتيه دا به ده رده كه وىت:

فلا تقبلن ما يخبرونك ضلة إذا لم يؤيد، مأتوك به العقل

واته: باوه ر به بېروكه يه كه مه كه، گهر له لايه ن عه قله وه په سه ند نه كرايه ت. وماتريك مرايى العين صادقة فاجعل لنفسك مرأة من الفكر
واته: باوه ر به بېروكه يه كانى چاو مه كه، باخودت ئاوينه ي فكره كانت بيه ت. ووته ي:

سأتبع من يدعو الى الخير جاهدًا وارحل عنه، ما إمامي سوى عقلي
 واته: لهدوى ئەو كەسە دەكەوم كەبانگەوازى چاكە بكا و تىنكۆشىنى بۆى، ھەروەھا
 جارى و اھەيە لىشى دوور دەكەومەو، چونكە من تەنھا عەقل بەپىشەوای خۆم دادەنىم.
 تەنھا بەم عەقلە، ئەم پیاوھ ژيرو دانايە كەبى بەش بوو و ئارامگر بوو، باوھرى بەبوون.
 تەنھایی خودا ھینا، ئەم خودا بىگەردەى كەتەنھا و ئەزەلى و ھەمیشەيى و بەتاگاو بەتوانا و
 وینەگرو سەرەتا و زیندو كەرەوھە و ھىچ شتىك وینەى ئەو نى، ئايا گومانىك لەباوھرى
 مەررى بەدى دەكرىت لەم ووتانەيدا؟
 سەبارەت بەباوھرە پتەوھ بى ھاوتاكەى دەلێت:

بوحداية العلام دنا فدعني أقطع الأيام وحدي

واته: بەتەنھایی خودای زانا باوھرم پىنھنا بەپلن پۆژگارم بەتەنھا بەسەر بەرم.
 ھەروەھا ئامازەى باوھر بەبوونی خودا و تەنھایی بەكەى بكات وایە و چۆن ھاوھلێتى
 لەتەنھایی و بىكەسى و ڕەش پىنەكانیدا.

يموت قوم وراء قوم ويثبت الأول العزيز

واته: كۆمەل لەدوای كۆمەل دەمرن بەس خودای بەتوانا دەمىنى.

يجوز أن تبطي المنايا والخلد في الدهر لايجوز

واته: - لەوانەيە ھەندى تەمەنى درێژىن بەلام نەمرى بۆ ھىچ كەس نىيە.

سەبارەت بەتوانایی خودا لەدروستکردنى زیندوو لەمردودا و بەپىچەوانەوە مردوو
 لەریندودا و لەشتە مردووە كانەوە ناوەرۆكى ژيان دروست دەكات و دەپرازىنیتەو،
 ھەركاتى وىستى بەتوانای خۆى لى دادەمالى و دەيكاتەو بەروو كەشە (عرض) بى
 گىانەكەى.

وهك دهلێت:

جواهر ألفتها قدرة عجب وزايلتها فصارت مثل إعراض

واته: ناوەرۆكە بنەمايەكان پىكەتەى توانايەكى سەرسۆرھىنەرن و بەجوودايان
 بوونەكەى گەردوون وەك ڕوو كەشى لىدیت.

ھەيران: - بەلام گەورەم من ئەم ووتەيەى مەررىم لەيادە كەدەلێت: -

قلتم لنا خالق عليم قلنا صدقتم كذا نقول

جياوازی بهخته کان

واته: پښتان راگه ياندين، خودا دروستکړو زانايه. ووغان راښته کهن ئيمش هروا دهليين.

زعتموه بلا مکان ولازمان ألا فقولوا
واته: باوهرتان و ابوو بڼ جينگاو چهرخه، به ناگابڼ و بلين .
هذا كلام له خبيئ معناه ليست لنا عقول

واته: هم ووتيه نهينې په کي تيا دايه به واتاي ئيمه عه قلمان ني په .
نايا هم ووتيه يي ئاماژه ي لاوازی باوهرې ئه بي عه لا به خودا به دهر ناخات ؟
شيخ: به لامه وه سر سور پنه رني په، که ته نها هم سني به يته هو تراوه يه ت دهرخ کردييت
و بڼ ناگابيت لم به يته هو تراوانه ي تري .
که ده لييت:

والله اكبر لا يدنو القياس له ولا يجوز عليه كان أو صار
واته: خودا گه وريو هيو هيچ پيوه ريك نزيكي ناييته وه، يو ئيمه نه هاتووه که بليين خودا
واده بڼ ياوا بووه .

ئيوه کومهلې گه نجان هميشه هوگري گومان و هو رينگايانن که بزي ده چيت .
به لام سهره که چون تايستا دهر کي راستيت نه کردوه، لهو ووته دوورو دريژانه ي که
به سهردا تيپه ري له ويلې نه نديشه ي عه قل و کولبونې له نه نديشه ي ماناي چهرخ و جيجا .
مه به ستي معهرري لم به يته نه هو په، ئاماژه ي کولبونې عه قل بکات له نه نديشه ي
ماناي چهرخي ليکه و ته که هيچ چهرخيک پيشي نه که ووتوه و، ههروه ها گه ردوونيش
که هيچ بونیکي پيش بووني دروست نه بووه، ههروه ك غه زالي ده لييت: ئاماژه کاني
معهرري بو کولبونې عه قل هه رگيز ماناي ئينکاري بووني خودا ناگه يه نييت که معهرري
دهر کي کردوه (گه ورتره له وه ي که پيوه ر نزيكي بيته وه و، بووه و ئه ييت دروست ني په
بزي .

واته بوونه ئه ره لي په که ي خودا به بوونه جه ستميه ليکه و ته کاني يوه پيوه ر نا کرنت
که ليکه و ته وه يان په يوه سته، به جينگاو چهرخه وه و، گه ر هم ليکه و ته وانه نه بوايه (چهرخ
و جينگا) نه ده بوو و، هيچ مانايه ك نه ده بوو نه نديشه ي بکريت ئه ي حيران، ئه وانه ي
گومانيان له باوهرې معهرري هه يه هم چهن د به يته يان نه کردو ته به لگه وه ك ده لييت:

تخطمنا الأيام حتی کائنا زجاج ولكن لا یعادلنا سبك
واته: رۆزگار دامان ده‌رزینی هه‌روه‌ك، شووشه‌یه‌ك كه پاش وورد بونی خۆی
ناگریته‌وه.
ئه‌و وته‌ی كه ده‌لێت:

لو كان جسمك متروكاً هیته بعد التلاف طمعنا في تلافیه
واته: گهر جه‌سته له‌ناو چوونی له‌سه‌ر شیوه‌ی خۆی. بمیینه‌وه، هه‌ر له‌زووه‌وه
خوازیاری له‌ناو چوونی ده‌بووین.
هه‌ر گیز ئه‌م ووته‌یه‌ی ده‌رخ ناکه‌ن:
إذا ما أعظمي کانت هباء فإن الله لا یعییه جمعی
واته: گهر ئێسكه‌ کائهم پرش و بلاو ییت، له‌لای خودا ئاسانه‌ کۆ کردنه‌وه‌ی.
ووته‌ی:

متى شاء الذي صورنا أشعر الموت نشوراً فانتشر
چ کاتێك ئه‌وه‌ی ئێمه‌ی به‌م وینه‌یه‌ دروستکرد و یستی له‌ناو چوونمان بوو، ده‌مان
مریینه‌ت و لیپهر سینه‌وه‌مان له‌گه‌ل دکات.
وته‌ی:

قد یمكن البعث إن قال الملیك به ولیس منا لدفع الشر إمكان
واته: گهر خودا وویستی زیندو بوونه‌وه‌ی هه‌یه و هیچ توانایه‌ کمان نی‌یه‌ بۆ به‌ره‌نگاری
به‌لاکانه‌
وته‌ی:

وأعجب ما تخشاه دعوة هاتف وأتیتم فهبوا یانیا م الى الحشر
واته: تر سنا کترین شت ئه‌و بانگه‌وازه‌یه‌ كه ده‌لێت نوستوان راپه‌ڕن بۆ لیپهر سینه‌وه‌
وته‌ی:

یا لیتنا عشنا بلاردي یدالدهر أومتنا مماتا بلانشر
(خۆرگه‌ له‌ژياندا مردن نه‌بوایه‌ گهر هه‌ش بوایه‌ لیپهر سینه‌وه‌ نه‌بوایه‌)
وته‌ی:

إن كان نقلي من الدنيا یعود الى خیر وأرحب فأنقلني علی عجل

جیوازی به خته کان

(گهر گواستنمه و له دنیا به بهر و خوشی بیت شه و خوازیارم زوو بگویند زینمه و به خوشی به و پیشوازی لیده کم)

وإن علمت مآلي عندي آخرتي
شدأ وأضيق فأنسأرب في الأجل
واته: (تهی خودا گهر ده زانیت لپیر سینه و هم دژوارو تنگه، خودایه چاره نو و سم و مردم دوا خهیت)

سویند بئی به گیانه، ثم پیشوازی بهی خه لک بو دهرخ کردنی شه بهیتانهی که گو مانو دوو دلی تیادایه، وه کوردور که و تنه وه لهو بهیتانهی پر باوه و به لگه ن. ته مه کاری مروقی به و ویزدان نی به که به ویت به ناگا بیت له راستیه کانی باوه وری ثم پیاوه به لام ریبازی راست شه و به به قولی سهرنجی بدین، له پاشدا و و ته کانی به به لگه وه بهر اور دیک بکین شه و و ته بهی که ده لیت (شو و ته که شکا خوی ناگریته) و و ته کانی تری که له و و ته بهی ده چس، دروست بی به بیکه یته به هانه بو نه بوونی باوه وری معری به زیندو بو نه وه، ههر چو بیك بیت ناگاته باوه وری هه ندی لهو زانایانهی که ده لیت به دروستکردنه و به کی بوئ رسندو بو نه وه ده بیت.

به لام له به یته دا که ده لیت

ومنی شاء الذي صورنا
أشعر الموت نشورا فانتشر

(چکاتیک شه و هی نیمه ی له و نه یته دا دروستکرد، گهر ویستی له ناو چو و غمان بوو ده مانگریت و لپیر سینه و مان له گه لدا ده کات)

له دوو تووی شه و و ته یته دا، به لگه عه قلی به کانی تیاداره ننگ ده داته وه له توانای زیندو بو نه وه ی جهسته کان به هه مان توانای شه و ی دروستکردنه و ی که هینایانه بو نه وه، به ناگابه ... شه حیران ...

ههروه ها و و ته کانی سه بارهت به رۆح.

أما حسوم فلتراب مآلها
وعیبت بالأرواح أني تذهب

واته: (جهسته کان چاره نو و سیان به رو خاک و خوله، به لام نارانه ثم رۆحانه به ره و کوی ده چس)

روح اذا أتصلت بحسم لم يدل
هو وهي في مرض الفناء المكمد

واته: (گهر رۆح چوو و جهسته به که وه به بهر ده و امی پیکه وه ده مینه وه، هه تا هه دوو کیان له به خوشی له ناو چو و ندا جیاده به وه).

أنا كنت من ریح فیا ریح اسکنی أوكنت من نار فیا نار أحمدي
واته: (ئەي رۆح گەر روسکاوی.. بایت.. ئەي با.. خامۆش بە و، گەر لە ئاگرى...
ئەي.. ئاگر دایمە کەن)

أن يصحب الروح عملي بعد مضعنها للموت عني، فأجدر أن ترى عجا
وأن مضت في الهواء الرحب هالكة هلاك جسمي في تربي فواشجبا
واته: (گەر رۆح هاوێتی ئە قەڵەم بکات پاش مردنم، شایەتی سەر سورھینەرە و ئە
لە ناو چوونی جەستەم لە خاک و خۆڵدا، هاوار بۆ خۆم).

ئەم ووتانەى هەر گیز لە باوەرێ ئەم پیاوێ كەم ناكاتەوێ و ئەمان هەمووی بە گشتی
ئاماژەى كە رۆح جیاوازی لە جەستە و، تەنھا بۆ چێژی ئازارە كان پێوەى لكاوێ و،
جەستەش ئارارە كانی ژيان دەچێژی و معرری ئاگاداری رۆح نییە بەوێ كە ئایا...
بوونی كی سەر بە خۆی لە جەستە هەیه یاخود فەرمانی كی جەستەیه لە ژيانیدا بە مردنی
جەستە رۆحە كە لە ناو دەچیت، معرری مانای رۆح دەرك ناكات و، خۆشەوێستی
رۆری بۆ هۆنراوێ و دژواری ژيان زۆریان لێدە كرد كە ئەم رۆحە بە.. یا.. یاخود بە ئاگر...
ناوەریت و ئارەرووی خامۆش و دایمە كانی بكات و ئەم ووتانەى چەندە هاووتەى تری
لە ناوەرێ معرری كەم ناكاتەوێ كە دەیان خستە پالی، چونكە ئەمە هیچ شتێك لە راستی
رۆح نازاین و زۆرمان لێنە كراوێ هیچ شتێك دەربارەى بلیین تەنھا ئەوێ نەبێت ئەم رۆحە
لە كاری خودایە. گەر سەرنجی ووتە كانی معرری بەدەیت، بۆت بە دەردە كەوێت كە چەند
پیاوێ كی باوەردارو مل كە چ بووێ بەرامبەر خودا، لە گەڵ ناهەموواری ژيان و سەر
سورمانی بۆ نەهێنییە چارەنووسە پێژەیییە كان، باوەرێ ئەم پیاوێ كەم نە كردۆتەوێ،
بەلكو بە پێنجەوانەوێ بە راستگۆترین و باوەردارترین و ئارامترین كەس دەژمێردریت

به به ك گه یستی بایمه نه كان

(۱)

لەكاتىنكى ديارىكرادا پاش نويزى شيوان گەيشتمە خزمەتى شىخ، دەبينم پەرەيەكى گەورەى لەبەردەستايەو، بۇچەند خانەيەك پۆلن كراوہ و چەند بىرگەيەكى بەرامبەر يەكترى لەشيوەى راست و چەپى تبادا نووسراو، چاوم ناوى غەزالى و ئىبن طوفەيل و ھەدىئى ناوى تىرى عەرەبى و بەرامبەريان چەند ناوئىكى تىرى فەرەنسى بەدى كرد. لە جىنگاگەى خۆم دانىشتم بەرامبەر شىخ بەبى دەنگى تاكو كارەگەى لى ئالتوز نەكەم و پەراوگە كەم لەسەر خوانە بچوو كە دانا و پاش كەمىك شىخ مەوزونى سەرى بەرز كەردەو و نە رەردەحەنەو گۆتى: حەيران بەخىر بىيت، منىش وتم: شىخى گەورەم مەستى نەم پىناسەيەدا چىيە؟

ھەرچەبە ھەندى جار فەكرم لەھەندى ئەندىشەدا، دوو چارى ئالتوزى دەيىتەو بەلام نەو ناگەيەيەت كەم حەيرانەكەى يەكەم جار بم.

شىخ: ئەزانم، بەلنى ئەزانم و، ئەم ئالتوزيەش دەر بازمان نىيە لىيى، بەلام بەحەيران پىشوارىە كردى ھەستم كرد كە سەرسامى لەم كارەم.

حەيران: بەلنى بەيىنىنى ئەم خستەيە سەرسام بووم، ئايابا سەكانمان بەرەو غەزالى و ئىبن طوفەيل دەگەرپتەو؟

شىخ: بەخىر، تەنھا بەراووردىكە بۆتى ئامادەدە كەم لەنىوان بىرۆكەكانى موسلمانەكان و بليمەتە فەيلەسوفەكانى رۇژئاوا كەبە (۵۰۰) سال پاش ئەوان ھاتوون.

حەيران: گەر بەھەلەدا نەچووم شىخى گەورەم ئەمىرۆ باسى گەشەى فەلسەفەم بۇ دەكات، لەكاتى خۆيدا كىيىنكەم بىنى بەم ناوہ لەگەل ھەندىك لە ھاورىكانم لەبارەى فەيلەسوفەكانى سەردەمى نوئى وەر مگرت و بىردم بۇزانكو، كە گەورەترىن ھۆكارى نوشوستى ھەبوو لەسەرم، لىيان وەر گرتەم درانديان، دەيان ووت: -ئەم كىيە ھەمووى نەگشتى بى باوہرىيە بەخودا.

شىخ: -مەلنى گەشەى فەلسەفە، چونكە فەلسەفە پىش ئەمانىش پىشكەوتوو بوو،

بەلكو بلنى گەشەى رۇژئاوا لەمەيدانى فەلسەفەدا.

حەيران: - تىنە گەيشتم لەجياوازى نىوان ئەم دور و تەيە.

شىخ: - سەبارەت بە و تاريكەى كەبالى بەئەورپادا كىشابوو، ئەتوانىن بلىين گەشەى كى فەلسەفەى بوو بەلكو بەئاگابوونەوئەك بوو پاش نووستىكى قول، چاوى ئەو سىمەتە كرايەو بەو رووناكىيەى كە لەرۇژەلاتەو سەرى كىشا بوو، بەدوور بىيە گەر بىئىت بەيەك گەيشتن كە لەرۇژەلات ناسە كاندا لەسەر ئەم راستىە بەيەك گەيشتى وەيا... لەگەل مندا بلىت ئەم رووناكىيە دەقا و دەق لەرۇژەلاتەو وەريان گرتوو... و ئەم ووتەيە نزيك ترە،

حەيران: كەواتە شىخى گەورەم نايەوئىت باسى ئەم فەيلەسوفە رۇژئاواييانەم بۇبكات.

شىخ: چون باسيانت بۇ ناكەم و من دەزانم كەتەنھا باسکردنى ئەوان راتدە كىشيت.

حەيران: - دەبينم شىخى گەورەم دەفەرموئىت كە رۇژئاوايىيە كەن هەموو راستىيە فەلسەفەىيە كانيان لەرۇژەلاتىيە كەنەو وەرگرتوو، وام دەزانى كەلەتوانا و نرخیان كەم دەكاتەو بۇ ئەوئەى بەدوورم بختەو لەووتە كانيان كە بى باوەرى و گومانيان لەخو گرتوو.

شىخ: - چ... كاتيك منت بينووە بىروپراى گومانداران و بى باوەرانت لى بشارمەو؟

حەيران: شىخى گەورەم زياتر باسى ئەو گەورە فەيلەسوفانەى بۇدە كردم

كەلەباوەرداران بوون بەتەنھاىي خودا.

شىخ: گوناھە چىيە گەر گومانداران و بى باوەران كەمىك بن لەفەيلەسوفە كەم تواناكان، بەگوئىرەى رۇرىنەىي باوەرداران لەگەورە فەيلەسوفەكان، لەمەولا بۇت بەدەردە كەوئىت ئەم رىژەيە هەرگىز ناگۆرئىت سەبارەت بەهەموو ئەوانەى كەباسيانت بۇ دەكەم.

ووتت سەبارەت بەوى كەمن لەنرخ و كىشيان كەم دەكەمەو و وەرگرتنى بىروپراى رۇژەلاتيان دەخەمە پال، نازانم ئەم گومانانەت لەكوئە هیناوە، و، مېژوو فەلسەفە برىتىيە لەزنجىرەيە كى پەيوەست بۇ وەرگرتن لەبىرۆكەكانى پيش خۇيان وەرەگرن و ئەوانەى دواى ئەمانيش گەلالەى دەكەن لەچ ووتەيە كدا عەقل باوەرى پەینا بەوئەى كەبەرەو راستيان دەبات، باوەرى پەندەهينىت و پوچەلى دەخاتە پال ووتەكانى تر، بەلام لەسەر ئەوئەى راستى هەميشە رۇشنە و كەم جار عەقل جياواز دەبىت تبايدا، و، ئەمەش نەينى ئەو بەيەك گەيشتنەمان بۇ بەدەردەخات لەسەر راستى بوونى خودا و تەنھاىيەكەى

به يه كك گه يشتني بليمه ته كان

له نيوان زور به ي فەيله سوفه موسلمانە كانى رۆژ هەلات و فەيله سوفه نەسرانيە كانى رۆژ ئاوا.

ئەم به يه ك گه يشتنه گەر لەرنگاي وەر گرتنە وە يئت ياخود به هۆي لەيه كچوونى بۆ چوونيانە وە يئت لەسەر راستيه كان و، ئەم بليمە تانە ي كە باس كرديان ديتە پيشە وە، هەموويان بە گشتى بەر گريان لە عەقل و لە چه سپاندنى بوونى خودا و سيفە تى تەواوى كردووە بە شينويه ك كە عەقل سەرسام دەكات و دلپش دە گە شينە وە..

حهيران: - ئەمە، سەيرە!

شينخ: - نە سەيرە و نە نامۆيه، باسى (دە) فەيله سوفى گەورە ي بە ناوبانگيان ت بۆ دە كەم كە هەموويان باوەريان بە بوونى خودا هەيه، تەنها دووانيان نە يئت كە يه كينكيان گوماني هەيه، ئەوى تريان سەرسامە و باوەرى بە بوونى خودا هەيه، بەلام نازانيت چۆن وە صفى بكات. بەم جۆرە دە بينيت رېژە له نيوان ئەم باوەرداران و گومانداراندا تەنها (يە كە).

حهيران: - ئەوانە كين كە شينخى گەورەم دەيه و ئنت باسيانم بۆ بكات؟

شينخ: - تۆ.. پينم بلنى ئەوانە كين كە شەيداي ناويان بوويت؟

حهيران: - بە دريوايى تەمەنم گوئييستي ناوبانگى باكون و ديكارت و كانط و سپينوزا و برگسون و دارون بووم و، شتيكى كەم سەبارەت بە هەريە كينكيان خوئندۆتە وە.

شينخ: - بە كورتى باسى (باكون و ديكارت و باسكال و ماليرانش و سپينوزا و لولك و لبيز و هيوم و كانط و برگسون) ت بۆ دە كەم، بەلام دارون باسيكى تايە تى هەيه.

دە بينيت (هەشتيان) لەم (دەيه) لە گەل ئەو فەيله سوفه موسلمانانە دا به يه ك دە گەن لەسەر باوەر هينان بە گرنگى عەقل و بوونى خودا و تەنھايى يە كە ي.

هەروەها به يە گە يشتنيان لەسەر بەلگە خوازيى يە كاندا به يە گە يشتنيكى ئەو تۆ كە وەختە بيته دەقا و دەقى.

شينخ: - فرەنسييس باكون هەر گيز بنەما كانى لۆژيكي پووجەل نە كىردۆتە وە و شتوانيت پووجەلى بكاتە وە چونكە ئەمانە بنەما كانى عەقلى پوختن.

رېنگاي هاو ناوى خۆي (رۆجەر باكون) ي گرته بەر لەو ووتە يەيدا كە دەلالت: - ئەزموونە كان تەنها بەلگەن بۆ زانباريى يە سروشتى يە كان و هەروەها هاوشانى رۆجرباكونى كرد لە هيرشە كانيدا بۆ سەر ئەستۆ.

حهيران: - ئەم رۆجەر باكونە كى يە؟

شينخ: - گوئييستي نە بوويت؟ ئەو قەشە فرەنسييسكانە ئينگليزيى يە كە بە ناوبانگرتن

زانای سده کانی ناوه راسته که به ماوه کی زور پینش فرهنسیس باکون هاتوته دنیاوه و ئه دوو پیاوه له بیرو را کانیاندا له یه کده چن و هک چون له ناو نیشتمانیاندا له یه کده چن. رۆجهر هیرشی زوری ده برده سهر ریبازانی فلهسهفه په پیره و کراوه کانی هاوسه رده می حوی.

بانگه واری ئه وهی ده کسرد که ئه زموونه کان ته نها به لگه یه کن بۆ زانیاریه سروشتی یه کان و خوی وابه ده رده خست که لۆژیکه کانی ئه رستۆ رته ده کاته وه و خوازیاری ئه وه ده بوو گهر له توانایدا بیته هه موو کتیبه کانی بسووتینی له گه ل ئه وهی که هه میشه پیوستی به و لۆژیکه عه قلیانه ی بووه له ووته کانیدا و، ئاماژه ی هه مان هۆکاری کردووه که فرهنسیس باکون ئاماژه ی بۆ کردووه و ده لیت (ئهم هۆکارانه به ره و هه لئمان راده کیشتن).

به لām فرهنسیس باکون که دوو سده زیاتر دوا ی ئه و هاتوو ه بۆ داهینان... یا... بۆ وه رگرتنی هه مان بیرو را کانی رۆجهر، به هه مان شیوه ی ئه و باوه ر به ئه زموونه کان ده هینیت له زانیاریه سروشتی یه کاند و گالته به لۆژیکه کانی ئه رستۆ ده کات، به چه شینک که ماموستای یه که م به فیهله سوفی سه فسه تائی بی نرخ ناوده بات، له گه ل ئه وهی که هه میشه بی پیوست نه بووه له وه رگرتنی ئه و لۆژیک و هۆکارانه ی که ده لیت به ره و هه لئمان راده کیشتن و به (بت) ناویان ده بات که دوو رمان ده خاته وه له خوا په رستی که وه خته بیته هه مان ئه و هۆکارانه ی که رۆجهر پینش ئه و ناوی ده بات. به لām ئه و ریبازه ی که فرهنسیس باکون گر تۆتیه به ر بۆ لیکۆلینه وه کانی له سه ر ئه م به مایانه به نده.

ئه و ئه رموو نانه ی که دار یژ را ون له سه ر تاقیکردنه وه پته وه کانی و سه رنج دانه و ورده کان.

په پیره و کردنی ریبازی (ئیهستقرا Induction) که به هۆیه وه عه قل له به شی یه کانه وه (الجزئیات) بۆ گشتی یه کان (الکلیات) واته له ئیجابیاتی ئه و ریبازه ی که عه قل له کاره گشتی یه کانه وه داده به زیت بۆ کاره به شی یه کان (Deduction) و ئه مهش شتیکی نو ئی بی یه، چونکه به لگه به ره و ژوو ره کان (الصاعد) و به لگه به ره و خوا ره کان له لای فیهله سوفه سه ره تایی یه کان ناسرا ون و هه روه ها ئه زمونیش یه که م شته که مر و ئف رایبویه تی له تۆزینه وه کانی سه رو شدا.

ئه وه که شایه نی با سه باکون ئه م ئه زموونه ی خسته قالی فلهسهفه وه، ریکخست و

بەيەك گەيشتنى بلىمەتەكان

وېنەى بۇ كىستان و قۇناغەكانى ديارىكرىدن و خشتەى بۇ دانان ئەم رىكخستەى بۇ رىبازە تۆزىنەوەكانى بووە پايمەك بۇ ناسىنى لەجىهانى فەلسەفەدا.

حەيران:- گومانى تىدادانىيە ئەم رىبازەى رىكخستەنە بەرەوژوورىيەلە بەشىيەكانەوە بۇ گشتىيەكان زووتر دەمانگەيىنستە راستىيەكان بەھۇى كارە سرووشتىيەكان و شتە ھەستىيەكانەوە، بەلام چۈن بەكارىان بەيىنن لەزانىارى ئەو كارانەى كە لەپشت سرووشتەوە ھەن؟

شىخ:- ساكون وادەيىنست يەكەم ھەنگاۋ لەلىكۆزلىنەوە فەلسەفەيىيەكاندا بەتۆزىنەوەى سرووشتىيەكان دەستپىدەكات پاش ئەوەى تىگەيشتى تەواومان لەروالەتە سرووشتىيەكان بەدەستەيىنا و ئاگادارى ياسا تايەتىيەكانى بووين، ئەو كاتە بۇمان ھەيە بچىنە سەر ياساگشتىيەكان كەياسا تايەتىيەكانى لەخۇ گرتوۋە و، تائىستاش بەرەو گەشە دەپۇيىن تادەگەينە ئەو ياسا گەورە گشتىيەى كەھەموو ياساكانى لەژىر چىنگدايە، ئىنجا دەگەيە كارە ئاشكرىكان كە لەھەموو زانستەكاندا ھەيە و گومانى تىدانىيە.

بەھۇى ئەم كارە ئاشكرىايانەوە دەتوانىن تۆزىنەوەى ھۇكارە بەرزەكان بىكەين كەگەردونى لىكەوتوتەوە و، گەيشتن بەكارەكانى لىكەوتەوە و، تىگەيشتن بەكارەكانى پىشت سرووشت (مىتافىزىقى).

ھەرۈەك چۈن باكۆن بەھۇى ئەم بىرۇ كە فەلسەفەگشتىيەوەى بەئىين روشدەگات و بەھۇى رىبازە (تۆزىنەوەى بەشەكان) خودا دەناسىت و ھەرۈەھا بەھۇى ئەو بەلگە ديارانەى كەلەدروستىكرائەكانى خودادا ھەيە و بەھۇى رىكخستىن و ياسا تەواوە گشتىيەكانى كەلەگەردووندا بەدى دەكرىت بەھەمان شىۋە لەگەل ئىيىن طوفەيل و مەسكەوەىيەك دەگرىت لەو ووتانەى كەدەلئىت: دەتوانرىت بەھۇى عەقلىيەوە دەركى خودا بىكرىت لە تىۋرە فەلسەفەيىيە پوختەكاندا.

باكون وتە بەپىزە بەنا وبانگەكەى كەدەلئىت: (گەر كەمى فەلسەفە لەخودا بەدووورمان بىخاتمەوە ئەوا زۇرىي فەلسەفە دەمان گەرىپىتەوە بۇ لای خودا).

ھەرۈەھا رۇجەر باكۆن لەگەل تۆماس ئەكويىناسى ھاوسەردەمى خۇى لەگەل قورئاندايەك دەگرىت لەسەر باوەر بەبوونى خودا و، بەيى توانايى دەرەك كىردنى زاتى تەواوى خودا و، سەبارەت بەراستى دروستىكرىنى (مىشك) دەلئىت.

(ھىچ زانايەك نىيە لەرانا سرووشتىيەكاندا بتوانىت ھەمووشتىك بزانىت سەبارەت بەمىشك و تايەتمەندىيەكانى، كەواتە چۈن دەرەكى خودى خودا دەكات) ھەرۈەك دەقى

ئەم ئایەتە بخوینیتەو وایە ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ الحج: ۷۳... ئەی حەیران بێر کەرەو...
 حەیران: - بەراستی شێخی گەرەم ئەم باسە زۆر بەنرخە.

شیخ.... ئەباسە کانی دیکارت و فەیلەسوفە کانی تردا و لەو بەیە کەگەیشتنەیان لەسەر
 حەقدرا نەرزى و ئاشکرای زیاترت بۆ دەردە کەوێت.

حەیران: دیکارت ناو بانگێکی گەرەمى هەیه لە جیهانی فەلسەفەدا، چەند خوازیری
 رایینی ڕووە بەیە کەگەیشتنە کانی دە کەم لە گەل فەیلەسوفە موسلمانە کان و قورئاندا.
 شیخ: - دیکارت زۆر بەی پر باوەری لە گومانەو بە دەستەیناوە و هەر وەها (خودی
 گومانی) کردە رێبازی بۆ چەسپاندنی بوونی خودا و زانیی سێفەتە تەواوە کانی،
 ئە گومان و پر باوەرییە کەیدا لەیە کچوونیکى زۆری هەیه لە گەل غەزالیدا بەلکو
 بلێن لە هەموو وتەو هەلسوو کەوتیکیدا..

سەر بچی شیوازە زانیاریە کانی دا بۆی بەدەر کەوت کە بریتی یە لە پێنج هەستەوەرە کە،
 کە بەهۆیانەو کەریگەری هەستە کاغمان بە دەست دە کەوێت و، هەر وەها بەهۆی
 عەقڵیشەوەرە دەر کی کارە پەواکانی عەقل (المعقولات) دە کات، بینی کە هەستەوەرە کان
 زۆر جار هەلخەلەتینەرن و عەقڵیش زۆر جار هەلە دە کات، بە چەشنیک ئەو هی بەخەو
 دە پیین و دە زانی ئە کاتی هۆشیاریدا بینیمانە، لە بەر ئەو عەقل هەلە دە کا و
 هەستەوەریش هەلخەلەتینەرە.

هیچ لە شیوازە کانی زانیاریمان بە دەستەوەرە نەما... تا.. متمانەو پەنای بۆ بەرین لە
 زانیی راستیە کان و پر باوەرییە کان.

دیکارت بەهۆی گومانەوەرە هەموو رێبازە کانی زانیاری دە رک کرد و گەراییەوەرە بۆ پر
 باوەری هەر وەک چۆن غەزالی لە پێش ئەو گەراییەوەرە بۆ پر باوەری بە شیوازیکی ڕەوان
 بیژی سەر سوڕینەر و بەلگە پتەوی سادەو ئاشکرا، کەوا لە بەلگەى گومان دە کات بێتە
 بەلگە بۆ پر باوەری.

دیکارت، دە لیت: - چەند بە گومان یم لە هەستم و لە عەقل و لە بوونی گەردوندا تەنها
 راستیە کەم بۆ دە مینیتەوەرە کە ناتوانم گومانی لێکەم و، چەندە گومان زۆر بێت ئەو نەندە پر
 باوەرییە کەم زۆر دە بێت ئەم راستیەش ئەو هیە (من بە گومانم) بە واتای من بە گومانم،

به به كه گه بشتنی بلیمه ته كان

كه واته من بیر ده كه موه، چوكه گومان، بیر كردنه ویه و، بیر كردنه ویش تنها له خاوه
بیر كردنه و ده بیئت و، ثم خاوه ن بیر كردنه ویه بریتی به له (من) و هر چه نده هه وولی
گومان بدهم له بیر كردنه و كه م ثموا گومان له خودی خویدا به لگه به به ویه كه من بیر
ده كه موه.

لیره دا و ته به نرخه به ناو بانگه كه ی وتوو، كه ده لیئت: (من بیر ده كه موه، كه واته من
بوونم هیه).

له سهر ثم و ته یه ی رینسای به لگه كانی له سهر راستی ههسته كان و عه قل دانا و،
گه یشته چه سپاندنی بوونی خودا و زانینی گشت سیفاتی ته وای، كه ته عه قل به پیوستیان
داده نیئت و هر ثم بنه مایانهش بوو، دیکارتی گه یانده چه سپاندنی بوونی ثمو شتانه ی
كه لای عه قل ئاشکرایه پاشان گه شه ی به بیر و كه كانی دا، تا گه یشته به لگه خوازایی به كانی
بوونی خودا به هوی به لگه (لینکه و تنه و و پیوستی یه و) (الحدوث والوجوب)، وهك
ده لئین: - بوجی مه حاله ئینکاری راستی ثم و ته یه بکه م (من بیر ده كه موه، كه واته من
بوونم هیه) ناتوانم هر گیز ئینکاری بکه م، چونكه زور روون و ئاشکرایه و، زور
کیشه ی تر هیه له م ئاشکرا تره له لای عه قل وهك ثم و ته یه ی كه ده لئین: - شت له
نه بوونه و پهیدا نابیئت ئاکام گه وره تر نابیئت له پیشه کی و، هه روه ها هۆکار له هۆکه ی
گه وره تر نابیئت.

پاش ئه ویه دیکارت ده گاته ثم و راسته قینه به له چه سپاندنی کیشه ی ئاشکرا
جینگیره كانی ناو عه قل بیر كردنه و دابهش ده کات بۆسینی بهش.

یه كه م: - بیر كردنه و به ریکه و ت، یان.. راسته و خو (adveritons)، ثم مش ئه ویه
كه به هوی شته دهره کی به کانه ویه دروست ده بیئت به یی کاره كانی می شک.

دووهم: - (بیر کر نه و درو سترکراوه کان) (Factices) به هوی بیر کر نه و
حیا واره کانه و دروست ده بیئت.

سینه م: - (بیر کر نه و خور سکیه کان) كه له عه قل ماندا جینگیرن.

وه هه روه ها ده لیئت: - پیوسته به ئاگا بین له دوو به شی یه كه م.. تاوه کو.. هیچ شتیك له
(هه له و ویلی ئه ندیشه یی به كانی هه ست) دزه نه کات بۆیان. به لام بیرو رای
خور سکیه كانی له حاله تی ته وای عه قلدا له هه له دوور ده بیئت، چونكه ثم بیرو را
خور سکیانه به شیک سهره کین له پیکهاته ی عه قلدا و، هه روه ها له وانیشه و فره مان ی پر
باوه ریی به کان به گشتی وهرده گرین و، ده یکه یه به لگه بۆ بوونی خودا.

پاشا ديكارت پرووده كاته چه سپاندنی بوونی خوداو ده لیت :- من بوونم هیه، کنی می دروستکردو کنی منی هینایه بوونهوه؟
من دروستکهری خۆم نیم، که واته ئه بیته دروستکهریکم هه بیته و ئهم دروستکهرهش ده بیته (بوونی پئویست) بوو بیته و پئویستی بهیه کیکی تر نی یه.. تا.. بیهاوینته بوونهوه.. یا.. بوونی پاریزیت.

هه موو سیفاتینکی تهواوی له خو گرتیت. و ئهم دروستکهرهش تهنها خودایه که هه موو شتینکی دروست کردوه و پاش ئه وهی بوونی خۆی و گهردون ده کاته بهلگه بۆ بوونی خودا، هه مان ریبازی ئین سینا ده گرتیت که چوار سه دده پیش ئهم هاتوه.

ههروه ها دیکارت بوونی خوداو سیفاتی تهواوی ده کاته بهلگه بۆ راستگویی عقل و دروستی فه رمانه کانی و دهیکاته بهلگه له سه ر بوونی خودی خۆی و گهردون، هه ر بویه ده لیت :- ئه و سیفاته تهواوانه ی خودا که ئه عقل په سه ندی ده کات سیفه تی راستگویی به که خودا پیمانی به خشیوه و کارینکی دووره له خودا که عقلینکی کویرانه ی هه لحه لته نه رمان بێ به خستیت، که واته ده بیته متمانه به و عقله بده ی که وا خۆر سکیانه پی به خشیوی، چونکه عقلینکی راستگو و شیاه که بۆ ده ر کردنی راستیه کان و هه ر شتیه عقل ده ر کی بکات روون و ئاشکر ده بیته ههروه که (شته سه رتایی به ئاشکراییه کان) که رینمایی راستی بنگومان ده کات.

ئهم عقله که به ریارماندا راستگویی و راستی به سه رتایی به کان ده رک ده کات هه ر خوشی رینمایی بوونی خودا و سیفاتی تهواومان ده کات که خودا هه ر خۆی دروستکهری گهردون و سه ره رشتاریتی.

به م چه شنه دیکارت پله پله ریبازی بهلگه خوازی گه رته بهر، خودی خۆی و بوونی گهردونی کرده بهلگه بۆ بوونی خودا، ههروه ها بوونی خودا و سیفاتی تهواوی کرده بهلگه بۆ راستگویی عقل و بوونی گهردوون، خودای کرده بهلگه (شاهد) له سه ر دروستکراوه کانی پاش ئه وهی دروستکراوه کانی کرده بهلگه بۆ بوونی خودا.

وه که تیسی ده که یه هه مان ریبازی ئین سینای گرتوته بهر وه ئهم ئایه ته پیرزه ی به سه ردا ده چه سپی که خودای به خشنده ده فه رموویت ﴿سُتْرِیْهِمْ اٰیَاتِنَا فِی الْاَفَاقِ وَفِیْ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهٗ الْحَقُّ اَوَّلَمْ یُکْفِ بِرَبِّکَ اَنَّهٗ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

به به ك كه بيشتنى بليمه ته كان

لهم ووتيهى ديكارتدا، بزمان به دهر ده كه وئيت كه خودا نيشانه كانى خوى خستوتنه
بهر چاوى ديكارت و رينمايى راستى به كانى كردوه، وهك ده لئيت: - (من دروستكهرى
خوم بيم. كه واته ئه بئيت دروستكهرينكم هه بئيت).. تا.. ده گاته ئه و به لگه پته وهى ئه م ئايه ته
قورئانى به كه خودا تبايدا ده فرمو وئيت: - ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ
الْخَالِقُونَ﴾ الطور/ ۳۵... به ئاگابه.. ئهى.. حهيران.

كاتيئك ره خنه گران هير شيان برده سهرى به وهى كه بؤ گه بيشتن به به لگه خوازى
به كه م، ئاكامى كردۆته بنه ما بؤ ئه و پيشه كى بهى كه ئه و ئاكامى ليكه و تۆته وه. ديكارت
وه لامي داو به ته وه وتى: - عه قل له به لگه خوازى به كمدا په ناي برده كيشه ئاشكرا
سهر تايى به كان كه به بئى بير كردنه وه، روون و ئاشكرا بيان له خو گرتو وه و، بوونى خودى
خوم كيشه به كى ئاشكرايه،

به لام له به لگه خوازى دو وه مدا، عه قل بؤ به لگه كان په ناي برده بهر ئاكام،
له كاتيئكدا كه ديكارت توانى ئه و هؤ كارانه بكاته به لگه به هؤيانه وه عه قل بو وه
ريباريئك.. تاكو بؤ ده رك كردن و برياره كان په ناي بؤ دهرن،
ههروهك ئه وه وايه كه ده لئيت: - نيشانه كانى خودا، له خودى خومدا به ئاشكرا
ده بيم. ههروهها خودام به سيفاتي ته و اوى ده رك كرد كه به لگه به بؤ راستى و دروستى
عه قلم كه به هؤيه وه دهر كى راستيه كانم كرد.
خودام كرد به ته نها به لگه به بؤ بوونى هه موو شتيئك، ئه ميه ناوهرؤ كى ئه و ئايه ته
قورئانى به ئهى حهيران.. بير كه ره وه.

حهيران: - به خودا ئه م ووتانه زؤر به نرخن..
ئهى شيخي گه وره م ئاماژه ي راستيه كانم بؤ بكه!
شيخ: له مه رياتر چيت بؤ باس بكه م؟
چوبكه زؤرينه بئى هه رگيز ره زامه ندت ناكات و ئه و وينه جوانانه ي بهر چاوت لئى
دژوار ده كات كه له عه قلى گه وره و بهرزه وه به ده ست هئنا وه.
حهيران: - چؤن؟

شيخ: - ئه م عه قله ساغه هه ر به لؤژيكي ده ميئنه وه.. تاكو هير شى ده با ته سهر لايه به به
حكه له لاه كه ي خوى و ئه و به ئاگابو ونه ي له ياد ده كات كه عه قل خوى پيئى
راسپارد بو و ين له ريبازه بير كردنه وه كانى (راسته وخؤ) و (دروستكرا وه كاندا) ليره دا عه قل
هه لده كه وئيت، وهك چؤن ئه سپيئك له شيوو دؤلينكدا ده گلئيت.

كاتىك دىكارت ويستی چۈنئى دروستكردى گەردوون و ژيانى ليك بداتەو و
چۈن (عەقلى رۇخى) دەبەسزىت بەجەستەيى ماددىيە يە.
باوەرى و ابو كەخودا: ماددەى بەش، بەش كەردووە، گەورەى تىدایە و بچو كىشى
تىايە.

ئاراستەى پىچەوانە لەيە كتر جوولەى پىبە خشيون و بەهۆى ئاراستەى پىچەوانەى
حوولەيان، بەريەك دەكەون و، هەندىكيان يەك دەگرن و كۆ دەبن و پارچەيەكى گەورە
دروست دەكەن و، هەندىكى تريان پەرش و بلاودەبنەو و دەبنە گەردىلە و وورشە (ئىر).
لە پارچە گەورەكانى خاك دروست بوو و، لە گەردىلەش هەوا پيدا بوو و لە وورشە
شەو ئەگر و خۆر و ئەستىرەكانى ليكەوتۆتەو.... چەندە جوانە ئەم ئەندىشانەى!
گومانى وايە كەسەرچاوەى ژيان خوینە و باسى چۈنئى گەيشتنى خوین بۆ دل
دەكات، بەهۆى گەرمایى دلەو خوینە كە گەرم دەيىت و دەيىتە هەلم و بەرەو سىيەكان
بەرز دەيىتەو لەوئە ساردەيىتەو دووبارە دەگەرتە و بۆ دل چەند بەجوانى سوپى
خوینى شيكار كەردووە، هەرچەندە هاوسەردەمى خۆى (ولیم هارفى) بەم وەسفە رازى
ناكات كەهەشت سال پىش دىكارت لەدايك بوو و حەوت سال پاش ئەو كۆچى دوايى
كەردووە.

لەوانەيە دىكارت رەش بىن بوو يىت بەرامبەر بەسەرھاتى (ميشال سەرفى) نەى
دەويىست راستى ئەم خوینە هەميشەيى بە بلىت كەيەكيكە لە كارە سەر سورھىنەرەكانى
خودا، يەكەمىن بەلگەيە بۆ بوون و تواناى خودا بەلام لەچۈنئى بەيەك گەيشتنى (عەقلى
رۇخ و جەستەى ماددە) دىكارت وادەيىت كەنيوەندىك هەيىت لەچۈنئى ئەم بەيەك
گەيشتەدا (كە (رژنەرە سنەوبەريەكانە) (العدة الصنوبرية) بەلام پاش مەلە كەردنىكى زۆر
لەخەيال و ئەندىشەكانىدا ئەم پياووە گەرتەووە سەر ھۆشەندى خۆى و ئەو
بەئاگابونەوانەى كەپىنى راسپاردىن لە پشكنىنى بىرور راسستەوخۆكان و
دروستكراوەكان.

(ئىمە ناتوانىن چۈنئەتى بەيەك گەيشتنى عەقلى رۇخ و جەستەى ماددە دەرەك بكەين و،
ھېچ شتىكەمان بۆ نامىنئەو تەنھا ئەوئەندە نەيىت بلىتى، نىشانەيە كە لەنىشانەكانى خودا)ى
بە توانا و كارەجى.

باسكال و مالىيرانىش كەسەر بەقوتابخانەى دىكارت، باوەريان بەبوونى خودا
لەمامۇستاكەيان كەمترنى بەلام مالىيرانىش ئەندىشەكانى گەياندىيە ئەو رادەيە كە

به يه كك گه پښتنی بليمه ته كان

باوه به (زور لښكردنی پروت يان به بې ټاره زوومه نديی خزیی) (حجر المحض) به پښت.
به لكو پښش هاوسه رده مانی خزی كه وتوه كه (لايښه) و، باوه پری به گونجاندنی
شته كان له گه له يه ككردا، هم به پښش چه سپاندنيان له بووندا.

حهيران :- هم گونجاندنهی پښش چه سپاندن له بووندا چي به؟
شيخ :- له كاتی خویدا، باسكردن و روونكردنوهی له سهرده كهين، به لام ئیستا
گوښیستی ووته كانی باسكال به كه له روونكړنوه و به لگه كانيدا له ديكار تكمه مرنه يه.
سه باره ت به (زانست) (المعرفه) باسكال ده لیت :-

هسته كان هه لڅه له تینره و عه قلیش هه له ده كات،
هر به دل بنه مایی به سهره تایی به كان و ماناي چهرخ و جینگا و جوله پنده زانين.
عه قل دهر ك كراوه كان له سهر هم زانيسانه. داده مه زړینیت كه نه مانه به گشتی (كیشه
سهره تایی به كان) گهر ویستمان به لگه له سهر يان به پښینه وه و ا پښیست ده كات گریمانی
بوونی كیشه كان پښخویان بكهين، گهر باوه پمان به مانه هه مووی هیئا نه و ده مانهاو یته
گیژاوی (ربحیره یی به كانه وه) كه نه مانه ش نامان گه به یته (كیشه سهره تایی به كان).
ته نها به دل دهر کی راستیه كان و بوونی خودا ده كهين.

حهيران :- مه به ستت چي به، ته نها به دل؟
شيخ :- نه و پرو را خورسكیانه ده گریته وه كه له عه قلماندا چه سپاوه.
به شیوه کی ټاشكراو روشن ده پښریت و هیچ جیاوازی به ك نابه خشیت گهر بلین هم
سرو رایانه له دلماندا يه، يان له میشكماندا يه و یاخود له پړحماندا يه، به لام ووشه ی دل
له كزندا مانای میشكي به خشيوه و، هر بهم چه شنه عه رب به كاریان هیئاوه.

حهيران :- كه واته باسكال باوه پری وایه كه مرؤف به عه قلی..... يان.... به دلی
دهره کی هه مووو راستیه كانی بون ده كات؟

شيخ :- نه خیر نه ی حهيران.. باسكال زور له وه داناتره كه هم و ته یی بخریته پال
له گه ل فارابی و ئیبن سینادا يه كه ده گریته وه و ده لیت :- عه قل به هو ی نه و بیرو را
خورسكي يه سهره تایی يانه کی هه به ته ده توانیت دهر کی نه و راستیانه بكات كه
په یوه ندیان به نه ما سهره تایی به كانه وه هه به و به هو یانه وه دهر کی بوونی خودا ده كات.

هر شتیك له پشت نه مانه وه بیت له نه پنی بوون و دروستكردن و دروستكهر هه موویان
نه گشتی نادیارو شاراون و، باسكال واده پښت كه ئیمه زور نه توانا بین له زانینی
ناوه روك و راستیه كانيدا، چونكه هه ست ئامانجی هه مووشتیك دهر ك ناكات... بو نمونه

دەسگ گەر رۇر يىت، گوئىما (كەپ) دەكات و پروناكى زۇر، دوو چارى شەو
كوئىرمان دەكات و نزيك بوونەوى زۇر لىيى بىنيمان ناھىلىت و ھەرەك چۆن دوورى
رۇر بىنيمان ناھىلىت وەك ئەو وايە ئامانجى ئەم شتانه لەلاى ئىمە بوونان نەيىت..

لەپاشدا باسى نەتوانايى مەروۇف دەكات، سەبارەت بەم گەردوونە و ئەو
گەردوونانە لەپاش ئەمەو و ئامازەى كولبونى عەقلى دەكات لەبىر كەردنەو لەئامانجى
جىنگا و چەرخ، ھەرەھا وەسفى ئەو ترسناكىيەى مەروۇف دەكات كەتووشى دەيىت،
گەر خۇى يىنەو بەھەتواسراوى لەنيوئەند گىژاوى بى كۆتايى و نەبووندا بەو سەفكى
سەر سۈرپنەر... تا... دەگاتە ئەم ووتەيەى (با... رادەى توانايى خۇمان بزانين، كەئىمە
ھەندى شتېن نەك ھەموو شتېك لەراستىدا ھۇش و عەقلمان ئەوئەندە لەمەعقولات دەرەك
دەكات، بەجىگەى جەستەمان لەگەشە سەندن و درىژبوونەوئەدا.

ھەيران: - ئەو وتەيە زۇر گەورەيە.

شىخ: - لەم وتەيەى گەورە تر، ئەم بەيەك گەيشتەيەتى لەگەل ئىن سىنا و فارابى دا
كەدەلىت: - دەرەك كەردمان بۇ بوونى خودا لەدەرەك كەردنە سەرەتايىيە كەنە كە پىوئىستى
بەموو نەقەشە گىرى بەلگە عەقلىيە كان نىيە (لەوانەيە مەن نەبوومايە، گەر دايكەم پىي
شەدايك بوونم، مەردايە، بەلام ئىستا بونى پىوئىستە) و ھەمىشەيى و بى كۆتايى نىم كەواتە
پىوئىستە بوونىكى (بوون پىوئىست) و ھەمىشەو بى كۆتايى ھەيىت كە بوونم پەناى بۇ
بەرىت، ئەويش خودايە كەدەرەك كەردنى بونى بەھۇى بەلگە سەرەتايىيە كەنەو دەزانين
بەبى ئەوئەى بکەوينە گىژاوى موناقتەشەى بەلگە عەقلىيە كەنەو بەلام ئەوانەى بەھۇى
باوەرەى دەرەك نەگەن بەدەرەك كەردنى ناگەن بەدەرەك كەردنى بوونى خودا پىوئىستە بەلگە
عەقلىيە كان بەكار بەيىن بۇ باوەرە ھىتان.

ئا... لىرەدا باسكال دانايىيە كۆمەلئاسىيە رەوانەيىژىيە كەى خۇى بەكار دەھىيىت
كەرۇر لەوتەى راناكان دەجىت، دەلىت: (دوو جۇر خەلەك ھەن كەدەتوانين بە ژىر
ناويان بەرىن، جۇرىك لەوانە، ئەوانەن كە لەپىناوى خودادا تىدە كۆشن لەبەرئە وەى
دەرەكى بوونى خودايان كەردووە، جۇرىكى تریان ئەوانەن كەلىكۆلىنەو بۇ بوونى خودا
دەكەن، چۈنكە دەرەكى بوونان نەكەردووە.

ھەيران: - بەراستى ووتەيەكى بەنرخە، بەلام باسكال لەبەلگە خوازىيە كانى بۇ
بوونى خودا پەنا دەباتەبەر ھەمان بەلگەى پىوئىستى پىكھاتەى عەقلى كە لەبەلگە
سەرەتايىيە ئاشكەراكان دامەزراو.

به يه ك گه يشتنى بليمه ته كان

شيخ:- ئه مه راسته، به لآم باسكال واده ينيټ كه ئه م به لگه پيوستى يانه عه قل له بهر رۇرى كارىگه رى به دهر كه وتنيان له دهر وغاندا، به سه ره تايى به خورسكى به عه قلىه كانى داده نيټ.

دهر كى كرد ئه م به لگه ئاشكر ايانه بۆ هه موو كه سيك رينا كه ويټه، واته زۆر كه س به ئاسانى پنى ناگات، ههر بۆيه ئامازه ي په نابردنى به لگه عه قتيه كان ده كات بۆ گه يشتن به راستيه كان كه ئه م به لگانه ي پشتگوينخست و به كورتى باوه رى به خوداى هينا به هوى په يامى دليوه، كه ئه ويش (ماليرانش) بوو، تيۆرى (بينين به هوى خوداوه) (الرؤيه بالله) دانا.

حهيران:- ماناى ئه مه چى به؟ ئايا دهيه ويټ وته كه ي ديكارت دوو باره بكاته وه كه ده ليټ:- له هه موو شتيكدا بوونى خودا دياره، يادهيه ويټ بليټ ئيمه بهو عه قلى كه خودا پنى به خشيويټ دهر كى بوونى ده كه ين. شيخ:- نه ئه ميانه و نه ئه ويان؟

حهيران: كه واته ئه م پياوه وا خۆى به دهر ده خات كه باوه رداره به بوونى خوداو له هه مان كاتدا دهيه ويټ گومان دروست بكاب.

حهيران:- نه خير... نه خير.. باسكال دلسوز ترين باوه رداره بۆ بوونى خودا، به لآم عه قلى وه كه هه موو هه يله سوفه كانى تر له بابه تيكى ئالوزدا كول ده يټ كه تنها به بابه تيكى ئالوز تر رزگارى ده نيټ.

وه كه چۆن ئه فلاتۆن له بىرو كه ي (غوو نه ييه كهيدا) (مثله) دوو چارى ده نيټ.

ماليراش سه رنجى ئه و وتانه ي ديكارتى دا كه له په يوه ندى نيوان عه قلى رۆحى و جهسته ي مادديدا وتوويه تى:- عه قل له دهر كه كردنى تواناى ئه م په يوه ندى به دوو چارى نه توانايى ده نيټ. تاگه يشته ئه و باوه ريه ي بليټ تنها بىرو باوه ريه خواوه ندىه كان چيژى بوون ده كه ن، ئيمه ش هه مان باوه رمان هه يه، كه واته هيج بىرو باوه ريكى خورسكى چه سپاوانى به له عه قلماندا.

١ هه موو كه سيټ به بىرو باوه رى به كتاپه رستى و به كه خواناسى له دايك ده نيټ، (فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ رُوت له ديبى خوا كه به دلسوزى و خوت به كلا به كه وه بۆى ئه ممش خورسكى (فطرة) يكه خوا هه لكى له سه ر دروست كردووه گۆزبانكارى له دروستكاروه كانى خوادا نى به، ئه مه يه ديبىكى

هیچ بیرو باوه ریکی دروستکراوی عهقلی نی یه، یاخود هیچ دهرک کردنیکى هستی نی یه که عهقلمان له شته کانه وه ده سنگیری بوو بیت که واته... تنها بوونه کان بریتین له بیرو باوه ره خواندیی یه کان.

ئیمه به خودی خویمان دهر کی جیهانی دهره کی ناکهین به لکو به هوی خودا وه کهز انایه به هه موو شتیک، ئەمە ی تیۆری (بینین به هوی خودا وه) (الرؤیة بالله) وه که مر ده بینه گه وره ترین په یوه دی ههیه له نیوان ئەم تیۆری (ئموونهیی) ئەفلاتون و، به هوی ئەم په یوه ندیی یه به تینه وه، مالیرانش به لگه خوازی به پیویست نازانیت له سهر بوونی خودا و، نامانه ویت به هوی ریمازی بیرو باوه ره خۆرسکی یه سهره تایی یه ئاشکرا کانه وه بیناسین که به به لگه وه ده مانگه یه ننه سملاندنی بوونی خودا.

به لکو ئیمه به هوی بینین و ئاشکرا راسته و خۆ کانه وه دهر کی بوونی خودا ده کهین، که هیچ پیویستی به بوونی به لگه خوازی یه کان ناکات.

حهیران: - رای شینخی گه وره م چی یه سه باره ت بهم باوه ره؟
شینخ: - ئەم ووتانه ده گونجیت له گهل و تهی سۆفیه کاندانە که له گهل و تهی فەیلەسوفان و هه لگرا نی ریمازی که لام که ته نهها په نا ده به نه بهر تیۆره عهقلی یه ساغه کان و به لگه ته واهه کانی عهقل و، مه حال نی یه له لای خودا که هه ندی له بهنده کانی ته نهها به هوی (بیینی رووتوه) باوه ر دارب که خودا پیی به خشیوون، به لام به ما (القاعدة) ده لیت: -
باوه ر داری ته نهها به هوی عهقل و به لگه کانی په وه که خودا پیی به خشیوون و به هویانه وه ئەتوانین ئەو پێشه کیانه پێک بهینین که ئاکامی دروستیان لیده که ویته وه، گهر ئەمانه به بوونایه به هوی ئەو کتیبانه ی که به زمان حالی پیغه مبه رانه وه پیمان گه یشتوون ئاماژه ی ئەو به لگایه ی نه ته کردین، گهر مالیرانش له م باوه ره سۆفی په یدا به وه ستایه زور باش ده بوو، به لام ریا تر له مه تپه ری کرد تا گه یشته ئینکاری راستی ئەو په یوه ندیی یه ی نیوان رۆح و حهسته.

بیر و باوه ره کانی گه یانده ئەوه ی که باوه ره به بیرو که ی جهر پرووت به ینتی که ده لیت: -

راست و دروسته به لام زۆرینه ی خه لک نایزانن. (الروم/ ۳۰). هه ره ها پیغه مبه رانه فەرموویه تی: (ما من مولود یولد الا یولد علی الفطرة فأبواه یهودانه او ینصرانه او مجسانه: هه موو مندالیک نه موسلمان ی له دایک ده بیت به لام دایک و باو کی ده یکه نه جوو یان گاوریان ئاگریه رست، نه فەرمووه ده یکه نه موسلمان چونکه ئیسلام له گهل خۆرسکی (فطرة) دایه) بوخاری گیراویه تیه وه... لیکۆله ر-

به به کت گه یشتنی بلیمه ته کان

همموو کارینک له خواوهیه، نه رۆح به کاره و نه جهستهش و ئهم یاسایانهی که دهی بینین واده زانین له پیه و نه دیه کی نیوان رۆح و جهستهیه و، هیچ شتیک نییه ته نهها گونجاندنیکه له نیوان ئاره زووه کانی رۆح و جوله کانی جهسته دا و ئهم کارانه به گشتی له کاری خودان که ئاره زووه کانی رۆح، جهسته ده جولینیت و به ته نهها و تهیه ک کۆتایی به بیرو که کانی دینیت که ده لیت :- ته نهها خودا دروستکه رمانه و، دروستکه ری کرده کانیشمانه و ئهمهش ئهو پهری چوونه ناو قولاییه کانی بیرو که ی جهبرییه که پوو چهلئ و ورنه ی که متر نییه له بیرو که ی (یه کیتی) (وحدة الوجود) که هاو سه رده مانی خوی له غم و نه ی (سپینوزا) باوه ریان پیهیناوه.

حهیران :- مانای (یه کیتی) بوون چییه؟

شیخ :- باوه رداران به بیرو که ی (یه کیتی بوون) ئهوانه ن که ئه ندیشه کانیا ن زاله به سه ر عه قلیاندا که ئه مانه ش دوو به شن، به شیکیا ن ده لئین :- خودا رۆحی گه ردوونه و گه ردوونیش خودایه که به مهش خودا له لایان همموو شتیکه. به شه که ی تریان، ده لئین: همموو شته کانی سرووشت ته نهها یه ک راستیا ن هیه که ئه ویش بوونی خودا خویه تی :- و ئه مانیش همموو شتیک له لایان خودایه.

حهیران :- چون سپینوزای فیهله سوفی به ناو بانگ باوه ر به م ورنه یه ده هینیت و، چون شیخی گه وره م ده لیت سپینوزا باوه ری به بوونی خودا بووه؟

شیخ :- پیم را گه یاندى باوه ری به بوونی خودا هیه به لام نازانیت چون وه صفی بکات، مه مه سته ئه وه یه سپینوزایه کی ک نییه لهوانه ی ئینکاری بوونی خودا بکه ن تا... بزمیریت له و سروشتی خوازانیه که ده لئین :- گه ردون له رینگای ریکه و ته وه دروست بووه و هه رچونیک بیت ورنه که ی وای لینه کردووه که بلیت :- گه ردون جهسته ی خودایه، به لام ده لیت خودا خوی، ته نهها بوونیکه و گه ردوون رووه گه شه سیفاته کانی تی. حهیران :- بۆ چی شیخی گه وره م خودی خوی ماندوو ده کات بۆ باسکردنی ئهم رینازه و وه لامدانه و هیا ن؟

شیخ :- راسته رینبازیکی پوو چه له - و هیچ له و فیهله سوفه گه ورا نه ی که بۆم باسکردیت و باسیانت بۆ ده که م باوه ریا ن پیتی نه هیناوه، به لام ئه ی حهیران و وته به نه رخه که ی غه ز الیت یاده که ده لیت :- (ره تکر د نه وه ی رینبازیک پیش تیگه یشتنی و

چوۋنە ناۋ قوۋلايى يەكانى يەۋە، رەتكردنەۋە يەكى كويۋرەنە يە).

ھەيران: - بەللى.

شىخ: - وتەكانى سېپىنوزا لەبىرۇكەي (يەكىتى بوون) بۆتى كورت دەكەمەۋە..
تا.. بىنى ئاگانەبىت لەرېيازانى ئەم كابرەيە، مەن دەزانم ناۋبانگە بەرزەكەي رايكشاۋىت
ۋ پىۋىستە ناۋەرۇكى ئەم رېيازە بزائىت، ھەتاۋە كويۋرەنە كانت لىنى نەشپۇت.

ھەيران: - كەۋاتە، ھۇي ناۋبانگەكەي چىيە؟

شىخ: - بىروراكانى لە (زانست) ۋ (رەۋشتدا) ئەۋەندە جوانن، تۋانىۋىتى بىروراكانى
پوۋچەلە مېتافىزىكىيەكەي بشارىتەۋە.

ھەندى لەبىروراكانى سەبارەت بە (زانىن) بۆتى بەدەرەخەم.. تا.. بزائىت چەند
راستى لەخۇگرتوۋە.

دەشزاسى كە ئەم پىۋاۋە چەندە بۇ چوۋنەكانى ھاۋ دژى خودى خۇيەتى كاتىك كە
تۋىنئىنەۋە لە بارەي (بوون) دەكات (سېپىنوزا) ۋەك (باكون) پاىيەكى بەرز نادات بە
ئەزمۇنەكانى، پەناي تەۋاۋ نابات بۇ بەلگە بەرەۋ ژوۋرەكان (برھان الصاعد)،
كەبەھۇيەۋە عەقل لە بەشەيىيەكانەۋە (الجزئيات) بەرز دەيىتەۋە بۇ گىشتىيەكان
(الكليات) بەلكو بەپىچەۋانەۋە پەنا دەباتە ئەۋ بەلگانەي كەعەقل تىادا نزم دەيىتەۋە لە
بەلگە خوازىيەكاندا لە گىشتىيەۋە بۇ تايىبەئەندى ۋ، ھەرۋەھا لە گىشتىيەۋە بۇ
بەشىيەكان ۋ مەتمانى زۆر دەكات بەشتە ئاشكرا ۋ سەرەتابىيەكان ۋ لىرەدا رېيازى
باكون دەگرىتە بەر ۋ، ئامۇزگاريمان دەكات، كەعەقل پىش تۋىنئىنەۋەكان لە (ۋىلى
ئەندىشە) (الوهم) پاكۇ بىكرىت.. تا.. بەھۇي زانىيارىيەكانمانەۋە شتە بەھىزەكانى كە
دەمانگەيەنئىتە بىرۋ باۋەرى جىيا بىكرىتەۋە لەۋ باۋەرە پوۋچەلئانەي كەمەتمانى پىناكرىت
ۋ، ئامۇزگارى خۇپارسىنمان دەكات لىيان، ۋەك چۈن فەيلەسوفى گەۋرە دىكارىت
ئامۇزگارى كرۋىن ۋ ھەرۋەك جۋرىكى لاۋازى تىدبايە كەبەھۇي رېنگاي (پەرت ۋ
ئلاۋىيەۋە) (الإشاعة).. ياخود بەھۇي (ئەزمۇۋىنىكى نادىبارەۋە) پىمان
دەگات.. كەئەمەش ناگۇنجىت پەناۋ نامەتمانى پىبىكرىت.

خۋرىكى تىريان لەرېنگاي (بەلگە خوازى ۋ ئاكام خوازىيەۋە) (الاستدلال
والاستنتاج) پىمان دەگات كەئەم جۋرەش لەجۋى يەكەم پتەۋ ترە، بەلام بۇ چوۋنى
راستكردنەۋە ۋ گۇرەنكارى لەخۇگرتوۋە.

به يه ك گه يشتنی بليمه ته كان

جؤرى سينهم كه ئه ميش به هؤى به لگه ئاشكر اكانه وه ده رك ده كرئت، وهك ده رك كردمان به وهى كه (گشتى له به شى گه وه تره) كه ئه م جؤره شيان گه شدار ترين حؤره كانى رانيارىيه و به ره و پر باوه ريمان ده بات.

حهيران: - ئه مانه بنه ما دروسته كانن و هيچ گومانىكيان تيا دانى به لام چؤن ئه م پياوه بىرؤ كهى (به كيتى بوون) له سه ر ئه م بنه مايانه داده مه زرئت، وه كو ئه و ئاشكر ايهى كه ده لئت خودا و گه ردونى گور راو يهك شتن؟

شينخ: - سپينوزا رپبازى به لگه خوازى عه قل كه به هؤى (به لگه ي ليكه و تنه وه) و (به لگه ي پيويسته وه) دروسته وه و ده رده گرئت و ده لئت: - بوونه كان و ئه وانه ي تواناى ده رك كردنى بوونيان ده كرئت، هه موويان به گشتى له ژير سايه ي فره مانى عه قلدان له نيوان سى به شدا كؤده بنه وه.

يه كه م/ ناوه رؤكى (جوهر) كه به خودى خؤيه وه په يوه سه ته.

دووهم/ سيفات و تايبه ئه نديه كان.

سينهم/ روو كه شه كان (اعراض).

(ناوه رؤك) له لاي سپينوزا برىتي به له و بوونه وه ره ي كه له خودى خؤيدا په يوه سه ته و بوونى پيويسته كه ئه ويش خوداى تاك و ته نها و هه بوونى به رده وامه به لام سيفاته كانى يان تايبه ئه نديه كان به هؤى عه قله وه ده رك ده كرئن كه له شيوه ي پايه كانن و په يوه سه تن به زاتى خودا وه، به لام سپينوزا مه به ستى له روو كه شه كان، روو كه شى ناوه رؤكه كان ده گرئته وه كه له شيوازى شته كاندا دينه به رچاومان، وه به هؤيانه وه ده ركى ناوه رؤكه پيويسته بوونه كهى ده كه ين كه خودايه.

حهيران: - له م دابهش كردنهيدا هيچ وريته و پوچه له يهك نايبرئت به لكو ئه و په رى باوه ر و راستى به.

چونكه ئه م پياوه دان ده نيت به پيويستى بوونى خودا و، هه روه ها باوه ر به و سيفاته ته وانه ي ده هينيت كه عه قل به پيويستى ده زانيت بؤ بوونى خودا و، دان به وه دا ده نيت كه خودا ويستى به سيفاته ته وانه كانى له رپنگاى دروست كردنى ئه م گه ردوونه وه به ده ر بگه وئيت.

يه كينك له سيفاته دروستكه ره كارامه به ده ر كه و تووه كهى دروست كردنى ئه م گه ردوونه يه.

به سيفاتى توانا و دانايى به به ده ر كه و تووه كهى خودا بوونى سيسته م و وورده كارى و

بىر يارە كانى گەردۈنە و، لەسيفاتى وويستى خودادا بۇ دەرك كىردنى ئەم بەدەر كەوتەنى،
مرۇفى دروستكرد و عەقلى يېبەخشى... ھەتا... بەھۇيە وەتوانىت دەركى بوونى خودا و
سيفاتى تەواى بىكات و، بەراست و دروستى بېپەرسىت.

ئەمەش واتاى ماناى ئەم فەرمودە قودسىيە كە پېغەمبەران بۇمان دەگىرپتە وە كەخودا
فەرموويەتى (كەنت كىترا مخفيا فخلقت الخلق ليعرفوني).

(مى شاردراوە بووم، ئەم بوونە وەرەنەم دروستكرد... تاكو. مئاسن).

شىخ: - ئەمانە ھەموى راستن، لەوانەيە سپىنوزاش ھەمان مەبەستى ھەبوو يىت
لەسەرەتە قۇناغە كانى بىر كەردنە وى دروست و پوختىدا.

بەلام زۆر سەيرە لەم پوختى و دروستىيە دەردە چىت كاتىك كەدەلىت: - خودا ھىچ
دروست ناكات بەلام لەسروشى خۇيدا وىستى بەدەر كەوتن دەكات و، يەكىك
لەدىاردە بەدەر كەوتە كانى دروستكردنى ئەم گەردوونەيە كەروو كەشى سيفاتە كانى
خودايە.

ھەيران: - تىناگەم، سپىنوزا پاش ئەوئە باوەر بەسيفاتى تەواى خودا دەھىنىت، ئايا
ئىنكارى سيفەتى دروستكەرى كارامەى دەكات؟

شىخ: - سپىنوزا، دەلىت: - عەقلى بىرپارى پىويستى ئەدات بۇ نمۇنە (ناوەرۇك)
واتە خودا، ھەروەھا بىرپارى پىويست دەدات بەوئە كەئەم ناوەرۇكە، سيفات و
تايەتمەندى خۇى ھەيە، بەلام تەنھا دوو سيفەت لەم سيفاتانە دەيىن كەرەنگ بداتەو
لەروو كەشە كاندا واتە لەو شتانەى كە گەردوونى لى پىكھاتووە.
كەئەمانىش سيفاتى (فكر) و (كشانەنە) (امتداد).

گەوردوونىش بەو ھەموو شتانەى كەلەخۇى گىرتووە برىتىيە لەو پروو كەشەى
كەبەدەر دە كەويت لەم دوو سيفەتەدا، وتەنھا مرۇفە، كەروو كەشى درىژبوونەو و
بىر كەردنەو تىادا كۆدەيىتەو.

ھەيران: - بەلام ئەو شتە ئاشكرىيانەى كەسپىنوزا بەبەرزترىن جۆرە كانى زانىارى و
پىرپاوەرى دادەنىت و، ھەر ئەم شتە ئاشكرىيانەش واپان لىكرد كەباوەرى بەبوونى
ناوەرۇك (خودا) و سيفات و تايەتمەندىە كاي بھىنىت.

تەنھا ئەم ئاشكرىيانەى كەدەسەلمىن خودا سيفاتى وويست و تواناى ھەيە و، بەھۇى
ئەم دوو سيفەتەو گەردوون ھاتۆتە بوونەو.

گەر بەھۇى چاومانەو تەنھا پروو كەشى درىژبوونەوئە جەستە و پروو كەشى

بەيەك كەبشتنى بلىمەنەكان

بىر كىرىمەنە لە دەروغاندا بېيىن، ئەو تەنھا بەھۇى عەقلىۋە دەزائىن كەئەم دوو روو كەشە لە كارىگەرى توانا و ويستى خودايە و، ھەروەھا ۋەك دەيىن ئەم سىستىمى گەردوون و وور دە كارىانە لە كارىگەرى كار بەجىنى خودان، چۆن سىپىنوزا وازى لەم لۆزىكە ساغەى ھىناۋە و لەجىياتى ئەو ھى بىت خودا سىفەتى تواناي ھەيە كە بەھۇىۋە درىژ بوونە ۋە بىر كىرىمەنە مان پىندە بەخشىت، دەلىت، خودا خۇى تايىبە ئەندى درىژ بوونە ۋە لەخۇ گرتوۋە.

شىخ:- لەمە و پىش پىم راگەياندى كەئەم فەيلە سوفانە ھەندى جار لە رىبازە ترسنا كە كاندا دەو ھستەن بەرامبەر ئەو ئالۆزىانەى كە عەقل دوو چارى دەيىت لە ئەندىشە كانىدا و عەقلىان نە توانا دەيىت لە گەيشتن بە راستىە كان.

ئە و فەيلە سوفانە كە خودا رى پىشان دەريان بىت لەو ئالۆزىيە رز گارىان دەيىت و رىبارى بەئەگە عەقلىيە پىويستىيە ئاشكراكان دە گىرنەبەر و بەھۇىۋە دە گەنە راستىيە كان، بەلام ئەوانەى كە خودا رى پىشان دەريان نەبى ئەم ئالۆزىيە دەو ھستەن و دەست بەردار سابىن لىنى و وىلى ئەندىشە و ايان تىدە گەيە نىت كە ئەمە پىويستىيە كى عەقلىيە ناتوانىت وازى لى بەھىرىت، كە ئەمانەش ھەر گىز لە پىويستىيە عەقلىيە كان نىن بەلكو ئەمانە لە كىردارى وىلى ئەندىشەن ۋەك چۆن غەزالى لە پىشتەر و كانط لە دواتر ئامازەيان بۇ كىردوۋە.

من وای بۇ دەچم كە سىپىنوزا لەم دوو سەرنجەدا ۋە ستايىت، كەيە كىكىان پەيو ھستە بەبىنەما سەرتايىيە ئاشكراكانە ۋە، دوو ھم وىلى ئەندىشەى عەقلى لەخۇ گرتوۋە، ئەمەش بەھۇى ئەو ھى كەيىنى گەردوون ھەمىشە لە گۆراندایە.

ۋا بىر يارىدا كەئەم گەردوونە لىكەوتەيىت و ھەموو لىكەوتەيەك پىويستى بە (پەيدا كەر) (مۇحدث) ھەيە ۋە ھەروەھا بىر يارىدا كە زنجىرەى بەرە بى كۆتايى مەحالە لەلاى عەقل، نەسەر ئەو دەيىت ئەم لىكەوتەنە ھەموو يان بگەرىنە ۋە بۇ بوونە ۋە رىكى (كۆن) كە لە زاتى خۇيدا پەيدا بوۋە، كە سەرچاۋەيە بۇ بوون و ھۇى لىكەوتە ھەيان.

پاشان عەقلى كولىو بەرامبەر ئەندىشەى دروست كىردى بوون لەنە بوونە ۋە، ۋەك چۆن عەقلى چەندەھا كەس ۋە ستا لە رىبازى وىلى ئەندىشە بەھۇى پىو ھى غوونە پىھىنانە ۋە (قياس التمثيل) لەلاى ۋا بوو مەحالە دروست بوون لەنە بوونە ۋە، كە ئەمەش لەلاى عەقل مەحالى سىيە.

ھەرچەندە بەسەرنىڭداينىكى (ئاسايى) مەھالە بوون لەنەبوونەوہ.
بەلام دەرباز نەبوو لەم وىلى ئەندىشەيى يە وەك بلىمەتە كانى پىش خۆى و دواى خۆى
كەباسىانت بۇ دەكەم.

ھىچ رىبازىكى بەدەستەوہ نەما بۇ رزگار بوون لەم وىلى يە تەنھا ئەوہ نەيىت
كەدەلەيت: - بوون لەراستىدا تەنھا خودايە و گەردوونىش برىتى يە لەپروو كەشە كەى
(أعراض)، بۇ دەركەوتى ئەم سىفاتانە لەبەر پىويستى يە و، خودا و گەردونى بەيەك شت
دانا.

ھەر وەك دەركى پووجەلى ئەم تىكەلى يەى نىوان ناوەرۇك (خودا) و، خۆى وەسەف
دەكا بەوہى كە يەكە و تەنھايە و بوونى پىويستە و بى كۆتايى و ھەبوويى يە و لە زاتى
خۇيدا پەيدا بوو، لەگەل ئەم گەردونە ماددىيە جۇراو جۇرە، گرېمانى يە، سئوردارە،
گۇراوہدا و بيانو دىنىتەوہ بۇ خۆى و دەلەيت: جىاوازی نىوان خودا و گەردوون
لەجىاوازی بۇ چوونە كانى يەوہ يە بەم چەشەنە ئەم بلىمەتە كە تىزرى پابەندى عەقلەوہ
دەستى پىكرد ئامۇزگارېمان دەكات لە وىلى ئەندىشە و بۇما رووندە كاتەوہ كەتەنھا
پەنايەك بۇ بەلگە خوازىي يە بەلگە ئاشكرا سەرەتاييە كانە و ھىچى تر نا دەيوويست
لەرىنگاي بۇ چوونە سەيرە كەيەوہ رامانكىشىت بۇ باوہرھىنان بە (يەكىتى بوون) (وحدة
الوجود) لەنىوان خودا و گەردووندا.

عەقلمان بەھىزى شتە ئاشكراكان دووچار بكات، بۇ دەرك كەردنى پروو ھاو
دژە كانى تەنھايى و چەندىي و ھەبوويى و كۆتايى و پىويست و گرېمان و توانايى و بى
توانايى و چاكە و خراپە و زانست و نەزانين.

بەعەقلىدا چوو خوداى بەخشندە بۇ تەواو كەردنى زات و سىفات و تەنھايە كەى ئەم
شتە ھاو دژاى لەخۇگرتووە و دەبىتە يەك و چەندىي و كۆتايى بى كۆتايى و پىويست و
گرېمان و بچووك و گەورە.

چاكە و خراپە و نەران و زانا و، تاوانبارىكى گوناھبار و پىغەمبەرىكى بەخشندە و
شەيتانىكى دوور خراو لە پەجمەت.

بہ یہ ن گہ یستی بلیمہ تہ کان

(۲)

ھەيرانى كۆرى ئەزەف دەلەت : دواى ئەوھى لەشېخ جيا بوومە، ئەو شەو غەم و بەزارەيەكى رۆر داىگرتەم و، كاتىك كازىوھى بەيان نزيك بۆوھ و نەوزىكى خەو بىردىمەو، لەخەمدا باو كەم لەمالى خۇمان قورئانى دەخويند و، تەنھا گويىستى ئەم ئايەتە قورئانىيە بووم كە دەفەر مۆيت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ: كەسانىك ھەن موحادەلە لەسەر بوونى خودا دەكەن﴾، پاش تەوا بوونى خويندەوھى قورئانەكە، ئاۋرى لىدامەوھ و بەزەردە خەنەيە كەوھ وتى : ئەى ھەيران، تۆ قورئان ناخوينىت؟ و پىش ئەوھى وەلامى بدەمەوھ لەخەو نە كەم راپەرىم و غەمىكى قوول دلى گوشيم و پەزارەى كردم. بۆم بەدەر كەوت كەباو كەم لىم زویرە، ھەر بۆيە ئەو رۆژەم بەغەم و خەفەت بىردە سەر. و كاتىك كاتى بەيە گەيشتەم ھات لەگەل شېخدا. چوومە خىزمەتى دەيىنم قورئان دەخوينىت، سەرم سورما لەم رىكەوتەو لەوھى كە لەخەمدا بىنىم و ئىستاش بەئاگايىم دەيىنم و، كاتىك ھەستى بەچوونە ژوورەوھى كردم، كۆتايى بەخويندەوھى قورئان ھىناو ئاۋرى لىدامەوھ، بىنى دلتەنگ و رويرم، پرسى، چىتە ئەى ھەيران؟ ھەيران : ھېچ. شتىك نىيە، تەنھا خۆشى تۆ نەيىت.

شېخ : بەلام بەعەمبارى دەيىنم.

ھەيران : لەخەمدا باو كەم بىنى.

شېخ : ئەمە، چاكە، چ پىويستى دلگىرانى دەكات؟

ھەيران : بىنىم قورئانى دەخويند و تەنھا گويىستى ئەم ئايەتە بووم ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾. ئاۋرى لىدامەوھ و بەزەردە خەنەيە كەوھ وتى : ئەى ھەيران، تۆ قورئان ناخوينىت؟ و پىش ئەوھى وەلامى بدەمەوھ، چاۋە كانم كىردەوھ.. ئەم خەمگەم زۆر غەمگىنى كردم و، وا تىگەيشتەم كەباو كەم لىم زویرە لەبەر ئەوھى ھۆگرى خويندەوھى فەلسەفەم و قورئانم لەياد كىردوھ.

شىخ : دويىنى شەو كەنۇستى بىرت لەوتە كانى سىپىنوزا نەدە كردهو؟

حەيران : بەلى.... دوو دل و نائارامى كردم.

شىخ : بۇ چى؟ ئايا لەوتە كانىدا سەبارەت بە (يە كىتى بوون) هېچ شتىكى رەوات

لى بەرجەستە كرد؟

حەيران : نەخىر.... بەلام كاتىك لەشىخى گەورەم جىابوومەو، سەير بو بەلامەو

چۇن ئەم عەقلە مەزنانە دوو چارى وىلى و دلەراو كىنى دەستى شەيتان دەبنەو، لە كاتىكدا

ئەم پىاوە عەقلى لە عەقلى مەزنەو بىر و باوەرى لە بىر و باوەرى مەن پوخت ترەو لە مەن

داناترو زاناترە، چۇن دەر كى ئەو بەلگانەى نە كردهو كە شىخى گەورەم باسىان دەكات.

شىخ : كەواتە گومان چۆتە دلەتەو بەوەى كە شىخ مەوزون لەم بەلگانەيدا راست

يىت.

حەيران : داواى لىخۇ شىبون لەخودا دەكەم و، چۇن ئەمە دەيىت كە مەن ھاو بەشى

شىخ دە كرد لە كاتى رەخنە گرتن لەوتە كانى ئەم پىاوە.

شىخ : وا بەدەردە كەوئ بە گومان بيت لە راستى.

بۇ چوونە كانى حۇت و شىخت، بەرامبەر مەزنى ئەو فەيلەسوفە بەناوبانگەى

كە جىنگايە كى بەرزى ھەيە لە دلەدا، بەلام ووتەت چى دەيىت بەرامبەر ئەو فەيلەسوفانەى

كە ھاو سەردەمى سىپىنوزا بوون و لەویش بەناوبانگتر بوون كە بەھۆى بەلگە عەقلى يە

پوختە كانەو باوەرپان بەبوونى خودا ھىناو. ئاگادارم ئەى حەيران، رىزى تۆو ئەوانەى

ھاوتەمەنى تۆن بۇ يە كىك لەم فەيلەسوفە بەناوبانگانە، متمانەت پىنى سودمەندت ناكات،

ھەر وەك چۇن متمانەت بەفەيلەسوفىكى مسولمان، ياخود بەعەقلىت و بەخودت

سودمەندت ناكەن.

بەلام ئەوەى سودمەندت بكات ھەمان رىزت بۇ فەيلەسوفىكى تر بيت كە لە پلەو پايەو

بەناوبانگىدا ھاوشانى سىپىنوزا يىت، بەلام باوەرى بەبوونى خودا ھەيىت؟ سى

فەيلەسوفت بۇ باسدە كەم كەيەك بەدواى يە كدا ھاتوون و ھەموويان لە سىپىنوزا داناترو

بەناوبانگتر و باوەر پتەوتر و خاوەن بەلگەى پوختن، كە ھەموويان بەگشتى باوەرپان

بەبوونى خودا ھەيە وەك چۇن مەنى بەندەى ھەزارو غەزالى و ھەلگرانى رىبازى كەلام و

چەندەھا فەيلەسوفانى تر، بەگشتى باوەرمان بەبوونى خودا ھەيە.

حەيران : مەبەست و ئامانجى مەن ئەمە بوو و، گومانى تىادانى يە، شىخى گەورەم بە

بەحتسەيى خودا ئەم باوەرە مەزنەى بەدەستھىناو.

به به كه كه يشتني بليمه ته كان

شيخ : سه بارهت به خه وه كه ت له و په رى راستيدايه، چونكه له قورثانى پيروزدا دور
 نايهت هم فهرمووده يى خودا ده ستيده كه ن ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾
 كه به كينكيان له سوره تى (لوقماندايه) ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
 وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ كه سانيك هه ن موجه له ي بوونى خودا ده كه ن به يى
 هيچ رينمايى و كتيبنكى روشه ن و زانستى به ك.

دووه له سوره تى (حه ج) دايه كه ده فهرموي ت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ
 عِلْمٍ وَيَتَّبِعْ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَلَّهَ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ
 السَّعِيرِ﴾ كه سانيك به يى هيچ زانست و رينمايى و زانياري به ك موجه له ي بوونى خودا
 ده كه ن و، ده كه وه دوى هم موو شه يتانيكى سه ر كيش و رى وونكه ر له خه لك و هر
 كه سينك هم شه يتانه بكاته پيشه روى خوى، ربي لى وون ده كات و به ره قولايى ناگرى
 دوره خى (السعير) ده بات.

(خه وه كه ت ئاماژه يى نه وه ده كات كه سپينوزا نمونه يى نه وه كه سانه ن كه به يى هيچ
 رانست و زانياري به ك موجه له ي بوونى خودا ده كه ن و، ده كه وه دوى شه يتانى خودى
 حزيان كه هه ميشه فهرمانى كارى خراپان پيشه دات) و، پرسپاره كه ي باوكت سه بارهت
 بو خوننده وه ت بو قورثان، بريتي به له ووره دانت بو تيگه يشتنى مانايى هم نايه تانه، كه
 به لگه پوخت و روشنه كانى له سه ر بوونى خودا له خوگرتووه، كه له ريبازه به لگه
 حواري به كانه وه به ده ستيدين و به هزيانه وه فهيله سوفان و هه لگراني ريبازى كه لام،
 نه واهى كه خودا بيه ويت ئاماژه يى ريگاي راستيان بكات، پني ده گه ن.

حهيران : خودا ده روى خوشيت لينكاته وه و به دوورتبخات له هه موو غه م و
 په زاره به ك، وه كه ده روى خوشيت له من كرده وه، به لام بوچى شيخي گه ووره م نه و
 نايه تانه يى كه ئاماژه يى بوونى خودا ده كه ن بومي ساكارو ساده ناكات؟

شيخ : له كاتى خويذا بو تى ئاسان و ساكار ده كه م به گويره يى نه و به رنامه ره ينيه يى
 كه بوم داباويت.. نه يى حهيران. به ئارام به به هه موو تيگه يشتنيك ده گيت.

حهيران : نه و سني فهيله سوفه گه ورا نه كين كه شيخي گه ووره م ده يه ويت باسيام بو
 بكات؟

شيخ : به كه ميان (لوك)، دووه ميان (لايينز)

سېھمەيشيان ھەما نۆئىم كاتتە).

خەيران: بەلى، زۆر گۆيىستى ناويان بووم لە لايەن قوتابىيانى فەلسەفەو و. تۆزىنەو ھەكەنى لۆك چى دەئىت؟

شىخ: لە كاتىكدا كەسپىنوزا جۆلە كەى ھۆلەندى نقرۆمى ناو بىرۆكەى (بەكئى بوون) بوو بەھۆى لىكۆلینەو ھى فەلسەفەى مېتافىزىكى ھەوا دژەكانەو. (لۆك) كە لە ھەك سالىدا لەگەل سېپىنوزادا لەدايك بوون، لەوبەرى كەنارى دەريای (مانىشەو) گىرۆدەى خوئندى (دەرك كىردنە مەرفا مەتەكان) (الأدراك الانساني) بوو بەھۆى پەيوەستى زۆرى بە لۆزىكى ساغى عەقلەو و، بە خۆدوورخستەو لەئەندىشەو وىلى ئەندىشەكان، دانى دەنا بە بوونى خوداو نەتواناى عەقل لەدەرك كىردنى ئەو شتە شارراوانەى كەبەعەقل دەرك ناكەت.

سەبارەت بە زانست (المعرفة) لۆك لەسەرەتای تۆزىنەو ھەكانىدا ئىنكارى بىروباوەرە خۆرسكىيەكان دەكات و، دەئىت: - ھەموو فەكرەكان لەگەل جىواوازی جۆرەكانىدا لەرنگاى (ئەزمونەكانەو) بەدەستمان دەگەن. بەلام ھەندى لەكەشەكان ئاشكراروون بۆمان بەدەردەكەون كەبەچاوپاخشاندنىك عەقل دەركى دەكات، ئەوكاتە ئەم دەرك كىردنە بەفەكرە خۆرسكىيەكانى دادەنەين.

گەر سەرنجى منال و مەرفە كۆپلەيەكان بەدەين دەبين سەبارەت بەم شتە ئاشكراروونانە نەزان و، ئەمەش بۆمان بەدەردەخات كەعەقل ھەك تابلۆيەكى بەتال دروستكرارە (Table rase) بەلام بەھۆى ئەزمونەكانى ژيانەو فەكر و زانبارىيەكانى لا دروست دەبىت، ئەم ئەرمونانەش بەگۆيرەى ھەست، دەركەى دەبن و بەگۆيرەى ووردبۆنەو و بىكرەنەومان بۆيان دەرونى دەبن.

ھەستەو ھەكان كۆمەلنىك لەھەستەكان دەگەيەننە عەقل و، عەقلىش ھەلەستەت بەكۆكرەنەو و پاراستن و بەراوردكرەنيان و دەرك كىردنى پەيوەندىيە ئىوانيان و، بەھۆى ئەم تېروانىيە دەرونىيەو عەقل دەگاتە دەرك كىردنى شتە سەرەتايە ئاشكراركان كەئىمە بەفەكرە خۆرسكىيەكانىان دادەنەين. بەلام لەپراستىدا برىتين لەو فەكرانەى كەعەقل بەھۆى ئەزمونەكانەو بەدەستى ھىناو،

خەيران: گەر (لۆك) ئىنكارى فەكرە خۆرسكىيەكان بەكات كەبرىتين لەفەكرە

به يه كك گه بشتنی بليمه ته كان

سهره تايي به جيگيره كانی ناو عهقل، كهواته چنن راستيه كان پيډه زانين و، ټو بنه مایانه چين كه برياره كانی له سهر ټه دهين به و هی كه راستن يا خود هه ټه ن؟.

شينخ : ټم پرسياړه له لای من جه وه ربي نی به، چونكه له پرووی ټا كامه وه هيچ حياواري به ك نی به به و هی كه ټم فكرانه، خورسكيه جيگيره كانی عه قلمانن يان.. له دروستكراوه كانی عه قله.

گرنګي له وده دايه ټيمه ی مړوځ ريځه وتو وين له سهر ټه و هی له عه قلماندا فكره ټاشكرا سهره تايي به كان هه به كه ده يكي نه بنه ما يو توژينه وه و ليځو ټينه وه و موجه ده له يو راستي و هه ټه ی ټم بړو كه به و، هه روه ها هه موو به گشتي راستي ده خه نه پال ټم فكره ټاشكرا سهره تاييانه.

لوځ به شيو به كي ناراسته و خو باوه پری به فكره خورسكيه كان هينا وه به (فكره نمونه پيښانه وه كان) (أفكار تمثيلية) (Idees representative) ناوی بردن، به جوړيځ كه ده ټيټ : له عه قلماندا نمونه ی راستي شته كان هه به كه پيوړه يو فكره كانمان و ده توانين به هويانه وه راستي به كان له هه ټه كان جيا به كينه وه به پړيوه به كه به راورده كه ته و او و ټاشكرا بيت له نيوان ټو فكره به يی كه هه مانه له سهر ټو شته و، ټو فكره نمونه ييانه ی كه له عه قلماندا جيگيرن، ټو كاته زانباري به كانمان له راستي به وه نزيك ده بن و، دابهش كړدن زانباريه كان يو سنی بهش كو تايي ده هينيټ.

به كه م : زانباري به (ټاشكرا كان)، ټو زانباريانه كه له نيوان فكره به ده سته پراوه كان و فكره نمونه يي به كانی كه عهقل به و هی به راورده وه به يی به لگه ده ر كي ده كات.

دووه م : زانباري به به لگه يي به كان، كه بریتين له هينا وه ی به لگه له سهر بوونی به راورد له نيوان فكره به ده سته پراوه كان و فكره نمونه يي به كان.

سپه م / زانباري به نادياره كان، كه هيچ به لگه به كي له سهر نی به و بریتی به له زانباري به كانمان سه باره ت به جهان ماددي به كان.

ټيمه به و هی هه سته وه ټم شتانه پيډه زانين به لام زانباري به كانمان نه له به شه ټاشكرا كانن و، نه له به شه به لگه يي به كانن، چونكه ټيمه ناتوانين به و هی ټو شته حه ققي به ماديانه ی كه ده ييښن به لگه له سهر راستي زانباري به كانمان به يښن و، ده رك كړدغان يو ټم شته ماددي به ته نها (بوونه حه قيقه ته ده ره كي به كه به تی).

ټم له راستيدا حه قيقه ته خودي به كه ی نی به به لكو ټيمه ته نها ده ر كي روا ټه كه يمان

کردوو و هیچ شتیك دەر باره‌ی حه‌قیقه‌ته‌ ناوه‌رۆ كه‌ كه‌ی نازانین، هه‌ربۆیه‌ زانیاریمان سه‌باره‌ت به‌جیهانی ماده‌ه‌ زانیارییه‌ كی نادیاره‌.

حه‌یران : ئایا.. (لۆك) یش وه‌ك سه‌فسه‌تائیه‌ كان و گومانداره‌ كان ده‌یه‌وئیت ئینكاری بوونی زانیاری سه‌باره‌ت به‌ حه‌قیقه‌ته‌ كان بكات؟

شیخ/ ده‌بینم ئاگاداری هه‌موو، ئهو و تانه‌م نیت كه‌من ده‌لێم و تۆ ده‌یان نووسیتوه‌، چونكه‌ ئهم پیاوه‌ ده‌لێت : شته‌ ئاشكراكان به‌ی پینویستیمان به‌ كه‌مترین به‌لگه‌ راسته‌وخۆ ده‌رك ده‌كرین، هه‌روه‌ك ئهم وتیه‌مان كه‌ ده‌لێن، گشت له‌به‌شی گه‌وره‌تره‌ و دوو جهمسه‌ری هاو دژیه‌ كینكیان راسته‌و ئهو تریان هه‌له‌یه‌.

زانیاری تری زۆرمان هه‌یه‌ به‌هۆی به‌لگه‌كانه‌وه‌ ده‌رك ده‌كرین، وه‌ك كێشه‌ ماتماتیکه‌ كان، كه‌به‌هۆی به‌لگه‌كانه‌وه‌ ده‌گه‌نه‌ راستیه‌كان، به‌لام زانیاریمان سه‌باره‌ت به‌شته‌ ماددییه‌كان ئاشكراو روون نی‌یه‌ و ناتوانین به‌لگه‌ له‌سه‌ریان به‌یینه‌وه‌، وه‌ك ئهو به‌لگانه‌ی له‌سه‌ر كێشه‌ ماتماتیکه‌ كان ده‌یه‌یینه‌وه‌ به‌لكو زانیاریمان دەر باره‌ی شته‌ ماددییه‌كان رواله‌تی و نادیارن و، ئهم فیه‌له‌سوفه‌ به‌هیچ شێوه‌یه‌ك نالێت زانیاریمان سه‌باره‌ت به‌جیهانی ماده‌ه‌ له‌وێڵی ئه‌ندیشه‌ مانه‌وه‌یه‌ و هیچ راستیه‌ كی تیا دانیه‌، به‌لكو خواریاره‌ بلێت : ئهم جووره‌ زانیارییه‌ نادیاره‌ و ناگاته‌ سنوری زانیارییه‌ ئاشكراو به‌لگه‌داره‌ كان به‌لكو راستی په‌سه‌ند ده‌كات، به‌ به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی عه‌قله‌ مرۆقییه‌ ساغه‌كان هه‌موو به‌ گشتی رێكه‌وتوون له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌رك كردنی وینه‌ هه‌سته‌یه‌كان به‌ گشتی ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆیه‌ك شیوازی ده‌رك كردن و وه‌سفكردنیان به‌یه‌ك وه‌سف ده‌كریت.

هیچ گومانیکمان لانا مینیت كه‌ وینه‌ زه‌ینییه‌كان به‌كسانی شته‌ ده‌ره‌كییه‌كان و، ناتوانریت به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئهم شتانه‌ به‌یترینه‌وه‌ تاكو زانیارییه‌ كاغانی له‌سه‌ر بنیادبنین و، ناتوانین به‌هۆی خودی شته‌ ماددییه‌یه‌كانه‌وه‌ بگه‌ینه‌ ته‌واوی راستیه‌یه‌كان، وه‌ك چۆن له‌ كێشه‌ ئاشكراكاندا له‌خودی خۆیاندا ته‌واوی راستیه‌یه‌كانیان تیا دا به‌ده‌رده‌كه‌وئیت كه‌ به‌لگه‌دار.

حه‌یران : بیروباوه‌رمان سه‌باره‌ت به‌بوونی خوددا و شته‌ شارراوه‌كان، لۆك له‌ج به‌شێك له‌به‌شه‌كانی زانیاری داده‌نیت؟

شیخ : ئا.. لێره‌دا به‌رزیه‌ی و ره‌سه‌نی بیروباوه‌ری لۆك به‌ده‌رده‌كه‌وئیت، كاتێك كه‌ ده‌رك كردنمان بۆ بوونی خودا جیا ده‌كاتوه‌، له‌ده‌رك كردنمان بۆ شته‌ شارراوه‌ و

نەينىيەكان، دەلئىت: ئىيمە (بىگومانىن) لەسەر بوونى خودا كەبەھۆى ووردوونەوئەك لەخودماندا پىنئىدەگەين بەھۆى كەئىمە خاوەن ژىرى وھەست و عەقلىن..

دەرك كەردغان بەبى بەلگە، بەھۆى كەمروئف مەھالە لەنەبوونەوھە دروست بىت. و زانىاريمان سەبارەت بەبوونى خودا زانىارىيەكى بەلگەبىيە كەپەيوەستە بەزانىارىيە ئاشكراكانەوھە. چونكە بوونى ئىيمە بەشىكە لەزانىارىيە ئاشكراكان، ئەمە بەلگەبەبى بوونى خودا، وھەك دىكارت دەلئىت و، ئەو شتانەى كە لەئىيمەى مروئف و جىھاندا بەدى دەكرىت لەبەھرەوھەرى و سىستەم و رىئەكسىيەن و بەرنامە رىژى برپارو فەرمانەكان، ھەموويان بەگشتى پىنويست بەدروستكەرىكى بەتواناى ھەبوويى زانا و كاربەجى دەكەن.

بەلام شتە شارراوھە نەينىيەكان، وھەك لىكۆلئىنەوھە لەزاتى خودا و ناوھەزۆكى روح و ناوھەزۆكى شت بەگشتى، لۆك سەبارەت بەم باسانە زۆر بەدانايانە وھەلام دەداتەوھە، بەشىوئەك كەپىنويستە دەرخ بكرىت، ئەى ھەيران، وھەك چۆن دەرخى وتەى فەيلەسوفە داناكانت كەردوھە، كەدەلئىت (گەر خەلك تۆژىنەوئەكەى ورد دەربارەى توانايى عەقلى خۇيان بكەن و، پەردە لەسەر ئەو ئاسۆيە لاھەرن كەبەشە روئشەكان لەبەشە تارىكەكان جىيادەكاتەوھە.

جىياوازى بكەن لەنيوان ئەو شتانەى كەئەتوانرىت دەركيان بكرىت و، ئەو شتانەى كەناتوانرىت دەركيان بكرىت. ئەو كاتە دۇنيا دەبىن بەنەزانىيان سەبارەت بەبەشە تارىكەكان و، دەتوانن تۆژىنەوھە و باسەكانيان بۆلايەنىكى تەرخان بكەن كە سوودمەندو بەكەلك و"دۇنيا بەخەش بىت).

ھەيران: شىخى گەورەم،.. مەن لەولائى خۇمان سەرگوزشتەيەكى ھىندى فېربووم كە لەدەقى ئەم وتەيە دەچىت بەمانا و وتەيەوھە.

شىخ: بەلى.. بەراستى بەدەق و بەمانا لەوتەكانى لۆك دەچىت، ھەروھەك (بەيرونى) لەكتىبەكەيدا (تحقيق ما للھند الخ... للھند من مقولة) وپر لەژىرى و دانايىيە كە دەلئىت: (تەنھا زانىنى ئەو جىنگايەمان بەسە كە تىشك دەيگاتنى، پىنويستەمان نىيە بەزانىنى ئەو جىنگايەى كەتىشك نايگاتنى، ھەرچەند لەخودى خۇيشيا گەورە بىت، ھەر شتىك تىشك نەيگاتنى ھەستىش دەركى ناكات. و ھەر شتىك ھەست دەركى پىنەكات زانراو نايىت).

(بەم چەشنە، ئەى حەيران گەورەترین عەقلە ساغە كان بەبى جىاوازى يە گدە گرن و ريدە كەون لە سەر راستى يە كان كەلە چوار چيوەى گەيشتى ئەو تيشكە بەو جىگايە تىناپەرن، گەر تىپەرن دوو چارى وىلى و كەوتن دەبنەو) ھەروە كە چۆن سپونزا تووشى بوو.

حەيران :- ئەى گەورەم، .. زياتر .. زياتر .. زانستم فېر بكمو باسى (لايىنز و كانط) م بۆ بكم،

شىخ :- زياتر، بۆت باسە كەم .. تا .. بەمە بەست دە گەيت، بەلام ئەمشەو كات بەش ناكات بۆ باسكردنى (كانت) تەنھا (لايىنز) ت بۆ باسە كەم.

حەيران :- ئاىا .. لايىنز پەپەرەوى لوكسى ھاوپىنى دە كات لەفكەرە بەرزە كانيدا؟
شىخ / لەھەندى شتدا پەپەرەوى دە كات و لەھەندى شتى تردا دژى دەوەستىت و، لەھەندى باسدا لەلوك بەرزترە، بەلام لەھەندى باسى تردا ناگاتە لوك.
حەيران :- ئەمە، چۆن دەيىت؟

شىخ :- بەلنى لە باوەردا پەپەرەوى دە كات و، لە قولايى بەلگە كاندا لەو بەرزترە و، دژى لوك دەوەستىت كە دەلەيت عەقل وەك تابلۆيە كى بەتال وايە، بەلام كاتىك پىنچەوانەى دانايى يە كەى دەوەستىت لەسنورى ئەو جىگايەى كە تيشك پىنى دە گات تىدە پەپەرنىت دوو چارى ھەلە دەيىت و دە كەويت: لايىنزى بلىمەتى ئەلمانى، لە زانستە كەيدا گەورە بوو و، لەبىر كەردنەوە كانيدا قولبەو بەتايەتى لە تۆژىنەوە كانيدا بۆ فەلسەفە زانستىيە كان و بوونە كان و دروستكەرو دروستكراوە كان، بەلام لەوە سفكردنە كانيدا بۆ بەدەر خستنى ئەو پەپەرەندىيەى كە لەنيوان ماددەو روخدا ھەيە دوو چارى نوشستى دەيىتەو، لايىنز لەسەرەتاي كاره فەلسەفەى يە كەيدا ھەلگىرى بىروراكانى دىكارت بوو لەفكەرە خۆرسكى يە كاندا و دژى لوك دەوەستىت لەو باسەيدا كە دەلەيت: عەقلمان لەبەرەتدا لەتابلۆيە كى بەتال پىكھاتوو و، بەھۆى ئەزموونە كانەوە زانبارىيە كان و شتە ئاشكراكانى، دەرك ئەكات بەلام لە (تاقىكردنەوە نوپكانيدا سەبارەت نەعەقلى مەرۇف) (NOUVEAUX ESSAIS SUR L'ENTENDEMENT HUMAIN)

بە بىرورىيە كى نىوہند لەنيوان دىكارت و لوك دىت كە لوك و دىكارت بەيە گدە گەيەننى بەجۆرىكى زۆر گەورە كاتىك كە دەلەيت: ئىمە ھەرگىز ناتوانىن زانبارىيە كانمان تەنھا بەپالەشتى ئەزموونە كان لىكبدەينەو.

به يه کت که بيشتنی بليمه ته کان

ئەزمونە کان ھەموو شتێک نین بۆ زانیاری وەک لۆک دەلیت : بەلکو گەلیک لە راستی یە گشتی یە پێویستی یە کاغانی تێدا یە (UERITES NECESSAIRE SETUNIVER SELLES) بەلام بەھۆی ئەزمونە کانەو بەدەر دەکویت، واتە ئەم راستی یە سەرەتایی یە پێویستی یە بەخۆرسکی و بە توانایی لەعەقلماندا ھەیە، بەلام تەنھا بەھۆی ئەرموونەو دەتوانیت بەدەربخزیت و گەر ئەزموون نەبیت بۆمان بەدەرناکەون، بەلام ئەمە ئەو ناگیەنێ کە پێنکھاتە ی ئەزموون بن و لەم (مانا قوولەو) (کانت) فکەرەکانی خۆی وەرگرتوو.

(لایینز) لەووتە بەناوبانگە کەیدا دەلیت : (ئەو شتەکانی کە بەھۆی ھەستەکانەو دەرک دەکرت، عەقلیش لەخودی خۆیدا دەرکی دەکات)

باش ئەو ی لایینز بوونی فکەر خۆرسکی یەکانی چەسپاند واتە بنەما پێویستی یەکانی عەقل، بەلێ ئەو ھەندە تر بەرزبۆو بەتایبەتی لە بەلگەخوایی یەکانیدا بۆ گەیشتن بەچارەسەرکردنی کێشەکانی پەیداکردن (ایجاد) و بوونەکان پەیداکەر (الموجد)، لەسەر بنەما سەرەتایی یە پێویستی یەکانی عەقل بەمەتوانی بوونی خودای بەخشنەو سیفاتە تەواوەکانی بچەسەپنیت و ھەروەھا چەسپاندنی دروست بوونی ئەم گەردونە لەلایەن خوداو.

بەمەش چەسپاندنی شیای دروستکردنی گەردونی لە نەبوونەو کرد.

ھەیران/ چۆن توانی بگاتە چارەسەرکردنی ئەو ئالۆزیانە کە چەندەھا عەقڵی مەزن تیایدا سەرسام و ھەستاو بوون؟

شیخ : بەھەمان بەلگەخوایی یەکانی فارابی و ئیبن سینا و دیکارت و لۆک، گەیشتە چارەسەرکردنی ئەو جۆرە کێشانە کە باسمان کرد، بەلام زۆر بەرزو گەورە بوو لەشیوازی رەوانیژی و باوەریدا. بەلگە خوایی یەکانی بەکار دەھێنا بەشیوہ کێژیرو کارامەو رازاو پتەو ئاشکراو و تەواو.

پەویەستی زۆری بە بنەما پێویستی یەکانی عەقلەو، مەروفی ناچار دەکرد بۆ باوەرینھێنانی.

گوئیستی بە ئەی ھەیران چی دەلیت.

ھەیران/ ھەموو لەشم گوئیە، بۆووتە کانت گەورەم.

شیخ: لایىت، دەللىت: ھەموو ئەو راستىيە عەقلىيەنى كەمەقلى بىرپارى سەلماندىن و سەلماندى دەدات پىۋىستە لە سەلماندىن و نە سەلماندى كەيدا پەنايىاتە بەردوو بنەما پىۋىستى عەقلى، كە ئەمانەن: - يە كەمیان/ (بنەما ھاودزىە كان) (التناقض).

دوو ھەمیان/ بنەما ھۆ تەواو ھە كان (العله الكافية)، واتە: ھەموو ئەندىشە كەردنىك، يان، شىاوە يات مەحالە، ياخود پىۋىستە.

ھەر شتىك ئەندىشە كەوتەنەوى شىاوە پىت بەلام پىچەوانەى عەقلى پىت ئەو ھە (مەحالە) و، ھەر شتىك ئەندىشە كەردنى پىچەوانەى عەقلى نە پىت ئەو ھە (شىاوە)، ھەر شتىك ئەندىشە كەردنى نەبوونە كەى پىچەوانەى عەقلى پىت، ئەو پىۋىستە (واجب) ھەروەھا ھەموو بوونىكى بەرچاوە دە كەوتە زىر ياساى (ھۆ و ھۆكارەو ھە) كە دە پىت ھۆيەك ھە پىت بۆ پەيدا بوونى كەتەواو و بەر پىت.

وتە بەو ھەى بە پى پىۋىستى (ھۆيە كى تەواو) دە كەوتە بوونەو، ئەمە پىچەوانەى عەقلى و لە سەر پەپرەوى كەردنى ئەم دوو بنەمايە (بنەماى ھاودز) و (بنەماى ھۆى تەواو) دەتوانىن ئامازەى بىرۆ كەى (شىاوە) بکەين، ئەو كاتە (دەتوانىن) (پەيدا بوو)، شىكار بکەين و، بۆئەو ھەى بتوانىن بىرپارى پەيدا بوونى شت بدەين، دەتوانىن لە گەل (بنەما ھاودزە كان) بەراوردى بکەين تا.. بزانىن ئەندىشە كەردنى پەيدا بوون و لىكەوتەنەوى ھاودزى عەقلى تىيادە، ياخود.. نە.. گەر ئەندىشە كەردنى پەيدا بوون و لىكەوتەنەوى ھاودزى عەقلى تىيادە نەبوو، بىرپارى (مەحالى) دەدەين. گەر ئەندىشە كەردنى پەيدا بوونى ھىچ ھاودزى عەقلى، تىيادە نەبوو، ئەو بىرپارى (شىاوى) دەدەين، گەر عەقلى بەدوورى زانى و نەتوانا بوو لە ئەندىشە كەردنەدا و، بۆئەو ھەى بىرپارى پىۋىستى بوونى شتىك بدەين، پىسار دەكەين، ئايا دەشىت ئەندىشە كەردنى نەبوونى ئەو شتە ھاودزەى عەقلى پىت، گەر بىرپارى ئەندىشە كەردنى (نەبوونى) بە ھاودزى عەقلى بە پىۋىست زانرا بىرپارى ئەو دەدەين كە (بوونى پىۋىستە) (واجب الوجود) و بە پىچەوانەو گەر وانەبوو، بىرپار نادەين.

پاش ئەمە دەچىنە سەر شتە واقىعە بىنراو ھە كان كە (ھۆ تەواو ھە كانى) (العله الكافية) بە سەردا دەچەسپىت و، وا پىۋىست دە كات كە ئەم بىنراو ھە (ھۆيەك) ھە پىت بۆ پەيدا بوونىان و، پىۋىست دە كات كە ئەو (ھۆيە) ھۆيە كى (تەواو) پىت.

كەواتە بوونى (ھۆى تەواو) كەركە لە پىۋىستىيە كانى عەقلى و ئىنكار كەردنى ئەم (ھۆ تەواو) ھاودزى عەقلىت بۆ دروست دە كات، چونكە ئەم (ھۆ تەواو) لە بەشە كانى

(پيويستيدايە) (واجب).

لەسەر ئەم بىنەما پتەوانە لايىنز بىروراكاني خۆى لەسەر (بوون) و (پەيدا بوون لەنەبوونەو) و (پەيدا كەر) دارشتوو، بەم چەشنە باوەرى بەخودا هيناو و باوەرى بەدروستكردنى گەردون لەنەبوونەو هيناو، ھەر وەھا باوەرپيشى بەو هيناو كەدروستكەرى ئەم گەردونە بى كەم و كورپى يەخودايە كەبەسيفاتى تەواو وەسەف دەكرىت.

گەيشتن بەم باوەرە پاش ئەو بوو كە بە بەلگە سەلماندى (شياوى بوونى خودا) چونكە ھىچ ھاودزى عەقلى تىيادانى يە ھەر چەندە عەقل نەتوانايە لەئەنديشە كردنى چۆينتى خودا.

پاشان ھاتە سەر بوونى ئەم جىھانە وتى/ ئەم جىھانە بوونەو دەبينرىت و، خۆى دروستكەرى خۆى نى يە و، وتە بەو ھى كەخۆى دروستكەرى خۆى بىت، شتى وا پىنجەوانەى عەقلە و، لەبەرئەو ھى واقعەو بىنراو كەواتە پيويستى بە (ھۆى تەواو) ھەيە بۆ بوونى، چونكە بەبى (ھۆيە كى تەواو) بوونى نايت و، لەراستيدا بوونى ھەيەو دەبينرىت و لەو پەرى شياويدايە كەواتە دەيت (ھۆى تەواو) بۆ بوونى لەو پەرى تواناو داناييدا بىت و ھەموو سىفاتىكى تەواوى لەخۆگرىيت و ئەم ھۆ تەواو (خوداى بەخشندەيە) كە (بوونى پيويستە) و ئىنكارى نەبوونى پىنجەوانەى عەقلە ھەيران : بەراستى ئەم وتەيە بەنرخەو تايستە گويىستى ھىچ وتەيەك نەبووم لەم بەلگەدارترو پتەوتر بىت.

شىخ : ئەى ھەيران، قورئانت لەياد كرد، كەباوكت ھەميشە خوازيار بوو، بىخوينت.

ھەيران : من باوەرم بەو ھەيە كەفەر موودە كانى خوداى بەخشندە راستىن و پتەوترىن بەلگەى لەخۆگرىيت، بەلام نەينى يە كانى رەوانبىزى ئەم بەشە دەرەك ناكەم كە ئىستا تاوتوى دەكەين، بۆچى شىخى گەورەم ئەم نەينى يانەم بۆ ئاشكرا ناكات.

شىخ : زاناكان زياتر تۆزىنەو ھى رەوانبىزى قورئان لەبەشە زمانەوانىيە كەيدا دەكەن، بەلام رەوانبىزى قورئانى مەزن و بەدەر خستى ئەو توانايانەى كەعەقلى مرؤف دەرەكى ناكات لەم بەشەدا خۆى گرتۆتەو (كەبەشى بەلگە كانە لەسەر بوونى خودا و سىفاتى تەواوى و، دروستكردنى گەردون و، وەلام دانەو ھى ئەوانەى ئىنكارى بوونى خودا دەكەن) كەزۆر ئاشكراو روونزو زۆرترو مەزنزە و، بەدەر خستن و روونكر دنەو ھى وەك پەيئام پىدايت لەكاتى خۆيدا بۆتى باس دەكەم.

حهیران : گهر ئه‌مه بیر وړای لایبیز بیت له سهر بوونی خوداو سیفاتی ته‌واوی و دروستکراوه کانی، که‌وا ته‌ه‌له‌ گوتنه کانی له کوڼدایه؟
شیخ : ته‌ن‌ها له‌و جینگایه‌دا هه‌له‌نگو و تووه که‌و‌یستی ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌ی نیوان جه‌سته‌و رووح به‌ده‌رخات که‌عه‌قل تائینستا سهر سامه‌ تیایدا.

لینکدانه‌وه یه‌کی دانا که‌زۆر له‌بیر وړای مالبرانش ده‌چیت له‌ریکه‌وتن گونجاندندا و، لینکدانه‌وه یه‌کی تیرو چر بوو که‌له‌سنوری توانایی عه‌قل ده‌ستی پیکردو، به‌ (ریبازی جه‌برینی) کو‌تایی پنه‌ینا که‌نا گونجیت له‌گه‌ل کار به‌جی نی خوداو سیفاتی ته‌واوی، وه‌ك سپینوزای هاوړنی پیش خوی.

هه‌روه‌ها وتی/ ئه‌و جه‌سته‌و روحانه‌ی که‌له‌جیهاندا هه‌یه‌هه‌مووی به‌گشتی له‌ (گه‌ردیله‌ی ر‌وحی) پیکهاتوون که‌هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك جیاواز و نازاده له‌ گه‌ردیله‌یه‌کی تر به‌ینی په‌یوه‌ندیان به‌یه‌ک‌تری په‌وه هه‌ریه‌ که‌یان به‌گو‌یره‌ی سیستمی تایه‌تی خویان ده‌جولین. هه‌موو گه‌ردیله‌یه‌کیش دوو به‌شی له‌خ‌و‌گرتووه که‌به‌شی ماددی (کارلینکراوه) و به‌شی روحی (بکه‌ره).

حهیران : به‌لام چۆن ئه‌م گه‌ردیلانه‌ کار له‌یه‌ک‌تر ده‌ که‌ن گه‌ر په‌یوه‌ندیان به‌یه‌ که‌وه نه‌بیت؟

شیخ : لایبیز بۆ وه‌لامی ئه‌م پرسیاره ، تیوری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی له‌خ‌و‌گرتوو) (التناسق السابق التوحید) ی‌دان‌وه، هه‌روه‌ها ده‌ل‌یت: (گه‌ردیله‌ به‌توانای خوددا له‌جوله‌و کاردایه، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌رده‌ که‌و‌یت که‌هه‌موویان په‌یوه‌ندیان هه‌بیت پیکه‌وه به‌لام له‌راستیدا ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌نی یه‌و، ته‌ن‌ها توانایی خوودا و له‌جوله‌ی هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك ده‌کات بگونجیت له‌گه‌ل جوله‌ی گه‌ردیله‌ کانی تر‌دا و هه‌روه‌ها کاری عه‌قل و جه‌سته‌ش به‌م چه‌شنه‌یه هه‌ریه‌ که‌یان سیستمی تایه‌تی خویان هه‌یه و به‌توانایی خوددا به‌شیوه‌یه‌کی سهر به‌خ‌و هه‌لده‌سن به‌کاره‌ کانیان که‌ گونجاو هاو‌چه‌شنی یه‌ک‌ترن به‌پیی بیرو‌کی (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پیشینه‌یی) به‌جۆریك که‌مه‌حاله‌ کاری یه‌ک‌ن‌کیان دوا بکه‌و‌یت له‌کاری ته‌وی تریان و، هه‌ر کاردانه‌وه‌یه‌کی عه‌قلی جوله‌یه‌ك له‌جه‌سته‌دا دروست ده‌کات هه‌روه‌ك لکاندن و هاو‌په‌یوه‌ندی یه‌ك هه‌بیت له‌نیوه‌نیاندا، به‌لام له‌ راستیدا نه‌به‌یه‌ که‌وه لکا‌ون و نه‌کارلینکراوی یه‌ک‌ترن به‌لام ئه‌و شیاویی و گونجاندنه‌ی که‌به‌ر چا‌ومان ده‌ که‌و‌یت له‌کاریگه‌ری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پیشینه‌) که‌ خودا پنی به‌خشیوون.

حهیران : ئهم بیرو کهمه مه حال نی به به لکو ده شیت له سهر بنه مای ئهو باوه ره ی که لایبتر له سهر بیرو که ی (ده شیت) دایناوه، چونکه ئه ندیشه کردنی هیچ هاودر به کی عقلی تیا نی به.

له سهر بنه مای خودی ئهو باوه ره پرسیار ده کم، ئایا هیچ هاودر به کی عقلی ده رک ده کریت له نیوان ئهو په یوه ندیی به نادیاره ی که له نیوان روح و جهسته دا هیه؟ گهر ئهم ئه ندیشه کردنه هاودر ی عقلی نه بوو، به لکو (شیاووو که ئهم شیاوویی به، ناشکر اترو چه سپاو تره و باشترین ئاکام ده دات به ده سته وه، چی وای لیکرد له کاتیکدا هه ولده دات ده رباز مان کات له و ئالوزیی به ی که له نیوان په یوه ندی روح و جهسته دا هیه به مانها ویته ناو ئالوزیی به کی تر که زور له و ئالوزترو بی ئاکام تره؟

شیخ/ و وته کانت راسته .. و گهر نه زان بین لئی ده شیت هه تا کوتایی .. ههر به نه زانی بمینیموه، گهر ئیمه ئهو په یوه ندیی به ی نیوان روح و جهسته مان ده رک نه کرد، ئهمه ئه وه ناگه یه نیت که مه حال بیت، ته نها ده توانین له گه ل لایبتر دا بلین ئه وه (ده شیت) چونکه ئه ندیشه کردنی هاودر ی عقلی تیا دا نی به.

گهر شیاووو، هیچ شتیک رینگه مان لینا گریت که بلین ئهم په یوه ندیی به به هوی توانای خودا وه ده بیت له جیاتی ئه وه ی تیوریک لیکي بدهینه وه که ئه ندیشه کردنی ئالوزو نادیار بیت. و نزیک بینه وه له بیرو که ی (جهبری) که ناگو نجیت له گه ل دادوهری و کار به جیایی خودا دا.

حهیران : گوئیستی شیخ بووم که ده لیت/ لایبتر جیهان له و په ری ته واویدا ده بینیت، مانای ئهمه چی به له کاتیکدا ئیمه دژواری و خراپه کاری زوری تیا دا ده بینین؟

شیخ/ لایبتر به گهش بینی به ناوبانگه، هه موو شته کانی گهردون له سیستم و چه سپاوویی و رازا وه ی ده کاته به لگه بژ ته وای خودای میهره بان له سهر بنه مای بیرو که ی (هژ ته واه له بهر چاوه کان) (العله الکافیة للواقع).

میهره بانی و ته وای، خودا، هیچ گومانیکي تیا دا نی به که دروستکهری ئهم گهردونه یه و، باشترین جیهانه که عقل به شیاووی بزانیست، ئیمه ناییت وه ک تاکه رووداویک بژ کاتیکي سنوردار سهیری ئهم گهردونه بکهین و سه رنج بدهینه خراپه کاری به کان و چاکه کان له یاد بکهین.

به لکو پینوسته له سهر مان به شیوه یه کی گشتی سه رنجی هه موو شتیکي گهردون بدهین تا کو دانایی هه موو شته کانی ده رک بکهین و، کرداره خراپه کان ده بیت هه بن .. تا ..

بەھۇيانەۋە بگەينە كىردارە چاكەكان ئەم ۋەتەينى لايىنز سەبارەت بەخراپەكارى ۋەتى
 ھەلگىرانى رىيازى كەلام ۋە فەيلەسوفانى پىشخۇيم دىنئەۋە ياد.

بەتايىبەتى ۋەتەينىكى (جاحظ) كە لەۋپەرى بەرزى ۋە دانايىدە كە دەلىت / (خۇشەختى
 لەكارى دەستپىكىردى دۇنيا تا.. كۆتايى ماۋە كەى لەتىكەلبوونى چاكە ۋە خراپەۋە
 زەرەرمەندى ۋە ناخۇشى ۋە خۇشى ۋە نىزى ۋە بەرزى ۋە زۇرى ۋە كەمى دايە. ۋە
 گەر دۇنيا تەنھا خراپەكارى بوۋايە ئەۋا جىھان لەناۋ دەچوۋ، گەر تەنھا چاكەى
 رووت بوۋايە، چاكە ماناى نەدەبوۋ ۋە ھۆكارەكانى بىر كىردنەۋەش لەيە كىر دەپچىرآن ۋە
 نەبوونى بىر كىردنەۋەش نەبوونى دانايى دەخستەۋە. ۋە ھەركاتىك ھەلبىزاردن نەبوۋ
 جىا كىردنەۋەش نايىت ئەۋكاتە ئەم گەردونە بىبەش دەبوۋ لەچەسپاندن ۋە ۋەستاندن ۋە
 فىربوون كەبەمەش زانستى نەدەبوۋ ۋە رىنگاچارە نەدەبوۋ بۇ نەھىشتى خراپەكارى ۋە
 دەستكەۋتى سوۋدەمەندى ۋە بەئارام نەدەبوۋىن بەرامبەر ناخۇشەكان ۋە نەسوپاس ۋە
 پىزانىنمان دەبوۋ بەرامبەر خۇشىيەكان، نەمان دەتۋانى سەنگىنى پەخشانىك
 لەپەخشانىكى تر، جىابكەينەۋە ۋە مىلملانى نەدەبوۋ بۇ پەلەۋ پاىە، چىۋى خۇشى
 سەر كەۋتن نەدەبوۋ، كەبەماناش راستگۈيەك نەدەبوۋ كەئامازەى راستىيەكان بىكات ۋە
 پوۋچەلگەرىك نەدەبوۋ رىكخراۋەكان بىخاتەروۋ، گلەيكەرىك نەدەبوۋ كەموكۋرى
 سەرسامى ۋە ناخۇشەكانمان بۇ بەدەرىخات، ۋە ھىچ ھىۋايەك نەدەبوۋ بۇ تىز كىردى
 ئارەزوۋەكانى مەۋۇ، گەرەبى ۋە بىگەردى بۇ ئەۋ خۇدەيە كەسوۋدەمەندىيەكانى ئەم
 گەردونەى بۇ كىردىنەتە بەھرمەندى، زۇر كات زەرەرەكان بەسوۋدەمەندى بۇمان
 دەگەرپىنەۋە، كۆى ھەموۋ شتەكانى گەردون بەگشتى لەۋپەرى سوۋدەمەندىدە ۋە
 يەگىرتىيان لەۋپەرى بەھرمەندىدە)

ھەيران / بەراستى ئەۋ ۋەتەنە لەۋپەرى رەۋانپىۋى ۋە دانايىدە.

شىخ / جاحظ پىش لايىنز بەنۇ سەدە ھاتۇتە دىناۋە، دەبىنىت، ئەى ھەيران، چۇن
 ەقلى بلىمەتەكان يەككەگەرەۋە.

به به ن گریستی بلیمه نه کان

(۳)

حهيرانى كورپى ئەزەف دەلەت / چوومە خزمەت شىخ دەينىم خۇشحال و گەش بينە
وہ كتيبنكى بە دەستە وەبوو، سەرنجىم دا بەزوبانى (ئوردى) نوسرابوو) سەرم سورماو
نیشانەى سۆزو خۇشەويستى لەسەر رووم بەدەر كەوت، شىخ سەرى ھەلپرى و سەيرى
كردم و وتى / چىيە ئەمشەو بەيىچەوانەى دوينى شەو وەو، دلخۇش دەتەينم بە (بىبار)
ناوت دەينىم، ياخود بەچاوپىنكە و تەنت بەزوبانى نيشتمانە كەت، سۆزو خۇشەويستىت جولاً
بۇ وەتەن.

حهيران / بەلنى، ئەمە راستىيە كەيتى، بەلام ئەو كتيبە چىيەو باسى چى دەكات؟

شىخ / ئەم كتيبە تاييەتە بەشىخ (جسر) خودا لىنى خۇشىنى.

حهيران / شىخ (جسر) يە كىنكە لەزاناينى ھىندستان.

شىخ / نەخىر... يە كىنكە لەزاناينى ولاتى شام، بەلام وەر گىپراوہ بۇ زوبانى ئوردى و

توركى.

حهيران / ئايا، باسكردنى شىخ جسر ھاتۆتە پىشەوہ كەتۆ ھەردەم باست دە كرد؟ بەلام
باسى سىنھەمىنى سى فەيلەسوفە كەت بۇ نە كردم كە (عەمانوئىل كانت) بوو و، زۆر
ئارەزوومەندى گوئيستى باسكردنى دە كەم.

شىخ / كاتى باسكردنى شىخ نەھاتوہ، بەلام و تەو باست لەسەرى بۇ ئامادە دە كەم،
بۆئەوہى بۇ شەوى ئايندە تۆزىنەوہى لەسەر بكەين، بەلام ئەمشەو باسى رابەرى
گوماندارانى نوئى دە كەين كە (ھيوم) لەگەل (كانت) دا كەپشەواى فەيلەسوفانى نوئيە و
باوہرى بەعقل و دروستكەرى عەقل ھەيە كە (خودايە).

حهيران / مەس پەيوەندىم چىيە بەر رابەرى گوماندارانەوہ و گوئيستى باسى زۆربووم
لىيان، ھىچ ساغ پوخت و فەلسەفەيە كى دروستم لى وەرنە گرتن.

شىخ : راستە، (ھيوم) لەلاى رەخنە گرانى فەلسەفەوہ بەفەيلەسوفى تەواو بەماناى و تە
دانارنىت، چونكە ھىچ فەلسەفەيە كى تاييەتى سوودبەخشى دانەناوہ بەلكو تەنھا ھۇگرى

گومان بوو. ئىنكارى ھەموو شتىكى دە کرد، تەنانت ئىنكارى عەقل و خوداشى دە کرد.

بەلام ئەگەر كور تە باسنىكى (ھيوم) ت بۇ نە كەم، بەرزى بەر گرى (كانط) ت سەبارەت بە عەقل و بوونى خودا بۇ بەدەر ناكەوئەت، تەنانت بەرزى (ھيوم) خۆشى بۆت ئاشكرا نايئەت.

ھەيران / چۆن؟

شىخ / بەلى.. ئەى ھەيران. ئەگەر گومانى (ھيوم) نەبوايە (كانط) نەيدەتوانى ئەو تەمەنە درىژەى بەسەر بەرئەت لە دانانى نووسراو بە نرەخەكانى سەبارەت بە بەر گرى کردنى لە عەقل.

ھەيران / بەلام نازانم چۆن (ھيوم) ئىنكارى نەفس و عەقلى خۆى کرد. شىخ / ئەى سوفسەتائەكانى پىشوو لە گەل گوماندارە دیرینەكان، ئىنكارى ھەموو شتىكىان نە کرد؟

ھەيران / بەلى.. راستە.. بەلام سوفسەتائەكان

ھەلخەلە تىسنەر بوون و خەلکىيان ھەلەدە خەلەتان و گوماندارانىش بەبیرۆكەى (لەئەدرىبەى) دژوار کۆتایىيان ھات و، لەسەردەمیکدا ھاتن، فەلسەفە لەم ئاسۆ فراوانەیدا سەبوو و، ئەم ھەموو بەرھەمە زۆرە دلر فەئەى نەبوو، كە ئەو ھەموو فەیلەسوفە گەورانەى خستۆتەو لەئەو نەى (دیکارت و لۆك و لایبنز..)

ئەمانە ھەموو بە گشتى ھاوچەرخى (ھيوم) ن کەتۆ بەرپا بەرى گوماندارانى دادەنئەت. نازانم چۆن (ھيوم) لەپاش ئەم فەیلەسوفە گەورانە گومان چووو عەقل و خودىبەو؟ شىخ / ھيوم بەزانىاربەى ھەكان دەستى پىکردو رىبازى (لۆكى) گرتە بەرو ھەر وەك ئەوان ئىنكارى فکەرە خۆرسکىبەكانى کردو، ھەردوو کىيان باوەریان وا بوو، ھەموو دەستکەوتەكانى بەشەكانى زانىارى بەھزى ھەست و ئەزەمەنە بەدەست ھاتوو.

بەلام (فکەرە پىکھاتەكان) تەنھا بریتىن لە کۆمەلە فکەرەبەك، بەلام کاتىك ھاوشیوہى بەدەر ناکەوئەت لە ھەستەکاندا، بەداهینەرەكانى عەقلى دادەنئەت گەر (ھيوم) بەمەشەوہ بوەستایە، ھەر باش بوو بەلام دەلەت / لەوانەبە فکەرە خۆرسکىبەكان کۆمەلە فکەرە سادەو ساکاربن، دوور نەبە فکەرە سەرەتایىبە ئاشکراکانى عەقل لەداهینەرى عەقل خۆى یئە و، زۆر بەبوو چەلەیانە دەچئە ناخى باسەکانیوہ بەشیوہبەك ئىنكارى سیستەمى (ھزو ھۆکارەكان) دەکات.

باوه پری وایه که په پوهندی نیوان (هزو هژکار) له ویلی ئه ندیشه کانه وه بیت و هیچ سرچاویه کی نه بیت.

نیمه دیاردهیه کی په دابوو ده بینن که به دوایدا دیاردهیه کی پیدا بووی تر دیت. لاسان وایه دیارده په دابوو که ی دوو میان هژکاری دیارده په دابوو که ی یه که میانه، له گهل ئه وه ی که هیچ په پوهندی یه کی عه قلی پیویست له نیوه ندیاندانی یه که بلین دیارده ی یه که م (هویه) بۆ دیارده ی دوو هم.

به لام نیمه همیشه و راهاتوین که تم رووداوه یه که به بینن، لاسان و ابوو په پوهندی یه کی (هزو هژکار) له نیوان تم دوو رووداوه دا ه بیت، له بهر ئه وه باوه پریمان و ابوو یه که م (هزو) یه بۆ دوو هم و، بیرو که ی (هزو هژکار) فکره یه کی خودیی یه که هیچ بوونیک ی نی یه و تنها له عه قلماندا هیه.

سیستمی (هزو هژکار) تنها بریتی یه له کور تکراره ئه زمونه کانی پیشو و، سه باره ت به دوا روژ بهر گه ی که مترین دوو پات بوونه وه ناکات.

حهیران / و ته کانی (هیوم) ده باره ی نه بوونی په پوهندی له نیوان، ئه و دوو دیارده یه دا، له و ته کانی (غه زالی) ده چیت که بهر امهر (ئین روشد) و تویه تی، ههروه ک بۆت باس کردم.

شینخ / غه مبارنیم به وه ی که ټنگه یشتنت که م بوو بیت به کور تکراره که ی سیستمی (هزو هژکار) که غه زالی ئامزای بۆ کردووه، چونکه زور له فیهله سوفه گوره کان، وه ک ټو ټنگه یشتیان که م بووه له خویندنه وه ی (مها فت الفلاسفه) ی غه زالی، له بهر ئه وه به چاکی ده زانم بگه ریښه وه سر ئه و نو سراوه ی که ده باره ی ئه مه نوو سیومانو چاویکی پیدا بخشیننه وه.

حهیرانی کوری ئه ز عه ف وتی / لاپه ره کانی ئه و ده فته رم هه لدا یه وه که و ته کانی شینخ تیدا تو مار کردبو و، ئه و وتانم بۆ شینخ خوینده وه که ده باره ی غه زالی نوو سراوو. شینخ وتی / به ئی.. حهیران چیت به دی کرد.

حهیران / هیچ جیاوازیه کی / له نیوان ئه و دوو و ته یه دا به دی نه کرد، غه زالی ده لیت ئه و شتانه ی که ده بینن له په پوهه ستیوونی (هزو هژکار) ناتوانین بلین تنها هویه بۆ پیدا بوونی تم دیارده یه، ههروه ها هیو میش هه مان بیرو که ی هیه.

شینخ / نه خیر.. ئه ی حهیران، له راستیدا جیاوازی له نیوان ئه و دوو و ته یه زور مه زنه، له بهر ئه وه پیویستت بهروونکر دنه وه یه کی نوی هیه، چاک گوئیستم به.. حهیران : هه موو

لەشم، گوڤه، ئەي گەورەم.

شىخ: سوودمەند نايت و، تىنگەيشتنت ئاسان نايت گەر ئومونەي ئاگرە کەت بۆ بهينمەوه کەغزالى باسى دە کات.

چونکە تۆ گەورە بوويت و بىن گوماني لەوہى کە ئاگر سوتینەرە لەبەرئەوہ ناتوانيت دەر کى ئەم پيويستىہ عەقلىيە بکەيت بەوہى کە ئاگر پيويستە سوتینەر بیت، لەبەرئەوہ وار لەئومونەي ئاگر دەهينين و دەچینە سەر ئومونەيە کى تر. بۆ ئومونە ئەم زەيتى زەيتونە، گەر بۆ يە کەم جار لەژيانئادا بيبينيت و، مرفۇڤىڤ پىنى راگەياندى، کەوا ئەم زەيتە بەتەواوى ئاگرى لەخۆ گرتووہ کە بەسووتاندنى، ئاگرە کە بەدەر دە کەويت، ئايا.. باوہر ت بەمە دەبوو؟

حەيران/ باوہر دە کرد گەر لەبەر چاومدا تاقىبکرايەوہ.

شىخ/ گەر لەبەر چاوت تاقىبکرايەوہ، ئايا.. ئەو پيويستىہ عەقلىيەي تيادا دەبينيت، کەدان بىت بەوہى کە زەيت تواناي سوتاندنى ھەيە.

حەيران/ نەخىر، گەورەم، ھەر وەك چۆن ئەو پيويستىہ عەقلىيە بەدى ناکەم لەو ساوہرەدا کە بىت/ نەتەر اتى گليسرین تايبەتەندى تەقینەوہى ھەيە، پيش ئەوہى رابيارىيە کى تەواوم نەبىت لەرىڤگاي خويندەنە زانستىہ کان و ئەزمونە کانەوہ، شىخ/ زۆر چاکە ئەي حەيران، ئەم ئومونەيە کە باستکرد باشتەر لەئومونەي زەيتە کە و، ئىستاش پىر سيارىڤى تازەت لىدە کەم، گەر جەستەيە کمان خستە بەردەمت، کە لەژيانا نەت ناسىيىت و گوڤىستى نەبوو بيت و پىر سيارمان لىکردىت، ئايا پيويستىيە کى عەقلى ھەيە کە بەسەر تايستە پىيىت کە باوہر بھينيت بەوہى کە ئەم جەستەيە تەنھا بۆ پىر کردنەوہى بۆشايىيە کە، تۆ چى دەئىيت؟

حەيران/ مەن دەئىم.. پيويستىيە کى عەقلى زۆرم لىدە کات کە باوہر بھينم بەوہى کە ھەموو جەستەيە کە لىڤىڤىڤ پىر دە کاتەوہ.

شىخ/ بۆ چى؟

حەيران/ چونکە.. بە کارىڤى سەرەتاو ئاشکراي دادەنم.

شىخ/ ئەي بۆ چى تواناي زەيت بۆ سوتاندن و تواناي نىز اتى گليسرین بۆ تەقینەوہ بە کارىڤى ئاشکراو سەرەتايى دانايىت.

حەيران/ چونکە مەن لە کارە ئاشکرا سەرەتاکانى نابىم و، ھىچ پيويستىيە کى عەقلى تيادا نابىم کە ئەم ئاشکرايى و سەرەتايىيە بەسەر مەدا بسە پىيىت.

شىخ/ ئەمانە راستى رىبازە کەي غەزالىن. و غەزالى ھەر لەسەرەتاوہ بەھىچ شىوہيە کە

بەيەك گەيشتنى بلىمەتەكان

ئىنكارى بىرۈكەي (ھۆۋ ھۆكارى) نەكردوھ و، دووريشە لەوھى ئىنكارى بىكات، بەلام دەلىت ئەو دياردەيەي كە بە (ھۆ) ناۋى دەيەين، داۋاي (پىۋىستى عەقلى) ناكات بۇ روۋدانى ئەو كاريگەرەي كە بە (ھۆكار) ناۋى دەيەين.

عەقلى ئەو پىۋىستىيە عەقلىيە لەخۇيدا نايىت كە بلىت ئاگر سوتىنەرە و پىۋىستى بەسوۋتەمەنى ھەيە ۋەك (دار)، بەلام بەتاقىكر دىنەۋە يىنى.. دياردەي سوتاندن بەھۆى نىزىك كىردىنەۋە و تىلكاندنى ئاگرە بۇ دارەكە، ئەم دياردەيەش، دياردەيەكى گونجاۋە باۋەرم ۋايە.. كەئاگر ھۆيەكە بۇ سوتاندن.

گەر ئەم ھۆ گونجاۋە نەبۋايە كەعەقلى دەيىنىت بەسەريا نەدەسپىنرا پىۋىستى باۋەرىنى ئاگر بۇ سوتاندن، ۋەك باۋەرىنىان بەپىۋىستى پىر كىردىنەۋەي كەلىنىك لەلايەن جەستەۋە.

بەرپاستى غەزالى دەيەۋىت بەمە بگاتە ئەو تەيەي كەدەلىت / لەبەر ئەۋەي تايەتمەندى سوتاندن بوۋنى زۆر گىرنگ نىيە و، لەپىۋىستى عەقلىدا نىيە كەئاگر سوتىنەر بىت و، دەتوانىرا ئەم تايەتمەندىيەي ئاگر پىچەۋانەي ئەم سىفەتەي بوۋايە و، ئەۋەي كەتايەتمەندى و سىقاتى بەئاگر و بەھەموو شتىك بەخىشيوۋە، ھەر خۇى دروستكەرىتى و ھەر خۇىشى دەتوانىت ئەم تايەتمەندىيەيان، لى دىمالىت، بەلام (ھيوم) ھەر لەبەرەت و بناغەۋە ئىنكارى سىستىمى (ھۆۋ ھۆكار) دەكات، تەناتە ئىنكارى عەقلى و خۇدى خۇى و گەردون بەگشتى دەكات و دەلىت / گەر ئىمە باۋەرمان بەبوۋنى ئەو شتە بىت كەھەستى پىدەكەين، ئەۋا ئەۋ باۋەرە لەۋ ساتەي كەھەستەۋەرە كاغان كارىگەرى شتە كاغان بۇ دەگۈزىتەۋە و پالمان پىۋە دەنىت كەدەر كى بوۋنى بىكەين، بەلام ھىچ بەلگەيەك نىيە كەزۇرمان لىبكات باۋەر بەبوۋنى ئەو شتە بىنىن گەر شارراۋە بوۋ لەلايەن ھەستەۋەرە كاغانەۋە.

ۋەك چۈن نەبوۋنى بەلگەيەك كەزۇرمان لىبكات باۋەر بەۋ شتە بىنىن كەتەمىرۇ بىنىۋمانە و، ۋازمان لىھىنان و، بۇ رۇزى دۋايى گەپىنەۋە سەرى، ئەۋا ئەۋ شتە، ھەمان شتە كەرۇزى يەكەم بىنىمان و، گىرنگى يەكەي لەۋەدايە كەئىمە دوو شتمان بىنىۋە و، ۋىلى ئەندىشەمان ۋامان لىدەكات كەئەم دوو شتە بەيەك شت بىنىن.

كەۋاتە، ئىمە، ھىچ شتىك لەجىھانى دەرەكى نازانن تەنھا ئەۋ شتاتە نەيىت كەلەمىشكەماندا ھەيە لەدەرك كراۋە ھەستىەكان و ھەموو ئەۋ شتاتەي لەگەردوندا ھەن بىرتىن لەۋ فەكرانى كەبەدەرك كىردن بەدەستى دەھىنىن و، ھىچ شتىك بىجگە لەمانە لەگەردوندا نىيە.

جەۋھەرى ھەموو شتېك گەر ماددىي يېت ياخود روحي.. بوونى نىيە.
 ئايا ھيوم لە گو مانە كانيدا گەشە دە كات؟ نەخىر نزم دەيئەو و دە كەويئە گىزاوئىكى
 بى سەر و بنەو كاتېك گو مان لەخودى خۆى و عەقلى دە كات و دەلئىت / لەبەرئەو و
 زانبارىيە كاغان ھېچ سەر چاۋەيە كى نىيە گەر كارىگەرى ھەستە كان نەيىت.
 ئىمە لە ھەستەكراۋە كاندا ھېچ شتېك نابىيىن كە بە (عەقلى و خود) ناوبىرئىت، كەواتە
 ئەو عەقلى و خودە بوونيان نىيە كە ئىمە ناويان دەبەين.
 ئەم و تەيە ئەو تېگەيشتەم پىندەبەخشىت كەبلىم من، خودو عەقلىم ھەيە و، زنجىرە
 ھەستېك لە ناخدا ھەيە لە گەل فەكرە يەك لەدوايە كە كاندا كە بە (خودىكى ژىر) ناويان
 دەبەم.

و شەي خودو عەقلى تەنھا لەوئىلى ئەندىشەماندا ھەيە.
 ھەيران / ئەمە، سەيرە.

شىخ / بەلئى.. بەم چەشەنە ئەم پىاۋە ژىرە بەئاشكرا دووچاى ھاودزى و
 پىنچەوانەيىيە كانى عەقلى دەيئەو.

سەبارەت بە (شت) دەلئىت / تەنھا لەفەكرە كانى خۆماندا ھەن و، فەكرە كاغان، برىتىن
 لەبەر ھەمى ھەست كەردغان بەشت.

پىناسەي شتە كان دە كات بەو وى كەبرىتىن لەفەكرە كاغان و، پىناسەي فەكرە كاغان
 دە كات بەو وى لىكەوتەي كارىگەرى شتە كانن،
 لەپاشدا ئىنكارى ھەردو بەشە كە دە كات،

ھەيران / زۆر ئاسايىيە، ھيوم لەپاش ئەو وى ئىنكارى خودو عەقلى خۆى و گەردون
 بە گشتى بكات، ئىنكارى خوداى پەروەردگارىش بكات، ھەروەك شىخ فەرمووى.

شىخ / بەلئى.. بى باۋەرى بەبوونى خودا ئاسايىيە بۆ مەزۇفېك كە ئىنكارى بى سنورى
 ھەيىت بۆ ھەموو ئەو شتەنەي كەبوونيان ھەيە، گەر ئاگادارى بەلگە كەي يىت بۆ
 نەبوونى خودا، بۆت ئاشكرا دەيىت كە ئەم پىاۋە چەند بى بارە لە فەكرە كانيدا.

ھەيران / بەلگەي چىيە بۆ نەبوونى خودا؟

شىخ / دەلئىت / ئىمە ھېچ شتېك دەر بارەي (ھو) نازانين تەنھا ئەو نەيىت رووداۋىكى
 پىنشوو، كەپىش روودانى ھۆكارە كەي بەرچاۋمان دەكەويت.

كەواتە دەيىت ھەردو رووداۋە كە بىيىن، رووداۋى پىشوو وەرۋاۋى دواى ئەو
 (بوونى ئەم گەردونە ئاماژەي بوونى دروستكەرە كەي ناكات، تەنھا لە حالەتېكدا نەيىت
 كەئەيش بىيىنى دروستكراۋ دروستكەرە بە گشتى پىكەو).

بەيەك گەيشتنى بليمەتەكان

حهيران/ خودايمان پاريزنت لەم گومراهيە ئاشكرايە.
شيخ/ ئەمە، لە گومراهي زياترە بەلكو سوره لەسەر بېرۆكە ھەلەكەي خۆي، تەنانەت گەر خودا زاتى خۆيشى بۆ بە بەدەرخات، وەك ئەو ھىوم خۆي خوازيارىتى و، چۆنىتى دروستکردنى گەردونىشى پيشان بدات بە گوێرەي داواكارىيەكانى خۆي، ھەر سور دەيىت لەسەر ئىيكارىيەكەي ھىوم دووبارە دەگەيژتەو بۆ و تەكەي پيشووي لەسىستى (ھۆ و ھۆكاردا)، ئەم دياردەيە، دياردەي تری بەدوادا دىت و ھىچ پيويستىيەكەي عەقلى لەم دوا بەدوا ھاتەندا ئىيەكە پيويستى خودا وەك ھۆيەك دايىت بۆ بوونی خودا و دروستكراوەكانى.

بەدەرخستنى ئەم بىرورا پووجەلانە بۆت، تەنھا بۆ ئەو ھىومە پيويەري ئەو ھەروردیيەي لەنيوان (لايىز) كە پيش ھىوم ھاتوو و كانت كەدوا بەدواي ھىوم ھاتوو. ھەيران/ سەرنج ئەدەم شيخي گەورەم زۆر ئاماژەي (كانت) دەكات و ناوي دەخاتە ريزى غەزالي ھەو بەچەشنك و اي ليكرەدوم سۆزىكي مەزەم ھەيىت بۆ خويىندەو ھىومە فەلسەفەكەي لەبووندا.

شيخ/ ترسناكترين شت لەسەرت ئەو ھىومەكە بەتەنھا فەلسەفەكانى كانت بھۆيىتەو بەبى مامۇستايەكي رىپيشاندەر و روناككەر ھەو كە ئەو كەندو لەندو ئالۆزىانەي كە لەوتەكانيدا ھەيە بۆت بەدەرخات و، (كانت) دان بەو ھەدا دەيىت كە ئەم ئالۆزىيە لەفەلسەفەكانيدا بۆ گەورە فەيلەسوفەكانى نووسيو ھە.

لەو ترسناكتر ئەو ھىومە ئەو نووسراوانە بھۆيىتەو كەخەلك لەسەر كانت نووسيوويانە و سەرسام دەو ھەستيت لەنيو ھەند كۆمەلەي كە بەگەورەترین باو ھەردارى دەژميرن و، كۆمەلەيكي تر كە بەگەورەترین بى باو ھەري دادەنن. ھەيران/ ئەي راستىيەكەي كامەيە؟

شيخ/ راستىيەكەي ئەو ھىومەكە فەلسەفەكانى كانت ھىچ گومانىكي تيادا ئىيە و، يەكەي كە لەباو ھەرداران بەبوونی خودا و، زۆر بەدلسۆزانە خزمەتى ئەم باو ھەري كەردو ھە. بەلام دواي ئەو ھىومەكە ئامادە كەرد بۆ بەرەنگارىکردنى گومانداران و بى باو ھەران و، رور تىژ كەردنەو ھىومەكە چەكەي و اي ليكرەد تەنانەت خۆيشى نەتوانا يىت لەبەكار ھيئانيدا. ھەيران/ ئەمە، سەيرە، چۆن باو ھەردار دەيىت بەبوونی خودا و، لەھەمان كاتدا چەكەك دروست دەكات بۆ بەرگريکردن لەم باو ھەري، كەلەپاشدا خۆي نەتوانا دەيىت لەبەكار ھيئانيدا.

شيخ/ (كانت) لەبەرگريکردن لەعەقل لەيەكچوونىكي زۆري ھەيە لەگەل

(سوكر اتدا) و لەباوە پەيدا لە ئىبن روشت دە چىت و، گومانە بەر فراوانە پوو چەلە كەى (هيو مى) پىشەواى گومانداران، (كانتى) ترساندبوو، وەك چۆن گومانى سەفسەتايە كان (سوكرات) يان ترساندبوو، ويستى ھەروەك (سوكرات) بەرگرى لەعەقل بىكات، تاوھ كو جارىكى تر بە دەريىخات كە زانىارى تەنھا بەھۆى ھەستەو بە دەست نايەت بەلكو بەھۆى ئەو عەقلەو دە بىت كە دەتوانىت ھەست بىكاتە كارىكى رەوا بۆ عەقل و ھەروەھا ئەوانەيشى كە لە پىشت ھەستەو ن و ھەست پەيوەندى لە گەلىاندا نىيە و، زۆر بەرزو گەورە بوو لە بەرگرى كردنە كانيدا لەعەقل.

بەلام پاش بە دەرخستنى بنەماو پاىە كانى عەقل و بەلگە ھىنانەو لەسەر تواناو ھىزى عەقل و ئاشكرا كردنى ياسا خۆرسكىيە كان و روونكردنەو شتە ئاشكرا بى گومانە جىگىر كراوھ كانى ناو عەقل، باوەرى واى ھىنا وەك چۆن ئىبن روشت پىش ئەو باوەرى و ابوو، بەلگە تىۆرىيە عەقلىيە پىكھاتووھ كان، عەقل دوو چارى ترازاندن و سەرسامى دەكەن، ھەروەك (ئىبن روشت) رىيازىكى دىكەى بۆ خۆى ھەلئىژارد لە بەلگە خوازىدا بۆ بوونى خودا، بەلام زۆر سەر كەوتوو نەبوو لەم ھەلئىژاردنەيدا.

وتە كانى (كانت) ت بۆ كورتكراوھ و ساكار دەكەم، بەسەدەترىن شىواز، ھەروەك چۆن ھۆگرى ئەم شىوازەم كردووت، لەبەر ئەوھ تىكايە چاك گوڤىستىكى بە. ھەيران/ بەلئى، گەورەم ھەموو لەشم گوڤى دە بىت.

شىخ/ (كانت) ئەم پرسىارە دەكات: - ئايا عەقل لەخودى خۆيدا ئەو توانا تايەتىيەى ھەيە كەواى لىبىكاتەت بىتوانىت بىگاتە پىكھىنانى دروستكردى بىرپارە كان بەى پەنا بردنە بەر ھەست و ئەزمون؟ و سنورى ئەو توانايە چەندە؟

(كانت) بۆ وەلام دانەوھى ئەم پرسىارە پاش گەشە كردنى فەلسەفە كەى كىيى (رەخنە گرتن لە عەقلى پوخت)ى دانا كە بەھاترىن كىيىيەتى لەبوارى بەرگرى كردن لەعەقل.

بەلام وەلامە وردە دوورو درىژە كەى بۆ ئەم پرسىارە كە پەيوەستە بە چەند بنەمايە كەوھ سەرەتا بۆت كورت دەكەمەوھ و دەپىخەمە بەرچاوت كەتۆزىنەوھ و باسە كانمانى لىدە كەوڤتەوھ، (كانت) دەلئىت/ سەرچاوھ كانى زانىارى بەھۆى (ھەست و عەقلەوھەيە). ناتوانىن تەنھا بەھۆى (ھەستەوھ) زانىارىيە كانمان بە دەست بەيىن، وەك چۆن ناتوانىن تەنھا بەھۆى عەقلەوھ زانىارىيە كانمان بە دەست بەيىن.

لەعەقلدا بىرۆ كە خۆرسكىيە چەسپاوھ كان ھەيە كانت بە (ياسا رىكخراوھ كانى عەقل) ناويان دەبات كە عەقل بەھۆيانەوھ دەتوانىت دەر كى ئەو پەيوەندىيە لەبەرچاوانە

به يه ك كه پښتنى بليمه ته كان

بكات كه له نيو ان كارلنكر او انى هه ستدا هه يه و پښى ده گات؛ به هوى هه ستوه (دهر ككراوه هه ستيه كان) پښكديت و به هوى دهر ككراوه هه ستيه كانوه (دهر ككراوه عه قليه كان) دروست ده بيت.

گرنگرښى هم فكره و ياسا خورسكيانه (فكره و چهرخ و شوين و سيستمى هزو هز كاره).

عه قلى به هوى تواناى ياسا رڼكخراوه كانى يه وه ده توانيت، له خودى خويدها بريار دروست بكات و هيچ په نا نه باته بهر هه ست و همز مون. به لام هم توانايه يه و عه قلى، سنورداره و پيوسته به ديارده كانى هه ستوه، گر عه قلى هه وليدا دهر باز بيت له گوره پاني هم دياردانه و، بچيته ناخى خودي شته كانوه دوو چاري هه له ده بيت و، پيشه و كاري ميتاهيزيكي نه وه به ده ست نيشانى جيگاي نه وه هه ليه بكات كه دوو چاري عه قلى ده بيت له چوونه ناو جيهانى پشت هه ستوه، چونكه جيهانيكي شارراوه يه،

حهيران/ نه مانه وى كه گوښيستي بووم شتيكي نوئى تپادا نى يه، به لام له و ته يه تيناگم كه ده ليت/ عه قلى له خودى خويدها تواناى دروستكردنى برپاري هه يه به يي پښيستي (هه ست) و، و ته ي، به وه وى كه عه قلى نه توانايه له تپه پرېوونى له چوار چيوه وى هه ستدا.

شيخ/ له راستيدا (كانت) له م بنه مايانه دا شتيكي نوئى داهينه رى جوانى نه خستو ته وه، به لام بليمه تى نواند له چه سپاندن و به لگه خوازي راستى و ته كانى. مانه وه وى كاره كانى عه قلى ته نها له چوار چيوه وى هه ستدا كرداريكي راسته و گومانى تپادا نى يه، هه رچه نده ناكامه به ده سته اتوه وى كانى (كانت) سه باره ت به مانه وه وى عه قلى له چوار چيوه وى هه ستدا بى هه له نى يه.

حهيران/ تيناگم، تكا.. له شينخى گه ورم ده كم زياتر بوم روون بكا ته وه. شيخ/ (كانت) ده ليت/ هه سته كان له رڼگاي هه سته ورمه كانوه به چرى و تيكه لاوې و چوونه ناو يه كى و جزواو جزوره وه ده گن به عه قلى.

عه قلىش رڼز به ندى و پولىن كراوى و جيا كراوه يي و هريان ده گريت و، هاوه ليتى له نيو انياندا دروست ده كات و له يه كيشيان دورده خا ته وه و هه نديكيان پيش ده خات و هه نديكي تريان دوا ده خات و گرنگى ته دات به هه نديكيان و هه نديكي تريان پشتگوئى ده خات، عه قلى له م شتانه به گشتى (دهر ككراوېكى هه ستى) پښك ده هينيت.

له پاش نه وه وى عه قلى هم دهر ك كراوه هه ستيانه وى به ده ست هينا، به يي همز مون و هه ست دهر ك كراوه كانى عه قلى و برپاره نوپكانى به ده سته كوت.

ئایا بە چ توانایەك عەقل ئەم کارانە دەکات؟

هەستەکان تەنھا وینەى شتەکان بۆ عەقل دەگوازیتمو، بەلام پەيوەندىیە بەرچاوەکانى نێوەند شتەکان بەیى جیاوازی رینکخستەکانى چەرخ و شوین یاخود هۆکارى هەندىکیان لەسەر هەندىکی تریان. ئەم پەيوەندىیە عەقلىیەى نێوەند شتەکان لە وینەى شتە هەست لیکراوەکاندا بوونیان نى بە کەواتە عەقل لەکیۆ ئەم بېرپارە نوێیانە دەخاتو، کەلێکەوتەى ئەم پەيوەندیانە.

ئیمە سەیری دوو ژمارەى جیاواز دەکەین، بەلام دەتوانین بەهۆى کۆکردنەوە ئاکامێک بەدەستبەینین کەجیاوازی لەئاکامى لیکدانیان.

گەر ئەم دەرك کردنە تەنھا بەهۆى هەستەو بێت هیچ پێوستى نەدەکرد کە ئەم کردارە ژمیریارانە جیاواز بن، چونکە چاوە تەنھا یەك شیوەى وینەمان دەداتى کە هەرگیز ناگۆریت و، هەر بەهەمان شیوەیە دەرك کردمان بۆ ئەو پەيوەندىیەى لەنیوان هۆو هۆکاردا هەیه، چونکە هەستەکانمان وینە دیاردەکانمان بە هەتو شەوێ و یەك لەدواى کى پیشان دەدات و، هەرگیز ئەو پەيوەندىیەى هۆو هۆکارى بەپیشان نادەن، ئایا چۆن ئیمە ئەو پەيوەندىیە بزانین؟ و چۆن دەركى ئەو ئاشکرا سەرەتاییانە بکەین بەوێ کە هەموو هۆکارێک هۆى هەیه؟

لێرەدا (کانت) دەگاتە ئەو بیروکەیهى کە دەلێت/عەقل خاوەنى یاسای رینکخراوى خۆرسکى، کە بەهۆیانەو دەتوانیت دەركى هەستەکان بکات و بیانگۆریت بۆ دەرك کراوەکانى هەست و لەپاشدا بەهۆى دەرك کراوەکانى هەستەو دەگاتە دەرك کراوەکانى عەقل بەگشتى کە عەقل خۆى پاش ئەم کردارانە بېریارى نوێ دروست دەکات کە بەهیچ شیوەیەك پەنا ناباتە بەر هەست؟

لەکۆمەڵەى فکەرەکانى عەقل و یاسا خۆرسکى بەکانیەو، فکەرەى چەرخ و شوین دەرك دەکەین، کە ئەم دووانە عەقل لەرێگای هەستەو نایان گاتى، چونکە لەشتدا بوونیان نى، هەتاکو هەست بیان ناسیت.

بەهۆى بیروکەى چەرخەو مەرووف دەستیشانى کاریگەرەکانى هەست دەکات و بەگوێرەى رێزبەندى بەیەك بەدواى کەکانى چەرخ رێکى دەخات و، بەهۆى بیروکەى شوینەو شان بەشانى عەقل لەنیوان کاریگەرەکانى هەستدا دەرواى یاخود دەست بەردار دەبێت لییان و لەمیشکیدا بەگوێرەى شوین رێکیان دەخات کە بەهۆیەو دەرك کردنەکانى دادەریژیت، گەر بیروکە چەرخى و شوینى بەبە چەسپنراوەکانى عەقل نەبوا، عەقل نەتوانا دەبوو لەهەموو دەرك کردنیك و نەیدەتوانى پەيوەندى بەکانى عەقل

به يه ك كه پښتنى بليمه ته كان

له نيوه نده شته كاندا كه له بهر چاون ناماژيان بؤ بكات و، ههروه ها نه توانا ده بوو له دهه بريڼى بېرياره نويى په پيوسته كانى شويڼ و چهرخى شته كان، له بهر نه وهى هم مو باه ته ماتماتيكيه كان برتڼ له پيوهندي و رڼزه شته كان به پيوسته بوون به چهرخ و شويڼ وه، چونكه نه ندازه پيوسته به شويڼ وه و، ژميريارى كه برتڼي په له ژميره دوو باره ويه كه له دوايه كه نه مېش پيوسته به دهر ك كردنى چهرخ وه / كه واته بنه ماكانى ماتماتيكي برتڼ له بنه ما عقليه خورسكى په هه لقولاوه كانى سروشتى عقل خوى. كه به يڼ پيوستى نه زمون دهر ككرو زانراون، له موه به زمان به دهرده كه وڼت كه بنه ما ماتماتيكيه كان هه موويان به گشتى راست و دروست و بڼي گومان و، مه خاله گومانى ليڼكرڼت و هه له به كي تبادا به دى بكرڼت، ياخود... نه نديشه ي پڼچوانه ي نه م راستيه ي ليڼكرڼت، نيمه ده توانڼ نه نديشه ي نه سوتڼه رى ناگر بكهين (وه كه غه زالى ده لڼت) به لام هه رگيز ناتوانڼ بليڼ / (يه كه نيوه ي دوو نى يه) و ههروه ها هيلى راستى نيوان دوو خال كورت ترين هيل نى يه. چونكه بنه ماكانى ماتماتيكي هه لقولاوى سروشتى عقل خويه تى.

ههروه ها وه كه چوڼ عقل به تواناى بېرؤ كه ي چهرخ و شويڼ كه له مېشكدا هه به، ههسته كان بگورڼت بؤ دهر ك كراوه كانى ههست و ههروه ها ده توانڼت به هوى ياسا رڼكخراوه خورسكى په كانى تربى يوه هه لېسڼت به بهر اوږد كردن و شيكارو پڼاسه كردن بؤ نه دهر ك كراوه ههستiane، تاوه كو دهر ك كراوه عقليه كانيان لڼى به ده سته پڼڼڼت و بېرياره نوڼكانى ليڼيك به پڼڼڼت به يڼ په نابردنى بؤ ههست و، گرنگرڼ ياسا رڼكخراوه كانى عقل (ياساى هؤو هؤكاره) كه به هؤيه وه دهر ك كردنڼكى پوخت دروست ده كهين، هه موو گورانيك پيوستى به هؤو هؤكار هه به و، به تواناى نه م ياسا گرنگى په خورسكى په عقله وه ده توانڼ شاره زاي هه موو ياساو سيستمه كانى سروشت بڼ.

ههيران / نه م هه مووى روون و ناشكرايه، گهر عقله ي نيمه خورسكيانه دهر كي بنه ما گرنگه كانى ماتماتيكي بكات و، دهر كي ياسا كانى زانڼت به هوى تواناى ياسا گرنگه هؤو هؤكاره كانى عقله وه بكات، كه واته (كانت) چوڼ ده لڼت / تواناى عقل ښورداره و پيوسته به ديارده كانى ههسته وه.

شيخ / گهر هه نديك چاوه روان بويتايه ده مگه يانڼته وه لامى نه م پرسياره.
له سه رتاوه كورتكراوه به كي (كانت) م سه باره ت به (تواناى عقل) پڼشكش كردڼت و، نڼستاش كاتى نه م هاتووه و ته كانى دهر باره ي (نه تواناى عقل) باس بكهين.
پاش نه وهى (كانت) بهر گرى له تواناى عقل كرد دزى نه موانه ي كه عقليان له پڼش

نهمون و تاقیکردنمه کاندایه تابلویه کی به تال دانهنا و ههروهه دژی نهوانه کی گومانیان له عقل هه بووه و ئینکاری بوونیان ده کرد، پاش نهوه بۆت دهر کهوت که (کانت) به لگه کی له سهر عقل هینایه وه به وه کی که خاوه نی توانایه کی خۆرسکی به بۆ ریکخستن و ریزبه ندی و شیکار و پیناسه و ئاکام خوازی و دروستکردنی برپاره راست و دروسته کان، له پاشدا ده لیت / نهم توانایه کی که له عقلی پوخندا هه به بۆ دهرک کردن له چوار چیوه کی نهوه به شه (دیاردیه به) که ههست دهر کی ده کات، چونکه گهر عقل به توانا بێت به هژی هیزه فکره خۆرسکی به کان و یاسا ریکخراوه کانی به وه پیکهینانی دهر ککراوه کانی ههست ده کات و له پاشدا دهرک کراوه کانی عقل دهرک ده کا، نهوه کاتهش پیوستی به (کههسته) ده بێت بۆ پیکهینانی نهم دوو دهرک کردنه.

نهوه کههسته نهش بریتین له ههسته کانی و له بهر نهوه کی ههسته کان ته نه روا له ته شته کان دهرک ده کهن و ناچه ناخی نهوه شتانه کی که ههستیان پیناکریت. عه قلمان له خودی خۆیدا به ته نه ناتوانیت به چیه قولای ناخی شته کانه وه.

گهر بمانه ویت ناخی شتیک له خودی خۆیدا بزانین به هه مان یاسا کانی عقل که ته نه دهر کی روا ته که کان ده کات، دوو چاری هه له ده بین و، کاری میتافیزیکی نهوه به ئامازه کی شوینی نهوه هه له به بکات، که عقل دوو چاری ده بێت له کاتیکدا که ده به ویت له سنوری چوار چیوه کی دیارده کانی ههست تیپه ریت و بگاته نهوه راستیه بێ کۆتایی به که له پاش ههسته کانه وه هه به،

حهیران / مانه وه کی عقل ته نه له چوار چیوه کی ههسته کاندایه راست و ئاشکراو بێ گومانه.

کهواته نهوه ئاکامانه چون راست نین که (کانت) له مانه وه کی عقل له چوار چیوه کی ههستدا به دهستی هیناوه، وه که شینخی گهرهم ده لیت،

شینخ / ئا... لیره دا مه بهستی وته کاتم سه باره ته به (کانت) به ده ره که ویت و خالی جیاوازی بیرو باوه ره کانی تیادا به دی ده کریت، که هه ندی کهس لهو که سانه کی دانه نین که بێ باوه رن به بوونی خودا و ههر لیره دا که لێن له هه ندی له فکره کانی نهم پیاوه مه زنه به ده ره که ویت، نه مهش نه توانایی عقلی (کانت) به ده ره خات، ههروه که چون غه زالی له نه ندیشه کانیدا بۆ سه ره تاو کۆتایی و بێ کۆتایی چه رخ و شوین له گه ل ئیین روشدا دوو چاری وێلی نه ندیشه بوونه ته وه.

(کانت) نه توانا بوو له به ده رخستنی به لگه خوازی پیکهاته عقلیه کان، ههروه که کانت وه کو غه زالی ده لیت / گهر عقل هه ولیدا بریاری سنورداری و بێ کۆتایی نهم گهردونه

بەيەكت كەيشتى بلىمەتەكان

بدات بەگوئىرەي شوين، دەكەۋىتە ھەلە و ھاۋدۇيى يەۋە. چونكە ئىمە لەلایە كەۋە ئەندىشە مان وایە كەلەدۇاى ھەموو سنورىكەۋە شتىكى دوورتەر لەو ھەيە و لەلایە كى ترەۋە مەھالە لامان، ئەندىشەي بى كۆتايى بكەين لەخودى خۇيدا و، ھەرۋەھا گەر عەقل ئەندىشەي ئەۋە بكات بەۋەي كە گەردون سەرەتايە كى ھەيە لەچەر خەدا. بەھەمان شىۋە عەقلى دوچارى نەتوانايى دەيىتەۋە، چونكە ئىمە نەتواناين ئەندىشەي بى كۆتايى ھەتا ھەتايى بكەين كەھىچ سەرەتايە كى نى يە، ۋەك چۆن نەتواناين لەئەندىشە كەردنى ئەۋ چەر كەيىي كەبەسەرەتايى دەست پىنكەردنى چەر خ ناۋدەبىت، چونكە ناچار دەيىن لەپاش ئەندىشەكەردنى ئەۋ چەر كەيە ئەندىشەي پىش ئەۋ چەر كەيە بكەين، بەھەمان شىۋە دەيىن لەئەندىشەكەردنى عەقل بۆ زىخىرە بى كۆتايى يەكانى (ھۆۋ ھۆكار)، چونكە لەلایە كەۋە ناتواناين ئەندىشەي زىخىرەي بى كۆتايى بكەين و، لەلایە كى ترەۋە عەقلمان نەتوانايە لەئەندىشەكەردنى ھۆكارى يەكەم بەيى ھۆكارىكى تر و بۆ ئەۋەي لەم ھەموو گىژاۋە رزگارمان يىت پىۋىستە دەر كى بىرۋەكەي چەر خ و شوين و ياساى ھۆۋ ھۆكارو ھەموو ياسا رىنكخراۋەكانى عەقل بكەين بەۋەي كەكارىان بەگشتى لەچوار چىۋەي دەر ك كراۋەكانى ھەستدايە واتە لە چوار چىۋەي ئەۋ دياردا نەدايە كەھەست دەر كى دەكات. گەر بمانەۋىت دەر كى ئەۋ شتانەي پشت ھەست بكەين دووچارى ھەلەۋ گىژاۋ دەيىيەۋە.

ھەيران / مانەۋەي عەقل لەچوار چىۋەي ھەستدا ھىچ ھەلەيە كى تپادا بەدى نەكرا، كەۋاتە ھەلەكانى (كانت) لەئاكام خوازىيە كەيدا لەكويدا بەدەر دەكەۋىت؟ شىخ / ئەمە راستە، بەلام (كانت) لەئاكام خوازىيەكانىدا توۋشى ھەلە بوۋە. كاتىك گومانى و ابو (گەر ئىمە ھەولماندا بەۋەي عەقلىكى تىۋرىي بەلگە بۆ بوۋنى خودا بەيىنەۋە دووچارى ھەمان گىژاۋ دەيىن).

ئىمە لەگەل (كانت) دا لەسەر ئەۋ وتەيەي رىدە كەۋىن كەدەلەيت / ياسا رىنكخراۋەكانى عەقل لەگۆرەپانى دياردەكانى ھەستدا دروست دەيىت و، ھەرۋەھا باۋەر بەۋ وتەيەيشى دەيىن كەدەلەيت / ياساكانى ھۆۋ ھۆكارە گرنگەكان لەچوار چىۋەي ھەستدا دروست دەيىن.

بەلام ئايا ئەم گەردونە بەگشتى و بەشەكانى يەۋە بەشىك نىن لەھەستپىنكراۋەكان ئەي ھەيران. و بەۋەي تواناي ياساى ھۆۋ ھۆكارە گرنگەكانەۋە ۋەك كانت دەلەيت بىرئارى ئەۋە ئەدەيىن كەھەموو گۆرانيك پىۋىستى بەھۆكارىكە و ھەموو ھۆكارىكىش پىۋىستى بەھۆ ھەيە.

گەر ئىمە ديار دەيەك لە ديار دە بچوو كە كانى ئەم گەردوونە بېنين پريارىكى گىرنگى لەسەر دەدەين بەو ەى ئەم ديار دەيە ەۆيەك ەيناويتە بوونەو.

گەر ئىمە پريارى گىرنگى ەموو ديار دەيە كى بچوو كى ئەم گەردوونە بدەين، كەپنويستيان بە ەۆ ەيە، ئايا ەقلمان داواى ئەو ناكات كە پريارى بوونى ەۆيە كى تەواو بدەين بۆ ەبوونى ئەم گەردوونە ەستېنكراو گۆراو؟

(كانت) زۆر راست بوو لەو ەدا كە دەتت، ەموو ەمۆلدانىكى ەقل بۆ گەشتن بەناخى سەرچاوى راستىە كان ەمۆلدانىكى بى ەوودەيە و، ەروەها راستى ووت كاتىك كەروونى كەدەو، ەقل ناتوانت بۆ دەر كى ناخى جىهانى پشت ەستە كان كە جىهانىكى شارراو و ناديارە لە گۆرەپانى ديار دە ەستىە كان تېپەت، بەلام لە چوارچىو ەى ئەم جىهانى ەستەدا لەدل و دەروغماندا پىوستىيە كى ەقلى دەر كى ئەو دەكات كە ئەم ەستكراو بەرزانە بە گشتى پىوستيان بە ەۆيەك ەيە بۆ بوونيان و، زەرەرمەند ناين گەر ئەو وىلى ئەندىشەيە سەربكات بۆ ناو ەقلمان و زۆرمان لىيكات بەو ەى، كە ەموو ەۆيەك بە ەۆيە كەو بەندە و پىش ەموو چەرخىك چەرخى تر ەبوو و، داواى ەموو شوينىك شوينىكى تر ەيە.

ەروەها لەدەرك كەردنى ديار دە بچوو كە كانى رۆزانەى ژيانمان ئەم وىلى ئەندىشەيە ەۆگىرمانە و جيانايتەو ەلمان بەلام لەگەل بوونى ئەم وىلى ئەندىشەيش ئىمە دەر كى ئەو دەكەين كە ئەم ديار دە بچوو كانە ئاكامى ەۆيە كن و، ەيچ كاتىك بە خەيالمان دانايەت ئىنكارى ئەم ەۆيە بكەين بە بەهانەى ئەو ەى كەو وىلى ئەندىشەيى ەقل داواى زنجيرە ەۆيە كى بى كۆتايىمان لىدەكات. ياخود بە بەهانەى ئەو ەى ئىمە ەيچ زانيارىيە كمان نىيە سەبارەت بەناخى (ەۆ) كاندان.

گەر ئىمە ئەم جىهانە ەستكراو مان بىنى و نەمان توانى ناخى ەۆ تەواوە كانى بزائىن كە ەۆكارە بۆ بوونى، واتە زاتى خودا كە دروستكەرو ەينانە بوونىتى، ئەمە ئەو نەگەيەنەت كە ئىنكارى بوونى ئەم دروستكەرە بكەين كە خودايە. تەنھا لەبەر ئەو ەى ەيچ زانيارىيە كى تەواومان دەر بارەى زات و سيفاتى نىيە، گەر ئىمە ئەم ئىنكارىيەمان كەرد ئەو ئىنكارى ياساى ەۆ ەۆكار دەكەين كە كانت سەبارەت ئەم ياساى ەۆ ەۆكارە دەتت/ ەموو ەۆشمەندىك باو ەرى وايە كە ياساى ەۆ ەۆكار ياسايە كى گىرنگى چەسپىنراوى ەقلە.

خەيران/ كەواتە شىنخى گەورەم (كانت) بە باو ەردار دادەنەت؟ و چ بەلگە خوازىيە كى گرتەبەر بۆ باو ەرىنان بەبوونى خودا؟

شينخ/ وهك بؤت به دهرده كهوت (كانت) بهلگه تيؤري پينكهاته كانى عهقلى بهزه حمت زانى وهك چؤن پيش ئو ئين روشد بهزه حمتى زانى هر بؤيه بهلگيه كى ترى گرت بهر كه تيكراله (درك كردنى راسته وخؤ) ده چيت، ئو بهلگانهى كه بر گسوونى گموره فيله سوفى باوه ردار به بوونى خودا له سه دهى بيسته مدا به هه مان شيوه پير هوى ده كرد.

حهيران/ ئهى كانت پير هوى (بهلگه كانى سيستمى) نه كرد، كه ئين روشد گرت بويه بهر كه به بهلگه (بايه خدان و داهينان) ناويان ده بات.

شينخ/ نه خير، ئهى حهيران، ئا.. ليژدها كه ليئى لاوازي به كهى (كانت) به دهرده كه وىت و، شتيكى سهير نيه بؤ (كانت) گهر بهلگه پينكهاتوووه كانى عهقلى بهزه حمت يته بهر چاوى، (ههروهك ئين طوفه يل و ئين روشد پيش ئو بهزه حمتيان زانى) و كانت واز لهو بهلگانه بهيئيت و له دوى بهلگيه كى سادهى ئاشكرا بگه ريت. و ئه وهى جينگاي سهر سورمانه، ته نانهت (بهلگهى سيستميشى) په سه ند نه ده كرد، ههروه ها ئهم بهلگيه شه بهزه حمت هاته بهر چاوى و، بهلگيه كى ترى داهينا كه لاي وابو و ئهم بهلگيه له دل و دهر و نه وه هه لده قوليت نهك له عه قله وه.

حهيران/ ئهمه چؤن ده بيت؟

شينخ/ كانت و لايينز ده لين/ عه قلمان ماوه مان ئه داتى تاكو بليين/ له پشت ئهم گهردو نه وه خوا وه نديك ههيه و ههستى ئه خلاقيمان زؤرمان ليده كات باوه رمان به بوونى خودا هه بيت.

حهيران/ چؤن (كانت) ريئازى لايينز ده گرسته بهرو له هه مان كاتدا ئينكارى بهلگه كانى عهقلى ده كات كه ئهم فيله سوفه مه زنه پير هوى ده كرد.

شينخ/ ئهى حهيران، لات وايه ده شيت (كانت) جياوازي هه بيت له گه ل لايينزدا سه بارهت به شته ئاشكراو سه ره تاي به كان كه هاودرؤى له عه قلدا، دروست ده كه ن يان دروستى ناكه ن؟

كانت و ده بينيت وهك چؤن لايينزو هه موو هؤ شمه نديك ده بينيت، عه قلمان ريئمان پيندهات باوه رمان و ا بيت كه له پشت ئهم گهردو نه وه خوا وه نديك ههيه، چونكه فكر هى بوونى خودا هاودرؤى له عه قلدا دروست ناكات، بهلكو ئه وهى كه هاودرؤى له عه قلدا دروست ده كات، ئينكارى بوونى خودايه. به لام كانت پاش ئه وهى فله سه فه كهى له ره خه گر تنى عهقلى پوخت دا ته رخان كرد به مانه وهى كارى عهقلى له سنورى

دىياردە كاندا كەبەھۇى ھەستەو ەدەرك كراو ە.

بەلگە پىنكھاتوو ە كانى ەقلى خستەروو كەفەيلە سوڧ و داناكەن باسيان دە كەرد.
(كانت) باو ەرى وابوو كە بەلگە كانى (لىكەوتەو پىويست) پەنا دەبەنە بەر (سىستىمى
ھۇو ھۇكار) و بىرپارە كانى ەقلى كەبىرۇ كەى (زىنجىرەيى) لەجىھانى وىنە و لىكەوتەو
گرىمانى يەكان بەمەھال دادەنىن.

باو ەرى وابوو كە ئەم دوو بىرپارە راست و دروستەى ەقلى ئەندىشە كەردە
دوو چارى ھەمان ئەو وىلى ئەندىشەيە دەبەنەو كە ەقلى تووشى دەيىت لەداوا كەردى
شويىنك لەدواى شوينىكى تر ەھيان بوونى چەرخىك پىش چەرخىكى تر و بوونى ھۇيەك
لەدواى ھۇيەكى تر. لەپاش ئەم وىلى ئەندىشە ەقلى يەبى سەرو ەرانە گەيشتە ئەو وتەيى
كە بلىت، ئەم دوو بەلگەيە، باو ەرىنان بەبوونى خودا دوو چارى گومان و ئالتوزى
دە كەن.

لەپاشدا (كانت) سەرنجى رىيازى بەلگەخوازى دا كەرەنگ دەداتەو لەنيو ەند ئەم
گەردو ەدا، لە بەلگە كانى مەبەست و نەخشە كىشان و سىستم و دانايى و، ون بون تيايدا
و بەھۇى ەندى زەرەرمەندىيە كانى ئەم گەردو ەو، ئەم ھۇيەى كەردە بەھانە بۇلاواى
(بەلگەى سىستم) بەبى ەيچ بەراوردو مەزەندەيەك لەنيوان ئەم بەشە كەمايەتە
زەرەرمەندانەدا، كە ەيچ ئاگادارى دانايى بوونى ئەم زەرەرمەندانە پىنازانين لەگەل بوونى
بەلگە كانى مەبەست و دانايى و نەخشەيى و سىستىمى كە ناتوانىت بۇمىرىت و ئامار
بكرىت كە لەنيو ەند ئەم ەمموو بوونە ەرانەدا دەبىرىت، ەمبۇيە گەيشتە ئەو ئاكامەى
كەبلىت/ مەھالە بە ەقلى تيۇرى بگەينە باو ەرى بەبوونى خودا ەر لەبەر ئەمە ەقلىكى
ترى بۇ داھىنان كەناوى نا (ەقلى پراكىكى) (عقل العملي) بەواتاى ويۇدان، ئەم ەقلە
پراكىكى يەبى كەردە بەلگە خوازى بۇ بوونى خودا.

ھەيران/ ئەى شىخ، تىناگەم.

شىخ/ (كانت) دەلىت ئىمە لەناخى خودى خۇماندا خواھنى ەستىكى پتەوين
كەبە ەيچ شىو ەيەك ئىنكارى ناكرىت و فەرمانى كىردارى چاكەمان پىدەكات و
بەوازيھىنان لەخراپە كارى لەكاتى ەستامان بە كەردەو دۇوارو نارەوا ئازارمان دەدات
و سەرزەنشتمان دەكات ئايا.. ئەم ەستەمان لەكوئ وە بۇ ەات؟ بە باو ەرى (كانت)
لەھەستەو ەرەكان و ئەزمونەكانەو پىمان نەگەيشتەو، چونكە ەستەو ەرەكان تەنھا وىنەى
شتەكانمان بۇ دەگويزەو ەو، لە (شت)دا ەيچ شتىك ناپىرىت كەناوى سەرزەنشت و

ئازارى ويژدان يىت و، لەعەقلى تيزيشەو نەھاتوو، چونكە كىردارى عەقلى پەنگ دەخواتەو لەدەرك كىردنەكانى ھەست و گۆرپىيان بۆ دەرك كراو كانى عەقلى، كەواتە ئەم ھەستە پتەو ئاشكرايەمان لەكۆى و بۆھات كە بەھىچ شىۋەيەك ئىنكارى ناكىت؟ ئەم ھەستەى كە خەلك بە (ويژدان) ناوى دەبات (كانت) بەعەقلى پراكتىكى ناوى دەبات.

لەسەرى دەپوات و دەلىت/ برىتىن لەو ياساىانەى ئەخلاق كەخودمان خۆرسكىانە، ھەرەك چۆن عەقلمان خۆرسكى ئەو ياسا رىكخراوانەيە كەلەو و پىش باسكرا و، ئەو كارانەمان بەسەردا دەسەپنىت كەپىچەوانەى كارە دەرك كراو عەقلىەكانى ترە لە بەئاگابوون و دوور كەوتنەو لەمەترسى و فەرمانى ھەستائمان بەكىردارى چاكەو پەلەوهرى و كەمكىردنەو مەترسىيەكان و خۆبەخت كىردن لەپىناوى چاكەى خەلكىدا. ئا... لىرەدا كانت گەشە بە بەلگەخوازىيەكانى خۆى دەدات و ئەم ياسا ئەخلاقىيە دەكاتە بەلگەخوازى بۆ (ئازادى وىست) (حرىة الادارە) و بەھۆى ئەم ئازادى وىستەو نەمرى خود بۆ زىيانى دواى مردن و رۆژى لىپرسىنەو دەسەلمىتت و، بەھۆى رۆژى لىپرسىسەو بوونى خوداى دادوەر دەسەلمىتت و دەلىت/ ياساى ئەخلاقىمان زۆرمان لىدەكات بەئازاد بىن لەھەلبۇاردنى چاكە و خراپەدا و، ئىمە لەم جىھانەدا زۆر كەم دەبىنن خاوەن چاكە پاداشتى چاكەكەى بدرىتەو، بەلكو بەپىچەوانەو، دەبىنن ھەندى جار پاداشتى چاكە، خراپەيە، لەبەرئەو پىويست دەكات زىيانىكى ترەيىت بۆئەو پاداشتى ئەو چاكەيەى تىادا وەرگىن و زىيانى دواى مردن و پىويست دەكات زىيانىكى نەمرى يىت تاكو نەفسەكان پاداشت وەرگىن و بەھىچ شىۋەيەك ناتوانىت ئىنكارى نەمرى نەفسەكان بكىت، چونكە دەيىتە ھۆى ئىنكارى ئەو ياسا ئەخلاقىيەى كەوتمان راستە و گومانى تىادانىيە، ھەر لەبەرئەو يە كانت لای وايە نەمرى ئەم نەفسانە لەنەما عەقلىە سەرەتايىيە پراكتىكەكان دەژمىرىن.

پاشان گەشە بە بەلگە خوازىيەكان دەدات و دەلىت/ دواى ئەو نەمرى كەنەمرى خودەكانمان چەسپاندو دادوهرى بۆ پاداشتى چاكەو سزاي خراپە پىويست كرا، كەواتە دەيىت باوەرمان بەبوونى دادوهرىكى يەكسانى بەتواناى نەمرى سەرپەرشتكار ھەيىت بۆ بىراردانى دادوهرى لەدواروژدا، چونكە نەمرى و سزا كەبىرارى پىويستىمان لەسەردان، ھەردو كىيان زۆرمان لىدەكەن كەدان بىنن بەبوونى ھۆيەكى تەواو بۆ پاداشت دانەوھى ھەردو كىيان، كەواتە دەيىت ئەو نەمرى بەيىتە كايەو، دەيىت خۆى نەمر يىت و

نموی بریاری داد نهدات پیویسته خوی دادپهروهه بیت و نموی پاداشتی چاکه و خراپه نهدات دهیبت به توانا بیت و، نمو نهمرو بهیژو دادوهه، خودای پهروهه دگاره.

نهمه نمو بهلگه نه خلاقی و وژدانی پهیه که کانت ههلیژرادوه بۆ بوونی خودا و، ههه خوشی دهلیت/ نهم بهلگه په له ریگه ی تیژ عهقله وه به ده ست نه هاتوه، بهلکو وه ریگیژاوه له وه ههسته خۆرسکی یانه مان که په یوه سته و بهنده به یاسا کانی نه خلاقه وه و پیویست ده کات له سهرو عهقلی تیژی و دابنریت.

حهیران/ به راستی نهم بهلگه خوازی په ی (کانت) رازاوه و خۆرسکی په، به لام وا له وته کانی شیخ ده گهم که زۆر رهزانه ندی له سهه نهم بهلگه خوازی په نهیبت.

شیخ/ هه موو نمو بهلگانه ی که نهم بلیمه تانه له سهه بوونی خودا هینا و یانه ته وه، به گشتی راستن و، په کیل له بهلگانه، نهم بهلگه په ی که قورانی پیرۆز ناماژه ی بۆ کردوه ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾. ئایا لاتان وایه که نیمه ئیوه مان به یی هووده دروست کردیبت و ئیوه بۆ لامان نا گه رینه وه.

به لام هه ندی له رینه وه بهلگه خوازی په یه کان به شینوه په کی پینکها ته ی قولی ئالۆز دینه بهر چاو و، هه یانه به پینچه وانه وه ساده و ئاسان و ئاشکران و نهمه ههچ پهیدا بوونیکی دروست کراوی تیادانی په، بهلکو خودای پاک و بیگهرد ئاگاداری هه موو نهیبتی و ئاشکر اکانه و، نهم سیفه ته، خودا له قورانی پیرۆزدا ناماژه ی ده کات^۱.

به لام بهلگه خوازی په یه کانی (کانت) به (بهلگه ی نه خلاقی)، نمو بهلگه خوازی په پته وه نی په که خوی دهلیت گهه ئاینه کان ناماژه ی سزاو زیندو بوونه وه یان نه کردایه له وه کاته پیویست نه ده کرا که عهقل باوه به بوونی زیندو بوونه وه و سزا بکات، چونکه زۆر گرانه له سهه عهقل که له خودی خۆیدا باوه به زیندو بوونه وه بکات پاش له ناو چوون و مردن، مه گهه زۆر باوه بهر دار بیت به بوونی توانای و کار به جی و دادوهی خودا، گهه گهیشته نهم پله باوه بهر داری په نهم باوه بهر پته وه ی متمانه ی نه داتی که باوه بهر بیت به توانا و کار به جی یی خودا هه بیت و بلیت/ پاش مردن زیندو بوونه وه و لیبر سینه وه ههیه.

که واته باوه بهر هینا مان به ژانیکی تری دوا ی مردن له پاش باوه بهر هینا مان به بوونی خودا. نهمه نمو په ریزه بنده په لۆژیکی پهیه که قورانی پیرۆز په یه وه کردوه له بهلگه خوازی په کانییدا بۆ زیندو بوونه وه و لیبر سینه وه و بهلگه ی له سهه بوونی خودا و توانایی

و كار به جى نى و دادوهرى يه كه ي هيناوه ته وه.

توانايى خوداى كرده به لگه بؤ زيندوو بوونه وه پاش له ناو چوونى و، كار به جى نى و دادوهرى خوداى كرده به لگه بؤ بوونى ليپر سينه وه و سزا، گهر ئيمه ئهم ريز به نديه لؤژيكي يه پينجه وانه بكه مينه وه و ته نها په نا به رينه بهر هه ستمان به سهر زه نشتى ويژدان و چيؤى خو به ختكر دن (كه ئهم هه سته له وانه يه تر سنيكى ئاسمانى بيت كه بوته به شيك له بير كردنه وه مان).

ئهم هه سته بكه مينه به لگه بؤ (ئازادى و ويست) و (نهمرى روح) و (روژى سزاو ليپر سينه وه) و بوونى خوداى كابه جى و دادوهر ئه حيران من ئهم به لگه يه ي (كانت) به به لگه يه كى پتموى دانانيم وهك خؤى ده ليت، به لكو به به لگه ي ويزدانى داده نيم وه وا چا كتره به (به لگه ي پشتگير كهر) ناو بيريت بؤ به لگه عه قلى يه كانى تر. و ئهمهش له لايه ن شيخ (جسره وه) خودا لى خو شيت پهيره و كرا و نزيكه به واتا و مانا له گه ل و ته كانى (كانت) دا يه ك بن وهك (كانت) ده ليت / (عه قلى راست و پوخت باوه رى وايه، كه كار به جى نى خودا جياوازى ده كات له نيوان خراپه كار و چا كه كار و ئهم جياوازيهش له م دونيا يه دا ناكرت؛ چونكه ئيمه گه ليك تاوانبار و خراپه كار له و پهرى خوشى دا ده بينين و گه ليك چا كه كاريش به پينجه وانه وه ده بينين و، ده بيت بريارى دادوهرى خوداى به خوشنده بؤ به نده ستم ليكره و كانى يه كسان بيت و به پينجه وانه وه بؤ به نده ستم كاره كانى و ئهم يه كسانى يه ناتوانريت له م دونيا يه دا جيه به جى بكرت. چونكه ستم ليكره و له م دونيا يه دا به سوك و زه ليلى و مال زه وتكره و و خوئين رزراو و ئابروو براو ده مينيتيه وه و زوردار و ستم كهار له و پهرى شادى و ده سه لاتيدا ده بيت، له بهر ئه وه پيوسته دونيا يه كى تر هه بيت بؤ به دهر خستنى دادوهرى و يه كسانى سزا له لاي خودا گهر ئيمه ئه حيران له ساويلكه يى يه وه په سه ندى ئه وانه بكه مين كه له توانايان نى يه پينكه اته وه دهر كى به لگه يه ك بكه ن و به لگه ي پشتگير كار و پهيره و بكه ن به لام له زاناو فعيله سوفانى قبول ناكه مين كه بپرورا كانيان بؤ خه لكى بلاو ده كه نه وه سو كايه تى و لاوازى به به لگه عه قليه پتوه ره سه نه كان بكه ن و ته نها بپر و باوه ر و ويزدان يه كان بكه نه به لگه كه دهر گا ده كاته وه بؤ خه لكى بؤ باوه ر هينان و متمانه كردن به بپر و باوه ر ه مه حاله كانى عه قل چونكه ئهم بير و كه يه دژايه تى ناخى ئاينى ئيسلام ده كات كه ئينكار و ره تكدنه وى هه موو بير و كه يه ك ده كات كه پينجه وانه ي عه قله ئه حيران گهر (كانت) ئهم به لگه ويزدان يه ي به وى عه قلى بير و كه يى يه وه به ده ست نه هينا بيت كه لاواز ديت بهر چاوى له به لگه خوازى يه كانيدا له سهر بوونى خودا. كه واته له چ شتيكه وه ئهم به لگانه ي به ده ست هيناوه؟

گەر ئەم عەقلە بىرۆ كەبىيە بەگۇنجىت كەبىيئە رىيازىك بۇ ئاكاخوازى ئەو رىنگاپەبىي كە (كانت) گرتۆيتەبەر لە كاتىنكدا كەوېژدانى كىردە بەلگە بۇ ياساكانى ئەخلاق و، ياساكانى ئەخلاقى كىردە بەلگە بۇ (ئازادى وىست و نەرمى و سزاو لىپرسىنەوہى يە كسان وە بېريارى دادوہرى و بەتوانايى خوداى پەرورەدگارى دا. كەواتە ئەم عەقلە بىرۆ كەبىيە بۇچى ناگۇنجىت بېيئە شىوازىكى پەسەند بۇ بەلگەخوازى و ئاكاخوازەبىيە كان لەسەربوون و توانا و كارەبەجىئىي خودا؟ دووبارە بۆتى دووپات دە كەمەوہ، تىكرەھىزى عەقل و ياسا خۆرسكى يە كان كە (كانت) چەسپاندنى، ئەو ھىزە ھۆو ھۆكارانەي كەپەيوەندىيە كانى نىوان ھۆو ھۆكارى پىدەرەك دە كەيت و يە كەم شت كە عەقلى تىۆرى پوخت بەبېريارى ياساكانى (ھۆ و ھۆكار) بەسەرمانا دەسەپنىت. برىتييە لەلىكۆلىنەوہى بىيىنى دياردەبەك لەو پەيدا كەرەي كەھىئاوہتەبە بۆنەوہ و، دروستكر او لەدروستكەرە كەي و بەكارھىنانى ئەم ھۆو ھۆكارە وەك بەلگەخوازىيەك ھىچ زەرەرىك لەسەر پەيدا كەرەو دياردە كەي نادات ئەو كولبونەي كەعەقل دووچارى دەيىت لەئەنجامى (پىنكھاتە بەلگەبىيە كاندايە)، عەقل بەراستى نەتوانا دەيىت گەر ئەندىشە شتىكى بى كۆتاي بكات. وەك چۆن كانت و غەزالى و ئىبن تەفەيل دانىيان بەمەدا ناوہ. وەك چەرخىك كەچەرخ نەيىت لەپىشەوہ و، ئەندىشەي (ھۆ) يەك بەبى ھۆيەكى تر و، ئەندىشەي زىنجىرەيەكى بى كۆتايى. (بەلام كولبونى عەقل لەئەندىشەي ئەو شتانەي كە كۆتايىيان دوورە و، ئەمە ئەوہ ناگريستەوہ كەزىنجىرەي بەلگەخوازىيە سەرەتايىيە كان پوچەل بىتەوہ، ئىمە لەبىيىنى دياردەي ھۆكارىك عەقلمان بەبى بەلگە داواي پەيدا كەرەي دياردە كەو و ھۆيەك دەكات بەو ھىزە ياسا پىنويستىيەي كە (كانت) دەلەيت عەقلمان خۆرسكىتى) لەوانەيە (كانت) لەم وتەيەيدا راست يىت كەدەلەيت كارى عەقلى تىۆرى تەنھا لەچوارچىوہى جىھانى ھەست و بىنراوہ كاندا دەيىت و، بۇ جىھانى شارراوہى پشت ھەست تىپەر نايىت.

بەلام كاتىك بونى ياساى ھۆو ھۆكارى چەسپاند، لەيادى چوو كەوا ئەم ياسايە كاتىك لەروالەتى بەشە بچوو كە كانى گەردون دە كۆلپتەوہ، بۇ ھەموو ھۆكارىك داواي ھۆيەك دەكات، وشتىكى ئاسايىيە عەقلمان لەبىيىنى ئەم گەردونە بەگشتى لەخودى خۇيدا بەبى بەلگە داواي ھۆو ھۆكار بكات، گەر ئىمە بلىيىن، عەقلى تىۆرى لەتوانايدا پەيرەو ياساكانى ھۆو ھۆكار بكات و بەسەر جىھاندا بەگشتى تاقيان بكاتەوہ.

پشتى (كانت) ناگريىن و دژى ناوہستىن لەم وتەيەيدا كەدەلەيت / كارى عەقلى تىۆرى تەنھا لەچوارچىوہى جىھانى ھەستدايە، چونكە جىھانى ھەست تەنھا ھەستكر اوہ بەشىيە

بىچووكەكانى ئەم جىھانە دەگرىتەو، ھەستىكراو گىشتى يەگەرەكان ناگرىتەو. گەر
عەقلى لىكۆلىنەو ھى لەسەر ئەم ھەستىكراو مەزنانە كىرد بە تىكرايى، بەمە عەقلى لەو سىنورە
تىناپەرىت كە (كانت) بۆى داناو.

بەلام (كانت) ئەم ھەستىكراو مەزنى لەچارچىو ھى (ياساكانى ھۆ ھۆكار)
دوورخستەو. و (كانت) ھەك فەيلەسوفانى پىشخۆى دەلىت/ گەردون بەتىكرايى،
ھەستىكراو ھەقلى لەسورى تواناى خۇيدا، بەلكو ناچارە بەي بەلگە ھەك لاينز دەلىت
داواى ھۆ بۆ ئەم گەردونە بەتىكرايى بىكات ھەك چۆن ھۆ بۆ ھەموو شتىكى ھەستىكراوى
بىچووك داوا دەكات.

ھەيران/ ئەمە لەو پەرى ئاشىكرايى و روونىدايە، خودا پاداشتى شىنخى گەرەم
بىداتەو.

شىنخ/ ھەرچۆنىك بىت (كانت) يەكىنە لەگەرەترىن باوەر داران بەبوونى خودا و،
ئەم باوەرەشى بە (بەلگە) بەدەست ھىناو، گەرچى بەلگە كانىشى پتەونىن، ھەك خۆى
بەپتەويان دادەنىت. و يەكىنە لەو بەلگانەى كە بە (بەلگە پىشتىگەرەكان) ناوم بىردن.
چونكە پىشتىگىرى بەلگە بىنەرەتەيەكان دەكات و يارمەتيان دەدات، بەمەش باوەر لەدلىدا
پتەو دەكات و سىنگ فراوان دەكات.

ھەيران/ چۆن شىنخى گەرەم باوەر ھىنانى بىرگىسون پەسەند ناكات لەكاتىكىدا
كە بەگەرەترىن فەيلەسوفى باوەر دار بەخوداى دەژمىرىت؟ شىنخ/ ھەرگىز نەم وتوو
باوەر بىرگىسونم بەدلى نەيەو پەسەندى ناكەم، بەلكو پەناىردىنى بۆ بەلگەى دەرەك كىردنە
راستەوخۇكان و واز ھىنانى لەبەلگەكانى تىرى عەقلى، پەسەند ناكەم. و بۆت
بەدەردە كەوئىت كە بىرگىسون تەنھا بە (بەلگە راستەوخۇكانەو) نەو سىتاو، ھەك
(كانت) عەقلى تىزورى لەچارچىو ھى بەلگە خوازىيەكانىدا لەسەر بوونى خودا
تەرخان نەكردو، بەلكو لەقولاىي بەلگە خوازىيەكانىدا پەناى بىردۆتە بەر عەقلى تىزورى
و پىشتى بەستوو بەپتەوترىن و گىرنگىزىن و روونىترىن بەلگەكانى عەقلى بۆ چەسپاندىنى
بوونى خودا. و ئەو دەرەك كىردنە راستەوخۇيانە بىت كە باسى دەكات لەم بەلگە عەقلى يە
پتەو ئاشىكرايانەو ھەرىگىرتوو. بەم كارەشى بەراستگۆترىن فەيلەسوفى سەددەى بىستەم
لەرۇژئاوادا دەژمىرىت و لەھەموويان بلىمەترو ئازتر بوو كە ھەختىك ئىنكارى رىيازە
ماددىيەكانى كىردو و پوچەلى كىردنەو.

ھەيران/ ئەمە چۆن دەبىت؟ شىنخ/ باوەر ھىنانى بىرگىسون لەسەر بوونى خودا،
لەناخىدا پىشت بەدوو بىرۆكەى قوول دەبەستىت كە يەكپىيان ئەم وتەيەيە كە دەلىت/

دەر ککردنی راستیه کانی بوون به هژی سهر بخدانی بوون و جووله که به تی (که چه ند پارچه به کی پیکه وه لکیراون) و، دووه میان لهم ووتیهیدا که ده لیت/ به لگه کانی (مه به ست و نه خشه دانان) له دروستکردندا و فکره ی دروستکردن له رینگای ریکه و ته وه، وایان لیده کات که بریارینکی مه حال بن له لای عقل.

حهیران/ تکام.. وایه شیخی گهورهم ئهم روونکردنه وانه ی بۆمن به زۆر نه زانیت؟ شیخ/ هیچ به زۆری، نازا ئم روونکردنه وه کاتم بۆت و مه به ستم به دهر خستنی چۆنیتی بهیه گه یشتنی بلیمه ته کانه له سهر راستیه کان، ئهو راستیانه ی که قورانی پیرۆز له هه موو ریبازه کانی به لگه خوازیدا له سهر بوونی خودا ئاماژه ی بۆ کردووه.

برگسون گالته ی به و ریبازه ماددییه دیت که ده لیت/ ئهو شتانه ی که له گه ردوندا ههیه به (ژیان و فکره کانی یه وه) بریتین له و شتانه ی که له کار تیکراوی مادده و هیز وه پهیدا ده ب و ههروه ها گالته ی به م و تهیه ی ماددییه به کان دیت که ده لیت/ (عقل ته نها بریتی به له میشک)، برگسون وه لامیان ده داته وه و پشان ده لیت: نه خیر، عقل ته نها ئهو میشکه ماددییه یه نی به که جو مجوومه له خۆبی گرتووه به لکو عقل شتیکه و میشکیش شتیکه تره و، عقل بریتی به له هیزیک و میشکیش مادده که به تی، هه رچه نده ئیمه و ده بینین که دهر ککردنی عقل په یه وه سته به میشکه وه و، دروستی و سهلامه تی و لاوازی و پته وی میشک کار ده که نه سهر عقل، ئهمه ئهو ده گه یه نیت که میشک کاسهیه بۆ عقل و پالشیتتی و ئامیزیکه که عقل په یه وه له کار دایه، گه ر ئهم ئامیزه له کار که وت ئه و کاره کانی عقل ده وه ستیت و تیکده چیت. وه ک رو یشتنی ئاو له جو گه یه کدا که ئه بینین رو شتی ئاو که ملکه چی پینچوپه نای جو گه که یه و ئهم ملکه چی به ئهو ناگه یه نیت که ئاو و جو گا که یه ک شت بن.

ئهو ی که عقلمانی ئاره زو و مه ند کردوه که هه موو شتیک به هژی ریبازه ماددییه به کانه وه لیکده یه وه ده گه ریته وه بۆ دوو هو کاری سهره کی، به که میان/ ئهو یه که به شتیک له عقلمان له سهر جینه جینی دهر ک کردنی جهسته ماددییه به کان گه شه ی کردوه و، به مانه وه ی له چوار چیه ی شته ماددییه به کاندای له عقل کرد زۆر له ئه ندیشه و یاسا کانی به ده ست به نیت و دووه میان که زۆر گرنگه/ ئیمه تا.. ئیستا چۆنیتی تیروانیستی راستی شته کائمان نه زانیوه و هه ر گیز نه مان زانیوه چۆن زیندوویان بکه یته وه، تا کو بیانینین، واته راستیه کان بهش بهش ده که یه تا کو دهر کیان بکه یه/ به واتای ئهو ی عقلمان وینه کانی گه ردون به بهش بهشی وهرده گریت به یی ئاگای و دهر ککردنی ئهو په یه وندییه ی که له شیوه ی جو له یه کی به رده وامی له نیوانیادا ههیه و

به گشتي بهم چه شنه يه.

هر چه نده كه هم راستيانه به هؤي تيروايني گشتي يه وه نه ييت دهر ك ناكريت كه به هؤيانه وه ده توانين راستيه گشتيه كان به دهر بخه ين.

ناگونجيت بووتريت وينه كانى ههست بریتين له به شى يه كانى گشتي و به شى يه كانى راستي و دهر ك كردنى ئه وه به شانه، دهر كردنى راستي يه كى زيندوويى له بهر چاوه دهر ك كردنى به شه كان به پارچه كراوى شتيكه و، دهر ك كردنى جوله و پيڤكه وه لكانديان و بهر ده و اميان شتيكى تره. له عوونه ي به كرميه ك (شريتي فيلم) كه وينه جولاهه كانى له خورگرييت هم وينانه له كاتى وه ستاندياندا، پارچه پارچه و جوله يان تبادا نى يه، گهر هم به كرميه جوليئرا وينه كانى ناوى به گشتي ده جوليئ و، له مه دا راستي ژيان له كۆمه له ي وينه كاندا دهر ده كه ويت وهك (راستي يه كى گشتي) و ليويه دهر كى ماناي چيرۆكه كه ده كه ين و ههروه ها ناتوانريت بووتريت/ بۆ دهر ك كردنى به شيه كان، شتيك پيويست به دهر ك كردنى شته گشتي يه كه ي ده كات بۆ زانيني راستي يه كه ي به ين پيوه لكاندنى به شيه كان پيڤكه وه و، راستگوترين به لگه بۆ هم وته يه، هيلي راست و هيلي چهماويه گهر ئيمه سهرنجي هم دوو هيله بده ين ده بينين ههريه كيڤكيان له چهنده ها خال پيڤكه اتوو كه هيج جياوازي يه كيان نى يه له مه ردوو هيله كه دا، له گه ل نه وه ي پارچه كانى هم دوو هيله له يه ك شت پيڤكه اتوو، به لام ناتوانين بليين هيلي راست و هيلي چهماوه وهك يه كن.

ههروه ها ناتوانين ته نها به هؤي دهر ك كردنى به شيه كانه وه دهر كى حه قيقه تى بوون و نه و ژيانه ي كه تيايه تى بكه ين. به لكو پيوسته ئه وه پيوهندي و جوله وه بهر ده و اميتي يه ي نيوانيان بينريت و، ئه مه يه كه عه قل بى ئاگايه لى، به لكو به هؤي په ياميكي راسته وخۆوه دهر كى ده كه ين ههروهك چۆن برگسون ناوى ده بات كه مه به ستى هۆشه ندى و په يامه كه له دل و دهر وغاندا هه ستيان پنده كه ين، به ين ئه وه ي په نا بهرينه بهر عه قلى تيؤرى. حهيران/ من له مه به ستى هم ووتيه تيناگه م كه ده ليت: (دهر ك كردنى راسته وخۆ هيج په يوه ندي يه كى به عه قله وه نى يه).

شيخ/ هه قى خۆته كه له ووته كه ي تينه گه يت. گهر له وته كه ي برگسون و اتينگه يشتين كه هم دهر ك كردنه هيج په يوه ندي يه كى به عه قله وه نى يه ئه وا برگسون هم وته يه ي نه ووتوه، به لام ده يويت بليت/ ئيمه ههست بهم دهر ك كردنه راسته وخۆيه ده كه ين كه له په يام ده چيت به ين په نابردنى بۆ عه قلى تيؤرى. ئه وه عه قله تيروايني يه كه له پيڤكه اته ي به لگه كانه وه دروست ده ييت.

ئىمە بۆلەۋى بەم دەر ككردنە راستەوخۇيە بگەين پئويستە دوور بگەوينەۋە لەبىر كرىنەۋە لە حەقىقەتتى شتە كان لەرنگاي بەلگە پىنكەتە كانى عەقل.
 حەقىقەتە كان زىندوو بگەينەۋە تاكو لەبەرچاۋ بن. حەيران / بەلام، بەچ شتىك زىندوويان بگەينەۋە تاكو.. بيانينين؟

شىنخ / ئىمە بەھۇى عەقلەۋە زىندوويان دە كەينەۋە بەلام برگسون خوازيار بوو كەئەم زىندوو بوونەۋە لەرنگاي بەلگە تىروانينە پىنكەتە كانەۋە نەيىت. (چونكە ھەندى جار عەقل كۆلدەيىت لە پاشاۋەى ئاكامى ئەم بەلگانە) بەلكو بەھۇى تىروانينىكى سەرتاسەرىيەۋە يىت و، كاتىك كەيىنى عەقلى تىۋرى بەتىروانينى بۆ شتە بەشىيە كان، نەتوانايە لەدەرك كرىنى حەقىقەتتى بوون و ئەو زيانى كەتيايەتتى.
 بەتىروانينى سەرتاسەرى گەيشتە زانينى بەشىيە گشتىيە جولارە لكيتراۋە بەردەوامىيە زىندووۋە كان.

ئەم ھەستەركردانەى بەدەرك كرىنى راستەوخۇ ياخود.. پەيام (نىگا) ناوانا..
 (لەم ھەموو شتەنەدا بە گشتى لەراستيدا پەناى بردە بەر عەقلى تىروانينى بەينى خۇيلاك كرىنى بە بەلگە پىنكەتە كانەۋە.
 سويند بى ئەى حەيران ئەو تىروانينە سەرتاسەرىيەى كەئىين روشد خوازيارى بوو و، ھەرۋەھا قورئانى پىرۋز لەم فەرموودەيەدا ئامازەى بۆ كرىدوۋە ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئايا سەرنج نادەنە دروستكراۋە كانى ئاسمانە كان و زەۋى و ئەو شتەنەى كەخودا تىيائاندا دروستىكرىدوۋە. و بەھەزارەھا وىنە ئەم پارچەو بەش بەشانەى نیشان داوين.

حەيران / چۆن شىنخى گەورەم دەلەيت (برگسون) پەناى بردۆتە ھەمان تىروانينى ئىين روشد، لە كاتىكدا ئىمە دەزانين كەئىين روشد ھەمىشە پەناى بردۆتە بەر (بەلگەى سيستم) و (بايەخدان و داھىتان)؟

شىنخ / برگسون ھەمان تىروانينى ھەبوۋە و، ھەرۋەھا ھەلگىرى ھەمان بەلگەى مەبەست و نەخشەدانان و دانايى و سيستم و بايەخدان و داھىتان بوۋە، كە (ئىين روشد) پەپرەۋى دە كرىن، بەلام (برگسون) لەتىروانينىدا بەزرترو ئاسۆ فراوانتر بوۋە (گەردون وا ھاتە بەرچاۋى لە گەردىلە كەى تاكو گشت ھەسارە كان، برىتين لەيەك جەستەۋەك زيان، پىنكەۋەلكاندنى بەشىيە كان بە گشتى و بەردەوامى و ھاۋكارى و پەناىردىيان بۆ يەكترى و پەيوەندى نيوانيان تىيائاندا بەدەردە كەويت.

ئەمانە ھەموویان بە گشتی پەيام و دەر كك كردنی راستەوخۆ لەسەر بوونی خودای دروستكەر و گەورە و كار بە جی، لە دل و دەر و ئاندا دروست دە كەن).
 ھەيران / دە یینم شیخی گەورەم پلەو پایە زیاتر دەدات بە (برگسون) وەك لە (ئیبین روشد).

شیخ / پلەو پایە ی زیاتر نادەم بە (برگسون) چونكە ھەردوو كیان لە گەورەترین فەیلەسوفە باوەردارە كانن بە بوونی خودا و ھەردوو كیان چاكەیان بە سەر مەو ھەبە بۆ دەر كك كردنی ھەندئ لەنھنئ و شارراو ھە كانئ قورئانی پەرۆز، بیگومان لەدوای چاكە ی شیخی گەورەم شیخ جسر (خودا الی خۆشیئت).
 ھەیرام / چۆن. ئەمە دە بیئت؟

شیخ / یە كەم كەس كە رینمایئ تیگە یشتنی قورئانی كردم لەسەر روشنایی زانست و فەلسەفە، شیخ جسر بوو، لە پاشدا ھەندئ لەنھنئ یە كانئ ئەم رینمایئ یە راستە قینە یەم بۆ بەدەر كەوت، لە كاتی خویندەنەو ھە كامم بۆ نووسینە كانئ ئیبین روشدو ریسبازی بەلگە خوازی یە كانئ بۆ بوونی خودا بە ھۆی بەلگە ی با یە خدان و داھینانەو بەلام دەر كك كردم بۆ ئایەتە قورئانیە كان بەسەر زارە كئ مایەو ھە، و، تیگە یشتنم زیاتر بۆ روالەتی ئایەتە بئ پینچ و پەناو ئاشكرا كان بوو، نە چوو بوومە ناخ و قولایی ئەو ھەیمانە ی كەنھینیان لەخۆ گرتوو، كاتێك كە نووسینە كانئ برگسونم خویندەو ھە، لەووتە كانیدا (سیستمی دوانە ییم) لەروەك و ئازەلدا بۆ روون بۆو ھەمە روناكیەك لەفكرە كامندا سەری كیشا بۆ تیگە یشتنی نھنئ یە كانئ قورئان كەلەو ھە و پش بئ ئاگا بووم لئئ و روو ھە كانئ دانایی لەدووبارە بوونەو ھە و شە ی (دوانە) لەقورئاندا بۆم بەدەر كەوت، و سەیر بوو بەلامەو ھەم دووبارە بوونەو ھە، و بەخەیا لمدە دەھات كە ئەمە تەنھا مەتێك بیئت خودا بەسەر بەندە كانیدا دە یكات و، روو ھە كانئ ئەم مەتییە یی خودام لەدروستكردنی ھۆكارە كانئ مانەو ھە ی ژیان لەسەر گۆی ئەم زەو یی یە نەدەزانی، كەو یستێكی خودا بوو.

بەلام كباتی خویندەنەو ھە بەلگە خوازی یە كانئ (برگسون) لەسەر بوونی مەبەست و نەخشە كیشان بۆ دروستكردن بە ھۆی (سیستمی دوانە) یی سەرتاسەری یەو ھە دەر كك كرد، ھەموو ئەو ئایەتەنە ی كە لەسەر بوون و توانا و كار بە جی ئی خودا لەقورئاندا ئاماژە ی بۆ كراو ھە، مەبەستی خودا زۆر گەورە ترە لەمەتە تكردن بەسەر بەندە كانیدا. كە ھەمووی بە گشتی ئاگاداری و ھۆشە ندیی یە كە ئەو دروستكراوانە لەخۆیان گرتوو ھە بەلگە كانئ مەبەست و داھینان و دانایی و، كاتێك پەیرەو ی ئەم بنەمایانەم كرد بۆ تیگە یشتنی، ئایەتە كانئ قورئان لەسەر روشنایی زانستی نوئ، دەر كئ نھنئ موعجزە كانئ قورئانم

کرد كه له وه و پيش دهر كم نه كرد بوون و له كاتى خويدا بوټ باسده كه م ئهى حهيران.

حهيران / بر گسون سه بارهت به سيستمى دوانه بى چى ده لىت؟

شىخ / بر گسون كاتيك وه لامي ههنگرانى رىبازه ماددى به كانى دايموه كه دهيان وت:
دروستكراره كان له رىنگاى رىكهوت وه ههنگاردنه كانى سروشته وه دروست بوون،
گالتهى پىيان دههات وه بهلگهى له سه ر پووچه لى رىبازه كه يان هينايه وه.

هاته سه رباسى (سىستمى دوانه) كه ئه مه كور تكراره كه يه تى چۆن عه قلمان باوه
بهينىت كه ههستى بينين بۆ گشت ئازله كان له رىنگاى رىكهوت وه گه شهو
ههنگاردنه كانى سروشته وه بووه؟!

مه حاله پهيدا بوونى (چاو) بهم هه موو پىكهاته سهىرو نامۆ ئالۆزه وه راسته وخۆ
دروستكرارى مادده يىت و، هه ر له سه ره تاوه له م وىنه تهواو هيدا بوو يىت.

گه ر باوه به رىبازى گه شه پىكردنىش بهينين و له گه ل ئه مانه دا بلىين كه ده لىن. ههستى
بينين له لاي گشت ئازله لان پىكهاتوه وه گه شىتۆته ئه م پله تهواوه له دواى چهند زنجيره
گه شه كردنىكى لىكه وته بى به هۆى ياسا ههنگاردنه كانى سروشته وه. وه ههروه ها
كارىگه رى ئه و ژىنگه و بارودۆخه كى كه ئه و ئازله لى تادا ژباوه، ئايا دهواتين به عه قلىكى
ساغه وه باوه بهينين كه ههستى بينين له لاي مروف به هه مان بارودۆخ و خول و گه شه دا
تپه ر بووه كه ههستى بينينى ئازله لان پيادا تپه ر بوون؟

ههنگاردنى سروشتى له سه ر (رىكهوت) بهنده. چونكه باوه رداران بهم وته به لايان
وايه كه زيندوو ده كه وىته ژىر كارىگه رى جۆراو جۆروه وه، به لام ئه و كارىگه ريه كى
(زيندوويهك) رىده كه وىت، مه ر ج نى به بۆ هه موو زيندويهك رىكه وىت بهلكو پىويسته
جياوازى له هۆكاره كارىگه ره كاندا هه يىت و، له مه وه بۆمان به ده رده كه وىت كه پىويسته
له ئاكامدا جياوازى له دروستبوونى ههستى بينيندا هه يىت.. له بهر ئه وه چۆن عه قلمان
باوه بهينىت كه به هۆى رىكه وته وه پىكهاتن گه شه بۆ ههستى بينين بكرىت و له هه موو
ئازله لىكدا يهك وىنهى هه يىت..؟

ئا.... لىره دا بر گسون ده چىته سه ر (سىستمى دوانه) به مهش گالته پىكردنه كانى بۆ
ماددى به كان زياد ده كات كاتيك كه ده لىت / گه ر باوه رمان بهم موناقه شه گىرى به هيناو
وتمان، گه ر ئه م رىكهوته سهىرو سه مه ريه شياو يىت له دروستبوونى يهك ههستى بينين بۆ
گشت ئازله و گه ر ئاسانمان كرد لاي خۆمان و وتمان و باوه بهينين كه گشت ئازله لان
يهك جۆرن و يهك ههستى بينين ههيه!!

كهواته.... بىرو رمان چۆن ده يىت بهرامبه ر رووهك كه ئه مهش جۆرىكى تره

به يه كټ گه پښتنی بليمه ته كان

كه ريځاڼه كي گرتو ته بهر جيا وازه له ريځاڼي نازه لان. گهر ئيمه بينيمانن له شينواريك له شينواريه كاني ژياندا ريځه وتوون...؟ (ئيمه ده يسين رووه ك و نازهل هردوو كيان په پيره وي شينواريك ده كه له كرداري راوړيدا)... به لام چو ن نازهل له نيوه ند په كتر دا ريځه وتوون كه نيره و مني به بڅنه وه و به هه مان شيوه رووه كه كان له نيوه ند په كتر دا ريځه وون به ريځه وتو نيره و مني بڅنه وه).

نه خيره مه حاله هم به ما لا وازه كه به هه لږاردني سروشتي ناوي ده به ين، بيبته بنه مايه ك بو هم ريځه وتنه. و پيوسته له هه موو به شه كاني (بووندا) هه چرند جيا وازيان هه بيبته له جوړو ره گه زدا، هيزيكي هاو شيوه يان هه بيبته، كه شه ويش ژيانه و، هه هم ژيانه به كه داهينان و گوران و جوانكاري ده هينته كايه وه.

گه شه كردن به هوي تواناي هم ژيانه وه ده كړيت نه ك به هوي كاري گه ره ده ركي به كانه وه و، دروستكاري هم ژيانه ش خوداي به خشنده يه.

حهيران/ بهر استي بر گسون په كيځكه له گه وړه فويله سوفه باوه رداره كان به خودا، هه وړه ك شينخي گه وړه هم ده فريمونيت تنها عقلتي كردو ته ريځاڼيك بو بير كردنه وه.. تاكو به هويوه بگاته هم هه سته ويزداني يه كه خوي به ده رك كردني راسته وخو ناوي ده بات. و همه تاكامي ده رك كردنيكي راسته وخو ني به به لكو تاكامي بير كردنه وه په كي قولتي ناخي (بر گسون) خويه تي و، (كانت) يش هه مان بير كردنه وي هه بوو كه به به لگه كاني ته خلاق ناوي ده بر د و، هه موومان به گشتي هه ست بهم باوه رده ويزداني يه ده كه ين به يي زانيني هو كاره كه ي. شينخ/ و منيش هه مان هه ستي ويزانيم هه به به لام به به لگه ي پښتگير كه ناوي ده بهم، چونكه به لگه يه كي پته وني يه، تاكو.. باوه رده كاناني له سه ر دايه زرينين، چونكه ترو وينه ي گه بځاني وه ك تو نوشستي به باوه رتان ده هينيت له مو باقه شه گيريدا. به لام به لگه عقليه بره ره بي گومانه كان هيج ريځاڼه كي ني يه بو رامالين و لاوازي و پو وچه لكر دنه ويان، هه چرند دوو چاري نه تواناي بيبته وه له پيځه اتني هم به لگانه دا به تايبه تي له به لگه كاني مه به ست و نه خشه كيڅشان و سيستمدا هه وړه ك چو ن (بر گسون) ناماژه ي بو ده كات حهيران به لگه پښتگيره كاني تر چين شه ي شينخي گه وړه هم؟.

شينخ: روړن له هه هه موويان زياريش مو عجيزه ي پيغه مبه رانه.
حهيران/ ثابا.. شينخ مو عجزه كان به به لگه پښتگير كه ره كه داده نيټ و به به لگه عقليه بره ره كاني دانانيت؟

شىنخ/ موعجزه كان ھەر چەندە بەلگەى پتەويان لە خۇگرتووە، بەلام لادانە لەسىستم و، لە بەلگە عەقلىيە تېروانىنى پوختە كان پتەوترىن كە بەپرارى پيوستى باوەر بۆ بوونى خودا كۆتاييان ديت.

بەلام مەزۇف بەتېكرابى لە دىر زەمانەو، نەتوانا بوو بەھۆى تېروانىنى عەقلى پوختەو بەلگە خوازى بەكاربەينيت و، ژىرىيى و دانايى وى پيوست دە كرد لە كاتى بانگێژ كردن بۆ باوەرھىنان بەبوونى خودا لە گەل خەلكدا بە بەلگەى موعجزە بدوين، كە ئەمەش لادانە لەياساكانى گەردوون و، ئەم موعجزەىە لەسەر دەستى پىغەمبەرەنە كە مەزۇفێكن لەخويان و موعجزە كان لادانىكەو ئاماژەى بوونى خودا دەكات چونكە لەسەر و تواناى مەزۇفەو.

بەلام كاتێك مەزۇفایەتى گەشەيكرد لەپەلەكانى بىر كەردنەوێ عەقلى و ئامادەبوو بۆ ھىنانەوێ بەلگە خوازىیە كان لە رێگای تېروانىنى عەقلى پوختەو. و پىشكەوتنى زانستىش بوو ھۆى چوونە ناخى نەينىیە شارراوێ كانى سىستمەكانى سەروشت بەجۆرێك لە گەل كارە موعجزە كاندا تىكەلى كرد، تا.. گەيشتە رادەيەك كە نەيان دەتوانى كارە موعجزە كان لەداهىنانەكانى زانست جىابكەنەو، بەلام حىكەت و كاربەجىيى خودا واپيوستى كرد كە باوەرھىنان بەبوونى خودا لە رێگای بەلگە خوازىیە عەقلىیە پوختە كانەو بەشتر بێت وەك لە بەلگە خوازىیە كانى موعجزە. پەيامى قورئانى پەرۇزىش ھەمان بەلگە خوازى ھەقلىیە پەرە پوختە كانى گرتۆتە بەر وەزىاتەر لە بەلگە خوازىیە كانى موعجزە پەپرەوێ كەردووە، لە كاتى خۆیدا بۆتى باسە كەم....

لە نیوان دارون و جسر دا

لە کاتی دیاریکراودا، چوومە لای شیخ دەبینم چاوە کانی پاشماوەی فرمیسکی پێوە دیارە، کاتێک هۆکەیم پرسی، وتی/
هیچ هۆیهك نیه ئەی حەیران تەنھا ئەوە نەبێت کاتێک چاوم خشان بە کتێبە کە ی شیخ جسردا یادەوهرییه کان، بە ئاگایان هینامەو.

حەیران/ پەڕوەندی چی یە لە نیوان کتێبی شیخ جسرو یادەوهرییه کاند؟
شیخ/ ئەو یادەوهریانە کۆنن و هی سەردەمی لاوین ئەی حەیران.
حەیران/ کەواتە ئەمشەو شیخی گەورەم باسی شیخ جسرم بۆدە کات کە دەمینکە تامەزرۆی باسی ئەم بلیمەتە دەکەم، کە شیخی گەورەم زۆر جار ناوی دەبات.
شیخ/ ئیستا باسی شیخ جسرت بۆ ناکەم، بەلکو باسی یەکیکی تەرت بۆ دەکەم کە تۆ زیاتر تامەزرۆی گوئیستی دەکەیت.

حەیران/ ئەو کەسە کتێبە ئەی گەورەم؟
شیخ/ ئەو بلیمەتە (دارونە) کە خاوەنی تێوانینی (پەیدا بوون و گەشە کردن) و (النشوء و الأرتقاء).

حەیران/ پێویست چی یە، باسکردنی پێش شیخ جسر بکەوێت، ئایا تۆ وادەبینیت کە ریزبەندی لەمێژوودا پێش جسر بێت؟
شیخ/ نەخیر، بەلکو هاوچەرخێ یە کترن، بەلام باسکردنی جسر بەتامتر و بەمانا تر دەبێت گەر دوا ی دارون بێت.

حەیران/ من زۆر پەرۆشی گوئیستی باسی ئەم فەیلەسوفە گەورەیم کە ماوەیەکی زۆرە فەلسەفە کانی عەقڵی ئیمە ی لاوانی گێژۆدە کردووە و بەرەو کەناری بیاباوە پری بەخودا دەمانبات.

شیخ/ دارون نەفەیلەسوفەو نەفەلەسەفە ی هەیه وەك ئەوەی کە تۆ تیگەیشتوویت، بەلکو زانایەکی سروشتی گەورەو پالێنەنەریکی بەتواناو چاوەتەرس بوو لە پێشخستن

ریبازی گۆران: (مذهب التحول) ۱ا.

کاتینک لەسالی ۱۸۵۹ ز، دا کتینی (بنەمای جۆره کان لە رینگای هەلزاردنی سروشتی) یە (اصل الأنواع بطریق الانتخاب الطبيعي) بلاو کردەو، کە بەهۆیەو دارون بوو بەخاوەنی ریبازیکی تایبەتمەند لە گۆران و پەیدا بوون و گەشە کردندا و بە (ریبازی دارونی) ناوبرا. بەلام ئەو فەیلەسوفی کەریبازی گۆران و پەیدا بوون و گەشە کردنی کردە بنەمایەک بۆ دانانی فەلسەفە تایبەتمەندییە گشتیەکان (هەربەرت سبەنسەر) بوو، کە خواوەنی ریبازی (گەشە کردن)ە (التطور).

بەلام سەبارەت بەو وتەیەت کە دەتێت بیروپراکانی دارون و کەسانیککی تر ئیوەی لەسەر رۆخی بی باوەری بەخودا راگرتوو، من شارەزای نەینی یەکانی ئەو بیروباوەرەم. ئارەزوومەندانی فەلسەفە لەنیوان گەنجانی ئەم سەردەمەدا کەچاویان بەزانست و زانیاری کردۆتەو، زیاتر هۆگری بیروپرا نوێکانی کتیبە کە (دارون) ن وەک لەوەی هۆگری فەلسەفە بن، کە بەناھەق لەلایەن زاناکان و ریبازی لاھوتەو لە ئەوروپا و ئەمریکا دنیایان شلەقاندوو، و، بۆت دەردە کەوت کە ئەم هەموو هیرشە توندو تیژانە لە ئەنجامی تینە گەشتنی بیروپراکانی (دارون)ەو یە.

هەندیکیان وایان دەزانی کە بیروپراکانی دارون دژایەتی لەگەڵ باوەر بە بوونی خودا دەکات و، بۆت ئاشکرا دەیت کە نەبیروپراکانی دارون لە کتینی (بنەمای جۆره کان و پەیدا بوون و گەشە کردن) دا و نە فەلسەفە (گەشە پێدان) ی (سبەنسەر)، هیچیان ئینکاری بوونی خودا ناکەن، کە دروستکەری ماددەو توخمەکان و یاساکانی گۆران و گەشە پێدانە، لەبەر ئەوە هەولە دەم بەپێی توانا کورتە باسێک لە سەر ئاستی ریبازی (دارون) بۆ بەدەر بچم.

حەیران/ هەموو لەشم گوئی یە گەرەم. شیخ/ پاشماوەی زیندەوەرە بە بەردبوە کان، کە لە ژێر چینهکانی زەوی دا دۆزراونەتەو، وادەچەسپین کە مەرۆف (لینکەوتەیه) (حادث)ە لەسەر رۆوی زەوی پاش ئەوەی کە نەبوو بوو، کە ئەمەیش بوونی چەندەھا ئاژەل و رۆوەکی لەناوچوو دەسەلمین و، زاناکان ئەم لەناوچوونەیان و لەقەڵەمدادە کە لە ئەنجامی ئاغات و گێژاو بومەلەرزەو چەندەھا کارەساتی تر ییت کە دووچاری زەوی دەبنەو، هەروەھا وتووایانە لە ئەنجامی لەناوچوونی ئەم زیندەوەرە ئیانیککی نوئی تر پەیدا بوو، ئەم ژیانە نوئیەش دووچاری لەناوچوون دەیت جاریکی تر، کە ئەمیش دووبارە ئیانیککی تری

له نیوان دارون و جسر دا

سوئ ده خاته وه، كه ئه مهش به ریبازی (یهك به دوایه كی دروستكردندا) ناو ده بریت به (تعاقب الخلق) كه زور له زانایان باوه ریان پیهناوه، له وانیش زانای فهره نسی (كوفیه) و زانای سوپسری (ئاگاسیز)، به لام هه ندی له زانایانی زه ویناسی باوه ریان وانی به كه (له ناو چوونی سه رده می) (انقراض الدور) له کاریگه ری ئافاته كانه وه بیته و ده لێن ئه م ئافاتانه به شیوه یه كی گشتی رووی زه وی نه گرتۆته وه، به لكو له هه ندی شوینی دیاریكراوی زه ویدا روو ده دات و ئه م جیاوازی به له بهر چاوه ی نیوان زینده وه ره به به روو بوومه كان، به تیروانین (پهیدا بوونی هیدی) ناوی ده بن و ههروه ها و تیان ئه م پهیدا بوونه هیدی به به درێژی چهرخ، جۆره ها ژیا نی دروستكرد وه.

ئاوا به م چه شنه زانا كان له لێك دانه وه ی (دروستبوونی زینده وه ران) دا بوونه ته دووبه شه وه: ئاقمێ ده لێن، دروستكه ری مه زن هه ر له سه ره تا وه ئه م زینده وه رانه ی دروستكرد وه و، پاش هه مو له ناو چوونێك زینده وه ری نوئ و جۆری سه ره به خۆ دروست ده كاته وه و، هه ندیکێ تریان ده لێن/ پهیدا بوونی زینده وه ران به هۆی کاریگه ری سروه ته وه یه كه به شیوه یه كی هیدی هیدی پهیدا ده بیته له سه ر بیرۆكه ی (پهیدا بوونی هیدی) ده بیته هۆی گۆرانی جۆرێك و پهیدا بوونی جۆرێكی تر و، به ناو بانگێزین زانا بو باوه به م بیرۆكه یه، زانای فهره نسی (لامارك) ه، كه لای وایه جۆره كانی زینده وه ره سه ره به خۆ تایبه ئه مهن دین له دروستكردن و پهیدا بو نیاندا، به لكو هه ندیکیان لێكه و ته ی هه ندیکێ تریان، به پێی بیرۆكه ی گۆرانی و گه شه كردنی هیدی كه له ئه بنجای چه ند هۆكارێك روو ده ده ن.

یه كی له وانه : ۱- به كار هینانی ئه ندامێك یان پشتگو ئیخستنی ئه و ئه ندامه یه ب- جۆری گۆزه ران و ژیان، ج- کاریگه ری بۆ ماوه یی، د- پێداویستی به كانی تری ژیان، بۆ ئه و نه، سفتی جهسته ی مارو نه مانێ دهسته كانی له ئاكامی هه موو شو یه كی دوورو درێژی ناو كون و قلیشه ته سكو تروسكه كانه وه یه و ههروه ها بالنده ئاوی به كان ئه و شیوازه ی قاجیان و هه نه ده گرت گه ر پێو یستیان به مه له نه بووایه.

له قه قیش به و شیوه یه ملی درێژ نه ده بوو گه ر خواردنه كانی له قولایدا نه بووایه و، زه رافهش ملی ئه وه نده درێژ نه ده بوو گه ر خواردنه كی له لق و پژی دره خته به رزه كاندا ده ستگیر نه بوایه به لام ئه م (ریبازی گۆرانه) هه ر به لاوازی مایه وه كه نهیده توانی به رامبه ر بیرۆكه ی (یهك به دو اهاتنی دروستكردن) به سه یته ت. تا به ده ره كه وتی (دارون) كه ریبازی گۆرانی به ره و پێش برد كه له سالی ۱۸۵۹ ز. دا كتیبه به ناو بانگه كی به ناوی (بنه مای ره گه زه كان به رینگای هه لێژاردنی سروه شتی) دانا و، پاشان له سالی ۱۸۷۱ ز دا كتیبه

(زنجیره‌ی قۇناغی مړۇغف)، (تسلسل الأناسان) ی دانا.

حه‌یران / ریبازی دارون چی‌یه؟

شیخ / کورته‌ی ریبازی دارون له په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردندا زینده‌وهران مل که‌چی
چوار یاسان / یاسای (ململانی بۇ مانه‌وه) (تنازع البقاء)، یاسای (جیاوازی نیوان
تا‌که‌کان) (تباینات الأفراد) و هه‌روه‌ها یاسای (جیاوازی به‌هۆی بۇ ماوه‌یی) (التباینات
بالأثر) و یاسای (هه‌لبژاردنی سروشتی) (الانتخاب الطبيعي) بۇ تا‌که‌ زینده‌وهرینکی
چالاک که‌ هه‌موو سیفاتینکی به‌رزی له‌ خۇ‌گرتبیت به‌ پئی تا‌که‌کانی تر به‌ کاریگه‌ری سنی
یاساکه‌ی پینشو ده‌بیت.

یاسای (ململانی بۇ مانه‌وه) به‌واتای ئه‌وه‌ی که‌ زینده‌وهران له‌ ململانییه‌کی
هه‌میشه‌یی دان له‌ گه‌ل سروشتدا و له‌ نیۆه‌ند خۇیاندا و، سه‌ر که‌وتن بۇ ئه‌و تا‌که‌ ده‌بیت
که‌ سیفاته‌کانی سه‌ر که‌وتووی و مانه‌وه‌ی تیا‌دا بیت.. سه‌بارت به‌ ئاژهل و پرووه‌ك، ئه‌م
سیفاتانه‌ زۆرو جۆراو جۆرن، له‌وانه‌یه‌ ئه‌و سیفاتانه‌ی که‌ سه‌ر که‌وتن و مانه‌وه‌ ده‌به‌خشن
سیفه‌تی تواناو ئازای و گه‌وره‌ی، یان به‌چوکی جه‌سته و، یاخود سیفاتی جوانی و ژیری و
خیرایی و هه‌روه‌ها سیفه‌تی فیل‌بازی بۇ دوور خستنه‌وه‌ی شه‌ر و به‌ده‌سته‌نیانی خۇراک،
یاخود ئارامی له‌ سه‌ر برسیتی و تونیتی و کاریگه‌ره‌ ده‌ره‌کی به‌کان.. ه‌ند، تیدا بیت.

گه‌ره‌اتوو ئه‌و تا‌که‌نه‌ی که‌ ئه‌و سیفاتانه‌یان له‌ خۇ‌گرتوو سه‌ر که‌وتیان به‌ده‌ست هی‌نا
و، به‌ پینچه‌وانه‌وه‌ ئه‌و تا‌که‌نه‌ی که‌ سیفاتی سه‌ر که‌وتیان تیا‌دا نی‌یه، ئه‌و کاته‌ مانه‌وه‌ بۇ ئه‌و
تا‌که‌نه‌ ده‌بیت که‌ شیاوی ژیان و، له‌ناو‌چوون بۇ ئه‌و تا‌که‌نه‌ ده‌بیت که‌ ناشین بۇ ژیان. و
ئه‌مه‌ واتای (ململانی مانه‌وه‌)یه.

به‌لام یاسای (جیاوازی نیوان تا‌که‌کان)، به‌واتای ئه‌وه‌ی هه‌موو جه‌سته‌ زیندوو‌ه‌کان
هه‌ر له‌به‌ره‌ندا له‌هه‌ندئ سیفاتدا جیاوازیان له‌ خۇ‌گرتوو.

هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ لینگ‌چونی ته‌واو به‌دی نا‌کرت له‌ نیوان دایک و باوک و
منداله‌کانیان و نه‌له‌نیوان به‌ره‌ت و به‌شه‌کانی دا‌ته‌نا‌ه‌ت رووه‌ کیش وانه‌ندیشه‌ی
ده‌که‌ین که‌له‌یه‌ که‌چوونیک‌ی ته‌واو له‌نیوان به‌شه‌کانیدا هه‌بیت، به‌لام له‌ راستیدا گه‌لایه‌ك
به‌دی نا‌که‌ین له‌ گه‌لایه‌کی تری هه‌مان رووه‌ك به‌جیت، به‌لام له‌به‌ر که‌می ئه‌م جیاوازییه‌
و، نه‌چوونه‌ ناو‌ناوه‌رۆ‌که‌وه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئه‌و جیاوازیانه‌ نادیار ده‌بن بۇ ئه‌وانه‌ی که‌
تۆژینه‌وه‌ی له‌ سه‌ر نا‌که‌ن، به‌لام به‌دریژای رۆژگار و چه‌رخ ئه‌م جیاوازیانه‌ به‌ ده‌رده‌که‌ون
و جۆرینکی تری نوی پینکه‌هینن.

له نيوان دارون و جسر دا

ياساي بوماوه تهواو كهري ياساي جياوازيبي يه كانه و، ثمو جياوازيانه ي كه له مويش باسگران به هؤي بوماوه له بنه رته كانه وه ده گويژرينته وه بولقو پوپه كان، كه له سهره تاوه كه م و روو كه شي ده بن و، له پاش ماوه يه كي زور ده بنه، بنه رته و جوړي تري نوي يان لي ده بيته وه.

همموو ثم ريبازانه له ناكامدا به ياساي هه لېژاردني سروشتي يه وه به نندن به كورتي. ياساي بوماوه، هه روهك چوون جياوازيبي يه كان ده گويژرينته وه هه روه ها همموو ثمو سيفاتانه ي كه بنه رته له خوي گرتووه ده يانگويژيپه وه بولشه كان ي تري،

جائهم سيفاتانه ماددي بن يان (معنوي) به ده ست هاتوو و، ثم سيفاتانه ش يان سودم نندن، وهك تواناو هيز، تهن دروستي و ژيري و هه نديكيان زيان به خشن وهك نه خوشي و كه م نه ندامي و نه وازه (شنوډ)، به لام زيان به خشنه كان دوو ريگا ده گرنه به ريان له ناو ده چن به زالبووني سوود به خشنه كان به سه رياندا يان سهر كه وتن به ده ست ده هينن كه هممش ده بيته هؤي له ناو چوني خودي خاوه نه كه ي يان نه ژاده كه ي.

سودم ننده كان و له خاوه نه كه يان ده كن كه له شهري مملاني ي مانه وه دا سر كه وتوو بن.

به شه كان ي تر ثم سيفته سودم ننده وه چه له دواي وه چه وهرده گرن و، له دواي تپه ر بووني هه زاره ها نه وه، جياوازيبي يه كان ده گنه پله يهك كه و له تاكه جياوازه كه ده كن بيته جوړيكي نوي تر، هممه يه ياساي هه لېژاردني سروشتي، كه دارون به هؤ كار يكي داده نيټ بولپيدا بووني جوړه زيندوه بيراوه كان ي سهرزه وي،
حه يران/ همي نه ياراني دارون چوون رهد ي همويان داوه ته وه؟

شيخ/ نه ياراني دارون زورن، له وانه همو زانايانن كه به هيچ جوړيك له بوراي ثاينيدا موناقه شه ي بيرؤ كه كان ي دارونيان نه كرده، به لكو له بوراي زانستي پروتدا ره خه يان ليگر تووه و هه روه ها زاناياني ثاينيش به ناوي ثاينه وه هير شيكي كو پرا نه يان كر دؤ ته سهر ي.

همو نه بول به ربه چدانه وه ي زانستي زورن گرن گترنيان زينده وه ره ده راي يه سهر تاييه كان كه هه ره له سهره تاوه له نه زله وه هه تا همرو له شيوه ي خوياندا ماونه ته وه و، به هيچ چه شنيك ياساي (گه شه كردن) كار يگه ري نه بووه له سه ريان و، كؤمه له ي زينده وه ره گه وره كان به پله ي نرم و به پله ي به رزيانه وه له چينه كان ي ژير زهويدا وهك يهك ماوه، ده ي گه ر ياساي گه شه كردن راست بووايه، واپويستي ده كرد زينده وه ره گه وره كان كه كؤمه له ي خاوه ن بربره كان سه ربه وانه، له همموو چينه كان ي زهويدا

نەبوايە، بەلکۆ بەس لە چینی سەرەو دا ببوايەو کۆمەلە پلە نزمە کانیش بەس لە چینی ژێرەو دا ببوانایە؟

ئێستا دەبینین کە زۆر لە رەگەزو کۆمەلە جیا جیاکان لە سەر دەمە کانی پێشوی کۆندا، جەستەیان زۆر تەواو دروست تر بوو، وەك لە ئەمڕۆدا.

هەر وەها لە چینه کانی زەویدا دەبینین زیندەوەرە نزم و ناتەواوە کان لە سەر و زیندەوەرە گەورە تەواوە کانهو دەین.

حەیران/ کەواتە دارون دەیهوێت بلیت گشت زیندەوەرەکان لە یەك رەگەز پەیدا بوون بەهۆی خۆیەتی و سروشتەو لینکەوتەیان لێدەپێتەو، نەك بەدروستکردنی خوا.

شیخ/ ئەمە یەكێكە لەو وتە ناپەرەیانە ی کە دژی دارون بڵاوی دەکەنەو و ئەو راستیە کە گومانی تبادانی، دارون باوەری بە بوونی خودا هەبوو و دەربارە ی (بەنمای رەگەزەکان) (أصل الأنواع) وادەردەکەوێت دارون گومانی بووێت لە دانانی سنوورێك بۆ بێرژ کە کانی لە گەل ئەو ی کە مەیلی و باووە هەموو جزرە کانی زیندەوەر بگەرێنێتەو بۆ یەك رەگەز و، ئاماژە ی ئەو دەکات کە زیندەوەرەکان بە گشتی دەگەرێنێتەو بۆ چوار یاخود پێنج رەگەز و، لە چەرخێکی دێریندا بەدروست کردن دروست کراو و هەر رەگەزێك لە سەرەتاو لە جووتیکەو کە وێتەو و، هیچ گومانی تبادانی یە کە دارون باوەری تەواوی بە خودا دروستکەری (رەگەزە جزراو جزرە کانه) گەریەك رەگەزین یاخود زیاتر، بوو.

چونکە عەقڵی باوەری بەو ووتانە نەدەهێنا کە دەتێن (رەگەزە جزراو جزرە کانه لە خۆدی خۆیان و سروشتدا پەیدا بون و زیاد دەبن).

حەیران/ کەواتە چۆن هەتا ئێستا ئەو ی ئیمە بیستوو مانە لە داروون و هەوا دارانی شتی ترە؟

شیخ/ بەلێ کۆمەلێك لە هاو بیانی دارون کە لە سەر رێبازی مادی بوون باوەریان بە وتە ی دارون نەدەهێنا کە دە ی و ت: ژیان لە سەرەتا دا بەهۆی توانای خوداوە پەیدا بوو، تۆمەتی ئەو بیان دەخستە پال دارون کە لە دڵەو ئینکاری بوونی خودا دەکات و پێنان لە بوونی کردگار، رواڵەتی، تەنیا لە بەر خاتری دلی پیاوانی ئایینی یە لە گەردیلە ی کێ بچووک پێکھاتوو و، هەندیکێ تریان باوەریان وایە: ژیان لە سەرەتاو لە چەند بڕیکێ زوڵالی زیندووی زۆر بچووک پێکھاتوو، کە بەهەموویان ناگەنە ئاستی تەنھا شانهین و لەویش سادە تر هەر لە بەر ئەو بە (مونیر Moner) ناوبرا کە بە یونانی یە کە ی ساکار دەگرنێتەو بەعەرەبیش: جەوھە ی فەردی پێ دەگوترێ و لایان وایە: بێنمای ئەمانە

بەشێوەیەکی گشتی خود کارە و لەخۆیەوه بەخودی خۆی لەماددە یی گیان پەیدا بوو و بەرە بەرە گەشە ی کردوو و بەناو بانگترین زانا کە باوەری بەم وتەیە بوو زانای بایلو جی (ئەرنیستی هیگل) ی ئەلمانی،
 حمیران/ ئە ی هیگل چی دەتیت؟

شیخ/ هیگل دەتیت گەردون بە گشتی لەماددە پینکدیت و، ماددەش لە گەردیلە پینکدیت و، لەم ماددەیه، هەموو ئەو زیندەوه بێ گیانانە پەیدا بوون کە لە گەردووندا دەبیرن و جۆلە ی گەردوونیش لە جۆلە یەکی گەشە ی هەمیشە ی دایە بەساکارترین گەردیلە دەست پیندە کات و بە گەشە دارترین زیندەوەر کۆتایی دیت، ئەم زیندەوەرانە بە گیانلەبەر و بێ گیانەوه، هەموو بە گشتی پینکەتە ی یە ک رە گەزن، هیچ جیاوازیە ک لە نڧوان گیانلەبەر و بێ گیاندا نی، چونکە رە گەزی ماددە ئەندامی یە کان لەو رە گازانەیش دا هەن کە ئۆرگا نیزی نین و دەتوانریت بە رینگای تەکنیکی هەندئ لە پینکەتە ئۆرگانیزە کان ئامادە بکریت.

لەسەر ئەم بنەمایە هیگل دەتیت، ساکارترین جۆری زیندەوەر لە ماددە یەکی بێ گیان لە خودی خۆیدا گەشە دە کات.

حمیران/ چۆن ژيان لە پینگيان دەبیت؟

شیخ/ هیگل، وامەزەندە ی دە کات کە سەرچاوە ی ژيان لە پێوهری رێزە یی نڧوان رێزە تاییە تە کانی رە گەزە کانی ماددە پینکەتیی، بەلام ئەم پێوهرە زۆر وور دە کاری تیا دایە و، تارادە یە ک زۆری و کەمی بە شینکی رە گەزە ێک هۆ کار ێکە بۆ پەیدا بوونی ژيان، یاخود وەستان ێکی ژيان، ئەمە بۆ چوونە کانی هیگلە، بەلام خۆی و هاو ئە کانی تری لە ماددیی یە کان نەتوانان لە دۆزینەوه ی نەهینی چۆنیتی پەیدا بوونی یە کەم ژيانی سەر تایی لە بێ گیانەوه، تەنانت (بوخەر) یە ک ێکە لەوانە ی کە زۆر لایەنگری رییازی پەیدا بوون و گەشە کردنی دە گرن و، لە هەموو ماددیی یە کانی تر زیاتر هۆ گری رییازی ماددیی یە و یە ک ێکە لەوانە ی کە دارون تاوانبار دە کات بەوه ی کەموداراتی پیاوانی ئاینی دە کات و سەر سام و دەستەوسان بوو بەرامبەر بەوتە ی پەیدا بوونی ژيان لە بێ گیاندا، بە چە شنی ک کە بەویزدانەوه زانا کان لەو تاوانانە دوور دەخاتەوه (بەرپار لەسەر ئەو فەرمانە ی کە دەتیت هەموو لیکەوتە ی ک سەر تایی لە خودی خۆیدا پەیدا بوە کە یە کەم رە گەزی لێ پەیدا دەبیت، بەرپاریکی هەروا ئاسان نی، چونکە بارو دۆخ ێکی گونجاو بۆ ئەو پەیدا بوونە خۆیەتی یە نادیارو نەزانراوه، تەنانت ئەو خانە سەرە تاییانە کە پینکەتەو دروست کران، بەرپەرچی ئەوه دەدەنەوه کە لیکەوتە ی بێ گیان بن، بەلکۆ لە بواری

زانستدا لیکه وتنه و بیان له بڼی گیان به موعجزه داده نریت و، موعجزه په که به گوږه ی عقل له ووه که متر نی په که بلین زینده ووه گه شه داره کان راسته و خو له بڼی گیان پیدایږي (بوون).

حهیران/ ټمه زور راسته. به لام من و اگوښست بووم، که دارون ده لیت ره گزی مروف ده گه ریته ووه بوم مېمون، که به پله کانی گه شه دا تپه رپوه، تا... بوم ته مروف، ټمه چون ده گوښت له گه ل ټمو و ټمیه ی که ده لیت دارون موداراتی پیاوړی ټاینی کردوه. شیخ/ ټمه ش، دوو باره و ته ی دارون نی په، گه رچی ټمو له باره ی ره گزه جوړاو جزه کانه ووه، ټم جوړه گوته ش ه لده گرت به لام ه ندی له تونده ووه مادیه کانی رښاره که ی داروون و ه ندی قسه ی ټمو یان، سه باره ت به ه ندی پاشه ر وکی مادده ی ټه ندای کردوه به به هانه ی بوم نه ی ټمانج و دانایی له دروستکردنی دروستکراوه کان پالپوه نه ی راسته و خو (الخلق الدفعي المباشر) کردوه که له کتیه پیروزه دابه زیوه کاندای ټماژه ی بوم کراوه و، باوه ریان و ابووه که ره گزی مروف ده گه ریته ووه بوم مېمون به لکه خوازیان و ابووه که لیکچوونیک ی زور زور له نیوان مروف و مېمونداهیه، له زور له ټه ندایه کانیواوه ه ندی ره و شتی بوم ماوه یان وهک (حیض) و ه و ره ها ده یان ووت زور له زینده ووه ران ه سستی خوشی و ناخوشی و قین و سوزیان تیادایه و له ه ندیک ی تریاندا توانای بیر کردنه ووه و به راوورد کردنیان تیادایه ټاکام خوازی توژینه ووه کانیان و ا به دهریده خات که ټم زینده ووه رانه وهک مروف خواوه نی عقل و سوزن له گه ل جیاوازی له پله کانی گه شه کردندا و، ټموانه ی که ده لیت ره گزی مروف ده گه ریته ووه بوم مېمون سه رسام بوون له چوڼیه تی گواستنه ووه ی سروشتی ټاژه لیت ی مېمون بوم سروشتی مروفایه تی مروف که ټم پله یه ش دوا گواستنه ووه یه، ه ندیک یان ده یان ووت ټم گواستنه ووه له پرو بڼی به رنامه بوون و، ه ندیک ی تریان ده لیت پله پله روویداوه، چونکه گواستنه ووه ی له پرو بڼی به رنامه زور دووره له و جیاوازی په ی که له نیوان مروف و مېمونداهیه، به تاییه تی له عقلیاندا و، زور گه ران له چینه کانی زه ویدا له دووی ټمو زخیره و و سبووه ی که مېمون پیایدا تپه رپوه، هیچ پاشماوه په کیان نه دیته ووه، هتا ټم موش نیان توانیوه بریاری ټمواو له سه ر ټم گواستنه ووه یه بدن به بیروپایه کی بره و په سندن. ههیران/ که واته فله سه فه ی (گه شه پیدان) چی په که سه نه سه ر دایناوه و جیاوازی چیه له نیوان (گوړان) و (گه شه پیدان)؟

شیخ/ ټمو جیاوازی په نیوان گه شه پیدانو گوړان له پروی زارواوه ی زانستی فله سه فه یه ووه زور که مه ه ووه ک چون له بواری زماندا که مه، رښازی گوړان (

(Transformisme) ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەتێت هەموو جۆرە کانی ئازەل و رووەک دە گۆڕین و جۆری نوێیان لێدە کەوتەوه، ریبازی گەشە پێدان **Levolutionnisme**، ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەتێت روودانی گۆڕانیکی گەشەدارە لە زیندەوهراندا.

لەرستی دا ریبازی داروینی بریتیە لە (گۆڕانی گەشە پێدانی گەشەدار (تحول تطوري ارتقائي)، بەلام داروون ریبازی گەشەدانی بە ریبازی بایلوژی داناوه و، نەیکردۆتە فەلسەفەیه کێ گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، بەلام سەنەر بە پێچەوانەوه ریبازی گەشە پێدانی کردۆتە فەلسەفەیه کێ گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، کە هەموو شتە ماددیی و مەعنەویەکان دە گۆڕیتەوه بەمەش بەدانهری (فەلسەفەیه گەشە پێدان) دادەنرێت، کورتەیه ئەم فەلسەفەیه (کەلە راستیدا وه سفیکی جوانه بۆ هەندێ لەبیراوه راستەقینەکان کە لە وێنە بووندا بە دەردە کەون زیاتر لەوهی کە شیکردنەوهیهک بێت بۆ پێدا بوونی راستی ئەم بوونە).

هەموو شتیکی ئەم گەردوونە لە ماددەو ئۆرگانیزو عقل و داب و نەریت و رهوشت، ئاکامی کۆکبوونی بەشە لەیه کچوووه کانه، کە ئەم کۆبوونه سنوریک بۆ جوولەکان دادەنێت و دەیان بەستیتەوه و هیزه کانیان پەرش و بلاو دەکاتەوه، کە بەمەش وێنە و جۆرایەتی نوێی پێدەبەخشیت، پاشان بەرهو مەلەلانی و لاوازی و لەناو چوونیان دەبات، دووبارە بۆ کۆکبوونیکی تر.... هەر بەم چەشنە بەردەوام دەبێت.... لە کۆمەڵ بوونی گەردیلەیهی مادیهیەکان بەردو شاخ پێدا دەبێت و، لە کۆبوونهوهی تێکە ئاوهکان دەریاکان پێکدێت و لە کۆکبوونی ئەندامان خێزان دروست دەبێت و، لە خێزان تیرە پێکدێت و لە کۆک بوونی تیرەو هۆزەکان دەوتە پێکدێت و، لە داب و نەریتەوه رهوشت و یاساو ئایەکان و لە ژمیرەیهی خواوەندەکانەوه گەشتنە دۆزینەوهی خودای تاک و تەنها و لە کۆکبوونی هەستەکانەوه فکەرەو بەشەکانی زانیاری دروست بووه و، لەبەشە زانیارییهکانەوه زانست پێکھات و لە کۆکبوونی زانستەکانەوه فەلسەفە پێکھات....

بەلام گەشە پێدانی زیندەوهرەکان، وهک داروون و کەسانی تر دەتێن (لەسەر بنەمای گۆنجاو و هاوچەشنی دەبێت لە نیوان زیندەوهرەکان و ئەو ژینگانەیه کە تیایدا دەژین و وهئەو پێداویستیانهی کە گرنگه بۆیان و ئەو پێویستیانهی کە یارمەتیدەرن بۆ مانەوه و ژیاپیان و، بەفەرمانی ئەم پێداویستیا ئەو پێویستیانهی کە ئەندامەکانی لەش و هەستی

لېڭىكھاتوۋە تەنانت عەقلى ۋە ئوۋ فېكرانى كە ئىمە بەفېكرە خۇرسىكىھە كان ناۋيان دەبەين.
 ھەمەرويان بە گىشتى پىكھاتەي ئىمە گە شەپىندانەن، بە لام ئارەزۈرەنگدانەۋە
 كەلگىۋوۋە كان ۋە داب ۋە نەرىتە چەسپاۋە كان لەيە كىزىيان جىيادە كاتەۋە، لە ئارەزۈۋە
 خۇرسىكى يە كانەۋە عەقلى پەيدا بوۋە.

ۋىنە خۇرسىكىھە كان ۋە ياساى ھۆكان ۋە دارىشتەي چەرخ ۋە شۋىن، برىتىن لە
 شىۋاراكانى فېكرە خۇرسىكى يە كان كە نەژاد بەدەستى ھىناۋە، بە درىۋايى چەرخ
 چەسپاۋن ۋە بوۋنەتە خۇرسىكى يە چەسپاۋە كان.

ھەيران / لە يادەمە نوسراۋىكىم لەسەر فەيلىە سوڧى ئەلمانى كە بە (شۋىنھەر) ناۋ دەبرىت،
 خۋىندۇتەۋە، بىروراي ھەروەك ئىمە بۇ چۈۋنەيە كە دەلىت ئەندامە كانى جەستەي
 زىندەۋەر بە پىنى پىۋىستىيان بۇ زىيان ۋە خۇراك ۋە مانەۋە دروست بوۋن.

شىنخ / بەلنى (شۋىنھەر) ئىمە پىنداۋىستى ۋە پىۋىستىيانەي بە (ۋىست) دانائە ۋە، گەشەي
 بەماناى ۋىست دانائە ھەتا... كىردۈيەتە راستىك بۇ كۈتايى ھەمەۋ شتە كان ۋە باۋەرى
 ۋا بوۋە كە گەردوۋن بە گىشتى برىتى يە لە كۈمەلىك ۋىست كە لە ھالەتلىكى بىكەرى
 بەردەۋە امدايە ۋە، ئىمە ۋىستانەش ھىزىكى زىندۋى بەتوانايە بۇ دروستكىرنى ھەمەۋ شىنك
 ۋە پىكھاتەن ۋە ئاراستەۋ بەردەۋاميان بە پىنى پىۋىست پىندراۋە ۋە ئىمە لەشتە بەشى يە كاندا
 تەنھا روالەتى ئىمە ۋىستە نەقىشئىراۋە دەبىنن.

ھەيران: ئايا... مەبەستى (شۋىنھەر) لە ۋىست ئەۋەيە كە خودا ئوۋ خۇرسىكو
 ئارەزۋانەي بەزىندەۋەران بەخشىۋە لە گەل ھەمەۋ ئوۋ ياساۋ سىستمانەي كە
 لە گەردوۋندا ھەن، ياخود مەبەستى لە ۋىستى پىكھاتوۋ ئەۋەيە كە ۋىستى خودا ئىمە
 گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋە، چەندەھا ۋىستى خودا ئىمە گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋە، چەندەھا
 ۋىستى پىنەخشىۋە كە ھۈيە كە بۇ بەردەۋامى ۋە گەشە پىندانىيان كەۋاتە گەروانە پىنت ماناى
 ۋىست چىيە ۋە كى دروستى كىردوۋە؟

شىنخ / مەن ۋە لەۋتە كانى (شۋىنھەر) تىدە گەم ھەر چەندە نادىيارىشى لە خۇگرتوۋە،
 دەيەۋىت ئىنكارى رىبازى ماددى دىنامىكى بىكات ۋە، پىرارى بوۋنى ھىزىكى چالاك لە
 پىشت ماددەۋە بدات كە زىيانە ۋە، بۇ چۈۋنى ۋابوۋ كە ئىمە ھىزە لە نەزىندەۋەرە كانىشدا
 چالاكى خۇي دەكات ھەربۇيە بەۋىست ناۋى دەبات....

ھەر چەشنىك پىنت ئىمە ھەيران ئىمە گۆران ۋە گەشە پىندانە ھىچ ياسايە كى بەسەردا
 ناچەسپىنت، گەر بە (زىيان) يان بە (ۋىست) ناۋ برىت ھىچ جۈرە باۋەر ناسەلمىنى كە دژى
 باۋەر بە خودا پى.

حهیران/ چۆن ئەمە دەبیئت؟

شیخ/ ئیستالە و تەکانی شیخ (جسەر) بە دوورو درێژی و ئاشکرا بۆت بەدەردە کەوێت؟

حهیران/ هەموو باساکانی سەنسەر دەر بارە ی فەلسەفە ی گەشە پێدان، نەینی ئەم سیستەمە ی بۆ دەر نەخستوین کە گەشە پێدان پێیدا تێپەر دەبیئت و هۆی یە کەم (العله الأول) بۆ بوونی ئەم گەردوونە بە گەردیلە و بە شەکان، رەگەزو تایبە ئەندێی یەکانی بۆ بەدەردە نەخستوون لە گەڵ ئەو یاسایانە ی کە دەبیئتە هۆی کۆک بوون و جیا بوونەوێت.

شیخ/ سەنسەر وای لە فەلسەفە کە ی کردووە کە تایبە ئەندێت بەو هەسفی ئەم گەشە پێدانە لە وێنەکانی ژياندا و، هەولێ داوێ کە هەموو وێنەکانی بوون بە گشتی بگرێتەو، بەلام ئەو راستیە ی کە لە پشتی دروستبوونی گەردوون و هۆ کەیدا هەیە، سەنسەر دەلیت عەقل نەتوانایە لە چوونە ناو قولاییەکانی یە و تەنها بۆ تێگەشتن و زانینی روالەتی شتەکانی گەردوون دروستکراوێ و، عەقل بە هۆی بە کارهێنانی ئەم روالەتانەوێ بوونی حوزی سەپاندووە و هەموو تێروانینەکانی بیرو کە یەکانی عەقل کە باسی پشتی ئەم روالەتانە دەکات عەقل دوو چاری هەلەو سەرسامی و گێژاو دەبیئت و، و تە بەوێ کە ئەم گەردوونە لە خودی خۆیدا بەبێ هیچ هۆیە ک دروست بووێ و، هیچ سەرتایبە ک نی یە، ئەم و تەبە عەقل باوهری پێناکات ئەو عەقلە ی کە دەلیت هەموو هۆ کارێک بەبێ هۆ نابیئت هەروێ ک چۆن عەقل داوادی کات کە هەموو هۆ کارێک هۆی هەبیئت هەر هەمان هۆ، هۆکارێ بۆ بوونی ئەم گەردوونە.

عەقل دوو چاری کول بوون و نەتوانای دەبیئت لە ئەندێشە کردنی هۆی یە کەم بەبێ هۆ پێیدا بوو بیئت.

حهیران/ هەر بێم چەشنە بوێ بیرو پای ئەما نو ئیئل کانط لە بابەت نەتوانایی عەقلەو، ئایا باوهر هینانی بەخودا هەروێ ک ئەو بووێ.

شیخ/ بە ئی سەنسەر و کانط و تەکانیان وێ ک یە کبووێ لە بواری نەتوانایی عەقل لە هەلە کردن و سەرسامی دا و، هەروێ ک ئەو لە ئاکامدا باوهر پێکی وێژدانی پتمو ی هەبووێ کە دەلیت/ چەند راستیە ک هەبە کەوالە نەفسمان دەکات بە هۆی هەستە نادیارە نەتواناکان هەست بە بوونیان بکەین، کە ناتوانین بە عەقلمان دەر کی بکەین و، یە کی ک ئەو راستیە گرنگانە باوهر هینانە بەخودا.

حهیران/ وای لە شیخی گەورەم تێگەشتیم کە دارون باوهری بەخودا بوو بیئت، کەواتە

هۆکاری ئەو ھیرشە کوێرانەییە چییە کە کراوەتە سەری؟ بۆ ئەم ھیرشە نە کراوەتە سەر سەنەسەر کە رێبازی گەشەپێدان و بیروپرای وەك دارون بوو؟

شیخ/ ھیرش نە کرایە سەر سەنەسەر چونکە لە تێروانیی دروستکردنی جۆرە کاندای، جگە لەوێ داروون گوتبووی لەم بارەییە و ھیرشە کەیش بۆ سەر دارون بەرە بەرە لاواز بوو کاتێک فەلسەفەی گەشەپێدانی سەنەسەر بۆ کراوەیی، شتیکی ئاسایی بوو کە بیرو کە کانی ھیچ گێژاویک نەئیتەو سەبارەت دروستکردنی پلە کانی گەشەپێدات کە پیاوانی ئایسی خەروشان و لایان و ابو ئەم بیرو کەنە ترسانکە لە سەر باوەرپێنان بە خودا و فەرموودە کتیبە ئاسمانی بە کەن دەربارەی دروستکردنی مەروفی یە کەم بە درۆ دادەنێت و، ھیرشە کانی بۆ سەر دارون زۆر توندو تیژ بوو کە لە لایەن گەورە پیاوانی ئاینەو کرا وەزۆر لە پیاوانی زانست و رامیاری و راگەیاندن و رۆشنیار و ھیرشیان بەرە سەری لە شیوازی موناخەشە گێری، تانەو لۆمە کردن و جێبو و ئازاردان و تاوانی بێ باوەرپی دەخراپە پالی و، ھەر ئەوەندە بزانیست کە چۆن ھەوالتی ئەم ھیرشە کرچ و کالانە درێژە خایاند لە توندو رەقیدە ھەتا کۆتایی سەدەیی نۆزدەھەم.

بۆ ئێوە گەورە زانای بەناوبانگ ئەسقوفی ئۆکسفۆرد، و تەییە کی لە بەردەم کۆمەڵەی پێشکەو توخووانی بەریتانیادا بۆ کردووە تیایدا و تێ (دارون گەورەترین تاوانی کردووە، کاتێک کە ھەوالتی داوە سنوویک بۆ مەزنی خودا لە کاری دروستکردندا دابینت) و ھەر و ھا کاردینال ماتینگ دەئیت (رێبازی دارون فەلسەفەیی کی درندانەیی و عەقڵ بەرەو ئینکاری بوونی خودا دەبات و، (دوکتۆر بەپری) گەورەیی ئۆسقوفە کانی (مەلبورن) کتیبینیکی دانا کە تیایدا ھیرش بۆ داروون دەبات و تاوانی ئەوێ دەخاتە پال کە تۆوی بێ باوەرپی بە خودا کتیبە ئاسمانی بە کەن لە دلی خەلکدا دەچینێت.

ھەر و ھا (مونسێۆر) (سەگۆر) لە فەرەنسای سەر رێبازی دارون دەئیت یە کێکە لەو رێبازە کەم نەرخانەیی کە تەنھا بێ باوەرپان و نەفس نەمان پالپشتی دە کەن ئەو بیرو باوەرپە نەشازە نەمانە لە لایەن کەسانیک پەیرەو دە کرێت کە پایە نەمۆ ھەست پێسن، ئەم جۆرە رێبازانە سەرچاوە کەیان کفرە و کۆتایە کەیان گەندە و چەپەلتی دەئیت و، لە ئەلمانیا ھەندێ زانایان و ایان بۆ کردووە کە رێبازی دارون دژایەتی ھەموو بیرو باوەرپانی کتیبە پیرۆزە کەن دە کات و، ھەر و ھا (لوناارت) مامۆستای لاھوت لە (لایبزیگ)، دەئیت/ فکەرە (پەیدا بوو ئەلە نشو) دژایەتی کاربەجیی خودا دە کات و، فکەرە (دروستبوون) ئاین خاوەنەتی، ئەک زانستی سروشتی و، ھەموو پەیکەرینکی بەرزی ئاین، بێنەماکەیی لە سەر رێبازی (دروستبوون) و، یە کێک لە زانایانی لاھوت لە سویسرا

له نیوان دارون و جسردا

بانگیشتی هه‌لسان به شهری (خاچی) دژ بهم ریبازه (چهوت و خراپکاره) کرد و هه‌روه‌ها گۆفاری زانکۆی دبلن ده‌لێت: ((دارون قسه‌و گفتوگۆ له‌وه ده‌کات که چۆن ده‌توانی خودای مه‌زن له‌ سه‌ر عهرشی دا بنریت)) و، هه‌روه‌ها زاناو دانای گه‌وره (قسطنطین جمس) له‌ کتێبه‌که‌ی که‌به‌ناوی (دارونیز، یاخود مرۆفی مه‌مونی) له‌ پاریس ساڵی ۱۸۷۷ بلاو کرایه‌وه که ریبازی دارونی به (ئه‌فسسۆنیکی گالته‌پنکراو) دانا و، هه‌روه‌ها (گلاستون) ی وه‌زیری پایه‌دار له‌ یه‌کیک له‌ وێهه‌ کیدا گالته بهم ریبازه‌ی دارون ده‌کات و د. هیدج که‌سه‌ربه‌ زانکۆی (برنستون): ده‌لێ: ((پێسته به‌ره‌نگاری بلاو کردنه‌وه‌ی ئهم جۆره ریبازانه بکریت که ئینکاری کتێبه‌ پیرۆزه‌کان ده‌کات)) و هه‌ر له‌ هه‌مان زانکۆ (د. دوڤلید) ده‌لێت: گونجاندن له‌نیوان ریبازای په‌یدا بوون و کتێبه‌ پیرۆزه‌کاندا شیاونیه‌ و، هه‌ر که‌سیک به‌زانستیانه‌ش ئهم گونجاندنه‌ی چه‌سپاندو باوه‌ری پێ هینا، ئه‌وه ئینکاری بوونی خودا ده‌کات

هه‌روه‌ها (د. لی) ده‌لێت (به‌هیچ شێوه‌یه‌ک له‌ شێوازه‌کانی لیکدانه‌وه‌ شیاونیه‌ به‌ مانا هه‌مبایی به‌که‌ی کتێبی پیرۆز، فراوانی و زیاده‌رۆیی تیادا بکریت به‌ چه‌شنیک که‌ بلێن ئهم ریبازه‌یشی له‌خۆ گرتوه‌، دارون و کۆمه‌له‌که‌ی به‌سه‌ر لیشیواو و بۆگه‌ن وه‌سفیی کردون. و له‌زانکۆی ئهمریکی له‌ به‌یروت ئهو مامۆستایانه‌ی باوه‌ریان به‌ ریبازی دارون بوو، له‌ دانیشتگا که‌ دوور خراوه‌).

حه‌یران ده‌لێت/ ئا... لێره‌دا شیخ مه‌وزون له‌ گه‌ل فکهره‌کانیدا خامۆشی گرتی و، منیش به‌بێ ده‌نگی سه‌یرم ده‌کردو چاره‌پێی کۆتایی وته‌کانی بووم له‌ پاشدا سه‌ری به‌رز کرده‌وه‌ و به‌زه‌رده‌خه‌نیه‌که‌وه‌ که‌ هه‌موو مانایه‌کی شانازی و ریزلێنانی له‌ خۆ گرتبوو.

دووباره‌ وتی، شیخ/ و له‌قولاڵی ئهم شه‌ره‌ ترسناکه‌دا. ئه‌ی هه‌یران، له‌ هه‌موو ئهم حیهانه‌دا، تا که‌ زانایه‌کی ئایینی په‌یدا بوو که‌ توانی پرکێشی بکات و به‌ ئازاو مه‌ردانه‌ کتێبیک دابنیت و تیایدا بلێت ریبازی دارون - گه‌ر چه‌سپا-، هیچ دژایه‌تی به‌کی بریارو فهرمووده‌کانی قورئانی پیرۆز و باوه‌ر هینانی به‌بوونی خودای گه‌وره‌ ناکات

حه‌یران/ گه‌وره‌م ئهو تا که‌ زانایه‌کی به‌؟

شیخ/ ئهو زانایه‌ شیخ حسین جسره‌ که‌ دانه‌ری په‌راوی (الرساله‌ الحمیده) به‌، که‌له‌شه‌وینکی تر دا بۆتی به‌ده‌رده‌خه‌م چونکه‌ باسکردنی دوورو درێژه‌ و، شیخی گه‌وره‌مه‌و به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ ریبازی هه‌ق و ره‌وام گرته‌ به‌ر له‌ به‌ر ئه‌وه‌ وته‌ی که‌م ده‌رباره‌ی دادم نادات.

حهیران / ئیمه هیشتا له سه ره تای شهو داین، تکام وایه که زنجیره ی باسه کان نه پچر نیت.

شینخ / منی پیره میرد هیچ گرنگ نیه به لامه وه شهو نخونی و، زۆر به که می شهوان ده خه م.... و ته نها ترسم له تۆیه.

حهیران / تامه زرۆیم بۆ وتهو باسه کان وام لیده کات زیاتر له شینخی گه وره م به ئارام ترم بۆ شهو نخونی....

شینخ / نزیکترین زانا که له ئیمامی غه زالی بکا له رووی زانسته وه و گرنگترینی ئه و لیکچوونه ئه وه یه جسر ههروه که غه زالی هه لگری ریبازی زانستی که لامه و، زیاتر له زانا کانی سه رده می خۆی و، ههروه که ئه و ئاگادارییه کی زۆری ههیه سه باره ت به راستی زانیارییه کانی گه ردوون و، چۆته قولایی ده ریای فله سه فه ی میتافیزیکی یه وه و، ئامانجی هه ردوو کیان له لیکۆلینه وه فله سه فیه کاندایه، چه سپاندنی بوونی خودایه ههروه که چۆن غه زالی باوه ری به راستییه زانستییه کان هه بووه که به به لگی راست و دروست چه سپاوه و ئینکاری ئه وه ی ده کرد که ئه م راستیانه پنجه وانه ی ئایین بن و زۆر سه ره نه شتی ئه وانه ی ده کرد که ئینکاری ئه م راستیانه یان ده کرد و وایان ده زانی به هۆیه وه ئایین سه ر ده خه م و پێی ده وتن بێ گومان ئه م زانایانه زیانیان زیاتره بۆ ئایین وه که له دوژمنه کانی. ههروه ها شینخ جسریش زۆر توندبوو به رامبه ر ئه و زانا ئایینیانه ی که ئینکاری راستییه زانستییه بره وه کانیان ده کرد و ده یوت: ئه وانه کۆسپ و ته گه ره ن له سه ر ریبازی ئیمان و برواهینان چونکه جاهیل و نه فامن به بناغه و بنچینه کانی ئایین و ناتوان ده قه کانی خوای کار به جی و به لگه عه قلیه بره ره کان له گه ل یه کتر دا بگۆنجین بۆیه ئه مانه زه ره ر و زیانیان زیاتره بۆ ئایین له دوژمنه سه ر سه خته کانی. غه زالی و جسر رینکه وه تن و هه ره یه که میان کتیبیکێ تایبه تیان دانا بۆ په تدا نه وه ی فه یله سه وفه کان له و بو ارانه ی که وایه گه یشتن پنجه وانه ی ئایینه به ته وای.

غه زالی کتیبی خۆی دانا به ناوی (تهافت الفلاسفة) که بۆم باس کردی، جسریش کتیبیکێ خۆی دانا به ناوی (الرساله الحمیدیه) به لām جیاوازی نیوان ئه م دوو پیاوه له دوو شتدایه:

یه که م: غه زالی له کتیه کهیدا به کورتی په ددی ئه و فه یله سه وفانه ی داوه ته وه که له باره ی خوا وهنده کان دووان.

ههروه کو پێشتر زانیوته بیروپرای ماددییه سه روشتییه کانی تیادانییه که ئینکاری

وجودی خویان کردووه.

به‌لام جسر که بینی بۆچونی ماددی پهره ده‌سپینی و گه‌شه ده‌کات له‌سهر ده‌ستی هه‌ندیک له‌ زانا ماددییه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزه‌هه‌م له‌ دوای داروخان و نووشستی هینان، وای به‌ چاک زانی که زۆرینه‌ی قسه‌کانی له‌ گه‌ل ماددییه‌کان بێت.

دووهم: جسر ڕووبه‌ڕووی هه‌ندیک بیروپرای نوی بپۆوه که له‌سهر ده‌می ئه‌ودا ده‌ر که‌وتن گرنگ‌ترینیان بۆچوونی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌سەندن) بوو که زانا ماددییه‌ سروشتییه‌کان گرتبوویانه‌ به‌ر بۆ ئینکاری خوای دروست‌کەر و ده‌یان ووت ژبان په‌یدا‌بووه له‌ نه‌بوونه‌وه به‌ بوونیکی خۆیه‌تی.

ئهم بیروپرا ماددییه‌یه‌ له‌سهر ده‌می غه‌زالییدا به‌م چه‌شنه‌ وورده‌کاریی و ئاراسته‌کراو نه‌بوو و، ئهم هه‌موو لایه‌نگرو دۆستانه‌ی نه‌بوو وه‌ك ئهم‌ڕۆ ره‌چاو ده‌کری. جسر بۆ چوونی وایوو، موناقه‌شه‌گیری ئهم رایانه‌ له‌سهر رووناکی ئایینی راست و زانستی دروست و بێ هه‌له‌ بکات.

هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ هه‌ستا به‌تۆزینه‌وه و لیکۆلینه‌وه له‌ گه‌ل ماددییه‌یه‌کان بۆ چه‌سپاندنی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و چه‌سپاندنی بوونی خوداو سیفاتی خودا که عه‌قل مه‌زه‌نده‌یان ده‌کات و، ده‌ستیکرد به‌لیکۆلینه‌وه‌ی گومان‌ی ماددییه‌یه‌کان که سه‌رده‌کێشێ بۆ باوه‌ر نه‌هینان به‌ بوونی خودا و، دروستکردنی گه‌ردوون له‌نه‌بوونه‌وه و، بوونی سیستم و دانایی له‌ دروستکردندا و هه‌مووی به‌ گشتی پووجه‌لک‌رده‌وه و له‌ناو پیردن، له‌ پاشاندا ده‌ستیکرد به‌تۆزینه‌وه‌ی فله‌سه‌فه‌ی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌کردن) و به‌دوو‌رو درێژی باسی له‌سهر کردن و به‌نیشانه‌ی به‌رزو و یۆزدانییه‌وه‌ لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سهر ده‌کردن و له‌ هه‌موو بیروپراکانیدا زۆر په‌یوه‌ستی ئایینی ده‌کرد و، سوور بوو له‌سهر گونجاندن له‌نیوان (عه‌قلیه‌کان و نه‌قلیه‌کان) و زۆر شاره‌زایی هه‌بوو به‌ شیوازه‌کانی ئهم گونجاندنه‌، دوور له‌ کرچ و کالی و ده‌مارگیری کوپ‌رانه‌ و، باوه‌رینکی پته‌وی هه‌بوو به‌وه‌ی که ئایینی ئیسلام هه‌ر گیز دژایه‌تی و ئینکاری فه‌رمانه‌کانی عه‌قلی ساغ ناکات.

حه‌یران/ ئایا... و ته‌کانی جسر سه‌باره‌ت به‌ کێشه‌کانی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و کۆنیتی گه‌ردوون هیچ جیاوازییه‌کی هه‌یه له‌ گه‌ل و ته‌کانی غه‌زالی و که‌سانی تردا؟ شیخ/ (له‌ناوه‌ڕۆکدا هیچ جیاوازییه‌ک نی‌یه‌، به‌لام جسر وه‌لامی بۆ سروشتی و چه‌رخیه‌یه‌کان (ده‌هرین) بوو که ئینکاری بوونی خودایان ده‌کرد، به‌ پێچه‌وانه‌ی غه‌زالی‌یه‌وه که هه‌میشه‌ وه‌لامی ئه‌و فله‌سه‌فه‌ خواوه‌ندیه‌یه‌ی ده‌دایه‌وه که باوه‌ریان به‌ کۆنیتی گه‌ردوون هه‌بوو به‌بێ ئینکاری بوونی خودا).

وتەكانى جىسر لە ھەندى بواردا جىياوازە لە گەل وتەكانى غەزالىدا، لە شىوازو موناقدەشە گىرى و بەلگەى ماددىيەكان لە گەل بوونى ئەم جىياوازيانەشدا جىسر پەپەرەوى رىيازى غەزالى دەکرد و لەسەرەتادا بەزماغالى ماددىيەكان بىرارى لەسەر وتەكانيان دەداولينكى دەدانەو، پاشان وەلامى دەدانەو، ئەمەش كورتكراره كەيتى: - (ئەو بىرپارەى كە ئىو دەدانان پىادا ناو و بەو ھى كە بنەماى گەردوون دوو كارە: - ماددەو ھىزە كەى واتە جوولە كەى و، ھەردوو كيان كۆن و ھەر لەئەزەلەو پەپەرەستى يە كۆن و، ئەم جوولەيش ھۆ كەى تەنھا ماددە كە خۆيەتى و، دروستكراره كان ھەموويان بەگشتى لىكەوتەى ماددەن بەھۆى جوولە كەيەو و، پەيدا بوون پاش ئەو ھى نەبوون، وەك پەيدا بوونى ھۆ كار لەھۆ كەى بە پىي پىويست و ھىچ ويست و مەبەستىك نەبوو لە ماددە و جوولە كەيدا بۆ لىكەوتەى شتى لىي.

ئىو دەلن، چەسپاو لەلامان پەيدا بوونى زىندەو ھەرو روو، پاش ئەو ھى نەبوو بوون، بەھۆى دۆزىنەو ھى پاش ماو ھىيان لە ناو چىن و توپكانى ژىرزەو ھىدا كە واتان بۆ دەر كەوت كە دواچىنى زەوى ھىچ جوو زىندەو ھەرىك و پاشماو ھەكى تىانى يە و، چەرخىكى زۆر بەسەر زەو ھىدا تىپەر بوو بە پىي زىندەو ھەرو، بە كۆك بوونى بەشەكانى ماددە بەھۆى جوولەيەو، رەگەزە بنەمايى يەكان پەيدا بوون و، بەتىكەلپوونيان، بە رىزەى تايەتەند، جەستە زىندەو ھەكان پەيدا بوون و، يە كەم شت كە پىنكەت لە جەستەى زىندەو ماددەيەكى بىگەردى زولالى يە كەتواناى خۆراكدان و دابەشبوون و زۆر بوونى تىادايە كە ئەويش (پروئوپلازما) يە و لە پەيدا بوونى پروئوپلازما، ساكارترىن روو كۆ زىندەو ھەرىكەت و ئەم زىندەو ھەرانە بەھۆى ئەو چوار ياسايەى كە لە پەيدا بوون و گەشە كردندا باسكران، زۆر بوون و جۆرايەتياى لى پەيدا بوو و، پاش مليۆنەھا سال گەيشتە ئەم پەيەى كە ئەمرو تىادايە.

مرۇف تاكە ئازەلنكە لە تىكرپاى ئازەلەكانى تر و، بەتواناى ياساي (ھەلپاردى سروشتى) گەشەى كردو، لەوانە يە لە مەمۇن پەيدا بوويست و، عەقلىشى ھىچ جىياوازيەكى نىيە لە گەل عەقلى ئازەلەكانى تر، تەنھا ئەو نەيىت كە عەقلى مرۇف لە پەيەكى گەشەو بەرزدايە و، پاش ئەو ھى كە شىخ جىسر كورتكراره رىيازى ماددىيە سروشتى يەكان پىشكەشكرە، دەستەكات بە وەلامدانەو ھىيان و پىيان دەلن: (پاش سەرنج دانىكى راست و قول لەم رىيازەتان، بۆم دەر كەوت كە بنەما كەى باو ھەيانانە بە كۆنىتى ماددە، وەلە گەل باو ھەيانانە بە كۆنىتى كەى، باو ھەرتان بەبوونى خودايەك نەبوو كە دروستكەرى يىست و كاتىك جۆراو جۆرى ماددەتان يىنى و چەسپا

لاتان که ښه جؤرايه تى په ليکه وته په، باوه رتان نه هينا که ښه ليکه وته جؤراو جؤرانه ليکه وته په همان ماده بن و، پيوستې به چه سپاندې جووله په شته تا که کاني ماده په بوو و له سر بنه مای ماده و جووله جؤرايه تيان چه سپاند. گهر باوه رتان به ليکه وته په ماده بوايه ښه (باوه په) زؤرى لينده کړد که باوه په بوونى خودايه ک بېن که په پيدا کهرى بوون بېت و جؤرايه تى پېه خشيبېت و، خؤتان ماندوو نه ده کړد که بلېن ښه جؤرايه تى په په پيدا بووى ماده و جووله که په تى له بهر پيوستې و به بېن هيچ مه به ست و دهر ککړد نو نه خشه دانايک و په که م شت که پيوسته له سر من ښه په که به لگه به ښه په بؤ بوو چه لى کؤنېتى ماده و چه سپاندې په پيدا بوونى و، سه رنجه دهر يکى ليکؤله ر له رېبازه که تان سى داوا ده بېنېت، که ناتوان رېت چه سپاندې هه رسيکيان به په که وه بکړېت، چه سپاندې هه نديکيان رمان ده کيشت بؤ بوو چه لکړ نه وه هى هينديکى تريان.

کېشه په که م/ ښه ده لېن، کؤنېتى ماده و جووله که ي، هه رله نه زه له وه په پيوستې په کتر و ليک جيانا بنه وه و، کېشه په دوو م/ ښه و تان جؤره کاني زينده وه ر ليکه و تن، پاش ښه وه په هؤى زانستى توژينه وه په چينه کاني زه وي په وه بؤتان به دهر که و ت، که جؤره کاني زينده وه روو هک په پيدا بوون پاش ښه وه په که نه بون بوون و، مروث نوئ ترين قؤناغيانه.

کېشه په سينه م/ و تان هه موو جؤره کان به گشتى په هؤى جووله په شته کاني ماده وه په پيدا بوون، ښه جووله په که لاتان و ابوو هه رله نه زه له وه په پيوستې و، نه ماده و نه جووله که ي هيچ وويست و خوازيارى په کيان نه بوو له م په پيدا بوون نه جؤراو جؤرايه تيه دا.

ماناى ښه واده گه په نېت که جؤرايه تى په کان له ماده و جووله که ي په پيدا بوون، وهک په پيدا بوونى هؤ کار له هؤ که ي، ښه ښه سى داوايه په که له رېبازه که تاندا چه سپاندو تانه و منيش له وه لامياندا ده لېم:

هه موو عه قلىکى ساغ بريارىکى ته و اوو بره ر ده دات و هيچ گومانىکى تيا داني په که شت به هيچ شيوه په که له هؤ په پيوستې دهر که ي دوا نا که وېت، گهر هؤ که ي ليکه و ته بېت، هؤ کاره که شى ليکه و ته ده بېت به بېن هيچ دوا که و تنيک.

گهر هؤ کؤن بېت، هؤ کارىش کؤن ده بېت، گهر و نه بېت بوونى هؤ به بېن هؤ کار ده بېت، که نه مېش له لای عقل مه حاله و، و ته تان، به کؤنېتى ماده و جووله که ي، که هه ردو و کيان هؤى جؤرايه تى گهر دوون، ښه کاته پيوست ده کات که جؤرايه تى په کانيش کؤن بن به لام ښه باوه رتان به کؤنېتى جؤرايه تى په که نې په.

له بهر ئهوه ئېوه له حاله دا كه وتوونه ته نېوه ندى سى كېشه وه يان باوه رتان به كۆنيتى
جۆرايه تى هۆكاره كان هه ييت له بهر كۆنى هۆكانيان، به پېچموانه وهى ئه و چه سپاندانهى
كه به دهستان هېناوه يا خود ده لېن مادده جووله كهى به هۆى (هه لېژاردن و ويسته وه) دو
بكه رن و، چه رخيكي ديارىكر او تايه هه ندى كرا بۆ ليكه وتنه وهى جۆرايه تيه كان.

ئېوه ئه مه زۆر به توندى ئىنكار ده كه ن وه يان ده بى بلېن مادده و جووله ليكه وتنه كه
ئهمه ش راست و په وايه.

پاشان شېخ جسر به شيويه كى تر وه لاميان ئه داته وه كه ده لېت/ شاراوه نى په و
عه قلىش باوه ر ناهييت كه مادده بى به ش ييت له و وينا نهى كه وه ريده گرنت و، هه ر له بهر
ئوه و وتو تانه هه ر گيز مادده به بى وېنه نه بووه و ناييت.

چونكه مادده و جووله كهى كه به هۆيانه وه وېنه دروست ده ييت.

هه ردو و كيان كۆن و په يوه ستن به يه كه وه،

به لام عقلى ساغ بى گو مانه له وهى هه مو و وېنه به كه كه ماده وه ريده گرنت،
ليكه وتيه، چونكه له ئاو ده چيت و دوو چارى گۆران ده ييت.

گه ر ساكار ترين وېنه ش ييت، به به لگهى ئه وهى كه ئه م وېنه ساكارانه گۆران و له ناو
چوونى به سه ردا هاتوه.

وېنه جۆرايه تى زيندووه كان جېيان گرتونه ته وه وه كه چه سپاندان كه بوونيان له
چينه كانى زه ويدا ليكه وتيه و هېچ شاراوه نى به له لاي عقل كه هه ر شتېك بچيته خانهى
نه بوونه وه كۆنيتى مه حاله.

له بهر ئه وه وېنه په يوه سته كهى مادده، ليكه وتيه، ناگو نچيت مادده كۆن ييت، چونكه
گه ر سه رنجى ساكار ترين وېنهى مادده به دىن ده بىين وېنه كانيش دوو باره ليكه وتنه،
به به لگهى ئه وهى نه بوونى به سه ردا دى.

كه واته پېش پهيدا بوونى ماده، ده ييت مادده چۆن بوو ييت؟

يان ئه وه به بوو تر ييت وېنه له خۆنه گرتوه، كه باوه رتان به مه ش نه هينا، چونكه له لاي
عه قل مه حاله، مادده هه ر گيز بى وېنه نه بووه، وه كه بى ريارى ئېوه وه فەيله سرفه كانى
پېشووتان له بهر ئه وه ليكه وتيه و كۆن نى به و، به ده ر بى رپىنكى تر ده لېن: ماده به گوڤرهى
وته تان و به بى ريارى عقلى ساغ په يوه ستى وېنه به و، وېنه ش په يوه ستى ماده به و جياناييته وه
لېنى گه ر ماددهى په يوه ستىدار كۆن ييت، وېنه په يوه سته كه شى كۆن ده ييت، چونكه به
بى ريارى عقل هه ر گيز پىنو يست له په يوه ست جوودا ناييت، به لام ئه م وېنه به كۆن نى به، به
به لگهى ئه وهى، نه بوونى له خۆ گرتوه، كه واته مادده ش كۆن نى به.

پاش نه وې که شينخ جسر به به لنگه ليکه و ته ی مادده و وینه که ی سلمانندی که عقل رينگا چاره یه کی نی به بز رزگار بوون لښی گه وره ترين زانایان و فایله سوفان باوه ريان پينه ناوه و شينخ جسر به ماددي به کان ده لیت، همو و ليکه و ته یه که ده بیټ کار ښک په پیدای کر دیت.

به هوی مه بوونی به سهر نه بوونی دا زال ده بیټ، ده نا بی لای به سهر لایه کا زال ده بی به بی هز کار یگه ری (ترجیح بلا مرجع)، که نه مهش مه حالیکي ناشکراو بی گو مانه، گهر مادده چه سپا ليکه و ته یه ده بیټ شتيک هه بیټ که مادده ليکه و ته یه نه و بیټ و به هوی مه هه بوونی به سهر نه بوونی دا زال بووی و نه شتهش پیوسته هه بوونی، چونکه نه بوون شتي لښی په پیدای نابی و، نه هه بوونش خودای گه وره و به خشنده یه.

له لای عقل ده بیټ نه هه بووه کون بیټ گهر ليکه و ته یټ خویشی پیوستی به په پیداکر ده بیټ، نه و کاته، یان بهو شتواری، خولاندنه و (دهور) په پیدای ده بیټ و هیان به شتواری زنجیره یی (تسلسل) که هه ردو کیان له لای عقل مه حالن.

له پاش نه و هه بووه کونه، که په پیداکر ی مادده یه، یان ده بیټ ليکه و ته و نه و که ی به شتواری هز و هز کار ناچاری بیټ به بی وویست و هه لښاردن و، یان ليکه و ته و نه و که ی به وویست و هه لښاردن ده بیټ، که نه مهش له لایه عقل ناگو بخت که ليکه و ته و نه و هیان به شتواری هز و هز کار ناچاری بیټ، گهر و ابوابه له گهل (کونښتی به که شیدا) نه و کاته پیوستی ده کرد مادده و جزوایه تیه کانی هه موویان به گشتی کون بوونایه، که واته هه نه و نه و نه و نه و که بلین به وویستو هه لښاردی خودا په پیدای بووه و، کاتیکی تابه نه مند ی بز نه و او کردووه، بهم شتوایه چه سپا که نه و هه بووه کونه خاوه و ویست و خاوه هه لښاردنه.

پاشان نه و خواسته بوون به سهر نه بووندا زال ده کات و کاتی بز دیاری ده کات به لام هه مان بوون ته نها به ویست په پیدای نابیټ به لکو پیوستی به توانایی و زانست هه یه.

هیچ گومان ی تیدا نی نه نه و خودا گه وره ی که په پیداکر ی مادده یه و هه سیفه تی گه شه کردن و گزړان له وینه یه که و نه و وینه یه کی تری پینه خشپوه خاوه نی به رز ترين تواناو زانسته، جایا هه خودا خوی جزوایه تی و گه شه کردنی به مادده به خشپیت یا خود نه و گونجاندنی به مادده به خشپوه که توانای جزوایه تی و گه شه کردنیان هه یه به گویره ی نه و یاساو جوړ نه به شپانه ی که مادده له خویشی گرتووه، و هه ماددي به کان ده لښ هه ردو و بز که که بریاری نه و او ی تواناو زانستی خودا ده دن.

نه و که سه ی شتيکی ساکار دروست بکات و پاشان بیگو ریت بز جزو ها شتي تر که

نەتوانریت ئامارو ژمیر بکریت، یاشتیکى ساکار دروست بکات بە گویرەى ئەو یاسایانەى کە بێى بەخشیون بگۆریت بۆ جۆرەها شت کە نەتوانریت ئامارو ژمیرە بکات، بەچەشنیک کە عەقل سەرسام بکات لە پوختى و بریارى، هیچ ژیرنیک گومان لە پینووستى بوونی خودای بەتوانا و زانستى ناکات ئەم بیروکە یە چەسپا کە خودای هەبووی دیرین خواوەن خواست و خواوەن هەلبژاردن و توانا و زانا یە.

پاش ئەوەى کە شیخ جسر بەلگەکانى لەسەر سیفاتی تەواوی خودای بەخشندە ئاشکرا کرد، ئاورنیک لەوانە ئەداتەووە کە تەنا باوەریان بە هەستیکراو بینراوە کان هەیه و، هیچ نزخیک بۆ ئەو بەلگە خوازیانە دانانیت کە بەهۆی تیۆرى عەقلى پوختەووە بەدەستەتووە و، پێیان دەلێت: ئیو لەبەر ئەوەى کە رینگاتان نەبرد بۆ ئەو زانستەى کە بوونی خودای دروستکەری ماددە دەچەسپینیت، باوەرتان بە کۆنیتی ماددە هیئا و، کاتى بەچاوى خۆتان جۆرایەتیە کانی ماددە تان بێنى، پینوستان بە بوونی پینوستانیک بوو (موجب) کە ئەم جۆرایەتیە لیکەوتیتەووە، چونکە عەقل باوەر ناهینیت ماددە بەبێ هیچ هۆکاریکى لەبار ئەم جۆرایەتیە یەیی لەخۆ گرتیت، پاشان بەناچاری وتان: ماددە لەزاتى خۆیدا بەش بەش و تاک تاکە، ئەو بەش و تاکانەیش خواوەنى شیووە شیوازی جیاوازن و هەر لەسەرەتاوە (لەئەزەلەووە) دەجوولین و خواوەنى جوولەیه کى ئەزەلى و ئەبەدین و، بەهۆی جوولە کانیانەووە دەستیان کرد بە کۆکبوون بە جۆرەها چۆنیتی و شیواز، جا ئەم کۆبوونەووە لەسەر ئەم چۆنیتی و شیوازانە ئەم جۆرەها شتانەى بە بەرھەم هیئا، لەگەڵ ئەوەش بە بریارى خۆتان تا ئەمرۆیش حەقیقەتى نەزانێووە و، ئەم ویەتان کە هەمیشە پەيوەستى بوون ئەوەش ئەوێه کە ئیو تەنھا باوەر بە بەلگەى هەستیکراو و بینراو دەهینن دژی ئەم پەنابردا نەتانی بەلگەى نەظەرى ئەوەتا بیروکە کانی عەقل کە دوورن لەهەستیکردن و بینینەووە.

لەبەر ئەوەى گەر ئەووە بۆ بەلگە خوازی بە رینگای تیۆرى ئەوەى کە ئیو دەلێن: ئەم کۆبوونەووە بە شانە بەرێکەوت بوو، جۆرنیک لە بەلگەى نەظەرى، نەک بەلگەى هەستیکراو و بینراوى عەقل پوخت، منیش ئەم پرسیارەتان ئاراستەدەکەم- ئەم دوو بۆ چوونە کامیان لای هۆش و عەقل ئاسانترە:

ئایا لەلای عەقلى ساغ ئاسانە باوەر بەهینیت کە هەموو شتە کانی گەردوون لە سیستم و داهینانى کویرانەى ماددە بیت...؟ یاخود ئاسانترە لەلای عەقل و نزیکترە بۆى کە ئەم هەموو شتانەى گەردوون لە ئاکامى دروستکردنى خودای بەتوانا و وویستخواز و زانا و

کار به جی بیت؟

١١. لښه دا شېخ جسر به لگه خوازیه کانی به به لگه کانی سیستم و دروستی ته و اووه کان و داناییه کان دهره بریت دواى نه وهی که ناماژه ی تاییه تمه ندیی ره و شتکاری شته کانی ناو گه ردو ونده کات، که به هوی تاییه تمه ندی خودای به توانا و کار به جی وه پښان به خشراوه.

گهر خودا نه بو وایه هم شتانه ی گهر دوون نه یان ده توانی هم تاییه تمه ندیانه له خو بگرڼ به پنجه وانه ی هه ندی تاییه تمه ندی شتی تر. (هه ره تهو تاییه تمه ندی یی که غه زالی باسیکر دووه و منیش بو تم ناشکرا کرد له کاتی و ته مان له سهر (هیومی) پښه وای گومانداران) هه رووه ها شېخ جسر سهرنجی خه لکانی راده کیشتیت بو هه موو تهو نیشانه داهینانه رازاوانه و بریارانه ی که له گهر دووندا به دی ده کریت و، سهرنجی مروف ددهات له به پیدا بوون و دروستکردنیدا، نیشانه ی دانایی و ته وای دروستی کاره کانی خودا نه ونده زورن که ناتوانریت نه نامارو نه ژمیره بکریت.

بو غمونه (ههستی بینین) هه لده بژیریت و ده لیت (گهر سهرنجیکی پنج هه ستیاره کان بدهین به تاییه تی ههستی بینین، که زور کاری تیادایه عه قل و می شک سهر سام ده کات، چاو له بو شایدا دانراوه و، له سئ چین و سئ شی دا پیکهاتووه له گه ل تهو پیداویستیا نه ی که له به سته رووه مارو په رده و ماسولکه کان پیکهاتوون.

چینه کان یه که میان (رهقه) که بریتی یه له په رده یه کی نرمی پتهوی سیبه که پروناکی لیه دهرناچیت و ناوه و هیش نابیرئ و چوارده وری چینه کانی تروسی شیه که ی داوه بو پاراسن و پاریزگاری یان، به لام له پښه و هیدا پارچه یه کی ته نکى روون هه یه که له دهره وه ی قوززه و له ناوه و هه ماویه که پی ده لیت (قرنیه) و دووه چین (ره شایی) (مشیمیه) که بریتی یه له چینیکی ناسکی رهنګ رهش له نیوان چینی رهق و تور دایه، سینه م چین بریتی یه له تور په کان که همیش له راخه ره دهماره کانی چاو پیکهاتووه که له می شکدا دروست ده بیت و له پشتی چاوه وه شوینی خو ی ده گریت.

به لام شینه کان، یه که میان (ئاوی یه) که بریتی یه له شله یه کی پاکی روون که له ژوورنکی پشتی فهرینه و دایه، و سنوره که شی بریتی یه له په رده یه که له ناوه راسته که ی کوونه که پی ده لیت (رهنگدور) (قزحیه) که رهنګی رهش یان شینه یان کوژه کی یه و تهو کونه ی که له ناوه راستدایه پی ده لیت (بیلبله) (بو بؤا) وه دووه مین شینه بی که (کریستالی) (بلوریه) که جهسته یه کی نرمی سفت و لوس و تهنکه وه که عه ده سه، نه هه ردو و رووه که یه وه قوززه و له ناوه که پیدا چپر تر وه که لا کانی، و له پشتی

(ره‌نگد ره‌وه) دیت، سیهم چینی شینه‌یی (شوشه‌یی‌یه) که جه‌سته‌یه کی ته‌نکی لینجه وه‌ک سپنه‌ی هیلکه بوشایی پشت کریستال و توره‌کان پرده‌کاته‌وه.

ئو کرداره‌یه که وینه‌ی بینراوه‌کان له‌چاودا نه‌خش ده‌کات که بریتی‌یه له‌رووناکی سهر بینراو و کاردانه‌وه‌که‌ی، وه‌ک ناشکرایه رووناکی سیستم و یاسای تایبه‌تمه‌ندی خوی همه‌یه له‌کاردانه‌وه و هه‌لمزین و فشار کۆ‌کبوون و بلا‌وبوونه‌وه‌ی گهرینکها‌ته‌ی چاو نه‌گو‌نجیت له‌گه‌ل ئو سیستم و یاسایانه‌ی روناکی‌دا چاو نه‌توانا ده‌بیت له‌بینن.

کاربه‌جی‌ی خودا وای پیوست ده‌کات که چاو له‌م چین و شینه‌ی جیاوازانه‌ی پینکبیت و بۆ روونکردنه‌وه‌ی ئه‌مه‌ گهر رووناکی که‌وته سهر بینراوێک کاردانه‌وه‌ی ده‌بیت و هیله‌کانی ده‌که‌وینه‌ ناو چاو وینه‌ی بینراوه‌کان له‌سهر توره‌کان ده‌نه‌خشیت و ئه‌ویش ده‌یگه‌یه‌نیت به‌ده‌ماغ به‌لام رووناکی به‌کاردانه‌وه‌ی له‌سهر بینراوه‌که به‌هیلکی راست ده‌بیت گهر ههر به‌رده‌وام بیت له‌روشن به‌ی کۆ‌کبوون به‌پرش و بلا‌وی ده‌گاته‌سهر

تور ئو کاته وینه‌کان به‌شیوا‌ی نه‌خش ده‌کرین، به‌لام کاربه‌جی‌یی خودا وای کردووه ههر له‌یه‌که‌م چوونه رووناکی بۆ ناو چاو به‌ره‌شایی (قرینه) ده‌گات و لێی ده‌رده‌چیت و له‌به‌ر قۆزری روی ده‌ره‌وه‌ی و چه‌ماوه‌یی روی ناوه‌وه‌ی، هیله‌کان هه‌ندی کۆ‌کبوون ده‌که‌ن دوا‌ی ئه‌وه رووناکی‌یه که به‌چینه‌شی‌یه ئاویی‌یه که‌دا تیپه‌رده‌یی به‌م ریزه‌زۆر کۆ‌کبووه ده‌گه‌نه‌ توره‌کان، وینه‌له‌ناوه‌راست و هه‌ردوو لاکه‌یدا دروست ده‌بیت، ئو

کاته وینه‌کان شیوا و ده‌بن، به‌تایبه‌تی گهر رووناکی‌یه که زۆر به‌تین بیت، خودای دروستکه‌ر و کاربه‌جی به‌م چه‌شنه‌ی رینکخستوه و، په‌رده‌ی ره‌نگده‌ر (قزحیه) له‌پشت چینه‌ی شینه‌ی ئاویی‌یه که‌وه دیت و، له‌ناوه‌راستیدا کوونه‌وه‌ فراوانی و ته‌سککردنه‌وه‌ی

خستۆته ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه‌تا‌کو‌ماوه به‌ئو رووناکی‌یه بدات به‌چینه‌ژوره‌که‌ی پینوستی پینه‌تی، کونه‌که‌فراوان ده‌کات که رووناکی‌یه که که‌م بیت و، ته‌سکی ده‌که‌نه‌وه‌گهر رووناکی‌یه که به‌تین بیت و چوارده‌وری ره‌نگده‌ری بۆیه کردووه به‌ره‌نگیک

که‌ماوه‌نادات به‌تیپه‌ربوونی رووناکی‌یه که واته‌نزمی ده‌کاته‌وه به‌هه‌لمزین ناوه‌کو‌ئو هه‌له‌رووناکی‌یه ده‌نه‌چن که ده‌که‌ونه‌سهر چوارده‌وری ره‌نگده‌ره‌که که ده‌وری گلینه‌ی داوه و بگاته‌لیواری تۆر وینه‌که‌شیوا و بکات، له‌پاشدا هیله‌رووناکی‌یه که به‌شییه کریستاله‌ی که تیپه‌رده‌بیت که هه‌ردوو رووه‌که‌یان قۆزن به‌مه‌ش کۆ‌کبوونیان زۆر

ده‌بیت به‌تایبه‌تی له‌ناوه‌راستدا چونکه‌ناوه‌ندی کریستاله‌که‌چرتره‌وه‌ک له‌لیواره‌که‌ی، خودای داناو‌شاره‌زا دووباره‌ئهم کریستاله‌ی خستۆته ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه‌بۆ ئه‌وه‌ی قۆزیه‌که‌ی به‌پیی پینوست زیاده‌که‌مه‌ده‌کات، چونکه‌هیله‌رووناکی‌یه‌کان زیاتر کۆک

دهبن بهزیاد بوونی قوقزی ئەو جهستهیهی پیایدا تیپەر ده بیئت و کم دهبن به کهمی قوقزی ئەو جهستهیهی پیایدا تیپەر دهبن و، له پاش تیپەر بوونی هیلله کان به شینه لینه کهدا کۆ کبرون زیاد ده بیئت تاوه کو ئەو کۆ کبرونه ئەواو بیئت بۆ نه خشانندی ئەو فۆرمانه به شیوهیه کی روون و ئاشکرا.

ئهمه سهبارت به ناوه وهی چاو به لام دهره وهی چاو خودای به خشنده چاوی داناوه له چالینکدا و له هممو لایه کهوه پاریزراوه ته نها ئەو لایه نه بیئت که رووناکیه کهی پیایدا تیپەر ده بیئت و چینی به کهم که رهقه له گهل رهشایی به کهدا کهوتۆته نزمایی یهوه تاوه کو به رهنگاری هه ندی هیزی دهره کی بیئت و به پیلو دا پۆشراوه بۆ پاراستن و له لیواری پیلوه کاندای موویه کی چری نزمی چه قاندووه به شیوهیه که مووه کانی پیلووی سهروو به رهو سهروه بیئت و به پینچه وانهی موو پیلوی خوارو به رهو خواره ویه و ههمه رهنگی مووه کان له تیروای ئەو رووناکیه وه دروست ده بیئت که ده کهوتیه سه رچاو و چری و چه قاندنی بۆ به رهنگاری ئەو جهسته بچوو کانهی که دوو چاری چاو دهبن له خاک و خۆل و تهپ و تۆز و هه لگه رانه وهی مووه کان بۆ جیا بوونه وهی برژاله کانه له کاتی کردنه وهی پیلوه کاندای، گهر لاتهریب و به رامبه ر بوونایه به هزی شینی چاوه وه ده چوونه ناو یه که و پینکه وه ده نووسان ئەو کاته به رهنگاری تیپه ر بوونی رووناکیه که دهبن که به مهش گه یشتنی فۆر مه کان بۆ تۆر و وینه بیه رانه که شیواو و لیل ده بوو و، له بهر ئەوه ئیسکه پیلوو (حجاج) و پیلوو برژاله کان رینگریکی راسته وخۆنین بۆ پاراستنی چاو له تهپ و تۆز که زهره رمه نده بۆ رهشایی و ناسکی چاو، هه ر له بهر ئەوه خودای به خشنده رشتنی فرمیسکی کردۆته دهرمان بۆ دوور کهوتنه وهی ئەو خۆل و تۆزه.

پیلوی وای دروست کردووه که هه میشه له جو له دا بیئت بۆ داخستن و کردنه وه تاوه کو بینین نه وه ستیت و لیل نه بیئت و فرمیسک ئەو خۆل و تۆزه ی سه ر گلینه ده شوات و پیلوش به جووله هه میشه یی به کهی ئەو فرمیسکه تیکه ل به خۆل ده کاته دهره وه و، ئەو فرمیسکه ی که به تیکه ل بوونه که پیم بووه، پیوسته له سه ر گلینه لای چیت و، خودای به خشنده ناهینیت ئەم فرمیسکانه به سه ر روومه تدا یینه خواره وه به لکو ده یکاته شیوه ی (ریپۆق) (موق) له پاشدا کونینکی باریکی بچوو کی دروست کردووه که ده چیت نه و (لووت) پنی ده لین که نالی فرمیسک، ئایا لای عه قل په سه نده ئەم هه موو داهینانه رازاوه و ورده کاری و دانایانه، دیار ده یه که بیئت له دیار ده کانی جووله ی کویرانه ی به شه کانی مادده؟

له دوا ی ئەوه ی که شیخ جسر کوتایی به باسی چاو دینیت ئاماژه بۆ دانایی و

وورده کارییه سهر سورینه ره کانی به شه کانی ههست و نه ندانه کانی تری لهش ده کات. ده لئیت/ ئهو زانایانه ی که ویلن به هوای ئهم لیکۆلینه واندها درێژه ی پینده ده ن و وورده کاری ده که ن که نه یی و نادیاریی و کار به جی یی و وورده کارییه کانیان بۆ به ده ره که ویت، ههر ئه وان شایانی ئه وه ن به کهسانی باوه ردار به بوون و دانایی و به خشنده یی خودا بۆ میرین و گهر پشیمان و و ترا ئه وان زیاتر له (زانایانی ریبازی که لام) که به به لگه تیکرایییه کانیان بوونی خودا ده سه ملینن شایاندار ترن ئه و ئه و ته یه راست و دروسته.

حهیران/ شیخی گه وره م باسی ئه وه ی کرد که شیخ جسر وه لامی گومانداره ماددییه یه کانی داوه ته وه، ئه و گومانانه چین؟ و وه لامی شیخ جسر چی به بهرام به ریان؟ شیخ/ جسر به ماددییه کان ده لئیت/ سنی گومانان تیا دا به دی ده که م که کۆسپن له ریگای باوه ره یانانان به خودا و به وه ی که خودا خۆی دروستکه ری ئهم گهردوونه یه له نه بوونه وه.

یه که م/ نه توانایی عهقلان له نه ندیشه کردنی ناخی ئهم خوا وهنده گه وره ی که هه یچ شتیک له وینه ی ئه و دا نی یه.

دووهم/ و ته تان به وه ی که ده لئین عهقلمان نه توانایه له نه ندیشه کردنی پهیدا بوونی شتیک له نه بوونه وه، به واتای دروستکردنی مادده له نه بوون.

سینهم/ و ته تان که ده لئین، گهر سیسته می گهردوون به مه بهست و دانایی بێت، ئه و کاته نیشانه کانی مه بهست و دانایی له سهر هه موو شتیک به دی ده کرا، ئیمه زۆر شت له م گهردوونه دا ده یینین، مه بهست و دانایی به سه ردا ناسه پێت به لکو پێویستی و گرنگیتی زیاتر به سه ردا ده سه پێت سه باره ت به گومانی یه که م وه لام له سه ری. گهر ئیوه سهیری پله و پایه ی خۆتان له زانستدا بکه ن، که ئیوه له گه وره زانایانن، ئیستا ئیوه له رۆخی ده ریایه کی مه زندان که بێ ئاگان له کۆتایی و چوونه ناو قولایی یه که ی و به دریزی چه رخ گه وره کانتان دان به وه داده نیین که نه توانا و که م زانستن له زانیینی زۆر له نه یییه یه کانی گهردوون و له حه قیقه تی ئه و مادده یه ی که له به رده ستاندا یه و به چاری خۆتان ده ییسن و به زمان چیژی ده که ن، به لووت بۆنی ده که ن و بۆ زیان و به رده وami ژباتان به کاری ده هینن که چی.... تا ئیستا راستی و ناخی نازانن چی یه؟

ههروه ها ئیوه... تا ئیستا نه توانان و دان به نه توانایاندا ده نیین بۆ زانیینی (راستی مাদده) و (راستی عهقل) و ده رک کردن و ئه و ئاکامه ی که بیر کردنه وه تان دو چاری کردوون ئیوه ده لئین، رواله تیکه له رواله ته کانی کارلینکردنی به شه کانی مাদده، له گه ل

له نیوان دارون و جسر دا

یه کتر دا، نه گهر همه حالتان بیت که ئیوهی زانایان له زانینی نزدیکترین و پیهو سترین و هوگرترین شت لیتان بنی ناگاین، ئایا.... ئاره زووی ئهوه ده کهن که به عه قلتان بگهنه زانینی راتی خودای به خشنده.

ئایا ئهوه مرؤفه ی که هیچ شتیک نازانیت لهو مادهیه ی که دهستی لیده دات و ده یخوات و ده یخواتهوه و بونی ده کات چون تکای زانینی ذاتی خودا ده کات و ئهوه مرؤفه ی که نازانیت چون بزانیت و دهر کی دهر ککردن ناکات و عه قلی به به کارهینانی عه قلی باشیت، چون دهر کی راستی ناخی خودا ده کات، ئیوه تا... ئه مرؤ ئه توانن له زانینی ئهوه رینگایه ی که دهر ککردنی پیده کریت و، ئهوه شیوازه ی که به هویمه په ک کهوتنی مادده و عه قلی دروست ده بیت و، ئهوه چو نیتی به ی که عه قلی ناوه وه ی نادیار ههست به شت ده کات، ئیوه ده تانه ویت حه قیقه و کونه ی خودا بزائن.

ئه توانایی عه قلتان پالتان پیوه ده نیت ئینکاری ئه ندیشه بکه ن له سهر ئهوه وینه ی که و راهاتوون دهر کی جهسته ی مادهیه کانی پی بکه ن... ؟

وه ک فیهله سوفی ئه لمانی (لایینز) شیخ جسر به ماددی به کان ده لیت (گهر عه قلتان نه توانایه له ئه ندیشه کردنی بوونی ئهوه خوا وهنده ئهوه ناگهیه نیت که خودانی به و گهلێک راستی ههیه له گهر دونه نه تواناوه تائیسنا ئه ندیشه ی بکریت، که له راستیدا ههیه که به نگه کانی عه قلی بوونیان ده سهملینن و، ئیوه باوه ری ته و اتان وایه که بوونی شتیک بهو سیفه تانه ی که وه سف کراون ناشی که جهسته و ماده نه بی، ئهوه بۆ چوونه شتان له (پیوه ری نوونه پیهینانه وه (قیاس التمثیل) و سهری هه ل داوه، به لام ئهوه قیاسه له م شوینه دا نابیته به لگهیه کی ته و او ی بره به لکو به لگهیه کی هه ل خه له تینه ره، عه قلی هه لده خه له تینی و وای لیده کات به بریاری شتیکی تر بریار. به سهر شتیکی تر دات، له گه ل بوونی حیوا ری به کی رور له نیوان ئهوه دوو شته دا و، نه توانیتان له ئه ندیشه کردنی حه قیقه تی بووی خودا و ئهوه ناگهیه نی که بوونی خوا مه حاله و قیاسی خودا له سهر ئهوه شتانه ی که به جیهانی ماددی بینوتانه، ئهوه پیوه ریکی هه لیه له بهر بوونی حیوا ری له نیوانیاند و، عه قلی ئه ویده ی به سه که به ئاسه واری خودا به لگه بۆ بوونی خودا و سیفه و ییشانه کانی به نیته وه.

و هه موو شته کانی گهر دوون له بوونی سیستم و ورده کاری و بریار، هه موو یان به گشتی به لگه ی بره رن له سهر زانست و توانایی و کار به حیاتی خودا)

سه باره ت به گوومانی دووه م/ که ئه مهش نه توانایی عه قله له ئه ندیشه کردنی

دروستکردنی گەردوون لە نەبوونەوه جەسر لەو لامدانەوه کەیدا دەلیت :
(ئەندێشەنە کردنی راستی (حەقیقەت) ی شتێک ناییت بەلگە بۆ نەبوونی ئەو شتە
لەخۆیدا) و سەرچاوەی پەیدا بوونی نەتوانایی ئەندێشە کردنی شتێک لە نەبوونەکان
ئەمەیش دووبارە دەگەرێتەوه بۆ (پێوەری غوونە پێهێنانەوه)، چونکە ئێوە هیچ شتێکمان
نەبینیوه لە نەبوون پەیدا بووین و نەبینین لێکەوتە ی شتێک لە نەبوونەوه بەلگە نییە بۆ
مەحالیبوونی روودانی ئەو کردارە و (پێوەری غوونە پێهێنانەوهیی)، بەلگە کە بێرەری
تەواو نییە و زۆر جار بەهەلەمان دەبات و، توانایی خودا بە توانایی مەرۆف پێوەر
ناکریت، چونکە جیاوازی نیوان ئەو دوو توانایە زۆر مەزنە.

ئێمە دان دەنین بە نەتوانیمان لەدەر ککردنی چۆنییەتی دروستکردنی گەردوون
لە نەبوونەوه لە لایەن خودای بەخشندهوه، (بەلام نەتوانای ئەندێشە کردنی راستی شتێک
کەبەهۆی بەلگەکانی عەقلەوه بوونی سەلمێنراوە ناییتە هۆی ئینکاری کردنی بوونی ئەو
شتە).

بەلام گومانی سێهەم/ کە دەلێن زۆر شت لەم گەردوونەدا هەیە رێسای مەبەست و
دانایی تیا دا بەدی ناکریت بەلکو زیاتر ناچار ی بەسەردا دەسەپن و، وەلام بۆ ئەم گومانە/
ئێمە، دانایی و ژیری و رازی نەین زۆر دەبینین لە دروستکراوەکانی خودادا کەوێک
ئێستاش رۆژ لەدوای رۆژ گەلێ لە دانایییەکانی خودا لەدەر کەوتندان، کە چەندەها
چەرخی لێمان نادیارو نەین بوون، گەر شتێکمان بینی و دانایمان تیا دا بەدی نەکرد
باوەر بەوه ناهێنین کەبێ هەروە دروستکراوین، بەلکو دەلێن خودای کاربەجی و،
بەلگەمان بۆ کاربەجی نییە کە ی لە دیاردە ی ئەو شتانە ی هەیه کە دەبینین، کە رۆژ بەرۆژ
زیاتر بۆمان بەدەردە کەوین و، بەلگە ی ئەم داناییانە کە چەندەها چەرخی لێمان شاراو
بوو و، ئێستا بۆمان بەدەردە کەوین و ئەو شتە ی کە لەسەر دانایییە کە دروستکراوە و
دانایییە کەمان لا شارایەوه دەیت رۆژێک بیت ئەو داناییەمان بۆ بەدەر بکەوین وەک چۆن
دانایییەکانی ترمان بۆ بەدەردە کەوتن گەر سەرنج لە نەتوانایی عەقل لەدەر ککردنی زۆر
لەشتە ماددی ی بێنراوەکان و، بەراوردی کردنتان لەنیوان ئەم نەتوانایییە و توانا و
کاربەجی نییە خودای بەخشنده، نامۆ ناییت لاتان شاراوێ دانایی هەندێ لە شتەکان
لە لای عەقل و ئێوە واتان بینی : ((لەم شوێنەدا کار بە پێوەری کەمی دانسقە- قیاس
القليل النادر؟؟؟)) ی بکری چاترە مەبەست لە کەمی دانسقە ئەو شتانە ی کە دانایییە کەیان
هێشتا بەدەر نە کەوتوو هەتا کار کردن بە پێوەری زۆری یی شومار لەو هەمکە بەلگە و
ناسەوارە ئاشکراو نەین یانە ی کە لە دروستکراوەکانی خودا دیارن، کەچی ئێوە بە

له نیوان دارون و جسردا

پنجه وانه وه ئهم كهه دانسقه به تان كردووه به به لگه له سه ره نه بوونی خودای كردگار و شیخ
جسر غوونه به کی جوان له سه ره ئهمه ده هیئت وه و ده لیت (گه ر ئیوه سه رنجی زنده وه ره
گچكه كان بدن ده بین نه ونده خواوه نی ده ر كن كه بهس بیت بۆ به سه ره بر دنی ژیا نیان،
ثایا چاوه پروانی نه وه یان لیده كه نه كه ئهم زنده وه ره انه ده ر کی حقیقه تی مرؤف بكه نه و
به ووردی، نه ندیشه ی نه ندانه كانیان و فره مانه كانیان بكه نه و چۆنیه تی دروست بوونی
گوینیستان و بۆنكردن و چیژ و ده ست لیدان و خۆراك و كرداری سووری خوین له
له شیاندا بكه نه و ههروه ها چۆنیته بیر كردنه وه یان و نه نیی كارو شته دروستكراو
داهینه راوه كانیان، یاخود بزانیته كه چۆن مرؤف نه و شتانه ی داهینه وه و چۆن چۆنی
پهیدای كردوون و له بهرچی دروستی كردوون؟!

دروستكراون مرؤفیش له م زنده وه ره انه توانا و زانستی سه بهاره ت به تواناو زانستی
خودا زۆر كه مژه، به لكو به پنجه وانه وه، جیاوازی نیوان ئهم دوو توانایی و زانستی و
دانایی به رۆر مه زنه، گه ر خودمان مملانیی له گه لدا كردین و داوای لیكردین نزیک
بیینه وه له زانیی چۆنیته دروستكردنی گهردون و، بۆچی دروستكردووه و، دانایی
چی به له هه موو نه و شتانه ی كه ده بینین، ده بیت دان به نه توانایی عه قلدا بین و، به سمانه
زانینی خوداو به رپار له سه ره بوون و توانا و كار به جی نی به كه ی به هۆی رینهایی
دیاره كانی خودا له سه ره بوون و نه و هه موو رووناکی داناییانه ی كه زۆر له دیاره كاندا
به ده رده كهوت و، نه بینینی كه می نه و داناییانه بكهینه هۆكار و پاساو بۆ ئینكاری بوونی
خودا و، ریشه ی زۆری ئهم دیاره دانایی به و وورده كاری به كه ژمیره و ئامار ناكړیت
بكه یته كاری رینكه وتی كویرانه.

حهیران/ وه لامي جسر بۆ ئهم سنی گومانه به ته وای ده چه سپیت به سه ره نه و ته ی
لایینز كه ده لیت/ شیاوه بوون له نه بوونه وه و ههروه ها شیاوه بۆ عه قل داوای هۆكارینکی
ته وای بكات و شیاوی بوونی دیاره كانی دانایی له گهردووندا.
خوازیارم شیخی گه وهره م باسینکی بهرورای جسرم بۆ بكات له سه ره رینهایی (پهیدا
بوون و گه شه كردن).

شیخ/ من ناگادارم كه تۆ تامه زرووی بیستنی راكانی جسريت سه بهاره ت به م رینه وه،
به تابه تی گوینگرتنت له باسكردنی نه و هیره كویرانه ی كه كرانه سه ره رینهایی دارون
به لئێ نه ی حهیران له كاتی نه و هیره شانه و له ناو جهر گه ی نه و مملانیی په دا له هه موو
گهردوندا به گشتی په ك زانای ئاین، پهیدا بوو، كه زۆر به ئازایانه كتیپك بنوسیته و تیایدا
بلیت/ (پاش چوونه ناو قولایی رینهایی دارون هیچ هاو درزی به کی له گه ل بیرۆكه ی

بوونی خودا (که دروستکهری راسته‌قینه‌ی همووشتیکه) تیا ناینریت) گهر پیت ووتر
له‌ساله‌کانی کوتایی سه‌ده‌ی نوزده‌ه‌مدا ه‌ندئ له زانیانی لاهوت له‌ئوروپا
نازایه‌تیا دهربری له‌ه‌ولدان بۆ نزیکیو نه‌وه‌ی ریباری دارون له‌کتیبه‌پروژه‌کان چاک
بزانه له‌کاتی به‌راورد کردنی میژووی راسته‌قینه‌دا بۆت به‌ده‌رده‌که‌ویت، که شیخ جسر
ته‌نها که سیکه که پیش همووان به‌گشتی له‌م بواره‌دا کتیپکی داناوه، له‌سالی ۱۸۸۸.
حه‌یران/ چۆن، توانیویه‌تی سه‌ر که‌وتن به‌ده‌ست به‌یئت له‌کاتی به‌راورد کردنی
ریباری دارون و ده‌قه‌کانی قورثانی پروژدا.

شیخ/ جسر لای وانی به‌که ریباری په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن و همو وئو شتانه‌ی
که‌له‌خویان گرتووه له‌بنه‌ما ره‌گه‌زه‌کانی مرفو و زیان و عقل دووربن له‌راستی‌یه‌وه
و، دژایه‌تی برپاره‌کانی ئاین به‌ته‌واوی بکه‌ن وه‌ک لای ه‌ندیک وایه چونکه جسر و
ده‌یئت که فهرمانی گرنگ و پیوست داوامان لیده‌کات باوه‌رمان و ایئت که خودا
دروستکهری ئهم گهر دوو نه‌یه به‌همو و جۆره‌کانی‌یه‌وه و، پاش ئهم باوه‌ر هینانه‌هیچ
حیاو ازیه‌ک نی‌یه به‌باوه‌ر هینانمان به‌(ریباری دروستکردن) و باوه‌رمان به‌(ریباری په‌یدا
بوون و گه‌شه‌کردن) که ه‌ردوو کیان ده‌گه‌رینه‌وه بۆ ئهو ماده‌ده‌به‌ره‌تی‌یه‌ی که خودا
دروستکهریتی و، له‌پاشدا کردویه‌تی به‌چنده‌ها جۆرو و به‌هۆی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن
حۆره‌ها لقی لیکه‌وه‌تۆته‌وه له‌سه‌ر ئهو سیستمانه‌ی که خودا له‌م گهر دوو نه‌دا دایناوه،
به‌لام جسر واده‌یئت ئهم ریباری په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن، ئیستاش نه‌گه‌یشتۆته‌پله‌ی
راستی‌یه‌کی به‌لگه‌نه‌ویست، تا‌کو ناچارمان بکا، که ده‌قه‌ناشکراکانی بۆ قورثان ته‌ویل
بکه‌ین و ه‌ر کاتیک به‌لگه‌ی بره‌ر ه‌بوو له‌سه‌ر راستی ئهم ریبار به‌دروسته‌باوه‌ری پین
بکه‌ین ئهو کاته ده‌شیت ته‌وفیق له‌نیوان مانای هیماکانی ده‌قه‌کان و ئهو شتانه‌ی که
پانه‌دی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانن بکریت.

شیخ جسر ری خوشده‌کات بۆ نووسینی دوو پێشه‌کی گرنگ له‌سه‌ر ئهم بیرو را
به‌روو نه‌مرانه‌ درێژه‌به‌بیرو راکانی خوی ده‌دات له‌سه‌ر برپاره‌کانی دژایه‌تی له‌نیوان ده‌قه
ئاییه‌کان و کیشه‌زانستی‌یه‌ بئی گومانه‌کان و پروه‌کانی لیکچوون تیاایندا، پاش
ریخۆشکردنی بۆ ئهم دوو پێشه‌کی به‌ده‌ست ده‌کات به‌لیکۆلینه‌وه‌ی ریباری په‌یدا بوون و
گه‌شه‌کردن و، بیرو رای خوی به‌دوور و درێژی خسته‌پوو که کورترکراوه‌که‌یت بۆ
باسده‌که‌م تا نزائیت ئاینی راست هیچ کاتیک دژایه‌تی و پیچه‌وانه‌ی زانستی راست
ناکات و به‌رامه‌ریشی ده‌سته‌وه‌ستان ناوه‌ستی و ه‌ک نه‌زان و نا‌زیریه‌کان ده‌لین.

حسر له‌پێشه‌کی به‌که‌م دا ده‌لێت/ ئهو ده‌قانه‌ی که‌له‌باوه‌ر هینان و کارو برپاره‌کاندا

له‌نیوان دارون و جسردا

له‌شهریعتی ئیسلامیدا په‌نای بۆ ده‌بریت ده‌کریته دوو به‌شموه (مته‌واترو مه‌شهور) مته‌واتر: ئه‌وه‌یه که به‌شینویه کی بره‌رو بێ گومان چه‌سپایی و هاتیبته کایه‌وه، چونکه هه‌موو هو کاریکێ چه‌سپاندنی زانستی راستی له‌خۆ گرتووه، ئه‌و هۆ کارانه‌ی که زانستی بێ گومان ده‌سه‌لمینس.

مه‌شهور ئه‌وه‌یه که چه‌سپاوو چه‌سپینراوییه که‌ی نزیکه له‌ بره‌ره و له‌به‌ر بوونی ئه‌و هۆ کارانه‌ی که دل‌ ئارام ده‌کهن، که ئه‌مه‌ش پله‌ی له‌سه‌رو نیمچه‌گومانه‌وه (ظن) دیت و ناگاته باوه‌ری ته‌واو جا هه‌ریه‌ک له‌مته‌واترو مه‌شهور یان مانایه‌ک ده‌به‌خشن و ناتوانریت ماسای هینمای تریان لیوه‌ بگێریت، که ئه‌مه‌ش به‌ (مانای دیاریکراو) ناو ده‌به‌ین و، ئه‌م به‌ش له‌ شهریعتی محمهد (ﷺ) نی‌یه که پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره ته‌واو کانی عه‌قل بکات و، یا هه‌ریه‌که‌یان له‌ مته‌واترو مه‌شهور ئاماژه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که مانا که‌ی له‌ رو‌اله‌تیدا به‌ده‌ر ده‌که‌ویت. یاخود ئاماژه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که دووره له‌ رو‌اله‌تی ووشه‌که و ناو ده‌بریت (مانا به‌رو‌اله‌ت) و ئه‌م به‌ش له‌ شهریعتی محمهددا (ﷺ) هه‌یه، که ئه‌و مانا به‌رو‌اله‌ته‌ که‌ی پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره کانی عه‌قل بیست، گه‌ر متواتر بیست یاخود مه‌شهور، پینسته باوه‌ر به‌مانا دیاریکراوه‌ که به‌یتریت و ناگو‌نجیت مانا هینمایی لێ وهر بگێریت بۆ مانایه‌ی کی تر، چونکه مانا هینمایی له‌خۆ نه‌گرتووه و به‌ پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ رره‌ کانی عه‌قل نی‌یه... تا پینستی به‌مانا هینمایی بیست.

به‌لام هه‌رمانی ده‌ق له‌ (مانا به‌رو‌اله‌ت) دا گه‌ر مته‌واتر بیست یاخود مه‌شهور پینسته باوه‌ر به‌مانا به‌ده‌سته‌هاتوو که‌ی بکه‌ین و ناشیت مانای هینمایی بکێت مه‌گه‌ر به‌لگه‌ی بره‌رو عه‌قنی ئاماژه‌ی مانایه‌ی کی تر بکات که پینچه‌وانه‌ی مانا به‌ده‌سته‌هاتوو که‌ی بیست، ئه‌و کاته مانا هینمای و لادان ده‌کریت بۆ مانایه‌ی کی پینچه‌وانه‌ی به‌جۆرێک دروست بیست گو‌نجاندن له‌نیوان مانای له‌به‌ر چاو (مته‌بادهر) ئه‌م مانایه‌و ئه‌و مانایه‌ی که به‌لگه‌ بره‌ره کانی عه‌قل ئاماژه‌ی بۆ ده‌کهن و، بۆیه‌ شیاوو دروسته، گه‌ر ئه‌م گو‌نجاندنه‌ی نیوانیان هه‌بیست ئه‌و کاته ده‌توانین مانا هینمای ده‌قه (مانا به‌رو‌اله‌ته‌کان) بکه‌ین، گه‌ر نه‌یکه‌ین ئه‌و ده‌سته‌وستان ده‌بین له‌سه‌ر مانای به‌ده‌سته‌هاتوو و، ده‌بیست ئه‌و مانایه‌ش ره‌تکه‌یه‌وه که به‌لگه‌ بره‌ره کانی عه‌قل ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، که ئه‌مه‌ش رو‌وخاندنی (بنه‌ماکان) ده‌گریته‌وه که عه‌قله‌ که به‌هۆیه‌وه ئه‌و په‌یامه‌ی که ده‌قه کانی شهریعتی محمهدی له‌ خۆ گرتووه چه‌سپا، گه‌ر عه‌قل نه‌بوا به‌ نه‌ده‌گه‌یشته ئه‌و به‌لگه‌ خوازیانه‌ی راستی بانگێژی ئه‌و په‌یامه‌ده‌کات، گه‌ر بنه‌ماکانی رو‌وخان ئه‌و لقه‌کان مه‌حاله‌ بمانن.

(ئەو كاتە، رەتكردنەوێ بەلگە كانی عەقل گەرانەوێ بەلگە كانی بەلگە كانی ئەقڵ ئەمەشە رێسای چارەسەری ھەموو دەقیکی (مانا بەروالتە) كە بەلگە ی پرەری عەقڵی دژی بێ.

گەر ئەو بەلگانە ی پێچەوانە ی مانا بەروالتە كانی، بەلگە ی پرەرو تەواو نەبێ ناگوئجێت، مانا ھێماو لادان بکریت بۆ مانایە کی تر لەدەق دا.

وەك ئاشکرایە بەلگە ی پرەرو / خۆی ئاماژە ی بەلگە ی لە خۆ گرتوووە کە ی خۆی دە کات بە بەلگە یە کی تەواو بێ گومان و بەھیچ جۆری مانای دژ (نەقیض) ی خۆی قەبوول ناکات، بەلام بەلگە ی نیمچە گومان پرەری یە و ئاماژە ی پەسەند کردنی بەلگە کە ی خۆی دە کات کە پێچەوانە ی قبول دە کات، گەر قبول کردنە کەش دووربێت بەمە پەلە ی لە پەلە کانی باوەری تەواو دا کەم دەبێتەووە، ناگوئجێت مانا بەھیمای بکریت بۆ مانا بەروالتە کان.

ئەمە پێشە کی یە کەمە، بەلام پێشە کی دووھم جەسر تیایدا دەلێت شەریعە تی محەممەدو ھەموو شەریعە تە ئاسمانییە کان مەبەست لێ یان ئاماژە کردنی مەرقە بۆ ناسینی خودای گەورەو بەخشنەو و باوەر ھێنان بە بوونی، وەسف کردنی بەسیفاتی تەواوو پەسەند و چۆنیەتی خودا پەرستی و گەیانەنی مەرقە بۆ ئەو بپاریانە ی کە رێکخستنی ژیان بۆ بەدەست ھێنانی دوا رۆژی بەلام فێر کردنی زانستە گەردوونییە کان لە چۆنیەتی دروست کردنی گەردوون و ئەم سیستمانە ی کە تیایدا بەدی دە کریت... ھتد.

ئەمانە بە گشتی لەمەبەستە کانی شەریعە ت نین، بەلکو بەھۆی عەقلەووە و بەم زانیاریانە دە گەن، لەپایەیی یە کەما شەریعە ت ئاوەر لەمانە ناداتەووە، و، ھیچ مەبەستی نی یە قولبوونەووە تیاپاندا و، تەنھا بە کورتە باسیکیان واز دەھێنێت تەنھا ئەوێندە ی کە پەيوەندی بەمەبەستە بنەرەتیە کەووە ھەبێت، بۆ ئموونە ناوی ئاسمان و زەوی دەبات و چۆن لە نەبوونەووە پەیدا بوون و، دروست کردنی جۆرە ھا زیندەووەر و چۆنییەتی بەرپوێبردنی گەردوونە کان بە تینکراییی و ئەو سیستمانە ی کە لەخۆیان گرتوووە، تاووە کو ناو بردنی ئەم شتانە ی لە بەلگە عەقلیە کان بێت بۆ بوونی خواوەندیکی دروستکەر و زانا و کاربەجی و بەتوانا پاش ئەم دوو پێشە کی یە (جەسر) بیروراکانی خۆی لەسەر رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن دەردەبرێت و دەلێت ئەو باسانە ی کە لە شەریعە تی محەممەددا ھاتوووە لەدەقە کانی مۆتەواتر و مەشھور سەبارەت بە دروست کردنی گەردوونە کان و، جۆرایەتی لە جۆرە کاندا، ھەموو بەتینکراییی بەدریزی باسی دروستکرن و چۆنییەتی دروست کردنی نە کردووە، لە شەریعە تدا ھاتوووە کە خودای بەخشنەو ئاسمان و زەوی ئەوێندە ی لەنیوێندیاندا ھەبە لەشەش رۆژدا،

دروستىکردون و، ھەروھا تىايدا ھاتوو ھاتوو کاتى خودا ويستى لەدوو کەل ئاسمانە کان
 دروست بکات ھەوت ئاسمانى دروستکرد و، ٲافە کارانى قورئانى ٲىرۆز ٲىرۆز ٲىرۆز ٲىرۆز
 جىاوازە لە لىڭدانەو ھى ئەم شەش رۆژەدا و زۆريان دەلەين ئەو رۆژانە ھەروھ کو
 رۆژە کانى ئىمە بوون و ھەندىڭيان دەلەين ئەو رۆژانە لە رۆژە کانى ٲاش زىندوو بوونەو
 دەچن کە ھەر رۆژىڭى بەھەزار سالى سالىھە کانى ئىمە دەچىت و، ھەندىڭيان دەلەين ھەر
 رۆژىڭ لەو شەش رۆژە بە ٲەنجەھەزار سال دادەنریت. ھەروھا لەدەقە کانى قورئانى
 ٲىرۆزدا ھاتوو کە ئاسمانە کان و زەوى ھەموو يەك ٲارچە بوون و خودا لەيە کترى جوودا
 کردونەتەو و ٲافە کانى قورئانى ٲىرۆز دەلەين ئاسمانە کان و زەوى يەك شت بوون، کە
 ھەريە کىڭيان بەوى تریانەو نووسابوو و، خوداى بەخشندە لەيە کترى جىا کردونەتەو
 و، ھەندى لە ٲافە کارە کانى تر بەجۆرىڭى تر لىڭىدەدەنەو و ھەندىڭيان و لەدەقە کانى
 قورئانى ٲىرۆز تىڭەشتوون کە زەوى ٲىش ئاسمانە کان دروست بوويت بەلام بەرڤراوان و
 ٲان و بەرىن نەبوو تا بە کەلڭى ژيان بىت، ٲاشان خوداى بەخشندە ئاسمانى لە شىوھى
 دوو کەلدا دانا کە ئەم دوو کەلەى ٲىش ئاسمان دروست کردبوو و، کردى ھەوت چىنەى
 ئاسمان، ٲاشاڤ رەوى تىادا راخست و بەرىنى کردەو و، ئەو لىڭدانەوانەى بەماناى
 ھىماکان کراون بە ٲىچەوانەى مانا روالەتە کانەو دىن بەلام درىژە باسى ٲەيدا بوونى
 ئاسمانە کان و زەوى و چۆنىتى و دروستکردنىان و دروستکردنى خۆرو ھەسارە کانى و
 زەوى لە گاز ھەروھە ماددە کان دەلەين، ياخود بەرىڭايە کى تر بەلام شەرىعەتى عەمەد
 باسى ئەم چۆنىتى يەى نە کردوو و لەدەقە کانيدا چەسپاندن و ئىنکارى ئەم شتانەى بەدى
 ناکریت. گەر بەچاوى وىژدانەو سەرىڭى ئەو درىژە باسانە بەدىن کە ئىوھى
 ماددىيە کان ناوى دەبەن لەدروستکردنى ئاسمان و زەوى، بۆمان بەدەردە کەويت کە
 ھەموويان بە گشتى گرىمان کە ئىوھ دەلەين دروستکردىت و ھەروھا دەشىت بە
 ٲىچەوانەى ئەم شىوازەى ئىوھ شەو بىت، بەلام گەر ئەو گرىمانانە چاسپان بە بەلڭە
 بەرە کان کە بەھىچ شىوھەيەك قبولى ھەلەو شاندەو ناکات و ھىچ بواریڭ عەقل نادات
 بۆ رەتدانەو ھى ئەو کاتە موسلمانان باوهرى ٲىدەھىنن لە گەل باوهر ھىنانيان بەوھى
 کە خودا ٲەيدا کەرى خۆرو دروستکەرىتى، زەوى و ھەسارە کانى لىڭستۆتەو، وەك ئىوھ
 دەلەين و، ئەو سىستمانەى کە ئىوھ باوهرتان ٲى ھىناون و دەلەين: کارىگەرن و
 دروستکەرن و ئىمە دەلەين ئەمانە ھۆکارى ئەساسىين لەخودى خۆيان کارىگەرنىن
 کارىگەرى راستەقىنە تەنھا خوداى بەخشندەيە.

وہک ئاشکرايە ھىچ لەم دەقانە کە باسماڤ کرد، ئىنکارى ئەو شىوھ دروستکردنەى کە

ئىنە باسىدە كەن، ناكات جاھەر كاتى ئىنە دەلىلەن سەبارەت بەدروستبۇونى بووسەور، ھەر كاتى سۇ چۈنە كەتەن بەبەلگەى بىرەر چەسپا، ئىمە دەلىلەن: خوداى بەختىدە لەسەرەتاوۋە ماددەى گەردوونى لەيەك شت دروستكر دووۋە، بە دوو كەل ناوى بىردووۋە، كە بىرىتىيە لە گازىكى بىلا بووۋەۋەى ناو بۇشايى، پاشان زەۋى و ئاسمانى لىك جىيا كىردەۋە، واتە ماددەى ئاسمانى لەو ماددەىيە جىيا كىردەۋە كە خۇرۇ ھەسارە كانى لى پەيدا بۇۋە، پاشان خۇرى دروستكر د زەۋى و ھەسارە كانى لى جىيا كىردۇتەۋە، بەلام رەۋى كاتى جىيا بوونەۋەى لە خۇر پان و بەرىن نەبوو، خوداى بەختىدە ئاسمانى لەدوۋە كەلە دروستكر د كەبرىتى بوو لەچىنە گازىيە كان و زەۋىشى پان و بەرىن كىرد، ھەموو ئەم شتەنە بەگشتى خوداى بەختىدە لەسەر سىستىمى تايەتمەند دروستكر دوون، كە ئەم سىستىمانە ھۇكارى ئاسايىن و بەگشتى لىكەۋتەى چەندەھا چەرخى درىژن، كەبەشەش رۇژ ناويان دەبات... و لەم راپۇرتەدا باسە كانى ماددىيە كان دەرە كەۋىت لەدروستكر دنى خۇرۇ ھەسارو زەۋىدا كە دەقاۋدەق رىدە كەۋىت لەگەل ئەو ووتانەى كەلەشەرىيەتى مەمەددا ھاتوون، بەلام بىروباۋەرمان پەپەرەۋى ئەم ووتانە ناكات تەبەلگەى سىرەر بەدەست ئەھىنن لەسەريان و، لەبەر ئەۋەى بەلگە كانت نىمچە گومانىيان لەخۇگرتوۋە بە پىۋىستى نازاين باۋەرپان پى بھىنن، تەنھا... دەتوانىن بلىن ئەم ووتانە دەشىن راستيان لەخۇگرتىت جالەبەر ئەۋەى چوارچىۋەى باسە كە لەبىروباۋەرپى موسلماناندا ئەۋەىيە كە زانست بەبەلگەى بىرەر سەلماندوۋىيەتى كە جىيەنە كانى گەردوونى پەيدا بوون و پىۋىستيان بەپەيدا كەرىك ھەمە كە ئەۋىش خوداى بەختىدەىيە كە لەنەبوون پەيداي كىردوۋە، ئەم جۇرايەتەى لىخستۇتەۋە كە ئىمە دەبىننن و، ھىچ جىياۋازىيەك لاي موسلمانان نىيە گەر بووتىت خوداى مەزن دروستكرەى ئەم گەردوونەىيە بەشىۋازە جىيا جىيا كان بەۋاتاي ئەۋەى كە ھەموو جۇرە كان بەسەرەخۇ لەسەرەتا دروستكر اون و، لىكەۋتەى شتىكى تر نىن (جاگەر بەيەك كەرەت دروستى كىردىن يان بەچەند قۇناغىك).

لە نىۋەدى باۋەرھىنان كە خوداى بەختىدە دروستكرەى جۇرە كانى ئەم گەردوونەىيە لەسەر رىيازى (پەيدا بوون) كەلەسەرەتادا ماددەى ساكارى دروستكر دووۋە، پاشان گەشەى پىداۋە تا... بۇ چەندەھا رەگەز كانزاۋ ساكارترىن تەنى رىندوۋ (پىرۇتۇپلارما) ياخود بۇ نىزمىن روۋەك و ئاژەل و، لە مانەۋە چەندەھا لىقى لى دروستكر دووۋە، كەبەمەش جۇرايەتى دروستكر دووۋە، كەبەمەش جۇرايەتى دروستبۇوۋە و ھەندىكىيان لە ھەندىكى تر كەۋتوۋەنەتەۋە، ھەندىكىيانى ھەلىژاردوۋە بۇمانەۋە و،

له نیوان دارون و جسر د

هه نډیکې تریان بۆنه مان و، ئهم کردار انمش به هوی ئهو سیستمانه بو که خودا به مادده ی به خشیوه که هو کاریکه که ئیستا پینی گهیشتووه و، هه ریه که له م دوو باوه په واته باوه رهینان به ریبازی (درو سترکردن) و یا خود باوه رهینان به ریبازی (پهیدا بوون) ئیسکاری باوه رهینان به بوونی خودای به خشنده ناکات و، هه ر چوئیک بیت خودا ته نها خوی دروستکهری ئهم گهردوونانهیه، پاشان جسر ده لیت/ و کورتی ئهو ئهو دهقانه ی که پستی پی به ستراره له باوه رهیناندا که له شهر یعتی محمه ددا هاتووه سه باره ت به دروستکردنی ژبانی سه رزه وی بریتی یه له مانه/ خودای به خشنده له ئاو هه موو شتیکی زیندوی دروستکردووه و، هه موو پیدراو بی پینه کی سه رزه وی له ئاو دروستکردووه و، له هه موو ئاژه لیک (جووته) دروستکراوه و هه موو جووت و جکه کان خوی دروستی کردوون، هه موو جوئی و له هه موو روو کیکی سه رزه ویدا نیرو می ی تیا دروستکردووه ئهم دهقانه ده شیت له خودی خویندا له سه ریبازی دروستکردن و (گه شه کردن) لیک بدرینه وه ئه وه نده هه یه ئهو دوو دهقه ی ده فهرمویت که هه موو زیننده وهریک له ئاو دروستکراوه یاله سه ر ریبازی ریک ده رده که ویت له گهل بۆ چوونی تازه ی مادده ی کان که ده لین زینده مادده له ئاو پهیدا بووه به لام دهقه کانی تر مانا روا ته تی یه کانیان ئاماژه ی ریباری دروستکردن ده کهن، له گهل ئهم هه موو دهقانه شدا، ده قیک نه هاتووه له قور ئاندا، که ئاماژه ی ئهم دروستکرنا نه بکات له یه که که ره تدا و یا خود به چهنده ها قوناغ، ته نها له چهنده فهرموو ده یه کی پیغمبه ر که ئیمامی موسلیم گپراو یه ته وه که ده فهرمویت (خودای به خشنده دره ختی له رۆژیک شش رۆژه که دا دروستکردووه، پاشان ئاژه لای دروستکردووه) ئهم دهقانه ته نها ئهو سووده ی تیادایه که ده لیت دره خت له دروستکردندا پینش ئاژه ل که وتووه.

ئه وه ش ئه وه ناگه یه نیت که ئهم دوو جزره ئایا له یه که که ره تدا دروستبوون یا خود به چهنده قوناغیک دروستبوون له سه ر ئهو دهقانه ی که هاتووه و، به گویره ی ئهو ریسایانه ی که له سه ره تادا باسکراون، شهر یعتی محمه د واپیوستی ده کات، که باوه پری لایه نگرانی پیغمبه ر پهیره ی مانا دیاریکراو مانا به روا ته کان بکه ن که له دهقه کانی مته واترو مه شه وردا هاتووه به لام به مه ر جیک به به لگه بره ره کانی عه قل پیچمه وانیه یی مانا ئاشکراو روا ته کان نه کات.

ئیمه باوه برما وایه که خودای به خشنده له سه ره تادا هه موو جزریکی به سه ره خوی دروستکردووه و له سه ر ریبازی (پهیدا بوون) دروستی نه کردوون، هه رچهنده خودا له توانیدایه به هه ردوو ریبازه که دروستی کردیت، گه ر بلین هه موو ره گه زو جزره کانی

لەيەك كەرەتدا دروستکردىت ياخود بە پلە و قۇناغ و گەشە، بەھۇى ئەو سىستمانەى كە خودا پىي بەخشىبوون ئاليرەدا پىويستە ئيمە رىيازمان بوەستىنن، چونكە لەشەرىعتەى محەممەددا دەقىك نەھاتووە، كە بىرۆكەيەك لاسەنگ بىكات بەسەر بىرۆكەيەكى تردا و، بۆ ئيمە نەھاتووە لايدەن بۆ باوەرھىنان بەمانا روالەتەىە كان بۆ يەكىك لەم دوو بىرۆكەيە، بەلنكەوتنەوہى ھەندى رەگەز لەھەندى رەگەزى تر بىكەين لەبەر نەبوونى بەلگەى برەر كە زۆرمان لىنىكات مانا ھىمايى ئەو دەقانە بىكەين و، ھەر كاتىك بەلگەى برەر بۆ راستى رىيازى بنەمارە گەزىيە كان و پەيدا بوون بەدەر كەوت، ئەو كاتە پىويستە لەسەرمان مانا ھىمايىيە كانى ئەو دەقانە بىكەين و گونجاندن بىكەين لەنىوان دەقە كان و بەلگە برەرە كاندا.

ھەيران/ سوپاس بۆ خودا سوپاس بۆ خودا، دلت فىنك كەردمەوہ بەم بەدەر خستە رازاوانەت، كە ئاماژەى برىارە كانى ئاين دەكات كەبەھىچ شىوہيەك دژايەتى راستىە كانى رانست ناكات كە بە بەلگە برەرە كانەوہ پەيوەستن و تكام وايە چاكەت لەسەرم زۆرىن بەباسكردنى راكانى جسر سەبارەت بەدروستكردنى مەروۇ، ئايا شىخ جسر وادەيىنىت كە وتە كانى رىيازانى پەيدا بوون لەسەر گەشە كەردنى مەروۇف دەشيت بگونجيت لەگەل ئەو دەقانەى كەلە قورئانى پىرۆزدا ھاتووە؟

شىخ/ شىخ جسر لە وەلامى ئەوانەدا كە دەلەين مەروۇف ئازەلەيەكە لە تىكرەى ئازەلە كانى تر، لىكەوتەى رىيازى پەيدا بوون و گەشە كەردنە و، ھەر وەھالەوہ لامى ئەوانەش كەلەپاش ئەمانە ھاتوون و دەلەين مەروۇف و مەيموون يەك رەگەزىان ھەيە دەلەى: لەدەقە كانى شەرىعتەى محەممەدىدا ھاتوہ كەھەموو رىچكە كانى باوەر ھىنان لەدروستكردنى مەروۇفدا پابەندىتى. ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾، ﴿مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾، ﴿مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾.

ھەندى لەلىكەدەرەوہ كانى قورئانى پىرۆز دەلەين خاك و ئاو دوو رەگەزى مەروۇف، واتە مەروۇف ئەو دووانە دروستبووہ، ھەندى كات دەقە كانى قورئان و ارادە گەيەنن كە مەروۇف لەخاك دروست بووييت و لەھەندى دەقدا ھاتووە كە خودا بەدەستى خۇى مەروۇف لەيەك نەفس دروستكردووە و ھەرلەو نەفسەوہ جەكى بۆ دروستكردووە و لەوانىشەوہ پىاوان و ئافەرەتى زۆرى لىكەوتەتووە، روالەتى ئەم دەقانە وادە گەيەنن كە خودا مەروۇف لە رەگەزىكى سەرەخۆ دروستكردىت، نەك بەرپەنگەى پەيدا بوون و لىكەتنەوہ لە رەگەزىكى تر، لەگەل ئەوہى ئەم دوو رايە لەلای عەقلىك شىاون كەباوەرشى بەتوانايى

خودا هه‌بیت.

به‌ئێ له‌و ده‌قانه‌وه به‌ئاشکرای نه‌هاتوو که بلیت خودا مرۆفی به‌که‌می له‌یه‌ک که‌ره‌تدا له‌خاک دروستکردوو و هه‌روه‌ها نه‌هاتوو که بلیت مرۆفی به‌که‌می به‌قوناغ و هیدی دروستکردوو.

ئهو‌نده له‌سه‌ر ئیمه‌ به‌که‌ لیره‌دا بوه‌ستین و باوه‌ به‌رایه‌کیان نه‌هینین و راکه‌ی تریان فراموش بکه‌مین یاخود به‌پنجه‌وانه‌وه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش که هه‌ندێ له‌ده‌قه تاکیه‌کاندا نه‌بیت هاتوو و ده‌بیت خودا مرۆفی به‌که‌می به‌ریگی قوناغ و هیدی دروستکردوو و ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سه‌ردات چوو به‌لام رواله‌تی ئه‌و ده‌قانه‌ی که باوه‌ره‌ینان پابه‌ندیتی ئاماژه‌ی دروستکردنی سه‌ربه‌خۆ ده‌که‌ن و ناگو‌نجیت مانا هینمای ئه‌م ده‌قانه‌ بگرت و، لادان له‌مانا به‌رواله‌تیه‌که‌ی بکرت مه‌گه‌ر به‌لگه‌یه‌کی به‌ره‌ی عه‌قڵی ریبازی په‌یدا بوون بچسپینیت که ئه‌و کاته ده‌توانریت ئه‌و ده‌قانه‌ مانا هینمایان بکرت و گو‌نجاندنی بکرت له‌نیوانیان و نیوان ئه‌و به‌لگه‌ به‌ره‌انه‌ی عه‌قڵ و ئه‌مه‌ش هیچ له‌باوه‌ره‌ینانی موسلمانان که‌م ناکاته‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی لایان ئاشکرایه که خودای به‌خشنده له‌به‌ره‌تدا خۆی دروستکه‌ری مرۆفه‌ به‌هه‌ر شیه‌یه‌که‌ دروست بیت بوه و به‌م چه‌شنه‌ شینج جسره‌ ده‌بیت: ئاینی ئیسلام پینچه‌وانه‌ی زانست نی‌یه و نابیت، گه‌ر زانسته که پشتگیری کراو بیت له‌لایه‌ن به‌لگه‌یه‌کی به‌ره‌ی عه‌قڵه‌وه هه‌روه‌ها و اراده‌گه‌یه‌نیت که له‌روانگه‌ی ئاینه‌وه هیچ جیاوازی نی‌یه له‌نیوان ئه‌وه‌ی که خودا ئه‌م گه‌ردونه‌ی به‌ (دروستکردنی یه‌ک که‌ره‌تی) یان (دروستکردنی قوناغ و هیدی) یاخود به‌ریبازی (په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) دروستکردین به‌ویست و توانا و کاربه‌جینی خودا بووه و هیچ کامێک له‌م ریبازانه‌ به‌لگه‌ دارتر نی‌یه له‌وی تریان له‌سه‌ر بوونی خودا.

جسره‌ به‌م شیه‌یه‌ ده‌دویت سه‌باره‌ت به‌ ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن ئه‌ی حه‌یران و، ده‌بینیت نه‌ئیسکاری ده‌کات و نه‌به‌مه‌حالی داده‌نیت و ده‌رگاشی له‌سه‌ر زانست به‌ناوی ئایه‌وه‌ دانه‌خستوو، به‌لکه‌ به‌کراوه‌یی به‌جینیه‌شتوو به‌وه‌ی که‌چهند جارێک دووباره‌ی ده‌کاته‌وه که ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن له‌کاتی چه‌سپاندنی به‌چه‌سپاندنێکی عه‌قڵی به‌ره‌ر هیچ هاو‌دژیه‌کی ئاینی تیا‌دا نی‌یه و ده‌شیت سودی لیه‌ره‌بگیریت و، مانا هینمای ئه‌و ده‌قانه‌ بکرت که به‌رواله‌ت ئاماژه‌ی ریبازی دروستکردن ده‌که‌ن.

له‌سه‌ر روناکی ئه‌م بیره‌ به‌رزه، رۆژ هه‌لاتناسی بیانی (چارلز ئاده‌مز) له‌کتیبه‌ که‌یدا که‌به‌ناوی (ئیسلام و نوێکردنه‌وه) بلاو کردۆته‌وه ئاماژه‌ی کردوو به‌وته‌یه‌ی که‌ ده‌بیت،

لەسەر دەمێکدا کە نووسەرە کلاسیکی یەکان بیرور زانستیه کانیان پشتگوێ دەخست و بەباشیان دەزانی کە بەهیزی شمشیر بەرهنگاری بکەن بەلام شیخ حسینی جسر ئەم رایە ی نەبوو، بەلکو لای وابوو ئەو سەردەمە بەسەر چوووە کە موسلمانان دەستەوسان بن بەرامبەر ئەو بیروکانە ی کە هێرش دەهیننە سەر باوەر هێنانیان، دەستیکرد بە هێنانەوێ بەلگە بەوێ بەتینکرای هەموویان لەبیرو باوەر و بیریاری کانی ئیسلامدا بەبەر و بەها بەدەردە کەوێ، دەکاتە وەلامدانەوێ ئەو زانا روژئاوایانە ی کە لەسەر بنەمای فەلسەفە و ماددە گومانی روریان بەرپا کردبوو لە دژی و هەروەها بەرامبەر ریبازی داروون وەستا و وای بینی کە ئەم ریبازە، گریمان راستیش دەرچنی دژی قورئان ناوەستی.

حەیران/ ئەو زانا کلاسیکی یانە کین کە لەلایان وابوو بەرهنگاری زانست بەهیزی شمشیر بکری؟

شیخ/ من هیچ کامینک لەو زانا سونیانە ناناسم کە لای واییت بەرهنگاری بیرور زانستیه کان بەهیزی شمشیر بکری، بەلام ئەوێ کە من بزانم بۆ نمونە غەزالی کە پیش (برونۆ و گالیلو گیلەر) بەجهوت سەدسال هاتوو لەکتیپی (تهافت الفلاسفه) دا کانی هێرشکردنی بۆ سەر ئەو زانا ئاینیانە ی کە ئینکاری راستیه کانی زانستیان دەکرد، وەك خۆر گیران و مانگ گیران.... هتد.

ئەمە دەقە کە یەتی کە دەلیت: (هەر کە سینک نیمچە گومانی وابوو کە موجدەلە کردن بۆ پووچەلێ ئەمە لە ئایندا یە، ئەو هێرشینکە بۆ سەر ئاین و لاواز کردنی بیریاری کانی، چونکە ئەم کارانە پابەندی بەلگە کانی ئەندازە و ژمیریاری یە کە هیچ گومانیان تیادا نی یە، هەر کە سینک شارەزای تیادا هەبیت بەدوای بەلگە کاندای بگەری، گەریتی ووترا ئەمە پینچەوانە ی شەریعە تە هیچ گومانینکی تیادانی یە بەلکو گومانە لەشەر ع و، هەر کە سینک هەلسەنگاندنی شەر ع بەرینگی چەوت بکات زیاتر زەرەرمەند ترە لەوێ کە تانە و تواجی لێدەگری هەروەك ووتراوە (دوژمنیک ژیر باشترە لە دۆستیک نەفام) ئەمە یە و تە کە ی غەرالی و لە پیناوی ئەمەدا نەدوو چاری هیزی شمشیر و نەگری ئاگر بۆو، بەلکو بەچاوی بەرزو ریزەو تەماشای دەکرا وەك دەزانی هەتا ناویان دەبرد بە (حوجەتی ئیسلام).

حەیران/ رەحمەتی خودا لە شیخ جسر ییت بەراستی زۆر بەرز بوو لە زانیاری یە کە میدا لە عەقڵ و باوەریشی دا و تینگە یشتنی بەجهوهری ئاین و، بیرو بەرز ی لە گونجاندنی نیوان زانست و باوەر، وادەبینیت کاتیک کە ریبازی پەیدا بوون و گەشە کردن بەلگەدار ییت، هیچ پینچەوانە یە کی قورئان ناییت، گەر هاتوو ئەم ریبازە

له نښوان دارون و جسر دا

پر هره لاماڼ چه سپا هيچ زهره ريك له باوه پر نادات.
گهر باوه پر بهنيت كه خودا له سهره تادا مادده ي ساكاري دروستكردووه پاشان
كه شه ي پيكر دووه به گوڼره ي ټهو سيستماني كه پي به خشيوون تا... ژيان پيدا بوو
له خانه ي به كه مدا.

من له شيخ ده پرسم كه وا ته بڅچي به مولحيديان دانه نښ ټه وانه ي كه ده لښ خانه ي
به كه له بڼي گيانوه پيدا بووه.

شيخ/ ناگدار به ټه ي حيران، چاوڼك بهو پاسه وانه دا بخشينه روه كه باسماڼ كړدوه.
ده بښت و وشه يه كت له ياد چووه كه و ته كاني من و (شيخ جسرت ليتي كده دات، من
ټه وانه به بڼي باوه و هسف نه كړدووه له بهر ټه وې مه زنه ي و ابووه كه خانه ي به كه
له جه ماد پيدا بووه، ټه مه فهرمانكي شياوه و مه حالي تيدا نڼي به بڼي ناووم بر دوون به بڼي
باوه، چونكه باوه ريان و ابوو كه خانه ي به كه له جه مادوه پيدا بووه (دروستكردني
حويي)

حيران/ جياوازي چيه له نښوان ټه دوو و ته يه دا؟

شيخ/ جياوازي زوره ټه ي حيران، مه ستيان، له دروستكردني خويي به) ده يانه وښت
بلنښ خانه ي به كه له جه ماد پيدا بووه به ريكه وټ له بهر اوږد كړدنيكي رڼه يي كاتيكي
تايه تي له ره گهزه ماددييه كان، نهك به توانايي خودا و، جسره لښت پيدا بووني ژيان له
جه ماد كاريكي شياوه و، هه ندي كات ژيان روا ته تيك ده بښت له روا ته كاني مادده
كه له جوڼه و بهرامه ريه كي رڼه يي له نښوان دياريكراوه تايه ټه نده كان له ره گهزه كاندا
ده بښت و. ټه مانه هه مووي له لايه ن خوداوه دروستكراون نهك به ريكه وټي كوڼرانه،
سهرنج بده لم دوو و ته يه به وې كه جسره لښت/ خودا دروستكاري مادده بڼه مايي به
گهر دووه بهر تيه كه به له نه بوون و ههر خوشي به خشينه ري سيفاتي ره گهزه كانه و.
ههر خوشي حوڼه ي به گهر ديله كان به خشيووه و، ههر خوشي زانايه له نه بڼي ټه و
بهرامه ريه رڼه يي به كه ده تواريت ژيان لښي پيدا بښت و ههر له خودا خوشي ټه و
گوڼخنده ي ښه خشيوون كه بڼه هڅي ژيان هه روهك ټاسايه كاني تري خوداي
به روهردگار له ليكه وټه وې هڅكار له هڅ، به لام مادديي به بڼي باوه ره كان ههر له بهر ټه تدا
ټيكا ري خودا ده كه ن و ټيكا ري بووني وويست ده كه ن له دروستكردندا و، لايان وايه
كه هه مووه ره گهزه كان ناشنايي و ټيكه ټبوونيان له گهل به كتر دا به ريكاي ريكه وټه و،
به ممش ژيان پيدا بووه، ټه و جياوازي به بزانه ټه ي حيران و له بهر چاوي خوتي دابني،
ته بها ټه مه ته بهسه ټه ي حيران كه و ټيكا ري (دروستكردني به ريكه وټ بكه يي) و

له پاشدا خۆت ده بینیه وه له ئامیزی باوه ږدا و هیچ گریمانیکی دروستیون و پیدا بوون له مودوا کارت لیناکات.

حهیران/ چۆن ئه مه ده بیست ئه ی گه وره م.... زیاتر بۆم ئاشکرا بکه؟

شیخ/ ده گه ریمه وه بۆ لیکۆلینه وه که بۆ مه به سستی پوچه لکردنی، دروستکردن به ریکه موت وه بۆتی ساکارده کم به ئاسانی و ته وای له کاتی خۆیدا.

حهیران/ شیخ جسر سه باره ت به عقل و رۆح چی ده فرمویت؟

شیخ/ سه باره ت به عقل شیخ جسر ده فرمویت، عقل له و شته شاروانه به که رینگا نی به بۆ روونکردنه وه ی راستیه کانی و له شه ریه تدا هیچ روونکردنه وه به کی تیادا نه هاتوه ده باره ی عقل، دووریش نی به و ته ی ماددیه یه کان راست بیست که ده لێن عقل دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی به شه کانی مادده، به لام ده لێن ئه م کار لیکردنه به وویستی خودا پیدا بووه نه که به گویره ی جو له کویرانه که ی مادده خۆی، ههروه ها ئه و ته بیان که ده لێن عقلی مروف جیاوازی نی به له گه له عقلی ئازه له تانه ها له ریزه کهیدا نه بیست و له خودو راستیدا جیاوازی له نیوانیاندا نی به ئه مهش دژایه تی ده قه کانی شه ریه ته ی محمده ناکات له باوه ږدا و هیچ پشتگیری ده قیکی تیادا نه هاتوه که ئینکاری بکات یا خود پشتگیری بکات ئه وه ی له شه ریه تدا هاتوه ته نانه وه یه که مروف به عقل له هه موو جوړه کانی ئازه له جیاوه کریمه وه و، مروف به هۆی عقلیه وه به کارهینانی شه ریه ته ی پی سپێردراوه گه ر بلێن ده رک ده کریت یان به پینچه وانه وه هیچ ده قیك سه باره ت به مه نه هاتوه.

قه ده غه کراو نی به لامان گه ر بلێن ده رک کردنی ئازه له و عقلی مروف هه ردوو کیان یه که ووتراون، به لام عقلی مروف گه شه ی کردوه... تا... ئه و پله یه ی که ئیستا تیایه تی که پی جیاوه کریمه وه له عقلی هه موو ئازه له کان سه باره ت به رۆح شیخ ده لیت بوونی هه یه به لام عقل نه توانایه له ده رک کردنیدا.

ئه م وه ستانده ی شیخ جسر و نه چوونه ناو قولایی راستیه کان زیان و رۆح و عقل که هه موو فیه له سوفان نه توانا بوون به رامبه ری ئه مه به لگه یه بۆ به رزی بیرو را کانی شیخ جسر و ههروه ها ئینکاری نه کردنی ئه وانه ی که ده لێن دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی مادده به توانای خودا، ئه مانه هه موو به گشتی به لگه ن بۆ فراوانی عقلی شیخ جسر و دووری له کرچ و کالی و به رزی سه رنجدانی له تیگه یشتنی راستیه کانی ئاین.

حهیران/ و له باسه کانی شیخ تیگه یشتووم که باوه ږی به کاریگه ره سروشتی یه کان

هه‌بیت، که‌واته بیرو رای چۆنه سه‌بارهت به سیستمی هۆ کاری به‌کان، که‌ فەیلە سرفان زۆر له‌سەری دواون؟

شینخ/ شینخ جسر له‌و سیستمه هۆ هۆ کارانه ده‌رناچیت که‌ غەزالی باسی ده‌کات و له‌سەری ده‌روات یان ئەو باسانە ی که‌لوو ته‌کانی (هیومی) گوماندار بۆم به‌ده‌رخستی که‌ جسر ده‌لێت خواوه‌ندی په‌روه‌ردگار هه‌رچه‌نده هۆ کاره‌کانی په‌یوه‌ست کردوه به‌هۆکانیا نه‌وه، هه‌رته‌نها خۆی دروستکه‌ری هه‌ردوو کیانه‌ گه‌ر سه‌رنجی که‌ ئەو شتانه‌ی بده‌ین که‌ دیارده‌کانیان لێده‌که‌وته‌وه، سه‌رنج بده‌ین له‌راستیه‌کان ده‌بینین ئەم شتانه‌ی له‌خودی خۆیاندا په‌یوه‌ستدارین بۆ لیکه‌وته‌وه‌ی ئەو دیاردانه‌ لییان و چونکه‌ هیچ شتیکی تبادا نی‌یه که‌ عه‌قل باوه‌ری په‌یوه‌ستداری هه‌بیت پێیانه‌وه، بۆ نمونه‌ گه‌رمایی به‌فر ده‌توینێته‌وه و ساردیی ئاو ده‌به‌ستینیت، گه‌ر سه‌رنجیک له‌راستی ئەم شتانه‌ بده‌ین بۆ عه‌قل به‌ده‌رناکه‌ویت که‌ ئەم دوو شته‌ په‌یوه‌ست بن به‌لیکه‌وته‌وه‌ی ئەم دوو دیارده‌یه‌ لییان وه‌ک ئەوه‌ی که‌ بلێن ته‌نیک په‌یوه‌سته‌ به‌پرکردنه‌وه‌ی بۆشایی‌یه‌ک و هه‌روه‌ها وه‌ک په‌یوه‌ست نیه به‌دانانی دوو ته‌ن له‌یه‌ک بۆشایی‌دا، ئەم دوو فه‌رمانه‌ عه‌قل واده‌یبینیت که‌ پێوستی واداوه‌کات که‌ عه‌قل باوه‌ری پێیان بێت به‌لام به‌وه‌ی که‌ گه‌رمایی به‌فر ده‌توینێته‌وه و ساردی ئاو ده‌به‌ستیت لای عه‌قل پێوست نی‌یه که‌ باوه‌ری واییت و دیارده‌ی ساردی بۆ ئاو به‌ستن بێت، عه‌قل ده‌لێت بۆ ئەم حاله‌ته‌ پێچه‌وانه‌ نه‌بیت؟

گه‌رووتر گه‌رمایی هۆیه‌ بۆ توانه‌وه‌ له‌به‌رئەوه‌ی ئەو هیزه‌ی لاواز ده‌کات که‌ گه‌ردیله‌کان ئەو ته‌نه‌ی پێکه‌وه‌ به‌ستوه، ده‌لێن بۆچی ئەم فه‌رمانه‌ی پێچه‌وانه‌ نه‌بیت؟ پێوسته‌ له‌کۆتاییدا ته‌نها ئەوه‌ بلێن هه‌ریه‌ک له‌گه‌رمایی و ساردیی‌یه‌و تایبه‌تمه‌ندی که‌ پێوه‌ی په‌یوه‌ستن، تایبه‌تمه‌ندی تایبه‌تمه‌ندیکه‌ ووستی وابوو که‌ ئەم کاره‌ به‌م چه‌شنه‌ بێت و ئەو تایبه‌تمه‌ند به‌خشه‌ که‌له‌ تایبه‌تمه‌ندی و سیفاتی سروشتی به‌هه‌موو شتی که‌ به‌خشیه‌و ته‌نها خودای بکه‌رو هه‌لێزیره‌.

حه‌یران: ئەم باسه‌ زۆر نزیکه‌ له‌ وته‌کانی ئێین پڕوشده‌وه.

شینخ: به‌لێ... هه‌روه‌ک ده‌بینیت شینخ جسر ئینکاری هۆ و هۆکار و تایبه‌تمه‌ندی و سیفاتی سروشتی و سیستمه‌کانی ناکات هه‌روه‌ک چۆن زانا یان و فەیلە سرفانی ئیسلامی ئینکاری ئەم شتانه‌ ناکه‌ن و به‌ج‌رینگایه‌ک ئینکاری بکه‌ریت گه‌ر هه‌موو شتی که‌ به‌ تایبه‌تمه‌ند و سیفاتی سروشتی خۆی جیا بکه‌رنه‌وه‌ له‌ شته‌کانی تر، گه‌ر هه‌ر شتی که‌ ئەم تایبه‌تمه‌ندی و سیفاته‌ سروشتی‌یه‌ی خۆی له‌ ده‌ستدا ئەو کاته‌ ئەو شته‌ وه‌ک خۆی نامینێته‌وه‌ به‌لکه‌و ده‌بیت شتیکی تر، له‌به‌ر ئەوه‌ی عه‌قل ئەو پێوستی‌یه‌ نابینیت که‌ ئەم شتانه‌ له‌ خودی خۆیان ئەو

تایبەتمەندىيانەيان ھەيىت، ھىچ بواريك بۇ عەقل نايىت كە گومان بكات لەو ھى كە خودا دروستكەرى ھەموو شتىكە و ھەر خودا خۆشى ئەو تايبەتمەندى و سيفاتە سروشتيانەى پىيەخشىبون ھەر خۆشى بە توانايە كە ئەو سيفات و تايبەتمەندىيانەيان لى داماليت گەر شەرىعەتە كانى ئاسمان ئىنكارى ھۆو كار بكەن ئەو كاتە پەپرە وىكردنى شەرىعەتە كان پووچەلدەيىتەو و، مرقىش لەتىكۆشان بەدواى خودادا دەو سستيت و دەرگای ياساو كردن كراو دەيىت بۆ ئەو كەسانەى فەرمانى خودا پشتگويدەخەن و لەكارە سەدە كان نزيكەدەيىتەو و ئەمەش پووچەلكردنەو ھى شەرىعەتە، بەلكو تىكدانى عەقل و وەستاندنى ناوەرھىنان كەتەنھا بەھۆى عەقلەو دپتە دى و، ھەر كەسىك باوهرى وايىت كە ئايى ئىسلام ئەم فەرمانە پەپرەودە كات ئەو نەزان و نەقام و كەم عەقلە.

ھەيران/ لەباسكردنى سىستەمە كان و تىكدانىيان بەھۆى موعجيزە كانەو لە شىنخى گەورەم دەپرسەم، ئايا دەتوانىت لىكدانەو ھى موعجيزە لەسەر بنەماى سىستەمە سروشتىيە كان بۆمىررىت ھەر وەك ھەندى لەزانايان باوهرىيان وايە؟

شىنخ/ لەراستىدا ئەو فەرمانە شاراو و پەنھانانەى كە قورئانى پىرۆز و كىتبە ئاسمانىيە كان باسىدە كەن، دوو جۆرن فەرمانى و ايان تايەدا كەوا دەزانين تىكدانە بۆ سىستەمە كانى سروشت لەبەر شارارو ھى نەھىيە كانىيان لىمان، لەوانەى رۆزىك لەرۆژان زانست ئەو سىستەمانەى بەدەرخات كە بەھۆيانەو ئەم فەرمانە دروست بوون، تيايدا ھەيە بەراستى تىكدەرن بۆ سىستەمە كانى سروشت كە خودا خۆى لەسەردەستى پىيەمبەرەن بەدى ھىناو، وەلە كىتبە ئاسمانىيە كاندا ناويان براو تاكو بۆمان بەدەرخات تواناى خودا خۆى لەسەر تىكدانى سىستەمە كانى گەردوون و، ئەم تىكدانانە شياون بەموعجيزە ناو دەبرىت و لەتواناى زانستدانىيە بگاتە ئەو پلەيەى كە سىستەمىكى سروشتى بەدەرخات كە ئەو موعجىرەيەى تيادارویداو و پىويستە لەسەر باوهردار ساوهرى بەمە ھەيىت و باوهرى بەو ھەيىت كە ئەم فەرمانانە موعجىزەن و پىچەوانەى سىستەمە كانى سروشتن، بەلكو مەن وا دەبينم پىويست ناكات ھەولبەدين لىكيدەينەو لەسەر بەماى سىستەمە سروشتىيە كان، گەرتىكدەرى سىستەمە كان نەيىت بەموعجيزە ناو نابرىت و، ئەگەر بلين ئەم موعجىزانە لەسەر بنەما سىتەمە سروشتىيە كان پەيدا بوون ئەوا ئامانجى موعجيزە كە پووچەلدەيىتەو، خوداى پەرورەدگار، ئەم موعجىزانەى خستۆتەو بۆ ئەو ھى رىنمايمان بكات بەو ھى كە تەنھا خۆى پەيدا كەرى ھەموو سىستەمە كانە و ھەر لەتواناى خۆيداى تىكدانىيان، گەر لەتواناى مرقدا بووايە بۆ بەدى ھىنانى يەكىك لەغووبەى ئەو موعجىزانە بەھۆى دۆزىنەو ھى ھىزى سىستەمە كانى سروشتەو ئەو كاتە

له نښون دارون و جسر دا

بهموعجيزه ناو نابريټ و ناوبردنی خودا سه بارهت بهم موعجيزانه بی حکمهت و مانا ده بیټ.

هر له بهر نه وه ده لښم زانایانی ټایني، که همولیان داوه لیکدانه وهی ټهو موعجيزانه بکه نه له کتېبه ئاسمانیه کان هاتووه له سهر بنه مای سیستمه سروشتی په کان، ټهوانه ی بهه له دا چوون، وهک له لای هندیکیان وایه، ټهی دروستوونی (عیسا) به بی باوک چوون لیکداینه وه و، ټهو و ته یه شیان دادیان نادات که ده لښ / ټیمه ده مانه و بیټ موعجيزه له عه قل نزیك بکه ینه وه، تا کو باوه ری پیاوانی زانست به ده سته یښ، چونکه ټهم نزیک کړدنه وه په له گه ل ټه وهی مه حاله له بواری زانستدا بو هندی موعجيزه.

ټهمه له خودی خویدا له ناو بردنیکه بو مانای موعجيزه و پڼچه وانه ی دانایی و ټامانجه که یه تی و، ټهمه ش ټهی حیران هه لیه که زور له زانایانی موسلمانان و نه سرانیه کان به دلسوزی په وه دوو چاری بوون، وه تا... ټیستاش له یادمه که هندی له زانایان همولیان داوه، ټهو ټایه تانه ی له سوره تی فیلدا هاتووه بهم جوړه لیکي بده نه وه، ټهو بالندانه ی که گر موله قوری وهک به ردیان ده گرته فیل سواره کان به میکروبی ټاوله یان لیکدانه وه که تووشی فیل سواره کان بوون و له ناو چوون همولیان داوه مانای معراج و شه قکردنی ده ریا له لایه ن موساوه و دروستوونی (عیسا) له سهر بنه مای سیستمه سروشتیه کان لیکداینه وه و ټیمه گهر چی به دووری نه زانین که مه به ست له بالنده نیراوه کان میکروبی ټاوله بیټ، چونکه له سوره تی فیلدا ناوی موعجيزه ی نه بردووه که ټینکدانی سیستمه، به لکو وه سفیکه بو ټهو حه به شانیه که به فرمانی خودا دوو چاری ټهو له ناو چوونه بوون و، به دروستی دانانین ټهو ټایه تانه ی که باسکردنی موعجيزه تیادا هاتووه به لیکدانه وهی سروشتی زانستیانه لیکداینه وه، چونکه بهم لیکدانه وه په مانا و بهینی و به های موعجيزه که له ده ست ده چیټ وهک له مه و پیش باسکرا و، به و که سه ده لښ که دا و امان لیده کات عه قلی رازی بکه ین، به لیکدانه وهی ټهو موعجيزانه ی که مه حاله له رنگای زانسته وه بکریټ، به مه ده یخینه گو و مانه وه و به ره و داوه ی ده گپړینه وه بو گومان و ټینکاری، به بی ټه وهی مه به ستمان بیټ، گهر بالنده نیراوه کاغمان (طیر ابابیل) به میکروبی ټاوله لیکداینه وه، ټهی داره که ی ده ستی موسا که بووه مارنک و ده رژیشت به چی لیکداینه وه؟! گهر ټهمه شان به نو ستی مو گنا تیس و ټاره رو و مه ند کارنک دانا، ټهی شه ق بوونی ده ریا به لیډانی داره که ی موسا به چی لیکداینه وه گهر ټهمه شان به کشاندن و چونه وه په ک (مد و جزر) دانا، وهک له لای

هەندیکیان وایه، ئەی دروست بوونی (عیسا) بەی باوک چۆن لیکبەینەوه و گەر لەسەر لیکدانەوهی هەندێ لەمیشک پووجه کان برۆین سەبارەت بەدروستبوونی ئەم منداڵە بەرئێگای (پیتانی خۆیی - التلقیح الذاتی) کە دەشیت رووبدات، بە گوێزەیی قسەی ئەوان لەلای هەندێ لە نێرەموو کە کان، ئەی توانای قسەکردنی عیسا لە ییشکەدا بەچی لیکبەینەوه؟

۱. بۆی دەچم ئەی حەیران، ئیستا بەتەواوی تیگەبشتین لەمانای وتەکانم، هەولەدانی لیکدانەوهی موعجیزە لەسەر بنەمای سیستەمی کانی سروشت لەخودو ئامانجیدا سەرکەوتوونی یە و، تیکدەری مانای موعجیزە یە و، خەلکی بەرەو گومانی زیاتر دەبات، راستی باوەڕهێنانە بەو خودایەیی کە دروستکەری ئەم گەردونە یە و هەر وەها هەر خۆی دروستکەری هەموو سروشت و سیستەمیکە و هەر لەبەر ئەوەی خودا خۆی دروستکەر یەتی لەتوانایدا یە تیکدانی نەینی موعجیزە لەمەدا یە و، هەر کە سێک باوەری بەخودا چەسپاوە، باوەڕهێنانی بە موعجیزە لا ئاسانە بەلام ئەوانە ی کە باوەڕیان وایە موعجیزە لەسەر و عەقلە و یە بەمە جیاوازی لەنیوان مەحالی ئاسایی و مەحالی عەقل ناکەن و تیکدانی سیستەمی کان لەمەحاله کانی عەقل نیە و لەبەر ئەوەی باوەڕمان وایە کە خودا خۆی دروستکە ی ئەم سیستەمانە یە زۆر ئاسانە لامان باوەڕهێنین کە لەتوانای خودایە تیکدانی ئەم سیستەمانە.

حەیران کۆری ئەزەف دەلیت: ئا... لێزەدا لەناکاو، شێخ لەقسەکردن وەستا، لەپاشدا چەند وتیەکی بەدەمدا هات لێی تینەگەیشتم، وایدەزانی کە خۆر هەلەاتوو وەیان نزیکە، هەستاین و لەپاش نوێژکردن خوا حافیزیم لەشێخ کرد، چوو و زۆرە کە ی خۆی و لەکاتی دەرگادا خستندا پێی و وتم تابهێک گەیشتنیکی تر... لەشەوی ئایندەدا... ئەی حەیران کە شەوی تاقیکردنەوه یە.

سہ وی قافیکردنہ وہ

حهیرانی کوری ئەزەف دەلیت/

شەوی رابردوو لەناکاو و بەپەڵە شیخ مەزەنم بە جێهێشت بەی ئەوهی لێی بپرسم
مانای (شەوی-تاقیکردنەوه) چی یە؟ و چوو مە جێنوستنە کەم زۆر دلخۆش بووم
بە گۆبیستی باسەکانی خوا لێخۆشبوو شیخ جسر لە پاشدا خۆم دا بە دەست نوستنیک
قۆلەوه، تاپیش نیوەرۆ بە ئاگا نەهاتم، کە راپەریم مانای شەوی تاقیکردنەوه لە گۆمدا
ئەزەر بگایەوه، بە چەندەها شیوەی جیا جیا لێکم ئەدایەوه، وە گەلێک شت دەهاتە یادم و
ئەوهی کە پەسەند بوو لەلام ئەوهیە کە شیخ ئامازەوی ئەو باسانە دەکات کە لە شەوانی
پیشوودا ناومان بردبوون دەستکرد بە پێداچوو ئەوهی (دەفتەری ئامالی) کە شیخ پێی
نوسیوو مەوه، بە لکو خودا بکات شتیکم لێی دەستگیر بێت کە ئامازەوی شەوی
تاقیکردنەوه بکات.

لە کۆتاییدا وای بۆ چووم کە مەبەستی شیخ ئەوهیە کە تاقیکردنەوه یەکی گشتیم بکات
لەو باسانە ی کە خویندوو مانە، دەستکرد بە خویندەوهی دەفتەری (ئامالی) کە و تەکانی
شیخ تبادا تۆمار کرابوو و خواردن و خواردنەوهی لە بیر بردمەوه، تا.... گۆبیستی بانگی
شیوان وازم لە خویندەوهی نەهینا، کاتێک کۆتایی نوێژی خەوتنانی ئەو شەوهات
چوو مە لای شیخ سەرنجیکێ دوورو درێژی دام و بەزەر دەخەنەیه کەوه ووتی بۆ و
یە شۆکاوی، چی یە لە تاقیکردنەوه کە دەترسی؟

حهیران/ کێ هەیه لە تاقیکردنەوه نەترسیت ئەی گەورەم بەلام ئەوهی من تەنھا ترس
نی یە بە لکو ترس و ماندوی و برستی یە.

شیخ/ برستی....؟!

حهیران/ بەلێ برستی گەورەم، وە تا.... ئێستا هیچ خواردنیکم نەخواردوو.

شیخ/ چۆن دەبێت، هیچت لانی یە بیخۆیت، یاخود نەخۆشیت؟

حهیرانت / نهئه مهو نهئه وهش، به لām گویم لیوو فهر مووت سبهی شهو تاقیکردنهویه
و، واهات بهیادما که دهتهوئیت تاقیکردنهوهم بکهیت لهو وتانهی که بۆت باسکردوم و،
ترس دایگرتم نهک دوو چاری شهر مزاری لای تو بسم نهی گهورهم.
خۆم ترخان کرد بۆ پیداجوونهوه و، هیچ کاتیئکم بۆ نهمایهوه بۆ خواردن، له بهرئهوه
ترس و ماندوویتی دایانگرتووم.

شیخ / راست بۆی چووئیت و بهئاگا بووئیت، له راستیدا... ده مهوئیت تاقیکردنهوه ت
نکهه، ئایه وادهزانی ههروهک ههندی له ماموستای نهزان تاقیکردنهوه ت ده کهم که
قوتاییانی خۆیان تاقیده که نهوه، ئهم باسه بهها بهرزانه له جۆره کانی ده رخکردن نین، تا کو
له قوتاییان پرسیار بکریئت ههروهک بابتهی هۆنراوه ده رخ بکریئت، به لکو گفتوگۆیه کی
عهقلی پوخته پێویستی به تاقیکردنهوه ههیه، به جۆرئیک که له کاتی پرسیار کردندا قوتایی
بۆی هه بیئت له کتێبه کهیدا به دوایدا بگه ریئت و موناقه شه کردنی بابته کانی و له م
گفتوگۆو موناقه شانه دا ماموستا رادهی تیگه یشتنی قوتایی یه که ی بۆ ده رده کهوئیت و
ناکامی تاقیکردنهوه که له لای ماموستا که ئاشکرا ده بیئت.

له بهر ئه وه با ده فته ره که ت له بهر ده مدا بیئت و هیچ مه ترسیت نه بیئت نهی حهیران به لām
پیش ئه وهی ده ستینیکه ی هه ندیک ماست بخۆ زۆر... نا.... چونکه برسیئتی زۆر
میشک ده وه ستینیت وهک چۆن تیری زۆر میشک ده وه ستینیت.

چوومه ژووره که ی خۆم و هه ندی ماستم خوارد، گه رامه وه بۆ لای شیخ و، ده فته ری
ئه مالی یه کاتم هه لگرت و به شیخم ووت: / ئیستا من له بهر ده ستام نهی گهورهم.
شیخ / نهی حهیران تو ده ئیئت من به سه ره مه مو ده فته ره که دا، چوومه ته وه.
حهیران / به ئی... به لām پیا چوونه وه یه کی شله ژاوی ترسانک.
شیخ / هیچ نی یه، ئیستا کتێبه که له بهر ده ستدا یه، به هیمنی و له سه رخۆ ئه و شتانه ی
که نه ت خویندۆ ته وه، بیاخۆینه ره وه.

حهیران / سوپاس... گهورهم.
شیخ / ته نها.. پرسیاریئیک نهی حهیران.... ئایا.... ئه زانیئت ئاماچی من چی یه له
وباسانه ی که بۆم کردووئیت و بۆم هه لئێژاردووئیت و، مه به ستی گهورهم چی یه که
ده مهوئیت پینی بگه یئت.

شهوی تاقیکردنهوه

حهیران/ به‌ئێ... دەر کم کردووه گهوره‌م ئه‌و ئامانجه‌ی که جه‌نابت ئاو اتخواری پێی گهم، که بوم به‌ده‌رنجه‌یت که به‌ره‌می فله‌سه‌فهی راسته‌ که گهوره‌ فله‌سه‌فه‌کان به‌ ده‌ستیان هیناوه‌ و له‌سه‌ری رینکه‌وتوون، هه‌ر گیز پینچه‌وانه‌ی ئاینی راسته‌قینه‌ ناکات له‌ چه‌سپاندنی بوونی خودادا، به‌ئکو ئه‌م چه‌سپاندنه‌، عه‌قلی پوختیش پشتگیری ده‌کات، واته‌: عه‌قلی گهوره‌ پیاوانی ئاین و فله‌سه‌فه‌کان هه‌میشه‌ له‌سه‌ریه‌ک به‌ئکه‌ رینکه‌ که‌ون و، له‌به‌ر خۆشه‌وێستی و ریزی زۆری ئه‌م فله‌سه‌فه‌کانه‌ لام بوونه‌ته‌ ریبازیک بۆ گه‌یشتن به‌ باوه‌ری پوخت به‌خودا له‌ رینگای به‌ئکه‌ کانه‌وه‌، که‌به‌ه‌زی سه‌رنجه‌ عه‌قلی‌یه‌، پوخته‌ کانه‌وه‌ پشتیان پێ به‌سه‌راوه‌ به‌ی پشت به‌ستن به‌ به‌ئکه‌ی ئاینی پاش ئه‌وه‌ی که‌ بینیت وازم هیناوه‌ له‌و به‌ئکه‌نه‌ی که‌ گوێیستی ده‌بووم له‌پیاوانی ئاینه‌وه‌ و، بۆم به‌ده‌رنجات ئاینی راسته‌قینه‌ هه‌چ کاتیک دژایه‌تی و ئینکاری راسته‌یه‌کانی زانست ناکات، که‌به‌ئکه‌ بره‌ره‌کانی عه‌قل پابه‌ندیتی چونکه‌ ئاینی پوخت بریاری عه‌قل ده‌کاته‌ یاسایه‌کی به‌رزی جیاکه‌ره‌وه‌ بۆ ناسینی راستیه‌کان.

ئهمه‌ ئه‌و ئامانجه‌ به‌رزه‌یه‌ که‌ وێستم پێمی رابگه‌یه‌نیت.

شیخ/ ئایا.... ئه‌ی هه‌یران تۆم گه‌یاندۆته‌ ئه‌م ئامانجه‌.

حه‌یران، به‌ئێ... گهوره‌م.

شیخ/ زیاتر ئاره‌زوومه‌ندی وته‌ی کام فله‌سه‌فه‌ی سوف بوویت و چ به‌ئکه‌ خوازه‌یه‌ک زیاتر باوه‌رت پێهیناوه‌.

حه‌یران/ به‌ وته‌ی هه‌موویان ئه‌ی گهوره‌م به‌تایبه‌تی وته‌ی گهوره‌کانیان، له‌پوختی بیر کردنه‌وه‌و راستی به‌ئکه‌کانیان و نه‌فره‌تم ده‌کرد له‌ وته‌ی هه‌ندئێ له‌ به‌چوو که‌کانیان له‌وه‌ی که‌ نادبیری و لاوازی و کرچ و کاتیان له‌خۆ گرتوو و، ئه‌وانه‌ی که‌ خۆیان به‌ ریبازی سه‌فه‌سه‌مه‌وه‌ هه‌لواسیبوو و چوو بوونه‌ ناو قولا‌یه‌یه‌کانی گومانه‌وه‌ له‌ناو هه‌موو مېله‌ت و بیروباوه‌رینکه‌دا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ راستی یه‌ک شته‌، له‌گه‌ل زۆری ریبازه‌ به‌ئکه‌کان و، به‌به‌راورد کردن و پێوه‌ر کردن له‌ نیوان هه‌ردوو لایه‌نه‌ که‌ گه‌یاندمیانه‌ رۆخی زانسته‌کانی قورئان و، رێنمایی پرۆزی تۆش ئه‌ی گهوره‌م گه‌یاندمیانه‌ ده‌روازه‌کانی باوه‌ر، سوپاس بۆ خودا.

شیخ/ ئایا... باوه‌ری ده‌روونی خۆت بوو، یان باوه‌ری به‌ئکه‌کان بوو؟

حه‌یران/ ئایا.... مه‌به‌ستت له‌باوه‌ر به‌ په‌یامی پێغه‌مبه‌ره‌ کانه‌؟

سوینیت به خودا، هیچ کاتیک بئی باوهر نه بووم به خوداو کتنبه پیروزه کان و پیغه مبه ره کانی.

شیخ/ ئەزانم، ئەزانم، ئەو باوهره و یژدانی یه خۆرسکی یه و بۆماوهیی یه لهو خیزانه وه وهرت گرتوه که تیایدا پهروه ده بوویت، به لکو بۆماوهیه که بۆ نه وه کانی داهاتوو، به لئی ئەم باوهره زۆر بینگهرد و پوخته گهر فلهسه فه چی نهزان لیلی نه کات و به ده بختی ریگای پیته گریته.

حهیران/ که واته، مه بهستی شیخم له باوهری دهروونی چی یه؟

شیخ/ پر سیارت لیده کهم، ئایا... ئەو باوهری که ئەمپۆ پینی گهیشتوویت پاش گوینیسنتت به وتهی فیهله سووفه کان که باوهر پیککی په یامی دهروونی یه که ریزت بۆیان ههلقولاوه که له ناخندا شاراوه بووه بۆ گهوره فیهله سوفان گه پیش نهوهی وته کانیان لیکبده ته وه باوهریان بناسیت یاخود به هۆی ئەو به لگانهی که عهقلت دهر کی کردوه؟

حهیران/ باوهری یه قین و ریز لێنانی به رزه و، ههروه ها باوهری به لگه کانی شه به گشتی، به راستی بۆم به دهر کهوت له بینینی به یه که گهیشتنی فیهله سووفه کان له سه رهق و راستی و باوهر به بوونی خودای گهوره، له نیوه ند گهوره فیهله سوفان و گهوره پیاوانی ئاین و به هۆی زانیسم به وته کانی جسر سه بارهت به پیویستی بریاره کانی عهقل، له بهر او رد کردن له نیوان زانست و ئایندا و، مه عقول و مه نقول له کاتی هینانه وهی به لگه بره ره کانی عهقل له سهریان و بگه رنمه وه بۆ زانیانی ئایینی به هه مان پشت به ستن که ریزی رۆرم بۆ فلهسه فه و زانست، ململانیی له گه لدا ده کردم و، کرچ و کالی زانیانی ئایینی هه ندی جار دوریان ده خسته مه وه، نه وانه ی که غه زالی و جسر پیاان ده لێن: زیاتر زه ره مه ند ترن بۆ ئاین له دوو ژمنه کانی ئاین و، بۆم رنکه مهت پابه ندی رنبازه به لگه خوازی یه که کان بيم له سه ره بوونی خودا به گشتی له گه ل بوونی ئەو جیاوازی یه ی نیوانیان له ئالۆزی و سادهیی که به گشتی هه موو رووده که نه باوهر هینان به خودا.

شیخ/ ده مه ویت له ده مه ی خۆ ته وه باسی ئەم به لگانه گوینیسیم تا... بۆم به دهر بکه ویت له کویدا دوو چاری ئالۆزی ده ییت. و ئیستا.. من به قوتابی خۆت دابنێ.. ئەی ههیران و، تۆش بیه به شیخ مه وزون.

ھەيران / لە (بەلگە كانى پەيدا بوون) دا كە زۆر بەي فەيلە سوڧان و زانايان ھەلگىرى ئەم رىيازەن، دەينىم بىر و باوەرە كانى مەنىش زۆر بە ئاسايى ئەم رىيازەم گىرتتە بەر، لە رىيازىنى ئاشكرى بەلگەدار، كە بە بەلگە پىشتىوانى كراون و، ھەندىكىيان پەيوستى ھەندىكى تىريان، بەرەو بەرزى مل دەنن، تادە گەنە شتە ئاشكرىكان لەلای عەقل و، عەقلم پىم دەلەت / ئەم گەردوونە پىنكەتەيە (واتە: مەركەب) بەخۇى و گىشت بەشە كانىەو ھەموو پىنكەتەيەك پەيدا بوونى ئاشكرى روونە و، گەردونىش بەھەموو ئەو شتانەي كە لە خۇيى گىرتووە لە گۆرەنىكى بەردەوامىدایە لە وینەيە كەوہ بۆ وینەيە كى تر، واتە: لە شىوہ و شىكلىكەوہ بۆ شىوہ و شىكلىكى تر و ھەموو گۆرەو كانىش دووبارە دەگۆرەن بۆ وینەي تر و ناگوئىت وینەيە كى بەرەتەي ئەزەلى كۆن ھەيىت، گەروا بوايە بەھىچ جۆرىك شىاو نەدەبوو كە گۆرەنى بەسەردا يىت. و تە بەوہى كە زنجىرەي وینە كان بى كۆتايىيە، و تەيە كى ھەلەيە، چونكە زنجىرەيى و تەسەسول لەلای عەقل مەھالە.

لەبەر ئەو پىوستانە ئىمە لە سنورىكدا بوەستىن و بلىين: ئەم گۆرەواو لەسەرەتاوہ بى شىوہ وینە و سوورەت بوون و لەبەر ئەوہى بى شىوہ بى وینە بوون و بوونيان نەبوو، چونكە وینە برىتەيە لە شىوہ و قەبارەو كىش و رەنگ و چىژ و بۆن و، چ كاتىك وینە ئەو شتانەي لەدەستدا بوونى نايىت كە واتە جىھانى گۆرەواو بوونى نەبوو لەپاشدا پەيدا بووہو گەردوون پەيدا بووہ، عەقل بەھوى سىستى ھۆو ھۆكارە ئاشكرىكان، بە ئاشكرىيى بىر پار دەدات كە ھەموو پەيدا بوونىك پىوستانە بەھۆكارىك ھەيە بۆ پەيدا بوونى و، پەيدا كەرە، ئەم ھۆكارە ناگوئىت خۇى پەيدا بوو يىت چونكە ئەویش پىوستانە بەھۆكارىك دەيىت بۆ پەيدا بوونى، ناگوئىت بگۆرەيى زنجىرەي ھۆكارە كان بى كۆتايىن، چونكە زنجىرەيى (تەسلىل) لەلای عەقل مەھالە، لەبەر ئەو دەيىت پەيدا كەرە، دروستكەرى گەردوون كۆن يىت، كە خوداى بەخشندەيە، كە دروستكەرەو پەيدا كەرى گەردوونە پاش ئەوہى نەبوونىكى رەھا بووہ.

شىخ / ، بژىت، بژىت، ... ئەي ھەيران.

ھەيران: و سەبارەت بە بەلگە كانى پىوستانە (و جوب) كە فارابى و ئىبن سىنا و دىكارىت و لوك و لايىنر ... ھتە پابەندى بوون.

دەلنېم/عەقل بەئاشكرا بېرىار دەدات كە مانای بوون لەنیوەند سنی حالەتدا جینگۆز كنی دەكات (دەشیت، مەحال، پنیوست) (الامكان، الاستحالة، الوجوب) لەبەر ئەوە ھەموو شتێك یان بوونی دەشیت یان بوونی مەحالە یان بوونی پنیوستە و، عەقل بېریاری ئەوە دەدات كە ئەم گەردوونە لە جۆری (دەشیت) و لەحالەتی (دەشیت)دا دەبێت زاتكەری ھەبێ حالەتی بوون زال بكا بەسەر نەبووندا، كە بتوانیت لە دەشیتەو دەربازی كات بۆ بوونیکێ کرداری (فعلي) و پەیداكەری ئەم بوونە، ناگونجیت بوونی لە جۆری دەشیت بێت چونكە ئەو كاتە پنیوستی بە پەیداكەریك دەبێت كە ئەمەش دیسان بەرو یاسای زنجیرە ی مان دەباتەو كە ئەمەش لەلای عەقل مەحالە.

كەواتە ئەم پەیداكەرە، دەبێت (پنیوستە بوون) بێت و، ئەم پەیداكەرە پنیوستە بوونە، ناگونجیت لە خودی خۆیدا دەشیت بێت، چونكە گەر وا بێت، ئەو كاتە دەبێت خودی دەشیت پنیوستە بوون بێت، كە ئەمەش پێچەوانەی عەقلە چونكە دوولایەنی دژبەیهك كۆدەكاتەو كە (دەشیت پنیوستە) و لەبەر ئەوەی دیسانەو روو دەكاتەو یاسای زنجیرەیی كەوا لەھۆكار دەكات بێتە ھۆیەك بۆ ھۆكارە كە خۆی و ھەروەھا ھۆكانیش بێتە ھۆكار بۆ ھۆكانی خۆیان.

ئەم خولاندنەو ھیش كەوا باوەپیان دەگوتری لە زاراوا (دەورو تسلسل) لەلای عەقل مەحالە لەبەر ئەوە ئەم گەردوونە دەشیت، پنیوستی بە پەیداكەریك ھەبە كە لەخودی خۆیدا پەیدا بووبێت و پایەندی خۆی بێت و، ئەو پەیداكەرە پنیوستە بوونەیش خودای بەخشنەو.

لەبەكێك لە وتەكانی ديكارت كە ھەمیشە خەلك دەبێتەو (من بوونم ھەبە، كنی پەیدای كردم و كنی دروستی كردم؟)

من دروستكەری خۆم نیم و پنیوستە دروستكەریكم ھەبێت و ئەو دروستكەرەش پنیوستە (پنیوستە بوون بێت) كە خودای بەخشنەو.

بەگوێرە ی دەربڕینی باسكال: (لەوانە بوو نەبومايە گەردایكم پێش لەدایكبوونی من بمردایە، كەواتە من زیندەو ھەریكێ (پنیوست بوون) نیم، كەواتە پنیوستە (پنیوستە بوونێك) ھەبێت كە بوونی من پاپەندی بێت ئەویش خودایە.

شیخ/ و بەگوێرە ی تەعبیر دەربڕینی قورتان: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ؟﴾ یا لەھیج شتێك پەیدا نەبوون یاخود خۆیان دروستكەری خۆیان؟.

شەۋىي تاقىكرىدەنەۋە

حەيران/ و لەبەلگە كانى (هۆ و هۆ كارەى تەۋاۋ) و لەسەر بىنەماى (باۋەرى ھاۋدژ)
(مبدأ التساقض) كەلايىز بە ئاگاۋوۋە لىيى عەقل واپرپار ئەدا ھەموو شىئىك كە ئىمە
ئەندىشەى دەكەين دەيىت، يان دەشيت يىت و يان مەھال يىت و ياخود پىۋىست يىت
و ەراستى ئەم گەردوۋنە دەگەرىتەۋە بۇ جۆرى (دەشيت)

ھەموو راستىە كانى جۆرى دەشيت دەيىت (هۆ و هۆ كارىكى تەۋاۋى) ھەيىت بۇ
كەۋتە ۋەيان و ھىنانە بوۋيان.

ئەم گەردوۋنە بىنراۋە خۆى دروستكەرى بوۋنى خۆى نىيە، و تەى بەۋەى خۆى
دروستكەرى بوۋنى خۆى تەى يىچەۋانەيە لەگەل عەقلدا ۋەك لەۋە و پىش و و تراۋە. كەۋاتە
پىۋىستە ئەم گەردوۋنە راستە دەشيت هۆ و هۆ كارىكى تەۋاۋ ھەيىت بۇ خىستەۋەى
بوۋنى، چونكە بەيى (هۆ و هۆ كارى تەۋاۋ) بوۋنى نايىت، لەگەل ئەۋەى كە شىئىكى
راستىە بوۋنى ھەيە ۋە دەيىت (هۆ و هۆ كارى تەۋاۋ) بۇ بوۋنى، لەۋەرى زانىست و تۋانا
و كار بەجىنى يىت ھەموو سىفاتىكى تەۋاۋى لەخۆ گرتىت، چونكە گەرسىفاتى
تەۋاۋى لەخۆ نە گرتىت هۆ و هۆ كارە كەى تەۋاۋ نايىت، كە خوداى بەخشندەيە.

ھەموۋى بە گشتى لەسەرەتايە كان بۇ عەقل دەژمىررىت كە ھەندىكىان تەۋاۋ كەرى
ھەندىكى تىريان و، ئەم شتە سەرەتايە لە مېشكى مرزۇدا لە كۆتايى قۇناغە كانى
بىر كرىدەۋەيدا دوۋ چارى شلەژاندن و كولبوون دەيىتەۋە، كاتى ئەندىشە كرىدى كۆتايەك
كە ھىچ شىئىك لە دوۋايدا نايەت و، ئەۋ نەيى كۆتايەيە كە ھىچ سنورىكى نىيە و، ئەۋ
ئەزەلىيە كە ھىچ سەرەتايە كى نىيە و، ئەۋ چەرخەى كە ھىچ چەرخىك لە پىشەۋە
نەبوۋە و ئەۋ جىنگايەى كە ھىچ شىئىك لەدوۋايەۋەنىيە و ھەروەھا (نەبوۋنى رەھا) (العدم
المطلق) بەلام ئەم ھەموو كولبوون و شلەژانە بىزارم ناكا و ئازارم نادات بەقەد ئەۋ
كولبوون و نەتۋانايەى عەقل كە دوۋ چارى دەيىت لە ئەندىشە كرىدى دروستبوون
لەنەبوۋنەۋە.

شىخ/ تۆلىبوردراۋى ئەى حەيران، لە كولبوون و نەتۋانايەى عەقلىت كە تۋوشى
دەيىت لە ئەندىشە كرىدى ئەم ھەموو بابەتانەدا و عەقلىت گەۋرە ترنىيە لە عەقلى غەزالى و
ئىين روشد ئىين طوفەيل و كانت و سبەنسەر كە بەگشتى دان دەنن بەنەتۋانايەى عەقل و
كولبوى لەھەندى كاتدا.

بەلām هەرگیز لیبور دراو نیت لەبەر دەم ئەم کولبۆنەدا دەستەوسان و سەرسام و نەتوانابیت لەبەدەر خستنی بەلگە پرەرەکانی عەقل بۆ خۆت، کە ئەم کولبۆنە بە ویلبوونی ئەندێشە دەژمێریت، ئایا عەقلمان هەمیشە دوو چاری ئەو ویلبوونی ئەندێشە ناییت کە لە پاشدا بەهۆی بەلگە پرەرەکانی عەقلەو پووچەلی بکەینەو و بەدرۆی بخەینەو کەواتە گوێبیستم بە ئەی حەیران.

حەیران / هەموو لەشم گوئی یە گەرەم.

شیخ / ئەم گەردوونە راست و بێسراوە،... ئایا لەبەشی (دەشیت) یان لەبەشی (پێیستە)

حەیران / بێ گومان ئەمە لەبەشی دەشیت چونکە دەتوانین ئەندێشەی نەبوونی گەردوون بکەین.

شیخ / ئایا... گەردوون دروستکەری خۆی بوو؟

حەیران / نەخێر.... چونکە ئەم ئەندێشە پێچەوانەیەکی عەقڵی دروستدەکات، کە ئەو کاتە دەبێتە (پێیستە بوون) کە خۆی لە راستیدا (دەشیت).

شیخ / کەواتە دەبێت (هۆو هۆ کاریکی تەواوی) هەبێت بۆ خستەوێ و هێنانە بوونی.

حەیران / ئەمە، ئاشکرایە.

شیخ / کەواتە گەردوون پێش ئەوێ هۆ و هۆکاری تەواو پەیدا بکات بوونی نەبوو. حەیران / گومانی تبادا نی یە کەوا یە.

شیخ / ئایا، ئەندێشە کردنی بوونی گەردوون لەپاش نەبوون هیچ پێچەوانەیەکی بۆ عەقل دروستدەکات، بێر بکەرەو ئەی حەیران.

حەیران / نەخێر.... بەلکو پێچەوانەیی عەقل کاتێک دروست دەبێت کە ئەندێشەی نەبوون بکەین بەوێ کە بوونی گەردوون نەبوونی لەپێشەو نەبوو.

شیخ / پەیدا بوون لەنەبوونەو، لەلای عەقل مەحالی نی یە، گەر لەلامان مەحالی بوو یان بەدورمان زانی و نەتواناین لە ئەندێشە کردنی وەکوو لایبێز دەلیت.

حەیران / راستە، لەلای عەقل مەحالی نی یە.... بەلām گەرەم سوێند بێت بەخوا من تا ئێستا نەتوانام لە ئەندێشە کردنی لەگەڵ ئەوێ بەهۆی بەلگە پرەرەکانی عەقلەو باوەری تەواوم بەخودا پەیدا کردووە سەبارەت بەوێ کە لەلای عەقل مەحالی نی یە، بەلکو مەحالی

شهوی ناڅيگردنه وه

نه ویه که نه بوون پېش بوونی گهر دون نه بیت، که بوونه که ی (ده شپت) به لام چی بکه م
گهر عقل نه توانا بیت؟

شینخ/ و بهای هم نه توانایی به چی به بهرامبر به لگه بره ره کان؟
میش هره وک تو عقل نه توانایه له نه دیشه کردنی دروستوونی له نه بوونه وه، به لام
باوه ری ته و او م هیه که هم نه توانایی به نه بجمای وئلی نه دیشه ی پو و چهل و پین مانایه. و
ده ستوه سان بهرامبری نامازه ی تیکچوونی عقل ده کات.

حهیران/ چوون؟

شینخ/ تایا.... باوه رت به راستیه کانی مامتایک نی به که باوه ری ته و او به نه بجمایه
راستیه که ی ده هیئت؟

حهیران/ چوون.... نه.

شینخ/ تایا زور له راستیه کانی مامتایک نازانیت، که پشت ده به ستیت به شته
سهرتایی به ناشکرا کانی عقل که له سهره تادا نادیارن له لات و، ته نها به هوی بیر کردنه وه
ناکاخوازی و به لگه خوازی بوت به دهر ده که ویت....؟

حهیران/ هممه راسته... به لام دوا ی بیر کردنه وه به لگه خو زای ده توانم نه دیشه ی
بکه م؟

شینخ/ و ته چی ده بیت، گهر چهنه د بابه تیکی مامتایکی سا کارت پېشکesh بکه م،
که به هوی به لگه برره کانی عقله وه به ده سته اتوه له گهل نه وه شدا عقلت له
نه دیشه کردیدا دوو چاری نه توانای ده بیته وه ته نانه ت به دهر خستنی نه بجمای کیشه
مامتایکه که ش؟!

حهیران/ له نمونه ی.

شینخ/ به ناگا به هی حهیران، عقلمان له بواری ژمیره زوره کاندا کول ده بیت
بهرامبر نه دیشه کردنی چهنه راستی به کی دیار و ناشکرا، که ته نیا پی یستی
به بیر کردنه وه کی که م و ژماردینکی ساده هیه له جوړی کو کردنه وه بو تیگه یشتنی
ته و او لینی، عقل به شپوهیه کی سهر کول ده بیت لینی، ته نانه ت له نه بجمایه که ده که وینه
گومانه وه، گهر راستین که سیش نه و نه بجمایه ی پین بلی، بگره عقل خوشی نه و نه بجمایه
به ده ست بهینی هر لینی به گومانه.

تایا... (مه ته لی پهره پارچه کراوه که ده زانیت)؟

حهیران/ نهخیر..... گهوره.

شیخ/ گهر په‌په‌یه کی زور ته‌نکت بدریتی که ته‌ستوریکه‌ی به‌شیک بیت له (۱۰۰) به‌شی میلیمه‌ترینک و داوات لیکریت بیکه‌یته دووبه‌شه‌وه و، پاشان دوو به‌شه‌کش بکه‌یته چوار به‌شه‌وه و چوار به‌شه‌کش بکه‌یته هه‌شت به‌شه‌وه، ئا.... به‌م جوړه کهرت بوونه که دووباره ده‌که‌یته‌وه تا.... ده‌گه‌یته (۴۸) جار، وه‌لینت پرسرا پیش ئه‌وه‌ی ده‌ست به‌کهرت‌بوون و ژماردن بکه‌یت به‌پنی مه‌زنده‌ت درژی‌یی ئه‌م پارچانه چهند ده‌بیت پاش کهرت‌بوونیان به‌ (۴۸) جار؟ ناتوانی بلینت هه‌رچهند زور له‌خوت بکه‌یت که ریژه‌یه کی بۆ دابینیت و، بلینت دارژی‌یه‌که‌ی زیاتره له ۱ یان ۲ یان ۳ مه‌تر و گهر پینوترا ته‌ستوریکه‌ی زیاتره له ۱۰ کیلۆمه‌تر.... هه‌رگیز باوه‌ر ناکه‌یت.....

گهر پینوترا کهرت‌بووه که بۆ ۴ جار دووباره بکه‌ره‌وه و له‌سه‌ریه‌کیان دابینی تا به‌رزده‌بیت‌ه‌وه بۆ ئاسمان.... به‌رمانگ ده‌که‌ویت یان نزیکه به‌ری بکه‌ویت، که‌دووری یه‌که‌ی له زه‌ویه‌وه ۳۸۴ هه‌زار کیلۆمه‌تر ده‌کات، گهر به‌شیه‌یه کی ساکار له‌م ژمیره‌یه بکۆلیته‌وه و به‌توینت ئه‌ندیشه‌ی بکه‌یت ده‌بینیت عه‌قلت نه‌توانایه له ئه‌ندیشه‌کردنی، پینوسه‌که‌ت بگه‌ره‌و ژمیره‌ بکه‌ ئه‌ی هه‌یران.

حه‌یرانی کوری ئه‌زع‌ف ده‌لینت: پینوسه‌که‌م گرت و ده‌ستم به‌ژماردن و کۆکردنه‌وه کرد بۆ ماوه‌ی زیاتر له کاتژمیرینک و شیخیش پینده‌که‌نی، کاتینک ته‌واو بووم بۆم به‌ده‌ر که‌وت به‌هۆی ژمیره‌یه کی ساکار په‌ره‌ پارچه‌ کراوه‌کان، گهر بخرینه‌ سه‌ریه‌ک، به‌راستی نزیکه بگاته‌مانگ، به‌شیخ‌م‌وت.

حه‌یران/ به‌لن، راسته‌ ئه‌ی گه‌وره‌م درژی‌یه‌که‌ی نزیکه‌ی ۳۸۴ هه‌زار کیلۆمه‌تره.... و راسته‌ نزیکه به‌رمانگ بکه‌ویت به‌خودا ئه‌مه‌ شتیکی سه‌یرو نامۆیه.....

شیخ/ ئیستا پرسپارت لیده‌که‌م/ ئایا ده‌توانیت ئه‌ندیشه‌ی ئه‌م ئه‌نجامه بکه‌یت پاش ئه‌وه‌ی خوت به‌ده‌ست هینا. و یاخود هینشتا هه‌ست به‌نه‌توانای عه‌قل ده‌که‌یت له ئه‌ندیشه‌کردنیدا.

حه‌یران/ سویند بئی به‌خوا.... تا ئیستا هه‌ست به‌توانایی عه‌قل ده‌که‌م له ئه‌ندیشه‌کردنیدا.

شیخ/ ئایا... دەرکت کردو باوەرت هینا ئەی حەیران کە عەقلمان زۆر کات نەتوانایە لە ئەندێشە کردنی زۆربەی راستیەکان کە بەهۆی بەلگەکانی عەقلەوه نەدەستەتوووە.

حەیران/ بەلێ... باوەر دەکەم... بەلام چۆن ئەمە دەبێت؟

شیخ/ لەبەر ئەوە وا عەقلمان دروستبووە کە نەتوانانێت لە ئەندێشە کردنی زۆربەی راستیەکان، بەلام بەهۆی بەلگە بێرەرەکانی عەقلەوه دەتوانیت بپاری راستیان بدەیت چونکە ئەی حەیران (ئەندێشە کردن) جیاوازی لە (بەگەر خستنی عەقل) لەوانەیە بە عەقل باوەر بەشتیک بەنیت بەلام ناتوانیت ئەندێشە بکەیت، چونکە بەگەر خستنی عەقل پەنادهبات بۆ شتە سەرەتایییە ئاشکرەکانی کە عەقل خۆی رێکیان دەخات و پەییوەستیان دەکات بەیەکەو، دەرەینانی هەندیکیان لەهەندیکێ تریان دەکات و، دروستکردنی هەندیکیان لەسەر هەندیکێ تریان دەکات و دەگاتە ئەو بپاریە بێرەرە عەقلیانەی کە لەوانەیە بەناسانی نەتواننێت ئەندێشەیان بکری، ئیستا تینگەیشیت؟

حەیران/ بەلێ... تینگەیشتم.

شیخ/ زانستی نوێی ئەمڕۆ دان بەم راستیەدا دەنێت بۆ ئەو جیاوازییە کە بۆم باسکردیت لەنیوان شیاوی ئەندێشە کردنی شتیک و بەگەر خستنی عەقل، گۆی نادری بەنەتوانایی عەقل لە ئەندێشە کردندا و تەنها پەنا دەبەن بەگەر خستنی عەقل چونکە راستیەکانی زانست لەبەر جیا جیاکانیدا و لەچەندینی و ژمێرەیی دا بەرزترە لە ئەندێشە کردن، بەلام لەرێگای بەگەر خستنی عەقلەوه ژمێرە دەکری و دەناسری و بپاری لەسەر دەدریت بۆ نموونە: شەپۆلەکانی رووناکی وەرەگرین، ئایا... ئەزانیت کە رانایان پاش ژماردنی ئەو شەپۆلانە دەلێن ئەو شەپۆلە رووناکیانەی کە رەنگی و ەوشە دروست دەکەن بەخیرایی ٦٠ هەزار شەپۆلە لە ئینجینکدا؟ ئایا ئەو زانایانە دەتوانن ئەندێشە ئەو خیرایی بەکەن گەرچا و بنووقینن و خەیاڵیان بۆ نەگەر و ماندووی بەکەن؟

نەخیر چونکە ئەم ژمارە زۆرە لەم رووبەرە بچوو کەدا، عەقل نەتوانایە لە ئەندێشە کردنی دا، بەلام نەتوانایی بەلەبەر خستنی عەقل تیایدا واتە بەهۆی عەقلەوه بپاری راستیە کە دەدات، لەوانەیە ژمارە لە لیکۆلێنەوه گەردیلە نوێکاندا بگاتە ژمارە کە سەر سۆرەینەر کە عەقل نەتوانا یێت لە ئەندێشە کردنی ئالەمەوه بۆت

به درده كه ویت ئه‌ی حمیران، بۆ غمونه زانایان ژمیرده‌ده‌كه‌ن و ده‌لێن خێرایێ له‌رینه‌وه‌ی ده‌نگ له‌وانیه‌ بگاته... نیو ملیۆن له‌ره‌ له‌ چركه‌یه‌ كدا و، ئه‌مه‌ش چه‌سپاوه‌ له‌لای زاناکان چه‌سپاندنێکی عه‌قڵی، زانستی بره‌ر كه‌ هه‌یچ گومانێکی تیادا نی‌یه‌، ئایا وایان ده‌بینی كه‌ بتوانن ئه‌ندیشه‌ی ئه‌م ژماره‌ زۆره‌ی له‌رینه‌وه‌ بکه‌ن له‌ چركه‌یه‌ كدا؟

بۆ تاقیكر دئه‌وه‌، ئایا ده‌توانیت ئه‌ندیشه‌ی روودانی هه‌زار له‌رینه‌وه‌ له‌ چركه‌یه‌ كدا بکه‌یت؟ چه‌جای هه‌زار له‌رینه‌وه‌ یاخود نیو ملیۆن له‌رینه‌وه‌ له‌ چركه‌یه‌ كدا، به‌لام ئه‌م شته‌ی كه‌ تۆ نه‌توانای له‌ ئه‌ندیشه‌ كردنی دارشتنێکی راست و بی‌گومانه‌، ئایا به‌ چ رینگایه‌ك دۆزیانه‌وه‌؟ بی‌گومان به‌هۆی به‌گه‌رخستنی عه‌قڵ و ژمیره‌ (حساب) هه‌وه‌ دۆزیویه‌ته‌وه‌.

ئێستا تیگه‌یشتیت كه‌ چۆن ئه‌ندیشه‌ كردن جیاوازه‌ له‌ به‌گه‌رخستنی عه‌قڵ و، په‌ند وه‌رگرتن و له‌ به‌گه‌رخستنی ژیری و عه‌قڵدا، نه‌وه‌ك له‌ كۆل بوونی له‌ ئه‌ندیشه‌ كردن. حمیران/ به‌لێ زۆر به‌روون و ئاشكرا تیگه‌یشتم.

شیخ/ ئێستا له‌وته‌ی زانایان و فه‌یه‌لسوفان تیگه‌یشتیت كه‌ ده‌لێن: دروستكردنی بوون له‌ نه‌بوونه‌وه‌ له‌لای عه‌قڵ ده‌شیت، ته‌نانه‌ت گه‌ر عه‌قڵیش كۆل و نه‌توانا بیست له‌ ئه‌ندیشه‌ كردنیدا؟

حمیران/ به‌راستی (فه‌لسه‌فه‌ ده‌ریایه‌ كه‌ پێچه‌وانه‌ی هه‌موو ده‌ریاكانی تره‌، هه‌لگری رێبازی دوو چاری ترسناکی و خه‌لكا له‌ رۆخ و كه‌ناری دا ده‌بیست و، له‌ناخ و قۆلیدا دڵنیایی و باوه‌ری ده‌ستگیر ده‌بیست).

هه‌روه‌ك شیخ ده‌فه‌رمویت و، هه‌روه‌ك (باكون) ده‌لێت: كه‌می فه‌لسه‌فه‌ مروُف به‌دور ده‌خاته‌وه‌ له‌ ناسینی خودا به‌لام زۆرینه‌ی به‌ره‌و خودامان ده‌گیرێته‌وه‌.

شیخ/ ئێستا كاتی قورئانه‌ ئه‌ی حمیران، ئه‌و قورئانه‌ پڕۆژه‌م له‌ كتیبه‌خانه‌ كه‌دا بۆ به‌ینه‌ و تۆ برۆ بۆ جێنووستنه‌ كه‌ت.

من كارێکی ترم هه‌یه‌ كه‌ پێشكه‌شی خودای په‌روه‌ردگاری بکه‌م به‌بێ فه‌لسه‌فه‌..

و نه کافی به روه ردگام

حهیرانی کورې ته زغوف ده لیت / له ژووره که ی شیخ دهر چووم پاش نه وه ی قورثانه
پیروزه کم دایه ده ستی و چوومه جینو وستنه کم، خهو نه ده چووه چاوم چونکه فیر نه بووم
له م کاته زووانه دا بنووم، و نه شم ته توانی بخوینمه وه چونکه چرا که هیشتا له ژووره که ی
شیخ مابوو، و زورم له خوم ده کرد که بخموم له نیوان خهو و ناخه و دا به ده نگی کؤ که ی
شیخ به خه بهر هاتم.... ده بینم شیخ هر به نا گایه... پاشان خه ویک ی قول دایگر تم تا...
له ده نگی لیدانی دهر گا که له لایه ن بخپوره پی ه میړه که وه به نا گا هاتم و کاتیک له
جینو وستنه کم هه ستام بز نه وه ی دهر گا که بکه موه ده بینم چرا که هر له ژووره که ی
شیخ دا روونا که و کاتیک بانگی بهیانی دا شیخ بهر وه ده ستونیز هه لگرتن چوو، پر سیاری
شو نه خه و ته که یم لیکرد، و وتی ئیستا له خویندنه وه ی قورثان ته واو بووم.

و وتم / گه ورم شو و نخوونی یی هیزت ده کات.

و وتی / نه هه مووی له بهر تویه نه ی حهیران.

و وتم / له بهر منه؟

زه ده خه نه یه ک گرتی و بهر وه ده ستونیزه که ی رؤیشت له پاشدا هه ردوو کمان نویژی
به یانیمان کرد، له پاشدا شیخ بهر وه جینو وستنه که ی چوو، و وتی: من نه مېرؤ بز
پرستگام ناچم.... له بهر نه وه پنیو ستیم به خه ویک ی زوره، منیش نه و ژوهم له نیوان
پرستگای شیخ و مزگه و ته که دا به سهر برد، و نه وانه ی دوینی شو شیخ پنی گووتم
به سهر یا چوومه وه و دوو باره کزو ژمیړه ی (مه ته لی په ره پارچه کراوه کاتم) کرد.... ده بینم
له و په ری باوه ردایه به لام عه قلی ئیمه هه ندی کات نه توانایه له نه ندیشه کردنی هه ندی
راستیه کان که به هوی عه قله وه ده سه لمینرین... و ناییت ده سته وه ستان بین بهر امبه ر تم
نه توانای په ی عه قله وه، به لکو به هوی نه و به لگه برانه ی که لاما ن چه سپاوه، باوه به وه
بهین که نه م نه توانای په (وه هم) نه ندیشه یه، و ویلی نه ندیشه بهر ننگاری به لگه ی
ینا کریت، و ته کانی غه ز الیم هاتمه ی یاد له م رووه وه دوو باره به و ته کانی غه ز الیدا
چوومه وه دهر کم کرد، مانای نه م و ته یه ی (ته نها رینگا چاره یه ک بز گو مان و ویلی

ئەندىشە، بەلگىيە) و بەلگىش بەھزى پىكەۋە لىكاندىنى سەرتايى بىنەما پىۋىستى يەكانى يەۋە بەدەست دىت، كە عەقل بەبى ئەۋان ناگاتە باۋەرى تەۋاۋ) لەپاشدا ووتەم ھاۋار بۇ خۇم، چۈن دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم، و ۋىلى ئەندىشە فەرامۇش بىكەم، لەكاتى چەسپاندنى بەلگى بىرەردا، گەر خودا ئەم پىۋاۋە رابەرە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، ھاۋار بۇ خەلگ بە دەست ئەم ھەموو گومانەۋە، كەھىچ كەسىك دەر باز بۈۋىنى نى يە لىنى، ئايا.... ئەۋ ھەموو لىكۈلىنەۋە باسانەى كە ئىمە كىردمان لەمەۋەر بۇ ئەۋ خەلگە بەدەستىت؟

خوداش بە گۈنرەى تۈانامان داۋا كىردغان بەسەردا دەسەپنىت... چۈن دەر تۈۋان ئەم ھەموو گومانە لەباۋەرپان بە دوۋر بىخەنەۋە، كە ئىۋارە داھات... چۈمە لای شىخ... دەبىنم لە دەفتەرىكى گەۋرەدا ھەندى ئايەتى قورئانى نوۋسىيە، سىلاۋم لىكردو ھەردوۋەستىم ماچكرد، زەرەخەنەك گرتى و ووتى:-

بۇچى... بەبى بۇنە دەستە كانم ماچ دە كەيت چى يە خواخافىزىم لىدە كەيت، ۋا دەزانى لەۋانە كانت تەۋاۋ بوۋىت و بەرەۋ وولاتت دەچىتەۋە... نەخىر ئەى ھەيران ھىشتا زۇرت ماۋە كەۋانە كانت تەۋاۋ بىكەيت.

ھەيران/ ھەرگىز نەھاتتە يادىم لىت جىايىمەۋە ئەى گەۋرەم: گەر سەردانى باۋ كىشم بىكەم ھەر دە گەرىمەۋە بۇلات، لەزانكۈى (پىشاۋەر) لەزانست داپرام، سۈپىندىن بەخودا لەتۈ باشترم دەست نەكۈتۈۋە پاش داپرام لە زانكۈ ھەردوۋ دەستىم بۇيە ماچكرد، چۈنكە دەمەۋى بەسۈرۈ ھەستىكى زۆرەۋە بىتۈام بەم ماچانە دەرپىر.

رازو نەھىنى يەكى خۇست لە گەل دا بىكەم، و ئەم ماچانە بىكەم بە صدقەى پىش نجوى (قەدماۋ بىن ىدى نجواكم صدقە)

شىخ/ چىت ئەۋىت بىلىنى، ۋەتى ناخۇش لەتۈ نايىستىم.

ھەيران/ زۇر بەۋوردى بىرم كىردەۋە لەۋ راستىانەى كە دۈپنى شەۋ پىت راگەياندىم، تۈ خودا پىم بلىنى، چۈن تۈانىۋمە دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم و چۈن فېر بووم ۋىلى ئەندىشە لە ئاستى بەلگە بىرە كەنى عەقل دا فەرامۇش بىكەم گەر خودا ئەم پىشەۋاۋ رى پىشاندىرە دىسۈزە سىنگ فراۋانە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، لەئەۋنەى بەرپىزت... ئەى گەۋرەم؟

شىخ/ رىپىشاندىرە پىشەۋاكان زۇرن ئەى ھەيران، كەلەۋانەۋە بۇ ئىمە ماۋەتەۋە، تەنھا ئەۋە گىرنگە كە داۋاكارى رىنگاى راست سەرنجىكى قوول و بىر كىردەۋەى كى دوۋرو دىرئى ھەبىت و پىر سىيار لە شارەزاينى ئاين و قورئان بىكات....

وته کانی پهروهرد گارم

حهيران/ ئايا بۆ ههموو كه سينك ريده كه ويت واز له كاروبارى ژيان و هۆ كاني به دهسته هانتى بژيوى بهينى و خۆى تهرخان بكات بۆ بير كردنه وەى قول و ليكۆ لينه وەى دوورو دريژ؟ و هينانه وەى به لگه خوازى ماندوو كه رو زه همت، ئايا خودا داواى شتيك له مرؤف ده كات كه له توانيدا نه ييت؟

شينخ/ ئەمە راسته هيران، و ئەمە بوو كه ده موويست تۆ پينى بگهيت و پيشانى بدهم و ئامۆژ گاريى پينكه م تا گه يشتمه ئه و پله يه ي كه بتوانم تۆى پين رينمايى بكه م به گه يشتنت بۆ به راستى بيرۆكه ي به لگه پينكهاته كان و راستيه كانيان به لكو ئامۆژ گارى ههموو ئه و مرؤفانه ي پينكه م كه بۆيان رينا كه ويت خۆيان تهرخان بكه ن بۆ به سهر كردنه وە و ليكۆ لينه وەى دوورو دريژ... نه ت پينى چۆن دوينى شه و له بهر تۆ خۆم تهرخان كرد بۆ خويناينه وەى قورئانى پيروژ.

شينخ/ به چى ئامۆژ گاريم ده كه يت گه و ره م.

شينخ/ تۆ و خۆم و ههموو مرؤفينك هيوادارم گوينايسى ئامۆژ گاريى به كه ي ئين روشد بين كه ده ليت پيوسته بۆ چه سپاندنى بوونى خودا په نا بهرينه بهر به لگه سه ره تايى به، ساكاره، ئاشكراكان كه عه قل به ئاسانى ده ركيان ده كات به پين چوونه ناو قولايى گيژاوى به لگه خوازى و مونا قه شه گيرى كه روته له ويلى ئه نديشه م كولبوون و نه توانايى، كه ئه مانه ش ئه و به لگانه ن كه قورئان زياتر ئاماژه يان بۆ ده كات له به لگه پينكهاته كاني ترى عه قل.

چونكه له ده ر ككر دنيا نندا نه زانيكى نه خويناينه وارو زانايه كى فهيله سوف وهك يه كن، نه زانه كه به كورتى له ساكارى و ئاشكرايى و سه رتاي يه كه ي تي ده گات، به لام زاناكه به دريژى تي ده گات و ده زانيت ئه م ئاشكرايانه له به لگه كاني قورئاندا په ناده به نه گه لينك به لگه ي به ده ر خراو (شواهد) و ههمويان به گشتى برپاريكى عه قلى پينكه ده ينين به جۆريك، كه ئينكارى كردنيان وهك ئينكارى هاو كيشه ي مامتا يكى راست و دروست وايه.

حهيران/ ئەمە شتيكى سهيرو سه رسو رهينه ره، به راستى شينخى گه و ره م له ممو ييش ئاماژه ي به وه كرد كه له قورئاندا سه باره ت به به لگه له سه ر بوونى خودا و دروست كردنى گهردوون كۆمه لنى به لگه ههيه گه يشتو نه ته راده ي ئيعجاز، كه له تواناي تينگه يشتنى ئيمه داني به. و ههروه ها ههستم به م كرد له خويناينه وەى هه ندي له به لگه كاني ئايه ته قورئانيه كاندا. به لام له وانه بوو كه ههمويان به گشتى برپاريكى عه قلى بدهن كه ئينكارى كردنيان وهك ئينكارى كردنى هاو كيشه يه كى مامتا يكى راست ييت.

شیخ/ چەند جار قورئانت خویندۆتەووە ئەمە حەیران؟
 حەیران/ هەلەم نە کردیبت زیاتر لە دەجار خویندۆتەووە.
 شیخ/ وتە کانی باوکت دیتەووە یادت کەلە خەودا پێی ووتیت (ئایا قورئان دەخوینیت؟)
 حەیران/ لەیادمو لەیادی ناکەم.

شیخ/ ئایا بەخەمیالتا هاتوووە کە بەووردی سەرنج بەدەیتە مانای ئەم ئایەتە پێرۆزە ی
 خودای پەرۆردگسار ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ تا... بزانیت،
 پەرۆردگارت، ترسی لەدلی زانایاندا کۆ کردۆتەووە بەرامبەر بە گەرەیی خودا خۆی، و
 یستویەتی نەهینی یەکانی بوون و دروستکردن، پەيوەست بێت تەنھا بەزانیانەووە هەرۆه
 ئین روشد و جسر دەئین؟
 حەیران/ سەبارەت بەم ئایەتە پرسیارم کرد ووتیان مەبەست لە ئایەتە کە (زانایانی
 ئایینی یە)

شیخ/ ئایا... دەبێت زانایانی ئایینی زانستە کەیان ئەوێندە سنووردار بێت کە تەنھا بایەخ
 بەدەن بەمانا زاراوە فێقهیە کە پەيوەستە بەدەرھێنانی بربارە کانی خودا پەرستن و
 مامەلە کردن (معاملات) وەبێ ئاگان لە نەهینی یەکانی بوون و دروستکردن کەلەریگای
 فەلسەفەو زانستەووە بەدەست دین، نەخێر... ئەمە حەیران (فقە) تێگەشتە بۆ
 هەمووشتیک و هەمووشتیک کە ئایینی لەخۆ گرتیبێت لە نەهینی و دانایی و بربارە کە
 وەبە کەم شت کە پێویستە تێی بگەین و تەکانی خودایە، ئەو ئایەتەنە ی کە ئاماژە ی بوونی
 خودا دەکەن، بەوێ کە دروستکەر و زانا و بەتواناو و یستدار و بێ هەلەو خاوەن نەخشە
 و کاربەجی یە، و ئەم ئایەتە ناتوانرێت بەتەواوی لێکبدرێتەووە، کاتی ک دەتوانرێت کە
 شارەزای یەکی تەواومان هەبێت بەسەر نەهینی یەکانی گەردوون و سیستەم و بربار و
 وورده کاری یەکانی دا، و زانایانی ئایینی پێویستە لەهەموو کەس زیاتر شارەزاین
 بەنەهینی یەکانی زانست، و کاتی ئەم ئایەتە پێرۆزەیان بەسەردا دەچەسپێت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى
 اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ کە ترسە کەیان چۆ پێدەبێت کە شارەزایی تەواویان هەبێت
 سەبارەت بەزانیستە کانی گەردون، و هەرشتیک کە پەيوەست بێت بە نەهینی یەکانی بوون و
 دروستکردنەووە و کە قورئان هەندیکیان بۆ رێنمایی کردوون و هەندیکێ تریشی بۆ
 باسکردوون، و ئەم ئایەتە پێرۆزە لە شیوازی و تەکید، تەنھا بۆ ئەو فەرمانە نەهاتوووە کە
 پەيوەستە بەخودا پەرستی و مامەلەو رهوشته و بەلکو لەشیوازی و تەکیددا ئاماژە بە توانایی

وته کانی پهروه درگرم

و کار به جی نی خودا ده کات له باران باریندا، و ههروه ها دروستکردنی رووه ک و نازه ل به هه موو جزو ره نگیانه وه، ههروه ک خودای مه زن ده فره مویت

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ:﴾ ناخو نه تدی، خودا ناوی لهو بهرزه وه باراندووه، میوه جاتی هه مه ره ننگه مان پیرواندووه؟ له کیوانیش رینگه وانی سپی و سوری جزو او جزو به ره ننگ جیا وه دی هینان؟ ره شی وه ک قه له ره شه شیان تیدا هه له مه مردم و جانوه و نازه لیشدا ههروه هایه، ره نگیان له یه کتر خودایه، له ناو عه بدانی خودادا هه ره نه وانه فره زانان لئی ده ترسن هفاطر/ ۲۷.

حهیران/ بینگومان، مه به ست له م ئایه ته نهو زانایانه ک فره شاره زایی نه نی یه کانی گهردون و سیستمه کانی).

شیخ/ تیگه یشتنی ته و او، نهو به لگانه ک له قورثانی پیرو زدا هاتوون و ئامازه به بوونی خواوه ند و توانایی و کار به جی نی یه که ی ده که ن، که پیوستی به سنی کار هه یه، و ئایه ته قورثانی یه کان نه م سنی پیوستی یه ی له یه ک پانتایی دا کۆ کردۆته وه، که له کاتی به راوړ کندا له بهر چاو و عه قلدان تاوه کو مروث له بیر کردنه وه دا فکری له چوار چیوه ی قورثان ده نه چیت، به ئاره زوویه کی راست و دروسته وه له م ئایه تانه بکۆلێته وه له سه ر روشنایی زانست و فه لسه فه، بۆ به ده سه ئینانی نهو به لگانه ی که له خوی گرتووه که که وه لامدانه وه یه که بۆ بی باوه ران، و ده رچوونه لهو کۆتو به نده ده مار گیری یه کویرانه ی بۆ هه ر رایه کی ئایینی یاخود فه لسه فی دوتریت.

حهیران/ من له هه ندی له زانایانم بیستوه که و ا قورثانی پیرو ز ئامازه ی بۆ هه موو زانستیک کردوه.

شیخ/ نه خیر، ههیران نه خیر، و نه وانه ی نهو قسبانه ده که ن نه زانان و نه ئیرو نه دانا و قورثان هه ر گیز فره مانگه یه کی زانستی و زانیاری نی یه، و له پرووی فیر کردنه وه هه یچ مه به ستی نی یه رینمایی خه لک بکات بۆ زانسته کانی گهردون و نهو ئایه تانه ی که ئامازه ی راستیه کانی گهردون ده که ن زانست به ده ریختوون مه به ستی ناگادار کردنه وه ی خه لک له دروستکردنی گهردون هاتوون که و ا چۆن دیارده کانی ویست و تونا و زانست و دانایی و وورده کاری و سه نگیتی له خۆ گرتوه که هه موویان به گشتی ئامازه ی بوونی خودا ده که ن که ئینکاری دروستکردنی گهردوون ده که ن به رینگه وت، و مه به ستی نی یه

راپۇر تىكرىدىنى زانستە كانى گەرودن، چونكى قورئان ووتارىكە راويۇى مروف دىه كات به زمانى مروف خوى، و خودا فرە داناتره لهوى كه راويۇى مروف بىكات به زانستىك كه تەنانت ناوه كهى نازانن بىجگه له نهينى به كانى.

به لام خوداى مەزن ئامازەى بۇ بهلگه كانى بوون و توانا و ويست و زانست و دانايى خوى كردوه، به دەر برىنىكى سەر سەر هينەر كه كابرايه كى نه خوینده وارى ده وار نشين له سه دهى حوته مى زانيدا لىي تىگىشتوه، و پياوینكى زاناش له سه دهى بىسته مدا نهينى به كانى تیده گات، هەر له مەوه ئه مو عجزانهى كه قورئان له خوى گرتوه به دەر ده كه ویت. نهك تەنها له پرووى ره وانىيى به كهيدا وهك له وه و پىش باسكرا، و مو عجزوه كانى ره وانىيى و زمان پاراوى، عەرەب دەر كى ده كات، و قورئان ووتارىكە راويۇى هممو خەلك ده كات به گشتى.

بۇ ئەم جۆره مو عجزانه خوداى زانا و كار به جى ئامازە ده كات و ده فەر موىت ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾، خودا دواى چەنده ها سه دهه نيشانه كانى گهره بى خوى له ئاسوى ئاسمانه كان و زهويدا به دەر خست وهك چۆن پهيمانى دابوو، و بۇ مروفىش به دەر كهوت كه خودا هەر خوى راست و ههقه، له وولاته كانى رۆژ ئاوا چەنده ها كىبى دوور و درىژ له م روه وه بلاو كراوه ته وه به لام ئيمهى موسلمان، كه ده ستيشخەر بووين له به دەر خستى زۆرينهى ئه و ئايه تانهى كه له رىنگاى زانسته وه دۆزراونه ته وه، لاموايه دا كه م و كورتيمان كرد له راو بۇ چوونى زانا كانمان، به لام قورئانى پىرۆز به م به ئينهى پيشكه شكرد و ئامازەى بۇ زۆر له و بهلگانه كرد كه بون و ته نيایى و توانا و كار به جى بى خودا ده سەلئين پيش ۱۴۰۰ سال.

كورتەى باسه كه مان ئەى حەيران ئەم ئايه ته قورئان يانه نزىكه دابهش بىت له نيوان بانگىيى بۇ ناسينى خودا وه رىنمايى به بۇ بهلگه كانى بوونو ته نيایى و ويست و توانا و كار به جى بى و زانستى خودا و گشت سيفاته به رزه كانى و به ئينه خوش و ناخوشه كانى كه هاندانه بۇ پەرستىن و خو پاراستن له سەر كيشكردنى فەرمانه كانى و سور بوون له بوونى رۆزى زيندوو بوونه وه پاداشت و برپاره كانى خوا پەرست و مامه له كردن و به ره بى له كردارى زيان و هاندانمانه به ره وه روه شتى په سەند و چەند داستانىك كه په يوه ندىيان ههيه به م شەش به شەى كه باسكرا.

به لام له هه موو به شىكمان گرنگرو مەزنت له لای خودا، به شى به كه مه چونكه باوه به بوونى خودا بناغه و بنه مايه بۇ هه موو به شە كانى تر، له به ره وه كاتىك كه په ره كانى قورئان

وته کانی پهرومردگارم

ده کهینهوه دهیښن، ټو ټایه تانه ی که ټاماژه ی بوونی خودا ده کهن له هه موو سوره ته کانی قورټاندا هاتوون، به لکو له سوره ټیکدا چهند جار ټیک دووباره ده بنهوه.

حهیران ده لیت/ لیره دا شیخ ټو دهفته ره ی داپیم که ټو ټایه تانه ی تبادا نووسیوو و ووتی/

شیخ/ ټمه ټو دهفته ره یه که ټایه ته کانم ټیدا نووسیوه به گویره ی ریزه بندی دابه زینیان زیاتر ټو ټایه ته قورټانیانه ی که خودای مه زن ویستوو یه تی بیان کات به به لگه له سهر بوونی خوی، و به وه ی که خوی، دروستکه ر و زانا و وینه کیش و به ټاگا و به توانا و کار به جی یه.

زور ټاماژه ی هیناوه ته وه له سهر نهینی توانا کانی و کار به جی یی په که ی سه بهارت به سیستم و بریارو ورده کاری و سه نگیی له دروستکردنی ټاسمانه کان و زهوی و خورو مانگ و هه ساره کان و ټه ستیره کان و روژ، و باو باران و چیاو روو بارو ده ریاو رووه ک و ټاژل و مروفت و بیستن و بیښن و دل و ټو سیستم و یاسایانه ی کهوا ټم دروستکراوانه له خویان گرتووه.

وه ره ټه ی ههیران، با... ټم ټایه تانه ی بخوینیته وه و له یه ک کومه لدا بیاخوینیته وه و له سهر روشنایی ټو زانسته ی که هه موو نهینیته کانی بون و دروستکردنی به ده رختووه لیکدانه وه یان لی بکهین.

حهیران/ بوجی، شیخی گه وره ټایه ته کانی به پیی دابه زینیان بوی ریزه بند کردوم نه ک به گویره ی ریزی ناو سوره ته کان.

شیخ/ چونکه، ویستم بژت و ابو که خوت به یه کیل له خه لکانی ټو سه رده مه دابنییت که قورټانی تبادا دابه زیووه تا کو بیښن چون نیگا دابه زیووه و چون به خشنده یی به دوا به کدا هاتوون، و له ناوه ختی ټو ووتارانه ی که له زاری خه لکانه وه له سهر ټو به لگانه ی که بوونی خودا ده سه لمین و تراون، ټو کاته ټم ټایه تانه ی زیاتر کاریگر تر ده بن له سهرت و ټیگه یشتنت بژ رینمایی خودای گه وره ټاسانتر ده بیښ ټه وانه ی که قورټان پهیره وی کردوه.

حهیران ده لیت/ پاشان شیخی گه وره، دهفته ره که ی داپیم و ووتی: بیاخوینه ره وه.
﴿اَفْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اَفْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ بخوینه ټه ی محمه د به ناوی پهرومردگار ټو پهرومردده گاره ی که بوونه وه ی دروست کردوه مروفتی له خوینی مه یوو دروستکردوه،

نخوینه که خودای تو لهه موو کس دههنده تره، نهو خودایه ی مروؤفی بههزی قهله مووه
فیر کرد، نهوه ی که مروؤف نهیده زانی فیری کرد. ﴿العلق/۱-۵﴾.

﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى، الَّذِي خَلَقَ فَسْوَی، وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى، وَالَّذِي أَخْرَجَ
الْمَرْعَى، فَجَعَلَ غُلَاءً أَخْوَى: ناوی پروه ردگاری بهرزو گهوره ی خوت به پاکی به،
نهو خودایه ی که خهلقی کردو جارینک و دروستی نهندامی کرد، بۆ ههرشتی نهندازه ی دا
ناو ری نیشانی کرد، و نهو که سه ی که له وه پرگه ی بهدی هینا، پاشان جارینکی تر
بهووشک و رهشی ههتگیرا. ﴿الأعلى/۱-۵﴾.

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ: بلی
نه ی محمه مد نهو خودایه تاکه، خودایه کی بی نیازو جینی نیازه، له کس نه بووه که سیش
لهو نه بووه، هه رگیز که سیش نه بو تو انیوه هه مبهری بی. ﴿سورة الاخلاص﴾.

﴿قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ، ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ: با نهو مروؤه بکوژری که سپلهو ناسپاسه، خوا نهوی له چ شینک بهدی هیناوه
له دلوپینک بهدی هیناوه و نهندازه شی بۆ داناوه، له پاشارینگای بۆ خووش و
ناسانکراوه. ﴿عبس/۱۷-۲۰﴾.

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا
فِيهَا حَبًّا، وَعِنَّا وَقُضِيَ، وَزَيْتُونَا وَنَخْلًا، وَحَدَائِقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا: بامروؤف برونیتته
خوژراکی خوئی، نیمه خوژمان ناوه که مان بۆ رژاندوه، پاشان هم زه یه شمان قهلاشت و
له تکر دووه جا دانه ویله مان لهو عه رزه دا سهوز کرد له گهل رهزو سهوزایی، بنه زه یتوون و
دار خوژماوه باخه رازاوه کانی پردار، و میوه و گژوگیا. ﴿عبس/۲۴-۳۱﴾.

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا،
وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنَاهَا، وَالْأَرْضُ وَمَا طَحَاهَا، وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا: سویندین به خوژو
پهره گرتنی رووناکی، و به مانگ که له دوای نهو ههلدی و به رۆژ کاتی که روی زهوی
رووناک ده کاتهوه و به شهو که روی زهوی دا نه پوشتی، بهو ئاسمانه و بهوه ی نهوی بهدی
هیناوه، و بهو زه مینهو و بهوه ی که به پانی رایخست، و به گیانی مروؤف سویند و بهووش
که نهندازه ی کردوه. ﴿الشمس/۱-۷﴾.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ له راستیدا ئیمه مروثمان بهر یکتړین شینوه به دیهیناوه. ﴿التین/ ۴...﴾

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى، أَلَمْ يَكْ لُطْفَةً مِنْ مَنِّي يُعْتَمَى، ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى، وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾: ټایا مرؤف لای وایه که به خورایی بهر لاده کړی. ټایا تنو کیک ټاوی نیرینه نه بووه که رژاوه ته ناو مندالانهوه له پاشان بوه به خوړینی مه یوو، جا خوا ټهوی خهلق کردو ټه ندامی راست وړیکي پندا، له پاشا کردنیه جووت: نیرو می. ﴿القیامة/ ۳۶-۳۹﴾.

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا، فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا، وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا، فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا، فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا، عُذْرًا أَوْ لُذْرًا: سَوِّدْنِي بِهِو بَا...﴾ یه که له دوايه که ټیک ټالوا ته، و بهو باچرو گزړه هاتوانه ی هه لده که، بهو بایانهش که باران ټه پړینن، جاسویند بهوانه ی به جیا کردنه و بیان جیا ده کرینه وه، بهوانهش که یادی خودا ده خه نه ناو دلانه وه، بز به هانه گرتن یان تر ساندن. ﴿المرسلات/ ۱-۶﴾.

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ، وَنَلَّ يَوْمُنَا لِلْمُكَذِّبِينَ، أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِي شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا، وَنَلَّ يَوْمُنَا لِلْمُكَذِّبِينَ﴾: ټایا ئیوه مان له ټاویکی بنی بایه خ نه خولقاندووه، و له جینه کی پته ودا جی مان نه کردو ته وه، تاسه رده می دیار یکړاو، و ئیمه ټه مانه مان به چا کترین ټه ندازه به دی هیئا له ناو چوون له ورژدها ته نها بز به درو خه ره وانه ټایا زه ویمان نه کردو ته کو که ره وه، بز زیندوان و مردوان، و له ودا کینوو چیا ی بلند و پته ومان به دیهیناوه، و به ټاویکی شیرین و سازگار ئیوه مان پاراو کرد له ناو چوون له ورژدها ته نها بز به درو خه ره وانه. ﴿المرسلات/ ۲۰-۲۸﴾.

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ، وَالْأَرْضِ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِي وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلُ بَاسْقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾: ټایا نه یان راو سیوه ته ټهو تاسمانه ی که بهر اسه ریا نه ویه که چوئمان ساز داوه و راز اندو مانه ته وه،

که هیچ کون و کله‌نیک‌ی تبادانی به زه‌ویمان پان و به‌رین کردوه، گه‌لنی کینوی به‌ومان تبادا داناوه، و هموو روه‌کینکی دلگیرمان به‌جووت تبادانا، تا بیته روشنایی و پهن‌بو هموو ئه‌و عه‌بدانه‌ی که ئاره‌زووی گه‌رانه‌وه ده‌که‌ن و له‌و به‌رزاییه‌وه ئاوی به‌پست و به‌ره‌که‌تمان پرژان و به‌هزی ئه‌و بارانه‌وه باخی میوه‌وه ئه‌و دانه‌ویله‌یه‌ی که دروینه‌ده‌کرین رواند، و دارخورمای به‌رزی هینشووداری تیکسه‌راومان رواند، و به‌و بارانه‌زه‌وی مردومان زیندوو کردوته‌وه زیندوو کرنه‌وه‌ی مردویش له‌زه‌وی هه‌ربه‌م چه‌شنه‌یه. ﴿ق/۶-۱۱﴾.

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ: ثایا دوو چاو زمان و دوو لیومان پینه‌به‌خشیون تا به‌هزیانه‌وه ریگای چاکه‌و خراپه‌ده‌رک بکه‌ن؟﴾ ﴿البلد/۸-۱۰﴾.

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ: له‌راستی دا ئیمه‌هه‌موو شتی‌کمان به‌ئه‌ندازه‌ه دروست‌کردوه.﴾ ﴿القدر/۴۹﴾.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ وَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: بیک‌گومان په‌روه‌دگاری ئیوه‌وه خودایه‌یه که ئاسمانه‌کان و روه‌ی له‌شه‌ش روژدا دروست‌کردوه له‌پاشان ده‌ستی کردوه به‌سه‌قامگیر کردنی له‌سه‌ر عمرشه‌که‌ی، ئه‌و په‌روه‌دگاره‌ روژی به‌شه‌و دا‌پۆشی، و روژی‌شی به‌ره‌ده‌وام ده‌که‌ویته‌ شوینی شه‌و خورو مانگ و ته‌ستیره‌کان هه‌موویان له‌زیر فرمانی ئه‌و زاته‌دان، به‌ئاگابن خه‌لق‌کردن و فرمان هه‌ر به‌ده‌ست خودای په‌روه‌دگاری گشت جیهانه.﴾ ﴿الأعراف: ۵۴﴾.

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثَقَالًا سَقْنَاهُ لَيْلًا مِّتً فَانزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: هه‌ر به‌زه‌یی خوا‌خو‌یه‌تی که مز‌گینی هه‌ل‌گرتنی با‌پۆ هه‌ل‌گرتنی ئه‌و هه‌وره‌بار‌گاویانه‌ی که به‌رزیان ده‌که‌نه‌وه به‌ره‌و وولاتیک‌ی مردو ده‌بخه‌ن‌پێ به‌ئاوه‌که‌ی هه‌موو جو‌ره‌به‌روبوومی بیده‌روینین، هه‌ربه‌م چه‌شنه‌ش مردو زیندو ده‌که‌ینه‌وه، به‌ل‌کو بیته‌وه‌یاد تان.﴾ ﴿الأعراف: ۵۷﴾.

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ: تَاخُزْ
تهوان له دام و دهر گای پر شکوی ناسمانه کان و زه مین و ههرچی خودا دروستی کردون،
ناروان؟﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا: ههرتهو
ئیوهی لهیهک گیان بهدی هیناوه، و چمکه کهشی ههر لهو دروستکرد تا نارام بگرن و
بجه سینمه له که لیدا.﴾ الأعراف: ۱۸۹

﴿أَيَشْرَكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: ثایا تهو شتانه ده که نه هاوه لپهرستی
خودا که توانای خهلقکردنیا نی یهو خویشیان دروستکارون.﴾ الأعراف: ۱۹۱

﴿وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ، وَجَعَلْنَا فِيهَا
جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ، لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ
أَفَلَا يَشْكُرُونَ، سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ، وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ، وَالشَّمْسُ تَجْرِي
لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَتَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ
الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ: زهوی مرد و نیشانه و پهنده بز تهوان، زیندومان کردهوه و دانهویله مان تیادا

رواند که لیبی ده خون.. ههر له تهزه لیشه وه چه نندین باخی خورما و رهزی زورمان
وه دپهینا و چند کانیا و مان لییه تقولا ند.. تا کو له بهروبوومی و له بهری ره نجی شانی
خویان بخون، که چی هینشتا سوپاسی خودا ناکه، ههر خودا خوی پاک و ییگهرده که
هموو شتیکی به جووت دروستکردوه (نیرو منی) مرؤف چ گول و گیا چ زه راتی
موجهب و سالب و ههستهی تهتوم له تهلکرتونه کان، چ لهوانهی که له سه رهزی رووان
و چ له خویان و چ له و شتانهی ئیوه ئیشتا نایزان، شهویش بز تهوان یه کیکه له نیشانه کان
که روژی لیداده رین له ناکاو تاریکیان به سهردا دی، و خوریش به رهو بنکهی خوی
دهروا ته میمه فهرمانی خودای دهسته لاتدارو زانا، مانگیش ئیمه بزمان دانا به چند قوناغا
تیهری تاوای لیدی وهک پهلی چه ماوهی و شکهلی داری خورما دیته بهرچاو، نه خور

توانای هیندهی هیه بگاته مانگ، نه شه ویش پیش روژ ده که وی، هه موویان له خولگی خویاندا مهله ده که ن. هیس/ ۳۳-۴۰

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمَلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ: ثابا ئه وانه نه یاندى که به دهستی خومان ئه نعام (و شتر و مېرو و بز و گاو) مان بۆ خولقاندن جا ئه وان خاوه نیان و بۆشمان ده سته مۆ کردن جا هه ندیکیان به کارده هینرین بۆ سواری و له گوشتی هه ندیکیشیان ده خۆن و بۆ ئه وان له واندها سود و خواردنه وه هیه، هیشتا سوپاسی خودا ناکه ن؟! هیس/ ۷۱-۷۳

﴿أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ، قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ، أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ: ثابا مروڤ نازانی که ئه ومان له تنزیکک خولقاندوه که ئیستا بۆ ته دوژ منیکى ئاشکرا، ئه و نمونه یه کی بۆ ئیمه هینا یه وه و خهلقکردنی خوی له بیر کرد و ده لیت: کئ ئه م ئیسکه پوا وانه زیندووده کاته وه، بلی که سئ ئه وانه زیندووده کاته وه که له سه ره تا وه به دی هینان و ئه و بۆ هه موو پیکهاته یه ک زانا و به ئاگایه، زاتی که له دارى ته رو سه وز ئاگرى بۆ سازدان، و به ده سته چیلکه یه ئاگر ده که نه وه ئابا... زاتی که ئاسمانه کان و زه وی به دیهینا وه ئاتوانی وینه یان بخولقینی: به ئی ده توانی و هه ر ئه ویشه به دیهینه ری زانا و به ئاگا. هیس/ ۷۷-۸۱

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا: به دیهینه ری هه موو شتیکه و راده ی بۆ

دانا وه الفرقان: ۲

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ مَسَاكِناً ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلِيهِ دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيراً، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا، وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا، لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا، وَلَقَدْ

ونه کانی پهروه د گارم

صَرَفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذْكُرُوا فَآبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا: ٥٠-٤٥
 سینه‌ری کشانده‌وه و نه‌گه‌ر بیوویستایه رای ده‌گرت و خوری کرده به‌لگه بؤ‌ئو
 سینه‌ره، له‌ناکامدا که‌مه‌که به‌رهو خؤمانی ده‌به‌ینه‌وه، هه‌رخویه‌تی که‌بؤ ئیوه شه‌وی
 کردۆته پۆشاک و خه‌وی بؤ‌ه‌سانه‌وه‌تان و روژی‌شی بؤ‌ه‌لساندنتان داناوه، هه‌ره‌ویشه
 بای بؤ‌ناردن تامزگینی به‌زه‌یی خوداتان بؤ‌بینن و ئه‌و ساته‌له‌و به‌رزاییه‌وه ئاوی پاک و
 خاوینتان بؤ‌بیته‌خواره‌وه، تازه‌وی مردوی پی‌زیندو بکه‌ینه‌وه و زۆر له‌و خه‌لقانه‌ی
 که‌خؤمان دروستمان کردوون تیر‌ئاو بکه‌ین، و جؤرایه‌تیمان له‌نیوانیادا دانا...
 تابیر بکه‌نه‌وه به‌لام زۆریه‌ی خه‌لک ناسوپاس و بی‌باوه‌ره. الفرقان/٤٥-٥٠

﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا
 وَحِجْرًا مَحْجُورًا، وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ
 قَدِيرًا: خودا که‌دوو ده‌ریای له‌که‌ناری یه‌کم داناوه یه‌کینکیان زۆر شیرینه و ئه‌وی
 دیکه‌یان سویر و تال و داغ و تفته‌وه له‌نیوانیاندا له‌مپه‌ریک و به‌رگیکی ئه‌ستوری داناوه،
 و هه‌رخویه‌تی له‌تنۆکی ئاو مرۆفی به‌دیه‌یناوه و کردوونیتی مالی تۆرمه‌و خزم په‌یدا بوون،
 په‌روه‌دگارت هه‌میشه به‌توانایه. الفرقان/٥٣-٥٤

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا، وَهُوَ الَّذِي
 جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا: پاک‌ی و بی‌گه‌ردی بؤ‌ئو
 که‌سه‌یه چه‌ند بورجینکی له‌ئاسماندا دامه‌زاندوه و له‌ناویدا چرایه‌ک و مانگیکی روژنی
 جینکردۆته‌وه، هه‌ره‌ویشه نۆره‌ی به‌شه‌و و روژ ده‌کا بؤ‌که‌سی که‌یه‌وینت بیرکاته‌وه یان
 سوپاسی خوا بکات. الفرقان: ٦١-٦٢

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ
 السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآلَيْ تُؤْفَكُونَ: ئه‌ی خه‌لکینه له‌بیرتان بی‌خودا چه‌ندی
 چاکه له‌سه‌ر ئیوه هه‌یه ئایا جگه له‌خودا که‌سن تر هه‌یه له‌ئاسمان و زه‌وی دا بؤ‌یوتان
 بدات هه‌یج که‌س شایسته‌ی په‌رسنن نی‌یه جگه له‌خودا، چؤن له‌رنی راسته
 لاده‌درین. محاطر: ٣

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُحِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْتُشْوَرُ﴾: هر خردایه که با کان بهرئی ده کا و توانیش هور ده بزوتن و نهو ساهور ده تاوژتین بهرو سهروزه مینیکی مردو، و زهوی مردوی پی زیندوده کهینهوه، و زیندوو کردنهوهی پاشه روژیش هر تاوایه. ﴿مفاطر: ۹﴾

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ، وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمَنْ كُلٌّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ لَتَبْتَفُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، يُوَلِّجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾: خورای ئیوه له خاک پاشان له تنؤکیک پاشان ئیوهی کردؤتموه هاوسهری به کتر (ژن و میهر) و هیچ ژنیک دوو گیان نابنی و نازئی مه گهر بهزانستی نهو و تمهنی هیچ کهس زیاد نابنی و ناگاته پیری و لهتمهنی کهسئی کهم نابنی کههموه به گشتی له کتییی زانستی خودادا نوسراوه و نهو کارانه بو خودا ئاسانه، دوو ده ریا هه نهو دوو ده ریا به کسان نین، نهو تا تمهیان شیرینهو تونیتی ده شکیننی نهویشیان سویرو تال و تفته، له ههر دوو کیان گؤشتی تهر و تازه ده خون و له ههر دوو کیان خشلی جوان ده ردینن و له بهری ده کهن و خو تانی پندهرا زینتموه ده بیسنی گهمیه کان ده ریا که ده قلیشین تا... ئیوه له سایهی نهو دا روژی (رزق) پهیدا بکهن و شوکرانهی له سهر بکهن، شهو ده خاته ناو روژهوه و روژیش ده خاته ناو شهوهوه، و خورو مانگی رام کرده، و ههریه کهیان بو کاتی دیار بکراو دین و دهچن، نهویه خودای پهروه ردگاری ئیوه، خاوهنی توانا و دهسته لاته، و نهوانه ی ئیوه هاوارو په نایان بو ده بن ده سه ته لاتی به دپهنانی ده نکی خورمایان نی به. ﴿مفاطر: ۱۱-۱۳﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنْما يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾

وته کانی پهروه ردگارم

ناخو نه تدی، خودا ناوی لهو بهرزی پهوه باراندوه، میوه جاتی ههمره نگه مان پپرواند؟ له کیوانیش رینگه و بانی سپی و سوری جوړاو جوړی بهرنگ جیای به دیه پناوه ره شی وه که قله ره شیشیان تپادا ههیه، له مەردم و جان هوهرو تازه تپیدا ههروه هابه، رهنگیان له به کتر جودایه له ناو عهبدانی خودادا هه رفه زانایان دهیناسن و لینی ده ترسن، هه خودا حوئی خاوه نه ده ستلات و خه تا پو شه. هفاطر/ ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾: خودا ناسمانه کان و زهوی راگرتووه که نه کهون، گهر کهوتن جگه لهو کهسی تر نی به راگیریان بکات، هه خودایه کاری به شینه یی به خه تا پو شه. هفاطر: ۴۱

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾: نهو مروفه بو بیرنا کاته وه که سه ره تا نیمه نهو مان دروستکردوه و هپچیش نه بووه. همرم: ۶۷

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى، قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى، قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى، قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى، كُلُوا وَارْزُقُوا أَلْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ﴾: فیرعمون گووتی: کنی خودایه نهی مووسا؟ مووسا فیرمووی: پهروه ردگاری نیمه نهو که سه بهیه، که پیکهاته ی بوونی به هه مووشتی داوه، گووتی به سه هاتی پینشوان چی به؟ گووتی/ زانینی نهوه لای پهروه ردگار له کیتابینکدا نووسراوه، پهروه ردگارم هه رگیز بزری ناکاو له یادی ناکا، نهو خودایه ی که زهوی بو نیوه کرده جینی حسانه وه (لانو) و مره رینگای لهودا سازدا، و له ناسمانه وه بارانی باراند، که له سوینگی نهوه وه هه موو جوړه گزو گیایه کی هاوه لمان رواند و سهوز کرد، هه خوتان لینی بخون و هه م تازه له کانیستان لینی بله وه پین به راستی نیشانه گه لیکي زور ناشکران بو خاوه نه عه قله کان. هطه: ۴۹-۵۴

﴿نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ، أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ، أَلَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾: نیمه نیوه مان له نه بوون دروست کردوه، نه دی بو تیمان ناهینن و باوه پناکه ن

به خوا ئایا بیر لهو تو ماوهی خوتان ده که نه وه که تووی ده که نه له ناو ره حم دا، ئایا ئیوه دروستی ده که نه یان ئیمه. ﴿الواقعة/ ۵۷-۵۹..

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ، لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ، أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَلْسِنَتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكَرَةً وَنَذَارًا لِّلْمُتَّقِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ، فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ: ئایا بیر ده که نه وه لهو تا وهی که ده بخونه وه، ئایا ئیوه له هه ور باران ده بارینن یا ئیمه دهی بارینن، گهرمان وویستایه سویره تالمان ده کرد، ئیت ئیوه بو سوپاسی خودا ناکه، ئایا بیر نا که نه وه لهو تا گرهی که هه لی ده که نه، ئایه ئیوه سوتهمه نی ئهم تا گره تان دروست کرد وه یا ئیمه پیکهینه رین، ئیمه ئه ومان کرده هوی بیر وه وهی و به ریه چوونی ژیا نی که سانی ناو هه رده و بیابان، که وایه ناوی پهروه ر دگاری مه زنی خوت هه ر به پاکی و به رزی بهینه، جاسویند بی به جیی ئه سیتیه کان و جیی ده ر که و تن و، ئا و ابونیان ئه مه سویندیکه زور گه وه ریه گهر بیزانن. ﴿الواقعة/ ۶۸-۷۶

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ أَبْتَنَّا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: ئایا نار وانه زهوی که چهند جوتهی رو وه کی به ره همدارمان تیا دا رواند وه بینگومان له مه دا نیشانه یه کی زور ئاشکرا هیه له سه ر بوونی خودا که چی زور به بیان بروا ناهینن. ﴿الشعراء/ ۷-۸

﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالزَّلَّ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ، أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيًا وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: ئایا کئی به ئه و زاته ی که ئاسمانه کان و زهوی به دیهینا وه؟ له ئاسمانه وه بارانی بو باراند جابه هوی ئه و بارانه وه باغ و بیستانی به دیمه نی جوامان بو سه وز کردن، له کاتی که دا که ئیوه توانای سه وز کردنی داره که تان نی یه، ئایا خوا وه ندیکێ تر له گه ل خودا داهیه؟ ئایا کئی زهوی کردوته جیی قه رار گرتن و له زهوی دا چه م و دۆل و کبوی پتهوی تیا دا سازدا وه، و له نیوان دوو ده ریای (سویره شیرین) دا به رزه کی دانا وه،

وته کانی پهروه ردگارم

ثایا خواوه نندیکي تر له گهل خودادا ههیه، نا.... نی په به لکو زوربه ی ئهو که سانه نەزان و نه فامن. ﴿النمل/ ۶۰-۶۱﴾

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالتَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ ثایا نابین که شعومان داهینا تا ئارامی تیدا بگرن و روژیشمان رووناک کرد، له مه دا نیشانه و په ند بۆ هۆزی پروادار ههیه. ﴿النمل: ۸۶﴾

﴿وَوَسَّيَ الْجِبَالِ تَخْصِبَهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ کیه کان ده بیینی و ده زانی وه ستاوه و بی جوله یه به لام وه ک هه ور ده رۆژن کیه کان، کاری خودایه که به کارامه یی هه موو شتیکی ئه بنجام داوه، و ناگاداری هه موو کرده وه یه کتانه. ﴿النمل: ۸۸﴾

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ پهروه ردگار ت هه رچی بویت خه لقی ده کات و هه لیده بزیی. ﴿القصص: ۶۸﴾

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَوْ لَظْلَامٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ التَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَوْ لَظْلَامٍ تُبْصِرُونَ، وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالتَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ثایا ده زانن (که به من بلین) ته گهر خوا شه وتان تا روژی قیامت بۆ درێژ بکاته وه چ خوایه ک هه یه بیجگه له خوا که روژناییتان بۆ بهینی ئایه بۆ گوێ ناگرن و بییان بلی ئایه ده زانن ته گهر خوا روژتان تا روژی قیامت بۆ درێژ بکاته وه چ خوایه ک بیجگه له خوا هه یه شه وتان بۆ بهینی که تیایدا بجه سینه وه و ئارامی تیادا بگرن، ثایا نابین، و له روژیشدا بۆ بزیویتان کاربکه ن و ئارامی تیادا بگرن له سایه ی به خشنده کانی خودادا تا کوو سوپاسی خوا بکه ن. ﴿القصص/ ۷۱-۷۳﴾

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالتَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ التَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا﴾ شه ور روژمان کرده دوو نیشانه، جا نیشانه ی شه ومان سپی به وه، و، نیشانه ی روژمان رووناک

کرد تا روزی و بژویتان تیا به ده ستهین تا ژمیره ی سال و ژماره بزنان و همووشنیکمان به ووردی شیکردن تهوه. الاسراء: ۱۲

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾
پهروه دگارتان زاتیکه گه منی له ده ریا بژئیوه ده خاته گه پرو جووله تالینی سوو دمه ند بن به راستی خوا سه باره ت به ئیوه به بهزه ییه. الاسراء: ۶۶

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾: به حقیقه ت ئیمه ریزمان له نهوه کانی ناده م گرت و نه وائمان له ووشکایی و ده ریایدا هه لگرت رسق و روزی پاکمان پیدان، و زور فه زلمان داو ن به سهر زوری به زنده وه ره کانی تر. الاسراء: ۷۰

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
سه باره ت به روح لیت ده پرسن بلی روح شتیکه ته نها پهروه دگارت به ئاگایه لینی، و که میك زانست به ئیوه دراوه، به تاییه تی سه باره ت به روح. الاسراء: ۸۵

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السَّيِّئِ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾: هه رخزیه تی خوری کرده تیشک و روناکی و مانگی کرده تریفه دار و چهند قوناغی بژ دیاری کرد تا... ژماره ی ساله کان و ژمیره فیر بن خودا به ههق نه مانه ی دروست کرد وه... تا به لگه بژ نهو که سانه شی بکاته وه که زانان، به راستی له گزینی شهو و روژو نهو شتانه ی له ئاسمانه کان و زهوی دا دروستی کردون به لگه و نیشانه ی روشن هیه بژ که سانی که له خوا ترسبن. یونس: ۵-۶

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ، فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَلْهِى تَصْرَفُونَ﴾: بلی چ که سنی له ئاسمان و زهوی رسق و رزیتان نه دات کنی خاوه و خولقینه ری گوی و چاوه، کنی مردو له زیندوو ده ردینی و زیندوو له مردو پهیدا ده کا؟ و چ که سنی ته گیری

وته کانی پهروهرد گارم

کاروباری دنیا ده کا، جا ده لئین: خودا، بلن: که واته بډچی ته قوا ناکه ن و ناترسن،
 ناته مهیه خوی پهروهرد گاری راستی ئیوه ئایا له دوی هق بیجگه له گومرای هیچی تر
 هیه، که واته بډچی له پهرستنې خودا روو وهرده گیرن. یونس: ۳۱-۳۲

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ، قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ، وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾:

بلن که سیک له هاو له کانتاندا بتوانیت شتیکی نوئ دروستیکات و له پاشدا سهرله نوئ
 دروستیان بکاته وه که واته چوڼ له خودا روو وهرده گیرن. بلن/ که سیک هیه
 له هاو له کانتان رینمای خه لک بهرو هق بکات بلن هر خودایه رینمای هق ده کا،
 ئایا نهو که سهی، رینمای هق ده کات، شایسته تر نی به که خه لک له دوی که ویت لهو
 که سهی که خوی رینگه ی هق پین نازانی که ده بیت رینمای بکرت، جا ئیوه چوڼ بریار
 ده ده، زور به ی نهوان که وونه دوی ویلی گومان، له گهل نهو هشد که ویلی گومان
 هیچ سودیک نابه خشیت به هق، خودا به ئاگایه له کرده وه کانتان. یونس: ۳۴-۳۶

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾: خوی به کی نهو تویه که شوی کردو ته جینی حسانه وه تان و روژی شی کردو ته
 هوی بینتان، نه مانه هموی به گشتی نیشانه بډ که سانن که گوئیستین. یونس: ۶۷

﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾: بلن: بروانن که له ناسمانه کان و زه ویدا چی هیه، که چی نهو هموو نیشانه و
 تر سینه رانه کار ناکه نه سهر که سانن پین پروا. یونس: ۱۰۱

﴿وَلَسِنِ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَفُورٌ غَافِرٌ﴾: گهر خوشی و
 شادی به مروف بیه خشین و له پاشدا لئی وهر بگرینه وه ناتومیدو ناسپاس ده بیت. هود: ۹
 ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾: چه ند
 روره نیشانه کانی خودا له ناسمانه کان و زه ویدا که چی نهوان به لایدا ده روڼ و رووی

لیوه وهرده گیرن. یوسف: ۱۰۵

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَسْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونًا، وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَاشٍ وَمَنْ لَكُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ، وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاحِقَ فَلْوَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ، وَإِنَّا لَنَخْنُ نُحْيِيهِ وَكُمِيتُ وَلَنَخْنُ الْوَارِثُونَ: زهویمان کشان و بان و بهریمان کرد و چه موو کیومان تیادا سه قامگیر کرد و هم موو جوړه رووه کیومان به نه ندازه تیادا رواند.. مایه ی گوزهرانی ئیوه و بوونه وهرانی جیا له ئیوه.. که ئیوه بزئو یان نادهن هر له ویدا پینکمان هیناوه.. گه نجینه ی هم موو شتیک هر لای ئیمیه و نه و شمان هر به نه ندازه ی دیاریکراو ناردو ته خوار.. هر ووها بامان نارد تا... پیتین بکا، و له ئاسمانه وه ئاومان باران بهوش تیر ئاومان کردن و ناشتوانن نه و ئاوه لای خوتان بهیلنه وه.. هر خومانین گیان ده به خشین و نه یستینه وه، هر ئیمیه ی خاوه نداری هم موو شتیک. ﴿الحجر/ ۱۹-۲۳.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْتُونٍ: ئیمه مروثمان دروستکرد له قوربه ره شه ی بز گه نی رهق هه له اتوو. ﴿الحجر: ۲۶

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ: ئاسمانه کان و زهوی و هر چی له ئیوه ندا هیه به راستی و به هق به دیمان هیناوه. ۸۵﴾

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ: هم موو سوپاس بز خودا که ئاسمانه کان و زهوی دا هیناوه و تاریکی و روناکی له گه ل نه و هیشا بنی باوه ران و کافران بز په روهرد گاری خویان هاوسه ننگ و هاو به شی بز دانه نین.. هر خودایه که ئیوه ی له قوربه دروستکردوه له دوایدا کاتی ناداری لای ئیوه بز مردنتان داناوه و ئاکامی دیار لای خویه تی، که چی هر خاوه گومانن. ﴿الأنعام: ۱-۲

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أَمَمٌ أَمْثَالُكُمْ: هر زینده وه ره ی به سه ر زه ویدا بپرات و هر مه لیک به بال بفریت هه موویان کومه لانیکی وه که ئیوه ن. ﴿الأنعام/ ۳۸

﴿وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ، فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفَلِينَ، فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ، إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ : ثاوها باره گای ئاسمانه کان و زه ویمان به ئیبراهیم نیشاندا تابزانی و له ریزی باوه برداره راسته قینه کان بیست، که شمو به سهردا هات و تاریکی کرد ته ستیره یه کی به دیکرد و وتی / ئه مه پهرووردگاری منه، هر که له بهر چاری ئاوا بوو و وتی / هر چیه ک ئاوابی خۆشم ناوینت، وه کاتیک که مانگی بینی ههلهات و وتی / ئه مه پهرووردگاری منه به لام کاتیک که تهویش بزرو ئاوا بوو و وتی / گهر پهرووردگارم رینمایی رینگای راستم به کات دهمه یه کی که له تا قمی گومرپان کاتنی که خۆری دی ههلهات و وتی / ئه مه خودای منه که له هه ممووان گه وره تره و کاتیک ئاوا بوو و وتی / من دوورم لهو شتانه ی که ئیوه به هاوه لی خودای داده نین من رووی خۆم کرده ئه و خودایه ی که ئاسمانه کان و زهوی به دی هیئاوه به دلیکی پاکه وه و دوورم له وانه ی هاو به شی و هاوه ل بۆ خودا دروستده که ن و هر گیز له وانه نیم. ﴿الأنعام/۷۵-۷۹﴾

﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَلَىٰ تَرْفُكُونَ، فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الشُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَىٰ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ : خودا له ئه که ری ده ن ک و ناو که، ریندو له مردوو دهر ده هیئینی و هه ده هیئنه ری مردوه له زیندو، ئه وه یه خودای ئیوه، ئیتر چۆن له ربی نه ده ن، دادری سپیده ی به یان و شهوی کردۆته مایه ی ئارامگرتن و خۆر و مانگی کردۆته هۆی ژمیرو ئه ندازه گرتن، ئه مه ته قدیرو ئه ندازه گرتنی خودای توانا و زانایه ..

هەر ئەو، کە ئەستێرەکانی ئاسمانی بۆ ئیو دانائە تالەتاریکی ووشکانی و زەریایی
 رینمایی بکڕین و نیشانەکانی خۆمانە ئاشکرای بۆ کەسانی زانا بەدەر خستوو...
 هەر ئەویشە هەموو ئیو بە گشتی لە تاکە کەسێک خستوو لە دواى ئەو لە شونیک
 سەقامگیری کردن و لە دواىدا لە جینگایەکی تر دايمەزراندن، نیشانە کاتمان بەروونی
 شیکردۆتەو بۆ ئەو کەسانەى تێدەگەن... هەر خۆیەتی لە ئاسمانەو ئاوی بۆ باراندن،
 هەموو رو کێکمان پێرواند تالە سەوزە گياکەو دەنگ و کەلوی چەرمان دەرهینا،
 کلۆکی دارخورما و هیشووی چرۆ شۆرەو بوو و باخاتیکی زۆر لە رەزو زەیتون و
 بنەهەناری هاو وینەو لەیەک جیامان بەرەمەینا، وەختی میوەیان پێدەگا سەیری بکەن،
 کە تیاياندا گەلێک نیشانە هەبە بۆ کەسانی کە پێریان بەخودا هەبە. (الأنعام: ۹۵-۹۹)

﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 وَكِيلٌ، لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ: بەلى خودا
 پەوێردگاری ئیو، هەچ خودایەک جگە لەو نییە بەدیهینەری هەموو شتێکە کەواتە
 شایستەى پەرستە و هەر خۆشی پارێزەر و تەگبیر کەری هەموو شتێکە ئەو بەچاو نابینرێ. و
 چاو دەرکی ناکا و هەر خواشە هەموو دیدەو چاویک دەرک دەکا، هەر خۆی خاوەن
 لوتف و بە ئاگایە. (الأنعام: ۱۰۲-۱۰۳)

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ
 وَالزَّيْتُونَ وَالسَّامَانَ مَتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهًا كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
 حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ، وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ كُلُّوا مِمَّا
 رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: هەر ئەویشە باخو
 بیستانی بەدیهیناوە، هیندیکیان داربەست و کەپریان پێویستە و هەندیکێ تریان پێویستیان
 پێی نییە داری خورما و مەزراو کێلگەى بەدیهینا، کەلەخواردندا لەیەک جیاوازن،
 زەیتون و دار هەنارشی بەدیهیناوە کە بەروالت وەک یەکن ولەتام و رەنگا جیاوازن،
 هەر کە هاتنە بەرەمە لێیان بخۆن و لە رۆژانی میوەچینیدا بەشی جیاکەنەو بۆ هەزاران،
 کارێک مەکەن کەلەئەندازە بەدەر بێ خودا ئەوانەى خوشناوێ کەزێادەپۆی دەکەن
 لەبەکارهێناندا... لەمالاتیشت بڕیکی بۆ بارلێنان و هەندیکێ بۆ کولک و خوری بەدیهینان
 و لەوێ کە خودا کردووەتیە رسق و رۆزی بۆ تان بخۆن و رێو شونێ شەیتان ئەگرە
 بەر، چونکە شەیتان بە ئاشکرا دۆزمتانە. (الأنعام: ۱۴۱-۱۴۲)

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِلَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ : جاله
بني باوه ران بيرسه تايا بهديه تاني دوو باره ي تهوان سه خستره يان تهوى تيمه خولقاندو ومانه
و تيمه تهوانمان له قورپكى پتري پينكه وه لكا و بهديه تانه. ﴿الصافات: ۱۱﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَزَلَّنا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، هَذَا خَلْقُ اللَّهِ
فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ : دهيين تاسمانه كاني
بني كوله كه راگرتووه و له سهرزهوى چهنده ها كينوى دارشتووه، تائيوه نه له رزينيته وه
هه موو جوړه بونه وه ريكي تيدا بلاو كردو ته وه ناويشمان له تاسمانه وه بؤ رزاندين و هه ر
له زه ويدا جوته ي هه موو جوړه روه كي كمان سموز كرده .. ته مه كاره كاني خودا يه ده سا
تيوه نيشام بدهن كه ساني تر جگه له خودا چيان دروست كرده، تهوانه ي ناهه قبيان
گرتو ته بهر، به تاشكرا رئي له خويان هه ته ده كه ن. ﴿لقمان: ۱۰-۱۱﴾

﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ
ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ :
تايا نه تان ديوه خودا هه موو شتيكي تاسمانه كان و زه ميني بؤ تيوه ده سته موو كرده
به تاشكرا و به نه يني به خشنده يي به سهر تانا رزانده وه ؟ هه ر له وانيش كه ساني واهه ن به يني
شاره زايي يا خود به يني كتيبي كه بؤيان روشن بكات موناقه شه گيري بووني خودا
ده كه ن. ﴿لقمان: ۲۰﴾

﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: هه رچي دارو دره خت هه يه له م زه وي يه دا بينه پيتوس
و ده ريا كانيش بينه ميره كه ب بؤي، له گهل حموت ده ريا ي تريش بخرينه پاليان، هيشنا
وته كاني خودا نايانه كوتايي، و هه ر خزي خاوه ن ده سولات و كار به جي يه. ﴿لقمان: ۲۷﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ، ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ
الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ:

ثایا نهت بینى خودا شهو دهخاته ناو روژ و روژیش دهخاته ناو شهو، خورو مانگیشى بۆ ئیوه رام کرده و ههریه کهیان تا ماوهی دیاریکراو له ممداره کانی خویاندا دین و دهچن خودا له کاره کانتان به ئاگایه... ده بئی ئهوه بزنانن که خودا ههقه و ههرشتیکی تر جگه لهو به ناو هاواری بۆ بهرن پووچه له، پایه بهرزو ههره مهزن ههر خودایه ثایا نه تدیوه که کشتی و گهمیه کان له زه ریاکاندا به بهخشندهیی خودا ده پۆن... تا نیشانه کانی تواسای خویتان پیشان بدات، ئهم نیشانانه بۆ ههموو ئارام گران و سوپاسکه رانه. هلقمان/ ۲۹-۳۱.

﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾: ئه وه که سانهی که زانان باش ده زانن، ئه وهی که بۆ تو نیراوه له لایه ن خوداوه ههقه و به رهو رینگای راست و په سه ندت ده با. هسبأ: ۶.

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُوِّرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُوِّرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأُنْزِلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقَكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآلَيْ تُصْرَفُونَ﴾: خودا ئاسمانه کان و زه وی به ههق خولقاندوه، شه وو روژ ده پینچن، و روژیش له شه و پینچن، و خورو مانگی راهیناوه ههریه کهیان له ممداری خویان تاکاتی دیاریکراو دین و دهچن، چاک بزنانن که خواوه نی ده سته لات و لیبوردو و ههرخو به تی... خودا له تاکه که سنی ئیوهی دروست کرده، پاشان جوته که شی ههر له ماکی ئه وه وه دروستبووه و بۆ ئیوه ههشت جووتی له مهرو مالات (ووشتر و مهرو بز و گا له نیرومنی) به دهبیناوه ئیوه له منداللدانی دایکتاندا به سنی قوناغ تاریکیدا ده پۆن و ههر له ویدا ئهم دیوو ئه و دیوتان پیده کا فرمان ته نها له ده سنی خودای پهروه دگاردایه، جگه له و خودای تر نی به ئیتر بۆ جی وازی لئی ده هیئن؟ الزمر: ۵-۶.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾: ثایا نه تدی خودا له و بهرزایی په وه ئاو ده نیری له زه ویدا له سه رچاوه کانه وه ره وانه ی ده کا وه کشتو کالی هه مه رهنگی پنی ده پوینتی، پاش ماوه به ک زه رد و ووشک

وته کانی پهروهر د گارم

هملته گهړئ نوموسا دهیکاته وه پووش و په لاش، نوموانه ی ژيرو خواوړن عهقلن لهماه په نند
 وهرده گړن. الزمر: ۲۱

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ، لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ، قُلْ أَغْفِرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا
 الْجَاهِلُونَ: خودا به ديهينه نري همموو شتيكه له همموو شتيك ټاگاداره، كليلى ټاسمانه كان
 و زهوى به گشتى به ده ست نومو، نوموانه ي كه بڼ باوهړن به نيشانه كاني خودا، ههر خويان
 زهره مند ده بن، بلئى: فهرمانى په رستنى جگه له (خودا) م پيښه كهن نه ي
 نمرانايان. الزمر: ۶۳-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ:
 خودايه كى نومو تويه نيشانه كاني خويتان نيشان ددها، له ټاسمانه وه رسق و روژيتان بو
 ده بارينى، و تنها نوموانه ي رووده كهنه خودا دپته ياديان. غافر: ۱۳

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
 النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ، ذَلِكَُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 فَآلَى تُؤْفَكُونَ، كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ، اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ
 الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكَُمُ
 اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: خودا شوو گاري به ديهينه اووه بو حه سانه موه تان و
 روژ گاريشى كردو ته هو ي بينيتان، ههر خودايه خواوړن به خشنده و چا كه ي زور به سهر
 خه لكه وه، به لام زور به ي خه لك ناسپاس، ههر نومو خودايه پهروهر د گارتان كه
 دروستكه نري همموو شتيكه، و جگه لهو هيچ خودايه كى تر نيه يثير بو چى تاوانى بڼ
 باوهړى ده خنه پال خوتان، ههروها نوموانه ش كه به نيشانه كاني خودا بڼ باوهړن تاوانى
 بڼ باوهړيان ده خريته پال، نومو خودايه ي كه زهوى كردو ته جي نيشانتان و ټاسمانيشى
 له سهر بهرر كردو ته نومو، و وينه ي كي شاونيه باشترين وينه، له شتى پاك و پوخت رسق و
 روژى بو ره خساندوون، نومويه خوداي نيوه به رزى و پيروژى بو نومو خودايه ي كه
 پهروهر د گاري همموو بوونه وهراته. غافر/ ۶۱-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ نَطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوفَى مِنْ قَبْلٍ وَلِتَبْلُغُوا أَجْلاً مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ، هُوَ الَّذِي يُخَيِّ وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ: ههروهه ئیوهی له خاک دروستکردوه و پاشان تنزکیک و پاشان پارچه گزشتیکی بچووکی ههلواسراو پاشان ده تانهاویته دهرهوه، به ساوایی، پاشان بهخودا دین تا ده گه نه تواناو هیزتان، پاشان به پیری ده گه، و ههندیکیشتان بهر له پیری دهرن، ههتا ده گه نه نهو کاتهی بۆتان دیاریکراوه، تاوه کو عهقلتان به گهر بخه، ههرخو به تی زین ده داو دهش مرینی، ههر کاریکی بویت ههرینی بیژی: به، ده بی: ۶۷-۶۸

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ، وَتُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ: خودا نه نامی (ووشتر، مهر، بز، گا) ی بۆ ئیوه خهلقکرد تاسواری ههندیکیان ببن، و له ههندیکیان بخۆن، گهلێک سودی تریشیان بۆ ئیوه ههیه، نهو نیازهی له دلتاندا ههیه بههوی نهوانهوه پینکیان دههینن، و له سههر کهشتیش ههله گهرین... خودا زۆر له نیشانه کانی خوژی ده خاته بهرچاوی ئیوه، جا ئیوه حاشا له کام نیشانهی خودا ده که نه؟ ۷۹-۸۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ: شهو روژ و خۆرو مانگیش له نیشانه کانی نهون نه سوژده بۆ خۆر بهرن نه بۆ مانگ، و سوژده بۆ خودایه که بهرن که نهوانی به دیهیناوه گهر نه تانهوئ به راستی نهو بهرستن. ۳۷: فصلت

﴿سَرَّيْهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ: بهرووی نیشانه کانی خۆمان له ئاسۆی دنیاو له نیو دهرن و گیاناندا بهوان نیشان نه دهین تا بۆیان دهر کهوئ کههه نهو قور ئانه ههقه، ئایا نهوه بهس نییه که پهروه دگارت ئاگاداری ههموو شتی که. ۵۳: فصلت

﴿فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرْكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: به دیهینهری ئاسمانه کان و زهوییه

وته کانی بهر وه ردگارم

هر له خوتان جوتەى لىيىكهيناون، و له مالاتيش جوتەى دروست كردوه تا بهم شيوهيه زۆرتر په رەتان پىبدات ههچ هاو وىنهيه كى نىيه، و هر خۆى بيسهرو بينايه. ﴿الشورى/ ۱۱﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾: هر له نيشانه كانى ئەون ئاسمانه كان و زهوى و ئەو هه موو بونه وەرانهى له نىوانياندا بلاوى كردونه ته وه. ﴿الشورى: ۲۹﴾
 ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ﴾: گهرتۆ له وان پىرسى: كنى ئاسمانه كان و زهوى دروستكردوه؟ پىت ده لىن= بىگومان خوداى خاوهن ده سه لاتی زانا دروستى كردون، ئەو كه سىكه ئەم زه مینهى بۆ ئیوه كرده لانك و رىنگهى بۆ تىادا كىشاون تا شاره زای بىن، هر ئەویش به ئەندازه ئاوى بارانى نارده خووار و سه رزه مینى مردومان بىن بوژانده وه، ئیوه ش ئاوه ها له گۆر ده خرینه ده رى هه ر ئەویش ئەم هه موو جوتەى دروستكرد، و كه شتى و ئازەلتى وه هاشى بۆ ئیوه به ديهيناوه، كه سوارىان ده بن. ﴿الزخرف: ۹-۱۲﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ، إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾: هر له نيشانه كانى ئەون ئەو كه شتيانهى كه چيا ئاسا له ناو ده رىادا دىن و ده چن گهر حەز كا وىستى له سه ر بىت با... راده گرى و له سه ر ده رىا به قه تىسى ده مینه وه، كه له مه دا نيشانه يه بۆ ئارامگىران و سوپاسكه ران. ﴿الشورى: ۳۲-۳۳﴾

﴿إِنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ، وَاختِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ﴾: له ئاسمانه كان و زه ويدا نيشانه كانى په ندوهر گرتن بۆ بهر واداران هه به. له خولقاندنى خوتان و بلاو بونه وهى جو لنده و خشوك به لگه ن بۆ ئەوانهى له بهر وادا بىگومانن، له هاتو چۆى شه وو روژو له و روژى يه كه

خودا له‌خه‌واوه به‌رتی ده‌کا و زه‌وی مردوی به‌هویه‌وه زبندوو کرده‌وه. له‌هه‌لکردنی بایه‌کان نیشانه‌هه‌ن بو‌ئو که‌سانه‌ی تیده‌گه‌ن.. ئه‌مانه‌ نیشانه‌ی خودان که‌ بۆتی ده‌خوینینه‌وه و هه‌موویان راستن ئیتر له‌ پاش باسی خوداو باسی نیشانه‌کانی ئه‌و: به‌کام قسه‌ پر واده‌که‌ن. الجاثیة: ۳-۶

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ : خودا ده‌ریای بو‌ئیوه رامکرد، تا‌کو که‌شتی تیادا هاتوو چۆ بکا به‌فه‌رمانی ئه‌و، و له‌ به‌خشنده‌یی خودا هۆی ژبان بخوازن بو‌ئوه‌ی شوکرانه‌ بۆیژین، خودا ئه‌وه‌ی له‌ئاسمانه‌کان و زه‌ویدایه‌ بو‌ئیوه‌ی رامکرد، له‌مانه‌دا نیشانه‌ی زۆر هه‌یه‌ بو‌ ئه‌وانه‌ی بیرده‌که‌نه‌وه. الجاثیة: ۱۲-۱۳

﴿مَّا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ اتَّخَذُوا مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْثَاراً مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ : ئه‌م ئاسمانه‌و زه‌وی و هه‌رچی له‌نیوانیاندا هه‌یه‌ به‌هه‌ق به‌دیمان هینان و ماوه‌یان دیاریکراوه، و ئه‌و که‌سانه‌ش خودایان نه‌ناسیوه‌ له‌وه‌ی لێی ترسیندراون روو وهرده‌گیرن، بلی ئایا دیوتانه‌ ئه‌وانه‌ی که‌ هانایان بو‌ده‌بن بیجگه‌ له‌خودا به‌منی نیشان بده‌ن چیان له‌زه‌ویدا دروستکردوه‌ وه‌یان له‌به‌ده‌یه‌نیانی ئاسمانه‌کاندا چ به‌شداریی یه‌کیان هه‌بووه، کتیبیک که‌به‌ر له‌قورئان هاتوو‌ه‌ یا شوینه‌واری زانستی له‌را‌بردوان بۆمن بینن، گه‌ر راسته‌که‌ن. الاحقاف: ۳-۴

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ، وَفِي الْأَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ : بو‌باوه‌رداران بیگومان له‌زه‌ویدا نیشانه‌و په‌ندی زۆر هه‌یه‌ هه‌روه‌ها له‌ناو خۆشتاندا ئاخۆ له‌خۆتان نا‌روان. الذریات: ۲۰-۲۱

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ، وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ : ئاسمانانمان به‌هه‌یزه‌وه‌ بنیاد ناوه‌ ئیمه‌ په‌ره‌شی

وته کانی پهروهرد گارم

پینده دهن، زه ویمان راخست و باشترین راخهرین، و لهه موو شتی جووتمان خولقاند تا.... بیر بکه نه وه و پهد وهر بگرن. ﴿الذريات: ۴۷-۴۹﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْآبِلِ كَيْفَ خُلِقَ، وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ، وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ، وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ، فَذُكِّرُوا إِنَّمَا أَنتَ مُذَكَّرٌ: ثابا له ووشتر ناروانن که چوون خولقیننراوه، و نارواننه ئاسمان چوون هه لدراره و نارواننه چیاکان چوون دامه زراوه، و نارواننه زهوی چوون روتخت کراوه ئیتر پهنه دابده که تو ته نهها پهندهری تو فرمانبره وای سهر ئه وان نیت. ﴿الغاشية: ۱۷-۲۱﴾

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا: هاوړی که ی پنی گووت له کاتیکدا گفتو گوی له گهل ده کرد، ثابا بنی باوهری بهو که سه ی که تزی له خاک پاشان له تنو کیك دروست کرد پاشان کردیتیه پیاو. ﴿الکھف: ۳۷﴾

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جَنَّا بِمِثْلِهِ مَدَدًا: بلنی گهرده ریاکان بینه مهره کب بۆ نووسینی وته کانی پهروهرد گارم ده ریاکان ته وواو ده بن بهر له ته وواو بوونی وته کانی پهروهرد گارم ئه گهر هاوشیوهی ئه و ده ریا نه ییش بهینیه پالیا. ﴿الکھف: ۱۰۹﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَالْأَلْعَامُ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دَفَاءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَتَحْمِلُ أَنْفَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بِالْغِيَةِ إِلَّا بِشَقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ، وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ: ئاسمانه کان و زهوی بههق به دیهیناوه خودا له وه بهر زتره که ئه وان هاوه لپهرستی بۆ دابنن.. مروفی له تنو کیکی بنی بایه خ به دیهینا جاله ناکاو بووه به دوژمنیکی ئاشکرا.. مهره بزن و گا و ووشتری دروست کرد و بۆ ئیوه له واند پۆشاک و سودی تریان هیه، و له گوشتی ئه وان ده خوون.. لاتان جوان و رازاوه، کاتیک دهیان بهن بۆ له وه و کاتیکیش دهیان نهیننوه، باری گرانان راده گوینن بۆ جینگه ی و ا که ئیوه زور بهر همت دهیگه نی و پهروهرد گارتان زور

به سوز و به بهزیی. نه سب و هیسترو کهریشی هم بۆ سواری و هم بۆ جوانی دروستکرد و شتی و هاش دروستده کات که ئیوه نایزانی. النحل: ۸-۳

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لَتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَلْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ، أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ، وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ، وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: ئەو که سیکه له ئاسمانه وه ئاوی بۆ باراندن که خواردنه وه تان لهو ئاوهیه و هئۆی سهوز بوونی گزوگیایه که ئاژه لهی خۆتانی لیده وه پێن. ههه بهو ئاوه چانده مه نی و زهیتون و رهزودار خورمای پیده روینی، ئەمه به لگهی زۆر بۆ کهسانی که فکر بکه نه وه. شهوو روژی بۆ رامکردن، مانگ و خۆر و گشت ههساره کان ملکه چی فهرمانی نهون، له مه شدا زۆر نیشانه ههه بۆ کهسانی که تیده گهن. لهه زه مینه هه گهلی شتی رهنگاو رهنگی بۆ ئیوه به دیهیناوه له مه دا نیشانه ههیه بۆ نهوانه ی که بیرده که نه وه. ههه نهویشه زه ریای بۆ ره خساندون تا گوشتی تهرو تازه ی لیجۆن خشلیش لیدینه ده ری و خۆتانی پیده رازینه وه و ده بیی که شتیش سنگی ده ریا له ت ده کات تاله به خشنده بیی نهو بییه هه نه بن، بۆ نه وه ی شوکرانه بۆ یین. له زه ویدا کیوه به رزه کانی کرده له نگه ر تا ئیوه نه هاژینی و رووبار و چه می به دیهیناو رهنگا و بانیشی پیشاندان، تا ئیوه ری وون نه که ن. نیشانه ی زۆر ههه و به تهستیره هه ری ده دۆزنه وه. ئایا که سیک که به دیهینه ره بیته وه که نه وه وایه که به دیهینه ره نه بی، گهه ههه چی به خشنده کانی خودایه بۆ مییری له ژماردن دوا ی نایه به راستی خودا له گوناخ ده بورئ و به به زیی. خودا ئاگاداره لهوانه ی که ده یشارنه وه، و بهوانه ی که

وته کانی پهرومرد کلام

ناشکرای ده کهن، نو که سانهی جگه له خودا هانایان بو ده بدن، ناتوانن هیچ دروستبکهن و خویان دروستکراون. ﴿النحل: ۱۰-۲۰﴾

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ : وتمان بهمه رشتی که بمانه وی پیدا ببی، همرئوه نده بی بلین بیه، ده بی. ﴿النحل: ۴۰﴾

﴿وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ، وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ، وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ : خودا ناوی لهو حموايموه دابه زاند، زهوی مردوی بی ژياندموه كه له مه دا بو ئه وان هی گوئیست ده بن، نیشانه یه... له مالاتیشدا بو ئیوه په ندیکی گرنګ هیه، له ناو سکیان له نیوان ریخ و خویندا شیریکی پاك و ره وان دهر خوارتان ئه ده بن بو ئه وان هی که ده یخزنه وه، له بهرهمی دارخورماو رهزه کانیش سرخوشکهر و بژیوی باش به ده ستدینن له مه شدا نیشانه هیه بو ئه که سانه ی تیده گن، خودا نیگای بو میشه هه نگوین نارد كه له نیوان داراندا، شیونی ژینی خوت هه لیه سته، پاشان له گشت بهرو بومیک بژیوت بمزه، ئیتر به ملکه چی، ریگهی راهینه ری خوت بگره بهر له ناو هه ناوی هه نگدا خواردنه وی هه مره نگ دیته ده ری و شفای بو خه لك تیدایه، و په نده بو که سانن که بیرده كه نه وه. ﴿النحل: ۶۵-۶۹﴾

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَهُ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَنَنْتُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمِثْلُهَا إِلَى حِينٍ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْبَأْسَ كَذَلِكَ يُتِمُّ

نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلَمُونَ : خودا ئیوهی له سکی دایکتان دهرهینا له کاتیکیدا هیچتان نه ده زانی به لام خودا گوی و چاوو ئه قلی به ئیوه دا، تا کو شو کرانه ی بکه ن.. ئاخو بالنده نابین که له ئاسماندا رامکراون بیجگه له خودا کهس ناتوانی ئه وان له ههوا رابگری له مه دا گه لیک نیشانه هیه بۆ کهسانی باوه ر دارن، و خودا له ماله کانتاندا جیی دانیشن و حه سانه وه ی بۆ داناون ههروه ها له پیستی ئازه لیش چادرو خانو گه لیکی بۆ داناون که له بار کردن و له دانیشنندا به ئاسانی ده توانن جیه جییان بکه ن، و له خوری و کو لکو مووه کائیان پیوستی و کالای بۆ داناون و خودا له وه ی به دی هیناوه سییه ری بۆ ئیوه سازداوه و له نیو کیوه کاند پنه ناگای دروست کرده و جلکی بۆ داناون تاله گه رماو سه رما بتان پارێزی و زریه ی بۆ سازداون تاله جهنگدا بتان پارێزی. النحل: ۷۸-۸۱

﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا، أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا، وَاللَّهُ أَلْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ بُنَاتًا، ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بَسَاطًا، لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا : ئیوه ی به قوناغی جیا جیا به دیهیناوه، ئایا نابین که چۆن خودا حهوت ئاسمانی نهۆم له سه ر بهۆم داناوه، و مانگی له نیوانیاندا کردۆته هۆی رووناکی و خۆریشی کردۆته چرا، خوا ئیوه ی له زه ویدا وه ک رووه ک رواندوه، پاشان ئه تان گێڕێته وه بۆ ناو زهوی و جارێکی تر ده تانهینێته وه ده ری، و خودا زهوی بۆ کردونه ته راخه ر تاریگه ی پان و به رین و شیوو دۆلی ئه ودا برۆن. النوح: ۱۴-۲۰

﴿أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ : ئایا به خوایه ک که به دیهینه ری ئاسمانه کان و زهوی به گومانتان هیه. ابراهیم: ۱۰

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ، تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ إِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ، وَمِثْلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ : ئایا نه تدی خودا چۆن وته ی پاک ی به دره ختی پاک نموونه هیناوه ته وه که ره گه کانی ئه و دره خته له زه ویدا پته و راگیراوه، و لق و پۆیه کانی له ئاسماندا به، هه موو کاتی که به فەرمانی پهروه ر دگاری به رو میوه کانی خۆی ئه دا.. خودا بۆ خه لک نموونه ده هینێته وه، تا کو

بیریکه نه‌وه و بهد و هر گرن.. وینهی و تهی نابه‌جی وهك دره‌ختیکی ناپاك وایه كه‌له‌زه‌وی
هه‌لكه‌ندرابی، نارام و قه‌راری نه‌مای. ﴿ابراهیم: ۲۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالزَّلَّ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
الشَّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ،
وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ: خودا زاتیکه
ناسمانه‌کان و زه‌وی سازداوه و له‌ناسمانه‌وه‌ ئاوی باراندوه جابه‌و بارانه‌ می‌وه‌ی جیاجیای
ده‌ره‌یناوه‌ کرد‌تیه‌ رسق و رۆزی ئیوه‌ و که‌شتی رام و موسه‌خه‌ر کرد‌وه‌ و خۆرو مانگی
بۆ ئیوه‌ رام کرد‌وه‌ به‌ به‌رده‌وامی له‌جمو جولدان و شه‌و رۆزیشی بۆ ئیوه‌ موسه‌خه‌ر
کرد‌وه‌. ﴿ابراهیم: ۳۱-۳۲﴾

﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ، وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ، وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ،
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ: ئاخۆ بێ
بیروایان نه‌مه‌ نازانن، كه‌ ناسمانه‌كان و زه‌وی یه‌ك پارچه‌ بوون ئیمه‌ لیكمان هه‌له‌وه‌شان و
هه‌موو بوونه‌وه‌ریکی له‌ ئاو به‌دییه‌یناوه‌ ئاخۆ هه‌شتا باوه‌ر ناھینن؟ له‌سه‌ر زه‌مینیش كه‌ژو
كه‌یومان بۆ به‌دییه‌ینان نه‌وه‌ك به‌ره‌زی و چه‌ند ریگا و باغمان تیادا پێكه‌یناوه‌ تاوه‌كه‌و
شاره‌را بن.. ناسمانیشمان کرده‌ میچیکی بارینزراو، كه‌چی ئه‌وان له‌و هه‌موو نیشانانه‌
گوینه‌ده‌رن، هه‌رخوا خۆشی شه‌وو رۆزو خۆرو مانگی به‌دییه‌یناوه‌ كه‌له‌مه‌داره‌ كانیاندا به‌
به‌رده‌وامی دین و ده‌چن. ﴿الانبیاء: ۳۰-۳۳﴾

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ
خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا
ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ، ثُمَّ إِلَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَعْتُونَ، ثُمَّ
إِلَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ، وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ،
وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَلْشَأْنَا
لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً

تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ ثَبَّتْ بِالذَّهْنِ وَصَنَعَ لِلتَّكْلِينَ، وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَلْعَامِ لَعِيرَةٌ تُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ : ئيمە مرزۇمان لە قورنىكى خۇشكرار دروستكردووه، پاشان كردمانە تئۆكىك لە جىگەيە كى پتەودا، پاشان ھەر لەو تئۆكە خوینی مەيوومان پىكھيئاوہ لەو خوینەوہ پلە گۆشتى جاواراومان سازداوہ لەپلە گۆشتە جاواراوہ كە ئيسكمان دروستكرد پاشان ئيسكە كەمان بە گۆشت دا پۇشى لە پاشدا كردمانە بوونەوہرىكى تر، بەرزى و پاكى و بى گەردى ھەر بۆ خودايە كە باشتەين خولقيئەرە.. لە ئاكامدا ھەموو دەمرن، و رۆزى سەلاش (قيامت) ھەموو زىندوودەبنەوہ، و ھەر ئيمە حەوت نەۆمى ئاسمانە كانى جيامان بەسەر ئيوە بەديھيئاوہ و بەئاگايە ھەموو دروستكراوہ كاغان.. لەئاسمانەوہ بەئەندازە ئاومان باراندووه لەزەويدا رامانگرت و ئيمە بۆ لەناوبردنى بەتوانايەن، ھەربەر ئاوہ بۆ ئيوە باخاتىكمان لە دارخورما رەز بەرھەم ھيئا و زۆر ميوە جاتان دەداتى و لىئى دەخۆن، و جۆرە دارىك لە تورى سينادەردەچى، كە بەرھەمى رۆنە، پىخۆريشە بۆ ئەوانەى دەيخۆن، ديارە مالائيش بۆ ئيوە پەندە لەوہ كەوا لەناوسكيانا پيشان دەنۆشين، سووديان زۆرە و ليشيان دەخۆن، لە سەريان و لەسەر گەمى ھەلدە گيرىن. المومنون: ۱۲-۲۱

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُخْشَرُونَ، وَهُوَ الَّذِي يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ : ئەو زاتىكە گوى و چاوو دلى بۆ ئيوە دروستكرد بەلام زۆرم كە سوپاسى دەكەن، ھەر ئەويشە ئيوەى لەسەر ئەم زەمىنە جىكردۆتەوہ ھەر لای ئەويش كۆدە كرىنەوہ، ئەو زاتىكە زىندو كردنەوہ دەكات و دەتان مريئى و ھەرئەويش ھاتوو چۆى شەو و رۆژ ئەنجام دەدا تاكەى تىناگەن؟ المومنون: ۷۸-۸۰

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ : ئەو زاتىكە ھەموو شتى بەو پەرى رىكو پىكى و لەبارى دروستكرد مرقىشى لەسەرەتادا لەماكى قور بەدى ھيئاوہ.. لەپاشان نەتەوہ كەى لە پالاوتەى جۆرە ئاويكى كەم بايەخ

وهدي هيناوه، له پاشان قه دو بالاي ريك كړدو له روحى خوى فوى تيكرد بۇ ئيوه چاوو
دلى دروست كړد، له گهل ئه مويش كهم شو كرانه بيژن. ﴿السجدة: ۷-۹﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ الْأَنْعَامُ هُمْ
وَالْقُسُومُ أَفَلَا يَنْصَرُونَ﴾ ثابا نهيان بينى كه بۇ زهويه ووشكه كان ئاوده نيژين جابه هوى
ئهو ئاوه وه كشتو كال و گزوگيا دهرونيين كه ئازهل بله وه پى و خویشيان لىي بخون ثابه
نابيين؟ ﴿السجدة: ۲۷﴾

﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ، أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا
يُوقِنُونَ﴾ ثابا ئه وان به بى هو به ديهاتون ياخويان خولقيته رى خويانن، يان ئه وان
ئاسمانه كان و زه مينيان وهدي هينا؟ نه خير دياره ناي سملينن. ﴿الطور: ۳۵-۳۶﴾

﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ، الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا
تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ، ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ
كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ﴾ مه زىتى و پاك و بى گهردى و بهرزي بۇ
ئهو زاتهى هموو بوونه وهر و جيهانى به دهسته، ئهو زاتهى دهسه لاتی به سهر هموو
شتيكداهيه، ئه وه كه مردن و ژينى داهيناوه تا تاقيتان بكاته وه كام په كيكتان له ئيوه
چاكتره به كرده وه ههر ئه ويشه ليپوردهى خاوهن دهسه لات، ئهو زاتهى حموت ئاسمانى
چون له سهر چين سازداوه له دهستكارى ئهو خودا يه دا هيچ نارپكيه ك نابيين جارپكى تر
ته ماشا كه ئاخو قليشيكي تبادا هيه ديسانوه چاوى پيادا بخشيئنه وه، سوماي چاوت
به داماوى و به راماوى بهرو خوت ده گهرته وه. ﴿الملك: ۱-۴﴾

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا﴾ خودا زاتي كه زهوى بۇ ئيوه رام و ملكه چ
كردوه. ﴿الملك: ۱۵﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَائٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ ئاخو ئه وان ئهو مه لانهيان نهديوه كه له سهر ويانه وه له نگر ده گرن و باله
شه قى ده كه ن جگه له خودا كى ده توانى را گيريان بكات خودا ههر بۇ خوى به
هموو شتيك بينايه. ﴿الملك: ۱۹﴾

﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾
 بلی/ نهوهی که نیوهی به دیهیناوه و گوی و چاوو دلی پیداون نیوه که متر شوکری
 ده که ن. المملک: ۲۳

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ : بلی/ نایین ناوه که تان
 گهر روژ چووه ناخی زهویی یوه نهو ساکنی ناوی زوالالی ره و انتان فریاده خا. المملک: ۳۰
 ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ : جا سویند نه خوم بهوهی نهیین و
 بهوهی که نایین. الحاقه: ۳۸-۳۹

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ﴾ : جا سویند نه خوم بهدانه ری خور
 هه لاته کان و خور ناواکان نیمه به تواناین. المعارج: ۴۰

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا، وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا، وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا، وَجَعَلْنَا بَيْنَكُمْ سُبُلًا، وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا، وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا، وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا، وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا، وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَكَبَّابًا، وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا﴾ : نایا زه ویمان نه کردوته جیگهی نارامگه بز نیوه، و کیوه کانیشمان نه کردوته
 گولمخ، و نیوه مان جووت جووت به دیهینا، و خه ویشمان کرده هوی حه سانه وه تان، و
 شه ومان کرده یوشا کتان، و روژیشمان کرده هوی رستی و روژیتان، و له سهر تانه وه
 حموت ناسمانی پته ومان دامه زراند، و کردمانه چرایه کی روناک و وورشه دار، لهو
 هه ورا نهی که بارانیان پیوه به ناوی به خورمان باراند، تا کو دانه ویله ورووه کی پیسخهینه
 روو له گهل باخ و بیستانی چر و پر. النبأ: ۶-۱۶

﴿أَأَلْسِمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا، وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا، وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا، أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا، وَالْجِبَالُ أُرْسَاهَا﴾ :
 ناخو دروستکردنی نیوه سهخته یا ناسمان که خودا بنیاتی ناوه، قهواره ی بهر ز کرده وه و
 له باری کرد، و شهوی تاریک کردو روژی شی رووناک کرد، و له پاشاندا زهوی راخست،
 و ناوی لیبه دهر خست و له وهر گهی به دیهینا، کیوه کانیشی به پتهوی تیادا
 دامه رراند. النازعات: ۲۷-۳۲

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ، فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾: نهی مروت چي توی له ناستی پهرومردگاردا له خو بای کرد، نهوی که دروستیکردی و نه دنامه کانتی و ینخست و ریکسانی کرد، و به هر شیوه کیش وستی دروستیکردی. ﴿الإنفطار/ ۶-۸.

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾: آیا نهوان بیران نه کردو تهوه که خودا ناسمانه کان و زهوی و نهوی له نیواناندا هره به هق و بؤ ماوهی دیاریکراو دروستیکرون. ﴿الروم: ۸

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ، وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ، يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِشَرٍّ تُنْقِشُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوُأْنِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ، وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْمَرْقِ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْجِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾: هه موو کانتی نیوران و بهره به نیانان په سهندی پاکي خودا بکه ن..

سویاس هره بؤ نهوه له ناسمانه کان و له زهوی و ههروه ها له خهوتناخدا و له کانتی نیوه پرودا.. زیندوو له مردوو دهرده کا و مردوو له زیندو دهر دیني زهویس دواي نهوی مراوه گیانی و بهر دینیتوه نیوهش بهم جوړه دینه ده ری.. له نیشانه کانتی له خو تاندا جوتی پیکهینا تا... له گهلیدا بجه سینوهوه خو شه ویستی و سوزو بهزه بی خسته نیوانتان نه مهش نیشانه ی زوره بؤ نهوانی بیرده که نهوه.. هره له نیشانه کانی نهودا دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی و جیاوازی زمانی ناخاوتنتان و رهنګ و روتان، که له مه دا بهلګه ی زورن بؤ زانایان، هره له نیشانه کانتی خوی شهوان و روژانه تان و گهر اتان بؤ ده ستختنی رسق و روژی که له سایه ی به خشنده بی نهودایه له مه دا بهلګه ی زور هیه بؤ نهوه که سانه ی ده بیستن، هره له نیشانه کانتی برو سکه تان پیشان نه دا ترس و نومیدی پیوه به له

ناسمانیسمه بارانتان بۆ ده‌رژینن تازه‌مینى مردوى پى زیندو و بکاته‌وه له‌مه‌دا نیشانه‌ی زۆرن بۆ که‌سانى تیده‌گه‌ن. ﴿الرّوم: ۱۷-۲۴﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَعْرِىَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ : یه‌کێک له‌نیشانه‌کانى ئەو ئەممه‌یه‌ که‌ باى مرگینی ده‌ر به‌ریده‌کا تا... به‌خشنده‌یى خۆی به‌ ئیوه‌ به‌چیزى، و گهمیه‌ و که‌شتیش به‌فرمانى ئەو بێن و بچن و له‌سایه‌ی به‌خشنده‌یى ئەوه‌وه‌ رۆزى و، بژیوى خۆتان په‌یدا بکه‌ن، تا‌کو شوکرانه‌ بژیرن. ﴿الرّوم: ۴۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُحِبُّ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لَمُبْسِلِينَ، فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْفِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخْفِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : هه‌ر خودایه‌ ئەو بايانه‌ به‌ریده‌کا ئەوانیش هه‌ور ده‌بزوینن، ئەوسا هه‌رچۆنیکى بویت ئەو هه‌ورانە له‌ ناسماندا پرش و بلاوده‌ کاته‌وه‌ و گه‌واله‌ گه‌واله‌ شیان ده‌کات ده‌بینى له‌وانه‌وه‌ دلۆپه‌ ئاو دیته‌ خواره‌وه‌: گه‌روستى له‌سه‌ر بى بۆ هه‌رکامى له‌عه‌بدانى خۆی ده‌نیرى ئیتر دلخۆش ده‌بن، به‌لام پێش ئەوه‌ی بارانیان بۆ بیاریت ناویم‌د بوون، و پروانه‌ به‌زه‌یى خودا چى کردوه‌! زه‌وى مرد و له‌نۆى زیندوو ده‌کاته‌وه‌، زیندو کردنه‌وه‌ی مردووش کارى ئەوه‌، هه‌ر خۆی توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتدا هه‌یه‌. ﴿الرّوم: ۴۸-۵۰﴾

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾ : هه‌ندى له‌خه‌لك ده‌لێن پروامان به‌خودا هینا به‌لام هه‌رکاتى له‌رینگى خودا ئازار بدرین ئازارى خه‌لك وه‌ك سزای خودا حسابى بۆ ده‌کا؟ ﴿العنكبوت: ۱۰﴾

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : بلى/ گه‌شتى به‌سه‌ر ئەم زه‌مینه‌دا بکه‌ن و پروانن که‌ چۆن خودا به‌ده‌یه‌نانی ده‌ستپێکرد هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ش خودا جیهانی کۆتایی به‌دى دینی، خودا به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا به‌ده‌سه‌ته‌لاته‌. ﴿العنكبوت: ۲۰﴾

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ: غُورُونَهی که ساینک جگه له خودا دُستانینکی تر بُو خویان بگرن، ههروه کو غورونَهی جالجالو که وههویه که خانووی ته نیوه و گهر بزائن لاوازترین مال مالی جالجالو که به خودا ده زاننی چین نهوانه ی جگه له خودا خوی که هانایان بُو ده بدن هه خوی خاوهن ده سولات و کار به جی به، نهو غورونانه بُو خه لک دینیتته وه و ته نها زانایان لینی نیده گهن. ﴿العنکبوت: ۴۱-۴۳﴾

﴿وَلَسَنُسَأَلُهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لِيَقُولُوا اللَّهُ فَأَلَمِّي يُوَفِّكُونَ: هه رکاتنی لهوانه پیرسی: کنی ئاسمانه کان و زهوی به دیهیناوه و خورو مانگی رام کردوه، ده لئین/ خودا، ئیتر چۆن له پهرستنی خودا لاته ده ن. ﴿العنکبوت: ۶۱﴾

﴿وَلَسَنُسَأَلُهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لِيَقُولُوا اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ: ته گهر لهوانه پیرسی کنی له ئاسمانه وه بارانی ناردوه زهوی مردوی به وه زیندو کردوه ده لئین خودا: بلی سوپاس شایه نی خودایه به لام زور به یان نه قلیان ناخه نه گهر. ﴿العنکبوت: ۶۳﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: ته ی خه لکینه پهرووردگاری خوتان په رستن نهو پهرووردگاره ی که ئیوه و خه لکانی پیش ئیوه ی خولقاند، بُو نه وه ی خوتان بیاریزن.. نهو خودایه زهوی بُو کردونه راخهرو ئاسمانی بُو به رز کردونه ته وه و ئاوی لهو حه وایه وه بُو باراندن و هه موو جزره به رو بوو مینکی به هوی نهو ئاوه وه بُو رواندون، ئیستا که نه وه تان زانیوه، هاوه لو هاو بهش بُو خودا دلمه نین. ﴿البقرة: ۲۱-۲۲﴾

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: چۆن لهو خودایه حاشا ده که ن

که نه بهو ژبانی داوه به ئیوه، له پاشان ده تاغمرینی و دیسان زیندوتان ده کاتهوه و، ئینجا به گشتی ههموو بژلای ئهوه ده گهرینهوه، ههر ئهوه خودایه شه که ئهوهی لهزه ویدایه، بژ ئیوهی بهی دیهیناوه، له پاشا له ئاسماندا حموت ئاسمانی دروو سترکردن خودا به ئاگایه له ههموو شتیک. البقرة: ۲۸-۲۹

﴿بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾
راهینهرو رازینهوهی ئاسمانه کانو زهوی خودایه، ههر که ویستی کارێ تهنجام بیتی، فرمان دهدا، به! دهی. البقرة: ۱۱۷

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾
له دروو سترکردنی ئاسمانه کان و زهوی و هاتو چۆی شهوو رۆژو ئهوه که شتیانه له ده ریا دین و ده چن، که سوودیان بژ مرۆف ههیه و ئاو که خودا له ئاسمانهوه باراندی، و بههۆی ئهوه بارانهوه زهوی دواى مردنی زیندو کردوه، و ههموو جۆره گیانه بهریکی تبادا بلاو کردهوه بای جولاند و ههوری رام کرد له ئیوه نه ئاسمان و رهویدا، ههموو به گشتی نیشانهی زۆرن بژ کهسانی که تیده گن. البقرة: ۱۶۴

﴿وَمَثَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءٌ وَنِدَاءٌ صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾
ئهقلێ ئهوه خوانه ناسانه وهك ئهقلێ ئهوه ئاژه تهیه که دهنگ ده درێ و جگه له خورینو چرین هیجی تر نایستن کهرن، لالن، کویرن. البقرة: ۱۷۱

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ النَّاسِ وَالْحَجَّ﴾
لیت ده پرسن، بلی بژ زانیی کات و چروونه حهجی خهلك سوود ده گهیهنن. البقرة: ۱۸۹

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾
الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

وته کانی په رو وهر د گارم

الْأَلْبَابُ : هەر خودایه که ئیوهی لەمنداڵدانی دایکدا لەسەر هەرشێوێهێک بویت وێنەی ده‌کێشێ، حگه‌ له‌و خودا هیچ خواوه‌ندیکی تر نی‌یه‌ که‌ توانا و کار به‌جۆی بێت، هەر ئه‌وه‌ قورئانی بۆت ناردووه‌ که‌ هه‌ندێ ئایه‌تی فەرمان و بڕیاران ئه‌وانه‌ سه‌رچاوه‌ی قورئانن و ئایه‌ته‌کانی تریش هاوشیوه‌ و ئه‌وانه‌ی دڵیان ده‌غه‌زداره‌ هه‌ر ئه‌وان له‌ دووی ده‌که‌ون به‌مه‌به‌ستی هه‌ڵخه‌ڵه‌تاندن و هه‌ر چۆنی دڵیان بیه‌وێت لێکیده‌ده‌نه‌وه‌.. ته‌نها خودا لێکدانه‌وه‌یان ده‌زانیت ئه‌وانه‌ی که‌ زۆر زانان له‌زانستدا رۆچوون ده‌لێن باوه‌رمان پێی هه‌یه‌وه‌ هه‌مووی له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاران هه‌یه‌ ته‌نها خاوه‌ن عه‌قل و ژیر بیرێ قوولی لێده‌که‌نه‌وه‌. آل عمران: ۶-۷

شَهِدَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ : خودا بڑ خوی ناگادار و فریشتہ کانی و خاوهن زانست، باش دہ زانن
کہ ہر خودایہ راگری دادہ و ہیچ کہ سنی جگہ لہ و شیای پورستن نی یہ و ہر خوی
خاوهن دہ سہ لات و کار بہ جہ نیہ ۱۸ آل عمران

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَكَوْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾: بلی/ خودایه می خواهد و میزود ده سالات هه که سنی تو و یستت لیلی ده سه لاتی ده ده بیستی و که می بته وی ده سه لاتی لینده ستینی: و هه که سینیکیش به رزده که یته وه، و هه که سینیکیش زه بون بکه میت، ده یک میت، خوت ده زانی: چا که هه به ده سه خوته و تو به توانای به سه هه مو شتیکا شه ده هاویته ناو روژ روژیش ده خه بیته ناو شه، و زیندوو له مردوو ده رده که می، و مردوو له زیندوو ده رده هیینی و هه که سنی بته وی بی ژمیر هه رسق و روژی ده ده بیستی. **آل عمران: ۲۶-۲۷**

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاختلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ، الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ : له به دیهینانی ناسنامه کان و زه ویدا و له گوزانی شهو و روژدا نیشانهن بۆ ئهوانه‌ی ژیره و هوشمه‌ندن.. ئهوانه‌ی همیشه ناوی خودا ده‌یه‌ن چ به‌وه‌ستانه‌وه و چ به‌راکشانه‌وه چ به‌ته‌نیشته‌وه

بیرده که نه وه له دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی، ده لێن / نهی پهروه ردگارمان توژهم دهز گایهت به بێ هووده بهدی نههیناوه، پاک و بینگهردی ههر بۆ توژه، بمانباریزه له نازاری ناگر. ﴿آل عمران: ۱۹۰-۱۹۱﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾: نهی خه لکینه تهقوای له پهروه ردگاری خوتان بکه و لێن بترسن که ئیوهی له یه کهس به دیهیناوه، و ههر لهو که سهش جووته کهی خستۆته وه لهو دوانه شهوه پیاو و ژنیکی زوری خستۆته وه. ﴿النساء: ۱﴾

﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾: شهو ده هاوێته ناو رۆژو رۆژیش ده خاته ناو شهو. ﴿الحديد: ۶﴾

﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾: بزانی که خودا زهوی دواى مردنی زیندوو ده کاته وه و ئیمه نیشانه کانی پهروونی بۆ ئیوه به ده رده خهین، تا کو عهقلتان بجه نه گهر. ﴿الحديد: ۱۷﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ، وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رِوَاسِيَ وَأَلْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا رِزْقَيْنِ إِنَّيِّنِ يَغْشَى اللَّيْلُ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَفِي الْأَرْضِ قَطْعٌ مُّتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَاتٌ مِنْ أُغْتَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾: خودایه که ناسمانه کانی راگرتووه بێ کۆله که ده بیسن و له پاشان نیشته جینی عهرشی خوی بووه، خۆرو مانگیشی خسته گهر ههریه که یان بۆ ماوه یه کی دیار یکر او دین و ده چن ههر ئه و ته گبیری کاره کان ده کات، تا کو به دیداری خودا یه قین پهیدا بکه، و ههر ئه وه که پانتایی به زهوی داوه، جیاو زه یایی تیدا داناوه، له هه موو بهر میوه یه که جوتهی خولقاندوو، و په رده ی ره شی شهو ده کاته بهر رۆژ، ئه مانه به گشتی نیشانه ی زۆرن بۆ ئه وانه ی بیرده که نه وه. له زه ویدا گه لێک پارچه ی جیاواز له ته که یه که وه هه ن و گه لێک باخ و بیستان هه ن له ره زو کشتو کال و دارخورمای له سه ریه که و به جیان که هه موویان

وته کانی پهروهر دگارم

بمیهك ټاو ټاو ده درین و له تام و چیردا هندیکیان په سهندو نازدار ترن به سهر هندیکی
تریاندا ته مانه به گشتی نیشانهن بۆ ټو که سانهی هوشمندن. ﴿الرعد: ۲-۴﴾

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ : هه ټو خودایه په
بروسکه تان نیشان ټه دا که هوی ترس و نومیده و هه وری بار قورسی پر له یاران به دی
ده هینی. ﴿الرعد: ۱۲﴾

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لأنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ
وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ
شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ : بلنی/ کئی پهروهر دگاری ناسمانه کان و زه ویی/ به/ بلنی خودایه
بلنی: ټایا چهند گه وره تان بۆ خوتان داناهه که ده سه ته لاتی هیچ سوودو زه ره رنکیان نی په
ته نانهت بۆ خویانیش نه ک بۆ ټیوه، بلنی ټایا بیناو نابینا وه که په کن یان تاریکی و روناکی
به رانه رن یا خود هاو به شیان بۆ پیدا کردوه به شیوه یه که وه که خودا وایه که به مه سریان
لنی شیواوه، بلنی: هه رچی هه به گشتی ده سترکدی خودایه، هه ټو ویش ټاک و ته نه پایه و
به سهر هه موو شتیکا ده سه لا تداره. ﴿الرعد: ۱۶﴾

﴿الرَّحْمَنُ، عَلَّمَ الْقُرْآنَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ، عَلَّمَهُ الْبَيَانَ، الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ :
خودای به خشنده، قور ټانی فی رکرد، مرقوی به دپهینا، زمان و ټاخاوتنی فی رکرد، خورو
مانگیش به ته ندازه به کی دیار یکر او دین و ده چن. ﴿الرحمن: ۱-۵﴾.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً، إِذَا خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً﴾ : بینگومان ماوه به کی زور
به سهر ټهم مرقفه دا ټیهری، که هیچ بوو نیکی نه بووه ټابا سکرئ، ټیمه مرقفمان له تنز کی که
ټامیته دروست کرد تا ټاقی کهینه وه، ټینجا گوینی بیستن و سومای بیننمان پنبه
خشی. ﴿الانسان: ۱-۲﴾

﴿قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ : خودا بۆ هه موو کاری ته ندازه ی داناهه. ﴿الطلاق: ۳﴾
﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ لِيُصِيبَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ

مَنْ يَشَاءُ يَكَاذُ سَنَّا بَرَقَهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ، يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنْ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّهِ وَلِي الْأَبْصَارِ، وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنْ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : ئەتۆ نەتدی خودا ھەور لەسەر خۆ دەبروینی پاشان چەند پارچە یان لیکەداو دەیانکا بەھەورینکی قورس و پەر، ئەوسا ئەبینیت، دلۆپ دلۆپ بارانی لێدەباری، ھەر خوداش لەکیوھ کاندا لەبەر زایی یەوھ تەرزە دەبارینی، ھەر کەسێ ئەو ویستی لێبێ بەری دەکەوێت و ھەر کەس ئەو ویستی لێنەبێ بەری ناکەوی، پروسکە و رشەدارە کە لەوانتەبە سۆما لەچاوان بفرینی.. ئالوگۆری شەوو رۆژ خودا دەیکا کەلەمەشدا پەندێک ھەیە بۆ ئەوانە ی تێدەگەن و ژیرن.. خودا ھەموو بوونەورینکی لەئاو بەدیھناو، ھەیانە خشۆ کەو ھەیانە لەسەر دوو پێ دەروا، و ھەیانە لەسەر چوار پێ دەروا، خوداش ھەرشتی ویست بکا سازو رینکی ئەخا، خودا بەسەر ھەموو شتیکا توانای ھەیە. ٤٣-٤٥

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَتُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ وَأَبْتَتَ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بِهِيجٍ، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَلَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَلَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : ئەوێ خەلکینە گەر لەزیندوو بوونەو بەگومانن، ئەو بەزانن ئێمە ئێوھمان دروستکردوو سەرەتا لەخاک پاشان لەتۆکیک و پاشان لەپارچە گۆشتیکی ھەلواسراو ئینجا لەپارچە گۆشتیکی جویراوی بچم پێدراو یا بچم پێنەدراو، تائەم پلانەتان بۆ روون بکەینەو و بیسەلمینن و لەپاشدا لەمنداڵاندا چەندمان بویت دەبھێلینەو، پاشان بەساوایی دەھێنریتە دەری پاشان دەگەنە ئەو پەری تواناتان، و ھەندیکتان دەمرن و ھەندیکتان دەگەنە ئەو پەری پیری بەچەشنیک کەھیج زانیاری و زانستیک سەبارەت بەخۆتان بەیاد نەیتەو، ئەم زەمینە دەیبینی بێ ھەست و مردو، ھەر کلێتیک بارانمان بەسەرداباراند بەخۆدا دیت و گەشە دەکا، و ھەموو جوتیکی

وته کانی پهروه ردگارم

رووه کی دتمه ن جوان له خویدا دهروینی ههروایه تنها خوا راسته و بی گومان هه تهویش مردووه کان زیندوو ده کاتهوه بهسه رهه موو شتی کدا توانا داره. الحج/ ۵-۶

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ : هه ندى له خه لکان هه ن سه رزاره کی خوا به سه ن گه ر خیر رووی تینکردن له خودا دلنیا ده بی و گه ر دوو چاری ناخوشیه ک بوو روو له خودا وه رده گیرئی به مهش دونیا و قیامت له ده ست ده دا، ته مهیه زه ره مه ندى گه و ره وه ره دوو دونیا له ده ست چوو. الحج: ۱۱

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ : ئاخو هیشتا به سه ر زه ویدا نه گه راو ن، تابینه خاوه نی دل و به هزیه وه عه قلیان به گه ر خه ن یا بینه خاوه نی دل و به هزیه وه بیسه ربن، له راستیدا چار کویر نابئی به لکو ره و دلانه کویر ده بن که له سگدان. الحج: ۴۶

﴿ذَلِكَ بَأْنِ اللَّهِ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ، ذَلِكَ بَأْنِ اللَّهِ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ، لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ، وَهُوَ الَّذِي أَخْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ النَّاسَانَ لَكَفُورٌ : چونکه هه ر خودایه راسته و، هه ر شتی ک بینجگه له و هانا و په نا بو به رن له په روو چ به ده رنی یه، بالا ده ستی هه ره مه زن هه ر خودایه .. ته دی نه تدیوه خودا بارانی له و حه وایه و باراندو زه وی سه وز هه لئه گه ریئی، دیاره خودا له هه موو وورده کارییه ک به نا گایه .. هه رچی له ئاسمان و زه میندا هیهه مو لکی ته وه، خودا بوو خوی بی نیازه و شیاوی ستایشه، ئایا نه تدیوه هه موو شتی کی ناو زه وی بوو رامکردون و گه مهیه کان به فهرمانی ته وه له ده ریادا دین و ده چن و ئاسمانی را گرتوو ه که هه تا به سه ر زه ویدا نه که ویت مه گه ر به فهرمانی خوی خودا بوو خه لکان زو ر به سو زو به زه یی یه .. هه ر خودایه

ژیانی پینه خشیوون و له باشد ده تان مرینی و دو باره زیندوتان ده کاتهوه، به راستی
 مروف زور بن باوه. ﴿الحج/ ۶۱-۶۶﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلُ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا
 ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِيدُوا مِنْهُ ضَعْفَ الطَّالِبِ
 وَالْمُطْلُوبِ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾: ئەى خەلكىنە پەندىك
 هینراوه تەوه گوئیستی بن، ئەوانەى پەناو هانا بۆ كه سانی جگه له خودا ده بەن توانای
 دروستکردنی میشتیکیان نییه، و گەر میشتیک شتیکیان لى بفرینى ناتوان لى
 بستیئنهوه، داواکەر و داواکیار و چەند لاواز و زەبوون، به راستی بهو جۆرهى كه پێویسته
 خودا بناسن نهیان ناسی خودا زور به تواناو به دهسته لاته. ﴿الحج/ ۷۳-۷۴﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾
 ئاسمانه كان و زهوى بههق دروستكردوه و وێنهى بۆ كێشاون و جوانترین شیوهى
 پینه خشیوون و له كۆتايدا چاره نووستان بۆ لای ئەوه. ﴿التغابن: ۳﴾

حهیرانى كۆرى ئەزعەف ده لیت/ كاتی تهواو بوونی خویندنهوهى ئەم ئایه تانه به شیخ
 مه زوونم ووت/ خودا پاداشتی چا کهت بداتهوه ده رهق من، سویندی به خودا ئیستا که
 ئەم ئایه تانه خویندنهوه ههروه کو له وه پێش ئەم خویند بیتنهوه وایه و به دووری نازانم که
 هۆ کهى بگهڕینهوه بۆ واز هینانم له بیر کردنهوهى قول و لیکدانهوهى ئەم ئایه تانه ته نهها
 که ته نهها بۆ تعبد ده بخویندنهوه.

شیخ/ خویندنهوهى ئەم ئایه تانه بۆ جارێك و دوو جار سوودمەند ناییت، به لكو
 پێویسته پۆلینیکی تهواوی بکهیت و بیاخهپته بهر چاوت لهو هه موو شتانهى كه خودا
 دروستی كردن و ئەو ئایه تانه كه ئاماژهیان بۆ كراوه، لهوانه به هندیکیان سهرتاسهرى
 بیت بۆ زۆر شت، گەر دوو بارهش بکریتهوه قهیدی نییه ئیستا ههسته له دهفته ره کهى که
 پرت کردۆتهوه بیانووسهوه و بهیانی و ههروه بۆ لام تا و ته کا ئمان تهواو بکهین.

هزار سال

پیش

سه دهی چه قدر هم

حهيراني كورێ ئەزەف دەلێت / ئەو شەوێم بێرە سەر بە نووسینەوێ ئایەتە کانی
قورئان لەدەفتەرە کەمدا، و لە گەل سێپەندە بەیاندا خەو دایگرتەم و بەدەنگی بانگدەری
مژگەوت بە ئاگاهاتم کە پێی ووت / ئەو دوانیوە پۆیە کورم، ئەم نووستە دورو درێژە
چی یە، لە جینگایە کەم راپەریم بە شلە ژاویی یەو بە یی بێر کردنەوێ لێم پرسی - چۆن؟ و
کێ دەر گای لێکردیتەو؟ و بۆ چی بە ئاگات نەهینام بۆ نوێژی بەیانی.

ووتی / شێخی گەورەم دەر گای لێکردمەو، و بەفەرمانی ئەو بە ئاگام نەهینای، دواي
ئەوێ کە نوێژی بەیانمان کرد شێخ بەرەو سەمەرقەندی نارد، تاکو... ئەم هەموو
کتێبە ی بۆ بهینم، و لەلای کتێب فروشە کە، پیرەمێردنکی کزەلی دامام بین، پرسیاری
شێخی گەورەمانی کرد، کتێب فروشە کەش ئاماژە ی منی بۆ کرد؟ و پرسیاری شێخی
لێکردم، وادەری بێر کە شێخ دەناسیت و برادەری خۆشەوێستینی و زۆر هەولێ بێ
ئەنجامدا کە دووری بۆخەمەو و تێی بگەیەنم کە شێخ لەخەلوەتدایە و دورو لەخەلک
دەژی، بەلام ئەوەندە تکای لێکردم تا.... بێزاری کردم، ناچار لە گەل خۆمدا هینام و
جێ و رێی شێخم لە باخە کەدا نیشاندا، و گەر امەو بۆ ئەوێ ئەم کتێبانەت بدەم.
بە پیرەمێردە کە ی هاوریم ووت / ئەی باوکی عەمەد، ئەم کتێبانە بەزمانی بێگانە
نوسراون و من لێیان تێناگەم.

لەپەر گوینم لەدەنگی شێخ مەوزوون بوو دەر گاکە ی کردەو و پێی ووت / لە دوایدا
فێریان دەبیت و، ئەمەش کەمتەر خەمیەکی زۆرەو نەتواناییەکی بەدە تیائدا، چونکە تۆ
یەکیکی لە پیاوانی ئایینی و، رێنمایی و ئامۆژگاریکردنی خەلک دەخریتە سەر شانی ئێوە ی
پیاوانی ئایینی، لەبەر ئەو چۆن دەبیت نەزان بیت بەزمانی زانستە کانی ئەم سەردەمە.

حهيران / من زمانە کە ی خۆم و تورکی و عەرەبیش دەزانم، ئایا لەم زمانانەدا کتێبی
زانست نی یە؟

شێخ / بۆ وائەزانی ئەم زنجیرە باسانە لەو زمانانەدا هەیە؟ دواي ئەو ئەم خۆ بە گەورە
رانینە چی یە ئە ی حەیران؟ نازانیت ئەو کتێبە زانستیانی کە بەم زمانانە نوسراونەتەو

لەگەل كەمىشىپاندا ھەممۇ لەزمانى يىگانە ۋە ھەرگىزاون، ئەي ۋاچاكتىنىيە كەتۋاناي ئەۋەمان ھەيىت ئەم زانستانە لەزمانە ھەرپەتەيە كەي خۇيانەۋە ۋە ھەرگىز، تاكو لە رۇيشتە خىراكەي بەئاگا يىن؟

ئەۋەتا دەيىنىت، ئەۋ كىتپانەي كە زاناكانمان ۋە ريان دەگىرپنە سەر زمانى ەھرىي ئەۋەندە زۇرو خىرانىن كە شان بەشانى زانست لەۋ ۋلاتانەدا پىرۇن.

ئەم زىخىرە كىتپە بچوۋ كانەي كەدەمەۋىت بەھۇيەۋە زانست ساكارو سادە بىكەم بۇ ھەممۇ خەلك ئاسان يىت.

ھىچ زانايەكت يىنىۋە لەزاناكانمان كە تۋانىيىتى كىتپىك لەسەر ئەۋ شىۋەيە دابىنىت؟ لەبەر ئەۋەي زانايەك بەتەنھا ناتۋانىت ئەم كارە بىكات، بەلام لە رۇژئاۋادا زانايان ھەممۇ ھاۋكارى يەك دەكەن ھەريە كەمۇ لەۋ بۋارەي كە تىياپا پىسپۇرە ۋ چاك لىي دەزانى ۋ دەزگا بلۋ كراۋە كان ئەمە دەگىرنە ئەستۋى خۇيان ۋ پارەي زۇرى بۇ تەرخان دەكەن، چ بۇ زانايان ۋ چ بۇ چاكردىنى ۋ، دەزگا كە پاش فرۇشتىنى بەخەلك پارەيە كى باش بەدەست دەھىنىت، لەبەر ئەۋە رىزەي خۇيىندەۋار لاي ئەۋان زۇرە، بەلام ئىمەي رۇژھەلاتيە كان بەتايىبەتى مۇسلىمانە كان، كىتپى زانستى بۇ نوۋسەرە كە تەننەت پارەي چاپە كەشى بەدەست ناھىيىت.

ھەيران/ بۇچى گەۋرەم؟

شىخ/ بەھۇي كەمى خۇيىندەۋارى كىپارەۋە، لەبەر ئەۋە ئەم ئەر كە ئىستا كەۋ تۆتە ئەستۋى دەزگا مىرە كان/ ۋ بەتەنھا خۇي دەتۋانىت ھەستىت بە گۆرپىن ۋ بلۋ كىرەنەۋەي ئەم زىخىرە زانستىيە ساكارانە، ۋ دابىنى بىكات بۇ خەلك بە كەمەزىن نىرخ، بۇ ئەۋەي يارمەتىدەر يىت بۇ بەرز كىرەنەۋەي رادەي رۇشنىرى..... ۋ ھەرچۇنىك يىت ئەمە ئەۋە ناگەيەنىت كەنەتەۋە كەمان پىۋىستى بەزمانى رۇژئاۋا نەيىت، بەلام تۋى پىۋى ئاين، فىرۋونى يە كىك لەزمانە گەۋرە كانى رۇژئاۋا پىۋىستە لەسەرت، گەر بەتۋىت بىيىتە راۋىز كارو بانگىزىكى ئاينى.

ھەيران/ خودا، يارمەتىم بىدا، فىر دەيم.

شىخ/ ئىستاش فەرمۇۋا-دەست بە كارە كەمان بىكەين ئايا ئايەتە كانت لەدەفتەرە كەتدا نوۋسىۋە؟ دەمىنى بەدرىزى شەۋ دەتۋوسىن. ھەيران/ بەلنى گەۋرەم، شەۋنخونىم كىر تەۋاۋم كىردن.

ههزار سال پێش سەدەی هەفدهەم

شیخ/ ئەی حەیران، گەرسەر نڅیک بەدەیتە ئەو ئایەتە و بە قوولێ لییان بکۆلێتەو
لەسەر رۆشنایی زانیارییە سروشتی یەکان کە پێویستە ئاگادارییەکی فراوانت ھەبێت
دەربارەیان.

لەسەر رۆشنایی فەلسەفە بە ئاشکرا دەبینیت قورئان ھەموو شیوازەکانی بەلگە
خوازی لەخۆ گرتووە، کە زانیانی ئاین و فەیلەسوفان پەڕەیان کردووە، و خالی ھەق
پەرورە ھەموویانی کۆکردۆتەو و باسی تیۆری بەلگە ئاویتە کان دەکا (أدلة النظرية
المركبة) و بەلگە (پێویست) و ھەروەھا بەلگە (ھۆ و ھۆکارە تەواوەکانی)
کە پابەندی (باسای ھۆ و ھۆکارە) ئاشکراکانە، و زیاتر پەڕەوی بەلگەکانی سیستم
دەکات کە پەڕەستە بەدروستکراوەکانی خودا لە جوانی و داھێنان و نەخشەدانان و
رێکخراو و بێزار و وردەکاری و بەئەندازە و سنورداری و ریزبەندکردن و ھاوپیوهری
و زیاتر باسی بەلگە بێئارە کان دەکات و دووبارەیان دەکاتەو، و لەزۆر جینگادا
تەئکیدیان لەسەر دەکات، چونکە ئەم بەلگانە عەقڵ دەریان دەکات بە ئاسانی و بەبێ
ماندوو بوون و ھەری دەگریت و بێ ئەوەی بچیتە ناو قولایی بەلگە خوایی یەکانەو، یان
دوو چاری وێڵی ئەندیشە و نەتوانای و کولھوون بێتەو، بەبێ ھیچ موناھەشەیک لادی
نشینکی ساکار و زانیەکی فەیلەسوف وەک یەک دەبن لە لیکدانەو ھادا، چونکە
(خودای بە ئاگا لە نەھنیەکان) ئاگادارە ئەوانە کە توانایان ھەبە بچنە ناو قولایی عەقڵیە
ئاویستە ئالزۆرەکانەو تەنھا کە مێکن لە زانیان لەوانە کە بەسەر تەئپەر بوون،
کار بە جێی خودا وایە کە ووتەکانی بۆ خەلک بەگشتی بە بەلگە سادە و ساکار و
ئاشکرا بێت، رۆژ بەرۆژ، ئاشکرا تر دەبن بە گوێرە ی پێشکەوتنی زانست و بەھزی
دەرخستنی شاراوەکانی سیستمەکانی گەردون لە لایەن زانیانەو کە ئامازە ی یاساو
رێکخستن دەکەن، تا کو راستی پەیمانی خودا بەدەر بکەوێت کە دەفرمویت: -

﴿سُئِرِیْهِمْ آيَاتِنَا فِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّ الْحَقَّ فَعَلْتُ: ۵۳﴾

بە راستی پەیمانی کە ی ھەق و دیارە.

سەدە لەدوای سەدە خودا نیشانەکانی خۆی پێشاندان، کە ئاسۆکانی گەردون لە
خوێانیان گرتووە، و لە پێکھاتە ی مەرووف خۆی کە چەندەھا کتیبی دوورو درێژیان
لەسەر نووسیوە. تا... ھاتەدی ووتە ی خودای بەخشنە کە دەفرمویت ﴿اِنَّمَا يَخْشَى
اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ مفاطر: ۲۸

حهیران/ ئایا.... شیخی گه وره ده فەرمویت به ئاماژه کردنی ئەو ئایەتەکانی که خودا به بەلگە هیناویەتیەوه لەسەر بوونی خۆی، به بەلگە ئاویەتەکانی عەقل وەک بەلگە پەیدا بوون و پێویست و هەژو هەژکار، چونکە کاتی خوێندنەوهیان نەم توانی دەست نیشانیاں بکەم.

شیخ/ تۆ دەرکت نە کردن لەبەر ئەوەی بە کورتترین و ناسکترین دەربەرین ئاماژه کراون، بۆ ئەوەی تەنها پەسپۆرانی خۆیان تێیان بگەن وەک چۆن لە باسی ئێین روشدا بۆم بەدەر خەستی، بیر بکەرەوه ئەی حەیران لەم ئایەتەکانی خوارەوه.

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ الأعراف:

۱۸۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئاً﴾ مريم: ۶۷

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً﴾ الإنسان: ۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ الشورى: ۲۹

﴿وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ الجاثية: ۴

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾

﴿وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ الحج: ۸

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنَكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً وَإِنْ أَوْهَنَ

الْبُيُوتُ لَبِيتُ الْعَنَكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۱

﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۳

سەرێج بده لەم ئایەتەکانە ئەی حەیران، و بەراوردی بکە لە گەل ووتەکانی زانایان و فەیلە سوفان کە بە سەرتا تێپەر بون.

نموونهی دیکارت، باسکال، لیبنتز... هەروەها ئێین سینا و غەزالی و لە گەل زانایان (ریبازی کەلام) سەبارەت بە بەلگە پەیدا بون و بەلگە پێویست و ئاشکرای یاسای

ههزار سال پيش سەدهی حەڤدەهەم

هه‌و و هه‌وکار و به‌نگه‌ی هه‌و و هه‌وکاری ته‌واو، و چه‌سپاندنی سیفاتی ویست و له‌ناوبردنی بیرۆکه‌ (پێویسته دروستکردن).

ئاشکرایێ پەیدا بوونی گەردوون به‌وه‌ی که دروستکراوه له‌چه‌رخینکی دیاریکراو بۆ کاتیکی دیاریکراو.

گەر ئه‌مه‌ت کردو چاوت خشانده‌وه به‌و ووتانه‌ی که زانیان، ووتوویه ته‌و کاته‌ ده‌رکی نه‌ینی به‌کانی ئیعبازی قورئان ده‌که‌یت ته‌وه‌ی که دابه‌زیوه بۆ مرۆڤی که نه‌خوینده‌وار له‌کۆمه‌لگه‌یه‌کی نه‌خوینده‌وارد، پێش چوارده‌سه‌ده له‌ ئێمه‌، و پێش هه‌زار سال له‌ دیکارت و باسکال و لیپنز، تێده‌گه‌یت که تێگه‌یشتی ته‌واو بۆ هه‌موو ته‌واوشاراوه‌ی که ئه‌م ئایه‌تانه‌و ته‌و غوونانه له‌خۆیان گرتوه‌وه، ته‌نها بۆ زانیان ئاشکراو ئاسانه‌.

قورئان ده‌فه‌رمووێت هه‌روه‌ک چۆن فه‌یله‌سوفه‌کان و (ریبازانی که‌لام) له‌پاش ته‌و ده‌لێن (گەردوون پەیدا بووه) به‌لام بۆ چه‌سپاندنی پەیدا بوونی به‌هۆی به‌نگه‌ گۆراوه‌کانی وێنه‌ له‌سه‌ر شیوازی ته‌واو لائەدات.

چونکه‌ خودای زانا و کار به‌جی به‌ئاگایه‌ که توانایی مێشک له‌ ئه‌ندیشه‌کردنی زنجیره‌ گۆراوه‌کاندا به‌دریژی چه‌رخه‌ دورو درێژه‌کان زه‌حمه‌ته‌ به‌ده‌ر ده‌که‌وێت سه‌باره‌ت به‌م ماده‌ه‌ مردوا نه‌ که‌نازانی له‌سه‌ره‌تادا چی بوون. به‌لام ئیستا ئاسان به‌ده‌ر ده‌که‌وێت بۆمان، به‌لکه‌ ده‌بنه‌ به‌نگه‌ش، به‌وه‌ی که په‌یوه‌ندیان به‌دروست بوونی ژیا نه‌وه‌ هه‌یه‌ له‌سه‌ر زه‌وی، به‌تایبه‌تی له‌ره‌گه‌زی ئاژه‌لدا به‌گشتی، و له‌ره‌گه‌زی مرۆڤدا به‌شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی، ته‌وه‌تا بۆ زانیان به‌ده‌ر که‌وت که‌وا چه‌رخینکی زۆر به‌سه‌ر زه‌ویدا تیپه‌ر بووه‌ پێش دروستبوونی مرۆڤ و ئاژه‌ل.

هه‌ربۆیه‌ قورئان زۆر ناوی ئاژه‌ل و مرۆڤ ده‌بات، تاكو بپه‌خاته‌وه‌ یادێ مرۆڤ که رینمایی ته‌و مه‌به‌ستی رینمایی خودایه‌ که ﴿هَلْ أَكُنْ عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾ ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سه‌ردا تیپه‌رپوه‌ که هه‌یج شتی که نه‌بووه‌ تاباسی بکریت ﴿الانسان: ١﴾

له‌مه‌وه‌ واکاڤخوازه‌ که‌ کریت که‌ ئاکاڤخوازی به‌کی ساده‌ و ساکار بیت به‌وه‌ی که (په‌یدا بووه) و له‌ ده‌ر ککردنی ئاسانی به‌که‌مه‌وه‌ بگه‌یه‌ته‌ ده‌ر ککردنی ئاسانی دووه‌م، نه‌ویش ته‌وه‌یه‌ که ته‌و ماده‌ده‌یه‌ی مرۆڤی لێپه‌یدا بووه‌ ده‌بیت ته‌ویش هه‌ر په‌یدا بوو بیت چونکه‌ قبوڵی گۆران ده‌کات، به‌لام (کۆن) (قدیم) ناگۆریت دوای ته‌وه‌ی که قورئان باسی فه‌رمانی په‌یدا بوونی مرۆڤ و ماده‌ه‌ و گەردوون به‌م شیوه‌ ساده‌ و ئاشکرايه‌

دە كات، بەرەو بەلگە خوازى عەقل ملدەنى، لەسەر بىنەماي (ياساى ھۆو ھۆكار) ئەو ياسايەى كە عەقل بە ئاشكرا بە كارىدە ھىيىت و لەھۆو ھۆكارى پەيدا بوونى گەرد و ن و ھۆكەى دەپرسىت.

بەشىوازىكى جوان و رازاوە و رەوان و كورت و پتەوو پر مانا پىشكەشى دە كات ھەموو ئەو گریمانە مەحالا نەى كەبى باوەران و ئىنكار كەران ئامازەى بۆ دە كەن و موجدەلەى نەبوونى خودا دە كەن بەبى زانست و رىيشاندەرى، كاتىك كە دەلین:-

- گەردوون بەبى ھىچ ھۆو ھۆكارىك پەيدا بوو.

- ياخود لەخودى خۆيدا پەيدا بوو.

- ياخود گەردوون و خودا يەك شت.

- ياخود ماددەى گەردوون كۆنە وەك كۆنيتى خودا.

- يان دروستكرائە كان پەيدا بووى ناچارىن بەبى ھىچ وىستىك و قورئان پىيان

دەفەمۆيت:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينَ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾ الانسان: ۱

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا﴾ مريم: ۶۷

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ﴾

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

سەرنج بدە كە چۆن بەم رەوانىيىيە رازاوەيە عەقلى بى باوەران و ئىنكار كەران بەئاگا دە كاتەو بۆ مەحالىتى گریمانە كانيان، و سەرنج بدە كە چۆن پال بەعەقلەو دە نيت كە داواى ھۆ و ھۆكارى تەواو بكات و بەدايدا بگەریت، و برىارى پىويستە بوونى بكات و پىويستە خاوەنى سىفاتى تەواو بى بۆ پەيدا بوونى ئەم گەردوونە و دروستكردى.

سەرنج بدە چۆن بەئاگايدە كاتەو بۆ جىياوازيكردن و جىياكردنەو لەنيوان خودا و گەردووندا سەبارەت بە حەقىقەت و خودو سىفاتيان بۆ مەحالكردنى بەوہى كە (ھۆكارو ھۆ) يەك شت بن ياخود ھۆكار بەشيك يىت لەھۆ، پاشان سەرنج بدە كە خودا چۆن لەھەندى ئايەتى تردا ئامازەى پووچەلى ئەو ووتانە دە كات كە دەلین (دروستكردى گەردوون لەلايەن خوداوە پىويستە) (ضرورة).

چونكه ده نيست وه سفى خوداى به خشنده بهويستى بهكرت كه تهنها بههوى نهو
وويسته وه ههليژاردنى دياريكردنى كاتى دياريكراوى داناو، كه ويستويه تى گهردوونى
تيادا پيدا بكات... و (پيوسته دروستکردن) ده مانگيرته وه بۆ نهو ووتيهى كه ده نيست:
گهردوون و مروئف كۆن.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾ الانسان: ١

بهلى، هه ر ته ميه كه زانست سه باره ت به ژيانيش به شيويه كى گشتى
چه سپاندويه تى، كه واته پيدا بووه و دروستكراوه، و (شياوه بوونه)، نهك (پيوسته
بوون)، و هه موو شتيكى باره گاكانى ئاسمان و زهوى پيدا بووه، چونكه ماددهيه و
تيكه لهيه و له بهر نه وهى ده گزيرت (شياوه بوونه) و (پيوسته بوون) نيه...
ئايا به بنى هيج شتيك دروستكراوه؟ يا به بنى هۆ و هۆكارى تهواو پيدا بووه؟ و
ته مەش مهحاله كه لاينز و زۆر له زانايانى تر ووتوپانه و قورئانيش پيش تهوانه بههزار
سال دهه رمويت

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ٣٥

ئايا دروستكراو دروستكهر يهك شتن؟... و ته مەش دووباره مهحاله، چونكه ته مه
پنجه وانه له عه قلدا دروستده كات وهك لاينز و تهوانى تر ددان ده نين به مهحالي تى يهك
بوونى و يهك شتى هۆ و هۆكار.

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ؟﴾ النحل: ١٧

ئايا (خودا) گهردوونى به بنى هيج ويستىك پيدا كردوه؟
چونكه سيفاتى تهواوى پيوسته بوونى خودا له لاي عه قل پوچهل ده كاته وه، نه وهى
كه وويست و ههليژاردنى نه نيست خوا وه ندى يه، و ووتيهى به وهى كه دروستكراو
(پيوسته) دروستيكردوه نهك وويست، واده گهيه نيست كه مروئف كۆن نيست.... و
سهلنراوه كه مروئف پيدا بووه

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ٦٨

ئايا گهردوونى ته زهلى وهك دروستكهره كهى وايه، (وهك هه ندى باوه ريان وايه) و
ته مەش دووباره مهحاله، چونكه (پيوسته دروستكراو) نيه بهلكو بههوى وويستىكى
ته زهلى بهويه كه دياريكردنو ناوى كاتى دروستكردنه كهى برده.

گهر (پيوسته دروستكردن) بوايه ده بوايه كۆن بوايه، بهلام (پيدا بووه)

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ٣

ئەمەيە ووتەي راستى كەھيچ گومانىكى لە خۇز نەگرتووه، و ھەموو ووتەيە كى تر جگە لەم ووتەيە لاوازو بى ھىزە، ھەروەك (مالى جالجالز كە) كەبە روو كەش رىنكخراو ھە و رىك وور دە كارىيە كە جالجالز كە كە لەناو خۇيدا دەيچىنىت، تا.. بەھزىو ھە راوى مېرو ھەچو كە كان بكات.

ھەروەك چۆن موجدەلە كەرە كان سەپارەت بەخودا بەبى ھىچ زانست و رىنماي بەك ووتەي نابەجى دەچىن و دەينەخشىن بەنیمچە گومانى لاوازيان كە تەنھا لە سكى خۇياندا دەريدەھىن تاكو خاوەن ئەقلى لاوازي بى راو بکەن.

بەم چەشنە ئەي ھەيران قورئان باسەكات كە نىراو ھە بۆ مرفۇئىكى نەخويندەوار لەدوورگەيە كى نەخويندەوار ئەم ھەموو بەلگە پەرەنەي عەقل، و بەلگە رۆشنە پتەو ھە كان كە زانايان و دانايان تەمەنى خۇيان تىادا بەسەر بردو ھە تا پى گەيشتون و تىايدا بەيەك گەيشتون (بەھزى رىنمايى قورئان يان خودا كە عەقلى بۆ رووناك كەردونەتەو ھە)

كەبەرەوانترىن دەريسپىن و كورترىن ئامازەيى ناسكترىن ئاگادارى و راستترىن لىكچوون بەشيوازىك كە موعجىزەي لەخۇگرتىت، و تىايدا ئەو بەلگانە بەدەردەخات كە بگۇنجىت لەگەل دەرك كەردنى نەزاند، و ھەندىكى بەشاراويى دەمىنیتەو ھە لە قولايىيە كى زۆردا بۆ ھەچەيەك كە تەنھا زانايان بتوانن بچنە ناخىو ھە.

ھەيران / تەنھا زانايان.... تەنھا زانايان.. ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبِهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ٤٣

شىخ / سوپاس بۆ خودا، ئەي ھەيران تىپەر بووين بەسەر تاقىكەردنەو ھە كەدا و خەرىكە دەركى ئەو ھەكەيت كە چۆن عەقل و زانست و قورئان يە كىان گرتو ھە.

به سی پیکه و ت

حەيرانى كورى ئەزەف دەلت: ئەو رۆژەم بىردە سەر بە پىدا چۈنەنەي ئايەتە كانى قورئان و بەراورد كىردىيان لە گەل وۆتە كانى ئىين سىنا و غەزالى لەسەددەي دوانزەو سىانزەي زايىنى، و دىكارت و باسكال و لايبىز لەسەددەي حەقدە ھەمدا، موچر كەيە كى خۇشى و سەر سورھىنەرە بەلە شىدا ھات لەئەنجامى بەيەك گەيشتنى ئەم عەقلانە لە گەل قورئاندا كە ھەردوو لايان يەك رىنگاي بەلگە خوازيان گرتبە بەر.

كانى وانە كانم چوومە لای شىخ، دەيىنم چەند دەرزىيەك لەبەردەمىدايە و ھىلى رەنگا و رەنگى پىدە نەخشاندن، وەختى سلاوم لىكرد بەزەردە خەنەيە كەو ووتى/:-
شىخ: چىتە ئەي حەيران، لات وايە شىخت لە مامۇستاوہ بۆتە بەر گدروو فالىچى؟!
حەيران/خودا نە كا گەرەم.

شىخ/بەلئى ئەمانە دەرزىن، بەلگە كانى پىشەدورم، دوومەل و بىرىنى خواوہ نەندىشە وىلە كانى پىنمار دەكەم و خەوالوہ بىن ئاگا كانى پىئاگادار دەكەمەو، و سىحرى فالىچى و جاد و كەرانى پى پوچەلدە كەمەو.... و زۆر كارى تىرى پىدە كەم...
لەدوايدا، بۆت بەدەردە كەوئى ئەي حەيران!.

حەيران: ئايە بە بەلگە دەدوى گەرەم؟

شىخ/بەلئى، بەلگە ھەر وەك قوماش پىويستى بەدانانى پىوہر و شىوہ ھەيە، بەگوئىرەي پىوہرى عەقلى كەسى بەرامبەر، وەك چۆن بەر گدروئىك قوماشە كە بە پىوہرى لەشى خواوہە كەي دەپىت، و بەھزى بنەما سەرتايى يە كانى دوورين و وورە كارى بەر گدرو كە پارچە كانى پىكەوہ دەلكىنى ئايا... ئىمە فەرمانمان پىنەدراوہ كە گفتوگو بكەين لە گەل خەلكدا بەگوئىرەي ئەقلىيان؟

حەيران: ئەمە شىوازيكى نوئى بەلگە ھىنانەوہيە.

شىخ/ئەمە شىوازيكى نوئى يە بەلكو ھەندى لە زانايان باسيان كىردوہ تا بەلگە بەيىنەوہ بۆ دور خستەوہي (لەبىرۆ كەي رىكەوت) بەلام من بەشىوہي مەتەلى تازە بۆم

دارشتوويت.

حهيران/ ئەو مەتەلە تازەيە چىيە گەورەم؟
 شىنخ/ ئەمە مەتەلنىكە كۆتايى دىت بە بەلگەيە كى ژمارەيى كە ئەمەش بىرۆكەي
 رىكەوت دوور دەخاتەو.

ئەو رىكەوتەي كە مادىيە كان سەبارەت بەدروستكردى گەردوون و ئەوشتە جۇراو
 جۇرانەي كە لەخۆي گرتووە باسىدە كەن.

حهيران/ مەتەلنىك كە بەلگەي ژمىرەيى كۆتايى دىت!
 شىنخ/ تا... ئىستاش گالتەت بەمەتەلە عەقلىيە كان دىت... ئايا نايەتەو يادت مەتەلى
 كاغەزە پارچە كراو كەن.... بۆم بەدەر خستى جياوازي نىوان ئەندىشەو بە گەرخستى
 عەقل؟

ئىستا با... دەستپىكەين و لەدەفتەرە كەتدا ئەم پەرسىيارە بنووسە.
 گەر پەرسىيار كەرنىك پەرسىيارى لىكر دىت سەبارەت بەم هەموو شتە بىنراو ئەنەي
 گەردون، چۆن پىكەتەوون و چۆن يە كيان گرتووە؟ چۆن دروستكر اون؟ و ئەو گرمانانە
 چىن كە بتوانىن ئەندىشەيان بكەيت؟

حهيران/ مەبەستى ئەم پەرسىيارە تىنە گەيشتم گەورەم، پاش ئەم تاقىكر نەوئەيەي كە
 بەسەرمدا تىپەرى دەتوانم بلىم ئەم شتانە هەمووى بەتواناي خودا بوو.
 شىنخ/ جارى با.... باوهرەينان بىخەينە ئەو لاو، واى دايتى كە گەراوتەو بە گومانى
 يە كە بىجارت كە لەدلتدا پەنگى خوار دېزەو،/ و ئەو رۆزەي كە هاتىتە لام.

حهيران/ ئايا شىنخ دەيەويت تاقىكر دىتەو سەبارەت بە چەسپاندنى پەيدا بوونى
 گەردون و پوچەلكر دىتەو كۆنيتى يە كەي دووبارە بكاتەو؟

شىنخ/ نەخىر... نەخىر، من پەرسىيارت دەربارەي ئەمەت لىنا كەم، واز لەو ماددە
 بىنەرەتە هىولانىيە بەيىنە كە دروستكر او كەنى لىپەيدا بسون، و دووبارە واز لەو
 لىكۆلىنەوانە بەيىنە كە گوايە پەيدا بوو بەخود كۆنە، من ئىستا پەرسىيارت لىدە كەم وەك
 چۆن قورئانىش پەرسىيار دەكات، لەوانەي كە لەبارە گاي ئاسمانە كان و زەویدا هەيە لەو
 شتە پىكەتەو جۇراو جۇرانەي كە هەيە، چۆن دە گوئىت ئەم شتانە دروستكر او پەيدا
 بوو بن؟

ئەم وىنە و شىوازە جۇراو جۇرە پىكەتەوانە بە گشتى زىندووە كانىيان وەك روو وەك و
 ئازەل و مەزۇف بەتايەتەي، نەعەقل دەلىت ئەمانە كۆنن، چونكە مەحالە لەبەر ئەوئەي

تینکه‌له و گۆزانیان له‌خۆ گرتوو مه‌حاله کۆنیتیان. و نه‌زانستیش ده‌لێت کۆنن، چونکه چینه‌کانی زه‌وی به‌ده‌ریخست که په‌یدا بوون وه‌ په‌یدا بوو، ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێت که ئه‌مانه پینکه‌ته‌و دروستکراون پاش ئه‌وه‌ی نه‌بوو بوون، که‌واته چۆن ده‌گۆنجیت بووتریت ئه‌مانه دروستکراو و پینکه‌ته‌ن لێ‌ده‌ته‌ن سێ گریمان (فرضیه) هه‌یه و هه‌ر گیز ناییت به‌ چوار. یه‌ که‌م/ ده‌بێت له‌ دروستکراوی خودا بێت.

دووهم/ ئه‌مانه هه‌م‌م‌و‌ی دروستکراون له‌ گه‌ردیله و به‌ش و توخمه‌کانی مادده به‌ه‌وی (وویست و نیازو مه‌به‌سته‌وه) واته توخمه‌کانی مادده به‌ره‌تیه‌کانی له‌ خودی خۆیاندا بیران کرده‌وه و ره‌خساندنیان و رینکه‌وتن له‌سه‌ر دروستکردنی جۆراو جۆرایه‌تی شته‌کانی ناو گه‌ردون به‌م وینه و شیوازه‌ی که ده‌بینین.

سێهه‌م/ ده‌شیت ئه‌م جۆراو جۆرایه‌تی‌یه به‌ (رینگای رینکه‌وت) دروست بوو بێت واته گه‌ردیله به‌یه‌ک گه‌یشتن و کۆمه‌لبوون له‌سه‌ر ریزه‌ی حالاتی تایه‌تی به‌رینگای رینکه‌وت به‌مه‌ش توخمه ره‌سه‌نه به‌ره‌تیه‌کان دروستبوون پاشان توخمه‌کان یه‌کیانگرتو و کۆمه‌ل و تینکه‌لبوون به‌رینکه‌وت به‌ریزه‌ی له‌بارو گونجاو به‌ (رینکه‌وت) و له‌ماوه‌یه‌کی پێویستدا به‌ (رینکه‌وت) و بارودۆخی گونجاو به‌ (رینکه‌وت) به‌مه‌ش جۆرایه‌تی دروستبوو و ژیا‌نیش له‌م (رینکه‌تانه‌وه) په‌یدا بوو.

حه‌یران/ به‌راستی گریمانی چواره‌م نیه تا بتوانیت ئه‌ندیشه‌ی بکړیت؟

شینخ/ سه‌باره‌ت به‌ گریمانی یه‌ که‌م باوه‌رداران به‌خودا باوه‌ریان پێی هه‌یه.

ئێتر، باوه‌رینه‌یان له‌ رینی ئایینه‌وه بێت یاخود له‌ رینی عه‌ق‌له‌وه، گریمانه‌ی دووهم هه‌ر گیز هه‌یج که‌سه‌ک باوه‌ری پێی نی‌یه نه‌باوه‌رداران و نه‌ ماددیی یه‌کان، به‌لکو زیاده‌وه ماددیی یه‌کان ئینکارینکی به‌ره‌ی ده‌که‌ن، به‌وه‌ی که توخمه‌کانی مادده له‌خود ی خۆیاندا خاوه‌ن ویست و نیازو مه‌به‌ستن که‌واته ئێمه له‌به‌رده‌می دوو گریمانین که سێهه‌می نی‌یه، یان ده‌بێت گه‌رون و جۆرایه‌تیه‌کانی ته‌ن‌ها له‌ده‌ستکردی خودا بێت، یاخود له‌ ئاکامی رینکه‌وت بێت.

چی‌یه، هه‌یران، له‌ چاره‌کانتا هه‌ندێ ته‌مو مژی بیره‌ کانت ده‌خوینمه‌وه که‌له که‌لینه‌کانی عه‌قلدا هاتوو چۆده‌که‌ن... ئایا له‌م باسانه‌ی که ئیستا ده‌یلیم هه‌یج که‌لینیکی تبادا به‌دی ده‌که‌یت که‌به‌ره‌و که‌مترین بێ باوه‌ریت به‌ریت.

حهیران/ نهخیر گه وره... سویند بئ به خودا... هموو ووته کانت ئاشکرایه، به لام
 ئایا (رینکەوت) کارینکی مه حاله له لایه نه عه قله وه و یا خود کارینکه له چوار چیوه ی
 توانا هیه؟

شیخ/ ده توانیت له هه مان کاتدا به به ئنی و به نه خیر وه لام بده پته وه، رینکەوت هه ندئ
 جار شیا وه، و هه ندئ کاتیش له لایه نه عه قله وه کارینکی مه حاله، که واته ده بیت شیوازی
 پر سیا ره که ت بگوریت و چاکتر وایه بئینیت، به های رینکەوت چه نده له پتوهری عه قلی
 ساغدا؟

حهیران/ که واته به های رینکەوت چه نده له پتوهری عه قلی پوختدا؟
 شیخ/ ئیستا... نۆره ی ده رزی به کان ها تو وه، ئهم له و حمیه بگه ره ده رزیه کی تیا
 بچه قینه و له کونی هه مان ده رزی، ده رزیه کی تر دابنی.

ئیستا پینم بلی ئه ی ههیران/ گه ر مروفینکی ژیر ئهم دوو ده رزی به به م چه شنه بینئ و
 پر سی چون دوو ده رزی چه تبه کونی ده رزی به که مه وه، و مروفینکی راستگۆی به ناو
 بانگ پنی را گه یاند که وایا پیاوینکی کارامه ی لیهاتوو له دووری (۱۰م) ده رزی دوو ه می
 هه لدا وه که ووتبه کونی ده رزی به که مه وه، و پیاوینکی راستگۆی تر پنی را گه یاند که وایا
 مندالینکی به ز گماک کویر، ده رزی دوو ه می هه لدا وه به رینکەوت چه تبه کونی ده رزی
 به که مه وه، ئایا چ کام له م دوو هه واته شیاوی باوه رن.

حهیران/ گو مانی تیا دانی به که باوه ر به هه والی به که م ده پینریت به لام به رامبه ر
 راستگۆی هه ر دوو هه والیه که، ده پینریت رینکەوت شیاو بیت، و ناتوانریت راستی
 هه والینکیان به پینریت به سه ر راستی هه واله که ی تریاندا.

شیخ/ گه ر دیمان ده رزی سیهه م له هه مان حاله تدا کرا وه به کونی ده رزی دوو ه مدا،
 ئایا نه بوونی ئهم زالبوونه وهك خۆی ده مینیتبه وه.

حهیران/ نهخیر.... لایه نی مه به ست و نیاز به سه ر رینکەوتدا زالده بیت به لام
 هه ر چۆنیک بیت زالبوونینکی لاوازه.

شیخ/ گه ر پیاوینک (ده) ده رزی بینئ به که به دوا ی به کدا کرا ون به کونی به کتردا، ئایا
 بیرو که ی زالبوونی مه به ست و نیاز به لاوازی ده مینیتبه وه؟

حهیران/ نهخیر، ئهو کاته زالبوونی بیرو که ی مه به ست و نیاز پته و ده بیت به چه شینک
 که وه خته بیرو که ی رینکەوت له ناو بچیت.

به شی ریکهوت

شیخ/ به لام گهر پیاوړیک هم فەرموده یه قورئانی به راستی تیادا به دیکرا
 ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾: مروؤف له همموو شتی زیاتر موجداهله ی له خو
 گرتوووه الکهف: ۵۴

دهستیکرد به موجداهله کردن له گهلیدا ده باره ی مانای مهحالی له لای عقل و مانای
 مهحالی ئاسایی له گهلیدا، و به بهلگه بۆی به ده بخت که (ریکهوت) مهحال نی یه
 نه له لایه عقله وه نه له لایه نهریته وه، به لام هه ندی جار هم ریکهوته دووره، و هاوړی
 ژیره که مان پیوسته ملکه چی هم راستیه بیت.

حهیران/ به لئی، عقل ملکه چی ده بیت به لام دل هه به لای مه به ست و نیازدا
 دهروات.

شیخ/ گهر زیاتر ئالۆزی مه ته له که ئاسان کهین، و تمان هه رده ده رزی یه که نهره یان
 پیدراوه، به هیلک که هه ریه که یان ژماره ی خو یان پیوه یه، له (۱) تا.... (۱۰) و پیمان
 راگه یه نرا که و منداله کویره که کیسه یه کی دراوه تی که (۱۰) ده رزی یه که ی تیدایه
 به تیکه لاوی و پر شو بلاوی و ده سته کات به کیسه که دا و هه ر (۱۰) ده رزی یه که یه ک
 به دوای یه ک به پنی ژماره کانیا ن ده رده هینیت به ریگه ی ریکهوت. و هه لیده دات و
 ده که وینته کونی ئه و ده رزی یه که و له له وحه که دا چه قنراوه و دووه ده که وینته
 یه که مه وه، و سیه هم ده که وینته چوار هه مه وه... و به م چه شنه تا (۱۰) ده رزی یه که یه ک
 به دوای یه کدا ده که و نه ناو یه که وه به پنی ژماره کانیا ن ده رده هینیت به ریگه ی ریکهوت،
 و ئه و مروؤفه که هه میشه هۆگری موجداهله یه هه و لعه دات که به بهلگه بیسه ملینیت که
 (شیاوی ریکهوت) تا... ئیستا بوونی هه یه و مهحال نی یه بۆ عقل، جا هه لویستی هاوړی
 ژیره که مان چۆن ده بیت له گهل هم موجداهله گیره دا.

حهیران/ گومانی تیادا نی یه که باوه ری پنا کریت، چونکه ریکهوت به م یه ک به دوای
 یه که دا، گهر مهحال نه بیت گومان لیکراو ده بیت.

شیخ/ به لکو له بواری ژمیره زۆره کاندای هم مهحالی یه به ئاشکرا ده رده که ویت.
 حهیران/ باوه ریم وایه هم بهلگه ئاشکرایانه ده ستماندیه که ویت له ئه بجمای
 نه زموونه کانی ژیا تماندا که زۆر به که می (ریکهوت) به م چه شنه یه ک به دوای یه که دوو باره
 ده کاته وه.

شىخ / نەخىر، بەلام ئەم ئاشكرابىيە لە ناخى عەقلى نادىداردا پەنادەبات بۆ ياساى
عەقلى ژمىرەبىي كە دەربار بوون نىه لىي.
حەيران ئەو ياسايە چىيە گەرەم.

شىخ ئەو ياساى رىكەوتە كە دەلىت / بەشى رىكەوت وانا سراوہ كە زيادو كەم
دەكات بەرىزەي يىچەوانىي ژمارەي (هاولەبار) (متكافى) و (بەيە كدا چوو) (متزاحم)
چەند ژمارەي شتە بەيە كدا چووہەكان كەم بىستەوہ، ئەوہەندە بەشى رىكەوت
لەسەر كەوتندا ژۆر دەبىت، و بەيىچەوانەوہ چەند زيادى كرد ئەو بەشى رىكەوت كەم
دەبىت، گەر ئەم مەملانىيە لەنيوان دۆستى ھاولەباردا بوو ئەو كەم دەبىت، گە ئەم
مەملانىيە لەنيوان دووشتى ھاولەباردا بوو ئەو بەشى رىكەوت بەرىزەي (يەك بەدوو
دەبىت، و گەر مەملانىيە لەنيوان) (۱۰) شتدا بوو بەشى رىكەوت بەرىزەي (۱ بۆ ۱۰)
دەبىت، چونكە ھەر يەكەيان ھەلى سەر كەوتنى وەك ھەلى سەر كەوتنى ئەوى تريان دەبىت،
بىنگومان بەي كەمترىن جيا كرنەوہ، ئاليرەدا سەر كەوتن بۆ بەشى رىكەوت نزيك دەبىت
لەو دوو شتەي كە مەملانىيە كەيان لەنيواندايە گەر (۱۰) بن ياخود (۱۰۰)، بەلام تا....
رىزەي ژمىرەبىي ژمارەيەكى ژۆر و بى كۆتايى بىت بەشى رىكەوت نەبوو دەبىت، بەتكو
مەحال دەبىت، گەر رىكەوت بۆ مەندالە كۆپرە كە يەكەبجار ژمارەي يەكەمى بەيە كدا
چووہەكانى تردا بەرىزەي (۱ بە ۱۰) گەر بۆ رىكەوت كە دوو ژمارە رابكىشتىت (۱، ۲)
يەك بەدوای يەكدا دەلىن، رىكەوت بۆ ژمارەي دووہە بەرىزەي (۱ بە ۱۰۰) دەبىت،
پەي دەھەم مەملانىيە پەي دووہە دەكات كە دژى دەھەم، ئەو كاتە مەملانىيە لەنيوان
پەي سەددا دەبىت، و گەر بۆ مەنالە كۆپرە كە رەخسا كەوا ھەرسى ژمارەي (۱، ۲، ۳)
بەك بەدوایە كدا رابكىشا، دەتەيى بەشى رىكەوت بەرىزەي (يەك بەھەزارە) چونكە
ھەر يەكە لەدەبەكان مەملانىيە خانەي سەددا دەكەن گەر دوو بارە واما دانا كە مەنالە كە
دەدەررىيە كەي بەيى رىزەبەندى ژمارەكان رابكىشا، ئەو كاتە بەشى رىكەوت بەرىزەي
(يەك بە دەمليار) دەبىت.

حەيران يەك بەدەمليار!!....

شىخ، ئەمەيە مەتەلى ژمىرەي ساكار، ھەر وەك مەتەلى كاھەرە تەنكە پارچە كراوہ كە
س. ۴۸ كەرەت نەمەش قەواردى دەگاتە مانگ تاقىبكەرەوہ و ھەموو جارىك ئەنجامە كەي
ژمارەي (۱۰) ي كە.

بهشی ریکهوت

حهیرانی کوری ئەزەف دەلێت / دەستم کرد بە ژمێرە کردن لە کۆتایی دا راستی
و ئەکانی شیخەم بۆ ئەدەرکەوت و پێم ووت.

حهیران / بە راستی گەورەم بەتەری ریکهوت بەرێژەیی یەک بە (۱۰) ملیار دەبێت لە گەڵ
بووبی ئەم رێژە لەبەك دوورە لە گەڵ ئەوە شدا و ئەندێشەیی دەکەم کە ریکهوت لە
پامێشانی ئەم (دە) دەرزێیەدا بەپێی ریزبەندی ژمارەکانیان، شیاو و مەحالی نییە.

شیخ / ئێستا دەچینە سەر ریزبەند و شێوەیەکی ترو ژمارەییەکی زۆرتر. گەر گریمان تۆ
حەوێی چاپخانەییەکی (بریتی بێ لە (نیو ملیۆن پیت) و ئەو پیتانە دانرا بێ ئەوا
سەد و فەکاندا. گومەلەرزەییەکی گەورە هات و سندوقەکانی قلیکەر دەو و پیتەکانی برش
و سلاو نیکەل نەییە کتر کرد. گەر ریکخەری پیتەکان هات و بێنی لە ئەبجایی تیکەلبووبی
ئەم پیتانە بە ریکهوت (دە) ووشەیی جیاوازی پیکهیناوە کە ماناکەیان لەیە کترەو و دوور،
ئاباوەرت دەکرد؟

حهیران / بەنێ، باوەرم دەکرد.

شیخ / بەلام گەر ووترا ئەم (دە) ووشەییە کە رستەیی چڕ و تیزی دروستکردووە، ئایا
باوەرت دەکرد؟

حهیران / ئەمە بەدوور دەزانم بەلام وەك نمونەیی (۱۰) دەرزێیە کە بەمەحالی نازانم.
شیخ / بەلام گەر پیت راگەیەنرا کەوا پیتەکانی چاپخانە کە بەگشتی لەدوای
تیکەلبوونیا بە ریکهوت کتیبینی (۵۰۰) لاپەرەیی پیکهینا کە هەموو یەك پارچە
هەرواوەیەکی تەواوی رێک و پێکی پەرمانا و یەك قافیەو یەك کێشە، ئایا باوەرت بەمە
دەکرد ئەی حەیران؟

حهیران / هەر گەر باوەری پیناکەم گەورەم.

شیخ / بوجی باوەری پیناکەیت ئەی حەیران.

حهیران / چو کە، لێرەدا مەحالی ئەشکراییی دەبێم.

شیخ / بوجی ئەی حەیران؟

حهیران / سارنم گەورەم، بەلام نمونەیی (۱۰) دەرزێیە کەو را کێتسانیا بەپێی
ژمەرە کاسیا بە ریکهوت، مەحالی ئەشکرا نەبوو تیایدا، بەلام لە نمونەیی ئەم کتیبەدا
مەحالی رۆژ ئەشکرایە.

شیخ / دەرت پیت هەوێ ئەمە چیی ئەی حەیران؟

حهیران / سەخیر گەورەم.

شیخ/ هو که ی ده گهر پتموه بۆ یاسای ریکهوت خزی بهیه کدا چوون له نیوان (ده) ده رزی به ژماره کراوه کاندای روو ده دات بۆ (۱۰) پله، به مەش به شی ریکهوت به ریزه یه ک به (۱۰) ملیار ده بیت، و ئەم ریزه یه له گەل بوونی دووریان له یه کتر ئەوهنده نی به تا کو له عەقڵندا ئەو ئاشکرای به دروستبکات که ده رک به مه حالیه که ی بکهیت.

به لام بهیه کدا چوونی پسته کانی کتیه که له نیوان (۵۰۰) هه زاردا بۆ دروستبوونی سزیکه ی (۱۲۵) هه زار ووشه، به شینواز و ریزه بندیه کی وه ها که نه ژمیره و نه ئامار بکریت.

ئەمەش و له به شی ریکهوت ده کات که یه ک به رامبه ر ژماره یه کی زۆر زۆر بیت گهر بلیت ژماره که ملیار ملیاره هیشتا هه رکه مه.

ته نه ا ئەوهت به سه که زۆری ژمیره که ده رک بکهیت به وه ی که ئە گهر ژماره ی : ده رزی به کان له جیاتی (۱۰)، (۱۲) بیت ئەو کاته به شی ریکهوت (یه ک به رامبه ر هه زار ملیار) ده بیت و گهر ده رزی به کان (۲۱) بن ئەو به شی ریکهوت (یه ک به رامبه ر هه زار ملیار ملیار) ده بیت، ئالیه ردا ئەندیشه بکه ئە ی حهیران به شی ریکهوت چه ند ده بیت گهر بهیه کدا چوون روو دات له نیوانی (۵۰۰) هه زار ووشه دا به شینواز و ریزه بندیه کی وادا که نه ژمیره و نه ئامار بکریت...

حەیرانی کوری ئەزەف دەلیت/ ئالیه ردا، شیخ بیده نگ بوو و هه ردوو چاوه کانی نو فاندو خۆیدا به ده ست خاموشیه کی زۆر قوتله و به شیوه یه ک که وای لیکردم منیش بۆ چه ند ساتیه ک بیده نگ بم و بیر که مه وه

به لام ئەوهنده ی پینه چوو بیده نگ یه که ی به چراندو ووتی

شیخ/ ئەمه سه بارهت به کتیبی چاپخانه که و ووشه دیاریکراوه ژمیره کان ئە ی حهیران، ئە ی ووتهت چون ده بیت به رامبه ر به کتیبی خودای مه زن و ووشه کانی که ده باره یان خودای گه وه ده فەر مویت:-

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾ الکهف: ۱۰۹
ده فەر مویت:-

﴿وَلَوْ أَنَّ فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمْدُهِ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ لقمان: ۲۷

به‌شی ریکه‌وت

حه‌یران / ئایا مه‌به‌ستی شیخی گه‌وره‌م له‌ کتییی خودا قورئان و ووته‌ کانییتی؟
 شیخ / تکام وایه‌ تیگه‌یشنتت بۆ قورئان له‌مه‌ قولترو به‌رزتر بیست، ئه‌ی حه‌یران و
 وشه‌ کانی قورئان که‌له‌نیوه‌ندی ئه‌م دوو به‌رگه‌دایه‌، دیاریکراو و ژمیراوه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌
 پیویستی به‌و هه‌موو مه‌ره‌ که‌به‌ نی‌یه‌ که‌ ده‌فه‌مویت ئاوی ده‌ریا کانییش هه‌شتا که‌مه‌ بۆ
 بوو سینه‌وه‌یان، و یان پیویستی به‌و هه‌موو قه‌له‌مه‌نی‌یه‌ که‌ ده‌فه‌رمویت گه‌ر داره‌ کانی سه‌ر
 زه‌وی هه‌موو بینه‌ قه‌له‌م.

حه‌یران / سویند بیست به‌خودا منیش هه‌مان رام هه‌بوو.

شیخ / نه‌خیر ئه‌ی حه‌یران، به‌لکو مه‌به‌ستم له‌ کتییی خودا، لیره‌دا هه‌موو گه‌ردونه‌
 به‌گشتی و مه‌به‌ستم له‌ وشه‌ کانی خودا، هه‌روه‌ک خودا خۆی ده‌یه‌ویت هه‌مو شته‌ کانی
 ناو باره‌ گا کانی ئاسمانه‌ کان و زه‌وی شته‌ له‌و هه‌ستدارانه‌ی که‌ تایسه‌ته‌ به‌جیهانی
 دروستکراوه‌، یاخود ئه‌و شتانه‌ی که‌ عه‌قل باوه‌ری پێیانه‌ و نه‌بیراون و چۆن وشه‌ کانی
 خودا له‌بن دیت ئه‌ی حه‌یران گه‌ر هه‌موو گه‌ردیله‌یه‌کی ناو ئه‌م ده‌ریایانه‌و دره‌خته‌ کانی
 سه‌رزه‌وی به‌گشتی له‌ وشه‌ کانی خودا بن، به‌لکو هه‌موو شته‌ کانی گه‌ردون له‌ گه‌ردیله‌
 و توخه‌ و ریکخستن و یاسا و سیستم و به‌ریژه‌و به‌ستن و په‌یوه‌ندی و دیاریکراو قه‌واره‌و
 کیشه‌و ماوه‌ و کات و چه‌رخ و وینه‌ و شیواز و ره‌نگ و جووله‌ و بێ جوئه‌ و حه‌اله‌تی
 حۆراو جۆر و هه‌ر گه‌زه‌ کان و پۆلینه‌ کان و جۆره‌ کان هه‌موو به‌گشتی له‌ وشه‌ کانی خودا
 بن.

حه‌یران / خودای مه‌زن راستی فه‌رمووه‌.

شیخ / ئیستا گه‌یشتیته‌ ناوه‌رۆکی باسه‌ که‌مان، وه‌ره‌ ئه‌ی حه‌یران، با... پێکه‌وه‌
 ئه‌دیشه‌و پێشبینی ژمیره‌ی گه‌ردون بکه‌ین له‌و شته‌ دروستکراوانه‌ی ناو باره‌ گا کانی
 ئاسمانه‌ کان و ره‌وی هه‌ر له‌ گه‌ردیله‌وه‌ تا کو... مه‌جهره‌ کان، و ژمیره‌ی ئه‌و په‌یوه‌ندیانه‌
 بکه‌ که‌ له‌جیهانی ئه‌ندیشه‌ و فه‌رماندا هه‌یه‌ به‌ گوێره‌ی به‌ستن و په‌یوه‌ندیان له‌سه‌ر
 جیاوازی سیستمه‌ کانیان و دیاریکراوه‌ کان و ماوه‌ و وینه‌ و جووله‌ و حاڵاتیان، له‌پاشدا
 له‌سه‌ر رۆشنایی (زانست و قورئان) هه‌ندئ له‌ شته‌ کانی ناو گه‌ردونه‌ سه‌باره‌ت به‌ریژه‌و
 کیشه‌و ریکخستن و پۆلینکردن و به‌ریارو وورده‌ کاریی، تا کو بزاین به‌شی ریکه‌وت
 چه‌نده‌ له‌ پێکهاتنیاندا؟!.

هه‌ندئ له‌و کۆمه‌له‌ ئایه‌تانه‌ی که‌ تێه‌ربوو به‌سه‌رماندا ئه‌مانه‌ن: -

﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ القمر: ۴۹

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ الفرقان: ۲

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ الرعد: ۸

﴿وَالْأَرْضُ مَدَدُتَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾

موزون: الحجر: ۱۹

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾ الحجر: ۲۱

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸

﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ النمل: ۸۸

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ﴾ السجدة: ۷

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التين: ۴

﴿مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوتٍ﴾ الملک: ۳

﴿قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ یونس: ۱۰۱

﴿وَكَايُنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا

معرضون﴾ یوسف: ۱۰۵

﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت: ۵۳

نهمه نهمی حمیران هندی له فەر مووده کانی خودایه که بو بنده و نیرای خوی محمد (درودی حوای له سهر بیت) که پیغه مبریکی نه خوینده وار له زنجیره ی خیله نه خوینده وار له کان و پهروه دهی کۆ مه لگای نه خوینده وار له پیش چواره سه دهه.

وهره با... سهرنجیک بدیهین وهك خودا فەرمانمان پیده کات له هه ندی له شته کانی ناسمانه کان و زهوی له سهر رؤشنیای زانست تا... بینین تایا له دروستکراوه کانیدا ئه و دیرایکراوی و کیشه و ورده کاری و قه شهنگی و راست و ریکی هیه، که خودا له قورئاندا ناویان ده بات، تا بییته به لگه بو مه به سه دروستکراوه کانی دژ به ریکه موت وه تا کو بینین ژمیره ی ئه و شتانه چهنده که به یه کدا چوون (له گهر دیله و توخه کان و شیوه پیوه و کیشه و تایه به نهدی و سروشتی و سیستم و مالآت و بارودوخ و ماوه و چهرخ و کهش و ههوا) بو دروستبوونی ئه م گهر دونه و له پاشدا ده پر سین:

بهشی ریکهوت

ئایا لای عهقل مهره نده ده کریت که سهر کهوتن به ده سستی بۆ هه موو ئهم ریز به ندی به سهر تاسه ریی به ته و او ی و ورده کاری و دیرایکراوی و هاو کیشه یی و ورده کاری و رازاوه، ته بها به هوی ریکه و ته وه؟ له بهرامیهر ژماره یه کی زوری ممکناتی تر، که دژی یه کیش سر کی ده که ن رانست چی ده لیت به شته کانی ناو گهردون له دیاریکراوی و ریز به ندی و کیشه داری و ورده کاری و رازاوه ی و ههروه ها ئه و یاساو سیستمانه ی که تیایه تی؟

من ناتوانم ئه ی ههیران هه موو ئه و شتانه ت پی بلیم که زانست باسیده کات چونکه من هه موو شتیکی زانست ئاگادار نیم تو شتیکی ده زانیت و منیش شتیکی تر ده زانم، لیره دا ته بها باسی ئه وه ده کهین که ههردو کمان دهیزانین له سنوری ئه و ئاماژه یه کی که قورئان پیی راگه یانوین له نیشانه پرشنگداره دروستکراوه کانی خودا خوی، تا... سهیننی چاوهروان به ئه ی ههیران.

له ناسوځا نذا

﴿سَتُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمُ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت: ۵۳

هه ټيځه او هه ځای ته ده ستی پراستی

— به شوی یه کم —

شیخ/ ئیستا ئه‌ی حه‌یران به‌چ ئایه‌تیکه‌ی خودا له‌سه‌ر دروستکراوه‌کانه‌ی ده‌ستپېکه‌ین. حه‌یران/ هه‌لێژاردن به‌ده‌ستخۆته‌، گه‌وره‌م و دروستکراوه‌کانه‌ی خودا له‌ ئاسمانه‌کان و له‌سه‌ر ره‌وی، و گه‌لێک له‌وه‌ زۆرتره‌ که‌ ئامار بکړین، ئایا هیچ رینگایه‌ك هه‌یه‌ بۆ باسکردنی هه‌مووی به‌گشتی؟

شیخ/ هه‌لێژاردن بۆ من نی‌یه‌ به‌لام له‌سه‌ر په‌یره‌وو پرۆگرامی قورئانی پیرۆز ده‌رۆین، و ئه‌وه‌ هه‌لده‌بژێرم که‌ خودای زانا و کاربه‌جی هه‌لێژاردوه‌ قورئان هه‌مان ئه‌دا بۆ سه‌ر بھدانیکی سه‌رتاسه‌ری ته‌واو کاتێک ده‌فه‌رمویت: ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ل‌اعراف: ۱۸۵

هم سه‌ر بھدانه‌ سه‌رتاسه‌ری به‌ ته‌واو دابه‌ش ده‌کات کاتێک که‌ ده‌فه‌رمویت: ﴿سُئِرْ بِهِمْ آيَاتُنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ الْحَقَّ﴾ فصلت: ۵۳
ئهو ئایه‌تانه‌ی هه‌لده‌بژێرت سه‌باره‌ت به‌ ئاسۆ و خودی خۆمان و چه‌ند شتیکی تر، که‌ تایه‌مه‌ندیان ده‌کات به‌ناو بردنیا له‌به‌ر ئه‌وه‌ چاکتر وایه‌ بۆ ئێمه‌ هه‌مان دابه‌شکردن و ریزبه‌دی بگه‌ڕینه‌ به‌ر به‌لام هیچ رینگا چاره‌یه‌ کمان نی‌یه‌، وه‌ك وت ئه‌ی حه‌یران، له‌لێکدانه‌وه‌ و شیکردنه‌وه‌ی ئه‌و ووتانه‌ی که‌ سه‌باره‌ت به‌و شتانه‌ی که‌له‌ ئایه‌ته‌ قورئانیه‌ کاندایه‌توون، پێویسته‌ ووتنه‌ کاتمان تایه‌مه‌ند بیت له‌ چوار چۆیه‌ی ئه‌و شتانه‌ی که‌ قورئان ناویان ده‌بات، تاكو بیانکه‌ینه‌ رێباز بۆ سه‌ر بھدانه‌ سه‌رتاسه‌ریه‌ که‌مان هه‌روه‌ك خودای زانا و کاربه‌جی ده‌فه‌رمویت.

حه‌یران/ که‌واته‌ باده‌ست به‌و ئایه‌تانه‌ بکه‌ین که‌ تایه‌مه‌ندن به‌ ئاسۆ کانه‌وه‌

شیخ/ به‌ئێ له‌ ئاسۆ کاندایه‌.

حه‌یران/ له‌ ئاسمانه‌وه‌ ده‌ستپێده‌که‌ین.

شیخ/ بهائی له ئاسمانه وه دهستپیده کهین ئهی... حهیران تاکو ببینین له سه ره رۆشنایی
قورئان و زانست به شی ریکهوت چهنده له م دروستکراوه مهزنا نه دا.

خودای مهزن له کتیبه پیروژه کهیدا دهفه رمویت:

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ

شئٍ﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ﴾ ق: ۶

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الرعد: ۲

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾ الانبیاء: ۳۲

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوتٍ فَارْجِعِ

الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ﴾ الملک: ۳

﴿أَلَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا﴾ النازعات: ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾ فاطر: ۴۱

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱

﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ

حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ

النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ یس: ۳۸-۴۰

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَغْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾ الواقعة: ۷۵-۷۶

وهه ئه ی حهیران با سه رنج بدهین، وه که خودا فه رمانی پیداوین له سه ره رۆشنایی
زانست بو ئه و شتانه ی که له ئاسماندا هیه به بی جیاوازی، باره گای به رزی بی پایه ی
پیداوه له گه له بنمیچی پاریزراوی دوور له قلیش و تهستوری به کی به رزی بی درز و
له سه ره ئه مانه وه ئه و فراوانی و پانتایی به ی که بی به خشراوه خودای دروستکهری ئاسمان
به هه موو دهسته لات و مه زنی خودا وه ندیتی خۆیه وه دهفه رمویت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

پېچراوه کانی دهستی راستی

له ههمان باره گادا چهنده ها ته ستيړه ههيه كه نه ژميړو نه امار ده كرين و جيگه يان شاياني نهويه كه سويندي پي بخوريت و هك چون خودا سويندي مەزيان پي ده خوا. سه بارهت به چي... له پانتايي ئاسمان باست بو بكم، ئه ي حميران؟ نهو پانتايي به ي كه ئيستا زانست پي گه يشتوو ههچ كاتيگ به خه يالي ههچ كه سينكا نه هاتوو لهو سهرده مه ي كه قورئاني پيروزي تيا دابه زيوو. تو ده زانيت كه روناكي له چركه به كدا ۱۸۶ ههزار ميله واته (۳۰۰ ههزار كلم) ده بريت واته له ده قيقه به كدا (۱۱ مليون و ۱۶۰ ههزار) ميل ده بريت و به ساليگ له سالاني ئيمه (۶ مليون مليون) ميل ده بريت يا خود نزيكه ي (۶ ههزار مليار) ميل ده بريت.

ثم ماوه دورو دريژه له زار اوه ي زانست په روه راندا به سالي روناكي ناو ده بريت تا كو به هويه و ره زري دوور يه كاني ئاسماني پنده بريت، گهر پيمان ووترا ته ستيړه يه ك ساه رووناكيه ك ليئمانه وه دوره واته به ماناي نهويه كه (۶ مليون مليون ميل) ليئمانه وه دوره.

مانگ كه نزيك ترين هه ساره ي ئاسماني به له گزي زهوي رووناكي به كه ي له ۲ چركه كه متر پيمانده گات، چونكه دور يي به كه ي له زهوي به وه ۲۴۰ ههزار ميله. به لام خور رووناكيه كه ي له ماوه ي ۸ ده قيقه دا پيمانده گات چونكه دور يه كه ي له زهوي به وه نزيكه ي (۹۳) مليون ميله، ئايا ته زانيت ئه ي حميران نزيك ترين ته ستيړه ليئمانه وه دواي خور چهند ليئمانه وه دوره؟

حميران/ ديتمه وه يادم له قوتابخانه دا فير بووم كه رووناكي خور دواي _ (۸) ده قيقه پيمانده گات و به يرم نايهت كه چيمان پيوتراوه ده راره ي مانگ و ته ستيړه. شينخ/ نزيك ترين ته ستيړه بو زهوي نزيكه ي چوار سالي روناكي دوره. واته: دوور يي به كه ي نزيكه ي ۲۳ مليون مليون ميله. حميران/ ئه مه شتيكي سامناك و زوره

شينخ/ ئه مه شتيكي ههچ له چاو (هه لوي به رزه فر) (النسر الطائر).

كه له دواي نه مه وه ديت و دوور يي به كه ي ليئمانه وه ۱۴ سالي روناكي به وهك (هه لوي وه ستاو) (النسر الواقع) كه ئه ميش ۳۰ سالي روناكي ليئمانه وه دوره و (ماسيگري رمدار) (السماك الراح) كه ۵۰ سالي روناكي ليئمانه وه دوره واته نزيكه ي ۲۹۴ مليون مليون ميله.

حميران، به راستي شتيكي كه مبوله چاو نه ماندا.

شىنخ/ ھەر وھە ئەمەش شىنكى ھىچە و لەدواى ئەمانەوہ ئەستىرەى و ھە ھە ھە ھە ھەزار سالى روناكى لىمانەوہ دوورە و لەدواى ئەم كۆمەلە ھەسارەنى ئىمەوہ بۇ شايى سەدىم دىت، و يە كىك لەوانە سەدىمى (ئافرەتى زىجىدار) (المرأة المسلسة) كە ملىون سالى روناكى لىمانەوہ دوورە، و لەپشت ئەمانەشەوہ سەدىمى تر ھە ھە ھە ھە ھە بۇ چوونى زاناياں رۆر دوورە لىمانەوہ و ئايا ئەمە دادت ئەدات بۇ تىگەشتان ئەى ھەيران؟!

ماناى ئەم ھەموو دووبارە كۆرەنەوہ، كە دروستكەرى مەزن كە سەبارەت بە پانى و ھەرىنى ئاسمان دەفەر مۆيت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذريات: ٤٧

ھەيران/ پاك و بىگەردى ھەر بۇ خوداى دروستكەرو مەزن... چەند پاكو بىگەردە. شىنخ/ ئەمە سەبارەت بە پانتايى ئاسمانەوہ بەلام دەربارەى ژمارە ئەستىرەكان چىت بو باسكەم... ؟ لەكو ئىدا ژمىرەى ئەستىرەكانيان بە ھەزارەھا دادەنا و لەپاشدا بەملىو بەھا ناويان دەرد تاگەيشتە (٢ملىار) و ئەمىرۆ تەھا لە مەجەرەى خۇمان كە تىيادا دەژين ژمارەى ئەستىرەكان بە ٣٠ مىليار رىژە دەكرىت.

ھەيران/ ٣٠ مىليار تەنھا لەمەجەرەكەى خۇماندا؟

شىنخ/ بەلى ٣٠ مىليار لەمەجەرەكەماندا كەبە (رىنى كاكيشان) (درب التبان) ناو دەبرىت، و لاى فەرنسىيەكان بە (رىنى شىرى ناو دەبرىت) (الدرب اللبنية) و ئەم مەجەرەبە كە كۆمەلەى خۇرى ئىمە كەوتۆتە لايە كىوہ كە لەدواى ئەم مەجەرەبەوہ (سەدىم) دىت كە (ئافرەتى زىجىدار) يە كىكە لەتىكرابى ئەو سەدىمانە، بەلكو... جىھانى سەدىمەكان كە تاكو... ئىستا بەھۆى ئامىرى وىنە گرئەوہ (٥٥) ھەزار سەدىم وىنە گىراوہ لەپاشدا و توويانە گەر ئەم ئامىرانە پىشكەتوو ترو زياتر وور دەكارىي تيا بووايە، لەمىونىت سەدىم رياترمان دەبىنى..

ھەيران چەند سامناكە، پاك و بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزنە.

شىنخ سەبارەت بە ھىگەى ئەستىرەكانەوہ چىت بۇ باسكەم ئەى ھەيران؟ زاناياں و دەيس كە ئەم ئەستىرانە جىگەى تايبەتى خۇيان ھە ھە ھە ھە ھە جىگۆر كنى دەكەن و سەدە گۆرىن لەسەر ئەوہ لايان و ابوو كە چەسپاون لە جىنگاكانى حۆياندا وەبە (چەسپاوەكان) ناويان دەبرد، كە خۇرى ئىمە يە كىكە لەوان، كە چەسپاويش سى، وەك چوون سەدەمەدارا ناياں بەدەرباخست، بەلكو ھەموويان بەگشتى دەخولینەوہ و دىس و دەچس و ھەريە كەيان سەسورى قەرارگای حۆياندا سەدوو ھاتوو چووى

• پیچراوه کانی دهستی راستی

حیاواردان، که ههریه که بیان ده چینه ناو تهوی تریان ههروهك دوو له شكري ههنگ تیکه لاو بووبن وایه، بهلام تهه هاتوو چویه ههمیشهو بهردهوامه له جینگه و مه داره کانی حویاندا که به حینگور کئی ده کهن و نه ده گورین، بهریزه ی تایبته بؤ ههریه کیکیان به دریاپی تهه چهرخه تهه سیستمه سهه سورینه ره. جینگه ی سویندی مه زنی خودایه.

حهیران/ ههروهه خوریش له هاتوو چؤدایه له گهلیاندا.

شیخ/ چؤن نا... که خؤر تهستیره له تیکرای تهستیره کانی تهه مه جهره ریه و ههروهك تهوان هاتوو چؤ ده کات و ههروهه کؤمه لیک له ههساره کان بهدوای خؤیدا رده کبشیت، و زهوش یه کیکه لهو کؤمه لیه.

حهیران/ خودا دهروت لیبکاتهوه وهك دهروت لهمن کسردهوه، و زانسته و ده ریخستوه که تهستیره کان جینگور و چهسپاون، و ههروهه خوریش چهسپاوه، و من موحاده لهی ماموستاکام ده کرد له مانای فهرمووده ی خودا ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ یس: ۳۸

ههروهه فهرمووده ی ﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ یس: ۴۰.

شیخ/ ههموو تهو باسانه ی که کردمان تهی حهیران، کهواراستی یه کانی زانسته بههیچ جوربته راستی یه کانی ناین دوورناکهونهوه، تهستیره کان ههموو بهتیکرای ده حوینسهوه و هاتوو چؤ ده کهن و خوریش له گهلیاندا ده خولیتهوه و هاتوو چؤ ده کات و نه کویدا وایان رانیوه کهله (۲۶) رۆژدا یه کجار رۆژ بهدهوری خؤیدا ده خولیتهوه، بهلام لایان وایوو که (چهسپاوه) نه جینگور کئی ده کا و نه ده جولئی، و تهپرؤ بهچه شنیك بویان بهدهر کهوتوو کههیچ گومانیکئی تیانی یه، کهوار ههموو هاتوو چؤ ده کهن کؤمه لهی خؤر له ئاسماندا هاتوو چؤ ده کات وهك چؤن ههموو تهستیره کانی مه جهره کهمان ده جولین، و تهوانه ی لهدوای تهمایشهوه دین ههموو بهگشتی هاتوو چویه کی سهه سورینه ره ده کهن لهواو جیتقهرار گه ی خویاندا، ههروهك قورئان ده فهرمونت ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ

لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ یس: ۳۸

تههوی جینگه ی تهستیره کههوه رانسته بهدهریخستوه که ههریه که بیان قهرار گه ی بهستی خویان سو دانراوه، و جیتقهرار گه ی چهسپاویان ههیه که تههوی روناکی و بهدهریسهوه راره، له جهرخیکئی رور کؤندا له سهه شهش قهرار گه وهستا بوون و تهسبهه ره دۆر بههدهیه ... گه یشتنه ۲۰ قهرار گه، و له یاشدا گه یشتنه ۲۱

قەرار گە، و ئەوێی کە جینی سەر سوپماندە لەم قەرار گانەدا بە شێوەیەکی بەرزوو نزمی جوولە دەکەن بە گوێرە ژمارە ئێستێرە کان لە هەندێ کاتدا و هەندێ کاتی تر بە گوێرە روناکیان بەرێژەکی سەیر بە پێی زۆر بوونی ژمارە ئێستێرە کان یەک لە دوا یەک جیقەرار گەش زیاد دەبێت، بەم شێوەیە ژمارە ئێستێرە کانی جیقەرار گە یە کەم ۱۴ ئێستێرە بوو و لە پاشدا بەرەو زیاد بوون چوو تا... گەیشته قەرار گە (۲۰) کە ژمارە ئێستێرە کان تیایدا بوو بە (۷۶) ملیۆن ئێستێرە.

لە جیقەرار گە (۲۱) دا دەگاتە ۲ ملیار ئێستێرە و توانایی روناکی شتیکی سەیرە کە لەو جیقەرار گانەدا بەردەوامی لە جیقەرار گە یە کەمەو بەرەو زیاد بوون دەچێت و هەر کاتیەک ژمارە ئێستێرە کانی قەرار گە یەک زیاد دەکات، بەلام دوا یەک جیقەرار گە (دەهەم) ی بە پێچەوانەو توانای روناکی بەرەو کەمبوون دەچێت.

هەمان رێژە دووری لە کۆمەڵە خۆردا دەبینن، تۆ دەزانیت کە لە کۆمەڵە خۆردا هەشت هەسارە هەیه روناکی نین و بە دەوری خۆردا دەخولێنەو کە بچو کترینیان (عەتارد) و دوا یەک لە دوا یەک مەریخ و فینوس و زەوی و ئۆرانیوس و نیپتۆن و زو حەل و موشتەری و بلۆتۆ یەک لە دوا یەک دین و (بلۆتۆ) ۳۰ سال دەبێت کە دۆزراو تەو، و هەسارێکی نەشازە لە بچوکی قەوارە دووری لە خۆرەو لە بەر ئەو ناگۆنجیت بیکەینە ھۆیەکی (بەر) بۆ پوچەلکردنەو ئەو رێژە سەر سوپھینەرە کە لە پاشدا بۆت باس دەکەم سەبارەت بە دووری هەسارە کان لە خۆرەو ئەمە دەربارە قەبارە کانیان، بەلام دووریان لە خۆرەو هەسارە کان بەم پۆلێنە دین، نزیکترینیان (عەتارد) کە رێژە مام ناوەندییە دوورییە کە لە خۆرەو (۳۶ ملیۆن میل، لە پاشدا (فینۆس) کە رێژە مام ناوەندییە دوورییە کە ۷۶ ملیۆن و زەوی مام ناوەندییە دوورییە کە ۹۳ ملیۆن (مەریخ) دوورییە کە ۱۴۲ ملیۆن میل و موشتەری دوورییە کە مام ناوەندییە ۴۸۴ ملیۆن میل، و زو حەل دوورییە کە ۸۸۷ ملیۆن میل، ئۆرانیوس (۱۷۸۲ ملیۆن میل، و نیپتۆن نیوەندە دوورییە کە لە خۆرەو ۲۷۹۲ ملیۆن میل.

ئەمانە کە ناوم بردن سەبارەت بە دووری قەبارە کانیان تا کۆ بە شتیکت بناسنم کە تۆش دەتوانی لە ساکارترین کتێبە کانی گەردووناسە کاندە بە دەستھێنیت و مەبەستم لە باسکردیان بۆت تا بە دەربەخەم کە دوورییە کانیان بە رێژەکی وادیاری کراوە کە عەقڵ بەرامبەری سەرسام دەبێت و زانیان بە دەربەخەست کە دووری ئەم هەسارانە لە خۆرەو بە رێژەکی دیاریکراو بەردەوامە بە گوێرە ۹ پلە دەروات کە یە کە میان

پنجراوه کانی دهستی راستی

(سفر) ه وه له پاشدا (۸) پلهی تر دیت که له ژماره ی (۳) ه وه دهست پنده کات به شیوه ی توانی دووباره به ره و ژوور دهیتموه : (۳-۶-۱۲-۲۴-۴۸-۹۶-۱۹۲-۳۸۴) گهر ژماره ی (۴) بخړیته سهر هره یه کیک له مانه و ئاکامی کۆ کردنه و هیان له ۹ ملیۆن میل بدریت، ریژه ی دووری ئه وه هه سارانه دهرده چیت که له پله ی ئه م ژمارانه دا هه ن : واته به ریاد کردنی (۴) بۆ هه موو پله کان و پله ی (۹) به بجۆره ی لیدیت (۴-۷-۱۰-۱۶-۲۸-۵۲-۱۰۰-۱۹۶-۳۸۸) گهر ژماره ی ئه م پلانه مان وهر گرت ههره یه که یانمان له (۹) ملیۆن دا دووری هه ساره کاغمان له خۆره وه بۆ دهرده که ویت.

بۆ ئه و نه هه ساره ی (عه تارد) نیوه نده دوریی به که ی له خۆره وه ۳۶ ملیۆن میله ههروه ک باسکرا، و له بهر ئه وه ی پله ی به که مه له دووریدا ژماره که ی (۴) ده کات، گهر ۹۴ ملیۆن بکړیت ئه بنجامه ی لیکدانه که ۳۶ ملیۆن میل ده کات، به م چه شنه ریژه ی دووری هه ساره کان له خۆره وه دیاری ده کړیت له گه ل جیاوازی به کی که مدا.

به لām سه رسام بوون که چۆن ئه م پلانه ی که بۆ ریژه ی دووری دیاریکراون (۹) پله ن له کاتی که دا که و ناسراوه (۸) هه سار بیت دۆزیو یانه ته وه که پله ی (۲۸) هیچ هه ساریکی تیادا نی به لکو له دوای مه ریخه وه که له ژماره ی (۱۶) دایه هه ساری مشتیه ی دیت که خاوه نی ژماره (۵۲) ه، ئایا نه ئنی چی بیت، له بوونی ئه م بۆشایی به دا؟

یان ئه وه تا ئه م ریژه ی به ی که دۆزراوه ته وه به به رده وامی نی به، و یاخود هه ساریک هه به له پله ی (۲۸) دا و نه بینراوه له دوری ۲۵۲ ملیۆن میل له خۆره وه، واته له نیوان (مه ریخ و موشته ریدا) و له شته سه رسورینه ره کانی ئه م گه ردونه عه قل رفینه ره شتیکیان له م بۆشایی به دا دۆزی به وه که بوونی پنیسته، به لām هه ساریکی گه موره نه دۆزرایه وه به لکو هه ساری بچوو کی زۆریان تیاد دۆزی به وه که ده که و نه نیوان مه ریخ و موشته ری و، له و بۆشایی به ی که وایان ده زانی هیچ هه ساریکی تیادا نی به.

ئایا ئه م ریژانه ی که دۆزراوه ته وه سه به ارت به جینگه ی ئه ستیزه کان و جیقه رار که کانیا و جینگه ی هه ساره کان و دووری به کانیا و هه موو له کاریگه ری ریکه وتی کویرانه به ئه ی حهیران؟

حهیران/ زیاتر باسی ئه م شته سه رسورینه رانه م بۆ بکه گه وره م.

شینخ/ له مه زیاتر چیت بۆ باسبکه م، کتیپیک له باره ی گه ردونه وه بخۆینه ره وه، باوه رو ملکه چیت بۆ خودا پتر ده کات، ئه ی حهیران چیت بۆ باسبکه م؟ ئه ته ویت باسی قه باره ی

ئەستىرە كانت بۇ بىكەم ياخود ئەو خۇرانەي كە عەقلى دەپ قىلىن؟ ياخود ئەو روناكيانەي كە رۇشنايى چاۋ دەپ قىلىن؟ ھەرۈەك باسى خۇرى خۇمانت بۇ بىكەم وايە.

ھەيران / كەۋاتە ئەستىرەي ۋە ھاھەيە كەروناكيە كەي رۇشنايى چاۋ زياتر دەپ قىلىن ۋەك لە خۇرى خۇمان

شىخ / روناكى ۋ قەبارەي خۇرى خۇمان چىيە بەرامبەر ئەستىرە گەۋرە كانى تر؟ بە بۇچوۋنى زانايانى رووناكى خۇرى خۇمان (۳) ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن روناكى مۇمە، ئەي ۋتە چۇن دەيىت كە بزانيت روناكى ئەستىرەي ناۋبراۋ بە (شەعرىي يەمانى) كە روناكى يەكەي (۲۶) كەرەت لە روناكى خۇرى خۇمان زياترە.... ۋ لە ئەستىرە دوۋرە كانى تر دا خۇرى واياۋ ھەيە كە رووناكى يەكەي بە (۱۰۰) كەرەت لە رووناكى خۇر زياترە.

ھەيران / چەند سامناكە!!

شىخ / دەر بارەي ئەمە چى دەلىيت كە زانست ئەمرو ئەستىرەي واى دۇزىۋەتەۋە كە رووناكى يەكەي بە (۵۰۰) ھەزار جار لە روناكى خۇرى خۇمان زياترە...؟

ھەيران / لەھەمروى سامناكترە؟

شىخ / سامناكى زۇر سەبارەت بە قەبارەۋ كىشى ئەستىرە گەۋرە كان بلىنى ئەي ھەيران... قەبارەي زەۋى ئىمە لە (مىليۇن مىليۇن كم) زياترە.

خۇر لە قەبارە كەيدا لە زەۋى بە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار گەۋرەترە، چۈنكە ناۋەندە تىرەي زەۋى بىرىتە لە (۱۲۷۵۶) كىلم لە كاتىكدا كە ناۋەندە تىرەي خۇر لە مىليۇنلىك ۋ ۳۹۰ ھەزار) كىلم، بەمەش رىۋەي تىرەي زەۋى بەرامبەر رىۋەي تىرەي خۇر رىۋەي (۱ بۇ ۱۰۹) وايە، ۋ وازانراۋە كە قەبارەي بازىنە رىۋە كەۋىت لە گەل سى جاي تىرە كانىدا بەمەش قەبارەي خۇر (۱۰۹ سى جا) ۋاتە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار لە قەبارەي زەۋى گەۋرەترە.

كىشى زەۋى (۵ ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن) تەنە، بەلام خۇر ناتوانم پىنت بلىم كىشى چەندە، بەلام پىنت رادە گەيەنم كە بارستايى خۇر (Massa) بەماناي بارستايى يەكە لە بارستايى رەۋى گەۋرەترە بە رىۋەي (۳۳۲) ھەزار جار، كەۋاتە كىشى زەۋى لە (۳۳۲) ھەزار بدە، ۋ دواى ئەۋە بزانە كە ئەنجامى لىكدا كەت بۇ دەخوئىرئەۋە.

ئىستا دواى ئەۋەي كە قەبارەۋ تىرەۋ كىشى خۇرت زانى بە گۈرەي زەۋى چەندە، من پىنت دەلىم تىرەي ئەستىرەي ناۋ براۋ بە (شانى دوانە) (متكب جوازە) بە (۴۶۰) جار

دریژتره له تیره ی خور بهمش قهباره کې نژیکه ی (۱۰۰ ملیون جار) له قهباره ی خور
گه وره تر ده بیت.

حهیران، ئای لہم هه موو سامناکی یه!

شینخ/ ته مش دوو باره کم و بې نرخه بهرام بهر به قهباره ی (سهدمی ئافره تی زنجیره دار)
که رانا یان به نمونه ده پهنه وه، تا کو ئه و جیاوازی به گه وره یه که له نیوان قهباره ی
خورد (هیه پست بناسین، پست راده گه یه نن (ته و ورده توزو خاک و خولانه ی که له ناو
تیشکی خور دایه و به کلاو روشنه ی ژووره که دا دپته ژووره وه، ئایا ده زانیت قهباره ی ته و
ورده توزو خاک و خوله چنده گه به راورد بکړیت له گه ل ریژه ی قهباره ی زوید؟ بهم
چه شنه ده بیت قهباره ی کیشی خور سهاره ت به قهباره ی کیشی (سهدمی ئافره تی
زنجیره دار) و ناهه قیان نی به که ته م نمونه به پهنه وه، چونکه بارستای سهدمی ئافره تی
زنجیره دار واته کیشه که ی زیاتر له راده ی بارستای خور نژیکه ی هه زار ملیون جاره،
به لام قهباره که ی ته ی حهیران گهلنک زورتره... و بۆ ته وه ی (سهدمی ئافره تی زنجیره دار)
به گویره ی قهباره ی خور به نژیکه ی هه زار ملیون جار، به لام (ئافره تی زنجیره دار)
به گویره ی قهباره ی خور بزانت، پیوسته راده ی تیره که ی بزانت به گویره ی تیره ی خور
وه که له موو پینش باسکرا که دریژی به که ی ملیوننک و (۳۹۰) هه زار کیلومه تره، ئیستا
ده زانیت دریژی تیره ی سهدمی ئافره تی زنجیره دار چنده، پیوره که ی نژیکه ی (۳) هه زار
سالی روناکی به... به مانای قهباره ی ته م سهدمه ده کات به گویره ی راده قهباره ی خور به
ملیون ملیون ملیون ملیون جار یاخود هه زار ملیار ملیار کهره ت..

حهیران/ ئای لہم هه موو سامناکی یه... پاک و بیگمردی هه بۆ خودای مه زنه.. چون
ته م قهباره و کیشه زورانه لہم بۆ شایه به و ئاسته یه کسانانه را گیرا ون؟

شینخ/ قورئانی پیروز وه لامی ده داته وه و ده فمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ
بَغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الرعد: ۲

ده فمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ
أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ فاطر: ۴۱

به لام زانست ده لیت ته و وه ستانه به هزی هیزی را کیشانه وه یه، که زانا یان
کار یگه ره که یان بیینه وه و ناماری قوناغه کایشیان کردوه، و بهر جهسته ی روته خته کانیان

کردوه، به لām نه چوونه ته ناو قولای به کانیه وه و یاساو سیستمه کانی شاره زا بوون به لām تا ئیستا نهیئی ئەم هیزه یان نه زانیوه.

سویند بیټ به خودا، راسته و وتوو یانه/ هیزی راکیشان راسته و یاسا کانی زانراوه و پیوراو و دروست و پتهوو و ورده، ئایا ده گونجیټ ئەی حمیران ئەم یاسا و وردو پتهوه له گاریگه ری ریکه وتی کویرانه بیټ.... ؟

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ خودایان نه ناسی به گویره ی راستی راده ی خوی و زهوی هه مووی له چنگی دایه دوا روژ، ئاسمانه کانیش پیچراونه ته وه له لای راستی، چهند پاک و بینگه ردو به رزه، و دوره له وانیه هاوه لی بو داده نین. ﴿الزمر: ۶۷﴾

دایکی کوماوہ مان

— به ششی دووہم —

شىنخ/ ئىستانىيەمىر بايىنىنە سەر باسى زەوى، و لەسەر رۇشنائى قورئان و زانست لە رووى پىكهاتن و دروستکردنيەو بەدەريىخەين كە چەندە نيشانە كانى سىستم و بريارو پىنچراو وورده كاريى و كاربەجىنى و بەخشندەيى لە خۇگرتوو و لە پاشدا، پىرسىن تا چ. رادەيەك بەشى رىكەوتى كۆيرانى چەوتى تىادا بەدى دەكەين لە پىكهاى ئەم دروستى كراو سەر سۆرەينەرە مەزەدا.

خوداى گەورە دەفەر مويىت :-

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالنَّوَلَّ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ﴾ ابراهيم: ۳۲

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ الزخرف: ۱۰
﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تُمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ الانبياء: ۳۱

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى﴾ طه: ۵۳
﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَغَايَةَ﴾

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹
﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ هق: ۷
﴿وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الذريات: ۴۸- ۴۹

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ رِضًا كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ
وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً قُرَاتًا﴾ المرسلات ۲۵-۲۷

﴿أَأَنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ
الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ النمل: ۶۱
﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيًّا أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبياء: ۳۰

﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادَةً وَهِيَ ثَمَرٌ مَرَّةٍ السَّحَابِ﴾ النمل: ۸۸

﴿إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ الجاثية: ۳

چهندها نایه تی تر که ناوی ینکھانی زهوی تیدایه و به جزریک دروستی کردوه که
ژیان گوجاو بیت تیاید، وهره نهی حهیران! هروهک خودای گهوره ینمان دهفرمویت و
ههروها له سه رۆشنایی زانستیش بزاین چۆن و بۆچی زهوی تهنها ههسارینکه
که ره خساوه بۆ گونجاندنی زیان تییدا و تایبه تمه ند کراوه له چری و هیزی راکیشان و
جونه و ئاوو ههوا؟! و چهندهها هۆکاری تری زیان، نایا ئهم ههموو شته له کاریگهری
رینکوته یاخود له کاریگهری مه بهست و بایه خدان و سیستم و برپاره؟

ئیمه له بهرام بهر حهوت ههساری گهروکی گهورهی ترداین، که تیایاندا ههیه له
زهوی نزیکتره بۆ خۆ یاخود دوورتره و ههروهها تیایاندا ههیه گهوره تره له زهوی، و یان
به پینچه وانوه بچو کتره، و ههیا نه خیراتره له خولانه وهی به دهوری خۆر و به دهوری
خۆیدا له زهوی، و یان به پینچه وانوه و ههموویان به گشتی به گویرهی ئهو رادانه
تهقدیرانهی ساخیانی کردۆته وه، که من واده زانم که زانست بهمه له دا نه چوو ههموو
ههساره کان یه کینکه لهم دوانه، یا له ئاسمانه وه که وتوو نهته وه، وهک قورئان دهفرمویت و
یاخود له خۆر جیابوو نهته وه وهک زانست دهلیت.

ههردوو کیان یهک مانا ده به خشن، که واته بۆچی تهنها زهوی ئیمه له ناو ئهو ههموو
ههسارانهی تردا شیاهه بۆ زیان؟

بۆ ئموونه (عه تارد) ههروهک زهوی به دهوری خۆی و خۆردا دهخولیته وه،
خولاندنه وه که ی به دهوری خۆیدا به (۸۸) رۆژ تهواو دهییت، و به ههمان ماوه به دهوری
خۆردا دهخولیته وه واته ههروهک (خولاندنه وهی مانگ له گهال زهویدا) هه میسه

روۋىيە كى (عەتارد لە خۆرە، ھەر لەبەر ئەۋەشە نىۋەى زەمھەرىرە و نىۋە كەى تىرىشى ھەتۋە.

چېرىيە كەى نىۋەى چېرى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ھىزى راكىشانى كەمە، و ھەروەھا ھەۋاشى تىادا نىيە لەبەر ئەۋە شىۋى ژيانى تىدانىيە.

زۈھرە كە ووتراۋە ماۋەى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇيدا بەرادەى ماۋەى خولاندنەۋەىيە تى بەدەۋرى خۇردا كە (۲۲۵) رۇژ دەخايە نىت، كە ئەمىش ھەمىشە ھەروەك مانگ روۋىيە كى بەرەو خۆرە كە گەرمایىيە كەى (۹۰ پلە) و روۋە كەى تىرى بە بەردەۋامى (۲۰ پلە) لە ژىر سەردايە و ئەمىش بى ئاۋ و ھەۋايە بەلكو ھەلمىكى چېرى تىدايە زۆر بە ئاشكرا بەدەردە كەۋىت كە شىۋى ژيان نىيە. و سەبارەت بەمەرىخ ھەندى لە لىكۆلەرەۋان ئەندىشەيان و ابو كە زىندەۋەرى تىادا دەژى و ھەروەك زەۋى لە ماۋەى (۲۴) كاتزمىردا بەدەۋرى خۇيدا دەخولیتەۋە، بەلام خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا (۱۸۷) رۇژ دەخايە نىت- و دورى لە خۆرەۋە (۱۴۲) مىلئون مىلە- و گەرمایىيە كەى لە رۇژدا چەند پلەيەك لەسەر و سەرەۋە، بەلام لە شەۋدا پلەى گەرما دەچىتە (۷۰ پلە) ژىر سەر.

روۋتەختى ووشكايى و دەريايى تىادا نىيە، و لە راستىشدا ۋاى بۇ ئەچن كە ئاۋى تىادا نەبى، و ھەۋا كەشى لە گازىك پىنكەتۋە كە چېرتە لە گازى ئۆكسىجىن و ھىزى راكىشانى سىيە كى ھىزى راكىشانى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ناگۇنجىت بۇ ھىشتەۋەى ئۆكسىجىن لە ھەۋا كەيدا، لەبەر ئەم ھۇكارانە ھەرگىز، ژيان تىادا شىۋا نىيە، و ئەمە راۋ بۇ چوۋنى لىكۆلەرەۋە كانن لە زانايان، و مشتەرى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا بە (۱۲) سال تەۋا دەبىت و لە ھەموو (۱۰) كاتزمىرىكدا كە رەتىك بەدەۋرى خۇيدا دەخولیتەۋە، و دورىيە كەى لە خۆر (۴۸۴) مىلئون مىلە و پلەى گەرما تىادا (۱۳۰ پلە) ژىر سەر..... و چېرىيە كەى چۈرىيە زەۋىيە زانايان ۋاى بۇ دەچن كە برىتېيىت لە تۈپىكى گازى و ماددە تۈپنەرەۋە كان، ھەروەھا ئەمىش زۆر ئاشكرايە كە ژيان ناگۇنجىت تىادا.

(زۈھەل) خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا لە ماۋەى (۲۹) سال و نىۋدا تەۋا دەبىت، و خولانەۋەى بەدەۋرى خۇيدا (۱۰) كاتزمىر دەخايە نىت، و دورى لە خۆرەۋە (۸۸۷) مىلئون مىلە (۹/۱) ى گەرماى خۆر كە دەگات بەزەۋى بەزۈھلىش دەگات و

چېرىيە كەي كەمترە لە چوارىيە كى چېرى زەوى و بۆ زانايان بەدەر كەوتوو كە ماددەى رووبەرە كەى شلەيمو دەجولتە هەروەها زۆر ئاشكرایە كە شياوى ژيان نىيە.

(ئۆرانوس و نېپتۇن و پلۇتۆ) ھۆكار زۆرە بۆ نە گونجاندنى ژيان تىياندان، بەتايەبتى (ئۆرانوس) كە خولاندنەوەى بەدەورى خۆردا (٤٨) سال و (٧) رۆژ دەخايەنیت، و لەماوەى (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەو، و دورى لە خۆرەو (١٧٨٢) ملیۆن میلە، و خولاندنەوەى نېپتۇن بەدەورى خۆردا نزیکەى (١٦٩) سال دەخايەنیت و لە (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەو، و دورى لە خۆرەو (٢٧٩٢) ملیۆن میلە، و پلۇتۆ، خولاندنەوەى بەدەورى خۆردا (٢٤٧) سال دەخايەنیت و دورى كەى (٣٦٧٠) ملیۆن میلە.... رات چىيە ئەى حەيران... سەبارەت بە ژيان لە ھەسارىكى گەرۆكدا كە زستان تىايدا ٤٢ يان ٤٨ يان ١٢٣ سال بیت و ھەروەها ھاوینی بەھەمان شێو، و رۆژ (٥) كاتزمیر بخايەنیت و شەویشى (٥) كاتزمیر بخايەنیت؟

ئەو زەوىيەى كە خودا پىنى بەخشىوين چەندەها نیشانەى ئاشكرای زۆر لە بەلگەكانى تىادايە، و ئەىخاتەوە يادمان كە ئەم دروستكردنەى زۆر لە بەلگەكانى مەبەست و كارەجىيى و سیستى لە خۆگرتوو و تەنها ھەسارىكە كە خودا گونجاندنى بۆ ژيان. لە بەرئەو دورى لە خۆرەو مام ناوەندییەو ھەروەها ئەو گەرماییەى كە پیمان دەگات مام ناوەندییە، و چېرىيە كەى لە ھەموو ھەسارەكانى تر زیاترە تەنانت لە خۆرىش، و ھىزى راكیشانى مام ناوەندییە، و خولاندنەوەى رۆژانەى دووبارە مام ناوەندییە و گونجاو بۆ رودانى رۆژوو شەو كە مام ناوەندىن و شياون بۆ كۆشش و ھوانەو، و خولاندنەوەى سالانەى شياو و گونجاو بۆ روودانى وەرزەكان كە شياو بۆ سەوز بوونى كشتوكال و پىنگەشتىيان، و بەئاو و ھەواى شياو جیادە كرىنەو.

ئايا كۆ بوونەوەى ئەم ھەموو ھۆكارە شياوانەى ژيان لە كارىگەرى رىكەوتن ئەى حەيران؟

حەيران/پاكى و بىگەردى بۆ دروستكەرى مەزن.... بەلام شىخى گەورەم ئاماژەى بۆ ھەوت سىفەت كرد كەواى لە زەوى كردو شياوى ژيان بیت، و قورئان تەنها دانایی لە دروستكردنى زەوى و گونجاندنى بۆ ژيان بەگشتى باسەكات. ئاماژەى نزىكى و پلەى گەرمى و چېرى و ھىزى راكیشان و ھەردوو خولاندنەوە كەى ناكات.

شیخ/ ئەو سیفاتانەى که بۆم باسکردى ئەى حەيران، ئەوانە بە گشتى سیفاتى سەرکى بوون، و لەمەو دوا باسى ئەو شارواوەت بۆ دەکەم که لە پەشت ئەم سیفات و تايپە ئەندەنەو دین، و سەبارەت بە حەوت سیفاتە که قورئان بە جۆرێک باسی کردووە که زانایان لەناو رۆکە کەى تێگەن، و نەزائیش لەروو کەشە کەى تێگەت، و نزیکى و پەلە گەرمى مام ناوەندى بە کەى بە شیوەیە کى ناراستەو خۆ ئاماژەى بۆ کراوە، بەوێى که رەوى شیاوى ژيان و کشتوکالە.

چەرى و هیزى راکێشان بە ئاشکرا ئاماژەیان بۆ کراوە بەفەرموودەى خودا ﴿اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ غافر: ۶۴، گەر هیزى راکێشان نەبوايە، نە ئێمەو نە هیچ شتێک هەر گیز نەمان دەتوانى سەقامگیر بین لە سەر رووى ئەم زەمینە. خولاندنەوێ رۆژانەى بە ئاشکرا ئاماژەى بۆ کراوە بەناوبردنى (شەوو رۆژ) و هەر وەها دەفەر مویت:-

﴿وَوَسَّرَى الْجِبَالَ تَحْسِثُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ النمل: ۸۸

(تێپەر بوونى کێوێ کان وەک تێپەر بوونى هەورە کان) و بەناوبردنى سیپەر و ئاوابوونى خۆر، و خولاندنەوێ سالانەى بە ئاشکرا ئاماژەى بۆ کراوە بەناوبردنى باران، ئایا دەتەوێت خودای زانا و کاربەجى بەووردی لێکدانەوێ یاساکانى هیزى راکێشان و چەرى و خولاندنەوێ سالانەو شیوەى جێقەرار گە و لار بوونەوێ زەوى شیتان و شیکار بکات، لەسەر دەمێکدا مەرۆف هیچ زانیاریە کى لەم بوارانەدا نەبوو و ئاخاوتن لە گەل گەلێکدا که خاوەنى هیچ جۆرە زانستێک نەبوون تا.... دەرکى ماناکانى بکەن.

ئەو ئاماژەى که باسى خولاندنەوێ رۆژانەى تێدايە که بەهۆیانەوێ شەوو رۆژ دروست دەبێت ئایەتى قورئانى زۆر لەسەر هاتوو، بەتایبەتى ئەم ئایەتانەى خواوە.

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاختلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ آل عمران: ۱۹۰

﴿إِنَّ فِي إِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ يونس/ ۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ لقمان: ۲۹

﴿يَكُونُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُونُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ﴾ الزمر: ٥

﴿يُغْشِي اللَّيْلُ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾ لاعراف: ٥٤

﴿وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ المؤمنون: ٨٠

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ

وَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ٣٧

﴿وَأَرَى الْجِبَالَ جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ

شَيْءٍ﴾ النمل: ٨٨

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ

دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا

وَجَعَلَ النَّهَارَ لَكُمْ شُورًا﴾ الفرقان: ٤٥-٤٧

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا

يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ١-٤

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يُؤْمِنُونَ﴾ النمل: ٨٦

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا

فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَصْلَانَاهُ

تَفْصِيلًا﴾ الاسراء: ١٢

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ

شُكُورًا﴾ الفرقان: ٦٢

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَسْمَعُونَ﴾ يونس: ٦٧

و چه نندها نایه تی تر که خودا تیایدا به خشنده بی بؤ به نده کانی خوی به ده رختسروه
به ناو بردنی شهو و روژو گوزر انیان و هره نهی حمیران با... سه رنجیک بدیهن وهک خودا

دایکی کۆماوه مان

دههه مونت و له سههه روژنایی زانست بزانين له دروستکردنی شهوو روژدا چ سیستم و دانایی به کێ تێدایه، و به شێ رێکهوت لهم دروستکردنه دا چهنده؟
تۆ دهزانیت ئه ی ههیران، قهباره ی زهوی ملیۆنیک و (۳۰۰) ههزار جار له خۆر بچوو کتیه، و بارستایی به کێ، واته کێشه کێ له خۆر به نزیکه ی (۳۳۲) ههزار جار کهمتره.

له هه موو هه ساره کان ته نانه ت خۆریش چهرتره چونکه چهری (خۆر) چواریه کێ چهری زهوی به، و قورسایی جزایه تی هه موو جهسته که له خۆردا سوکتره له قورسایی جزایه تی هه مان جهسته کاتیک که له سههه زهوی به، و دووری به کێ له خۆره وه (۹۳) ملیۆن میله وه خولاندنه وه ی روژانه ی له (۲۴) کاتزمیردا روودهات و خولاندنه وه ی سالانه به دهووری خۆردا له (۳۶۵) روژو چاره که روژیکێ ته و او ده ییت.

شێوه ی جێقهه راره گێ به دهووری خۆردا هیلکه ی به، خیرایی خولاندنه وه کێ به دهووری خۆیدا (۱۰۰۰) میله له کاتزمیریکدا و خیرایی خولاندنه وه کێ به دهووری خۆردا، (۱۸) میله له چهر که یه کدا، واته به رێژه ی (۶۵) ههزار میل له کاتزمیریکدا، وه ستانی له جێقهه راره گێ به گۆشه (۲۳) پله) لاره یته وه، زانست ده لیت گهر قهباره ی خۆر گه وره تر بوایه له م قهباره یه ی ئیستای یاخوود بچوو کتر بوایه یان بارستایی و چهری به کێ کهمتر بوایه یان زۆرتر بوایه، ئه و کاته مانای ژیان ده گۆرا و تیکده چوو، چونکه قهباره کێ گونجاوه له گهل خیرایی و خولاندنه وه که یدا و قورسایی به کێ ده گونجیت له گهل هیزی راکیشانیدا.

گهر قهباره کێ زیاد که می بکردایه (خیرایی و ماوه) ده گۆرا، گهر هیزی راکیشانی که م ییت ئه و ئۆکسیجینی تیادا نه ئه ما، و ئه گهر خولاندنه وه ی روژانه ی نه بوایه شه و روژ به هه میشه ی و به چه سپاوی نه ده بوون.

• گهر خیرایی خولاندنه وه ی به دهووری خۆیدا له (۱۰۰) میل له کاتزمیریکدا زیاتریان کهمتر بوایه، وه که له هه موو هه ساره کانی تر دا هه یه، بۆ ئه و نه گهر (۱۰۰) میل زیاد بکات، درێژی روژ ده بووه (۱۲۰) کاتزمیر، ئه و کاته هه موو کشتو کالمان به گری ئاگر ده سوتا و له زه مه ره ریری ساردی شه و دا ده یبه ست، به مه ماوه ی کارکردن له روژدا و هه وانه وه و نوستن له شه و دا تیکده چوو، به لام ئه م خیرایی به چه سپاوی نه گۆره، له هه زاران ملیۆن ساله وه یه که چهر که گۆرانی به سه ردا نه هاتوه، و گهر هیزی راکیشان نه بوایه که ئیبه ی به زهوی به وه به ستوته وه له سههه زهوی خۆمان و مالمان پرش و

بلاۋدەبوۋىنەۋە و دەفېرىن و گەر ئەم ھاۋىيە كېۋونە سەر سۈرپىنەرە نىۋان ھىزى راكىشان .
(كەبەھۇيەۋە بەزەۋىيەۋە بەندىن) و ھىزى دوۋرى لە بىنكەۋە (كە دوۋرمان دەخاتەۋە لە
رووتەختە كە) نەبوۋايە ئەۋا خۇمان و مالمان دەفېرىن بەرەۋ ھەردوۋ جەمسەرە كانى زەۋى
دەرۋشتىن .

ئايا ئەم ھەموۋ دروستكاراۋە مەزنانە و وورده كارىيە سەر سۈرپىنەرە پىئوراۋە
ووردانە... لە كارىگەرە رىكەۋتن؟.

ھەيران: پاكى و بىگەردى بۇ خوداى مەزن .

شىخ: گەر سەرنج بەدەين لەۋ ئايەتانەى كە ناۋى (خېرپونەۋە و چوۋنى شەۋ بۇ ناۋ
رۇژ و بەيىچەۋانەۋە و چوۋنى رۇژ بۇ ناۋ شەۋ، و داۋاكارى ھەريە كەيان بۇ ئەۋەى تىراى
بە بەردەۋامى، و تىپەر بوۋنى كىۋە كان ۋەك تىپەر بوۋنى ھەۋر) بە ئاشكرا پىش (۱۴)
سەددە بە رونكردنەۋەى دەتېنى، ھىلگەى زەۋى و جوۋلەى رۇژانەى كەبەھۇى
ھەردوۋ كىانەۋە شەۋو رۇژ پىنكىدنىت و جىاۋاز دەبن، چونكە خېرپونەۋەى بەبى
ھىلگەىي زەۋى و جوۋلەى رۇژانەى ماناى نايت و ھىچ ئاشكرا نايت.
گەر ئىمە ۋائەندىشەى بگەين كە زەۋى راخراۋ رووتەختە و خۇر تىايدا ھەلدنىت و
ئاۋادەيت، ۋەك ھەمان راى زانايانى پىشوو .

چونكە فەرموۋەى خوداى بەرز ﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي
اللَّيْلِ﴾ الحج: ۶۱، ﴿يُغْشِي اللَّيْلُ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَبِطًا﴾ الأعراف: ۵۴

لەمەدا ھەموۋ ماناكانى يەك بەدۋايە كى تىادا بەدەردە كەۋىت و خېرپونەۋەى
ھەريە كەيان بەدۋاى ئەۋى تردا لەيەك ساتدا روودەدن، ھەركاتىك شەۋ خۇى پىچايەۋە
بەناۋ رۇژدا لەلايە كى زەۋى بەھەمان چەشن رۇژىش بەناۋ شەۋدا خۇى دەپىچىتەۋە
لەبەشە كەى تىرى زەۋى، و ئەم مانايە ناگوئىجىت لەگەل ئەندىشە كىردنى زەۋى كە
راخراۋ رووتەخت بىت، چونكە گەر خۇر لەيەك سات و بەيەك كەپەت ھەلھاتايە
رووناكىيە كەى ھەموۋ زەۋى دەگرتەۋە، و بەھەمان شىۋە ئاۋا بوۋنە كەى ھەموۋ زەۋى
بەيەك جار تارىك دەكرد، و سەبارەت بە فەرموۋەى خودا ﴿وَهِيَ تَمْزُ مَرَّ السَّحَابِ﴾
تىپەر بوۋنى كىۋە كان ۋەك تىپەر بوۋنى ھەۋر ﴿السَّمَل: ۸۸﴾، ئەمەش دەقىكى ئاشكرايە .
سەبارەت بە خولاندنەۋەى زەۋى بەدەۋرى خۇيدا سەرنج بەدە ئەى ھەيران .

ھەيران/ گەرەم، زىاترم پى بەخشە، زىاتر .

دايىكى كۆماقەمەن

شىنخ/بەلام خولى سالانەى سەرسورھىنەر كەۋەرزە جىياۋزە كان، بەھۆيەۋە پەيدا دەھىت، و لاي ژىرو زانايان ئامازەى بۇ كراۋە.... بەدوۋىارە بوۋنەۋى ناۋبەردى باران لە زۆر لە ئايەتە كانى قورئان، كە لەدوایدا باسيان دە كەين، و گەر ئەم خولى سالانەى نەبوايە، ۋەرزو باران و ژيان نەدەبوو.

ۋەرە لەسەر روشنايى زانستەۋە سەرنج بەدەين چ سىستىم و پۆلىنىك ھەيە لەدوای ئەم بارانەۋە، سەبارەت بە شىۋە خولاندنەۋە و شىۋازى زەۋى... تاكو بزانين بەشى رىكەوت چەندە لە دروستكردى ئەم سىستىم و پىنكھاتانەدا؟

زانست دەلەت خىرايى زەۋى لەخولاندنەۋە كەى بەدەۋى خۇيدا كە (۱۸) مىلە لە چركەيە كدا، گەر لە سالىنكدا چركەيەك زىادو كەم بكات بۇ (۱۰) سال ئەم سىستىمە. تىنكەچوۋ، چونكە خولاندنەۋەى پاش مليۆنەھا سال يان زۆر درىژ دەبوۋ يان كورت دەبوۋ، بەمەبەش سىستىمى چوار ۋەرزە كە تىنكەچوۋ بەتىكچوۋنى ئەۋ رىژە درىژ بوۋنەۋەيەى كە بۇ دائراۋە بەمەش سىستىمى بارانى سەرسورھىنەر تىنكەچوۋ.

گەر ئەۋ گەردونەى كە زەۋى بەھۆيەۋە بەدەۋى خۇردا دەسورپتەۋە درىژتر ۋەيان كورتەر بوايە، ۋەك چۆن لە ھەسارە كانى تردا ھەيە ئەۋ كاتە تىنكچوۋ لەۋەرزو باراندا روۋىدەدا.

گەر شىۋەى ئەم گەردونە كە زەۋى بەھۆيەۋە دەخولپتەۋە بەدەۋى خۇردا ھىلكەيى نەبوايە، سىستىمى ھەر چوار ۋەرزە كە تىنكەچوۋ و گەر زەۋى ئەم لاربوۋنەۋەيەى تيا نەبوايە ۋاتە شىۋازى زەۋى لەجىقەرار گە كەى بە گۆشەى (۲۳ پلە) لارنەبوايەۋە، سىستىمى ھەر چوار ۋەرزە كە تىنكەچوۋ كەبەسەر زەۋىدا دەگويزرىتەۋە، و بەمەش ناۋەراستى زەۋى دەشت و بىابانى دەبوۋ و بەھۆى ھەمىشە ھاۋىنە و دەسوتا، و باكورو باشوورى زەۋى دەچوۋنە ژىر سەھۆل بەندان و بەفرەۋە.

گەر پلەى ئەم لاربوۋنەۋەى زىاتار بوايە لەۋەى كە ئىستا تىايەتى، ھەردوۋ باكورو باشور ھاۋىەك دەبوۋ ۋەك ھەردوۋ جەمسەرە كە، يان لەشەۋىكى دورو درىژو زستان درىژ ياخود رۇژىكى درىژو ھاۋىن درىژ دەبوۋ.

پلەى خواربوۋنەۋە، پلەى پىۋىستى بىرپاردەرە بۇ ئەم سىستىمەى سەرسورھىنەرە. كۆبوۋنەۋەى ئەم ھەموو ھۆكارانە بەگشتى لە خىرايىيەۋە بۇ پانتايى و بۇ ماۋە و شىۋەى رەۋى و شىۋەى جىقەرار گە كان و خواربوۋنەۋە و چەندەھا شتى تر كەلەمەۋ پىش باسكران چوار ۋەرزو ھەردوۋ ھاۋىەكبوۋن و بەھەلمبوۋنى ئاۋەكانى دەرياكان

رووى ئەنەدا كەباكان ئاۋە بەھەلمبۈۋە كان بەھۇى تۈزۈ خۇلەۋە ھەلىيان دە گىرىۋ
 بلاۋيان دە كاتەۋە، و بەرەۋ جىڭگاي سارد دە يانبات تاكو چىريان زىياد بىكات، بەمەش دلتۈپە
 باران پەيدا دە يىت و ھەۋرە تىرىشقە كان بەدەنگ دىن و بروسكەش تروسكايى ئەدا، لە
 كۈتايدا باران دە بارىت كە زەۋى زىندوۋ دە كاتەۋە پاش مردنى.... ئايا ئەم ھەموو سىستىم
 و رىزبەندى و بىرارانە لە كارىگەرى رىكەۋتن ئەى ھەيران؟
 ھەيران/ پاكى و بىنگەردى بۇ خوداى مەزن... بەراستى داىكى زەۋىمان چەماۋە و
 لارە، پاكى بۇ ئەۋ خوداىەى كە چەمانۋىەۋە تاكو بەسۈز يىت بۇمان.... و بىنگەردى بۇ
 ئەۋ خوداىە كە بۇمانى چەمانۋەۋە.... تاكو ئىمەۋ زىندەۋەران پىارىت.

برای محدودکنان

به شش سی ایم

شیخ/ نهی هم مانگه، برای بچوو کمان، جوان و رازاوه دتپیننه وهتا نیستا لینی
نریکده بینمه وه بهجوریکه خهریکه پیندا ده کهوین ودهه ستمانکرد به بیزار کردن و موشهک
باران کردنی....

بابزانین نهی حهیران مروفی تارهزوومه ند بو زانینی هه موو شتیک چی ده باره ی نهی
مانگه ده زانینی له نهینی و جیاوازی قوناغ و شیوه کانی جیقهارارگه و راده
دیاریکراوه کانی و تاوا بوون و ههلهاتنی؟
قورئانی پیروز سه بارهت به مانگ دهه فرمویت.

﴿أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ
الشَّمْسَ سِرَاجًا﴾ نوح: ۱۶

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱
﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ
وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ۳۷

﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الرعد: ۲
﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَالِّينِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ ابراهیم: ۳۳
﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاها، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا
يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ۱-۴

﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ﴾ الأنعام: ۹۶

﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ الرحمن: ۵

﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ بېس: ۳۹
 ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ
 وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ بېس: ۵

ئەمە ھەندى لەفەر موودە كانى قورئانى پيرۆز سەبارەت بە مانگ و زانايان ھاتن
 ئامارە کراو ھە كانى نهيى بە کانيان بەدەر خست، و بۆيان دەر کەوت، ئەم مانگە لەخودى
 خويىدا ھەسار يکى روناك نى بە بەلکو روناكى لەرونا کيدانەو ھى خۆر و ەردە گریت کەلە
 خودى خويىدا رۆشنە و مانگيش دووبارە ئەم روناكى بە لەلای خوى دەداتەو بەزەو ھى،
 ھەك قورئان دەفەر مويت، بەم شيو ھە زانرا کەمانگ تايبە ئەمەندە بەزەو ھى کە بەدر يۆايى
 لەگەلیدا و ھەر ھەك زەوى دەخولیتەو ھە خۆر ئاواو ھە بۆ خۆر ھەلات، و بەھەمان شيو ھە
 دوو خولانەو ھى ھەبە خولاندنەو ھەبە بەدەورى خويىدا لەبەك سالداتەو ھە دەبيت واتە
 لەبەك سالدات (۳۶۵) خول بەدەورى خويىدا دەسوریتەو ھە ..

بەلام خولى مانگ بەدەورى خوى و زەويىدا بەك (مانگى قەمەرى) دەخايەنيت، واتە
 لەماو ھەبە کە بەدەورى زەويىدا دەسوریتەو ھە بەك کەپەت بەدەورى خويىدا دەخولیتەو ھە،
 و ھەميشە بە بەردەوامى بەك روى بەرەو دايكى زەويى بە ھەر گيز پشتى تيناكات
 زانايان بۆيان بەدەر کەوت کەبەك كەلەدرو ستکراو ھە قەشەنگە كانى داھينەرى دانا ئەو ھەبە
 کەمانگ لەخولە مانگانە کەيدا ھەموو رۆژنيك (۱۳ پلە) دەبريت و (۴۹) چرکە دوا
 دەکەويت لە خۆر ھەلات تاكو ... بەشە رونا کراو ھە کەبە شيو ھى پلە بە پلە و قۇناغ بە
 قۇناغ بۆمان بەدەر بخت، بە کەم جار مانگى بەك شەو ھە واتە (ھيلا) و بەرە بەرە ...
 تا دەبيتە مانگى (۱۴) واتە (بەدر) و پاشان دەگەريتەو ھە بۆ پەلى بە کەمى دار خورما،
 تاكو ... وون بيت و پاش (۲۹) رۆژ و ھەشت سەعات بە شيو ھى ھيلايىكى نوئى
 دەر بکەويتەو ھە بەمەش ژمارە ھى سالت و ژميە ھى پيدە زانين.

ھەر ھە زانايان کەمانگ لەھەموو ھەسارە كانى تر نزيکترە بۆ زەوى و تەنھا نزيکە ھى
 (۲۴۰) ھەزار ميلە دوور بە کەبە، و بارستايى بە کەبە شيو ھە ۸۰ بەشى بارستايى
 زەوى.

ھەر ھە زانايان بەدەر کەوت کەھەسارە كانى تريش مانگى خويان ھەبە کە تياياندا
 ھەبە زۆر بچوو کە و تيرە کەبە چەند ميلیکە، و تياياندا ھەبە زۆر گەورە ھەبە کە تيرە کەبە
 (۳۲۰۰) ميلە، و تياياندا ھەبە زۆر خيبرايە کە خولە کەبە بەدەورى ھەسارە کەيدا بە (۶)

برای بچوو گمان

کاتژ میژ تەواو دەبێت و تایبەتدا هەبێ زۆر هیواشە کە خۆلە کە ی لە ماوەی دوو سالددا تەواو دەبێت.

بۆیان بەدەر کەوت کە جگە لە مانگی زەوی هیچ مانگیکی تر نییە کە خۆلە کە ی بە ک مانگ دەخایەنێت، خودای گەورەو بەخشندە سالیکی زەوی بە گوێرە ی چوار وەررە کە کردۆتە (١٢) مانگ پاش ئەم هەموو نەینیانە نەیان زانی کە قورئان ئاماژە ی بۆ کردووە بۆیان بەدەر کەوت ئەم هەموو سیستم و بریارانە بەدوور نین لە کار بە جیایی و بەخشندەیی خودا لەبەر ئەوە، وتیان: - گەر خولی مانگ بەدەوری خۆی و زەویدا لە یەک کاتدا نەبوا، و گەر هەموو رۆژێک ١٣ پلە ی لە خۆلە کە ی نەبرایە و بەرەو خۆر هەلات (٤٩) چر کە دوانە کەوتایە هەر گێژ لە جێقەرار گە جیاوازیە کانییدا هاتوو چۆی نەدە کرد تاکو رووێ گۆراوە کانی ببینن، و کاتیەک کە لە مانگیکدا خۆلە کە ی تەواو دە کات، و خۆ ئامادە دە کات بۆ مانگیکی نوێی تر تا.... بەهۆیە وە ژمارە ی مانگ و سال و ژمیڕە فیرین.

گەر ماوە ی نێوان مانگ و زەوی زیاتر یان کەمتر بوایە لەوە ی کە هەبێتی یاخود قەبارە ی گەورە تر یان بچوو کتر بوایە، و یاخود خۆلە کە ی درێژتر یان کورت تر بوایە، ئەم سیستمە تێکدە چوو تەنانت لەوانە یە مانگ هەمووی نەمایە، چونکە گەر زەوی زیاتر نزیک بووایە ئەوا هیژی راکێشانی زەوی بۆ مانگ زیاد ی دە کرد بەمەش هەلچوونی ئاوی دەریاکان رال و زۆر دار دەبوو و هەموو وشکایی دە گرتە وە، و گەر زیاتر نزیک بووایە رەوی رابە کێشا بۆلای خۆی بە جۆرێک کە بەسەریدا بکەوتایە، و گەر دوو یایی یە کە ی لە زەوی یە وە زیاتر بووایە بەمەش هەلچوونی و داچوونی دەریا زۆر کەم دەبوو بەهۆی کەمی هیژی راکێشانی زەوی بۆ مانگ و گەر دوو رتر بووایە لە زەوی یە وە ئەوا هەساریکی تر بەلای خۆیدا مانگی رادە کێشا و ئێمەشی ببێش دە کرد لە بەخشندەیی مانگ وە گەر قەبارە کە ی لەمە گەورە تر بوایە هیژی راکێشانی زیاتر دەبوو و گەر قەبارە کە ی بچوو کتر بوایە هیژی راکێشانی کەمتر دەبوو، و گەر خولاندنە وە یە کێ وە ک خولاندنە وە ی مانگی هەسارە کانی تری هەبوایە، کە زۆر زۆر خیران و لە چەند کاتژ میژیکدا تەواو دەبێت و یاخود زۆر زۆر هیواشن کە چەندە ها سال دەخایەنن و ئەم سیستمە تێکدە چوو کە خودا بۆی کردوینە تە ژمیڕە بەمەش مانگی قەمەری هەفتە یەک دەبوو یان دوو سال دەبوو ئایا ئەم هەموو سیستم و بریارانە ی کە خودا تایبە ئەند ی کردووە نەمانگە وە لە جوولە ژمیڕا وە کانی خولە بـرـیارا وە کانی و جێقەرار گە

ديارىكراۋە كانى، و رىژەي رامكراۋە كانى و رووناكىيە ۋەرگىراۋە كانى. ۋ قۇناغە چاۋەرۋانكراۋە كانى ھەموو لە كارىگەرى رىكەۋتى كۆيرانەيە ئەي ھەيران... ؟
 ھەيران/ بىنگەردى بۇ دروستكەرى مەزن، سۆيىند بىي بەخودا ئەم ھەموو شتانه بە رىكەۋت كۆنابنەۋە، بەلام مەن ۋالەقسە كانى شىخ تىنگەيشتووم كە نزيكە گالتەي بەر زانايانە بىت كە ھول ۋ كۆشى گەيشتە سەر مانگ دە كەن.
 شىخ/ چۆن ئەمەت زانى؟

چۆن ئەندىشە دە كەيت كەمەن گالتەم بەزانست و زانايان بىت لە كاتىكدا ئامازەي بوۋنى خودات بەھۇي ۋوتە كانى زانست و زانايانەۋە بۇ دە كەم؟ ۋ گەر گالتەم بىيان بىت، تەنھا بەوانەيە كە زۆر زانستە كەيان ھەليانده خەلە تىننى ۋەلايان ۋايە ناردنى مووشەك بۇ سەرمانگ ياخوود ناردنى مۇفنىك بۇ گەردوون، جۆرىكە لەھاۋەشى كردنى خودا لەمەزنىتى ۋ دەستپۇردانى بارە گا كەي.... جگە لەزانايان ۋ گەر ئەوانە ژىرو عاقتىبوۋنايە دەر كيان دە كرد كەمەزنىتى ۋ لىنھاتووي تەنھا بۇ ئەو خودايەيە كە مۇفنى دروستكردوۋە بەجوانترىن شىۋە ۋ بەروناكى عەقلى رىنگاى راستى نىشانداۋە.

دروستكەرى ئەو مانگەيە كە ئىۋە خۇتانى بۇ ئامادە دە كەن بۇ چوۋنە ناۋى، ۋ بۇ بىنگەيشتى ھىۋاۋ ئاۋاتى لەسەر بىنھات دەننن، ۋ ھەر كاتىك خوداى بىنگەرد بىيەۋىت كەرت ۋ بلاۋەي پىندە كات ۋ لەگەل ئەستىزە كاندا ۋوردو خاشيان دە كات، بەمەش دىباردەي ناھىلىت، ئەو كاتە ئەم مۇفە نرە ۋ رىژەي دانراۋە كەي خۇي دە زانى.

تنبیہی مہ زن

بہشی چوارہم

شىخ / ئەم ئىنيقى (ئامىرى دۆلەت كەرى ئاۋ) مەزنە ئەى ھەيران كە خوداى
 ھەرز كەرۋە چەسپاندۇتى و دايانۋە و ھەرزىكر دۆتەۋە لەنيوان ئاسمان و زمويدا، ھەرياكاني
 لەناويدا پروتەخت كرد، و ئاگرە كاني داگىرساند لەزىريدا و ھەلمە كاني بلاۋ كردهۋە، و
 ھەورە كاني قورس و بارگاۋى كرد و پېرەۋە كاني ئاسانكرد، كېۋە كاني بۇ قەرارگە كرد
 و تىياندان روبارى ھەلقولاندۋە بەھۇيانەۋە جىقەدارگە كاني نوي كردهۋە، ئايا... كنى
 بېراردەرى ئەم نەنيانەيە؟

لەكاتى باسكردنى خولانەۋەى سالانەى زەۋى باسى بارانم بۇ كريدت و ھەندى .
 لەنەنيە كانىم بەدەر خست، ئىستا گويىستى قورشان بە بزانه چى دەفەر مويىت سەبارەت
 بە كرداری باران كە بەھزى ئەم ئىنيقى مەزنەۋە پروودەدات.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَلَأَنَّهُم أَنْزَلْنَاهُ مِنْ الْمَزْنِ أَمْ نَحْنُ
 الْمُنْزِلُونَ﴾ الواقعة: ۶۸-۶۹

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
 الشُّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ
 الْأَنْهَارَ﴾ ابراهيم: ۳۲

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِثُ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ
 كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ الروم/ ۴۸

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِثُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ
 مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْتُشْوَرُ﴾ فاطر: ۹

﴿وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ النحل: ۶۵

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ الأنعام: ۹۹
 ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الأعراف: ۵۷

﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا لِنُخْشِيَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا، وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾ الفرقان: ۴۸-۵۰

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا﴾ ق: ۹
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُغْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا، وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا﴾ النبا: ۱۴-۱۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ غافر: ۲۷
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ﴾ الزمر: ۲۱
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ النور: ۴۳

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ الْأَنْعَامُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُنْصَرُونَ﴾ السجدة: ۲۷

بیریکره وه همی حیران لعم ثایه تانهو وهو ثایه تانهی که تیهر بوون و له سر پوشتایی زانست سه ریجکی قولیده له کرداری بارینی باران، و اراها تووین که زور به سادهی ده بیسین و به لایدا تیهر ده بین بیه وهی بزاین ج سیستم و بریاریکی سه سر پوهینه ری له خو گرتووه.

ئېنىقلىق مەزەن

ئايى جىنى سەرسورپىمان نىيە ئەم ئېنىقە دۆلۈپنەرە ئاسمانىيە مەزەنە كەخوادرۇستىكىردو رىنكىخست، و بەھۇى ئەم سىستمانەى كەباسمانكردن، و بەھۇى نېھنى ياساكانى گەرماو بەھەلمبۇونى چىرى و تۈاندنەھۇى ھەموو بەگشتى و ايان لە كىردارى باران بارىنكردوھ كە رۇشتىنكى ئاسايى و كاتى دىيارىكراوى ھەيىت لەزنجىزە گۇرپانىكا، كە ھەمىشە نوئى دەيىتە، كە ھەندىكىيان ئاودەرى ھەندىكى تىريانن و ھەندىكىيان ئاۋ لەھەندىكى تىريان وەرەگىرن، ھەموو سالتىك ئەم كىردارە دووبارە دەيىتەھ، بەيى ھىچ دواكەوتن و باشگەزبۇونەھۇىك لەپەيمانە كەى و بەيى كەم و زىاد لە دۆلۈپىك، راسپاردە كەى خۇى دەداتەھ.

ھەرگىز ئەم بارانە سەرسورپىنەرە گەرەھىيە بەو شىۋەيە پىنك و دىرپىكراۋ نەدەبۇو گەر ئەم ھۇكارانەى تىندا كۆنەبۇوايە لەغۇونەى جوولە و جىقەرارگە و دانان و لارىبۇونەھ. پانى و بەرىنى رۈوتەختى دەرپاكان و پلەى گەرماى و خۇر و بەھەلمبۇون و چىرى و تۈاندنەھ و كۆبۇونەھ و ئارەزۈومەندىتى و بارگاۋىكردن و باۋ بروسكە. ئايى باۋەر ئەكرىت ئەى ھەيران كۆبۇونەھى ئەم ھەموو ھۇكارە و سىستىم و ياسايانە بەتىكرىۋى بەيەكجار لە كارىگەرى رىنكەوتى كۆترانە بن؟ ھەيران/ پەنا بەخو... ھاۋار بۇ ئەم كەسانەى كەخۇ بەزل دەزانن..

شىخ/ ئەم دەرپا سەرسورپىنەرە ئەى ھەيران كەھەندى لە بەشەكانى ئېنىق پىنكەھىنن، چۇن چۇنى باسى نېھنىيەكانىت بۇ بىكەم؟ كە خودا بەيادمان دەھىنئەھە بەناۋىردىيان لەچەندەھا ئايەتى قورئانىدا تاكو بەئاگاين لەتوانا مەزەنە بەخشندەكانى، قورئانى پىرۇز دەفەرەمۆت:

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ الجاثية: ١٢

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلُكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّه كَانَ بِكُمْ

رَحِيمًا﴾ الاسراء: ٦٦

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلُكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَبْتَغِ اللَّهَ لِقَامًا﴾ ٣١

﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَلَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ﴾ يس: ٤١

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ﴾ الشورى: ٣٢

﴿وَالْفُلْكَ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ﴾ البقرة: ۱۶۴
 ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَبٌ فُرَاتٍ سَائِعٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أَجَاجٌ وَمِنْ كُلٍ
 تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ تَلْتَفِتُوا مِنْ
 فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ هطاطر: ۱۲

هم نایه تانه ئه‌ی حه‌یران زیاتر به‌خشنده‌یی و کار به‌جی‌یی له‌خو گرتووه:
 له‌وانه کار به‌جی‌یی دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خویدا و له‌سەر ئهو شیوازه‌ی که
 هه‌یه‌تی. و کار به‌جی‌یی به‌وه‌ی که سویره له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئاوی ده‌ریاچه و روباره‌کانی
 سارگار کردوه، و به‌خشنده‌یی پرکردنیان به‌ماسی که باشترین خواردنه‌یه‌ی بۆ مرؤف،
 به‌لکو به‌گه‌وره‌ترین و ده‌وله‌مه‌ترین عه‌مباری خواردن داده‌نریت که به‌دریژای چه‌رخ
 ده‌مینێته‌وه و دانایی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌گریت و به‌خشنده‌یی هه‌لگرتنی مرؤف
 له‌لایه‌ن ئهو گه‌میانوه بۆ به‌ده‌سته‌نانی رق و رۆزی له‌ریگای بازرگانیه‌وه.

حه‌یران/ له‌به‌خشنده‌یی دروستکردنی ماسی تیگه‌یشتم، و هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی
 رۆشتنی خه‌لك له‌ده‌ریاكاندا بۆ بازرگانی به‌لام له‌دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خویدا
 تینه‌گه‌یشتووم هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌گریت.

شیخ/ به‌ئێ دروستکردنی ده‌ریا خۆی له‌خویدا و به‌و شیوازه‌ی که هه‌یه‌تی ده‌گه‌رێته‌وه
 بۆ گه‌ره‌ترین و مه‌زنترین دانایی و به‌خشنده‌یی گه‌ر ئهم رۆتخه‌ مه‌زنه‌ی ئاو نه‌بوايه که‌سی
 به‌شی زه‌وی گرتۆته‌وه و جیا که‌ره‌وه‌ی کیشوهره‌ کانه‌ له‌یه‌ کتر، به‌م شیوه‌یه‌ کرداری
 به‌هه‌لمبوون رۆوی نه‌ئهدا و هه‌روه‌ها کرداری خولی بارانیش نه‌ده‌بوو، که‌بۆته‌ پایه‌کانی
 ژیان له‌سەر رۆوی زه‌وی گه‌ر ئاوی ده‌ریا شیرین بوايه ئه‌وا زۆر زوو بۆ گه‌ن ده‌بوو
 تیکه‌چه‌وه ده‌بووه‌ هۆی نه‌مانی هه‌موو ئهو زینده‌وه‌رانه‌ی که‌له‌ خۆی گرتۆوه، به‌هۆی
 زۆر له‌وشته‌ پيسانه‌ی که‌ له‌و شکانیه‌وه ده‌رژێته‌ ناوی گه‌ر ئهم ده‌ریایانه‌ له‌لایه‌کی دا‌بر‌ا‌وی
 ره‌وی بوونایه‌و به‌و شیوه‌یه‌ جیا که‌ره‌وه‌ی کیشوهره‌ کان نه‌بوونایه‌، به‌ئاسانی کرداری
 به‌هه‌لمبوون و به‌رزبوونه‌وه، و گه‌رانه‌وه‌یان جارێکی تر بۆ ناو ده‌ریاکان به‌هۆی
 رۆوباره‌ کانه‌وه‌ تیکه‌چه‌وه، به‌مه‌ش و وشکایی ده‌بووه‌ زه‌لکا‌و بۆ ئاوی رۆوباره‌ کان،
 سه‌رنجیده ئه‌ی حه‌یران.

به‌لام ناوبردنی گه‌می و رۆشتنی له‌ ده‌ریاكاندا به‌ به‌خشنده‌یی خودا، قورئان به‌مه
 ده‌یه‌ویت ئاماژه‌ی شارراوه‌ی دانایی و نه‌هینی ئهو یاسا سه‌رسوڕه‌یه‌ره‌ بکات که‌به‌ (یاسای

ئىنبىقى مەزەن

ئەشەمىد) باسراۋە كەلەسەر بىنەماي ئەم ياسايە گەمى دروستبۈۋە و ماسى مەلەدە كات ئايا ئەم ياسا بىر ياردەرە پىنور ۋە وورۇدە كارىيە، كەۋالە ھەممۇ جەستەيەك دە كات كەنۇقى ئاۋ بىت ھەر لەخوار ۋە تا سەر ۋەى بە پالنىكى شاقولې كىشى ئاۋە كە يە كسان دە بىت بەقە بارەى جەستە كە، كە كىشى جەستە كە زۆر تىر بوۋ لە كىشى ئاۋە كە ئەۋا نۇقى ژىر ئاۋە كە دە بىت، و گەر كىشى جەستە كە كەمتر بوۋ ئەۋا جەستە كە سەر ئاۋ دە گەۋىت، ئەم ياسايە كە بە ھۆى نەينى يە كەۋە ماسى يە كان مەلەدە كەن، و مەرۇف دەتوانىت پاپۇر ھىندەى كىۋ دروستىكات لە كىشۈ قە بارەۋ بەۋزى و فراۋانىدا، و گەر ھەز بىكات لە ئاسن دروستىدە كات و لەناۋىدا چى بوۋىت لە بارستايى ھەلەدە گرەت... بىتوانىت بەم ھەمۇ كىش و بارەۋە دوور بىت لەنقوم بوۋن.

ئايا ئەم ياسايەش يە كىكە لە كارىگەرە كانى رىكەۋت؟ ئەى ھەيران..

ھەيران/ بە راستى ئىمە بى ئاگابوۋىن لەنەينى گەمى و ھەلگرتى لەدەريادا و بە ئامازە كەردنى ئەم ياسايە بۇيان.

شىخ/ بىجۆرە دە بىنىت ئەى ھەيران خۇداى بىنگەرد، داھىنەر و دروستكەرى سىستەمە كانە، و بە ھۆى تۈر ۋە كار بە جىئى خۇى و اى لەم سىستەمانە كەردۈۋە كەبەيەك بگەن، و سەپاندنى ھەندىكىان بەسەر ھەندىكى تىر ياندا و ياخۇد ھەندىكى تىر يان پىشتىۋانى ھەندىكى تىر يان دە كات، لەبەر دە ۋام بون ۋ زۆنىشتى ئامىرى ئەم گەردۈۋنە مەزە ئاۋى كەردۈتە بىنەماي ژىيانى رۈۋە كۈ ئازەل، و بارانى خۇل كەردۈتە ھۇ كارىك بۇ ئاۋدانى زەۋى لە كاتە پىۋىستىيە كانىدا، ھەمىشە دەرياي كەردۈتە سەرچاۋەى باران، و بە ھەلمىۋون و چىرىنى كەردۈتە دوو ھۇ كار بۇ دروستىۋون و بەرز بوۋنەۋە و گەراندىنەۋەيان، و دەرياي لەخۇدى خۇيدا كەردۈتە عەمبارى خوار دەمەنى و رىنگاى بازار گانى و بە ھەلگىرى گەمى و كەشتى كەدەرۋات بۇ سوۋدەمەندى خەلك لەسەر ياسايەك كە ئاۋ و ھەۋا پابەندىتى، بە بى ھىچ جىۋاۋارى يەك پاپۇرى مەزى قورس ھەلدە گرەت ۋەك چۆن بە ھەلمىۋە سو كە كان ھەلدە گرەت، دە گونىت ئەى ھەيران كۆۋۈنەۋەى ئەم ھەمۋە ھۇ كار و سىستى پەيۋەستدارانە بەيە كىزەۋە لە كارىگەرى رىكەۋت بى ئەى ھەيران؟

ھەيران/ سۈيىد بىت بەخۇدا ئەمە شىكى مەحالە ئەى گەۋرەم.

شىخ/ ئەى، ئەم كىۋانەى كەقۇر ئان لەچەند ئايەتلىكدا ئامازەيان بۇ دە كات، ئايا بەشى رىكەۋت چەندە لە پىكەھان و ۋەستاندن و بەرز كەردنەۋە ئەستۈرىي و لەتكردن و قولاي يە كانى؟

قورئانی پیروز ده فەر مویت:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا﴾ النحل: ۸۱

﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا﴾ الرعد: ۳

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا﴾ المرسلات/ ۲۵-۲۷

﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ الانبياء: ۳۱

﴿وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونًا﴾ الحجر: ۱۹

ئەمە هەندى لە فەر موودە کانی قورئانە سەبارەت بە کێو و شاخەکان، بەراستی ئاماژەى ئەو دە کات لە شیوەى سنگ و پینچکەدا بن کە چۆن پینچکە و لانکە کانی پێو بەندە، و بوونەتە ئەو پشنگرو بەر بەستى باو و جینگەى سەر کێو کانی لە بەرزاییە کانیاندا و پالیوهرى ئاو و زو کانی قەدە کانیان، و لە شانە کانیان و قولاییە کانیان و ئەشکەوتە کانیان عەمبارن بۆ ئاو، و لە خواری و هەیان و قەرەغە کاندە سەر چاو و پروبارن، بەلام زانست دەلیت: گەر کێو کانی نە بوونایە کانی و سەر چاو کانی هەمیشە بەردەوام نە دەبوون، و ئەو پروبارانەى کە زەویە کانیان ئاودەدەن بە درزای پۆزە کانی سالی نە دەبوون لە کۆتایدا بەپاک و بێگەردى دەپۆزێنە ئاو دەریاکان، گەر زەوی هەمووی لە شیوەى پینچکەى نزمدا بووایە یاخود پروتەخت و پراخراو ئەوا بەفرو باران و ساردو سۆلى بە ئاسانى دەبارینە سەرى و پەرش و بلاودەبوونەو، و یان لە بەشیکى قولایی زەویدا کۆدەبوونەو ئەو کاتە رینگە نە دەبوو بۆ پەیدا بوونی سەر چاو و پروبارە کان تاكو بپزانایەتە ئاو دەریاکانەو، بەلکو بەو ستاوى و نەجوولایى دەمانەو،

سیستەمى ئاودانى زەوی و کردارى باران لە بنەمادە تیکەچوو گەر ئەم کێوانە نە بوونایە.

حەیران / سویندیی بەخودا هەر گیز نە دەهات بەخەیاڵمدا کەوا شاخ و کێو ئەو هەموو سودانەى هەبێت.

شىنخ / منىش، سەرم سەورما بوو لەمنەتکردنى خودای پاك و بىنگەرد بەسەر بەندەكانىدا سەبارەت بەناوبردنى كىنۆەكان، و قورئانى پىرۆز بۆى بەردەرخستىم، ھەر كەناوى كىنۆەكان دەبات لەگەلىاندا ناوى پروبارو ئاوو پوھ كەدەبات.

دەركم كرد گەر دروستکردنى ئەو كىنۆە بەرزانە نەبوايە، سىستىمى ئاودان تىكەدەچوو بەوھى كە بوونەتە رووتەختىك بۆ باران، و جىگەو پالتىوھى بەفرە كە بەشىنەبى دەتوینەوھ و بوونەتە عەمبارە گەورەو بەرز بۆ ئاوەرۆكان، و سەرچاوەى پوبارن كەلىيانەوھ دىنەخوارى بۆ سەرزەوى، ھەرۆك چۆن زانستىش بەدەرخستووھ و دەلىت كەردارى ئاوەدانى زەوى و گەپانەوھى باراناوھكان بۆ دەرياكان تىكەدەچوو، بەلكو كەردارى باران لەبنەمادا تىكەدەچوو، ئايا... ئەم ھەموو پىكخستىن و سىستەمە لەكارىگەرى پىكەوتى كۆزىرانەبە ئەى ھەيران؟

ھەيران / چەند پاك و بىنگەردە خواى پەروەردگار.

شىنخ / ئىستا وازبەينە لەو ھەموو پىكخستەنە سەر سوپەينەھى كە كەردارە بارانيان ئاسانكردووھ، و لە خۆت پىرسە ئەى ھەيران، سەبارەت بەو ئاوەى كە قورئان دەفەرموئە: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا﴾ (الانبيا: ۳۰)، و زانست دەلىت: ئاو سەرچاوەى ژيانە بۆ ھەموو زىندەوھرىكى سەرزەوى ئايا بەشى پىكەوت چەندە لە پىكەنەنى دوو پەگەزە كەى كەبۆتە سەرچاوەى ژيان؟

ئەم ئاوەى كە سەرچاوەى ژيانە، وەك زانست دەلىت پىكەتووھ لە (ئۆكسجىن و ھايدروجىن) بەلام ئەم دوو پەگەزە لە پەلەى گەرمای زۆردا يەك ناكەون وەك چۆن لەپەلەى گەرمای نزمدا يەك ناكەون.

كەواتە چۆن (پىكەوت) يۆ ئەم زەوىيە و بۆ ھەسارەكانى تر، رىنەكەوت كەوا پەلەى گەرمای گونجاو برەخسىنىت بۆ يەكگرتنى ئەم دوو پەگەزە و دروستبوونى ئەو ئاوەى كە سەرچاوەى ژيانە. لەوانەبە بلىيت بەرىكەوت ئەم يەكگرتە پەيدا بوو، بەلام بۆتى بەردەردەخەم لەكاتى باسكردنى پەگەزەكاندا، كەوا يەكگرتنيان تەنھا لەسەر بنەماى ياساى خولەى چەسپاو پەيدا بووھ كە يەككە لەسىستەمەكانى ئەوھە كە ژمارەى ئەلەكترۆنى گەردىلەكانى نايىت لە (۸) ئەلكترۆن زياتر يىت، و ھىچ كاتىك ئەم پەگەرانە لەگەل رەگەزىكى تردا يەك ناگرن تا... ژمارەى ئەلكترۆنەكانى يەكسان

نەبىت بەژمارەى بەتالى بارگەى پەگەزى بەرامبەر ئايا ئەم ياسايە لەكارى رىكەوتە؟ و
لەكارىگەرى رىكەوتە كەپەگەزى ئۆكسجىن بتوانىت پەگەزى هايدروچىن بۆلاى
خۆى رابكىشىت و يەك بگرن، بەمەش ئەم ئاوە دروستبەن كە سەرچاوەى ژيانى ھەموو
زىندەوهرىكى زەوىيە!!؟

دِیاری در اوسِ

به شِسی پنجم

شینخ/ ئەم ھەوایە کە بە ھۆیە و زیندوین و دەژین لە گەل ھەموو زیندەوەرەکانی سەر رەوی لە ئازەل و پروەك ئایا بەشی رێکەوت چەندە لە پێکھێنانی ئەم ھەوایە و دەستەبەر کردن و ئاسانکردنی بۆ ژیان، لە کارگە کەدا کە وەستانی نی، وەتا کۆتایی ژیان بەخشنەبەیی یە کە ی بەردەوامە.

حەیران/ ئەی شینخی گەر ھەم باسی ئینبیقی مەزنت بۆ کردم (کارگە ئاوی سەر سورھینەر، بەلام نەم زانیوە کە ھەواش کارگە ھەبە، بەلکو ئەوە دەزانم کە ھەوا شتیکەو بوونی ھەبە چوار دەوری زەوی گرتوو... کەواتە مانای چی یە کە (کارگە) ھەبە نە لە جوولە دەوەستیت و نە سوودمەندی یە کە ی کۆتایی دیت...؟

شینخ/ ئەی حەیران دەزانیت کە ئۆ کسجین لە رێژە (۲۱) لە ھەوادا ھەبە وە نایترۆجین بە رێژە (۷۸)، و ھەندێ لە گازەکانی تر و ئۆ کسجین گازینکی سوکەو بەخیرا بەرز دەبێتەو و بلاو دەبێتەو لە توانایدا بەرزبێتەو و لە لایەن زەوییەو ھەلبەرزیت کەواتە بۆچی تەنھا لە سەر ئەم ھەسارە ی ئێمە دەمبێتەو لە سەر ھەسارەکانی تر نامبێتەو؟ و بۆچی کە بە رێژە (۲۱) لە ھەوادا بێ زیادو کەم، بمبێتەو کە ئەمە رێژە ھەبە کە ی پێوێستە بۆ ژیا نی ھەموو زیندەوەرێک، گەر رێژە کە ی زیاتر بووایە ئەوا ھەموو کشتو کال و درەخت و باخمان دەسووتان بە کەمترین گەر لە ھەوادا، و گەر رێژە کە ی کەمتر بووایە ئەوا ھەموو زیندەوەر دەخنکا، ئایا دیاریکردنی ئەم رێژە لە کاریگەری رێکەوتی کوێرانە یە ئەی حەیران؟

بەلام کارگە ی ھەوا نەینی دروستکردن و رێکخستنی زۆر وردتر و مەزنترە، و دانایی لەبەر ھەمە کەیدا گەلیک سەر و ھینەرتر و دارپژراوتر.

چونکە چەستەمان ھەمیشە پێوێستی بەدروستیوونی وزە ی بەردەوام ھەبە، و بێگومان وزەش پێوێستی بەسووتەمەنی ھەبە، و سووتەمەنیش بریتیە لەو ئۆ کسجینە ی کە بە ھۆی ھەردوو سیە کاغانەو ھەلیدەمژین بەمەیش خواردنە کەمان دەسووتین، بەلام رێژە ی

ئۆكسجىن لەھەوادا، ديارىكراوہ لەبەر ئەوہ و اچاوہ پروان دەكریت، كەدواى چەرخیكى زۆر كۆتايى پىڤىت، چونكە ئەو ئۆكسجىنەى كە ھەلئىدەمژىن بەھۆى سوتاندنەوہ لەگەل ئەو كاربۆنەى كە لە خواردنە كاغماندا ھەيە يە كدە گرن.

دووہم ئۆكسىدى كاربۆن دروستدە كەن كە ژەھرىكى كوشندەيە و بەھۆى ھەناسەدانەوہ خۆمانى لىدەر يازدە كەين.

گەر بىم شىوہ يە پروات (ئۆكسجىن)ى ناو ھەوا بەرەو نەمان دەپروات ئەو كاتە چارە نى يە؟

لەدانايى دروستكەردا واى لەپروەك كرددوہ كەھەمىشە پىويستى بە (كاربۆن) ھەيىت بۆ ژيان و خواردنەوہى و بەرھەمھىنانى بەروبوومە كەى.

ناتوانىت راستەخۆ لەسروشتەوہ و ھەريىگريت بەلكو واى بۆ دانراوہ كەلە (دووہم ئۆكسىدى كاربۆنەوہ) و ھەريىگريت بەلام ھەر ئەيىت پىژەى (دووہم ئۆكسىدى كاربۆن) بەرەو تەواو بوون بچىت. ئەو كاتە چارەى چى يە؟

ئا... لىرەدا دانايى داھىنەرى مەزن زۆر بەسەر سوپىنەرى لەكردارى ئالوگۆر كردن لەنيو ئىمەو پرووہ كدا بەدەردە كەويىت دووہم ئۆكسىدى كاربۆن وەك زانىت ژەھرىكى كوشندەيە و لەھەمان كاتدا ژەمە خۇراكىكە، كە ژەھر بۆ ئاژەل وە خۇراكە بۆ پرووہك و ئەمەش بەيە گرتنى كاربۆن لەگەل ئۆكسجىندا پەيدا دەيىت بە كاريىگەرى سوتاندن.

ئىمە كاتىك ئۆكسجىن ھەلئەمژىن و خواردنە كەمان دەسوتىنن و دووہم ئۆكسىدى كاربۆن دەردە كەين و بەھۆى ھەناسەدانەوہ خۆمان لەم ژەھرە كوشندەيە پزگار دەكەين و دەيكەينە ديارى بۆ جىھانى پرووہك كە پىويستىتى بۆ بەردەوامى ژيانى و خۇراك و بەرھەمھىنانى بەروبوومى و گەلاكانى ئەم ژەھرە كوشندەيە ھەلئەمژن، بەھۆى شىكارىكى كىمىيائى سەر سوپىنەرى سەوزە ماددەى گەلا كە لەگەل پروناكى خۇردا يە كدە گرن كە بەمەش دووہم ئۆكسىدى كاربۆنە كە دەيىتەوہ دوو پەگەز (ئۆكسجىن و كاربۆن) كاربۆنە كە دەتويىتەوہ بەھۆى ئەو ئاوہى كەپەگى پروە كە كەھەلى دەمژىت تاكو بەھۆىەوہ ديارى يە نايابە كاغمان پىشكەش بكات لەگول و بەرو بوم، و ئەويش (ئۆكسجىن) مان دەداتەوہ دەيكاتە شەنى ژيان.

ئابەم چە شەنە (تواناى دروستكەرى) ئەم رىكخستە سەر سوپىنەرى داھىناوہ (كارگە) كەھەمىشە ئۆكسجىن بەئىمە دەدات و (كاربۆن) يىش بەرووہك ئەدات، و گەر ئەم ئالوگۆرە سامناكە نەبوايە ژيان لەسەر زەوى نەدەما.

ثایا... ئه مانه همووی له کاریگه‌ری پیکه‌وتی کوپرانده ئه‌ی حه‌یران؟
 حه‌یران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه، به‌راستی کاریگه‌ریه‌کی سامناکه وه‌خته
 سه‌ر سوپه‌ینه‌ر ترو دا‌پژراوتر بیت له (کاریگه‌ری باران).

شینخ/ ثایا... ئه‌مه‌ش یه‌کیکه له کاریگه‌ره‌کانی پیکه‌وت ئه‌ی حه‌یران، که قورئان
 پێش سیانزه سه‌ده به‌خه‌لکی فه‌رموو ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ
 كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا﴾ (الأنعام: ۹۹)
 حه‌یران/ گه‌وره‌م تینه‌گه‌یشتم.

شینخ/ چونکه به‌ته‌واوی سه‌رنجی ئایه‌ته‌که‌ت نه‌داوه، خودا ده‌فه‌رمویت (فَأَخْرَجْنَا بِهِ)
 (به‌هۆیه‌وه ده‌ره‌یه‌نا) واته به‌هۆی ئاوه‌وه رووه‌کی هه‌موو شتی‌که‌مان ده‌ره‌ینه، و هه‌روه‌ها
 ده‌فه‌رمویت (فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ) لی‌مان ده‌ره‌ینه واته له (رووه‌که‌مان ده‌ره‌ینه) (خضرا)
 (سه‌وزی) و له‌باشدا ده‌فه‌رمویت (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) (ناوکی لی‌ده‌ره‌یه‌نین) ئه‌م را‌ناوه
 بۆ‌کی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌فه‌رمووده‌ی (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) ثایا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ‌ ئایان بۆ‌ رووه‌که
 یان بۆ‌ سه‌وزه‌ ماده‌ده؟ حه‌یران: دیاره‌ که بۆ (سه‌وزه‌ ماده‌ده) ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌لام مانای چی‌یه
 که‌خودا ناوکه له‌سه‌وزه‌ ده‌ره‌یه‌ینیت.

شینخ/ ئا... لی‌ره‌دا نه‌هینی مو‌ع‌ج‌زه‌که‌نی ئایه‌ته‌که‌نی قورئان به‌ده‌رده‌که‌ویت، ئه‌ی
 حه‌یران، به‌لکه‌ ئاما‌زه‌یه بۆ‌ ئه‌و نه‌هینی‌یه‌ی که‌ تا... ئی‌ستا لای زانیان به‌شاراوه‌یی ماوه‌ته‌وه؟
 رانست واده‌ری‌خستوه وه‌که‌ پێم‌ وتی: پێکه‌یه‌نانی رووه‌که‌ و خ‌زراکه‌ له‌ کاربۆ‌نه‌وه
 وه‌رده‌گریت، و هه‌روه‌ها زانست به‌ده‌ری‌خست که‌ رووه‌که‌ دووه‌م ئۆک‌سی‌دی کاربۆ‌ن
 شیکار ده‌کات بۆ‌ هه‌ردوو په‌گه‌زی (ئۆک‌س‌جین و کاربۆ‌ن) کاربۆ‌نه‌که‌ وه‌رده‌گریت و
 به‌هۆی ئه‌و ئاوه‌ی که‌ له‌په‌گ و لقه‌کانیه‌وه ده‌یه‌ژیت ده‌توێته‌وه، و به‌مه‌ش خ‌و‌ی
 پێدروسته‌ده‌کات و به‌ره‌مه‌که‌شی به‌رده‌گریت، به‌لام رووه‌که‌ چۆ‌ن دووه‌م ئۆک‌سی‌دی
 کاربۆ‌ن شیکار ده‌کات بۆ‌ دوو په‌گه‌ز؟

سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌ که‌ ئالی‌ره‌دا‌یه، زانیان به‌ده‌ری‌خست که‌ ئه‌م شیکاره‌ رووده‌دات له
 ئه‌نجامی کارلێکی کیمیاوی سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌ له‌نی‌وان (پووناکی خ‌و‌ر) و (سه‌وزه‌ ماده‌ده)
 که‌ له‌خانه‌ی گه‌لا‌کاندا هه‌یه و به‌ (کلۆرۆفیل) ناو ده‌بریت. و ئه‌م وشه‌یه‌ و وشه‌یه‌کی
 یۆنانی‌یه که‌ پێکه‌اتوه‌ له‌دوو بر‌گه‌ (کلۆرۆ) واته سه‌وز، و (فۆلۆن) واته گه‌لا.

بەلام چۆن ئەم كارلىككە كىنىيائىيە پروودەدات لەنىوان پوناكى خۆرو سەوزە ماددەدا، ئەم نەينىيە كەزانست بەيە كىك لەسەر سورەينەرەكانى خوداى دروستكەرى دادەنيت.

زانايان تەنھا ئەوەيان زانىوہ گەر سەوزە ماددە نەبوايە ئەم كارلىككە كىمىايە پوى نەئەدا، و دووہم ئۆكسىدى كاربۆن شىكار نەدەبوو بۆ ھەردوو پەگەزى (كاربۆن و ئۆكسىجىن) و پوہ كىش خۆراكى وەر نەدەگرت و بەرو بوومىشى نەدەبوو. ئايا دروستوونى ئەم كارگە ھەوايە و دروستبونى ئەم سەوزە ماددەيە و گۆرپنى زەھر بەھۇى ئەو سەوزەوہ بۆ خۆراك و رىكخستنى ئەم گۆرپنەوہ ديارىيە لەناو دراوسىكاندا بەشىوہيەكى خولى، ئاوا بەرپك و بى كەم و كورپى ئايا ئەمانە ھەموو لەكارىگەرى رىكەوتن ئەى ھەيران؟

میرا نیا نہی گہ ورہ
بہ شش شہ شہم

شیخ ئه‌ی ئهم میوانخانه‌یه‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی بۆمانی دروستکردووه و چه‌سپاندۆیه‌تی و پارێزراوی کردووه، و جیایکردۆته‌وه و نه‌خشانندۆیه‌تی و به‌رزو نزمی تیا دروستکردووه، و به‌هموو پیوستی و به‌خشنده‌یی‌یه‌ک ئاماده‌یکردووه، ئایا به‌شی رێکه‌وت چه‌نده تیایدا؟
حه‌یران: کام میوانخانه‌یه، گه‌وره‌م؟

شیخ/ میوانخانه‌ی ئهم زه‌ویی‌یه‌ له‌هاتنماندا تیایدا داده‌به‌زین هه‌ر له‌بیشکه‌وه تا کو‌گۆر... ئهم میوانخانه‌یه‌ی که ئارامگا و سۆز و گه‌رمی و ئاگرو پوناکی له‌خۆگرتووه له‌گه‌ل ئهو چیشتخانه‌یه‌ی که جۆره‌ها خواردن و خواردنه‌وه‌مان پیشکه‌شده‌کات له‌گوشت و شیرمه‌نی و میوه و سه‌وزه، ته‌نانه‌ت شیرینیش مان پیشکه‌شده‌کات و جۆره‌ها پۆشاک که‌له‌سه‌رمای زستان و گه‌رمای هاوین. ده‌مانپارێزیت، ئایا نه‌خشه‌دانان و بایه‌خدان و وورده‌کاری تیا دا به‌دی ناکه‌یت ئه‌ی هه‌یران؟

سه‌رنجیده له‌به‌رده‌ زۆر به‌چوو که‌کانی.. که‌ ئهم میوانخانه‌ گه‌وره‌یان لێنیکه‌هاتووه، ئهو ماده‌یه‌ی که‌وورد و خاش و شیکار کرا تا گه‌یشتته‌ گه‌ردیله‌ که‌ی و به‌ره‌و ناوکی گه‌ردیله‌ کان چون و توانیان له‌تی بکه‌ن ووزه‌ی لێبه‌ده‌ست به‌یئن به‌مه‌ش کاولکاری سوتاندن و له‌ناو بردن و کوشتاریان کرد.

ئایا پاش ئهم هه‌موو کاره‌ راستی ماده‌ه‌یان بۆ به‌ ده‌ر نه‌که‌وت یاخود تا ئیستا نه‌زانن لێی؟

ئایا بێنی هه‌موو ئهو پێکه‌هاتووه‌ رێکه‌خراوه‌ سه‌رسوپه‌نه‌رانه و ئهو لێکه‌چوونه‌ دله‌ فێنانه و نه‌خشه‌ رازاوانه، ئاماژه‌ی ئهو ده‌که‌ن که‌له‌دیاردی رێکه‌وتی کوێرانه‌ بن؟
به‌خێرو نه‌خێر... ئه‌ی هه‌یران، پیاوانی زانستی سه‌رده‌می پیشوو ته‌نها سه‌رنجی روکه‌شی ماده‌ه‌یان ئه‌دا نه‌ده‌چوونه‌ ناو ناوه‌روک و قولایی‌یه‌وه و په‌گه‌زه‌کانیان به‌شێوه‌ جیاکامی ماده‌ به‌دیان ده‌کرد، و نه‌ده‌زانرا هۆکاری لێکه‌جیا بوونه‌وه‌یان و پێکه‌وه‌ لکانیان، و په‌نگه‌ جۆراو جۆره‌کانی رووناکی ده‌بینی به‌لام نه‌یده‌زانی هۆی نه‌ینی جۆراو جۆریه‌کی چی‌یه. به‌لام له‌م سه‌رده‌مه‌دا ده‌چنه‌ ناو قولایی‌یه‌ که‌انه‌وه و لێهاتوویی

خوای بۇ بەردەردە كەۋىت گەر زانايە كى سەردەمى كۇن پىرسىيىرى لىبىكرايە لە چ ماددەيەك ئەم گەردوونە پىنكەتوۋە، ۋەلامى دەدايمە كە لە گەردىلەي چوار پەگەز دروستىۋە (خاك و ئاو و ئاگرو ھەوا)، پاشان زانست پەرەي پىندراۋ پىشكەوت، ۋ بۇيان بەدەر كەوت كە ئەم چوار پەگەزە خۇيان لەخۇياندا لەچەندىن پەگەزى تر پىنكەتوۋن ۋ ئەم پەگەزە زۇرانەش لەبەشى ھىجگار بچوۋك پىنكىدىن كە نەدەيىنرەن نە كەرت دە كرىن، ۋ لەسەدەي نۆزدەھەمدا زانست ھەنگاۋىكى گەۋرەي نا، ۋ بەدەرىخست ئەۋ پارچە بچوۋكانەي كەلايان ۋابوۋ كەرت ناكرىت لەبەر ئەۋەي بچوۋ كترىن شتن گەر ئەندىشە بكرىت، ئەمانىش پىنكەتوۋن لەبەشى زۇر بچوۋ كتر كەبە (گەردىلە) ناۋدەبىرىن، ۋ رادەي بچوۋكيان ئەي ھەيران كە تىرەي ھەرىە كەمان بەرپۇزەي (پىنچ مىليۇن بەش) لەئىنجىك ۋ كىشە كەي بەگۈرەي رەگەزە كانى دەگۈرىت بەنزىكەي لەنيۋان دوۋبەش ۋ (۳۹۵) بەش لەملىيۇن مىليار مىليار بەش لەگرامىك.

ھەيران/ چەند سەير ۋ سامناكە!

شىخ/ ئەم قەبارەيەش زانايان بەگەۋرەي دادەنەن بەگۈرەي ئەلە كترۈنە كان ۋ پۇرتۈنە كان كە گەردىلەيان لىپىنكىدىت، ۋ تاكو بۇمانى نىزىك بكنەۋە ۋ بىتوانىن ئەندىشەي ئەۋ جىاۋازىيە بكنەن، غوۋنەيە كيان بۇ ھىناۋىنەتەۋە گەر ئەلە كترۈنە كان دابىن بەگەردى، پۇرتۇن لەچاۋيا بەقەد گۇزى زەۋى دەي، گەردىلەش لەچاۋى دا بەقەد سەدى ئافىرەتى زىخىرەداردەي، گەر بىتەۋەيادت، ۋ دەلەن: جىاۋازى نيۋان قەبارەي گەردىلە ھەمۋى بەگشتى ۋ ئەۋ ئەلە كترۈنانەي كەتياپەتى، ۋەك جىاۋازى نيۋان گەردىلەي تۈز ۋ ئەم ژورەي كە ئىمەي تىيىن ۋايە ئەي ھەيران؟

ھەيران/ ئاي لەم سەر سۈر ھىنەرە سەر سۈر ھىنەرە!!

دەگۈنچىت ئەم گەردىلە بەۋ ھەمۋو بچوۋكىەۋە (بۇشايى ۋ بەشى) ھەيىت؟

شىخ/ بەلى ئەي ھەيران، بۇيان بەدەر كەوت كەۋا گەردىلە بەرگى ھەيە لەناۋىدا ناۋكىك يان چەند ناۋكىك دەخولەنەۋە ۋ بارگە كانىشيان ئەلە كترۈنىك يان چەند ئەلە كترۈنىك بەگۈرەي رەگەزە كانيان ھەلدەگرن، ۋ ناۋكىش لەلاي خۇيەۋە پىنكەتوۋە لە پۇرتۈنىك ۋ يان چەند پۇرتۈنىك ۋ يەك نيوترۇن ۋ يان چەند نيوترۇنىك، تەنھا لەھايدىرۇجىندا نەيىت كەنوترۇنى نە.

ھەيران/ ئەم ئەلە كترۈن ۋ نيوترۇن ۋ پۇرتۈنانە چىن

میوانخانه‌ی گه‌وره

شیخ / ئەلە کتۆن بریتی یە لە یە کەمبە کی بار گاوی سالب، و پروتۆنیش بریتی یە لە یە کەمبە کی بار گاوی موجهب، و نیوترۆنیش بریتی یە لە لە یە کەمبە کی بار گاوی بێ لایەن نە موجهبە و نە سالب.

حمیران / کهواته مادده و گهر دون به گشتی و نیمه‌ش له گه‌لیاندا بریتین له‌چه‌نده‌ها .
به‌که‌ی بارگاوی کاره‌یا؟

شیخ / ئەمە، راستیە کەبەتێ ئەی حەیران، و ئەو ماددەیە کە گەردوون و ئێمە
لەپێنکەتوو، بریتیە لە وزەی کارەبای جامکرا و بەشیوەی گەردیلە و رەگەز، و زانای
گەورە (نەنیشتاين) تیزری (نسبی) دۆزیوە و بەجیهانی ووت (ماددە و وزە یەك شتن)
راستی ووتە کە بەدەر کەوت کاتیك کە توانرا ئەتۆم لەتەکریت و ماددە کە
بگۆردریت بۆ ووزە، وەك چۆن بە کێدەو بەدەر خرا لە ئەنجامی لەتکردنی گەردیلەدا،
هیچ رینگێك نییە کە ئەمرۆ ووزە بکریت بەماددە؟

شیخ / ئەمە بەدوور نازارنیت، ئالیرەدا ناپینیت که زۆر نزیك بوویتمەو لەباوەر هیئان بە ئیمکانی دروستکردنی ماددەى گەردون لەنەبوونەو (هەمو وزەو هیژیک بەگشتی بۆخودایە) ئەى حەیران (إن الله قوي عزیز) (خودا بەتواناو بەهێزە).

حەيران / شينخى گەورەم تا ئىستا باسى فەلسەفى (نەسبى) بۇ نە كىردوم.

شینخ / (نسی) فەلسەفە نێی، بەلکو تیۆری زانستی پوتە، گەر ئارەزووت لیبیت بۆتی
باسدە کەم، بەلام ئیستا باسی گەردیلەت بۆ تەواو دەکەم تا کو بزانی ئە چەند ریکخستن و
کرداری لەخۆ گرتوو، رینمایمان کردن بۆ دەر ککردنی بوونی ریکخستن بەتەنها
مەبەست و نامانجە.

حەبەرێان / فەرمان بۆ تۆیە گەورەم.

شىنخ/يەكىڭ لە سەر سۈر ھەنەرە كانى سىستىم و پىنكىخستىن ئەو ھەيە كە ژمارەى ئەلكىر تۆنە كانى بەرگى دەرەو ھى گەردىلە يە كسانە بە ژمارەى پىر تۆنە كانى ناو كە گەردىلە، گەر لە ناو كدا يەك پىر تۆن ھە يىت ئەو ا يەك ئەلە كىر تۆنىش لە بەرگە كەيدا دە يىت، تەنھا لە ھايدىرۇ جىندا نە يىت و گەر دوو پىر تۆن ھە بو ئەو ھە دوو ئەلكىر تۆنىش دە يىت، بە جۆرە يەك لە دوای يەك ژمارە كان بەرەو ژوور دەرەوات، لە سو كىر تىن بار ستاىى گەردىلەى رە گەزە كانەو ھە بۇ بەر زىر تىن بار ستاىى، و رە گەزى پۇر انىيۇم قور سىزىنيانە، و بە ھۇى ئەم يە كسان بو نەى نىوان ئەلە كىر تۆنى سالىى بار گە و پىر تۆنى مۇجەبىى ناو ك بار گەى كارەباىى گەردىلە يە كسان دە يىت، بە لام نىو تۆنى بىى بار گە لە ناو كدا ژمارەى ژۇر يىت يان كەم يىت يە كسان نا يىت بە ژمارەى ئەلە كىر تۆنى بار گە، چۈنكە نىو تۆن بىى

بار گەيە، سەرنجىدە.. ئەي جەيران لەم سىستەمە سەرسۆرھىنەرە و لەمەش گەورەتر و سەرسۆرھىنەرتر ئەو ياسا خولىيەى كە پۇلنىكر دنى بەرگەكانى گەردىلەى لەسەر بەندە بەمەش كاريگەر دەيىت لەسەر دروستبونى ئەلكىزۇنى رەگەزە جىاوازە كان و پىنكەتەنيان، بەگويرەى پۇلنى ئەلكىزۇنە كان و ژمارەيان و زانايان و ايان بۇ بەدەردە كەوتوو جىنگاى ئەلكىزۇنە كان لەبەرگەكانى گەردىلەدا رىكەدەخرى بەگويرەى پۇلنى هەشتى، گەر ژمارەى ئەلكىزۇنە كان لەبەرگى رووتەختى گەردىلە كدا هەشت بوو ئەوا بەرگە كە پەر دەيىت و هەر ئەلكىزۇنىك لەسەر كورسىە كەى لەهەشت كورسىەكانى ئەو بەرگە جىنگەى خۆى دەكاتمە گرېمان رەگەزى (۹) ئەلكىزۇنى هەيىت ئەوا هەشتيان لەبەرگى يە كەمدا جىنى خۇيان دەگرن و نۆھەم لەبەرگى يە كەمدا جىنگەى نايىت و دەروات بۇ بەرگى دوووم لەوئى جىنگەى خۆى دەگرئ ئىتر هەروەها يە كەم و دوووم و سىيەم بەهەشت هەشت پەر دەبنەو، ئىتر چوارەمەيش هەروەها و تاكۇتايى هەرە بەهەشت هەشتى پەر دەيىت.

لەمەش سەرسۆرھىنەر تر يە كگرتنى ئەم رەگەزانەيە لەگەل يە كىزدا لەسەر بنەماى پۇلنى هەشتى كەزۇر لەنەرىتى ميوانداری تىادا بەدى دەكرىت چونكە يە كگرتنى رەگەزە كان روودەدات بەگويرەى يە كگرتنى ئەلكىزۇنەكانيان.

گەر ژمارەى ئەلكىزۇنى بەرگى رەگەزە ميوانە كە لەهەشت كەمىر يىت، واتە خانەيەكى بەتالى هەيىت، ئەو كاتە بەسنگىكى فراوانەو دەتوانىت ميوانداری رەگەزىكى تر بىكات بەمەرجىك ژمارەى ئەلكىزۇنەكانى يە كسان يىت بەخانەى بەتالى بەرگى رەگەزە كە لەهەشت ئەلكىزۇن كەمىرى هەيە.

ئەو رەگەزەى كە لەبەرگى دەروەيدا تەنها (۸) ئەلكىزۇن هەيە ناتوانىت ميوانداری هېچ رەگەزىكى تر بىكات، كەبەمەش لىبور دراو بەلام ئەو (۷) ئەلكىزۇنى لەبەرگى دەروەيدا هەيە، دەتوانىت يەك بگىرىت لەگەل رەگەزىكى تردا كە لەبەرگى دەروەيدا تەنها يەك ئەلكىزۇنى هەيە و ئەو (۶) شەش ئەلكىزۇنى لەبەرگى دەروەدا هەيىت، بەم چەشنە.

لەبەر ئەو جىاوازى رەگەزە بنەرەتە كان بەگويرەى جىاوازى ئەلكىزۇنەكانيان، وەك باسكرا، و چ كاتىك بارستايى گەردىلەى هەر رەگەزىك زانرا، ئەوا هەموو سىفائە تايىتمەندىەكانى دەزانرى.

(مەندەلىف)ى زانای روسى توانى پۇلنى رەگەزە كان بەگويرەى بارستايى گەردىلەكانيان بىكات، بەمەش خىشتىەكى نمرەدارى بەرەو ژوورى دانا، بەلام زۇر

به کتوپری به‌ره‌نگاری ئەو بۆشایی‌یه بۆوه که گهردوون ناسه کان دوو چاری بونهوه که‌له‌نیوان مەریخ و موشته‌ریدا بوو، گهر بێته‌وه یادت... حەیران.

(مەندەلیف) ی زانا دۆزی‌یه‌وه که‌غهری به‌ره‌وژووری هەر په‌گەزێک به‌شیوه‌یه‌کی ئاسایی ده‌روا هیچ بۆشاییه‌کیان تیا‌دا نی‌یه، ته‌نها له‌سێ په‌گەزدا نه‌بێت، یان ئەوه‌تا ئەم (یاسایی خوله‌یی‌یه) ئاسایی و راست نی‌یه، و یاخود راسته‌ و بوونیان هه‌یه ئەو کاته ده‌بێت بوونی ئەم په‌گەزه ونبوانه به‌گوێره‌ی بۆشاییه‌کانیان بن.

جینگای سه‌رسورمانه که (مەندەلیف) ی زانا که‌باوه‌ری به‌راستی (یاسای خوله‌یی) هه‌بوو، چه‌سپان‌دی که ئەم سێ په‌گەزه ونبوانه پێویسته‌ بوونیان له‌سه‌ر زه‌وی هه‌بێت به‌لکو توانی له‌سه‌ر بنه‌مای بارستایی گهر‌دیله‌کانیان که له‌پله‌کانی بۆشایدا هه‌ن سیفات‌ه‌ کیمیاییه‌کانیان دیاریکات، که‌هه‌یانه هه‌روه‌ک خۆی بیهێشتی واییت.

له‌وه سه‌یرتر حەیران (مەندەلیف) زۆر خۆشه‌ختانه توانی پێش مردنی له‌سالی ۱۹۰۷ دا راستی پێشبینیه زانستیه‌که‌ی بیهێنی سه‌باره‌ت به‌دۆزینه‌وه‌ی په‌گەزه ونبوه‌کان له‌لایه‌ن زانیانه‌وه، و هه‌ریه‌که له‌وسێ په‌گەزانه‌ کێشی گهر‌دیله‌ و سیفات‌ی کیمیاییان هه‌بووه که (مەندەلیف) ی زانا پێشبینی کردبوو ئایا، ده‌شیت ئە‌ی حەیران ئەم سیستم و پۆلینه‌ سه‌رسور‌هینه‌رانه له‌گهر‌دیله‌ و مه‌جه‌ره‌کاندا، به‌ی هیچ جیاوازی‌یه‌ک له‌نیوانیاندا هه‌موو له‌کاریگه‌ری رێکه‌وتی کوێرانه بن؟

حەیران/ شین‌خی گه‌وره‌م راستی فه‌رموو، که‌وتی: زانا به‌چونی له‌ماده‌وه‌ بۆ ناوه‌ڕۆکی، خودای به‌دی‌کرد

شین‌خ/ ئەو روناکی‌یه‌ی که‌ قورئان له‌زۆر له‌ئایه‌ته‌کانیدا، ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، ئایا.. به‌شی رێکه‌وت له‌دروست‌بوونی و پێکهاتن و پێک‌خستنی یاساو سیستمه‌کانی و جۆرایه‌تی ره‌نگه‌کان و گۆرانیان له‌به‌رچاودا چه‌نده؟
قورئان ده‌فهرمویت:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ الأنعام: ۱

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْهَٰ غَمِيٌّ وَالْبَصِيرُ، وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ، وَلَا الظُّلُّ وَلَا

الْحُرُورُ﴾ فاطر/ ۱۹-۲۱

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ

يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ القصص: ۷۱

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ الحاقة/ ۳۸-۳۹

كەۋاتە ئەۋرۇنا كىيە چىيە كەبەھۆيەۋە شت دەيىنىن و ئەۋە چىيە كەخودا سويندى
پىدەخو بەۋەي كە ئىمە دەيىنىن و نايىيىنىن، خودا تۈناكانى ئاشكرايە ولەقورئانى.
پىرۇزدا تەنھا سويند بەنیشانە بەرزە دروستكراۋە كانى دەخوات، ئەۋ نىشانەي كە
راستەوخۇ لەخۆرەۋە، و يان لەۋر شەدارە نەيىنراۋە كانەۋە دەگەنە سەرزەۋى، ھەرۋەك
دەلّين، لەبەرنەۋەيە كى جۇراۋ جۇرۇ بەگۈيرەي ژمىرە كەيان، واتە بەشەپۇلى جۇراۋ جۇر
لەدرىژايىيە كانىياند، بەلام چاۋمان تەنھا بەشىكى كەمى ئەم شەپۇلانە دەيىنىنىت، و ئەۋ
شەپۇلانەش ئەۋانەن كە كۆلكە زىپىنە كەبەھۆي سىبەرى خۆرەۋە، ھەۋت رەنگى
بەدەردە كەۋىت، و ئەۋ شەپۇلانە لەژىر سورۇ سەرو ۋەنەۋ شەين چاۋمان نايان يىنىت،
چونكە چاۋمان بەنەتۈنايىي دروستكراۋە بۇ يىنىنى ئەم شەپۇلانە، بەلكو ئەم شەپۇلانە بۇ
يىنىن و دەر ككردن دروستتە كراۋن.

جىاۋازى شەپۇلە كان لەدرىژياند دەيىتە ھۆي جىاۋازى لەرەنگ و كارىگەرياند، و
درىژترىن شەپۇل كەبەچەندەھا مىل رىژە كراۋە و كورترىيان (۶) شەپۇلە لە ئىنجىكدا،
كە كاردە كەنە سەر (ئامىرى لاسلكى) گەر لەمە كورترىن، گەرمى دروستدە كەن، و بە
(شەپۇلى گەرمىيى تارىك) ناۋدەبرىت، و نەيىنراۋە چونكە درىژە شەپۇلە كەي برىتىيە
لەبەشىك لە ۳۰ ھەزار بەشى ئىنجىك، و گەر بەھەمان خىرايى خۆي لەۋ سنورە تىپەرى،
ئەۋ كاتە كارىگەرى لەسەرمان دەيىت و ئەمەش بە (شەپۇلى روناكى) ناۋدەبرىت. و
بەھۆيانەۋە ھەۋت رەنگى كۆلكە زىپىنە دروستدەيىت، ۋەرەنگە كانى ئەم شەپۇلە
يىنراۋانە دەگۈرپىن بەگۈيرەي جىاۋازى لەخىرايىيە كاندا گەرلەيەك ئىنجىدا خىرايىيە كەي
بگاتە (۳۴) ھەزار شەپۇل ئەۋا رەنگى (سور) دروست دەيىت، گەرلەمە كەمتر بوو
رەنگى (پرتەقالتى) پەيدا دەيىت و لەپاشدا (زەرد و سەۋز و شىن و نىلى) و گەر لەمانە زۇر
كەمتر بوون بەچەشنىك بگاتە (۶۰) ھەزار شەپۇل لەئىنجىكدا ئەۋا رەنگى ۋەنەۋ شەيى
دروستدەيىت، گەرلەمەش كورتر بوو ئەۋ كاتە نەيىنراۋ دەيىت.

ئەۋ رەنگانە دروستدەبن كەبە (لەسەرو ۋەنەۋ شەيىيەۋە) ناۋ دەبرىن و كارىگەرييان
لەسەرە ماددە كىمىيە كان بەدەردە كەۋىت.

لەدۋاي ئەمانە شەپۇلە پۇلىنكرۋاي تر زۇر دىت و جىھانى يىنراۋە كان زۇر كەمتر
لەچاۋ جىھانى نەيىنراۋە كاندا و شەپۇلە ۋر شەدارە ناسراۋە كان تا. ئەمپۇش زىاتر لە (۲۷)
(پلەدا، رىكەدەخرىن، كە يىنراۋ تىپاياندا يەك پلەيە، و پلە كانى تر نەيىنراۋن.

ئىستاتىدە گەيت، ئەي ھەيران ماناي فەرمۇدەي خۋاي مەزن ﴿فَلَا أَقْسَمُ بِمَا
نُبَصِّرُونَ، وَمَا لَا نُبَصِّرُونَ﴾.

نایا جینی بروایه ئه‌ی حمیران ئهم هه‌موو پۆلین و سنوردای و ریکه‌خسته له کاریگه‌ری ریکه‌وتن بن؟

حمیران/ پاکی و بیه‌گه‌ردی بۆ دروستکه‌ری مه‌زنه، به‌لام شینخی گه‌وره‌م واده‌بینم که ئینکاری بوونی (ورشه) (الائیر) بکات که زانایان له‌سه‌ر بوونی ریکه‌وتون.

شینخ/ هیچ کامیک له‌و زانایانه‌ی که ووتووایه (ورشه) بوونی هه‌یه، نازانن راستی وورشه چی‌یه به‌لام به‌گریمان بونیان سه‌پاندووه، چونکه خۆیان به‌رامبه‌ر هه‌ندئ شت بیه‌مه‌وه که‌لایان و ابوو ته‌نها هۆکار بۆ بوونی ئهم شتانه (ورشه‌یه) و پێوه‌ری روناکیان له‌سه‌ر ده‌نگ کرد، بۆیان به‌ده‌ر که‌موت که‌پێوسته، بوونی نیوه‌ندیک هه‌یت له‌نیوان ئهم شتانه‌دا بۆ گواسته‌وه‌ی کاریگه‌ر له‌ته‌نیکه‌وه‌ بۆته‌نیکێ تر.

بۆ نمونه کاتیک له‌جینگه‌یه‌کی دوره‌وه توپیک ده‌ته‌قیرنێ و ده‌نگه‌که‌ی ده‌گاته ئیمه، ده‌پرسین چی ئهم ده‌نگه‌ی له‌تۆپه‌که‌وه گه‌یاندۆته گۆبی ئیمه، هیچ شتیک نابینن، به‌لام دیاره که نیوه‌ندیک له‌نیوان ئیمه و تۆپه‌که‌دا هه‌یه که ته‌ویش هه‌وایه، به‌هۆی ته‌قاندنی تۆپه‌که‌وه دوو چاری له‌رینه‌وه‌ بوو، به‌مه‌ش له‌رینه‌وه‌ که ده‌گاته گۆبی ئیمه، و ئهو هه‌وایه‌ی که گونجاوه بۆ گواسته‌وه‌ی ئهم ده‌نگه‌ نیوه‌ندیکی گونجاوی نی‌یه بۆ گواسته‌وه‌ی روناکی گه‌ر سه‌ره‌نجی روناکی گلۆپینکی کاره‌با به‌هین له‌جینگه‌یه‌کی دووره‌وه‌ و هه‌ک شتیک ده‌پیرنێ له‌نیوه‌نده هه‌وایه‌کی خامۆشدا و گه‌ر گه‌رده‌لولینکی ره‌ش هه‌لیکرد ده‌بینن هیچ کاریگه‌ریکی نی‌یه له‌سه‌ر روناکی ئهم گلۆپه، و هه‌ک ئهو کاریگه‌ریه‌ی که هه‌یه‌تی له‌سه‌ر ده‌نگی تۆپه‌که، گه‌ر تۆپینکی شوشه‌یمان له‌هه‌وا به‌تالکرد و هه‌زه‌نگیک و گلۆپینکمان تیا‌دانا، و ته‌زوویه‌کی کاره‌بامان به‌زه‌نگه‌که‌وه به‌ست به‌هیچ جزرینک گونیمان له‌ده‌نگی زه‌نگه‌که‌ نابین، و گه‌ر ته‌زووه‌که‌مان له‌سه‌ر گلۆپه‌که‌ به‌ست کتوپر گلۆپه‌که‌ داده‌گیرسین، به‌مه‌ ده‌رک ده‌که‌ین که هه‌وا ئهو نیوه‌نده گونجاوه‌ی نی‌یه بۆ گواسته‌وه‌ی روناکی، و ئهم نیوه‌نده که زانایان به‌ (ورشه) (الائیر) ناوی ده‌بن به‌بی ئهو‌ی راستیه‌که‌ی بزائن.

به‌لام تاقیکردنه‌وه زانسته‌یه‌کان نه‌بوونی وشه‌یان سه‌لمانده‌ و پێوه‌ر له‌نیوان ده‌نگ و به‌نگدا له‌گه‌ڵ جیاوازی‌دا.

له‌راستیدا ده‌نگ بریتی‌یه‌ له‌ پینک‌دادانی له‌گه‌ڵ هه‌وا‌دا و به‌له‌رینه‌وه‌ی جزرا و جزر ده‌یله‌رینه‌وه‌ تا... ده‌گاته گونیمان گه‌ر هه‌وا نه‌بوایه ده‌نگیش نه‌ده‌بوو، به‌لام روناکی شه‌پۆلی تیشکه‌کانی به‌بی پێوستی به‌هیچ نیوه‌ندیک به‌ئاسانی به‌بۆشیدا ده‌روات.

هیچ جیاوازی نی یه گهر (وورشه) بوونی فعلی هه بیت و یاخوود بوونیکى گریمانی سه پینراو بیت، نه وهی که هه میسه لای من گرنکه نهی حهیران، نه وهیه که له لایه نه کانی دانایی و سیستم و دروستکردنت بۆ به ده رنجهم، ئایا لهو جیاوازی یه به ئاگایت که خودا له گواستنه وهی دهنگ و رونا کیدا دروستیکردوه.

ئایا چۆنت نه ندیشه ده کرد گهر دهنگ وهك روناکی بگه یشتایه گویمان، له خۆر و هه سارو نه جرامه ئاسمانیه کانی تره وه یاخود به پینچه وانوه بووایه روناکی به هۆی هه واهه بگه یشتایه ته به ئیمه، به مەش بیستن و بینیمان تیکده چوون.

ئایا ئهم جیاکاری و سیستم و دانایی یه هه موو له کاریگهری ریکهوتی کویرانه یه نهی حهیران.

حهیران/ به خشندهیت زیاتر بیت نهی گه ورهم.

شیخ/ نهی ئهم ئاگره، نهی حهیران.

حهیران/ به لام شیخی گه ورهم پهیمانی داپیم باسی (پژوهیی) (نسبیه) م بۆ بکات. شیخ/ ده بینم زۆر سوری له سه ر بیرۆکه ی (پژوهیی) وهك میشکت خولیا ی بوو بیت وایه.

حهیران/ چۆن خولیا ی نام که نهو هه مو سه رتایی یه عهقلیه ئاشکراکانی سه رو ژیر کرد، کاتیک ئینکاری نهوه ده کات که کورتترین هیلێ راست نهو هیلێ به که ده که وینته نیوان دوو خاله وه و لای وایه که دووری یه کان سنی دووری نی یه به لکو چواره و یه کینکیان لهو چواره (کاته) و زۆر شتی تری سه رسو پر هینه ره.

شیخ/ نه مانهت له کوپوه زانی؟

حهیران/ له پوژنامه گه رۆ که کان خویندوو مه ته وه، و یاخود له لایه نه خه لکه وه گوینبستی بووم.

شیخ/ راستی زانسته کان له هه وائی پوژنامه کانه وه وه ره مه گره، و بیجگه له زانایان له که سی تر وه ری مه گره، و مه هیلێ عهقلت چه واشیه لایه نه سه ره تایی یه کان و ئاشکراکان بیت، گهر به گشتی هه موو زانایان هه وائی چه واشیه عهقلت بکه ن باوه رت نه بیت که زانایه کی مه زنی وهك نه نیشتاین پینچه وانیه عهقلی خۆی بکا و ئینکاری شته سه ره تاو ئاشکراکان بکات، چونکه نه نیشتاین بیرو باوه ری سه رو ژیر نه کردوه، به لام هه ندی لایه نی تیدا راستکردوته وه، ئینکاری ئاشکراکانی عهقلی نه کردوه، به لام به ئاگامان ده کاته وه که واهه تیگه یشتوو ده رک کردماندا راده بهك بۆ جینگا و کات و جووله دابنن که ده رک کراوه کانیا ن تیا دایه، بیرۆکه ی (پژوهیی) کاتیک ده لیت (هیلێ

راست نزدیکترین هیله له نیوان دوو خالدا، چونکه ئەو ریژهیه بۆ لاریبوو نه‌وه‌ی زه‌وی .
 داده‌نیت که هیله راسته‌کی به‌سهردا ده‌روات و ههر گیز ناتوانین بۆ نمونه ئەندیشه‌ی
 کورتترین هیللی نیوان نیویورک و پاریس بکه‌ین، له کاتی‌ک ئەو هیله له‌سهر زه‌ویییه‌کی
 چه‌ماوه‌دا ده‌روات، گهر له‌ناخی ره‌ویدا هه‌مان قیاسی بکه‌ین له نیوان ئەو خاله‌ی
 که‌سیورک له‌سهرینی و ئەو خاله‌ی که‌ پاریس له‌سهرینی، و ئەو ئاشکرایه‌ی که‌ ده‌لێت
 هیللی راست کورتترین ماوه‌یه له نیوان دوو هیلدا وه‌ک خۆی به‌راستی ده‌مینته‌وه و
 کاتی‌ک (ریژه‌یی) دوریییه‌کان (سێ) دووری نین و (چوارن) که‌یه‌کی‌کیان (کاته)
 ئەمەش به‌سهر ته‌بی جولودا ده‌چه‌سپێت نه‌ک به‌سهر ته‌نی وه‌ستاو، و سه‌بارت به
 (جینگا) و (کات) که‌سینکی ده‌رک که‌ر پێیان هه‌لده‌ستیت، و له‌به‌ر ئەوه‌ی رانست
 سه‌لماندن هیچ ته‌نیک له‌گه‌ردوندا له‌گه‌ردیله‌وه بۆ مه‌چه‌ره‌کانی هه‌موو به‌گشتی
 له‌جوله‌یه‌کی به‌رده‌وامدان به‌خیرایی جیاواز، و هه‌روه‌ها سه‌لماندیان هه‌موو ته‌نیک که‌م
 و گه‌رژده‌یینه‌وه له‌هیللینکی به‌ئاراسته‌ی خیرایییه‌که‌ی به‌گه‌رژ بوونینکی (ریژه‌یی)
 به‌گوێره‌ی خیرایی ته‌به‌که‌ی چه‌سپاوه که‌له‌نیوان بارستایی و ووزه‌دا گونجانیکی بێ راده
 هه‌یه، واته‌ ووره‌یه‌کسانه به‌بارستایی لێدراو به‌چوارینه‌ی خیرایی روناکی، و ژماره‌ی
 یه‌که‌کانی بارتاییه‌که‌ی له‌ژماره‌ی چه‌سپاو دراوه که‌ چوارینه‌ی خیرایی روناکییه‌.

ئه‌به‌ر ئەم گونجاندنه‌ چه‌سپاوه له‌نیوان ووزه‌و بارستایدا واته‌ له‌نیوان هیزو ماده‌دا
 هه‌ردوو کباب ده‌کا به‌یه‌ک توت و هه‌ر کاتی‌ک بارستایی زیادی‌کرد ووره‌ش زیاد ده‌کات، و
 هه‌ر کاتی‌ک ووره‌ له‌ته‌نیکدا به‌ما بارستایی یه‌که‌ی که‌مه‌یه‌یه‌وه و به‌مەش ماده‌ تیاوی
 سه‌و چوو، و ئەه‌ر ئەوه‌ی (کات) حیاوازی هه‌یه له‌نیوان دوو که‌سی ده‌رک که‌ردا که‌
 به‌کی‌کیان له‌هه‌سارینک ئەوه‌ی تریشیان له‌هه‌ساری‌کی تر به‌مه‌رجیک خیرایی ئەم دوو
 هه‌ساره‌ حیاوارینت، چونکه‌ وه‌ک ده‌زانیت کات به‌دوا‌ی جووله‌دا دیت، و به‌مەش
 (قیسی) ریژه‌یی ده‌یینه‌ ده‌ستکه‌وتی ئەم کورتکراوه‌ زانستیانه‌ی که‌ گه‌یشتی‌نه‌ ئه‌نجامه
 ر سستییه‌کانی، وه‌ک یه‌کی‌ک له‌وانه ئەندیشه‌مان به‌وه‌ی دووری ته‌نه‌ جولوه‌کان ناگونجیت
 به‌کاره‌ینایی له‌سهر بنه‌مای سێ دوورییه‌که‌ی جینگا که‌ئه‌مانه‌ن (دریژی)، (پانی)
 (به‌رری)، وه‌ک ده‌زانین، به‌لکو پێویسته له‌گه‌ل ئەم سیانه‌دا ره‌گه‌زی (کات)یش هه‌ییت،
 واته‌ ره‌گه‌زی خیرایی که‌ دریژی و بارستایی ماده‌وه ووزه‌که‌ی پابه‌ندی‌تی، به‌مەش
 کارده‌کاته سهر دریژی ماوه‌ی مانه‌وه له‌ناو چوونی...

ئه‌م چه‌شنه‌ سه‌رنجمان بۆ ماده‌وه دریژی و بارستایی و ووزه‌و جینگا کات ناتوانین
 سه‌رخدانیکی حیاوازو چه‌سیاوی به‌راوه‌مان هه‌ییت، به‌لکو پێویسته سه‌رنجدا‌ئمان بۆ شته

دەر ککراوه کان، سەربخدا نیککی رێژەیی بێت لە گەڵ دووری یە کاندایا بۆ کات و
 حینگا و جووتەو خێرایی ماددە دا بنی، و ئەمەیه مانای (رێژەیی) (النسیب) (Relativite)
 ئایا حەیران هیچ شتیکت تیادا بینی کە مەعقول و ئاشکراکان ئینکار
 بکات؟

وادهزانی خۆم لە باسی (رێژەیی) دوور دەخەمەوه لە بەر ئەو ی باوەر هێنان دوورم
 دەخاتەوه.

حەیران/ بە ئی و ام دەزانی.

شیخ/ نەخیر، نەخیر ئە ی حەیران (رێژەیی) بریاری نەبوونی بێ پادەیی کات و
 جینگای نەداوه، بەمەش ووتە کە ی غەزالی پروونکردەوه کە پێش هەزار سال ووتبووی و
 نزیککی خستەوه لە باوەر هێنان بە خوداوه بریاری بوونی یە کگرتنی نیوان ماددەو هیزی
 داوه، و بە گۆرانی ماددە بۆ ووزە و لەناوچوونی، و بەمە گەشتە نەمریی کە مەحالی نی یە
 دروستکردن و نەمان لە نەبوونەوه بە پێچەوانە ی ئەو ووتە یی کە دە ئیت: (هیچ شتیک
 لە سروشتدا نە دروستدە کریت و نە لە ناو دە چیت)

ئەو بیرو کە یە کە زالبوو بە سەر عەقلماندا و زەحمەت بوو لە لامان باوەر هێنان
 بە دروستکردن لە نەبوونەوه... ئەم (رێژەیی) یە نزیککی کردینەوه بەمە هەموو شتە بۆ
 باوەر هێنان و نزیک بوونەوه ی زیاتر لە خودا.

حەیران/ کەواتە ئە نیشتان لە باوەر داران بوە بە بوونی خودا.

شیخ/ ئەک تەنها باوەر دار بوو بە لکو لای وابوو هەموو زانیە کی دانا کە دە چیتە ناو
 قولایی هەندئ نەینی دانایی و سیستم و دروستکردنی باوەر هێنانی بە بوونی خودا مەزنت
 دە ئیت، بە لکو وای بۆ دە چیت کە زانست رێژەوی راستی ناییت گەر باوەر ی لە گەلدا
 نە ئیت، و باوەر پێش بە بێ زانست پڕ شنگدار ناییت، و لەم پوانگە یەوه دە ئیت و چەند
 جوانە ووتە کە ی:

جوانترین مۆچور کە کە بە لە شماندا دیت ئەو کاتە یە کە دەوەستین لە سەر سە کۆی
 شاراوە ی بەردەر گای نەینی یە کان، کە ناوەرۆ کە بۆ زانیی راستی یە کانی بۆ هەموو
 هونەر و هەموو زانستی و ئەو کە سە ی مردووە گەر ئەم هەستە لە لای نەزویت، و زە
 لە ژیا نیککی داخراو و تێرسدا دە ژری، بێ ئەو ی بە شداری جوانی سەر سۆر هینەر بێت،
 باوەرۆ کی جەوهەری هەستمان بە ئاین، لە ناخدا ئەو یە کە دە ئیت بزانین ئەو کە سە ی کە
 رینگای زاینی خودی ئەو نازانیت، و هیچ رینگایە ک نە بۆ زانیی کونهی ئەو شتە بوونی
 هەیه.

میوانخانه‌ی گه‌وره

به‌داناترین نیشانه‌وه به‌راز‌وه‌ترین جوانی زاتی ئه‌و به‌ده‌رده که‌ویت له‌م جیهانه‌دا، که‌
ئامیره داماره‌وه کانی عه‌قلمان ته‌نها ده‌رکی وینه‌ پروو که‌شیه‌کان ده‌کات له‌پروو ته‌خته‌کاندا
بئ چوونه‌ ناو وورده‌ کاری قولایی به‌کانه‌وه.

بانگیشی باوه‌ری ئه‌و زانایه‌ ده‌کات که‌ده‌رکی هاو کاری نیوان باوه‌ر به‌ بوونی خوداو
زانست ده‌کات، (واته‌ بوونی ئه‌و باوه‌ره‌ قووله‌ی به‌و دانایی‌یه‌ی که‌ ئه‌م گه‌ردونه‌ی
له‌سه‌ر دروستکراوه، ئه‌وه‌ش باوه‌ری کلپه‌رو نیوتن بو، چ تامه‌رزویه‌ک ده‌گاته‌ تامه‌رزو
گرداره‌ که‌ی ئه‌م دوانه‌ بۆ بینینی تروسکای ئه‌و بلیسه‌ که‌ده‌رده‌ که‌ویت له‌پروناکی عه‌قل
له‌م گه‌ردوونه‌دا؟

مسه‌ر گه‌ز ناتوانم ئه‌ندیشه‌ی زانایه‌ک به‌کم که‌نه‌زانیت به‌ به‌مه‌ دروسته‌ کانی بوونی
گه‌ردوونی که‌وه‌ستاره‌ له‌سه‌ر دانایی‌یه‌ک و ئه‌وه‌ش له‌لای عه‌قل ده‌رک کراوه، (زانست)
بئ باوه‌ر بیره‌وینکی چه‌وت ده‌گریت و باوه‌ریش به‌بئ زانست، هه‌روه‌ک کویره‌ ده‌ست
ئه‌کووتی).

حه‌یران/ ئه‌مه‌ زۆر گرنگه‌ گه‌وره‌م.

شیخ/ ئیستا ئه‌ی حه‌یران بابگه‌رینه‌وه‌ بۆ میوانخانه‌ که‌مان که‌ خاوه‌نه‌ که‌ی ئاگری
له‌چیشته‌خانه‌ و زووره‌کانیدا داناره‌.

ئه‌و ئاگره‌ی که‌ قورئان له‌هه‌ندئ ئایه‌تدا ئامازه‌ی بۆ کردووه، و منه‌ئمان به‌سه‌ردا
ده‌کات تا‌کو به‌یادمان به‌ینیه‌وه‌ مه‌به‌سته‌ بوون و دانایی له‌دروستکردندا، پیم بلی ئه‌ی
حه‌یران به‌شی ریکه‌وت چه‌نده‌ له‌دانانی ئامرازو ئاماده‌ کردنی ره‌گه‌زه‌کانی، و
به‌ده‌سته‌ینانی ماده‌کانی و ئاسانکردنی به‌شیوه‌یه‌کی شاراره‌وه، و به‌کارخستنی مروف‌ف بۆ
به‌کاره‌ینانی له‌کاتی پنیوستدا، به‌گویره‌ی سیستمه‌ دیار کراوه‌کان و سیفاته‌
تایه‌مه‌نده‌کانیان؟

قورئان ده‌فه‌رمویت:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَلْشَّائِمُ شَجَرِهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ الواقعة/ ۷۱-۷۴

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ تُوقَدُونَ﴾ یس: ۸۰
به‌لام زانست ده‌لێت: ئاگر بریتی به‌ له‌دیاردیه‌ی ئه‌و زیاده‌ گه‌رمیه‌ی که‌له‌ ئه‌نجامی
سوتاندنی هه‌ندئ له‌ته‌نه‌کان به‌ده‌ر ده‌که‌ویت، و (سوتاندن) به‌مانا گشتی به‌که‌ی بریتی به‌
له‌دیاردیه‌ کیمیاویه‌کان که‌ پرووده‌دات له‌ئه‌نجامی به‌کگرتنی ته‌نیک له‌گه‌ل ئۆکسجیندا

سەلام ئەو سوتاندەنى كە گەرمى پەيدا دە كات لە ئەنجامى يە كگرتنى ئۆكسجىنە لە گەل كاربۇن، و ئەم كاربۇنەش لە تەنە جىاوازە بى گىيانە كان و گىيانلە بەرە كانى ناو سروسشتا ھەبە، بەلام زۆرتىن و گەورەترىن بوونى كاربۇنى لەروو ە كدا ھەبە ەك دەزائىت خاسە كانى روو ەك بە گشتى لە كاربۇن پىنكھاتوو، بەلكو دەتوانىن بلىن كاربۇن تەنھا رە گەرە لە پىنكھاتنى روو ەك كە خۆى و خۇراك و بەروو بوومە كەى ئىستا دەركت كرت ئەى حەيران كە ئەم ئايەتەنە چىان لەخۇ گرتوو، چەند مەزن و ئاشكران، بۇ بەردەخستى توانايى و كاربەجى ئى خودا (ئاگر گەورەترىن پىوئىستى ژيانى مەزۇفە بۇ گەرمكردنەو ەى خۇراك و كارە كانى، و گەر بەشپو ەى ئاوا بوونى زۆر بووايە، ژيان لەناو دەچوو، ياخود مەترسىە كى ھەمىشەى دەبوو لەسەر ژيان سەرنجىدە چۆن خودا سىستەم و رە گەزە كانى بۇ داناو، و درەختى سەورى بۇ رەخساندوو، و كەردۇتە شوئىنى حەشاردانى وزە و ئىمەى زالىكردوو بەسەرىدا بۇ بەكارھىنانى لەكاتى پىوئىستىدا بەگوزەى پىوئىست، و كەردۇتە جىنى خۇشحالى بوونما بۇ ئەو ەى ەك يادنامە ەك. ئىستەو ەك ھەرگىز لەيادمان بەجىت.

(كاتى كە دەرىدەھىنن لەشوينە شاراو ەكەى خۇيدا كە ئەوئىش لەئاو درەختى سەوزو تەرو ئاودارە كاندايە كە ھەرگىز بەيادماندا نايەت كەلەو شوينەدا خۆى حەشاردايەت) ئەو تواسا مەزن و داناو دلفىنەى كەدارى ئاگرى بۇ دروستكردووين ئەم بەبادھىسانەو ەى كابرەى كى لادى نشىنى سادە سەرسام دەكات و توانايى خوداى پىشان دەدات، ھەر ەك چۆن زانايە كىش سەرسام دەكات و دەركى ئەو دەكات كەلەپشت ئەم توانامەو ە چ نھىنى يە كى گەورە دانايى و سىستەم و مەبەست و نەخشەدانان ھەبەئەى حەيران ئايا ئەم ئاگرە راستەو خۇ لەكەردارىكەو ە دروست نەبوو ە تابوترىت لەدروستكەرى رىكەوتى كوئىرانەى؟ بەلكو ئامادەو دانراو ە بۇ پىنكھىنانى وزەبەك كە ەستاو ە سەركاتىك كە بەئەنجامى ئەدا دەرىدەھىنن لەشوينە شاراو ە كەيدا لەكاتى پىوئىستدا بەگوزەى سىستەمكى ووروزىنەر).

ئاپ ئەم ئاگرە كەخودا پىنى بەخشوون و كەردۇتە بەلگە لەسەر بوونى خۆى، دەشەت لەكارىگەرى رىكەوتى كوئىرانە بىت ئەى حەيران؟
حەيران' ياك و نىگەردى بۇ خوداى مەزەن.

شىخ/ ئەم رووداوا ە كەلەقورئانى پىرۇزدا لەگەلەك ئايەتدا ئاماژەيان بۇدەكات، و حىاوارى لەرەنگو بەروبوومە كانىاندا دووبارە دەكاتەو، ئايا بەشى رىكەوت چەندە لەدروستوويادا ەو خۇرو شپوارو چىژو بۆن و تايبەئەندى و سوودەى كەھەيانە، و

همه‌میو‌یاں به گتستی له‌یه‌ک خاک ده‌روین و به‌یه‌ک تاو تاو ده‌درین؟

قور تاو ده‌هر مویت:

﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صَنْوَانٌ وَغَيْرُ صَنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ (الرعد: ٤)

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ (فاطر: ٢٧)

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (الأنعام: ٩٩)

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُنِيتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (النحل: ١٠-١١)

﴿وَالدَّرُضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾ (ق: ٧-١١)

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَلْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورٍ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبْغٍ لِلَّكَلِينِ﴾ (المؤمنون: ١٨-٢٠)

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَا صَبَّيْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا، وَعَنْبًا وَقَضْبًا، وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا، وَحَدَائِقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا، مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ﴾ (عس: ٢٤-٣٢)

سەرنجىدە كە چۆن قورئانى پىرۆز بەلگە بېرە بەرزە كان لەسەر بوونى خودا و
تواناكانى بەدەردەخات بەجۆرەها ئايەتى جياواز كە ئاماژەى دروستکردنى دەدەن بەو
كە لە كاريگەرى مەبەست و وويست و دانايىيە، نەك لە كاريگەرى رېكەوتى كوێرانە.
رانست بەسەر سامىيەو بەرامبەر ئەم توانايە دەوەستىت كەواى لەزەوى كر دوو
بەتەنها لەخاكە كەيدا جۆرەها رۆو كى تىادا برويت، زانايان دەلێن: ئەو رە گەزەنى
كەوا رۆو كيان لىپىكدىت ئاشكران هەمويان خۆراكيان لەزەوىيەو دەمژن لەسەر يەك
خاك دەروين و بەيەك ئاو ئاودەدرين، و يەك هەواش دەمژن و خۆراك و بەروبوو ميان
لەيەك كاريۆن دروستدەكەن.

نزىك بۆ رېكەوت ئەو يە كە هەموو رۆو ك بە گشتى، پەك جۆربىن، كەواتە ئەو
نەينى يە چى يە كە هەندىكيان جياوازين لە هەندىكى تريان لە بەروو بووم و خوار دنياندا وەك
قورئانى پىرۆز دەفەرمويت، تەنانت لە پانتايىيە كدا كە لە مەترىكى چوار گۆشە زياتر
نەيىت، شيرىن و ترش و تال و ژەهر اوى بچىترىت و بەيەك ئاويش ئاو بدرين، هەريەك لە
رۆو كەنە بەيى هېچ تىكە لاو بوونىك بەروبوومە جيا كراوە تايبەتەندە كەى خۆيان بە
بەردەهينن.

ئاستى ئەم رۆ بەدەرىخستوو كە چۆن خوداى بەتوانا لە گەراى ئازەلدا رە گەزى
نەخشە بۆ ماوەيىيە سەرسۆر هينەرە كانى داناو، هەروا هەمان نەخشەى لەتووى
رۆ كە كاندا داناوە جا ئايا ئەم نەخشە كېشەنە لە كاريگەرى رېكەوتن، ئەى حەيران؟
سەرنجىدە كە چۆن قورئان لەملىۆنەها جۆرى رۆو ك و دانەوێلە و زەيتوون و
دار خورماو ترى و هەنارى هەلبژاردو بەتايەتى لە نېو هەموو رۆو كە بەسوودە كانى تردا
باسىكردوون بۆ ئاماژە كردنى بوونى (مەبەست) و (بايەخدان) لە دروستکردندا.
تۆ دەزانىت ئەو خۆراكەى كە لە شەمان پيوستى پيىەتى پىكها توو لە ماددە نيشاستە
شە كرىيە كاريۆنىيە كان، و چەوريە كان و سەبارەت بە پىرۆتىنيش، قورئانى پىرۆز
لەباسکردنى ئازەلدا ناوى دەيات.

سەلام سىيانەى يە كەم، لەوانە نيشاستە كان لە هەموو جۆرە كانى دانەوێلە
دەردەهينرىت، و شە كرىيە كاريۆنىيە كان لە ترى و خورماو هەناردا دەردەهينرىت و
چەوريە يە كان لە (زەيتەو) دەردەهينرىت.

بىر كەرەو ئەى حەيران لە نەينى ئەو ووتانە، خوداى مەزن گەفتو گۆ لە گەل عەرەبدا
بەو شتەنە دە كات كە تىنى بگەن و هەرتيايدا گەفتو گۆ هاتوو بە نەتەوە كانى پاش ئەوان
كە خودا بە پەيدا بوونيان دەزانىت كە لەدواى ئەو يە زياتر لە هەزار سال پەيدا دەبن و

میوانخانه‌ی گه‌وره

له‌تیگه‌یشتنی باسکردنی ئەم جۆرانه له‌لایه‌ن قورئانه‌وه بۆی به‌ده‌رده‌که‌وێت که‌چ ره‌گه‌زینکی خۆراکی سه‌ره‌تایی گرنگیان له‌خۆ گرتوو به‌ مَرُوف بیجگه‌ له‌ناژه‌ل که‌خودا له‌باسی گزوو گیادا ناویان ده‌بات.

حه‌یران/ ده‌بینم قورئان ناوی زه‌یتون زۆر ئه‌بات، و به‌ پیرۆزی داده‌نێت، و کردۆتیه ئه‌وه‌ له‌سه‌ر هه‌ینانه‌وه‌ی رووناکی خودا.

شیخ/ هه‌ر له‌کۆنه‌وه‌ لای هه‌موو نه‌مه‌وه‌ جێنشینه‌کانی ده‌ریای ناوه‌راست ئەم دره‌خته پیرۆز و مووقه‌ده‌س بووه‌ لای ئه‌وان نیشانه‌ و هه‌پما بووه‌ بۆ (دانایی) و (پست و به‌ره‌که‌ت) وه‌زیاتر له‌وه‌ ده‌قه‌ره‌ ناوه‌نده‌دا ده‌رویت که‌خودا سه‌باره‌ت ئەم جینگایه‌ ده‌فه‌رموێت (نه‌خۆر هه‌لاتیه‌و نه‌خۆر ئاوییه‌) و ئەو ده‌ورو به‌ری زه‌ویییه‌ پیرۆزانه‌ ده‌گرێته‌وه‌ که‌ جینگه‌ی له‌دایکبوونی شارستانیته‌ت و ئاینه‌ ئاسمانیه‌ کان بووه‌ به‌گشتی؟

چۆن پیرۆز نابێت که‌خودا پیرۆزی پێه‌خشیه‌و کاتیگ له‌ جیهانی رووه‌ کدا سه‌رسوڕه‌ینهر ترین نیشانه‌ی دروستکردنی خۆی تێدایه‌ له‌توانایی و کاربه‌جایی و بایه‌خدا که‌ به‌گشتی خۆراک و گه‌رمی و ئاگرو رووناکی تیا‌دا کۆ کردۆته‌وه‌، هه‌یچ کاتیگ به‌خه‌یالماندا نه‌هاتوو و ئه‌ندیشه‌مان نه‌ده‌کرد که‌ ئەم هه‌موو شته‌ شاراوانه‌ له‌م دره‌خته‌ هه‌میشه‌ گه‌لا سه‌وزه‌دا کۆ بووبێته‌وه‌، که‌چه‌وری لێوه‌ ده‌رده‌هێن که‌سه‌رچاوه‌ی خۆراکی له‌شمانه‌ و تام و چێژه‌ بۆ خواردنه‌ کاغمان و گه‌رمیه‌ بۆ ده‌روغان و ئاگرو رووناکی له‌زه‌یته‌ که‌ ده‌رده‌که‌ین که‌ به‌بێ ئاگریش نزیکه‌ زه‌یته‌ که‌ خۆی رووناکی بخاته‌وه‌ وه‌ک خودا ده‌فه‌رموێت ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ رووناکی له‌سه‌ر رووناکی ده‌یکاته‌ رێنمایی بۆ ئەو که‌سانه‌ی که‌ بیه‌وێت ﴿النور: ٣٥﴾، ئە‌ی هه‌یران.

حه‌یران/ ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ النور: ٣٥

شیخ/ ئەم ناژه‌لانه‌ ئە‌ی هه‌یران له‌ پێدارو بالنده‌کان، که‌ قورئان له‌زۆر ئایه‌تدا ناویان ده‌بات، و ئاماژه‌ی جیاوازیه‌کانیان ده‌کات له‌گه‌ڵ ئە‌وه‌ی له‌یه‌ک به‌ره‌ته‌وه‌ دروستبوون که‌ ئه‌ویش (ئاوو خاکه‌) به‌شی رێکه‌وت چه‌نده‌ له‌دروستکدرنیان و پێکهاتنیان و جیاوازی له‌جۆریان و شیوازیان و رێژه‌یان و ئه‌ندامیان و هه‌ریان و ره‌نگیان و ده‌نگیان و سوومه‌بديان و زه‌ره‌مه‌نديان؟

قورئان ده‌فه‌رموێت:-

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى

رَجُلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿النور: ٤٥﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ الغاشية: ١٧

﴿وَمَا مِنْ ذَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ الأنعام: ٣٨

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ٧٣

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾ فاطر: ٢٧-٢٨

زانست ده‌لیت: ئەو ڕەگەزانی کە ئەم لاشانە ی لێ پێکدێت زانراون و هەموو ئازەلێک لە بنەڕەتدا لە ئاواو خاکی ئەم زەوییە دروستبوو بە پاشان جۆرایەتی و گەشەیی بە سەردا هاتوو بە پێی یاسای (پێکھاتن و گەشەکردن) کە لەمەو پێش باسمان کرد، و لەوانەیە ئەم بۆ چوونە راست بێت، چونکە دروستکردنی راستەو خۆ زیاتر بە لگەی تبادا نییە لە سەر بوونی خودا لە دروستکردنی بە پێی یاسایی پێکھاتن و گەشەکردن، هەر وەک حەسر دەلێت: (ئەم سیستمە ی کە ژیاڵ دەبەن بە ڕێو لە پێکھاتنی زیندەوەر و گەشە کردیان و لە جیاوازیان و لە یە کچوونیان و بۆ ماوەییان و جۆرایەتیان هەموو بە گشتی یاسا و سیستم وەک دەلێت یاسا و سیستم واتە، دیاردەن لە دیاردە کانی نەخستە دانان و وویست و دانایی، ئایا جێی بڕوایە ئەمانە لە کاریگەری رێکەوتی کویرانە بن، ئە ی حەیران؟

تۆ دەزانیت هەموو گیانلە بەرێک لە هیلکە ی مێ یەو پستاندنی لە لایەن نێرە کە ی دروست دە بێت، و زانست بە دەریخستووە کە هەموو جۆرە کانی گیانلە بەر بۆ ماوەیی بەرەتیان هەلگرتوووە کە خودا دروستیکردووە لە هیلکە و لە پێتێرە کە دا هەبە، هۆ ی ئەم نەخشە بۆ ماوەییە سەر سۆر هێنەرانە و هەموو ڕەگەزێک بە سیفات و تایبەتە نەندی خۆ ی جیا دە کرێتەووە لە ڕەگەزە کانی تر، هەر چەندە کە هەموو گیانلە بەرێک لە ئاوا دروستبوووە وەک قورئان دە فەر مویست، جا ئایا دە گوێجێت ئەم رێکخستەو تایبەتە نەندی و حیا کەرەو هێی بە لە دیاردە ی رێکەوت بن؟

میوانخانه‌ی گه‌وره

چ رینکه‌وتینکه که فیل و میشووله و نه‌سپی ده‌ریاو بۆق و نه‌هنگ و کرمی هه‌لواسراو تیمساح و ئاسک و که‌ر که‌ده‌د و و شترمه‌ل و کۆترو په‌پوله و بازو کوله‌و تاوس و شیرو مه‌رو میشووله و و شتر و دوو‌پشکی ژه‌ه‌راوی و هه‌نگ به‌هه‌نگینه سوود مه‌ندتره‌که‌ی دروسته‌کات ئه‌ی حه‌یران؟

حه‌یران: په‌نا به‌خوا له‌ری و ونبوونی، سویندیی به‌خوا هه‌ر له‌ مندا‌لیمه‌وه بیرده‌که‌مه‌وه که‌ چون هه‌نگ ئه‌م هه‌نگه‌وینه‌مان بۆ دروسته‌کات که‌ زۆرم حه‌ز لیده‌کرد ته‌نانه‌ت کاتی یاریه‌کانم ده‌کرد له‌کیلگه‌دا ده‌مپرسی بۆچی په‌پوله‌وه‌ک هه‌نگ هه‌نگین دروست ناکات: گه‌روابویه ده‌ره‌ینانی بۆ ئیمه‌ ئاسانترو که‌متر مه‌ترسیدار ده‌بوو.

شیخ/ په‌پوله‌ له‌ کوئ هه‌نگوینی بۆ دروست ده‌کریت؟ کیشه‌ که‌ ته‌نها مژینی شه‌کری دوو تۆی گوئ نی‌یه‌ تاکو په‌پوله‌و هه‌نگ وه‌ک یه‌کین به‌لام زۆر له‌ غه‌ریزه‌ی سه‌سوره‌ینه‌ر هه‌یه‌ که‌خودا تایه‌مه‌ندی کردوه به‌هه‌موو گیانه‌به‌ره‌کان به‌وویستی خۆی پیی به‌حسبوون که‌هه‌ریه‌که‌یان له‌گه‌ل شیوه‌ له‌شیاندا بگوجیت بۆ گه‌یشتن به‌و ئامانجه‌ی که‌ ئاراسته‌یکردون.

قورئانی پیرۆر ئاماژه‌ی ئه‌م غه‌ریزانه‌ی کردوه به‌تایبه‌تی له‌باسکردنی هه‌نگدا، چونکه‌ ئاشکرا ترین به‌لگه‌یه‌ به‌وه‌ی که‌خودا، دروستیکردوه و رڤی پیشاندا و په‌یام و نیگای پی به‌خشیه‌و شارراوه‌کان و خۆشیه‌کان به‌هه‌لمه‌ت بوون بۆشته‌ئاسووده‌کانیان به‌مرۆفه‌وه به‌سته‌وه، تاکو بیته‌وه‌یادی که‌خۆی مه‌به‌سته‌بۆ رڤیشاندان، و بیربکاته‌وه‌ له‌م دروستکراوه‌ سه‌ر سو‌ره‌ینه‌رانه‌ که‌ مه‌حاله‌ دروستکردنیا به‌م شیوه‌یه‌ ته‌نانه‌ت جو‌ره‌کانی میشیش ناتوانریت به‌رڤنگای رڤیکه‌وتی کو‌یرانه‌ دروست بکړین.

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل/ ٦٨-٦٩
حه‌یران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه.

شیخ/ ئایا چیشته‌خانه‌ی ئه‌م میوانخانه‌ گه‌وره‌یه‌ مه‌زن نی‌یه‌ ئه‌ی حه‌یران.

حه‌یران/ هیچ خودایه‌ک نی‌یه‌ ته‌نها خۆی نه‌ییت.

شیخ/ سه‌رنجیده‌ ئه‌ی حه‌یران له‌ غه‌ریزه‌ی هه‌نگ و گیانه‌به‌ره‌کانی تری گه‌ردون و یه‌ بلای به‌شی رڤیکه‌وت چه‌نده‌ تیااندا؟

ھەندى لەزاناياں سەبارەت بەغەرىزە و توويانە/ بەشىكە لەبە گەرخستەن كە پلە بە پلە بەرەو گەشە كردن دەروا، و لەوانەمىيە ھەندى لەگيان لەبەرەن لە پلە كانى گەشە كردندا خاوەن عەقلى سەرەتايى بن وەك دەلەين: بەلام زۆر لەگيانلەبەرە بچوو كە كان دەبينەن كە دەبوايە لەبچوو كەترين پلە كانى گەشە كردندا دا بىرانا يە ھەلەدەستەن بە ھەندى كار كە زۆر لەگەورە گەشە كراوە كان ناتوانن پىي ھەستەن، بەمەش ماناي بەلگە كەيان پىچەوانە بىتەو و پلە كانى گەشە كردن سەرژمىر دەبىت، تەنانت ئەم گيانلەبەرە بچوو كەنەش نەزىكەن و نەھاويە كەن لە ھەندى ھەلسو كەوتى غەرىزىيە ئالتۆزە كانياندا ھەندىكەيان تەنھا دەزانن كە بەدواي خواردندا بگەريئەن و ھەندىكى تريان كارە كانيان سەر سام دەكات و مېروولە و ھەنگ و جالجالۆ كە بالەندە كان، و لەبەردەم ئەم تايبەتە ھەندى و جياوازيانە (بەلگە كانى گەشە كردن) تىكەدە چىت.

بەمەش غەرىزە، رىسايە كى تايبەتە ھەندى نايىت و عەقلى ساغ ناچار دەبىت كە باوەر بەو بەھىتە كە ئەمانە ھەموو بەگشتى لەكارىگەرى وويست و كار بەجى ئىي خودايە كە بەويست ئەم جيا كراوانەي بەخشيوە بە ھەندى گيانلەبەرى لاواز تاكوو بىنە بەلگە بۆ بوونى خودا لەتوانا و دەستىوەردان لە دروستكراوە كان بەويستى خۆي ئەم ھەنگە كە خودا لەقورئاندا ئامازەي بۆ كردو سەرنجىدە ئەي ھەيران كە چۆن ھەنگو پىنمان بۆ دروستەدەكات، و چۆن شانە دروسدەكات و بەسيستەمىكى ئەندازەيى سەرسورھىنەر داھەشى دەكات بۆ چەند ژوورەك، ھەندىك لەو ژوورانە بچوو كەن بۆ كرىكارە كانيان و يان گەورە بۆ نىرە ھەنگ و ژوورى تايبەتى بۆ شاھەنگە دوو گيانە كان، و سەرنجىدە وەك چۆن ژوورە كانيان دا بەشكراوە، ئاوە ھاش كارە كانيان دا بەشكردووە ھەندىكەيان ھەلەلە و شىرىي دووتۆي گولە كان كۆدە كەنەو، و ھەندىكى تريان خواردن بۆ پىچووە كانيان ئامادە دەكەن، ھەنگو پىنمان بۆ ئەچوون تاكو بۆ خواردنەيان ئاسان بىت، تا دەگەنە ئەو تەمەنەي كە پىويستەيان بەو دايكانە نامىت، و بەم نازدارىيە دەمىنەو تاكو بۆ پورردان ئامادە بكريئەن، و ئەم ھەرەو ھەز و ھاو كاريىيە كۆمەلەي بەردەوامە بەيى ھىچ تىكەچوون و گۆرپىك، بەدرىزايى سالاھە كان و پۆزە كان بەووردەك كە ناتوانرەت بىنرەت، كە باشترە لەو فەرمانگەي كۆمەلەيەتەيىيە كە مەروۇفى ژىر سەرپەرشتى دەكات.

ئەي مېروولە كە شتى زۆر سەرسورھىنەرى لىدە بىسەن وەك ھاو كاريان بۆ كۆ كردنەو، خۆراكەيان و دروستكردن و پىكەينانى مال و شارە كانيان و دا بەشكردنى كارو كاسپيان و ئارامگرتن و فروفيليان بۆ گواستەو، خواردنە كانيان و ھەلگرتن و بلاو كردنەو و وشكردنەو، يان و كۆ كردنى دانەو، ئەو كە تاكو لە شويئى شىدارە كاندا

میوانخانه‌ی که وره

نبروینه‌وه به چ عه‌قلێك و به چ غه‌ریزه‌یه‌ك هه‌لده‌ستیت به‌م کارانه‌ی که ئه‌و ئاژه‌لانه‌ی که زۆر به‌رز له‌پله‌ی گه‌شه‌کردندا وه‌ك فیل و ئه‌سپ و شیر و مەیموون ناتوان پێی هه‌ستن.

جالجالتو که ماله‌که‌ی به‌لیکی خۆی به‌و شینوه‌ ئه‌ندازه‌ سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌ ده‌چنی، تا‌کو بیکاته‌ تۆرو ده‌زوله‌ و خۆراکی پێراو بکات.

پله‌ی چه‌نده‌ له‌پله‌کانی گه‌شه‌کردندا تا‌کو بتوانی به‌م کاره‌ ووردو سه‌ر سوپه‌ینه‌رو فیلایی به‌هه‌ستی.

ئه‌ی ئه‌و بالنده‌ی که باسده‌کری‌ تیماری خۆیان ده‌که‌ن گه‌ر لاقیان شکا گرتنه‌وه‌ی بۆده‌که‌ن، له‌شونی شکاننده‌ که‌یدا قورپو‌پوش کۆده‌کاته‌وه‌ و له‌به‌رخۆر ده‌وه‌ستیت تا‌کو ووشک ده‌بیته‌وه‌ و ئه‌و قورپو‌پوشه‌ زۆر به‌توندی به‌کده‌گرن هه‌روه‌ك بۆی گیرا‌بیته‌وه‌ وایه‌، واته‌ دوو پارچه‌ ئێسکه‌ شکاوه‌ که‌ به‌کده‌گرنه‌وه‌ ئه‌و قورپو‌پوشه‌ی له‌سه‌ر ده‌مینته‌وه‌.

ئه‌و ئاژه‌له‌ ئاوویه‌ی که به‌قوندرا ناو ده‌بریت، وای ده‌گیرنه‌وه‌ که‌ کاره‌ سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌کانی له‌ دروستکردنی مال و په‌ندا و بۆ هه‌لگرته‌نی خۆراک تیا‌یدا به‌دریژایی زستان دره‌خته‌کان به‌ددانی ده‌بریت و له‌ پاشدا‌لق و پۆپی داره‌ که‌ له‌ پێره‌وی ئاوه‌ که‌دا را‌ده‌ کێشیت بۆ ئه‌و جینگایه‌ی که به‌نداوه‌ که‌ی تیا‌دا دروستده‌کات، تا‌کو په‌نداوه‌ که‌ به‌رز بکاته‌وه‌ و قورپو‌گه‌لا و تو‌نکلی داره‌ که‌ی به‌لق و پۆپی دارا‌که‌وه‌ ده‌لکینیت و هه‌ردوو نێرو مێی قندور له‌سه‌ر به‌نداوه‌ که‌ هه‌لده‌ستن به‌دروستکردنی ماله‌ که‌یان به‌هۆی چیلکه‌و چه‌وال و به‌ردو‌لق و که‌ هه‌موویان به‌یه‌که‌وه‌ ده‌چن و به‌مه‌ ژورینکی گومه‌زی به‌قورپو‌ دروستکراوی دوو ده‌رگا دروستده‌که‌ن، و زه‌وی ژوره‌ که‌ش به‌ته‌خته‌ی ووشک را‌ده‌خه‌ن و خۆراکیان له‌لق و پۆپ ده‌هین و ده‌یخه‌نه‌ حه‌وزی ژیر ژوره‌ که‌ که‌شونی هه‌لگرته‌، وچ کاتی‌ك پرسیان بێت خۆراک له‌وی ده‌هین ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ شونی حه‌وانه‌وه‌و خه‌وتیان که‌ به‌ بێهنگی و دلنه‌وایی و گه‌رم و گوری ده‌مینته‌وه‌.

چ عه‌قلێك و چ غه‌ریزه‌یه‌ك که‌ به‌هۆیه‌وه‌ ئه‌م ئاژه‌لانه‌ هه‌لده‌ستن به‌م کاره‌ سه‌ر سوپه‌ینه‌رانه‌ که‌ فیل و ئه‌سپ و مەیموون نه‌توانان له‌ئه‌نجامدانی، ئایا پله‌ی گه‌شه‌کردن چ په‌یوه‌بیدی به‌کی هه‌یه‌ به‌مێرووله‌و هه‌نگ و جالجالو‌که‌و سه‌گی ده‌ریاوه‌...؟

حه‌یران/ فه‌رموده‌ی خوا را‌سته ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾: په‌روه‌ردگارت دروستکرد به‌ ویستی خۆی ده‌کات و هه‌لیان ده‌بژیری ﴿القصص: ٦٨﴾.

شیخ/ ئەی ئەم چوار ئازەلە کە (بزن و مەر و حوشت و ڕەشە و لاخ) کە قورئان لەچەندەها ئایەتدا ناویان دەبات لەبەر سوودمەندی زۆریان پێم بۆ ئەو حەیران بەشی ریکەوت چەندە لەدروستکردن و پیکهاتن و دەستە مۆکردن و خۆراکیان گۆش و گیایێت کە دەبنە عەمارێک بۆ پڕۆتین و چەورییەکان و بەتوانا کێرمان بۆ وەرگرتنی جۆرەها سوودمەندیان لەشیرەمەنی و گوشت و خوری و موو پێست و ئێسکیان، جگە لەمە کارهێنایان بۆ کێلاندنی زەوی و بۆ هەلگرانی خۆمان و بارمان و ڕاکێشاندنی قورساییه کان.

قورئان دەفەرموێت:

﴿أُولَئِكَ يَرَوْنَ أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ یس/ ۷۱-۷۳

﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّئَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ النحل: ۶۶

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَعْتَخِفُونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَاا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ﴾ النحل: ۸۰

﴿اللَّهُ السَّيِّدُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبَلَّغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾ غافر: ۷۹-۸۰

ئەمە هەندیکە لەو سوودمەندیانەی کە قورئان بەتاشکراو بەچری باسیان دەکات لەگەڵ کورتە فەرموودەیک بۆ سوودمەنە نهینی یەکان

زانست سەبارەت بەم چوار ئازەلە چی دەلیت:

زانست وەك فەرموودە ی قورئان دەلیت: ئەم ئازەلە شیردەرانە کە خۆراکیان گۆش و گیایە لەپەلەیه کی سوودمەندی بەرزدان بۆ مەرووف لەیه کترەوێ شیر و گوشت و خوری و مووی دەداتن، جگە لە پێست و ئێسک و شاخەکانیان، و زانست دەلیت: مەرووف بو بەراستی ژبانی پێوستی زۆری بە پڕۆتین و کاربۆهیدرایەت چەوری و خۆی کانزاییەکان و قیتامیەنەکان هەیە، و پڕۆتین بەشی (تەواو) و (ناتەواو) ی هەیە و

میوانخانه‌ی گه‌وره

رانیست دهلیت: تهنه ئهم چوار ئاژوله له نیوان ئاژوله شیردهره کانی تر دا به بهردوامی شیردهد. و تهنه ئهوان سیفەتی توانایی کیلاندن و بارهه لگرتن و راکیشانیان ههیه.

چ توانایه که ئهم توانایه ی که تایه ههمنده بهم چوار ئاژوله وه له نیوان ئهوه ی خوراکیان گز و گیایه و به ئاسانی به دهست بێت بۆیان، و دهسته مۆ کردنیان ئاسان بێت و له گهڵ ئهوه ی عه ماریکی هه میشه یین و کاریکی چالاک بن بۆ دهسته بهر کردنی شیرو پۆن و گوشت که هه موو به گشتی سه ره به ماده پڕۆتینه کان و وا چاوه پړوان ده کرا له بهر ئه وه ی که خوراکیان تهنه گز و گیایه (که بریتی یه له کاربۆن) ماده کاربۆهیدراته بیهاس ته یه کان به بهرهم بێنن ئه ک ماده پڕۆتینه کان له گهڵ گوشت و شیرو پۆن و که ره و بهر دا هیه؟

[illegible]

نایا ئەم ھەموو شتە بە گشتی لە دیار دە ی ریکەوتە ئە ی حەیران؟

حەيران / حوا پەنامان بدات لە گومرانی ئاشکرا، خودا پاداشتی ئەم داناییەت بداتەو
گەورەم کاتێن رەویی جیشینمانت بە (میوانخانەی گەورە) ناو برد، بەراستی وایە
میوانخانەیەکی گەورەیه.

خودای گەمۆره هەموو هۆکارەکانی پشوو دان و حەوانەوێی بۆ تێادا ئامادە کردوین لەجینگەو پۆشاك و گەرمی و ئاگر و پوناکی، و هەموو بەتام و چێژێك بۆ دروستکردنی خواردەمەنی و خواردنەوێ و میوێ و تەنانت شیرینیش.

شیخ/ لەیادت چوو باسی وێنە جوانەکانی بکە ی ئێی حەیران.
حەیران/ لەیادم نەچووێ گەمۆرەم ئەم وێنە جوانە دلەرفێنانە و هەرگیز پشستگۆییان ناخەم؟

شیخ/ ئەزانم پشستگۆیی ناخەیت و لەیادت نەکردو، بەلام ئایا بەیادتا هاتووێ جارێك بوەستیت بەرامبەر ئەم بەخشو نیگارو سیبەرانە بەدلتێکی پەرخۆش و خڕۆشەوێ سەرنجیەتە کازیوێ یاقوتی و خۆر ئاوا بوونی زێری و سەوزی زەمۆردی کێلگەکان و ئاوێ ریووییەکان و گەلای گۆلەکان، و بالی پەپوولەکان و پەپری مەلەکان و کلکی تاووسەکان، و بېریت لە حەقیقەتی جوانی ئەمانە، کەنیشانە رازاوێ کانی سەرسامان دەکات، یاخود بېرسی ئاخۆ بەشی رێکەوت چەند بیت لە پێکھاتنی وێنە و رەنگەکانیان و هێل و پێوێ و وێنەکانیان و ئەو شانەیی کە لەخۆیان گرتووێ لەبەخشندەیی و وردەکاریی و رێکو دروستی هەلسەنگینی و هاوێ کبۆنی و هاوگوێجاوی و هاو شیاوی و هاو جوانی و هاو چێژی.

حەیران/ نەخێر گەمۆرەم.

شیخ/ ئەو جوانی یەچی یە ئێی حەیران؟ ئایا مانەییە کە نسبی و رادەیی لەخۆ گرتووێ یاخود وێنەییە کە و لەلای عەقلمان دروستبوو؟ یان شتیکی بوونیکی خودی و دەرەکی هەبێ کە هەستیارە کاغان چێژی دەکەن و عەقلمان دەرکیان دەکەن و هەك چۆن وێنە دروستکراوێ کانی تر دەرکە کات؟ ئایا ئەم ئاسوودەییەمان لە ئەنجامی جوانی ئەم وێنەییە کە لەخودی خۆیاندا بەسەرماندا دەسەپێن و هەك قورئان ئاماژەیی بۆ دەکات؟

یاخود ئەم دلخۆشیەمان لە ئەنجامی جوانی ئەم هاوسودمەندیمان لێیان وە ئارەزوو چێژی سۆزو هەستمان بۆیان و اراھاتووین لە کاریگەری ئەمانە بەجوان ناویان بەرین؟
حەیران/ تێناگەم چۆن جوانی بوونی خوودی هەبێ لەدەرەوێ؟

شیخ/ مەبەست ئەوێ نی یە لێرەدا شتیکی دەرەکی سەرەخۆ هەبیت و بەجوانی ناو بېریت بەوێنەیی ئاوو هەوا بیت، بەلام ئالیرەدا دەرپسین ئایا شێوێ پێوێ و رەنگی بەرادەو بەرێژەیی دیاریکراو هەبێ کاتیك کۆبێنەوێ و هاوگوێجاوین، جوانی لەخودی خۆیدا دروست دەبیت یاخود ئەم جوانی و رادەیی یەو بەتەنها لە عەقلماندا دروست بوو،

میوانخانهی گهوره

به پهم و نیگای هاو سوودمهندی و ئاره زوو سۆز ههستمان بۆیان، بۆ غوونه پهنگی سور لامان جوانه چونکه ههیشه واراها تووین هیمایهك بیست بۆ پرووی ئهو که سانهی که تهن دروستیان باشه، و پهنگی سهوزهی زهموردی لامان جوانه چونکه واراها تووین کیلگه سهوزه پهر موزه کانی تیروا به بیست و فهر یسین، وهیان ئهم (جوانی) به تیکه لهیه له بوونیکی راسته قینهی دهره کی له گه لهوه خهیا لانهی که ههست و سۆزی یادگاریه کاغان دروستی ده کهن وه پال به عه قلمانوه ده نین که باوه به بوونی ئهم راستی به بکات له راستیدا ئهم ووتیهی دوایی راسته و له جینی خۆیه تی. زۆرجار جوانی راسته قینه ده یسین که عه قلمان دهر کی پیده کات و ههستیکی ماددی پیده کهین، و گهر خهیا لمان بۆ زیاد کرد که له ههست و سۆزو یادگاریه کاغاندا دروست ده بن به مهش ههستمان بهو جوانی به زیاتر ده بیست، و ئالیه دا نه یسینی جیاوازی چیژی جوانی له نیوان مندال و گه و ره دا به دهر ده که ویت.

به ئی زۆر حالت ههیه که خهیا لی سۆزو چیژه کان زالده بن به سه ر حه قیقه تیکی جوانی به سه ندا به جوړیک که نه زیکه ههستکردن و دهر کردغان نه مینیت به پیه وری دروستی ئهو جوانی به.

به مهش ههستمان به رامهر (جوانی) تیکه لاو ئالۆز ده بیست به لام ئهم جوانی به له ههندی وینهی تریدا بهرون و ئاشکرای ده مینیتوهه گهر نه که ویته ژیر ده سه لاتی زهوق و عاده ته وه که نیایدا له گه ل مروفیکی نه زان و منالیکی شیره خۆره دا به لکو ته نانهت له گه ل ئازه لکی بی زماندا به رامهر ده بین به رامهر پهنکه دلرپینه کان و جوانی گول و په پوله بالنده کان که واته له دهره کیدا جوانی راسته قینهی په سه ن ههیه و ئیمه له دهره ک کردنی ئهم جوانی به په سه نه دا به رامهر به کرداری ههست عه قلمانی بۆ به گهر ده خهین وهك چۆن ههست و عه قلمان به کار ده یسین بۆ بوونی هه مو وینه ماددی به کانی تر. که واته ئهو جوانی به په سه نه چی یه و په گه زه کانی له چی پیکهاتوه؟

دیاره بریتی به له وینه کانی هاوړیکی (تناسق) و هاو بینایی (تناظر) و (هاوسترانی) (تناعم) له شینوه و رهنگ و دهنگدا له ژیر سیستمیکی چه سپاودا به ریزه ی دیاریکراو پیکدین که که مژینه له پارچه موسیقایهك که پیکهاتوه له چه نده نگیکی په سه نی جیاوازی دوور لهیهك، و ئیمه به ریزه ی دیاریکراو له موسیقاو ستارن تیکه لاویان ده کهین به پینی سیستمیکی چه سپاوی ئاشکرا.

بەمەش سترانیکى بەسۆزو ھەستى لى پىنکدنىت، بەمجۆرە رەنگ و وینەکان بۆ دروستبوونی وینەى جوانى کە لەسروشتدا بە بەرچاودە کەون کە ملکەچى رێژەى دیاریکراو یاسای چەسپاون کە بە کاریگەرى توانایەك دروستبوو بۆ پىنکھاتنى (جوانى) کەواتە ناتوانى ئەو جوانىیەى کە لە گەردوندا دەبیینىن بلىین ئەندىشەىو عەقلمان دروستى کردو، بەلکو بوونیکى راستەقىنەى دەرەکى یە ھەستى پێدە کەین وەك چۆن ھەست بەقەبارە و شىواز و بارستایى و چىزو بۆن دە کەین کە ئەمانەش ھەموویان بە گشتى بەرێژەى دیاریکراو لە رەگەز و گەردیلەکان دروستبوون.

گەر ئیئمە بە پۆشاکیكى چنراو سۆزو یادگار بە کاغمان وینەى ئەم جوانىیە رەسەنە دا پێوشىن، ئەم رىباد کردنە خووشى و کامەرانیمان زیاد دە کات، وەك چۆن مندالىك بە پۆشاکیكى سور دلخۆش دەبىت گەرىنى ووترا ئەمە پۆشاکی جەژنتە، و لە رۆژانى تردا لاى خودا بۆ بەلام بەھوى یادگارى جەژنەو زۆر زیاتر لاى جوان دەبىت.

ئایا دەستى ئەى حەیران ئەم یاسا چەسپاوە دلرڤىنە کە جوانى دروستدە کات بەم بەحسەندەبى و وور دە کاربى و رىك و دروست و پىوراو، و ھاو رێژەو ھاویە کسانى و ھاو جوانىیە، لە کاریگەرى رىکەوتى کویرانە بىت؟

حەیران/ خودا پەمامان بدات لە گومراى.

شىخ/ دە گونجىت ئەم مېوانخانە مەزنە، بەو ھەموو شتەى کە تىادایە لەسیتە و دەسەلات و بايەخدان و داهىنان و تەواوى و جوانىیە لە پىنکھاتەى رىکەوتى کویرانە بىت؟

حەیران/ بە راستى مېوانخانەى کى مەزنە!!

شىخ/ لەمە مەزنتەر ئەو ھەىە کە خاوەنە کەى داواى کرىمان لىناکات و تەنھا سوپاسى دەوێت.

حەیران/ چەند کرىبە کى ئاسانەو چەند رەزامەندە.

شىخ/ ئای چەند نەيادی دە کەین و لە وانەشە لەيادی نە کەیت چوئکە ئیئمە لە کو تاید ھەربو لاى ئەو دە گەرىبەو.

نە خودى حۆياد: ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ نەصت: ۵۳

لہ سنی تاریکیدا

(۱)

شیخ/ ئەم سیستمە سەر سۆرھینەرە (سیستمی دوانی یە) سەرتاسەری و ئاسایی
 لەھەموو زیندەوەرێکدا کە زۆر، لە ئایەتە قورئانیەکاندا باسکراوە تا ئاماژە ی مەبەست و
 دانایی بکات لەدروستکردن، بەشی رێکەت چەندە لەدروستکردن و پیکھاتن و
 رێکخست و ھەمیشەیکردن و ئاسایکردن لە ئازەل و ڕووە کدا؟
 قورئان دەفەرموێت:

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾ النجم: ٤٥

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا
 يَعْلَمُونَ﴾ یس: ٣٦

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا﴾ فاطر: ١١
 ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
 زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ الرعد: ٣

﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الذريات: ٤٩

ئەمە ھەندێ لەو ئایەتە قورئانیانە سەبارەت بە سیستمی جووتەیی، کە ئاماژە ی
 سەرتاسەری و ئاسایکردن لەھەموو زیندەوەرێکدا دەکات، چ ئازەل و ڕووەک یاخود
 مەرووف بێت زانست بەرامبەر بەم سیستمە سەر سۆرھینەرە چی دەگێت؟ ئەو
 سەر سۆرھینەرە کە لەلای ئەوان جینی خۆی گرتوووە زانیان دەلێن سیستمی جووتەیی
 ئاسایی و سەرتاسەری یە بۆ ھەموو زیندەوەرەکانی ئازەل و ڕووەک، کە بە گشتی بەیەک
 رینگاو یەک گونجاندن، نزیکە ئەندامەکانیان ھاو وێنە بێت و ھەروەھا پێتانندە کانیشیان
 نزیکە وەک یەک بێت و دەپرسی چۆن ئەم سەرتاسەری و ئاسایی و ھاو وێنە یە
 یە کیانگرتوووە لەھەموو زیندەوەرێکدا؟

ئەم ئاسايکردن ھەمیشە سەر سۈرھىنەرە زياتر ھۆشەند و ژىرى کردوم، ھەر ھەم لەمەو پېش باسماکرد ئەى ھەيران بەھۆى خویندەنەوم بۆ نوو سراوھە کانى فەیلە سوڤى ئەم سەردەمە (ھەرى برگسون) لەو ھەم پېش دەرکى ئەم دانايىم نەدە کرد لە دوو باتکردنەو ھى ووشەى (دوانەى) لە قورئانى پېرۆزدا لە نېرومى دا، وامدەزانى ئەم دوو بارە کردنەو ھە تەنھا بۆ ئەو ھەمە کە خودا بەخشندەى خۆى بەسەر بەندە کانیدا بەدەربخات.

تېنەدە گەيستم کە پرووداوە کانى بەخشندەى لەدروستکردنى (جووتەيدا) کە ھۆکارى بۆ مانەو ژيان، تا خودا ويستى ھەيئەت بۆ بەردەوامى ژيانىان لەسەر گۆى زەوى بەھۆى پېتاندىن و زۆر بوونەو، بەلام لە پاش ئەو ھى بېرۆکە کانى (برگسون) ھالى بووم و دەرکەم کرد کە دوو بارە کردنەو ھى ووشەى (جووتەى) مەبەستى خودا مەتکردن نى بەسەر بەندە کانیدا بەلکو مەبەستى شتىكى مەزنە، تاكو بەئاگامان بکاتەو لەئاسايکردنى (دوانەى) لە ڕووک و ئازەل و مەزۇدا تايبە بەلگە بۆ بوونە مەبەست و پووجەتکردنەو ھى رېکەوت.

ئەم ئاسايکردنە ھەمیشەى بەى کە دوینى باسکرد بۆت لە تېزەرە کانى برگسون وەرگىراو، دواى ئەو ھى باسى ھەستىارى بېنىنى کرد و بە دورى زانى ئەم ئاسانکردن و ھەمیشەى بەى لە مەزۇف و ھەموو ئازەلدا ھاو وینە و ھاو دروستکراو بن، دياردە لە کارىگەرە کانى رېکەوت، گەر واما داناکە ئەم رېکەوتە دەشت رۆبەدات لە دروستبووى ھەستىارى بېنىندا لە گشت ئازەلدا و بلىن کە ئازەلە کان بەگشتى بۆ يەك رەگەر دەگەرینەو و سەبارەت بەرووھە چى بلىن کە لە رەگەزىكى ترەو شىوازە کانى رۆر حىواز ترە لە شىوازە کانى دروستبوونى ئازەل، گەر ئىمە واما داناکە رووھە و ئازەل لە کردارى پېتاندىن و زۆر بووندا يەك شىوازيان گرتۆتە بەر، چۆن ئازەل و رووھە رېکەوتى کە بەھەمان شىوازو رېکەوت نېرومى پېکەين؟

ھەيرا/ فەرموودەى قورئان ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ تیس: ۳۶، سېحانە.

(بىگەردى بۆ ئەو کەسەى کە جووتەى دروستکردووە لەوانەى کە لەزەویدا دەروين وەلەخودى خۆياندا) چەند پاك و بىگەردە.

شىخ/ ئەم پېکەتە مەندالەى مەزۇف کە قورئانى پېرۆز ناوى بردووە زياتر لە (۱۰) ئايەتدا بە ئاشکرا، ئەى ھەيران ئەيا بەشى رېکەوت لەوینە کردن و پېکەتەنى لە ھىلکەو

سپیرم و پارچه گوشت و نیسک و داپوشین سه قامگیر کردن له جیگای تایه تیدا، بو دیاریکردن و کاتی خوی... له که لینه تاریکه کاندا چه نده... ؟

قورئان ده فرمویت:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن ثَرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ الحج: ٥

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِّن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ الانسان: ٢
﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ الانفطار: ٧

﴿أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ﴾ يس: ٧٧
﴿قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِن أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾ عس: ١٧-١٩

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِن ثَرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾ المرسلات: ٢٠-٢٣

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ، ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أُنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكِ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾ المؤمنون: ١٢-١٤

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِن طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ٧-٩

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ﴾ آل عمران: ٦

﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ﴾ الزمر: ٦

ئەمە ھەندى ئەفەرموودە كانى قورئانە ئايا زانست چى دەلىت؟ ھىلكەيەك
لە ھىلكە كانى مريشك زۆر بچوكت بىت تيرە كەى لە ئىوان بەشك و دووبەش لە (٢٤٠)
بەش لە قىراتىك، واتە بەشك يان دووبەش لە (١٠) بەشى ملىمەتريك، و كىشى يەك
بەش يان دووبەش لە (١٠) ملىون بەشى گرامىك كە زەردىنە كەى تىدايە و
لە زەردىنە كەى دا زىندە وەرى يەك خانەى زۆرى تىدايە كە تيرە كەيان دەگاتە بەشك بە (٧٠٠)
بەشە قىراتىك و لەویدا چەقى زىندە وەرى يەك خانەىە كان ھەيە، كە تيرەى دەگاتە
بەشك لە (٣) ھزار بەشى قىراتىك.

ئەم ھىلكەيە لە تارىكاى ھىلكە داندا پىكدىت لە زىندە وەرىكى يەك خانەى
كەلەشەى ئەلىزمىسى مەلە دەكات، گەر ئەم زىندە وەرى يەك خانە گەشەو نەمايكرد، و
ئەو شەمەى كە لە ناويدايە زىادىكرد پەردە كە دەكشيت و تەنگ دەيت تاكوو ھىلكە
لە پەردە ھىلكە دان رزگارى بىت.

ئايا ئەم ھىلكە خنجىلانە فەرىكە بەرىزە بەتەنھا لەو تارىكىيەدا بۇ كوئى دەچى؟
چاوەروانى ئەو كاتە ديارىكر اوھە كە تىدا لە گەل ھاودەمە كەيدا دەگەيەنەيەك بىئەوھى
يە كترىان بىنىيت و يە كتر بناسن، ھەردو كىيان پەروشى بەيە گەيشتن و لە رىگادا
بەيە كدە گەن، پىكەو دەست لەمل و ئاوىزان بەدوانەى بەرەو لانەى جووتەى رىدە كەون
تاكو شوىنىك برەخسىن و ئامادەى بكەن بۇ دروستبوونى مرؤفىكى تری وەك خویان
بەلام ئەم رىگايە كە تىدا بەيە كدە گەن شىوھە كى درىز كۆلەى تارىكى زۆر تەسك و
بارىكە تیرە كەى تیرەى مووھە كە، كەلە پشت مندالدانەو خۆى حەشارداو و
درىز دەبىتەو بەرەو ھىلكە دان، لە كوئى و بۆچى ئەم دوو خۆشەويستە بەيە كدە گەن؟

ئەم سېرمە زىندە وەرى نیرە زۆر زیرەك و بەئاگايە و چالاک و فیللارەو سەر كیشە ئەى
حەیران... زۆر چاك دەزانىت كە ھىلكە كە چاوەرپەتەى لە دەمى شىوھە درىز كۆلە كەدا
واتە: لە دەمى بووقە كەدا و دەزانىت تەنھا رىگا بۆى مندالدانە ھەر بۆیە ئاوار ناداتەو
لە ھىچ تادە گاتە ھىلكە كە خۆى زۆر بە بچوو كى دەبىتەو بەرامبەر ئەم ھىلكە
گەورەيە، درىزى ھەر سېرمىك بریتىيە لە (٦٠) بەش لە ھزار بەشى ملىمەتريك.

لە سن تارىكىدا

سپىرمە كە دەزانىت گەر ئەو سەرە قوچە كى يە تىژە نەبوايە نەيتدە توانى دىوارى ئەو
هەلەكەيە بېرىت و گەر مەلە كرنە كەى سىست و ھىواش بوايە ەك مەلە كردنى ھەلەكە ئەو
دوا دەكەوت لە كاتى ديارىكرەوى بەيە كگەيشتىيان و دەزانىت مەلە كردنە كەى خەيرا
دەبىت گەر جوولەيە كى پىنچاوپىنچى ھەبىت و بۆى دەركەوت كە مەلە كردنى خەيرا
تەنھا بە خۆ پىدادانە بەشلەيە كەيدا... و زانى كە چالاكى مەلە كردنە كەى لەسەرىدايە نەك
لەكلەكى دا پاش ئەو ەى ئەم سپىرمە زىندەورە بچوو كە ئەم ھەموو شتەى زانى وای
لەسەرى كرد شىوہە كى قووچە كى تىژى ھەبىت و ملەكى پىنچاوپىنچى بەسەرى بەخشى
و كلەكىكى درىژى بەملەيە بەست تاكو بەو شەلەيدا بكيشتىت كەمەلەى تىادا دەكات،
و ئەم كلەكە بەگرئ بەملەو بەستراوہ بۆ ئەو ەى لەكاتى چوونەناوہ ەى ھەلەكە كە بترازى
و ئەم ھەلەكەى مېينە ژىرو بە ەفاو بىنگەردو پارىزراوہ ئەى حىران، ئەمىش دەزانىت كە
خۆى تەنھايە و نىرە كان زۆر زۆر و ژمارەيان دەگاتە (۲۰۰) ملەيون كەمەلەلانى و و
پەرۇشن بۆ گەيشتن پىنى، و بەدەورى دىوارە كەيدا دەخولەنەو گەر يە كىك بەتوانا و
خەيراى پىنى گەيشت، رازى دەبىت بىكانە ھاووجوتى خۆى و دەرگايە كى تايەتى دلى
خۆى بۆدە كاتەو كە بە (دەرگايە راكيشەر) ناو دەبىت ھەر كە سپىرمە كە ھاتە ژوورەو
دەرگا كە دادەحات و ھىزى راكيشانە كەى نامىنت و بە پارىزراوى خۆى دەھىلەنەو و
بەرپرەچى ملەيەھا سپىرمى داواكارى تر دەداتەو ئەوانىش لەلای خۆيانەو لەغەم و
پەرژارەدا سەردەننەو.

ئەم مەندالدانە (لانەى دوانەيە) بۆ مەوانە كەى زۆر بەسۆزو بە بەزەيى يە ئەى حەيران،
ھەمو مانگىك ئامادەيە بۆ پىشوازيكرەنى ئەو بووك و زاوايە پەنادانىان و خۆراك دانيان،
بەمەش خانەى پەردەى دەرووبەرى دەئاوسىت و دەزوولەو موولولەى خوينەكانى
گەورە دەبىت.

رژىنەرەكانى چالاك دەبن، گەر ھاوجووت بوون پويدا، ئەوان ھەردو كيان
بەخوشحالىەو پىشوازيان لىدە كرەت، و گەر رىنگەر ھەبو بۆ ھاووجووت بوونيان
بەھەر ھۆكارىك بىت ئەوا بەرق و كىنەو جىادەبنەو و لەداخدا ھەلەكەدانە كە دەدرىت و
گرىبانىكى خوينەوى دەرژىت بۆ نەمانى ھەلەكە كەى.

حەيران/ئەى... چەند سەرسوڤ ھەنەرە، پاكو بىنگەردى بۆدروستكەرى مەزنە.
تىنخ/ئەو ەى كە لەمە زياتر بەسەر سوڤ ھەنەزو سامناك ترە كە ئاماژەى زياتر تىاداىە بۆ
موجەزەكانى قورئان و يارمەتيدەر بىت بۆ تىنگەيشتى نەينەكانى، ئەو ەندەى پىنچاچىت

هاو جووت بوونه که تهواو ده بیئت ههتا کاریکی هاوبهش دهسیتپنده کات بۆ دروستکردنی مروفینکی نویی تر، و ههردوو هاوکار ده کهونه تیکه لکردنی ئهو نهخشه کرۆمۆسومانهی که هه یانسهو ئهو جیناتانهی که له خزیان گرتوه که خودای پهروه ردگار نهخشه و دروستکردن و دروستی پینه خشیوه که بههۆی فاکتهری بۆ ماوه ییهوه پشت له دوا ی پشت له نهوهوه بۆ نهوهی تر بهردهوام ده بیئت له باو باپیرانهوه بۆ نهوه و نهوه کان بهردهوام ده بیئت (زنجیره ی دروست بو له قور) (سلالة من طین) له پاشدا (زنجیره ی ئاوی بی نرخ) (سلالة مس ماء مهین) و لهم تیکه ل بوونهوه تنۆ که ی هاوبهشی تیکه له دروست ده بیئت که خودای دروستکهر ئاماژه ی بۆ کردووه.

حهیران/ ئهم کرۆمۆسۆم و جینانه چین؟

شیخ/ وهک پیناسهم بۆ کردیت پینکها تووه له په گهزی نهخشه دانان و دروستکردن و دروستی که بههۆیانهوه پارچه گۆشتی جۆراو جۆر پهیدا ده بیئت تا کو بیته مروفینکی نویی و جیاکراوه لهوانی تر له پرووی سیفاتی جهستهو عهقلی شیوه و قه دو بالا و پهنگ و نیری و مینی و جوانی و توانایی و ژیری و پهوشت، هه موو بهشدار دهبن بۆ دانانی هیلی یه که می بهختی ئهم مروفه له ژیانیدا.

له کۆندا خه لک وایان ده زانی که (جنین) له (پیتینی نیوان هیلکه ی مینیو شله ی نیره) دروست ده بیئت و زۆر له سیفاتی باو باپیرانی وهرده گریت، به لام نه یانده زانی سپیرمی ریسده وه چیه وه هیلکه چیه و پینکها تنیان چی یه و خانه کانیاں چی یه و جۆرو کاریاں چی یه و پیتا دن چۆن رووده دات و بۆ ماوه یی چۆن ده بیئت، و لیکده ره وه کانی قور ئان سهریان سو رما بوو له لیکدانه وه ی (پارچه گۆشتی جوراوی دروستکراو دروستنه کراو) (المصغة المخلقة - وغير المخلقة) کاتیک که خانه کانیاں دۆزییه وه و کاری هه ره شیکیان به ده ره حسست، و به چاوی خۆیاں بینیاں ئهو شتانه ی که سپیرم له سهری دا هه لئ ده گریت له په گهزه کانی ئهو نهخشانه ی که باسماں کرد ده رکی ئهو جیاوازیه یان کرد که له نیوان پارچه گۆشتی جوراوی دروستکراو که (جنین) له ویدا دروست ده بیئت و پارچه گۆشتی جوراوی دروستنه کراو که پاراستن و خۆراکدانی پینده سپیرئ بهم دۆزی نه وه یه زانا یاان زیاتر ملکه چی خودا بوون، که خودا ئهم ملکه چی یه ی تایبه ئه مند کردووه به بهنده زانا کانیه وه ئهی حهیران!

حهیران/ له پیناوی خودای مه زندا زیاتر به خشنده کانتهم بۆ به ده ره بخه.

شیخ / ئەم هیلکهیه که ده بیته تنۆ کینک به هیواشی و سستی له شیوه درێژ کۆله که دا ده و وات پاش (۸) یان (۱۰) رۆژ ده گاته مندالدان له ویدا دهست به دابهشکردنی خۆی ده کات زیاده زیاده، له دوای زیاده تا کو هه موو به شیک ئاماده بکات بۆ ئەو رۆلهی که پێی هه لده ستیت له کاتی پینکهاتنی (جنین) یا خود ئاماده یان بکات بۆ پاراستن و چاودیری خۆراکدانی (جنینه که) و تنۆ که ی هیلکه که ده گاته لانه ی دوانی یه که بۆی ئاماده کراوه به دیواره که یه وه ده لکیت و خانه دابهشکراوه کان هه لده ستن به کاره مه زنه کانیا ن به هاو کاری له گه ل خانه کانی دیواری مندالدان، له چوارده وری جه نینه که دا په رده له دوای په رده دروست ده که ن په رده ی یه که می ده ر که وتوو ه که چوارده وری هه موو حانه و په رده کانی تری داوه، و به کیسه ی مندال (السلي) ناوده بریت له ولایه ی که به دیواری مندالده وه لکاوه کردۆتیه هۆ کارێک بۆ خۆراکی سه ره تای ی و دروستبوونی وینلاش ئەو لایه ی که به دیواری مندالده وه لکاوه ده ی کاته هۆ کار بۆ پاراستن و چاودیری (جه نینه که) ساوا شاراوه که، و په رده ی دوهمی ناوه وه که له ژیر (کۆر بۆ نه وه) دروستده ییت تا کو به ته وای چوارده وری جه نینه که بدات له دوای په رده یه کی شله یی که راسته وخۆ چوارده وری جه نینه که ده دات تا کو له گه ل دوو په رده که ی تر دا له هه موو کتو پر و کاردانه وه یه کی ده ره کی، (جه نینه) پیا ریزن ئە ی خودایه ئەم خانانه چه ند ژیر و چه ند به ئاگان بۆ ژیا نی ئەم جه نینه، و له هه مان کاتدا خاسه ی، رینده وه ره دروستکراوه کان) که جه نین شیوازی گه شه کردنیا ن ده داتی له تنۆ کینک بۆ پارچه گوشتیکی هه لئا سراو بۆ چارچه گوشتیکی جوراو به و ریزه بنده ی که قورئان ناوی ده بات، و له م گوشته جوراو دروستکراوه نه خشه هه لگره وه و به م کرۆمۆسۆمه تی که ته یه وه له گه ل جه نینه کاند، ده ستده که ن به دروستکردنی ئەندامه کانی و سک و ناوه خنه که ی، وه ک چۆن په رده کانی پاراستن و چاودیری و خۆراکدان له خانه دروستکراوه روو کاره کان و هه ندی له خانه ی (زینده وه ره دروستکراوه کان هه لده ستن به پینکهاتنی ناوه خنه کانی سک وه ک گه ده وه ده سگای هه ماسه دا و میر کردن و رۆز بوون.. و له لایه کی تره وه ده ست ده که ن به دروستکردنی ئینسکه کان هه ریه که له چوار چینه ی پشپۆری خۆیدا نا گاته مانگی دوو که نزیکه گوشته حوورا وه که بیته مروقیکی ته واو به هه موو ئەندام و ناوه خن و ده ماره کانیه وه ئە ی خودا چی ئەم خانانه ی فیری ئەم کاره ی دروستکردنانه کردوو ه و به توانایی پێی به خشیون ،

ئەي ھەيران، چەند بەتوانايە كاتىك كە ئەم مەرۇفە تەواو دروست دەكات ئەم مەرۇفە نەتوانايە لەدروستكرەنى مېشىكدا.
ھەيران/خودا چەند پاك و بېگەردە.

شىخ/سويندېن بەخودا، چەند ژىرن خانەكانى كورىوون و خانەكانى دىوارو وويلاش بۇ جەننە نازدارە كەو، زۇر باش دەزانى كە ساوا نوپكە گەر بوو گۆشتى جوراو و ئەندامەكانى پىنكەت پىويستى بەرېنگايەكى ترەو دەچىت بۇ خۇراكانى جگە لەرېنگاكانى مژىنى ساكارى دلۆپەيى كە پروودەدات لەنيوان رېشەكانى لا كۆرېون و گىرفانە خوينەكانى مندالدا، چونكە پىويستى جەنن بەخوين بۇ خوين تاگەورە يىت زياتر پىويستى پىدەيىت و پىويستى خوين بۇ پالاوتن بەزۇر بوونى خوينەكەى زۇر دەيىت.
دەزانىت كە خوي، دايك نايىت راستەوخۇ بەجەنن بگات بەلكو پىويستە ئەو خوينەكى كە دەگات بەجەننەكە پالتىوراو يىت لەھەموو ئەو ژەھرو پىسيانەكى كە تىايەتى وەك چۇن ھەموو ئاژەلېك خۇى لى رزگار دەكات.

پىويستە كەوا ئامېرىكى گەورە دروستېكرىت بۇ ئەم پالاوتن و ەەرگرتن و ەەرچوونە لەنيوان خوينى دايكى ەەرگىراو و خوينى جەنننى ەەرچووى ژەھراوى بۇ ئەم مەبەستە وىلاشى سەر سۈرپەنەر پىك ەات كەلەلەپ و رېشەكانى (كۆريۇن) و گىرفانە خوينەكانى مندالدا دروستبوو بەشېو ەيەك گەيەنراو يىت بەناو كى جەننەو بەھۇى پەپكىك كە خۇرا كە بنەماكان و ئۆكسجىن لەناوك بگۆيزىتەو بۇ وىلاش كەخۇى لەخوينى ژەھراوى دايك ررگار دەكات لەپاشان بەھۇى پەتكىكەو لەجەننەكەو بەرەو وىلاش دەچىت لەمولولولەيەكى تردا و ئەو ژەھروو پىسيانەكى كە لەپىنكەتتى جەننەو دروست بوە لەوويلاشدا كۆدەيىتەو تاكو جەننەكە لەسنى تاريكىەكە بەرەو دونىاي رۈوناكى و ەواو شىرى مەمك بچىت و بتوانىت بەھۇى سىەكانىو ەناسە بدات و خۇراك بەھۇى ەەردو لىوكانىو ەمژىت و بتوانىت پاشماو ەى خۇرا كەكانى بەھۇى رېخۇلەكانىو ە بسوتىنى و لەگەرودا بيانھاويزىت تاواى لىدىت وىلاش دەبىرت و بەھۇى شىردانەو پىويستى بەو وىلاشە نامىنىت، و بەم جۆرە ئەو پەتكە لەمندالەكە دەپچىرت و ەەرگاي ناوك تاهەتايە دادەخرىت.

ھەيران/پاكو بېگەردى بۇ خوداى مەزن.

شىخ/ئەم ھەموو بەھرەمەندى و رېنكخستەن و داھىنان و نەخشەدانانەكى كە قورئان ئامازەى بۇ كىردوون لەپىنكەتەى مەرۇف و شېو پىدانى لەھىلەكەو تۆكىك و پارچە

گۆشتيكي ههلواسراو و پارچه گۆشتيكي جوراوو ئيسك و داپوشيني، ويلاش و ناو كي، و ئارام گرتن و، به توانا كردني بزو كات و ماوهي دياريكراوي خوي له كهينه تاريخه كاندا.

ئهمانه هه موو به گشتي له كاريگهري ريكهوتي كوړانه ن ئه ي ههيران.

ههيران/ پاك و بينگهردى بۇ خوداي مهزن.

شيخ/ ئه ي ئه و خو شه ويسته ي كه هه موو كه سينك دلرفين و سه رخو شده كات سوزيان ده يان سوتينيت ئايا به شي ريكهوت له پينكهاتني دا چهنده؟

ئه و خو شه ويسته ي كه راده بۇ ريژه كه ي دانه نراوه، و ئه و ئاگره ي كه هه لنه كراوه، ته بها بۇ مه به ستينك به ييت كه قورئان به جوانترين و ناسكترين و داناترين و دروسترين و

شه ره فمه نزين و ساكارترين و قولترين و ده ربيرين كه ده فهرمونيت ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ

لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ الروم: ۲۱، ئه م خو شه ويسته ي كه له كار دانه وهيدا سوزو هه ست

له هه موو ئاميزو دلتيكا دروسته كات و له دلنياي يه كه يه وه دلنه وايي و ئارامي له هه موو

ده روونيكدا جينگير ده كات و له به زه يه كه يه وه به زه يي بۇ هه موو دلتيك به خشنده ده كات.

ئه و خو شه ويسته ي كه دوو هاو سه ر له ريشال و ده زوله كانى لانكى ساوا كه يان

دروسته كه ن.. كه جوانترين و رازاوه ترين و پيروزترين به خشنده يي خودايه

كه به زينده وه ره كانى ئاسمان و زه وى داناوه.

كاتيك كه پياوه كه وهك درنده يهك ره وشت ده نيونني له پاشدا ده ييته مروفيك و

ئافره تيش وهك بوو كه شوو شه يهك له پاشدا به هه شت ده چيته ژير پينه وه.

ئه و هيلابه يه ي كه ئارامي بالي به سه ردا راده كيشتي و به زه يي تيايدا گه شه ده كات و

سور تيايدا گول ده كات له ويوه په رستني خودا به به ره هم ديت، يه كه م پارانه وه ي

راسته قينه ده ست پينه كات بۇ داوا كردني باراني به زه يي خودا بۇ سه ر جگه ر سوزه كاغمان

كه خوداي دروستكه ر خو شه ويسته كه يان لاي ئيمه له خو شه ويسته جگه ر مان زياتر

كردوه.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ رُزُوقَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا

حَمْلًا حَفِيفًا قَمَرَتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ

مِنْ الشَّاكِرِينَ (الأعراف: ۱۸۹)، ئەو خۇشەويستىيەى كەبەھۇى نەينىيە كەيەوۈ فېرى خۇشەويستى مىندالە كاغان و ھاوسەر و خىزائان و دايك و باو كمان و كەس و كارو خوشك و برايان و دۇستان و ھاوسىكاغان بون بۇ ھەموو براىيە كى ھاو مروفىمان تەشەنە دەكات، تەنانەت بۇ ئازەلىكى بىزمانى لاوازىش كە چاومان پىيان كەوئىت كاتىك كەھاودەم و بەچكە كانيان وونكرديت بەچەشنىك كەبەزەيكەمان وەختە.مان گرنييت بۇيان،

ئەو خۇشەويستىيەى كەلەپىناويدا خودا ھەمو جوانى بەگشتى دروست كرددوۈ و لەپىساۋى خزمەتكرديدە مروف ھەمو جوانىيە كى دروستكرددوۈ لە ئازايەتى و بەخشندەيى بەررى و دۇستى و رىزلينان و بەسۆزى ووتەى شىرىن و ووتنى سرودو گۇرانى و ھۇنراوۈ داتاشىن و وىنە گرتن.

بەمانەش وادەزانى كە ئەوين و خۇشەويست دەپەرستىت بى ئەوۈى بزانييت كە لەناخيدا ئەو كەسە دەپەرستىت كە ئەو نەينىيە سەر سۇرپەينەرەى بەم خۇشەويستىيەى بەخشىوۈ ئەو خۇشەويستىيەى كە خودا پىي بەخشىوين و لەسەرەتادا وەك تىر بوونى ئارەزوويەك لەلامان دەست پىدەكات، و بەخودا پەرستى كۇتايى دىت پىم بلنى ئەى حەيران، بەشى رىكەوتى كۇيرانە چەندە لە دروستكردى ئەم نىشانانەدا، و بوونى زۇر

كردى ھۇكارو ھۇكان، و پالپىوۈنانى بۇ بەرزترىن و مەزنىترىن ئامانچ و ئاوات؟ ئايا ئەم ھەموو سىستم و نەخشە دانانە سەر سۇرپەينەرە لە دروستكردى دوو ھاوسەرىيەوۈ بۇ دروستكردى ئەو ھەست و سۆزە غەرىزىيە راستەوخۇ سەر سۇرپەينەرە و دەسلەت دارە زۇردارانە بۇ دروستكردى مروف لە پىشتى پياواۈوۈ... و ھىكەو جىنەكانى لەمنداڭدانى ئافرەتانەوۈ.

ئايا ئەمانە سە كارىگەرى رىكەوتى كۇيرانەن ئەى حەيران؟

لہجہ نگار سوینی جہڑ کا ندا

(۲)

شيخ/ ئه‌ي ئهم (بيستنه) ئه‌ي حه‌يران! كه قورئاني پيروز له گه‌ليك له ئايه‌ته كانيدا له گه‌ل (بينيدا) ناويان ده‌بات كه ده‌فه‌رمويت:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا، إِذْنا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ الانسان: ١-٢

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ المومنون: ٧٨

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِن طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ٧-٩.

ئهم بيستنه ئه‌ي حه‌يران، به‌شى ريكه‌وت چه‌نده له دروستكردي كه‌لينه سه‌رسوره‌ينه‌ره كانى له ده‌ر كه‌و به‌ستنه كانى و له كلاو ريژنه‌و په‌رده‌و ئيسكه كانى، و نه‌شكه‌وت و كويره‌رينكانى، و ريچكه‌و ريگكانى، و ده‌مارو په‌تكه به‌ستنه كانيان و له ووشكه‌ه‌لات و ئاوداره كانى و له پليكانه‌و كه‌ناله كانى و له پينچ په‌ناكانى و له كيسه‌و گيرفانه كانى و له به‌ردو چه‌وه كانى...؟

حه‌يران/ ئهم نه‌شكه‌وته سه‌رسوره‌ينه‌ره چى لايه كه‌له نه‌شكه‌وتى جنو كه كان ده‌جيت له پينچى روته‌ختى ده‌ريا ياخود نه‌شكه‌وتى شه‌يتانه كان له گو‌مري چۆله‌وانيه كانيدا.

شيخ/ ئه‌ي حه‌يران دوورنيت له بۆ چوونى ئه‌نديشه‌كانت، هاو به‌شى ئه‌و خه‌ياله‌ت نه‌كه‌م.

حه‌يران/ چۆن؟

شيخ / بەزماڭخالى ئەجىننەو شەيتانە كان بۆتى وەسەف دەكەم زۆر جار خەيال يارمەتیدەرە بۇ دەر كکردن و بەگەر خستنى عەقل.

شەيتانىك لە شەيتانە كانى ھۇنراوہ وتى: پرسیارم لە جنۆكەيەكى كۆمەلەى سرودستان كرد، لەكۆى نىشتەجىيت؟

وتى: ئىنمە دەفەرىن و سەمادە كەين لەنيوەند ئاسمان و زەويدا لەسەر بال و ريشە شەپۆلەكانى...

گەر وويستمان عەوويىنەو دەچىنە گوینكە كانى ئەو مەروڤە ميواندەرە بە بەزم و كەيفى كە ھەندى جار بەشادییەو پىشوازييمان دەكات و ھەندى جار بەفرمىسكەوہ.

وتم: وەسفىكى ئەم جىنشيانەم بۇ بكە بارودۇخيان چۆنە؟

وتى: من نەتوانام لە وەسفكرديان، چونكە لەكون و كەلەبەر و كوچەو ئەشكەوت و پەنجەرەو كلاورۆژنەكانى لە نىشتەجىكانى ئەجىنەكانى دەريا دەچىت لە قولتەرىن شۆينياندا... و بىستەن وەك بىينى نىيە..

وتى: پىم پىئەدەى يەكجار سەردانت بكەم تاييىنم؟

وتى: خوشى و بەزەيت ھىنا، بەلام دواى نيوەى شو وەرە بۇ لام، كاتىك كە ھاورىكەم لە ناخى نووستندا بىت و ھەستە پى نەكات.

شەيتانى ھۇنراوہ وتى: لەكاتى ديارىكرادا لەبەردەم گوینچكى پىاوہ كەدا لەبەردەر گايەكى مەزندا كە چوارچىوہ كەى دەورى جىنگاى چوونە ژوورەوہىەكى تەسكى دابوو، لەھىچ دەرگايە كدا ھاو وىنەم نەدىبوو لەكەوانەى و چەماوہى دا و لە پەتكو پىنچراوہ كانيدا وتم: ئەمە سەرەتاي سەرسورھىنەرە ھەولتى پىنچكردنەوہم ئەدا بۇ بىيسى ھاورىكەم، دەبىنم لەدەر وازە تەسكە كەدا وەستاوہ، لەپشت گەندە مووہ كانى بەردەمىدا خۆى حەشارداوہ ئامازەى بىدەنگى كردم، لە پىشمەوہ رۆشت و بەدوايكەوتم چووينە كەنالەوہ كە ھەر وەك توونىكلنىك و ابوو يەكەبجار بەرەو ژوور و پاشان بەرەو خوار لە نيوەيدا تەسك دەبىتەوہ لەروو تەختە كەيدا شلەيەكى زەردى لىنج ھەيە، كاتى گەيشتن بەكۆتايى توونىلە كە خۇمان بەرامبەر پەردەيەكى بچوو كى ناسك بىينەوہ نيوەى تەنك بوو لەشېوہى تەنكى پەردەى تەپل بەلام كەمىك چەماوہ، و كاتىك لەپەردە كە نزيك بوومەوہ ھاورىكەم، وەك بترسى چىرپانى بەگوئىمدا و پى و تم: تۆ لىرەوہ رىنگاى چوونە ژوورەوہ ت نىيە.

له جيگا و شوینی جنوگاندا

وتم: ئەي تۆ؟ من ھەر ۈەك پيشەي خۆم دەچمە ژوورەو، و سەبارەت بەتۆ دەگەرپیتەو و لە کەلەبەریکی ترەو دەپیتە ژوورنی چۆن دەپیت بەتەنھا بگەرپیمەو چ بەپیلەمەو باکونیک لەم پەردەبە بکەم. ھەر گیز نەکەي ئەو کارە بکەي، گەر کردت گونچکەي ئەم پیاو لە کار دەخەیت و تۆرەي دەکەیت و بێ بەشی چوونە ژوورەو ئەم جیگایەم دەکەیت بۆ ھەتا ھەتایە.

وتم: ئەي رینگای دوو لەم لە کوپۆیە؟ وتی: دەر دەچیت و لە بەردەم لێو کانی ئەم پیاو دا دەووستیت گەر کرانەو ئەو دەتوانی بچیتە ژوورنی و کاتی داخستن ھەردوو لێو کانی بەھێواشی سەر و گەروی دەچیت، و لەوێدا کەنالیك دەپینیت لەسەری بوسراو کەنالی (ئۆستاکیوس) تەنھا رینگایە کە گونچکە بەھەواو دەبەستیت، تۆ لەوێو دەچیتە ئەو ھۆلەي کە لەپشت ئەم پەردەبەو دیت، دەپینیت چاوەروانت دەکەم.

شەتانی ھۆسراو وتی: ئاماژە کراو کە بەجیھناو چوومە گەروویو لەو کەنالە پەردەو بەرەو ژوور خۆم لەھۆلیکی گەورەي نەرمە ئیسک دیتەو کە پەردە کە تەنکە تەپلی یە کە سەتوندى بەدیوارە کەبەو بەسزابوو و نەیدەھێشت بچمە ژوورەو و لەدیوارای بەرامبەری کونیکي ھێلکەبي ھەبە کە بەھۆی پەردە کەبەو داخراو، و کونیکي بازەبي ھەبە کە دووبارە بەپەردەيەك داخراو و لەدیواری پشتەو کونی گەورەو بچووک ھەبە.

لەنیوێند ئەم دیوارانەدا زنجیرە ئیسکی سەر سۆرھینەر ھەلواسراو، کە یەکیك لەو ئیسکانە لەشیوێ چەکوشە و دوو ئیسک لەشیوێ سنداننی ئاسنگەردایە و سیھەم لەسەر شیوێ ئاوازەنگی رینی فەرەنگیدایە کە ھەمو بەیە کەو لکاوان، شیو چەکوشیکە دەلکیت بە یەردە تەپلیە کەو و دەچیتە نیوان ھەردوو چینیە کەبەو پێو یان دەبەسترت و بەردە کە سۆساو ھەوێ ژوورە کە رادە کیشیت بەشیوێەك وای لیدە کات کە لەناو ھەو کۆساو قوقر بیت و لەدەرەو قوڵکە بیت و ئاوازەنگی شیوێش دەلکیت بەکونە ھیکەبە کەي بەرامبەری. بەلام سندانە کە نیوێندیکە لەنیوان ھەردوو ئیسکە کەي تردا ھەو ئیسکی حیاکەرەو بەھەردوو کیانەو دەبەسترت بەھواریکەم ووت ئەم ئیسکە ھەلواسراو چین؟

وتی: ساراھ بەلام ئەو ھەندە ئەزەم گەر ئیمە لە پەردە تەپلیە کیانەو چوونە ژوورنی ئەو ئەم ئیسکانە بەھێواشی دەلەپیتەو ئەي نھینی چی یە کەوا لەھەوا ھەلواسراو؟

وتى: نازانم بەلام ئەۋەندە ئەزانم گەر يەككىيان نەما و ياخود پارچە ئىسكە جيا كراۋە كان لە كار كەۋوتن ئەۋا بىستىن كروو لاۋادە بىتت و تم ئەى ئەۋ كۈنە باز نەبە پەردەبە چىيە و بۇ كۈى سەردە كىشىنى؟ وتى: ئەمەيان رېرەۋى دوۋەمە بۇ گەبىشتن بە دەمارە كانى بىستىن و تم چى ھەبە لە پەشت ئەم دوو كۈۋنەۋە، وتى: ئەۋ ھۆلە پروۋتەختە كۆتايى يە ھەبە كەلە كۆتايى گەشتە كەماندا تىيدا جىگىر دەبىن، كە مەزىنەتەن و ئازىزەن ھۆلە لەلاى خاۋەنە كەى كە زۆر كەلە بەروو بەرزايى و پلىكانەى تىدايە كە مرۇفى تىادا وون دەبىت، و ھەر لەبەر ئەمەبە كە پىى دەۋوتىت (بىابانى وىل) - واتە توۋنى بابا) و تم: لە كۈيۈە بچىنە ناۋى؟ وتى: مەن لە كۈنە ھىلەكەبە كەۋە ياخود لە كۈنە باز نەبە كەۋە دەچمە ناۋى، بەلام تۆ ناتوانىت لىيانەۋە بچىتە ژوورى چونكە ەك دەبىنىت بەپەردە داخراۋە؟ و تم: كار چىيە؟ وتى: لەم كاتەدا ھىچ رىگايە كەم لانيە بۇت، بەتوۋرەبەۋە و تم ئايا لە كاتى تردا رىنگا دەبىت، وتى: بەلنى بەلام پىۋىستمان بەكات و ھەلىكى گونجاۋ دەبىت، و تم ئەۋ ھەلە چىيە؟ وتى دەگەرپىن بە دۋاى مرۇفنىكى شاعىردا كە خوليايى مۇسقا بىت، تۆ دەچىتە لاي و چەند بەبەتە ھۇنراۋەبە كى پىندەبەخشىت كەتەنھا بۇ ستران و گۇرانى بگۇنجىت و منىش دەچم بۇ لاي چەند ئاۋازىك كە بگۇنجىن لەگەل ئەۋ بەيتانەدا فىردە كەم گەر ھۇنراۋە كەى تۆ ئاۋازە كەى مەنى بەدل بوو ھەردوۋ كىان كۆدە كاتەۋە بەمەش تۆۋ لە ئامىزم دەگرىت و منىش لە ئامىزت دەگرم، و دەبىن بەبەك و دەتوانىت لەگەلما بىتتە پىرۋز گاي بىابانە كان.

و تم ئەۋ شاعىرەى كەمەن شەيتانى ئەۋم كە گەۋرەتەن شاعىرە بەلام سرودوۋ گۇرانى نازانىت ەك تۆ ئارەۋى دەكەبىت، و كىى ئەم جۆرە ھۇنراۋەبە دابىنىت؟ وتى: شارە كەمان بى بەش نىيە لەم غوۋانە بەلام ئەۋەى بۇى پەخسا بىتتە شاعىرنىكى بەھرە مەند نايەۋىت بىتتە گۇرانى بىۋ.. و تم: ئەمەت چۆن زانى؟ بەزەردە خەنەبە كى مەكراۋەۋە وتى: بەھۋى ئەم برادەرە و زانىم كە ئىمە لەگۈنچەكەى دابىن چونكە ھۇنراۋە گۇرانى زۆر باش دەزانىت گەرچى لەخەلكىشى بشارىتەۋە، و تم: چىتە لىنكۆلىنەۋە و تۆزىنەۋە كانغان لى ئالۆر دەكەيت.

وتى: ئەترسم گەر بەئاگاي بەنىم توۋرە بىنىت.. و تم گۈنى مەدەرى مەن لە كاتى خەۋنە كانىدا چەند بەبەتە شىعەرنىكى گرىناناۋى پىراۋە گەبەنم و كە بەئاگا ھاتەۋە دەبىلەتەۋە، تۆش لەگەرۋىدا سەماى بۇدە كەيت و ئەۋىش دەيكات بەگۇرانى.

وتی: بۆچی هۆنراوهی گریاناویت بۆ ههلبژارد؟ وتم: نابینیت تهمهنی به رهو پیری دهروات، و زۆر هۆنراوه به گۆنی تهوانه دا ووتوووه که پێیان له رۆخی قهبره بهلام تهنها ئهم هۆنراوانه یان لاپه سه ند بووه که رازوو گلهیی و سۆزی لایه تهی تیا بووه. شهیتانی هۆنراوه وتی: هه بوو نه بوو، پیاوه که به گریانوه به ئاگا هاتوو له بهر خۆیه وه بهیته هۆنراوه کانی دهووته وه، ئه وهنده ی پێ نه چوو گوێبستی وورته وورته بهیته هۆنراوه که بووین به ئاوازه وه، بهم شیوهیه ههردوو کمانی له باز نهیه کدا کۆ کرده وه، ههروهک وویستمان یهک گرتنی له نیوان ئیمه ی ئاوازوو هۆنراوه دا کرد، بهیه کگرتووی ده ره پهرین له که نالی گهرووه وه بۆ ئه و جیگهیه ی که تیایدا بووین که هۆلی گۆنچکۆله ی ناوه راسته، به براده ره که مم ووت: ئیستا له چ کونیکه وه بهجینه هۆلی بیابانی ویل؟ وتی: ئهم دوو ره پهره وه هه میشه به چه کوو شه ئیسکیه که لی دراوون، به لام باشتر وایه به سه ره رشتی ئهم ئیسکه هه لو اسراوانه دا به ره پهرینه وه، به هۆی له ره نه وه کانیان بهجینه ناو په رده ی کونه هیلکهیه که وه، ئهمه چاکترین ره نگایه بهم جۆره ره یشتین تا خۆمان دیته وه له که له به ره شیوه هیلکهیه که دا که له دیواره کانی دا چالو کون و سێ تا ق هه بوون، لهیه کینکیانه وه چووین ژوورئ له که ناله ششویه هیلالیه کاندای خۆمان دیته وه که تیندا دوو که نال ههیه یه کینکیان له شیوه ی شاقولی و ئه ویتز یا ئاسۆیه، و له که له به ره که وه چوو به هۆلیکی سه رسو ره پهرینه که شیوهیه کی حه له زۆنی هه بوو... به هاو ره پهرینه مم ووت: به راستی تۆ له ووت که تدا زیاده ره ویت نه کرد که ووت جی و ره مان وهک جی و ره یی ئه جینه کان وایه و ئهم هۆله چیه که له قافله جنۆ که قه قه عی حه له زۆن ده چیت؟ وتی: به هه له دا نه چوویت.. و تهوانیش هه ره قه قه عه ناوی ده بهن، پیدا ره یشتین که پیکهاتبوو له سه نته ره یی له شیوه ی ستوون و که نالی که به ده وه ری پایه که دا ده خو لایه وه له شیوه ی لوولپینچی دۆریندا⁽¹⁾ که بۆ دوو خول یان زیاتر که به ره و ته ختیکی ته نک ئهم که ناله ئه کاته دوو بهش به شیکیان ئیسکی به شه که ی تری په رده یی یه، و که ناله که به گومه زینکی داخراو کۆتایی دیت که به ریتی یه له سه ری قه قه عه که (هیلکه شه یاتنۆ که) بهیه کی که له که ناله لوولپینچه به چه کوش لی دراوه که به ناو کون و که له به ره که دا ره یشتین تا گه یشتینه سه ری قه قه عه که بینیمان ئه و به شه ی که ئیمه ی تیا یی به لی دانی به شی دوو هم ده نگ دروسته کات به هۆی کونیکه وه که ده که ویته

نیوان دوو به شه که ی له سهر قهوقعه که دا، له وێوه دابه زین بۆ به شی دووهم تاگه یشتینه کونه باز نه ییه که ههروهک له موه پیش باسکرا به هاوړیکم ووت گهراینه وه ئهو جیگایه ی که لینه ی ده ستمان پیکرد، وتی: به ئنی ئهم دوو پلیکانه ی ناو که ناله لوولپینچه که به کیکیان به پلکانه ی کون و که له بهر ناو ده بریت چونکه به لیدانی (کون و که له بهر هه که) دهنگ پهیدا ده کات و دووهم به (پلیکانه ی ته پلنی) ناو ده بریت، چونکه به لیدانی ژووری ته پل له کوه باز نه ییه که وه دهنگ دروسته کات و ههردوو پلیکانه که له لوتکه ی قهوقعه که له یهک ده دن و دهنگ دروست

ده که. و ئهو پرووته خته ی که بینیت به شیان ده کات به (تهخته ی لولپینچ) ناو ده بریت و نیوه ئیسنیکه ی له ده هلیز دا ده ستپیده کات، و شله یه کی رون ده رژیئت، که به (لیمفی ده ره وه) ناو ده بریت، و نیوه په رده ییه که ی بریتی به له کوپه لیه کی په رده یی داخراو، ئه ویش دوو باره شله یی تیدایه که به (لیمفی ناوه وه) ناو ده بریت، و ئهم کوپه لیه له سهره تاوه له دوو کوپه له پیکدیت که به یه کیکیان ده و تریت مه شکه، و به و ی تریان ده و تریت تووره گه، و مه شکه که به لیدانی که ناله هیلالیه کان دهنگ دروسته کات که دوو ژووری بچوو کی تیدایه که له کاربۆنی کلسی پیکهاتوه که شیوه ی کریستالیان وه رگرتوه وه به (دوو ژووری گوینچه که له) ناو ده بریت و شه ی تانی هونراوه وتی: هاوړیکم ویستی دریزه به وه سفکردنه که ی بدات وتم: به سه، به سه، سویندبی به خودا وه سفه که ت میشکی پر کردم و چاوی لیک کردم و هوشی نه هیشتم له جیگه یه دا که به راستی له جیگه ی خویایه تی به بیابانی ویل ناو بریت، به لام به کورتی پیم بلنی ئهم په نک و دهرزه ووردانه چین که له هه موه کون و که له بهر نکدا هه ن و له که ناله کان و قهوقعه که دا مه لده که ن و له ناو شله ییه کاندانوقوو مپوون.

وتی: ئه مانه هه ندیکیان ده مارو شاخوینه رن و وورده کاریه کانیان که نوقمی شه ییه کان بوون له که ناله کان و قهوقعه که دا هه موه ده ماری بیستین که به ره وه ده ماغ ده رۆن و ده نگ بۆ مروفف ده گوینزه وه، و ده بی بۆچی بی ئهم هه موه ئیسک و کون و که له بهر و که نال و لوولپینچ و قهوقعه و پلیکانه و په رده و پرووته خت و ده هلیزو شله و په رده و... هتد؟

ئهو هنده به س نه بوو گه ر ده ماره کانی بیست له ته پلدا به وه ستایه، که له رینه وه ی دهنگی وه رده گرت و به ره وه ده ماغی مروفی ده گواسته وه؟.

له جیگا و شوینی جنوکاندا

وتی: سه بارهت به شارراوهی نهینی یه کانی هیچ نازانم ته نهئا ئه وه نهیت گهر یه کیکیان تیکبجیت یاخود داخزیت و یان له کاربکهویت بیستی ئه پیاوه ده وهستیت و له کارده کهویت و له قهوه بپه ده کهویت.

شهیتانی هوسراوه وتی: پینش ئه وهی هاوړیکهم ووته کان ته وواو بکات له کهمالی ئوستاکیوسه که هاتبوومه ژووری چوومه دهره وه، به سوپاسه وه به جیم هیشتوو پیم ووت: به راستی ئیمه له مالیک له ماله کانی ئه جینه کاندای بووین؟.

حهیران، به لام دانایی چی یه له دروستکردنی ئه ئامیره ئالوزه سهرسور هینه ره ده؟
 شیخ/ به کورتی پیتزاده گه یه نم گهر ئه پۆلین و ریکخستنه دارپژراوانه نه بووایه که له دهره وازه کی دهره کیه وه دهره وات و به (سه کو) ناو ده بریت بو ئامیری (بیسه) به ره و (په دهی ته پللی) بو (گوینچه که لهی ناوه راست) بو (گوینچه که لهی ناوه وه) و له ده ماره کانی بیستندا کوتایی دیت هه رگیز چاوه روان نه ده کرا، ئه م دهنگانه به و شیوه تینگه یشتوو یی یه بگوینچه ته وه بو ده ماغ، ئه م هه موو به رزوو نزمی و پینچاو پینچه و کون و که له به ره پینچاو پینچه وه هۆله چوونه ناویه که کان و که ناله به یه کلکاوه کان و په رده به یه که سزاوه کان و کونه داخراوه کان و ئیسکه هه لواسراوه کان و تهخته لیکدراوه کان و پلیکانه به ره و به رزی و نزمیه کان و شله مهنیه وه ستاوه کان و کیسه ته که کان و په رده ورده کان و هه موو دروستکراو دارپژراوان له پیناوی به رز کردنه وهی بلاو بوونه وه له رینه وه کانی ده سگ به شیوه یه که به توائیت به رزو نزم بکات وه خوی ده یه ویت تا کو ئامیری بیستن نه هه موو کتوپری و شه که تو باکاویه که پیا ریزیت به مهش ده ست به سوزی گۆرانیه که ده که ی و حوشیه که ی زیاتر ده بیت.

حهیران/ من له و باوه به دام که ئه م ئامیره بی هووده دروستنه کراوه و دهر کی سودمندی هه ندی له به شه کانی ده که ی، به لام له شیخی گه وره م ده پرسم ئه و دانایی یه چی یه له دروستکردنی ئه م ریکخراوه ئالوزانه ی له ئیسک و روتخت و کونو که له به رو دهر که و شله مهنی و قه و قه و و که ناله و پلیکانه کان؟

شیخ/ له (ریکهوت) به سه که دروستکهری ئه م ئامیره سهرسور هینه ره یه.

حهیران/ په نا به خوا له م گو مپرای یه ناشکرایه.

شىنخ گەر باۋەرەت بەرىنكەۋت نىيە، لەخانىە كانى پارچە گۆشتى جووراۋ بېرسە كە
گوپچىكەى دروستكردو، وادەردە كەۋىت ئەم پارچە گۆشتە ژىر و دەر كەر و دانا و
زانائىت بەسروۋشتى شتە كان و تاييەنەندى و سىستىم و نەينى يە كانيان...

دەزانائىت كەدەنگە كان بەھۆى شەپۆلە كانى ھەۋاۋە بەئىمە دەگەن ئەم شەپۆلە
تياياندايە زۆر تىژو سەختى و تياياندا ھەيە لاۋازو سوك و نەرمە، و ھەندىكيان بەشاقولى
دېن و ھەندىكى تريان لەلاۋە دېن، كە جالايى گوپچىكەى دروستكردو، و
پىنكەتەيە كى كېر كراگەيى ھەيىت نەئىسك بىت و نەگۆشت، پىچراۋە و نەرمى لەخۆ
گرىت بىت تاكو شەپۆلى دەنگە كان لە پىچراۋە ۋە بگەرىنەۋە بۆ بەشى نەرمى تادەگاتە
ئامىرى بىسەر، و دەرانىت ئەو پايەى كەدەنگە كان ھەلدە گرېت لەۋانەيە گىژەلو كەيە كى
تونودو تىژ بىت لەۋانەيە لەگەل خۇيدا شتى رەرەرمەند ھەلىبگرېت لەخاك و خۆل و
مىكرۇب، لەبەر ئەۋە ۋاى لە ئامىرى بىسەر كردو كە شىۋەيە كى چەماۋەيى كەۋانەيى
ھەيىت بەرەۋزور، و لەبەر دەر كە كەيدا پەرژىنىكى لەموو بۆ كردوۋە و لەناويدا لىنجى
زەردى مېۋىيە ھەيە، و بەھۆى چەماۋەيىە كەيەۋە خۆى لەشەكەت و ناكاۋى با پيارىزىت،
و بەھۆى پەرژىن و لىنجى زەردە مۇمبە كەيەۋە خۆى لەزەرمەندى پيارىزىت.

دەزانائىت كە ھەندى لەدەنگە كان نەرم و بەچرەن، لەبەر ئەۋە ئامىرى بىسەر شىۋەى
ئەشكەۋتى پەر لەھەۋاى لەخۆ گرتوۋە تاكو بىيىتە ھۆكارىك بۆ بەھىز كردنى دەنگە كان و
دوۋ ئەۋەندە كردنىان بۆ دەنگدانەۋەيان بەۋ جۆرەى كەلەگەرماۋ ئەشكەۋتە كاندا
گوپىستى دەيىن كە لە كەنارىكى دەنگى لاۋاز دەنگدانەۋە دروست دەيىت.

دەزانائىت كە پەردەى تەپلى شېرە چاكتىن پەقە ئەندامە بۆ گەياندى دەنگ لەبەر
ئەۋە پەردەى تەپلى و پەردەى كۈنە ھىلەكەيى و پەردە كانى تىرى لە گوپكەى ناۋەۋە
دروستكراد.

دەزانائىت گەر پەقە ئەندامىكى بچووك لەلايە كى پەردە شېرە بەستراۋە كە چەسپىنرا
لەرىنەۋە كانى دەنگ بەباشترىن شىۋە دەگوپزىتەۋە، و زىخىرەى پارچە ئىسكە ھەلۋاسراۋە
كەى دروستكرد. و بەستىۋە بە پەردەى گوپى و پەردەى كۈنى ھىلەكەيى.

دەزانائىت ھەموو پەقە ئەندامىك بەنىۋەندىكى جىاۋاز لەخۆى دەۋردراۋە
لەناۋەرۋ كەكەى خۇيدا لەرىنە كان تود تر دەنرېت ۋەك لەناردنى لەرىنەۋە كان بۆ
چواردەۋرى ۋاى لەسى پارچە ئىسكە كە كردو كە ھەلۋاسراۋ بىت لەھەۋاۋە كدا كە

له جیگا و شوینی جنوگاندا

جواردهوری گرتیت تاكو له ئیسکی سهری جیباکاتهوه و دووباره لهرووتهختی نوولینچدا ئهم کارهی کردوه بهشلهیهکی جیباوازلهخوی چواردهویداوه تاوه کو له رینهوه بهرهوامه کان له ئیسکه کان و رووتهخته لووله پینچه کانه گوازینهوه بۆ ئیسکه کانی سهر و لهناو بچن.

دهزانیت که زنجیره ئیسکه کان دوو چاری هندی شت دهبن که له کاریان دهخن بۆ گواستنهوهی دهنگه کان له پهردهی گوپوه بۆ پهردهی کونی هیلکهیی ههر له بهر ئهوه کونی بازنیی دروستکردوه و به پهردهیهك دایپوشیوه که یارمهتیدهر بیت بۆ گواستنهوهی دهنگه کان بۆ گوینکهی ناوهوه.

وای له ههر دوو کونه که کردوه که رینگه که یان پلیکانهیی بن بۆ چوونه ناو قهوقهعهوه.

که شیوهی حهله زونی و لوولپنچی باشترین شیوهیه بۆ بلاو بوونهوهی لیمفی دهمارى بیستهره کان له پانتاییه کی بهربلاودا بۆ ئەندامیکی بچووک له جیگایه کی تهسکدا، و ههر له بهر ئهوه قهوقهعه کهی دروستکردوه و دوو که نالی لوولپنچی دوو پلیکانه داری دهنگداری تیدا دروستکردوه که یه کیکیان شیوه دههلیزییه له کونه هیلکهیه که دا و دووهمینی داده بهزیته ناو پهردهی گوپوه بۆ کونه بازنییه کی و له که نالی لوولپنچه دا ئهوه رووتهخته لوولپنچه ئیسکی یه پهردهیه کی دروستکردوه که شلهی لیمفی دهپژینیت.

دهزانیت که هندی له دهنگه کان له کلاوهی سهرهوه دین له بهر ئهوه که ناله شیوه هیلالیه کاتی دروستکردوه تا... یارمهتی کۆ کردنهوهی ئهوه شهپۆله دهنگانه بدهن که له کلاوهی سهرهوه دین و رینگه یان بگۆرن به گویرهی رووی بۆ شاییه چهماوهیه کان و بیانگهیه نه دهماره کانی بیستن که بلاو بوونهوه له شلهمهیه کانی خوی و قهوقهعه که دا.

ههر دوو کهپهلهی پهرده داری پر لیمفی دروستکرد و لهیه کیکیاندا ههر دوو پهردهی دوو گوینچه که کی له سهریهك دانا، تاكو بههوی دهنگدانه وهیان له رینهوهی دهنگه کان ریاد کهن و له سهر و ئهمانه شهوه دهزانیت، ئهوه خانانهی که هوشمند و دهر کهکهرن ئهی حهیران، که واهه واپاله پهستییه کی دهره کی توندوو تیژو رالی هیه له سهر پهردهی گوئی زهره رمه ند ده بیت بۆی گهر بهرامبهر نه بیت له گهل ئهوه ههوایهی له ناو گوینکهی ناوه نددا هیه و ده بیت به پهرده وامی هاو کیش و یه کسان بیت له گهلیدا له پاله پهستی ههوا و پلهی گهر مايدا وهك خۆت دهزانیت ئهی حهیران له کاتی ههنا سهوه رگرتنی قوول

و دوورودرىژدا و گەر كونه كانى لوت و دەم داخراوبى پەردەى گوى دەشپىزى و لەكاتى ھەناسەدانەودا بەرەو دەرەو دەچەمىتەو و لەكاتى ھەناسە وەرگرتندا بەرەو ناو و دەچەمىتەو، بەمەش بىستىن نارىك دەبىست ھەرلەبەر ئەو و لوولەى ئۇستاكيوس دروستو و، و لەو يە ھەوا دەحاتە ناو گونكەى ناوئەندەو، و لەھەمان كاتدا وای لەم لوو و ئۇستاكيوسە كەردو كە دەنگە كان رۆن و ئاشكرا بكات وەك چۆن كۆنى ئامىرە مۇسقىيە كان دەنگە كان ئاشكرا و رەوان دەكەن و ھەروەھا كەردو يەتە پىرەو وىك بۆ دەرھاویشتى لىنجى ناو پەردەى گوى.

ئایا حانە كانى ئەم گۆشتە جوراوە ژىرو دەرەك كەرو داناو زاناو بەتوانا، كە تواناى ئەم ھەموو بەنجى و تايەتمەندى و سىستمانەى بزەنن كەزاناياں بەدەريانخست دواى ئەو و چەندەھا چەرخ بەسەر دروستكردنى مەرفۇدا تىپەرى، ئامىرى ئالتۇزى گوى بە پىنى پىوئىستىە كانى ئەم نەيىنە دروستكرد.

ھەيران / پاك و بىگەردى بۆ خوداى مەزن و داناو زانا و بەتوانا. چەند پاك و بىگەردە.

تەبىخ / بەلى چەند بىگەردو مەزنە ئەى ھەيران.
 مەرت نەبى ئاگايان لى ئەوانەى كە ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ الأعراف: ١٧٩

زمانت بیاریزه

(۳)

حهیران/شیخی گهوره مئمشه و دهیوئیت سه بارهت به چ ئایه تیک له ئایه ته کانی خودا
باسه بۆ بکات؟

شیخ: سه بارهت به چ ئایه تیکی خودا ده ته وه ئیت باست بۆ بکه م؟

هه موو ئه ندامه کانی له شت ئاماژه ی بوونی خودا ده که ن، چونکه هه رچی له تۆدا
دروستیکردوه رازاوه و ریکه له پیکهاته و ریکه خستندا، به رزی کار و ووردی
هه لسه نگاندنی شیاوه هاویه که و له ئامانج و جوله دا و گهر به که مترین ئه ندام بینه
به رچاوت وه ک موویه ک و سه ره نینۆ کیک و یاخود مه زنترین و ترسناکترین ئه ندام وه ک
چاوو گونچکه و دل و جگهر و گه ده و رینخۆله و زمان و لیو وه یان ئه و شتانه ی که
به چاو نابینرین له ملیۆنه ها خانه و ده مار که زۆر سه رسوهرینه رترو رازاوه ترن
له نه نییه کانیاندا به لام ئه ی ههیران به کورتی ئه و ئایه تانهت بۆ باسده که م که خوا ی
گهوره و کار به جی خۆی هه لیباردوون، و له قورئاندا زۆر ئاماژه یان بۆ ده کات تا کو
به لگه ی بره ر به ئینته وه له سه ر بوون و توانا و کار به جی ئی خۆی، به بی وه سفکردنی ئه و
ئه ندامانه ی که ئه و سه رده مه ناویان نه ده زانرا، نه خوازه کاره کانیان گهرمانه و ئیت ئه ی
حهیران له م گفتوو گوێه دا باسی هه موو دروست کراره کان بکه یین که خودا له ئیمه دا
خستویه وه له ئه ندامی گهوره و بچووک و شار راوه و به ده ر که وتوه کان، هه موو
نوو سراوه که ت سه ره و ژیر ده بوون که ده مو یست ییکه ی نه رپیشانده ریک بۆ باوه ر هینانت
به هۆی به لگه کانی قورئان و نوو سراوه گهوره کانی بواری پزیشکی و تۆزه ره وه و سوودی
ئه ندامه کان هه ر گیز لام وانی به که ته مه نم به باسکر دنیان ماوه م بدات، و هه ره ها کاتی
ته رخان کراویش بۆ تۆ ئی به که به شت بکات ته نها ئه وه ت به سه که سنگت فراو نکات بۆ
لیکو ئینه وه و گهران به دوای داناییه کانی خودا دا که له خۆت و ئاسۆ کانداهیه.

ده شیت یه کینک بیت له وانیه که فهرمووده‌ی خودایان به سهردا ده گونجیت که ده فهرمویت ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ فصلت: ۳۳، و به زماخالی (جسر) باسی چاوم بۆ کردیت، و هه ندیک له ئایه ته کانی قورئام بۆ باسکردی که سه بارهت به ئاسوکان هاتوون له پاشدا لاماندایه باسکردنی هه ندیک له و ئایه تانه‌ی که له سهرخوت هاتوون، باسی بینین و دروستکردنی جه بینم بۆ کردیت له منداالدانی دایکیدا و ئیستاش باسی زمان و لیوت بۆ ده کهم.

حهیران / به لام من وای ده بینم ئه دوو ئه ندامه ماسوولکه‌یی به بچوو که شایه‌نی ئه وه‌بی که شینحه له باسکردنیاندا ماندوو بکه‌ن.

شینخ / حودا له قورئاندا ناویان ده‌با تا کو بیانکاته به لگه بۆ بوون و توانایی و کار به جی‌یی خوی، که چی تۆش به که میان داده‌نییت؟
حهیران / په‌ما به خوا.

شینخ / رمانت بگره ئه‌ی ههیران، و ئاگاداره گالتتهت به‌رازووه‌ی رازاوه‌کان نه‌یهت، په‌رستگارو په‌رستکایه که خاوه‌نی چوار وه‌زاره‌ته، گه‌ر پاراستت ئه‌وه پاریزراو ده‌بییت و گه‌ر زمانت به‌ره‌لا کردت ئه‌وا زه‌ره‌ره‌مه‌ند ده‌بییت، و گه‌ر خواردنت دایه ئه‌ویش ه‌خواردنت ده‌داتت، و گه‌ر بیدوینییت ئه‌تدوینی و گه‌ر په‌رسیاری لێ بکه‌یت فی‌رت ده‌کات، پێش ئه‌وه‌ی بزانی نه‌ینی دانایی له‌جۆرایه‌تی و کارو پێشه‌کانی و گۆراندنی پیت و ووته‌کانی و ژمیره‌ی مه‌مپله‌کانی، و جیاوازی جوله‌کانی له‌نیو هه‌ردوو لێوو مه‌لاشوودا، و جیا کردنه‌وه ده‌ماره‌کانی و بوونی به‌رده‌وامی و ئاسانکردنی لیک تیایدا.

حهیران / نه‌مه‌درانی ئه‌م ماسوولکه‌ بچوو که خاوه‌نی ئه‌م هه‌موو پله‌و پایه‌یه.

شینخ / هه‌موو ئه‌ندامینک له‌ئه‌ندامه‌کانی هه‌ست ئه‌ی هه‌یران یه‌ک کاریان هه‌یه، ته‌نها رمان نه‌یهت، چاو بۆ بینینه، گونچه‌که بۆ بیسته، لووت بۆ بۆنه، و سه‌ری په‌نجه‌کانت ریا‌تر له‌هه‌موو ئه‌ندامه‌کانی تری پێستی هه‌ست به‌لیخشاندن ده‌که‌ن، به‌لام ئه‌م زمانه رینکه‌وت وای بۆ ره‌خساندوه که بیهت، ئامیر بۆ چیژ کردن و جووین و قوتدا هه‌ر سکر کردن و هه‌ستکردن و خشاندن و قسه‌کردن، و بۆ ئه‌وه‌ی بیهت ئامیریک بۆ چیژ کردن، رینکه‌وت مه‌مپله‌ی له‌هه‌ردوولای روو ته‌خته‌که‌یدا راخستوه تا کو خواردن. عمۆیتو بیگه‌یه‌نیته ده‌ماره‌ بلاو بوه‌کانی ناوه‌وه‌ی و هه‌روه‌ها رینکه‌وت ئاره‌زووی کردوه که دوو جۆر له‌م مه‌میلانه

زمانت بپاریزه

تایبه تمه نندن به چیژ کردنه وه بهی هستکردن به کرداری لیخشان، تا کو تیکه ل نه بن به مەش . به وه ستانی یه کیکیان کاری ئه وی تریان تیکبجیت گهر هموو ههسته گشتی یه کانی تری مروقیك نه مینیت ئه واههستی چیژ کرنی به بهر دهوامی بمینیت، یا خود به پینه وانه وه چیژ کردی نه مین و ههسته گشتیه کانی تری بمین.

له بهر ئه وه ی که ئهم مه میلانه خواردن نامژن تا تهاوه کان شیکار نه بن، ته نهها له مالمیکدا که رمان شیدار بیت ریکهوت ئاره زووی وابوو، که زمان به پهر ديه کی دهروولهیی پر له کیس داپوشیت و چه ند پزینیک به سهر لیکه پزینه کانی تر دا، و گهر وانه بو وایه رمان به توانا ده بو له چیژ کردنی خواردندا و ته نهها ده پتوانی ههست به لیخشانندی خواردن بکات، و ده توانیت له خو ئندا ئهم کرداره ههست پیکهیت.

کاتیك تووشی هه لامهت بییت و زمانت ووشك بییت ههست به چیژی خواردن ناکهیت گهر تهاوش بییت، و له بهر ئه وه ی خواردنه کان چیژه کانیان جیاوازه و له بهیه گه یشتیاندا هاوه لیی و دوور کهوتنه وه هیه، ریکهوت ئاره زوو یکردوه که ئهم مه میلانه به راده یه کی کهم جیاوازی له چیژ کردن دا و توانای پاراستنی هه ندی . چیژ کردنیان بمین تهنانهت پاش نه مانیشیان و ههر به هوی ئهمه وه به چیشتکه ره لیها توه کان جو ره ها خواردن تیکه لاو ده کهن و له بهر ئه وه ی زمان به گویره ی جینگاو کاره کانی پیویسته زور هه ستدار بیت، تا کو پاروه که بجو ریت و ئهملاوای پینکات له ناو ده مدا و له ددانی بره وه بیات بۆ کاکيله کانی به شیویه ک که بتوانیت بجوو کترین هشی خواردنه که نه او هموو ده م و ددانا بگو یزیته وه و به هوی هه ستیاریه زوره که یه وه حوی ده یار بزیست له هه موو ره ره مه ندیک وه ک سوتاندن و داخ و تیژ و تیهه له چینه رو بر ایستاری، ریکهوت وای وویست که مه میله ی تایبه تی هه بیست بۆ ههست و لیخشانند ههروه ک باسکرا، و ئهم مه میلانه ده رولهیی و هه ستیارن ده که ونه ئهملاو ئه و لاو سه ری رمانه وه له ووردی هه ستیاریدا ته نهها ئهملاو لا کانی په نجهی گه و ره ئه وه نده هه ستیارن.

له بهر ئه وه ی زمان ئامیریکه بۆ جووین و قوتدان به کار دیست ریکهوت و ئاره روو یکردوه که ماسوولکه که ی زور زور پته و بیست، چالاک و ووریاو لیکاو ی رزینهری لیک و لینجای هه بیست، و گهر وانه بو وایه نه یده توانی کاری جووین و قوتدان بکات... ته نهها زمانه که بتوانیت یاری به پاروو بکات و بیجو ریت و به هوی لیکه که یه وه بیکات به هه ویر، گهر جووینه که ی ته و او بوو شیای قوتدان بوو ئه واهه هوی لینجیه که وه

لوولیده دات و پالنه په ستوی ده خاته سهر له نیونه هردوو پروتخت و مهلاشویدا و بهتونندی په کهی خوی پالپوهده نیت و خل ده بیته و تاکو له کهوانه ی مهلاشو تپهریت، بهم شیوه په قوتدان له ژیر وویستی کهسه خواردنه کهدا نامینیت.

له بهر نه وهی زمان، نامیریکه بۆ هه سکردن، پیکهوت وای ویست و هه سکردنی خواردنه کان به گویره ی په گزه کانسان له یهك جیاواژین، هه نندیکیان له گه ده دا هه رسده کرین، وه تیایاندا هه یه له ریخۆلکاندا، تنها شتیک هه یه له ناو هم خواردنانه دا که نهویش نیشاسته یه له گه ده دا هه رس ناکریت، به لکو پزینه کانی ناو گه ده ده بنه رینگر بۆ هه سکردن و نه هیشتنی گۆرینیان، هه ربۆیه پیکهوت واثاره زووی کردوه که ته بها رینگایهك بۆ گۆرینی هم نیشاستانه بۆ شه کر، به هزی لیکه وه بیت، و گهر زمانه لیکاو یه نه بویه که لیک تیکه له پاره ده کات و ده یکاته هه ویر، هه سکردنی نیشاسته پرووی نه ده دا، که گرنگترین خوراکه.

له بهر نه وه زمان نامیریکه بۆ قسه کردن وهك ده زانیت و دهنگه کان له ژوره کانی قورگه وه ده بنه ده ری، و له بهر نه وهی ژوره کانی قورگ به ته نها ناتوان دهنگی هه موو پیته کان دروستبکه ن به لکو به ته نها کاری دروستکردنی دهنگی پیته بزۆینه کان به بی پیته کانی تر.

هه ربۆیه پیکهوت واثاره زووی کردوه زمان له گه ل دوو لیوا دروستبکات تابینه نامرازیک بۆ برینی هه و اوو ده ر کردنی دهنگی پیته نه بزۆینه کان و گهر وانه بوایه نه ووا راسته ی ره وانمان بۆ نه ده و ترا، به لکو وهك ئاژهل ده بووین، دهنگمان ده رده کردوو درێژمان ده کرده وه، و ته نها لووره و باراندن یاخود ووژه و ژو قیراندن و یان حیلاندن و ره راندنمان بۆ ده کرا.

چه ند سه رسورپنه رن هم ریکه وتانه که زۆرو یهك به دوا یهك و هاوړنکی و به یه که گه یشتوون تاکو بتوانن هم زمانه سه رسورپنه ره دروستبکه ن.

حه یران/ به لتی گه وره راسته زمان نه ندامینکی سه رسورپنه ره به لام سه بارهت به لپو، ته نها یارمه تیده رن بۆ دروستکردنی هه ندی له دهنگی پیته کان.

شینخ/ رازی ده بوویت نه ی حه یران گه ره بی لیو بوویتایه ددانت ریچ بووایه لیکي پیابها تیه ته خواره وه و به ئاسانی ته پ و تۆز سه رسنگی بگرتیتایه، و میش به ثاره زووی خوی به مهلاشو ته وه بنوسایه.

زمانت بهاريزه .

ئايا سوپاسى ئەم رېڭكەوتە ناكەيت كە به جوانزىن شېۋە مرۇفى دروستكردو، و دوو لىنوى داوۋەتى، دەم و چاۋى پېرازاندۇتەو دەمى پىداپۇشيوو و كردۆيە بەر گرىڭ بۇ لىكە كەى و رىنگر يىت بۇ نەچوونە ژوورەوئى تۇز بۇ ناو سىيەكانى و مېش بۇ مەلاشوۋى تا... ھەناسەى بەسوود لە لووتىەو وەربگرىت وەزەرەر مەندەكان لەقورگ و گەرۋوئەو دەور بخاتەو...؟

ئايا سوپاسى رېڭكەوت ناكەيت كە و ئەم دوولئوۋەى چە كدار كردو بەھۆى ھىزىكى ھەستيارو ناسكەو تاكو بەرامبەر ھەموو زەرەر و داخ و سوتاندنىك بوەستىت، و لەژىر پەردە لىنچە كەيانەو رېژنەرى لىكى پىداون تاكو بەتەپرى و شىندارى بىخەتەرە، و بەووردى دەمارەو بەستوونىەو تاكو ھەموو جوولەيە كيان لە كەردنەو داخستىن و پىچانەو و گرژ كردن و خاۋ كەردنەو بە وويست و ھەلبىزاردنى مرۇف خۆى يىت، و ھەر ساتىك بىھوئىت بىكەتەو داىخات بەھۆيانەو ھەوا وەردە گرىت و دەپىرئىت و دەنگەكان لای خۆى دەھىلئەتەو تاكو بتوانىت دەنگى پىتەكانى لىوۋە دروست بكات.

و گەر ئەم ھەموو رېڭكەوتانە نەبوونايە ئەى ھەيران ئەم مرۇفە جوان و قەشەنگ و رەوانىژو پاك و خاۋىنە دەگۆرا بۇ مرۇفنىكى سىما بەدى ددان رىچى پىس و پۇخل، و لىك دەھاتە خوارى بەسەردەم و چەناگەو پۇشاكىدا، و مېش و مەگەز لەسەر لىكى كۆمەلىان دەبەست.

ھەيران/ بۇچى شىخى گەرەم ھەرنەو رېڭكەوت دەبات وەك گالتەم پىكەت وايە؟
شىخ/ ئەى ھەيران مەن گالتەت پىناكەم، بەلام دەمەوئىت تۇ بىخەمە ناو كۆسپەكان، و خۇشەم بگەيغە لووتكەكان.

ھەيران/ چ كۆسپىك و چ لووتكەيەك؟
شىخ/ كۆسپى گومان كە خودا دەيەوئىت ئىمەى پىوۋە بتلئەتەو بچىنە ناخى، و لووتكەى باوۋەدارى كە خودا دەيەوئىت بەماندوبى و گەرەن بەدوايدا بگەين پىئى.
ھەيران/ لووتكەى باوۋە ھىنان چىيە كە تۆى باوۋەدار دەتەوئىت پىئى بگەيت.

شىخ/ برىتىيە لە رېنمايى و داواكارىيەكانى ھەق ئەى ھەيران... ﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ، فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ، فَكُ رَقَبَةً، أَوْ إِطْعَمَ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ، يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ، أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ، ثُمَّ كَانَ

مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۝ الْبَلَدُ: ۸-۱۷

ئەمەیه لوتکەیی باوەڕهێنان

هەر لەبەر ئەمەشه وام لەسەر ڕۆخی قەبر و بە درێزایی شەویش شەو نڤوونی دەکەم
تا کو بانگهێستەیی لای خودات بکەم ئەی حەیران.

نارامگری کولنه دەر

(۴)

ھەيرانى كۆرى ئەزەف دەلى / شىنخ مەوزون پاش نوپۇزى بەيانى چۈرە ناو
باخە كەي، ھەرۈەك پىشەي رۇژانى ئاسايى خۇي، بەلام بۇيە كەم جەرە ئەم پىشەيەي
بگۇرپىت و پاش ئەۋەي لەمزگەوت ھاتە دەرۋە پىي راگەياندم كە خۇم ناننى نىۋەپۇي بۇ
بەرم و ئەم فەرمانەي زۇر دلخۇشىكردم، چونكە لەمىژە ئاۋاتم بوو رۇژانىكى لەگەلدا
بەرمە سەر و بىنىم ئەو رۇژانەي چۇن دەباتە سەر ھەر لەكازىۋەي بەيانەۋە تا سەرەتاي
شەو.

كاتىك بچىۋرە كە ھاتوو خواردنى شىنخى ھىناۋە سەر كەوت بۇ سەر منارە كە بۇ
بانگدانى نىۋەپۇ و تم ئەمىرۇ كارە كەت من ئەيكەم و خواردنى شىنخ ۋەك رۇژانى تر لە
پەرژىنى باخە كەدا دادەنىم، و لەپاشدا دەچم بۇ گوندى (خەرتەنك) بۇ كارىكى پەلە،
سوپاسى كردم وتى: نە كەي ھەلە بىكەي لەجىگادانانى خواردنە كە، وتى: ھەر ئەو
جىگايە كە يەكە بىجار ھاتى، ئايا لەبادت ماۋە.

تاۋم دايە خواردنە كەي تايىبەم بۇ باخە كە، چۈمە ناۋە و بۇ شىنخ گەرەم، لەم جىگايە
نەم دىتەۋە كەلام و ابوۋ لەژىر درەختىكدا يىت ياخود لەقەرەغى جۇگە كان يىت...
دەستىم كەد بە بانگدانى تاكو گونىيىستىم يىت... و پاش دوۋبارە كەرنەۋەي بانگدانە كەم،
گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو، موچر كەيەكى ترسناك بەلەشمدا ھات، بە بازدان بەرەو
كۇتايى باخە كە چووم تاگەيشتە زەۋىيەكى ووشكى بەرەراۋان، دەينىم شىنخ لە كۇتايى
لايەكى زەۋىيە كەدا دانىشتوۋە، كە گەيشە لاي بەزەردەخەنەيە كەۋە وتى فەرموو لام
دانىشە، و كە دانىشتىم سوپاسى كردم و داۋاي لىيورنى كرد لەبەر ئەۋەي بۇتە ھۇي
ماندو بوونم.

ھەيران، زۇر بانگم كەردى بەلام گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو تەنانت ترس دايگىرتم.
شىنخ / گونىيىستى ھاۋارە كەت بووم ۋەلامىش دايەۋە بەلام دەنگى پياۋىكى پىر ناگاتە
دەنگى تۇي گەنج ئەي ھەيران.

حهيران وتى/ پاش ئوۋى شىخ خواردنى نيوۋى خواردو نوۋىزى كرد لىم پرسى.
حهيران/ بۇچى شىخى گەورەم ئەم جىڭايەى ھەلئار دوۋە دور لەباخ و ئاۋەكە.
شىخ/ بەئارەزوى خۇم ئىرەم ھەلئەبئار دوۋە، بەلكو لەسەر خواستى يەكىك لە
دانىشتوانى گوندەكەم كە وويستى سەبارەت بەزەوى يەكەى پرسىارم لىيكات و پىنمايى
چۇنىتى ئاۋەدانكردنەۋى بەكم.

حهيران/ چ كاتىك شىخى گەورەم جوتيارىكى زانا بوۋە بەكشتوكال و زەوى و
ئاۋەدانكردنەۋە؟

شىخ/ داۋاى زانبارى لىئەدەكردم، بەلكو داۋاى موعجزەم لىدەكات.
حهيران/ موعجزە...! داۋاى چى دەكات؟
شىخ/ خاۋەنى ئەم زەوىي ووشكە بەرفراوانە دەيەۋىت دار و درختى تىادا پرويىت و
ئاۋى بدات.

حهيران، ئەمە ئاسان پرواندنى درەخت و ئاۋدانى كارى موعجزەى ناۋىت.
شىخ/ ئەمە راستە سەبارەت بەرواندن، بەلام ئاۋەكە دورە و زەۋىيەكە بەرزە، پىم
راگەياند، تەنھا دەتوانىت بۇ ھەلگرتى ئاۋى زستان و بەكارھىنانى بۇ ئاۋدان ئەستىلىك
دروستىكات.

وتى/ بەلام ئاۋى ئەستىلەكە تەۋاۋ دەيىت، و منىش دەمەۋىت بە بەردەۋام ھەيىت.
وتم/ چۇن؟

وتى/ دەمەۋىت پىنگايەك بدۇرىنەۋەكە ئاۋەكە بگاتە ئامىرىكى جولىنەر كە پال
بەئاۋەكەۋە بىت بۇ سەر زەۋىيەكەۋە ئاۋى بدات و پاشان بۇ ئەستىلەكە بگەپىتەۋە و
دووبارە بۇ رەۋىيەكە و لەپاشدا بۇ ئەستىلەكە و دووبارە بۇ ئامىرە جولىنەرەكە و بەم
چەشە ھەتتا ھەتايە ئاۋەدان و بەردەۋام دەيى.

وتم/ ھەتتا ھەتايە! بۇ تا... ھەتتا ھەتايە؟
وتى/ بۇ درىۋايى زىانم كى ئەزانىت، لەوانەيە سەد سال بىزم.

وتم/ خوا وىستى لەسەر بىت تەمەنت درىۋ دەيىت، بەلام ئەۋ ئاۋەى كە دەتەۋىت
بگەپىتەۋە، گەر تۈانرا ھەندىكى بگەپىتەۋە لەقور و گلەۋە دەگەپىتەۋە كە دەيىتە
ھۇكارىك بۇ پەك كەۋتى ئامىرە بزوينەرەكە.

وتى/ ناتوانىن پالىۋەر (مصفى) يەكى بۇ دابىنىن كەلە و خلتەۋ خاك و خۇلە پاكى
بكاتەۋە پىش ئوۋى بگەپىتەۋە بۇ ئەستىلەكە.

ئارامگىرى كۆلنەدەر

ۋەم/ چى بەرەۋ پاكەرەۋە كەي بەرىت؟

ۋتى/ ئامىرە جۈلئىنەرە كە خۇي، ئايا ناتوانىت لەلايە كى ترەۋە ئاۋە كە ئاۋەرۇ بىكات
بۇ ئامىرى پاكەرەۋە كە.

ۋەم/ گەر بۇ مانىرا دروستكردى ئەم ئامىرە بەمچە شىنە كى ئاۋە كە مان لە ئامىرى
پاكەرەۋە كەرەۋە كە دە گەرنىتەۋە بۇ ئامىرە جۈلئىنەرە كە دوۋبارە بۇ ئاۋدانى زەۋىيە كە.

ۋتى/ ئامىرە جۈلئىنەرە كە بە پالە پەستۇيە كى توندەۋە بەرەۋ ئامىرە پاكەرەۋە كەي
دەنيزىت بەجۈرىك كە لە كۈنە كانىۋە دوۋبارە بەرەۋ ئامىرە جۈلئىنەرە كە بگەرئىتەۋە.

ۋەم/ بەلام ئەم ئاۋە ھەر كۇتايى دىت چەند ئەستىلە كە گەرەش بىت.

ۋتى/ ئايا رىنگاچارەي تر نىيە بۇ بەردەۋامى ئەۋ ئاۋە؟

ۋەم/ چۇن؟

ۋوتى/ ناتوانىن كە ئەستىلەكە ئاۋى تىادا نەما ئاۋى ترى تىيىكەين.

ۋەم/ لە كۈنۈە ئاۋى ترى بۇ بىنن؟

ۋتى/ ناتوانىن لە سەرىكى ئەستىلە كەۋە ئامىرىكى جۈلئىنەرى تر دابىيىن و بۇرىيە كى
درىزى بۇ دروستىكەين تا... ئاۋە كەي لىۋە بىت لە كۈن و كەلەبەرەۋ ئاۋو گۇرۇگىي

زەۋىيەۋە و بەھۇيەۋە ئەستىلە كە پىن پىرىكەين، بەمەش ئاۋە كە كۇتايى نايەت؟

ۋەم/ بەلنى ئەيىت بەلام چ ئامىرىك ئەم ئاۋى گۇرۇگىيە كە لەبەرەي زەۋىمان بۇ ئامىرى
جۈلئىنەرى سەرئەستىلە كە بگەرئىت.

ۋتى/ ناتوانىن والەھىزى ئامىرى جۈلئىنەرى يە كەم بىكەين ئاۋ بگەرئىتە ئامىرە
جۈلئىنەرە كانى ترو بەردەۋاميان بىكات.

ۋەم/ بەلنى دەتوانىن، بەلام ئايا ئامىرى جۈلئىنەرى يە كەم بەرگەي ئەم ھەموو
پەلەپەستۇ ماندوۋ بوۋنە دەكات.

ۋتى/ ناتوانىن بەشىۋەيە كى ۋاۋوردو پتەۋو بەھىز دروستى بىكەين كە چىر كەيك
نەۋەستىت.

ۋەم/ بەلنى، ئەمە ئەشىت لە ئامىرىكدا كە بۇ رۇژنىك يان مانگىك ياخود سالىك و يان
دوۋ سال كارىكات بەلام تۇ دەتەۋىت ئامىرىكى ۋەھا بىت كە بەبەردەۋامى بۇ ماۋەي

۱۰۰ سال بىجۈولت و چىر كەيك لە كارنەۋەستىت.

ۋتى/ بۇ ئەمە مەھالە؟

وتم/ نەخیر، ئەمە بۆ ئەقڵ مەحال نییە، بەلام ئەم جولینەرە سەر سۆرەینەرە، پێوستان بە ئەندازیاریکی شارەزای بەتوان ھەیە، بزائیت چۆن دروستیان دەکات، و چۆن بەیەکیانە و بیەستیت، و ھەندیکیان بە ھەندیکیان ئاودات، و چۆن لە کانزایەك دروستییکات کە ژەنگ ھەل نەھینیت و دوو چاری داخوواندن نەبیت، یاخود لە جۆرە گەردیلەیی دروستی بکات کە خواوەنی ئەقڵ و پێکخستن بیت تا کو بتوانیت لە جی گەردیلە داخوواوە کان گەردیلە تر دروستبکات.

وتی/ وایدەزانی کە گالتە پێدە کەم، و ئایا گەردیلە و کانزای ئەقڵ و رێخەری ھەیە؟ وتم/ لە ئەندازیاری مەزن بێر سە.

وتی: ئایا کارە کە پێوستان بە ئەندازیاری مەزن دەکات؟

وتم/ ئایا... وائەبێنی ئەو ھەموو داواکاریانەت و نەخشە دانانەت لەخودی خۆیدا بەبێ ئەندازە و ژمێرەو بێر کردنەو روودەدات؟

ھەیرانی کۆری ئەزەف دەلێت: ئالێردا شێخ خۆی پێنەگیرا دەستیکرد بە پێکەنین. ھەیران/ گالتەم پێدە کەیت، گەرەم.

شێخ/ گالتەت پێناکەم ئەی ھەیران، بەلام چیرۆکی (دلت) بۆ دەگیرمەو سەبارەت بە کردارو کاریگەرە مەبەست و پێوستانە کە، و ڕدە و توانایی دیوارو بەردووە پەنجەرەو ژورەکانی و دەرگا و پەردەکانی و ئەشکەوت و چەلەکانی و جۆگەلەو پێچەکانی و پونی و لیلی و چالاکی و شەونخونی و ئارامی و بەئاگایی و مەزنی و مەترسی زۆری... ھەیران/ ئەمە ھەمووی لەم دلە بچوو کەدایە؟

شێخ/ ئەمە ھەندیک لەو پێکخراوانەیە کەھاو کێشە و ھەسە کە ی ماوەمان پێدەدات و لە گیرانەوێ رازاوەکانی خودا و وێستی ئەم ئازەلە بۆی و زیندوو بیت، و ژیان بریتی بە لە خۆراک و گەرمی و ئەو حوێنە تیا دروستکردین کە خۆراک و گەرمی لە ش ھەلدە گرت بەلام ئەم حوێنە پێوستانی بە بەردەوامی خۆراک ھەیە، لەبەر ئەوە گەدە و جگەرەو رێخۆلە بۆ دروستکردین و لەخۆراکماندا رەگەزی کاربۆنی تیا دا جیگر کردووە کە خۆراک و گەرمی لە ئەنجامی سوتاندنی بەیە کگرتنی لە گەل ئۆکسجیندا، بەلام ئەم سوتاندنە لەناو لەشدا ژەرەر دروستدەکات کە ئەویش دوو ھەم ئۆکسیدی کاربۆنە لەبەر ئەوە پێوستانە خۆمانی لێ رزگار بکەین لە گەل ئەو ھەموو ژەرەرەدا، چۆن خۆمان لەم ژەرەرە رزگار بکەین؟

ئارامگىرى كۆلنەدەر

خوداي دانا ويستوويەتى لەلەشماندا دوو پالتىۋەنەرى مەزن دابىت، بەلكو دوو سوتىنەرى گەرە، دووسى بۇ دروستكر دووين پىرى دەكەين لەهەوا بەهۇى هەناسەوەر گرتەوە تاكو بەهۇى ئۆكسجىنە كەيەوە خۇرا كەمان بسوتىن، واتە كاربۇنە كەمان، و ھەموو ئەو پاشەرۇ و ژەرەرانەى لەخوینماندا ھەيە، و لەپاشدا ئەم ژەرە سوتاوانە بەهۇى ھەناسەدانەوە فرى دەدەينە دەرەوەى لەشمان بەلام گەر ئەم خوینە بەوەستاوى و نەجولوى لە لەشدا مايەوە رىنگاى نايىت بەرەو پاكەرەوە كان پروات تاكو ژەرەرو لاشەى خانە مردوہ كانى تىادا فرىبىدات جگە لە پاشەرۇ و پىسىيە كانى تر، و زەھمەت دەبوو لای كە خۇراكى نوئى لەگەنجىنە كانى گەدەو رىخۆلەو جگەر وەر گرىت. بەلكو زەھمەت بوو لای ئەم خۇرا كە نوپىانە بلابىكاتەوە و بەخىرايىيە كى پىويست دابەشى بىكات بەسەر ھەموو ئەندامە كانى لەشدا، گەر بەوەستاوى لە لەشدا بىمىنەتەوە لە ئەنجامى ئەم وەستانەى جەستە دەمرد: چونكە لەلایە كەوە ناتوانىت ئەم خۇرا كە لە گەنجىنە كەى خۇى بەئاسانى وەر گرىت تەنانەت گەر بۇشى بىيە شىر لەدىوارە كانى گەدەو جگەردابوى بىتە خوارى نايگانى تەنھا چەند دلۆپىكى كەم نەيىت و لەبەر ئەوەى وەستاو و نەجولەوە پاش چەند رۆژىكى زۆر بەسەر لەشدا دابەش دەيىت.

لە حاالى واشدا لەبرسامردن روودەدات و لەبەر ئەوەى لە حاالتى وەستان و نەجولەدا ناتوانىت ژەرەرو پاشەرۇ كانى بگەيەنەتە پاكەرەوە كان بۇ سوتاندنيان و ئەمەش دەيىتە ھۇى مردنكى كىتوپر بەھۇى ژەرەراوى بوونىەو، و لەبەر ئەوەى دووبارە ناتوانىت لەگەل ئەم وەستانەدا ئۆكسجىنى نوئى بەپىي خىرايى پىويست وەر گىت لەسىيە كانەوە تاكو خۇرا كە كەى پىيى بسوتىننىت لە بابەتى ئەو ئۆكسجىنە كۆنەى كە بەسوتاندن گۇراوہ بۇ ژەرەرىكى كوشندە، و لەم كاتەشدا مردن بەھۇى خىكانەوە روودەدات.

كەواتە پىويستە ئەم خوینە بىجولنىت و پروات، و لە رۆيشتىدا خىرايىيە كى مەزنى ھەيىت، و بەھۇى ئەم خىرايىيە زۆرەوە بەسەر گەنجىنە خۇرا كە كاندا دەرەو و پىويستىيە كانى خۇى لىۋەردە گرىت.

نەچاوترو كاندننىك دەيگەيەنەتە ھەموو بەش و لایەنە كانى جەستە و بەھۇى ئەم خىرايىيە مەزنەوەى دەگاتە پاكەرەوەى ژەرەرو پاشەرۇ كانى تاكو فرىيى بداتە ناويان خىراتر لەچاوترو كاننىك، و لەسىيە كانەوە سووتەمەنى تازە لە ۳۰ ئۆكسجىن وەرەدە گرىت و دەستەكات بەدووبارە كىردنەوەى كىردارى سوتاندنى خۇرا كە كەى نەمەش خۇرا ك و گەرمى بۇ لەش دابىن دەكات.

ھەيران/پاك و بىڭگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... بەلام ئەم ھەموو خىرايىيە بۇچى لە
پۇشتىنى خويندا، و چۇن بەچاۋ ترو كاندىك تەواۋ دەيىت... ؟
شىخ/بۇچى ئەم ھەموو خىرايىيە... ؟! چۈنكە سووتاندن ھەر بەسروشت خىرايە و
ژەھراۋى بوونىش خىرا پرودەدات.

تاقىبكرەۋە ھەناسەت بگرەو چەندە دەتوانى لەپىشدا سىە كانت پركە لەھەۋا ئەۋجا
سەرنج بدە، تا چەنىك دەتوانىت، كە ھەناسە نەدەيت.
گەر بشتەۋىت سىە كانت ھىندەى كۆپەلەيەك بىت بۇ ئەۋەى ئۇ كىسجىنىكى زۇر
بگرىت كەبەشى ئەۋ بكات خوین بە ھىۋاشى بپروات وپاش كاتژمىرنىك بگاتە ۋە
سىە كان ھەرنايىت.

زانست دەرئىختووۋە كە دلوپىك خوین پىۋىستى بەنزىكەى (۲۰) چركە ھەيە بۇ.
دەرچوۋنى لە دلەۋە و گەرانى بەسەر ھەموو ئەندامە كانى لەشدا و دووبارە گەرەنەۋەى
بۇ شوينى دەرچوۋنى.

ۋاتە بەرەدەى رىژەى لىدانى دلت بەنزىكەى (۲۵) لىدان ياسخود بەرژەى
دوۋپاتكر دىنەۋەى رىستەى (لااله الا الله) بۇ (۱۰) جار.

ھەيرانت/ھىچ خواۋەندىك نىيە تەنھا خوداى دروستكەرى مەزن نەيىت.
شىخ/ئەمە لەھالەتى ھەۋانەۋە و مام ناۋەندىدا، تاقىبكرەۋە و ھەناسەيە كى قوۋل
ۋەرگەر: ۋاتە زۇرىنەى ئۇ كىسجىن ۋەر بگرە دەبىنىت لىدانى دلت ھىۋاش دەيىت.
تاقىبكرەۋە و ھەناسەت بگرە بۇ كەم بوۋنەۋەى ئۇ كىسجىن و يان ماۋەى ھاتنە
ژوۋرەۋەى ئۇ كىسجىن زۇر بدە.

تاكو سوتاندن زۇر بىت دەبىنىت دلت زۇر بەخىرايى سەرسوپھىنەر لىدەدات تاكو
رىژەى پىۋىستى خۇى بۇ ئۇ كىسجىن لە خوین ۋەر گرىت.
ھەيران/پاكو بىڭگەردى بۇ دروستكەرى مەزنە.

شىخ/ئىستا، ئەى ھەيران، بۇت بەدەر كەۋت كە خوین پىۋىستىيە كى زۇرى بەخىرايى
جوۋلە ھەيە، و بەجوۋلەنەرىش و ئەم جوۋلەنەرىش مەزنە دلە.

ۋەتا... ئىرە كىدارە كە ساكارە گەر و امان دانا دل برىتىيە لە پەمپىنك پال بەخوینە
دەنيت بۇ ئەندامە كانى لەش دەرۋات و دەگەرئەۋە بۇلاى و دووبارە پەمپى دەداتەۋە.

بەلام كارە كە زۇر لەمە ئالۆزترە: پىۋىستى بەدوۋ پەمپ ئەيىت يە كىكىيان پال
بەخوینەۋە دەنيت بەرەۋە لەش و ئەۋى تريان پال بەخوینەۋە دەنيت بەرەۋە سىە كان تاكو

ئارامگىرى كۆلنەدەر

لەویدا پاك بىنەوہ و بەرہو دل بە پاكو بىنگەردى و بەھىزو بەچالاكى و بەئامادە كراو بە سوتىھەرى پىئويست، و تەنھا پەمپىك بەشى ناكات بۆ پالپىئوہەنانى خوئىن بەرہو ئەندامە كانى لەش.

گەياندى بۆ سىہەكان و پاش گەرپانەوہى بۆ دل چونكە كاتىك كە خوئىن لەپەمپ دانى يەكەمەوہ دەردەچىت لە شاخوئىنەرى گەرہەدا كەبە (ئاورت) ناو دەبرىت، دابەش دەيىت بۆ چەندەھالىق پاشان بەھۆى ھىزى پەمپدانى يەكەمەوہ دەگەرپتەوہ بۆ دەمارە خوئىنھىنەرەكان، و لەوانەوہ لەگەرہ دەمارە بۆشايى خواروہەدا و لەگەرہ دەمارە بۆشايى سەرہەدا كۆ دەبنەوہ بەم ھاتوو چۆ درىژو تىكەل بوونە ھىزى پالپىئوہەنانى پەمپدانى يەكەم كەم دەيىتەوہ، ئىتر ناتوامىت دووبارە بگاتەوہ سىہەكان و لەويشەوہ بگەرپتەوہ بۆ دل، كەواتە پىئويستى بە پەمپى دووہم ھەيە، بەرہو سىہەكان پالى پىئوہ بىت، تاكو لەویدا پاك بىنەوہ و بەرہو دل بگەرپتەوہ، وەك دەيىن بەھۆى ئەم كىدارەوہ وەك پىم وتى: پىئويستى بەدوو پەمپى ھەيە چارە چىيە؟ ئايا دروستكەر دوو پەمپى دوور و جيا لەيەكتر دروستدەكات؟ ئەمە ئاسانە بۆى، بەلام ئاشكرابى دانايىيەكەي و مەزنى توانايىيەكەي، ھەردوو پەمپەكەي لەيەك دلدا دروسكردوہ، و ھەردوو كيان لەيەك كاتدا كاردەكەن لەبەر چەندەھالىق دانايى زۆر: يەكەمىيان خۆمان بەدوور دەخەين لەو مەترسىيەى كەلەوانەيە پرووبدات، كە ئەويش نەخۆشى و ھەرس نەكردنىيان دلە پراوكى و دەمارگىرىيە لە پىچراندنى يەكىك لەپەمپەكان كەدەيىتە ھۆى تىكچوونىكى كوشندە لە رۇشتى خوئىنەكەو سوتاندنى و دووہم دانايى يەك پەمپ لە بۆشايى سكداسوك و ئاسانترو جىنگا كەمتر دەگرىت و دانايى سىنھەمى كە خوداى بەتوانا ھەموو شتىك بە جوانى و رىكى دروستدەكات.

يەك پەمپى لە دروستكراوہ كاندا زۆر سەر سۆرھىنەرتەرە و گونجاندنو شىاوى تىا سەير ترە، و بەبەلگە ترە لەسەر تونايى خودا، و ئەمەيە نەيىنى داھىنان كە عەقلى سەرسام كىردوہ، گەردروستكەر وىستى ھەردوو پەمپەكە لەيەك دلدا دانىت و لەكاتى پەمپدانى و پىر كىرندا يەكگىر و خوئىنى ئالى بىنگەردىكەل بەخوئىنى رەشى پىس نەيىت، چارچىيە بۆ ئەمە خودا دللى كىردۆتەوہ دووبەشەوہ، يەككىيان لەلای راست ئەوى تىران لەلای چەپ و دىوارىكى بى كۆن و دەر كەي خستۆتەو نىوہنديان و گەر بۆ ھەريەك كىك لەو پەمپانە تەنھا ژورىك ھەبوايە كىتوپر دەبوو ھۆى وەستانى پەمپەكە وەيان دەرچوونى خوئىنەكە لەدەمى پەمپەكە دەوہەستا.

ھەيران / تېنە گەيشتم ئەي گەرەم.

شىنخ / دل لەھەر چەرکەيە کدا نزیکەي (۲۰) سانتیمەتر لە خوین دەھاوئیزیت واتە بەخیرایە کێ زۆرو بێ وەستان پەمبى دەدات گەر زۆرە کە جینی یەك پەمبى بووایە و گەر زۆرە کەي بگوشیت بۆ پەمبەدانى خوین بەم گوشینە رۆشتنى خوینی پاک بۆ سیه کان دەوەستیت و بەھۆی ئەم گوشینەو خوینە کە بەرەو دواوہ بۆ لای خویان دەگەراییوہ و ھەر و ھا ئەو پەمبەش کە خوینی پیس بەرەو سى یە کان دەبات بەبجۆرە و دەگوشرین و ھاتنى خوینی پیس دەوەستیت لە خوینھینەرە کانى ھەردوو زۆرە کە بۆ دل و خوینە کە تیاياندا دەگەرانیوہ ئەو کاتە چار چى یە؟

دەبیت لەدلى چەپدا خوینە ئالە بىگەرە کە خواھنى دوو زۆرور بىت یە کىکیان لەسەر و ھە ئەوى تریان لەخوار و ھە، دەبیت لە دلى راستدا خوینە رەشە پیسە کە خواھنى دوو زۆرور بىت زۆرورى سەر و ھەي لای چەپ کە بە (گوینچکەلەي چەپ) ناو دەبریت پىشوازی دەکات لە خوینی رەشى پیسى ھاتوو لەدوو خوینھینەرە کانەو، و لەویوہ دەکرینە زۆرورى خوار و ھە کە بە (سکۆلەي راست) ناو دەبریت، و ئەمیش لەلای خزیوہ دەيگوشیت و پالى پىوہ دەبیت بەرو سیه کانى تاکو پاک بکریئەوہ پاشان بەھۆی ھیزی نوینی ھەردوو سىي کانەوہ بەپاکى و بىگەردى بەرەو (گوینچکەلەي چەپ) دەچن و پاشان بەرەو (سکۆلەي چەپ) و لە ویشەوہ بەرەو شاخوینەر دەچن... ھەر بەم چەشنە دەبیت... تا مەروۇف لەژياندا بىت...

گەر ئەو شونى ھاتنە زۆر و ھەي نىوان گەوینچکەلەو سکۆلە ھەمیشە کر اوہ بوایە کارە کە تىکدەچو، چونکە ئەو گوشینە کە ماسولکە کانى دل پىنى ھەلدەسیت بەھیزیکی ئەو ھەندە پتەو کە بتوانیت خوینە ھاتووہ کانى ھەردووسى و خوینھینەرە کان بەرەو دوا بگىزیتەوہ و ئىمە وىستمان دوو زۆرور بىن بۆ پاراستنى ئەم پالە پەستویانەي کە لەنىوان خوینی ھاوئیزراو خوینی گەر اوہ دا ھەيە بۆ ئەمە کار چى یە؟

پىوئستە لەنىوان ئەم دوو زۆر و ھە دا دەرکەيە کى داخراو ھەبیت تاکو نەھیلیت لە کاتى کردارى گوشین و ھاوئىشتندا خوینە کەي بگەریتەوہ بەھۆی بوونى ئەو دەرگایەوہ، گوینچکەلەي چەپ دەتوانیت بەبى ھىچ رىگرو نەھىشتنىک پىشوازی لە خوینی ھەردوو سیه کان بکات، و سکۆلەي چەپیش دەتوانیت خوینە کە بگوشیت و بىھاوئیتە شاخوینەر و ھە بەبى ھىچ بىزار کردنىکی دراو سىنەي کە گوینچکەلەي چەپە.

ئارامگىرى كۆلنەدەر

بەلام دېت ئەم دەر كەيە ھەمىشە داخراو يېت؟ ئەمە لاي عقل شيائو نى يە لە كوئوھ
خوئىنى ئالى تازە بچىتە سىكۆلەي چەپەو، خوئىنى رەشيش بچىتە سىكۆلەي راستەو.
ئارەروى دروستكەرى مەزن وا بسو ئەم دوو دەر گايە بەشيۆە دوو ماسولكەيى
دەماراويى بەيە كدا چووين كە بتوان لەخۆياندا بىكرىنەو، داىخزىن چر كە لەدواي چر كە
بەيى وەستان بەلام دوو سەمام بۆ دوو دەر گالا لە دوو دلى جيا كراو، لەيە كتر بەھۆي
ديوارىكەو، ئايا پىيوس دە كات كرىنەو، داخستىنان پىنكەو، يېت لەيە ك كاتدا؟

ئەوانە دوو دلى سەر بەخۆن، ئايا ئەتوانرىت كرىنەو، داخستن لە دوو لىدانى
جياوازدا يېت؟

بەخىر ھەر گىز نايېت، چونكە لە راستىدا يەك دل ھەيە، بەگۆرەي جولەو گرژ بوون
و گووشىن و پەمپدانى، و ئەگەر لەبەشە كانىشياندا دوو دل بن.

گەر دل ھەموو گوشرى چى پروودەدات لە كاتىكدا داخەرى دلى لاي راست
داخراو يېت كە خوئىنى رەشى لىو، دەرە چىت بۆ ھەردوو شادەمارى سى يەكان...؟
ئەمەش دل دەرە قىنى و دەيدىرى.

كەواتە دەيېت ھەردوو داخەرە كە بەيە كەو، بىكرىتەو تاكو ئاسان يېت ھاتنە
ژوورەو، خوئىن بۆ ھەردوو گۆنچكەلە، و بەيە كىشەو، داىخزىت تاكو ھەردوو سىكۆلە
بەيە كەو، پال بەخوئىنەو، بىن بۆ دەرەو ھەر بەمچۆرەيە لەشويى ھاتنە دەرەو، خوئىنى ئال
لە سىكۆلەي چەپەو، بۆ شاخوئىنەر و لەشويى ھاتنە دەرەو، خوئىنى رەش لە سىكۆلەي
راستەو، بۆ دەمارە خوئىنەرە كانى سىەكان.

دو دوو بارە پىويستە لەشويى ھاتنە دەرەو، ئەم دوو خوئىنەدا كەدا داخەرىك ھەيېت
بۆ ھەريە كەيان تاكو خوئىن لە شاخوئىنەبەر و دەمارە خوئىنەرە كانى (سى) يەو، ئەگەر پىتەو،
بۆ دوو، و پىويستە ئەم دوو داخەرە بەيە كەو، داىخزىت و بەيە كەو، بىكرىنەو.
و، ئەو دوو داخەرى كەلەگەرودا ھەن...

ئاليرەدا ھاتىبە كۆتايى فەرمانى كىردارى پەمپدانى (ھاويشتىنى) خوئىن و ھەر گرتەو،
سەبارەت بەھەردوو جۆرە كەي ئال و رەش تەنھا ئەو، مان لەسەر ماو، كە بزانىن چۆن
خوئىن دەگاتە ھەموو بەشە كانى لەش، و لە لەشدا پەل بەرز ھەيە، و، سەر و ھەردوو قۇل،
و پەلە كانى خوارەو، و، ئەو ھەردوو قاچ سىك لەناو بۆشايى لەشدا ھەيە، چۆن بەھۆي
يەك شاخوئىنەرەو، خوئىن دەگاتە ئەم سى بەشە؟ ئايا واى لىيەكەين كەلە سەرەتادا سەر
بىروات و لە پاشدا بۆ ناو بەشە كانى سىك و ئىنجا بۆ ھەردوو قاچەكان، ئەو كاتە ئەو

خوينەى كەدەگاتە ناوۋەى سىك و ھەردوۋ چاچ بىرىتى يە لە خوینى پىس و ژەھراۋى، چونكە خوین لەسەردا بە بەشكرائى دەپرات و لەھەردوۋ قۇلىشدا دووبارە بە دابەشكرائى دەپرات.

لەسەرو قۇلدا خوین دەگاتە ھەموو كون و كە لەبەرو خانەيەك بەھۇى چەندەھا دەمارەو كە تا ئىستاش دابەشكردن و ووردبونى لەخۇ گرتوۋە، تاكو دەيىتە (تالە موولولولەى ووردى خوین) و لەبەر زۇر ووردىيەكەى وانائو دەپرىت، و پاشان دەگەپىتەو بە شاخوينبەر تا... جارنىكى تر كۆ بىيتەو تىايدا تاكو لەيۋە بگاتە ناوۋەى سىك كەلۈشدا دووبارە بەش دەيىت بەش و دەمارو تالە دەمار؟ و چۆن جارنىكى تر دەگەپىتەو و لە شاخوينبەردا كۆدەيىتەو بەئوۋەى بىئىرىت بەھەردوۋ قاچ...؟ ئەو كاتە چەند پىسى و ژەھرى لەخۇى دەگرتى؟ كەواتە، دەيىت وای لىيكرىت كەبەشى گەورە لە شاخوينبەرەو جىا بىيتەو يەكىك لەو بەشە گەورانەى بەرەو سەرو ھەردوۋ قول بپرات، و بەشى گەورەى ترىش بەرەو ناسىك بپرات و بەشى گەورەى سىنەمىش بەرەو ھەردوۋ قاچ بپرات و ئالىرەدا توانىمان خۇراكو گەرمى پىويست بۇ لەش دابىن ككەين بەيەكسانى، و ئەوۋەى ماۋتەو كە چۆن پاكۇى و پالاۋتن، ئۇكسجىنى تازەى ھەمىشەيى بۇ دابىن بكرىت، لە رىنگاى سىەكانەو و چۆن خوین بگەپىتەو بگەپەنرپتە سى يەكان؟

دروستكەرى دانائو بىنگەرد بۇ ئەم گەپانەو يە دەمارى تايبەتى ساز كرده كەپىنى دەوترىت خویننەنرەكان، كە خوینى پەشيش لەسەرەو دەچىتە بۇ شايبى خویننەنەرى خوارو، و ئەم دوو خویننەنەرە پىرەۋى خۇيان دەگرن تا دەگەنە (گوپچكەلەى راست) و لە پاشدا بۇ (سكۆلەى راست) و لەۋىشەو خوین بەرەو سىەكان دەچىت دەسوتىنرىت و لەپىسى و ژەھرو پاشەپۇ رزگارى دەيىت، و ئۇكسجىنى نوئ وەردەگرتى، و بەخوینى ئالى گەشى پىر لەۋزە دەچنە ناو ھەردوۋ خویننەنەرى سى يەكان و بەرەو دل پىدەكەن تا... لەۋى دەپرىن، لەكاتى كىردنەۋى دلدا لەھەموو چىر كەو پەمپدانىكدا لەگوپچكەلەى چەپ تاكو بچىتە سكۆلەى چەپەو و لەۋى دەپھاۋىزپتە شاخوينبەرەو و بەم چەشە...

ھەيران/ پاك و بىنگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... چەن بىنگەردە.

شىنخ/ لەلای تو وایە ئەم شتە سەرسورھىنەرە نامۇيانە لەم پىژەى دەمارو خوینبەرەو خویننەنەرەدا كۆتايان دىت؟

نەخىر ئەي حەيران، بەلكو خوينبەرو خوينبەنەرى تر ھەيە لە دلدا،
حەيران/ چۆن؟

شىنخ/ ئايا دل مافى ئەو ەي نىيە كە خۇراك بەھەموو لەش دەدات، خۇيشى خۇراك
و ەربگىرەت.

حەيران/ بەلنى لەو خوينبەى كە تىايەتى خۇراك و ەردە گرىت.

شىنخ/ بەلام دل وە كو ھەموو ئەندامە كانى تىرى لەش كەلەھەموو ئەندامە كانى تر
مەرنەزە، جۆرەھا دەمارو موولوولەى ووردى تىدايە كە دە گاتە قولتەين خانە لە
پىنكھاتە كەيدا، كە خۇراكى دەداتى و پىسى ژەھرو پاشەپۇ دە گەپىتەو ە دەپىت ئەم
خوينبە پىسە ژەھراو ە ھەمان رىنگاى پىشوو بگىرەت، بەخوينبەنەرى تايەتى دە گەپىتەو
بۇ دلە كە دەپىتە گوينچكەلەى راستەو لە سكوولەى راست بۇ پالوتن بىررىت و ھەر
بەمجۆرە خوداى دروستكەرى كارەجى خوينبە گىرەتەو بۇ دل خۇى، دوو خوينبەرى
كە پىيان دەوترىت (دوو شاخوينبەرى) كە لە شاخوينبەرى گەورە جىادەبنەو لە شوپى
دەرچوونى خوينبە لە دلدا، واتە لەو كاتەى كە خوينبە ەووزەترىن و بەپاكترىن شىو ە،
چۆن، نە، كە دل خۇى خوينبە دەخىشەت بەھەموو بەشە كانى لەش كە خۇى بەمافتىن و
بە پىوئىستى ترىن ئەندامە بۇ خوينبە بە خۇراك و رىژەو پاكى و بەووزەيە كەى بەتەنھا پىنچ
يەكى خوينبە لەش و ەردە گرىت، لە گەل ئەو ەى كەقەبارە كەشى ئە گاتە يەك لەسەدى
قەبارەى لەش و زىاتر ئۇ كىسجىنى لەخۇ گرتو ە، و ئەندامە كانى تىرى لەش لە چوارىە كى
ئۇ كىسجىن رىاتر نابىن كەلە خوينبە ەيە، و ھەر بۇيە خوداى دروستكەرى بۇ ئەم دلە
خوينبەبەرو خوينبەنەرى تايەتى دروستكەردە ئەمەيە دل ئەى حەيران... ئەمە يە دل لە
كردار و چالاكىە كەى دا، لەمەبەست و پىوئىستى و رادەو رىژەى، و دىوارو لىوارى، و
پەنجەرەو ژوورە كانى و دەرگەو پەردە كانى، و ئەشكەوت و چالە كانى، و جۆگەو
گولازە كانى، و بىگەردى و لىلىيە كانى، و نەرىت و شەونخونى، و ئارامى و بەئاگايى و
مەزنى و مەترسىيە كەى.

ئەمە ئەو دلە ھەزارەيە كە ۷۰ سال يان ۹۰ سال لىدەدات بەشەو بەرپۇز كە چاو
ترو كاندىنىك ناو ەستىت... ئەى حەيران...

ھەموو ئەندامانى لەش بەئارەزو ەى خۆت دەتوانىت زۆر بىجەوئىيەتەو يان كەمىك
تەبھا ئەم دلە ھەزارە نەپىت كە ھەمىشە شەونخونىت دەكات بە درىژايى تەمەنت، نەو ەنەوز
دەدات نەخەو دايدە گرىت نەلەيادى دەچىت و نەھەلەدەكات، نەھەلەدەتووتى و

نه شهکه ویت نه دا ده مرکیت و نه ده کوژیته وه نه بیزار ده بیت و نه گلهیی ده کات و توش
سته مکاریت نازاری ده دهیت و به غم و په ژاره تووشی ده کهیت، و بهرق و کینه کانت
داخی ده کهیت و به نه ویت خوشحالی ده کهیت و به فرمیسکت ده یگرینیت و به غمت
دایده پرینیت... و نهو لیبوردن و لیخوشیونه چالاک و به نارامه، به فرمانی نهو هی که
باشترین شیوه دروستیکردوه، و که ره سهو پیوستیه کانی بۆ ناماده کردوه پشکووی تیدا
داگیر ساندوه، وه پراده و ماوهی بۆ داناوه گه رماوه کهی ته و او بوو و له کاره کهی کهوت،
له قهقهزه کهی خزیدا هیمن ده بیته وه له غم و په ژاره ناسوده ده بیت.

(هاوار بۆ نهو که سانهی که دلیان به رامبه ر ناو هینانی خودا په قه).

نهی حهیران ﴿قَوْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ الزمر: ۲۲

به ردی کی پیکه نیناوی و گریاناوی

(۵)

ئەي ئەم ژيانە ئەي حەيران تۆن چوو زانیت ئەم ژيانە چيە خودا دروستیکردووە لە سەنگیکي مردوی کەری رەقوتەق، و لە پاشدا بۆتە زیندوو یەکی تینکۆشەر و دەرککەر و بەناگا و توورەو رەزامەند، سوپاسکەر و گلەیکەر، پێدەکەنی و دەگری... خۆزگە بزانیا بەشی ریکەوت چەندە لە دروستکردنی لە خاک و لەئاو ئەي حەيران؟

﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبیاء: ۳۰.

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ النور: ۴۵.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِبَشَرٍ تَنْتَشِرُونَ﴾ الروم: ۲۰.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنتُمْ

تَمُوتُونَ﴾ الانعام: ۲.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ الحج: ۷۳-۷۴.

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ، بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخَرُونَ﴾ الصافات: ۱۱-۱۴.

ئەمەش هەندێ لە فەرموودە کانی قورئان سەبارەت بە دروستکردنی ژیان لە (قوریکي لینج) زانست هەمان بۆ چوونی هەیه.

کەواتە ئەو ژيانە چيە کە زانایان و قورئان ریکەوتوون لەسەر ئەوی کە پیکەتەیه لە (ئاو و لەقور) و لە رۆخی شاراوێ نەینی یە کانییدا دەستەوستانن و ئەو زانایانە کە شتی زۆریان زانیووە لە بەش و سەرچاوێ کە و پەگەزو سروشتی یە کە و ریکخستن و سیستەمە کانی و زانایان هەموو زیندەوهریک لە خانە پیکدیت و یەک خانە لەتۆکی یە کەم

پنکدیت (پرو توپلازما) و زانیان ئەم تنۆکی یە کەمە پێکھاتوو لە کاربۆن و ئۆکسجین و هایدرو جین و نایترو جین... و تاقیان کردووە کە لە شتێکدا ژیان دروست بکەن و لە پاشدا دانیان نا بە نە توانایاندا، و لە گەل قورئاندا رێکەوتن تەنانت دروستکردنی مێشک مەحاله.

ئایا نایەتەو یادت ئەی حەیران و تە کە ی (بوخنەر) (خودی خرۆکە لە ساکاریشدا خاوەنی بنەماو پێکھاتە یە کە، کە ناشیت لە بێ گیانەو دروستبوو بیت: بە لکو دروستبووی لە بێ گیانەو بەر ای زانست بە موعجیزە دادەنریت وە ک چون عەقل باوەرناکات گیانە بەر گەشە دارە کان راستە و خو لە بێ گیانەو دروستبووین) حەیران چون نایەتەو یادم.

شیخ، و تە ی (نۆماس ئە کویناس) ت نایەتەو ی یاد کە دە لیت (هیچ زانیە ک نی یە لە ران کانی سروشت هەموو شتێک سەبارەت بە سروشتی مێشک بزانی) حەیران/ چون نایەتەو یادم.

شیخ/ بە لام ئەم قورئانە ی کە دە فەرموین بە خە لکی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاستَمْعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ۷۳ کە پێش هەموویان کەوتوو ئە ی حەیران...

حەیران/ گەورەم وایان دە بینیت کە لە قورئانیان وەر گرتی؟ شیخ/ عەقنە ساغە کان لە رەوا و حەقیقەتە کاند بە یە ک دە گەن ئە ی حەیران، و چەند رانست زیاتر بیت، گە یشتن بە حەقیقەتە کان ئاسانتر و نزیکتر دە بیت.

هەر لە بەر ئە مە یە کە دە بینن زاناکان پاش نوشتە ماددە کان کە هەندیکیان دوو چاری بوون لە کۆتاییە کانی سەد دە ی نۆز دە هەم دە گە رنەو بەرەو گە یشتن بە حەقیقەت، و سێکە هەموو یە کین بە رماخالی گەورە کە یان لە سەر ئەو ی کە ئەم سیستە و یاسایانە کە لە سەر سەمایان ژیان دروستبوو، گەشە ی کردووە، و، یە کیتی لە خو گرتووە ب مەسەت و وویست و نایە خدان و دانایی کە مە حال دە بیت لە لای عەقلینکی سەعی حاو دە بیر باوەر بەو بکات کە ئەم ژیانە بەهۆی رێکەوتی کویرانەو بە پیدای بوو بیت، رەای گەورە ی ئینگلیزی (لورد کلن) ئەم باوەرە لە ناو خە لکدا بلاو دە کاتەو و گالە ی بەوا نە دیت کە دە لێن دروستبوو ئەم ژیانە لە رێکەوتەو یە و، سەری سوڕ ماوە لە هەمدی لەو رانایانە ی کە چاو دە پۆش لە بوونی دیار دە کانی دانایی و سیستە بەهۆی بە لگە ی تەواو بەرەرەو لە سەر بوونی خودا و تەنهایە کە ی کاتێک دە لیت (زەحمەتە بو مروق ئە دیشە ی سەرەتایی ژیان و بەر دەوامیە کە ی بکات، بە بێ بوونی هیزینکی

بهردیکی پیکه نیناوی و گریانای

دروستکهری سهر پهرشتیاری بالادهست، و له ناخی دهر و نهمهوه سهرم سورده مین له هندی زانیان ههین له توژینهوه فلسفه فیه کانیاندا له سهر ئاژهل لهو زانیانیانیه که توژینهوهی پر له فلسفه فیهو حیکمه تیاندا چاو دهنوقینن سهارهت به سیستمه کانی ئهم گهر دوونه، له بهتگی برهرو ئهو شتانهی که هه مانهوه له چوار دهر ماندایه به هوی بهلگهی بههیزو سرهوه سهارهت بوونی سیستمیکی دانراوی هه لیزیراو، و ئهم بهلگانه به هوی سروشتهوه ئاماژهی دیارده کانی ویستیکی ئازاده و فیزمان ده کات که هه موو شتیکی ریندوو، ئیعتیما ده کا له سهر یهک دروستکهری هه میشهیی فهرموو ئهوه ئه نیشتانینی مهز نه که له دواي کلفنهوه دیت و ده لیت (ناوه روکی ههستی ئایینی له ناخدا ئه وه به که بزاین ئهو که سهی که ریگا چاره ی پی نی به بو زانیینی حه قیقه ته که ی له گهل ئه وه شدا بوونی ههیه و به بهر زترین نیشانهوه به پر شنگترین روناکی جوانی یه وه ئهو زاته مان بو به ده رده که ویت... و من ناتوانم ئه ندیشه ی زانییه که بکه م که ئه توانیت دهر کی جیهانی بوو بکات که پابه ندی ئهو داناییه به که وای لیده کات له لای عقل تاشکراو زانراو بیت و زاست به پی باوه ر په وتیکی شلی ده بیت و باوه ریش به پی زانست وهک کویر ده ست ده کوتی).

ئایا له م بهیه که گهیسته به شرت ده وئ ئهی حهیران له نیوه ند عه قله مهز نه کان و زانا مه ره کان و له نیوان ئهو قورئانه ی که ده فه مویت :-

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر: ٢٨؟

حهیران . راسته ئه وانه ی له خودا ده تر سن زانیانن.

ستیخ / ئهم مروه ئه ی حهیران که دهر باره ی ئهو، خودا ده فه رمویت به باشترین شیوه دروستمان کردوه، به شی ریکه وت چه ند له دروستکردن و ریکی و جوانیدا، و چاو دیری و ریز پیدانی و عه قل پیدان و فیر کردنی... ؟

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ٤

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ

فَعَدَّلَكَ﴾ لافطار/ ٦- ٧

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ السجدة: ٧.

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلَ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ﴾ (الأنعام: ٢).

﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ﴾ (الصافات: ١١).

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا، إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ (الانسان: ١-٢).

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ (العلق: ١-٥).

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) (البقرة: من الآية ٣١)) إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ (٧١) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (ص: ٧٢).

ئەمە ھەندیکە لەو ڤەر موودانە ی قورئان ئاماژە ی بۆ کردوو ھە کە مەروڤی دروستکردوو ھە لە ئاوو لە خاک بۆ کاتینکی دیاریکراو لە لای خۆی، دوا ی ئەو ھە کە ھێچ جۆرە بوونیک ی نەبوو ھە سەر زەو ی کە نزیکە لە وتە کانی زانست سەبارەت بە دروستبوونی مەروڤ لە خاک و لە ئاو لە تەنۆکی یە کەم، لە چەند ماو ھە کە دیاریکراو ی گەشە پێکردندا دوا ی ئەو ھە کە ھێچ دیاردە یە کە نەبوو ھە کە چینی کانی ژێر زەویدا، ئایا بە شێ رێکەوت چەندە لە دروستکردنی ئەم مەروڤە دا ئە ی حەیران !!؟

ئەم مەروڤە سەر سۆر ھینەرە کە ژیا نی دەست پێدە کات لە خاک و ئاوو تەنۆکی ک، ھەر و ھە کو ھە موو ئازە تینکی بی زمان وایە، لە پاشدا دە بیە ڤەیلە سوف (ھە مو ناو ھە کان ڤیر دە بیەت) و عەقڵی فراوان دە بیەت بۆ دە رک کردنی ھە موو شتینکی ئەم گەردوونە لە بوون و ماددە و سیستەم و پەوا و چاک و جوانی و لە مانەو زانست واتە ھونەر و ئە دەب و ھونەر و ستران و دانایی و ڤەلسە ڤەو تە صەو ڤ دا ئە ریزیت و لە سەر رۆشنایی ئە مانەو ھە حە قیقە تی بوونی خودا کە لە ناویدا ھە یە تیایدا دە رک دە کری بی ئەو ھە ی بزانیەت.

ئایا دروستکردنی ئەم مەروڤە بەم شێو ھە دیاردە یە کە لە دیاردە کانی رێکەوت ئە ی حەیران؟ ئەم مەروڤە چی یە و چ لە سەر سۆر ھینەرە کانی بە ھینمەو ھە یادە؟ چۆن لەو سێ تاریکە دا دروست دە بیەت چۆن لە سکی دایکیدا گەشە دە کات لە تەنۆکینەو ھە بۆ گۆشتینکی ھە لواسراو پاشان بۆ گۆشتینکی جوراو و لە کو تایدە بۆ مەروڤینکی تەواو، دروستکردن لە دوا ی دروستکردن ... !

بەردىكى پىكەنناۋى و گرىناناۋى

چۈن لەسكى دايكىدا بەورپىنگا سەرسورپىنەرە خۇراك دەدرىت چۈن
ھەناسەئەدا.... چۈن شىر ئەخوا.... چۈن خواردن دەخوا.... چۈن دەبجوۋىت....
چۈن قوتى دەدات... چۈن ھەرسى دەكات... چۈن خۇراكە كانى دەمژىت.... چۈن
لەشى گەرە دەكاتەو.... چۈن بۇ شايە كانى پاكىدە كاتەو چۈن پاشە رۇكە كانى فرى
دەدات... چۈن دەيگۇرىتەو بەورەيە كى نوۋى تر؟ چۈن پال بەخوينەو دەنىت لە
جۇگە كانى ھەستەيدا تاكو ھەموو كىلگە فراوانە كانى پى تەرىكات بەھۇى ئەو پالپىو
نەرە سەر سورپىنەرەى كە خاۋەنى چەندەھا ژوورى بەشكراو داخەرە فەرماندەرە كاندا
كە كاردە كات بەدرىزايى چەرخىكى تەواو لە سورپى خوينى بەردەوامدا كە دەروات بە
خۇگەلەى خوينە ئالە كاندا بە خوينى پاك و پالتىورا و تا.... ئەو بەرى پەلە كانى جەستەى
و بە جۇگەلەى شىن دەگەرىتەو كە پرە لە پاشەرۇك و پەككەوتە كان و خانە مردوہ كان
دەگەرىتەو بۇ پالپىوگە كان بەلكو بۇ سوتىنەرىكى مەزن كە پاكزو پاكسازيان دەكات و
وزەى تازەيان لىباردەكات، تاكو بگەرىتەو بۇ پالپىو نەرە كە تاكو جارىكى تر پالى پىو
بىنىت بەرەو جەستە، تاكو ژيان بۇ چەرخىكى تەواو بەردەوام بىت و يەك چىر كە
نەوسىت؟

چۈن ئەم مەزۇفە ئەو خۇراكە لە جگەرىدا دەيگۇرىت و راستى دەكاتەو و
ھەلىدە گرىت.

ئەم جگەرە چىيە...؟ و ئەم رۇزىنەرە مەزنە ئاشكرايە چىيە سەخى و پەزىلە سەنگىن
و ژىرە، راستكەرەو و راستكارە، ھەلگرو بەدەستەنەرە ھەشاردەرەو چاۋ چۈكە، گەر
شەكر لە خويندا يەك بەرىزەى يەك لە ھەزار دا زىاد بكات ئەو قەدەغەى دەكات پى بەشى
دەكات، و گەر كەمى كرد بەخشندەو سەخى دەبىت، و گەر لە سنورى خۇى زياتر بوو
ھەلىدە گرىت بۇ كاتى پىويست، پاش گۇرپىنى تاكو بە ترىاك خۇراكە بىداتنى و بىپارىزى
لە ژەھرە كانى ئەم رۇزىنەرە ھۇرمۇنپانە چىن كە خاۋەنى رۇزىنەرى كىمپاى شارراۋەن كە
رالتن و فەرمان دەكەن بەسەر دەمار و ماسولكە و ئىسك و عەقل و دل و خوينەرە كان و
نەژاد و جەستە گەرە دەكات و بچوۋكى دەكاتەو، و درىزى دەكات و كورتى
دەكاتەو عەقل ژىر دەكات و سىست ناپىت، جەستە گەرم دەكات و سارد ناپىتەو پالە
پەستوى خوين بەرز و نزم دەكاتەو و دەمارە كان چالاك و سىست دەكات و رۇزىنەى
خوين دەپارىزى و پادەكەى پادە گرىت و شەكر زىاد دەكات لە كەمبويندا و لە زۇر
يشدا دەپوہستىنى و كلىسى ئىسكە كان پادە گرىت و نەژادى دەدات بە خانە كانى
نەژاد... ئەى ھەيران؟

ئەم خانانە چىن كە بە چاۋ ئايبىزىن ۋ ژمىرەيان لە لەشى مەۋقۇدا دەگاتە چەندەھا تەلىۋن. ۋ چۈن كۆمەل كۆمەل رېڭىدە كەون بۇ ئەۋەى لايەك لە لەش پىڭكەيىن، ھەروەك ھەنگ ۋ مىرۋولە وان كە دەرانن بەر رۆلەيان ھەستەن كە پىيان سىپىر دراۋە لە رۇمانى ژياندا...؟

ئەم ھاۋىە كىۋونە مىكانىزمە كىمىيە دەمارىيە چىيە كەۋالە ھەموو ئەندامە كان ۋ خانە كان ۋ رۇڭسە كان دە كات گۆيىست ۋ ھاۋ كارى يە كترىن بۇ دۆزىنەۋەى ھاۋ كىشىكى چەسپاۋى وورد لە خوڭىن ۋ ئاوو گەرمى ۋ سىچكاۋە كان ۋ گوشىنەرە كان ۋ حوى ۋ ترش ۋ چەۋرىە كان ۋ شەكرە كانى لەش ۋ ھەلدەستىت بە چا كىۋونەۋەى ھەموو حراپوۋنىك ۋ دروستكردەۋەى ھەموو رامالكرۋە كان ۋ بە جىگرتەۋەى ھەموو كەمىەك ۋ سارپۇ كىردنى ھەموو نەتوانايەك، ۋ راستكردەۋەى ھەموو زىادە رەۋىەك، ۋ دوورىنەۋەى ھەموو دراۋىك ۋ پىنە كىردنى ھەموو كونىك ۋ گرتەۋەى ھەموو شكۋايەك ۋ نەھىشتى ھەموو خوڭىن بەر بوۋنىك، ئامادە كىردنى ھەموو ھىزىك ۋ تىژ كىردەۋەى ھەموو چەكىك ۋ دروستكردنى ھەموو ژەھرو دژە ھەرىيەك بۇ بە گۇدا چوۋنى ھەموو دۆژمىكارىك ۋ يارمەتيدانى سوپا بە سەربازى نوئى، لە جىياتى شەھيدانى نىشتىمانى پىرۇر...؟

ئەم عەقلەى كە ھەموو عەقلىكى سەرسام كىردوۋە، ۋ تا ئىستا راماون لە نەھنىيە كانى ئەى ھەيران، لە چ سەرسورھىنەرىيە كى باست بۇ بىكەم؟ چۈن مىليۇنەھا مىليۇن لە زانىارى گەبجىنە بىكەين، ۋ لە كوى ھەلىبىگىرىن ۋ چۈن لە كاتى پىۋىستىدا لە گەبجىنە كانىاندا دەريان بھىتىن.

چۈن شت بھىتىنەۋە يادمان ۋ چۈن بەر اوردو شىكارو ئاكاخۋازى ۋ فەرمانرەۋايى بىكەين ئەى ھەيران؟

ۋ ئەم پارچە گۆشتە چىيە ۋ ئەم رمانە كەچەپكى دەمارە چىيە كە خوا بە ھۆيانەۋە ھەم ناۋە كانى فېر كىردوۋىن ۋ بەھۆيەۋە خراۋىنەتە سەروو فرىشتە كانەۋە ئەى ھەيران...؟ ئەم ئامىرە دەماراۋىيە سەرسورھىنەرە سامنا كە چىيە كە رالىن بەسەرىدا، ۋ رالە بەسەرماندا برانى ۋ ياخود نەزائىن زالىن بەسەرىا لايەنىكىدا لە ھەندى لە ئەنداماندا.

بەۋىستى خۇمان ۋ ھەروەھا ئەۋىش لە لايەكى ترەۋە بەھۆى دەۋولە كانىەۋە زالە بەسەر گىرنگىزىن ۋ مەزىنرەن روربەى ئەندامە كانمان بەلكو لەھەموو خانىمە كى لەشماندا بەۋىستى تايەتەي رەھى خۇى بەبى ھىچ زانىارىيە كى ئىمە ھەروەك دوو عەقلى سەربە خۇ ئەم ئامىرەدا ھەيىت ۋايە بە ئاگاۋ بەبى ئاگا كە باشتر ۋايە ھەربە بە ئاگا ناۋ بىرئىت چۈنكە

بهردیکی پینکه نیناوی و گریانای

بئ گاکه ههوارهیه ههله بکات بهلام بئ ئاگا هه رگیز ههله ناکات چونکه (به ئاگا) ئاگاداری کاره کانی هاورینکه ی نی به هه رگیز خوی تیهه لئا قورتینی و گهر ئاگاداری بئ و خوی تیهه لئا قورتینی ههوا تیکیده دات و به پینچه وانه وه بئ ئاگا ئاگاداری هه موو کاره کانی (به ئاگایه) و دهستیوه ردانی ده کات به نهینی بۆ رینکخستی، و گهر (به ئاگا) وهستا و له کار کهوت، هه موو ئاکامی وهستان و له کار کهوتنه که ی هه وهیه ماسولکه کاغان له جوته ده وهستیت و میشکمان به توانا ده بیئت له بیر کردنه وه ی راست و حالمان وه ک نوستو ده بیئت، و گهر بئ ئاگا له کار وهستا (دل و گه ده) تیکده چن و ههروه ها جگه رو گو ی و چاو تیکده چیت به لکو هه موو شتیک له له شاندا تیکده چیت، و هه و کاته مردنی بیگومان چاوه ریمان ده کات، ئایا هه م جیا کردنه وه سه رسو رهینه ره ده سه لاتداره دانایه له نیوان هه دوو ده سه لاتداره دا دیارده ن له دیارده کانی رینکه وتی کویرانه هه ی حهیران؟!

هه م ماده چنراوه که ریاتر له ۱۲ ملیۆن خانه ن که هه ریه که یان به هۆی لیمفه ده ماره کانه وه نه ژمیره وه نه ئامار ده کرین.

به ووردی و هاویه کبوونیککی بئ شو مار کارده که ن، ههروه که یه که خانه بن وان، هه ی حهیران؟

هه م (په رده سه حایه) ی میشکه چی به ههروه ها بنکه یه کی سه ر کردایه تی وایه له هه مو مالتین له ماله کانیدا، رینکخهریک که به هه زاره ها نامه ی هاتوو له ده ره وه وهرده گریت له رینگه ی هه ستیاره کانه وه و هه وال ده گه یه نینه سه ر کردایه تی به رزتر... ؟

هه و سه ر کرده به رره کئیه که رینکخستی هه و هه موو نامه یه ده گریت هه ستوی خوی، هه مه یان دوا نه خات و هه وی تریان ده خوینته وه و یان فری ده داته قولایی ناخیه وه، و به راوردو شیکار و راستکردنه وه ده کات تا کو ئاکام خوازی لی به ده ست ده هینیت و له ههسته کۆن و نوی هه لگیراوه کانداهه ر ککردنی سه رسو رهینه ری عه قلی پینکه ده هینیت و له و گیانله به ره بئ زمانه خوین ریژه ئاژه لئیه ی ده رده چیت.

هه ندی حار و به رز ده بیته وه وخته بگاته سه ر سه کزی هه و خودایه ی که کردویه تیه حه لیفه ی حوی له سه ر زه وی وهریزی لیناوه و به هۆی قه له مه وه فیری کردوه... هه ی حهیران... ؟

ئایا هه م هه موو به خشنده بی به وورده کاری و دروستکردنی راست و راده و نه اندازه دانان و رینکخسته، فه رما و راستکردنه وه ی و پینکه وه لکاندن و گوینیستی به کتر و هاو کاری و هاوشیوه ی له نیوه ند ملیۆنه ها ملیۆن و له گه ردیله و خانه و ده ماردا ئایا نه مانه هه موو به گشتی دیارده ن له دیارده کانی رینکه وت هه ی حهیران؟

(ئایا باوەر دار ناییت بەوەی کەلەخاک دروستیکردیت و کردووی تیه پیاو) ئەی
 حەیران

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ۳۷.
 ﴿بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً
 يَسْتَسْخَرُونَ﴾ الصافات/ ۱۲-۱۴.

(بەلکو سەرت سورماو گالتمان پێدەکەن، و گەر بیهێنینه یادیان، ناهێتەووە یادیان و گەر
 نیشانەیه کیان دی گالتهی پێدەکەن).

حەیرانی کۆری ئەزەف دەلێت... ئالێرەدا شێخ چاوەکانی پڕ بوو لە فرمێسکو
 گریا، خۆم دا بەسەر هەردوو دەستیا و یستم ماچی بکەم و بەفرمێسک بیان شۆم
 بەدەنگێکی گریاناییبەووە وتی، ئەی حەیران (هاوار بۆ ئەوانەیی دل ڕەقن بەرامبەر یاد
 کردنەووەی خودا).

... چەند جارێک دووبارەیی کردەووە تا... خامۆشی داگیرت و خۆیدا بەدەستی بێ
 دەنگیەکی قۆلەووە.

هەربەبێ دەنگی ماینەووە تا تیشکی خۆری ڕۆشنەکەر بەئاگای هێنان لە نیوان ئەو
 درەختەیی کە سێبەری بۆ ئارامگای ئیمامی بوخاری کردبوو، شێخ بەدەنگێکی لاوازی
 گریاناییبەووە وتی؟ ئەی حەیران من ماندووم، پێویستی دەست نوێژ هەلگرتنم بۆ ئامادە
 بکە.... دواي ئەووەی دەست نوێژمان هەلگرت و نوێژی بەیانیمانکرد شێخ چوووە
 جێنۆستەنەکەیی و وتی / دامپۆشە، دامپۆشە، ئەی حەیران، ئەم شەو سەرمام بوووە و
 شەو نۆخو نیش ماندوو و یکردووم

ناموزگار یہ کافی سیخ

(۶)

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ﴾ (فصلت: ۳۳)

(دوو حور لى خەلك ھەيە كە دەشېت بە ژىر ناويان بەرىن) ئەوانە و ئەو كەسانەن كە خودا دەپەرستى لەبەر ئەو ەي دەيناسن و ئەوانەي كە بەراستى لېكۆلېنەو ەي لەسەر دەكەن لەبەر ئەو ەي نايناسن) باسكال.

ھەيرانى كورپى ئەزەف دەلېت: پاش ئەو ەي كە شېخىم دا پۇشى و لەلەي ھائە دەروە، نەنووستم لەبەر ئەو ەي چاوپىكەوتىم ھەبوو لەگەل پياوېكى خەلكى خەرتەنكدا چووم بۇلەي ئەو رۆژەم لەلەي ئەو بردە سەر، و پاش ئەو ەي گەرامەو و نوپۇزى خەوتنانم لەگەل بېنورە پېرە كەدا كرد.

وتى/ ئەمرو شېخىت بېنىنەو؟ وتم/ نەخېر نەم دېوە چونكە لەگەل كازېو ەي بەياندا چوومە دېكەو ئېستا گەراومەتو ەي وتى/ مەن زۆر دېم لەلەي تى، دواي نوپۇزى ئېوارە چووم تويشەبەرى خوار دىنە كەي بېنىنەو، دەبېنىم ھەروەك خۇي بە پەرژىنى باخەكەو ە ھەلواسراو ە كە بۆم دانا بوو.

خوار دىنە كەشى ھەروەك خۇي ماپوو، ئايا دەتوانىت بېچىت لە باخەكەدا بە باشى لە دوى بگەرىنىت، چونكە ئەم ئېوارەيە زۆر ساردە.

وتم/ پېوىست بەو ناكات. چونكە بەم سەرمایە لە باخەكەدا نامېنىتەو ە لام وایە لە ژوورە كەي خۇيدا بېت و لەوانەيە نەخۇش بېت بەرە بەيان كەبە جېمېنىشت بى ئارام و ماندوو بوو، ئېستا دەجمەلەي، تۇبى خەم و پەژارە بېچۆرەو ە بۇلەي مال و خېزانىت و پاش ئەو ەي خوا حافىزىم لەم پېرە مېردە كرد، دەرگای مەگەوتم داخست و گەرامەو ە ژوورە كەي شېخ، دەبېنىم تارىكە موچەر كەي كى ترس داىگرتم كاتېك بە خەيالىمدا ھات كە توشى نارەھەتەك بوو بېت، و ترسانم كتوپر بېجمە سەرى بەھىواشى پشتا و پشت گەرامەو ە، لە مەزگەوت ھائە دەروەو ە و بە ھوشە كەدا گەرام تە... گەشىتمە باخچەيە كى بېچو كى پەرژىنكرا و كە ئارامگای ئىمامى تىادايە تاكو لەوېو ە سەبرى پەنجەرە كەي شېخ بكم كە دەروانىتتە سەر ئارامگا كە، دەبېنىم ھېشتا لە جېنىستە كەيدايە

گوئیستی نالەو بزرکاندن بووم هەروەك پارانەو و ابو، و کاتیک لە پەنجەرە که نزیک بوومەو گویم لەدەنگە که گرت دەبووت ﴿رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ الاحقاف: ۱۵.

(پەروردگارم یارمەتیم بدە تا... سوپاسی بەخشندهیت بکەم ئەو بەخشندهیە که بە من و دایکم و باوکم بەخشیو و بەردەوام یم لەسەر کرداری چاکە که تۆ رەرامەندیت پێی هەبیت و وەچە کام باش بکەیت، من بۆلای تۆ گەراومەتەو دەیه کێکم لە موسلمانان)

لە پاشدا نالەیه کی قوڵی کرد، گویم لێبوو دەبووت، دواي ئەو ﴿وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ النساء: ۹.

باتر سیان هەبیت ئەوانە ی که پاش خۆیان وەچە ی لاواز بەجێدەهێلن که ترسیان لێیان بوو، بەلەخوا بترسن و بپەرستن و گوشتاری راست بدەن) لە پاشدا دەستەکانی بۆ ئاسمان بەرز کردەو و کوڵپە ی گریان دایگرت و دەبووت خودامان پەروردگارمان دوورمان بچەرەو لە مەملانێی خراپە کاری بە بەزەیی خۆت که هەر خۆت خاوەن بەزەیت).

نیزەدا پشتاو پشت بە پەلە بۆ مزگوتە که گەرامەو.

سەرماي زۆر ترساندمی چوومە لای شیخ، پێش ئەو ی مۆلەتی چوونە ژوورەو بەدا، و کاتیک چاوی پێم کەوت وتی/ مەترسە... من.. نا ئیستا زیندوووم... بەلام نەخۆشم... چرکە روژنکەرەو، هەندێ ماستم بۆ بهێنە تاکو برسیتیه کەمی پێ بشکێنم، پۆرم بەراکشای لەناو جێدا بردە سەر، دواي ئەو ی ماستە کە ی خواردو فەرمانیدا یارمەتی دەست نوێژ گرتنی بەدەم لە پاشادا نوێژی خەوتنانی یە دانێشتەو کرد و گەراپەو جینووستنە کە ی و دانێشت و پالیدایەو، بەزەردەخەنەیه کەو سەیری کردم و وتی/ ئە ی حەیران! خودا نەیفەرموو (سیخوری مە کەن)? نەیفەرموو: ﴿ادْخُلُوا الْبُيُوتَ مِنْ أِبْوابِهَا: لەدەرگاوە بچنە مالانەو﴾، بەلام سیخوری من بەراپەر بەتۆ خۆشەو یستیک ی

ناموژ گارییه کانی شیخ

په رزشمه بوو ئه ی گهوره م، توو خودا پښم بلښی چی توی گریان و له بهر چی ناله و ټاټ ده کړد!

شیخ/ ټمه بیزارۍ ته نهایی پیره میړدیکۍ بهره و نه مان چووه هه ست به نزیکر د نه و هی نه مانی بکات له ژياندا ئه ی حمیران...

حمیران/ ته مه نت دريژ بیت، ئه ی گهوره م.

شیخ/ ته مه ن دريژ بوو ئه ی حمیران... و یه کیک له به خشنده کانی خودا بؤ به نده کانی بیساتمه و بؤ خوی پښ ئه و هی بگاته ته مه نی پیری و په ککه و ته یی و داماوی و که سیفی و له ترسی مردن نه ده گریام به لام په نام بؤ خودا ده برد له ته نه یه که مده... و ئه و چمن د بینګه ر دو پاکه و ا حمرده کات که به نده کانی به ترس و له رزه و ه هاوار و په نای بؤ بهرن.

حمیران/ ئه ی هو ی پارانه و ته چی بوو ئه ی گهوره م؟

شیخ/ همریک له ټیمه نازار و هیواو ترس و یادگاری خوی هه یه ئه ی حمیران و هه موو که سیک ده پارېته و بؤ ئه و شتانه ی که په یو نډی به خودی یه و هه یه، پاشان شیخ پرووی له من و هر گېرا بهره و په نجه ره که، و فرمیسک چاوه کانی پر کړد بوو، و خوی خهریک ده کړد به داخستنی په نجه ره کان تا سه رنجدانی من له خوی به دوور بخاته و، دایخه ئه ی حمیران، چونکه سه رمای پایز زه ره مه نره له سه رمای زستان. له جینو ستنه که یدا نریک بوو مه و، دانه ویم به سه ریدا تا کو په نجه ره که دا بجه م، شیخ و ا هه ستی کړد ده گریم.

وتی/ مروفت بیده سه لات درو سترکړدو ئه ی حمیران.

حمیران/ باو کت کنی په گهوره م؟

شیخ/ باو کم و باپیرم دوو به نده ی باش برون له به نده چا که کانی خودا.

حمیران/ ماله کات له کوین و هه والیان چی یه؟

شیخ/ ئه وان له سه مه رقه نندن و له ژیر چا که و به خشنده یی زوری خودا داده ژین.

حمیران/ که واته بؤ چی ده بینم زور به په روشی بیریان ده که یت و له دوا پر ژیان

ده ترسیت.

شیخ/ پاره هه موو شتیک نی یه ئه ی حمیران.. خودایه به دوور یان بجه ی له مملانی

خراپه کاری و به په رده ی جوان و رازاوه ی خوت دایان پؤ شه.

حمیران/ بؤ چی دووریت هه لېزاردوه لییان و وازت له خه لک هیناوه له م مزگه و ته دا

به ته نه ا ده ژیت؟

شىخ/ دوورنىم لىيان و سەمەرقەند ھىندەى فەرسەخىك دوورە لە خەرتەنگەو بەلام
بۇ داينىكرەنى بۇيوان (۴۰) سال ھەولمدا و ئىستاش ھاتووم تىبكۆشم بۇ بۇيوى دوا
رۆزى ديارىكرەوى خۆم.

ھەيران/ ئايا تىكۆشان لە پىناوى مال و منداال و ھەلس و كەوت لەناوياندا، مەزنىزىن
چاكە نىيە لەلاى خودا؟

شىخ/ بەلئى، بەلئى... ئەى ھەيران... بەلام مەرفى كە ھەستى بەنزىكبوونەو ھى
رۆژە ديارىكرەو كەى كرد، ھەزەكات دا بىرى بۇ خودا.... و ئەمەش لە قەرەبالغى
شاردا بە ئاسان بەدەست نايەت و لەم مەزگەوتەدا لە نىوہند ئەم باخ و بىستانەدا، يادگارى
رۆزاسى لاوى تىدايەو دىنەو ەيادىم و خۆشچالەم دەكەن و لەھىچ شۆينىكى تر بەختيار نامە
تەنھا لەم ھىنگايەدا نەبىت و بەدرىزايى ژيانم كاتنى كە دوو چارى بەلاو نەھامەتى دەبووم
پەيمانم بەخوم دەدا كە ئاواتە خوازى ئەو رۆژە بىم كە دابىرم بۇ پەرسىتى خودا لە
مەزگەوتىنكە لاى ئارامگاي پياو چاكىك، خودى مەرفى ئەى ھەيران گەر ئاواتە
خوازى دوورى و تەنبايى بوو لە خەلك تەنھا بەختيارى و خۆشچالەى بە پەرسىتى خودا
دەيت، و ھەست بەنزىكبوونى لە خوداوە ناكات گەر بەتەك بەندەيەكى نىزىك لە خوداوە
نەبىت.

ھەيران/ ئەمە راستە و ئىمە واراھاتووين گەرمانەوئىت لە پادشاكانى ئەم زەمىنە نىزىك
بىسەو پەنا دەبەينە بەر خەلكانى نىزىك لەوان.

ھەيران: ئەمە راستە و ئىمە واراھاتووين گەرمانەوئىت لە پادشاھى كى ئەم زەمىنە
نىزىكبەينەو پەنا دەبەينە بەر خەلكانى نىزىك.

شىخ/ ئەمە گەلنىك جىاوازو دوورە ئەى ھەيران (كى دەتوانى سوزو لىبور دەنى
خودامان بو بەدەست بەئىنى، تەنھا بەفەرمانى ئەو نەبىت...).

بەلام لەگەل ئەم راستىە بىنگومان نەشدا، ھەست بە چىزى ملەكچى دەكەين بۇ خودا
نە رىنگى بەدەستەئىنانى سوزو بەرەيى خودا بەھوى پياو چاكان و خۆشەويستانى خوداوە
و ھەرەكە ددان پىنپى بە گوناھە كائىمان وايە، خۆمان بە ملەكچ و بى نىرخ دەبىين،
بەر مەر خودا، ئەو ھى كە نىزىك دەركەى بەزەيى خودا بىسەو ە بى خۆ ھەشاردا لە
بىت پياو چاكان و نىزىكانى خودا.

نامۆز گارییه کانی شیخ

حهیران/ ئیستا مانای وتەى ئەو پۇژە تێدە گەم کە هاتم و بێزارم کردیت و لێم تیکدایت چیۆی چوونە قولاى ملکەچى و پەرۆشیت بۆ خودا بەراستى گەورەم بارىنکى قورس بوو لە سەرت و لە خودا پەرستى بەدوورم خستى.

شیخ/ خود پەرستیت زۆر تر کردم ئەى هەیران... و بە پێچەوانەو بە باشترین حۆرە کانی خودا پەرستیت بۆ پەخساندم.. ئەى هەیران ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ بِفَصْلَتٍ ۚ ۳۳﴾ ؟

حهیران/ خودا پاداشتی چاکەت بداتەو، گەورەم.

شیخ: بەلام ئەمشەو بە باسکردنى خۆمەو خەریکت کردم.

حهیران/ هەمو گوفتاریک لە گەلتا چاکەیه.. و بەماندوی و بێزاری تۆم یینی، و ئارەرووی شەو ئخوونى ناکەم، چونکە لەو کاتەى کە خۆر هەلەات و تۆم بە جیهینشت نەنووستوو و چووم بۆ خەرتەك بەهیلەکی و ماندوویی گەرامەو وەك تەم لێهاتبیت وایوو.

شیخ/ خوت ماندوو کرد کاتیک هاتیه دەرهو لە باخە کەدا لە دوو امدا گەرايت بەم سەرما تەرىنە.. هەستە هەستەو برۆ جینوستنە کەت... و ئەم داپۆشەرە بگەرەو خۆتى پێدا یوشە.

حهیرانى کورپی ئەزەف دەلێت کاتیک شیخم بە جیهینشت و چوومە جینوستنە کەم هەستەم بەلەررو تا دەکرد... و ئەو شەو بەردە سەر وەك (لەسەر پشکۆی ناگریم و ابوو، کاتیک کاربوەی بەیان بەدەر کەوت، بھێورە پیرە کە هات، زۆرم لە خۆم کرد تا دەرگا کەم لێکردهو، هەر کە یینیمی بەم حالە هاواری لێهەستا و بەرەو لای شیخ راپیکرد و پینی وت شیخیش برووی تیکردم بەسست و هیواشی بەرەو لام هات، و لێم نزیک بوو، دەستی گرتم و بە گەرمی تاکەم دەموچاوی گرژ کردو فەرمانی بە بھێوری مزگەوتە کە کرد کە گەورەى گونە کە بانگ بکات و بھگەیه نیتە نەخوشخانە لە سەمەر قەند بێھودە هەولمدا کەواز لە ناردنم بەرەو سەمەر قەند بھیننی بەلام زۆر سوور بوو نەناردنم و دەسووت: خوا ئارەزوو بکات هیچ ناییت کورم، بەلام تۆ خەلکی ئیرە نیت و سە کەس و کارت دا براویت، و تاکەشت زۆر بەرزە، وتم: گەورەم من جۆرە کانی تا.. تەرا، هەیا کاتی بە ئە شەوو پڕۆژیکدا تەواو دەبیت بھیلە لەلات، بھینمەو تا.. بەیانی شەکو لێم بێتەو، گەر وائەبوو فەرمانت پەوايە جییه جینی دەکەم وتی: خوازیارم کاتی

يىت بەلام لە تۆ باشتر جۈرە كانى تا دەزانم، ئەو تايەى كە لەسەرماو دە كەوتىنەو، بەم كىتوپرىيە دواى رۆژنىكى تەواو، پىويستى بە تىمارو چاودىرى ھەيە، و پشتگوڭىخستى ئەخامى باش نى يە نەگەيشتە كاتى نىوەرۇ تاكەم زياتر بەرز بوو ھو، و ھەستم بە وورپىيەك دە كرد لە سەرمدا لە پاشدا لەھۆشخۆم كەوتمو پاش دوو رۆژ بە ئاگا ھاتمەو، خۆم لە نەخوشخانە بىيەو لە دوايدا بۆم دەر كەوت كە شىخ مەوزون خۆى منى بۆ ئىرە ھىناو و فەرمانى بە چاودىرى كردم داو، فەرمانىشى بەجىھىنراو بوو.

دوو ھەفتەى تەواوم لە نەخوشخانە كەدا بىردە سەر... تا مەترسى نەخوشىيە كەم لە سەر لاچوو و پزىشكە كە ماو ەيدا كە سەردانم بىكرىت، يە كەم كەس كە سەردانى كردم بىجىورى مزگەوتە كە بوو، ھەوالى پىنگەياندم كە شىخ پاش گەراندىنەو لە سەرمەرقەند دلى كىتوپر دوچارى نەخوشى بوو، لەو رۆژەو لە جىگادا كەوتو، پزىشكە كەم بانگكرد تكام لىكرد فەرمانى دەر چوونم لە نەخوشخانە كە بدات، مۆلەتى نەدا وتى/ تۆ تازە بەرەو چاكبوون دەچىت و بەلايەنى كەمەو دەيىت ھەفتەيە كى تر بىمىنەو، تاوە كو مەترسىت بەتەواوى لە سەر لادەچىت پىم راگەياندى كە دلم لە لای شىخە، وتى/ ئىستا ئەو باشترە و بەسەلامەتى ئەم جەلدەيەى بەسەردا تىپەرى و ئاگا دارم كەدەو كەنايىت جىنوسەتە كەى بەجىبىھلىت و لەھەموو تورە بوون و گرژ بوونىك خۆى پيارىزىت، نەمەيشت بىراى بىجورىمان ھەوال بگەيەنئە كەسو كارى شىخ تاكو سەردانى مندا لە كانى غەمبارى نەكەن و نەيىتە ھۆى تازە بوونەو لە جەلدە كەى و بىكوژىت و پىم راگەياند كەواز لە خوڭىند و نوسىن بھىنىت.

بىجورى پىرە كە بە گونبىستى قسە كانم وتى/ بەلام بەدرىزايى رۆژ خەرىكى نوسىنە، گەورەم، و بى ھودە ھەولم ئەدا نەھىلم، نوسىنە كانىشى ھەموى لە پىناوى خەيرانى گەورەم دايە.

ووتم/ لە پىناوى مندا؟ وتى/ بەلى لە پىناوى تۇدا، بەدزىو سەيرى نووسىنە كانىم دە كرد دەيىم ناوى تۆى زۆر تىادا دووبات دەيىتەو.

وتم/ ئەمە سەيرە، كىتپە كە لە كوئىيە، و بۆچى بۆى نەناردووم.

وتى/ نازانم، نوسىنىكى دوورو درىژو گەورەيە.

پاش چەند رۆژنىك بىجورى پىرە كە ھات بۆ لام و (دەفتەرى ئامالى) بۆ ھىنام و سەلامى شىخى پىنگەياندم، دەفتەره كەم وەر گرت و لە دۆلابە كەدا ھەلم گرت و دەر گايىم داخست.

نامۆز گارییه کانی شیخ

له پاشاندا له پیره میرده کهم پرسى / بۆچى شیخ ئەم دەفتەرى بۆ ناردووم / وتى / نازانم به لām رایسپاردم که بیگهیه نه دهستی خۆت، بۆ هەندى خەيالى ناخۆش چووم... پیره میرده کهم سويندا که هەوالى راستى شیخ پى بلیت سويندى خوارد که دهزى و تەندروستى باشە وتم / ئەى ئەو نامەیه کوا که دهتووت بۆ تۆى دەنوسیت؟ وتى / نازانم، بۆ ماوهى پینچ رۆژ بھینۆره که دا برا لیم، غەم و پەژارەى شیخ دایگرتم، و کاتیک هەوالى شیخ له پزیشکه که پرسى خۆى کهر کرد له وهلامدانەووم و بۆ رۆزى شەشەم پیره میرده که سەردانى کردم، بەروویە کى غەمبارو زویرو سەركزو پیلو ووشک هەلتا توو هە، هەر که هەوالى شیخ پرسى دایە قولبى گریان و بەهاوارەو دەبووت شیخ کوچى کرد... کوچى کرد ئەى حەيران به لām تۆى له یاد بوو وه کچۆن مندا له کانی خۆى له یاد بوو.

هەردوو کمان به دەنگى بەرزەو ده گریان تا هەموو نهخۆشخانه که پینزانين، پزیشکه که هات و دەستیکرد به سەرزەنشتى پیره میرده کهم به هەوالدانى کوچى شیخ به من پاش ئەوێ که نهختى ئارام بوومەو پینى راگهیاندم که شیخ دوچارى جەلتەى دووم بوو و دلى له توانیدا نه ماو مالگاوايى لیکردین و له سەر وتەى خۆى له باخچهى نزيك مزگوتە که نيزرا که رۆژانى دوايى لهوئى دەبرده سەر.

پاشان پزیشکه که ماوهى درچوونوئیدا، جله کاتم له بەر کردو دهفتەرى ئامالیم هەلگرت، له گەل پیره میرده که دا بۆ خەرتەنگ چوین له پاشدا بۆ مزگوتە که، له ویدا له سەر ئارامگای شیخى خۆشەويست دانیشتم به فرمیسکه کاتم خاکه کهیم ئاو ئەدا، تا... شوو داهاات من هەردە گریام که هەستم به کاریگەرى سەرما کرد بۆ مزگوتە که گەرامەو له گەل بھینۆره که دا چووینه ژورە کهى شیخ که نهیده ويست ئەو شوو به جیم بهیلت، پاش ئەوێ که بھینۆره که نووست دهستمکرد به پشکینى دۆلابە کهى شیخ بۆ ئەو نوسراوه ده گەرام که دهیانووت بۆ تۆى نوسيوه، هیچ دیاردەیه کم نه دیتەو هەمو له چاومدا شکابوو له بەر غەم و پەژارەى شیخ مزگوتەم لاتەنگ بوو له گەل فراوانیه کهیدا، گەر سەر مانەبووایه بەرەو چۆلەوانیه که رینم ده کرد.

شەوى رستانم لى دريژ بوو له دووى کتییك ده گەرام تاشەوى پینکه مەو.

به لām که سوکارى شیخ هەموو کەل و پەل و کتیه کانیان بردبوو و تەنها دهفتەرى ئامالیم له بەردەستدا بوو که خۆمى پێوه خەریک بکهیم دهستمدایه و ئەو گریانەم کردەو که شیخى خوا لىخۆشبوو به دهستی خۆى به ستبووى، هەر که دوو توپى دهفتەره کهم

كردهوه چاوووم به نوو سىنىك كهوت كه به دهست و خهتى شىخ نوو سرا بوو ده بىنم نهو نوو سىنه يه كه نۇمنى نوو سىبوو.

ئەمەش نوو سراوه كه يە:-

كوپرى خۇم حەيرانى كوپرى ئەزەف!!

سلاو به خشنده يى خودات لىيىت: سوپاس بۇ خودا بۇ تەندروستى باشت.

دواى ئەو مەن هەست بە نزيك بونەو هى مردنم دە كه م لەو كاتەو هى كه تۇ لىرە دووريت، تووشى جەلدەى دلبووم و چاوەروانى چاكيو نەو ناكەم... زۆر مە بەستم بوو پيش مالاوايى و مردنم و پيش گەيشتم بە خودا ئەو ئامانجەى لە ئەستۇمدا بوو بە رامبەر بە تۇ تەواى بكەم، لە بەر ئەو ئەم نامەيم بۇ نوو سىت كه هيوادارم بىكەيتە پاشكۆى دەرەفترى ئامالى ئەى حەيرانى كوپرى ئەزەف! هاتىە تە لام بە سەر لىشىواوى و گومرايىه وه كه دوو چارى قورپىكى زانبارى پچرەچر و زانستىكى كىرچ و كال بوو بويت كه هەردوو كيان لە عەقلىكى خۇ بەزىلدا كۆك بووون، بە خۆرسكى ئاواتە خوازى دەر ككردىبوو بە خۇبەزلى خۇيەوه سەر كىشى و مىلى دريژ دە كرد بۇ زانينى شتە كانى دواى دەر ككردن... و هەموو هەولتيكم لە گەلتا بە گەرخست تاكو بەرەو راستى بى گومانەت بىم، و وابزانم سەر كهوتوو بووم لە رپيشانندان چونكه وەك ئاوينەيهك خودى خۇم لە كانى گەنجىمدا، لە تۇ بەدى كرد و زانيم دەرە كەت چى يە و چۆنىش تيمار دە كرئت تا... بگەريئەوه بەرەو هەق و راستى، مودارام كردى وەك چۆن موداراتى خۇم دە كرد و تيمار مكردى وەك چۆن خۇم تيمار كرد، خوازيارم دەر باز بوو بىت لىنى وەك چۆن مەن دەر باز بووم لىنى.

ئەى حەيرانى كوپرى ئەزەف:

زنانە چۆن كه باوەرەت بە خودا (هەق و راستى) و (مەرج و پىويستى) كه دەلىس (هەق) نۇت بەدەر كهوت لەو باسانەى كه لە شەوانى دريژدا تۆزىنەو هيان لە سەر دە كرد. كه دەلىس (مەرج و پىويستە) تۇ دە زانيت ئەى حەيران، كاتيك دەر كى دە كهيت وەك دەرەك كردنى باوەر دارانى و بى باوەرەن بە گشتى بە بى جياوازي و باوەرە هيتان بە خودا برىتى يە لە بنەماكانى چاكە كردن.

--بەستەنەو هى خراپە كارى.

- پايە كانى ويژدان.

- پالپشتى سووربوون لە سەر كارە لە تەنگانەدا.

نامۆز گارییه کانی شیخ

- دهرمانی ئارامیه له به لاو نه ههامه تیدا.

کۆله که ی ره زامه ندی و قه ناعه ته له به خت و به شدا.

رووناکی هیوایه له ده روندا.

دامر کانه وهی ده روونه گهر ژیان زویری غه مباری کردین.

- ئاسوده یی دله بۆ مردن و نزیکیک و نه وهی رۆژانی کۆتایی.

- قوڵقه ی نه پساوه یه له نیو مرۆفایه تی و نموونه به رزه کانییدا و ته ی ئه وانه هه لته نه

خه له تیئنی که ده لێن: ره و شتی به رز مرۆف بێ پیویست ده کات له باوه ر، چونکه ئه و

ره و شته به رزانه ی که ئێمه له سه ری راهاتووین بۆ گوێجاندنه له نیوان غه ریزه و

پیویستیه کانی کۆمه له، پیویسته له چاره سه رکردنی ئاره زوه کان له ته نگانه و نه ههامه تیدا،

پشت به باوه ر به ستیت به لکو ئه و شته ی که به و یژدان ناوی ده به یین ئه ویش له ناوه ر پوکیدا

په نا بۆ باوه ر ده بات.

رێره و کردنی خه لک بۆ ره و و شتی به رز ئه ی چهیران... یان به به ره شه و توندو تیژی

کار به ده ستان ده ییت و یان به نامۆز گاری قورئان و یان نا په سه ند کردنی له لایه ن

کۆمه لگاوه گهر ره ها بووین له ده ست ده سه لاتنی یاسا و ئاین و کۆمه له وه ته نها

نامۆز گاریکه ریکمان بۆ ده مینیته وه که ئه ویش و یژدانه و ئێمه ئیستا له مله لانی ئاره زوی

غه ریزه کانداین له گه ل و و یژداندنا، ته نها له لای خه لکانیکی که م و یژدان سه رکه و تن

به ده ست دیییت و ته نانه ت ئه و کۆمه له که مه ش زۆر په یوه ست نابن به و یژدانیا نه وه له

کاتی رالیه وونی ئاره زوه کان به سه ریاندنا ته نها ئه وانه نه ییت که له خودا ده تر سن.

گهر ره و شتی به رز بجه یه لاوه سه رنجیده یه پیویسته یکانمان بۆ باوه ر و له و ره وه که

پالێشتیکه له ته نگانه دا و ده رمانسازه له نه ههامه تیه کاندنا، و دامر کیئهری ده روونه و

دلنه وایی دله و تیماره بۆ ناخوشیه کانی ژیان، ده یینین له کاتی و ونیونی باوه ردا، زۆر بێ

به خت ده یین له ژیاندا و که مه ترین پله مان ده ییت له ناو پله کانی بوونه و هردا به رامبه ر بێ

بر حه تین ئاره و بێ ده سه لاترین جانه وه رو درنده.

ئاژه و هک ئێمه برسی ده ییت، به لام بێ غه مه له په یدا کردنی رسق و رۆزی نه داری و

هه ژاری و پیویستیه کانی تری ژیان و هک ئێمه له دایک ده ییت و هه ره و هک ئێمه و هچه ی له

ده ست ده چیته به لام دووره له هات و هاواری غه م و په ژاره یی بۆ ته نگانه و کهسانی

مردوو و هه تیوانی بیده سه لات.

هەر وەھا ئاژەلەش وەك ئیمە ئازار دەچیژت و فرمیسك دەپژژو بێ خەو دەبیت و
 واز لە سۆرو خۆشەویستی خزم و کەسان دەهینیت و نیوانیان تیکەدەچیت و بەهۆی
 درۆ و چاوپێسی و دوو زمانی و دلپێسی و ڕق و کینه و ناسو پاسی بە خشندهیی و سێلهیی
 بەرامبەر چاکە مائیان لیتیکەدەچیت و بەهۆی جۆرە دەرک کردنیکەووە سودمەندەکان و
 رەرەرمەندەکان جیا دەکاتەو، بەلام دەر باز بوو لە بەرپر سیاریتی و قورسایە هەلگری
 گوناھەکان گری گومان و ناخۆشی راماھتن و ئازارەکانی وێژدان...

وەك ئیمە بەخۆش دەکەویت و دەمریت، بەلام دوورە لە بیر کردنەوی دەرئەنجامەکانی
 بەخۆشی و دووری خۆشەویستان و ئازار و ئالەکانی سەرەمەرگ و دوا ڕۆژی
 مردوان...

دروندەکان خۆین دەپژژن بۆ تیر بوونی ئارەزوەکانیان، بەلام خۆین ناپژژن لە پێناوی
 خۆ بەگەورەیی و بێ چاوو ڕووی و ڕابواردن و خۆشی، و بۆ پلەو پایە و دەسەلات لە سەر
 گۆی زەوی بەلام ئەم گیانلەبەرە فەیلەسوفە، لاوازە ھاوارکەرە، ترسنۆکە، تەماعکارە،
 فێلبازە خۆ بەگەورە زانە ئارەزو بۆ ڕابواردن و خۆ بەزلی و توندو تیژی، خۆین ڕیژی
 دەکات کە زیاتر لەبیر کردنەوێ کانیەووە دوو چاری گرفت و ناخۆشی دەبیت.

تەنھا باوەر بە هەیزی دەکات و دلنەوایی و خۆشحال و ئاواتەخواز و رەزامەندی
 دەکات، هەر باوەرە دەیکاتە مرقۆیلک کە تیکۆشەربیت بۆ ئموونەیی بەرزەیی، و
 فریشتەکان کەرنووشی بۆ بەرن... و بەبێ ئەم باوەرە ئەم مرقۆفەیی دەسەلاتە بێ بەختین
 بوونەوەر دەبیت و دوو چاری زۆرترین بەلاو نەگەتی دەبیت مەزنترین و سوکترین پلەیی
 دەبیت.

ئەو بیر کردنەوانەیی کە ناخۆشیەکانی دەخستەو تەنھا ڕینگاچارە بۆی باوەر بوو.
 مرقۆف عەبدی بیر کردنەوێ کانییتی پیش ئەوێ بەندەیی پەرەردگاری بیت و تەنھا بەم
 بیر کەنەوێ بەدبیتە بەندەییەکی راتستەقینەیی خودا کە زۆرترین بەختەوێ و
 بەدبەختیەکانی ژیاانی ئەم دونیایە و دونیای کۆتایی بێ نەخش دەکات.

خودا ئەم مرقۆفەیی دروستکردو بەرزێ کردەو و ڕیژی لینا و جیايکردەو بەهۆی
 عەقلە ژیرە بیر کەرەوێ کە بەهۆیەو هەموو ناویکی فیرکرد وە کردیە جینشینێ خۆی
 لەسەر زەوی و پلەیی سەر و فریشتەکانی پێنەخشی و سەرکەوتنی بەوانە بەخشی کە
 فەرمانەکانی خودا جێبەجێدەکەن و شکستی دانا بۆ ئەوانەیی فەرمانەکانی پێشیل دەکەن

﴿وَتَقْسِرْ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ الشمس/ ۷-۱۰

که واته ئه ی حمیران چون ئه و نه فسه پاکژ و پاکسێز ده کهیت...؟

ئیمه به بیر کردنه وه پاکژی ده کهین تا... ده گاته نمونه ی باوه پری بیگومان و ته و او به راستی و چاکه و جوانی که تیا یاندا خودا به دی ده کهیت و له چیژ و خوشی باوه پ ده رک ی بهنی خوشی و ناخوشی و لاوازی و به هیزی و نه توانایی و توانایی و کۆیله یی و نازادی ده کهین، به لکو ده رک ی نهینی دروستکردنه کهش ده کهیت و دانایی له سه ر دوو رییانی (رێره و ی چاکه و خراپه) (النجدین) و پیکهاتی له سه ر ئه و شیوه ی که به شیت بۆ (هاودژی) که به بی ئه و مانای عه بدایه تی بۆ خودا نه زانرا و ده بییت و رێره و ی راستی مانای په رستن و خۆپاراستن و له پیناوی دروستی عه قل و دل و وویژدان و مرۆفایه تیه که مان و نمونه به رزییه که ی و دروستی کۆمه له وه نه بییت به گشتی باله پروو بانگیشه ی باوه پ هینان بۆ خودا بکهین و ئاسان و ئاشکرای بکهین بۆ عه قل و ههروه ها ده روینشی بۆ فراوان بکهین ئه ی حمیرانی کۆژی ته زعه ف.

له سه رده می گه نخی و لاویدا دوو چاری ئاله و ئازاره کانی گومان و سه رسامی بووم ههروه ک تۆ دوو چاری بوویت و زۆری لیکردم که لایه نی فه لسه فه بگرم، ههروه ک تۆ، و خولیا ی مو نافه شه گیر ی و سه فسه ته ی کردم به زانسته کی پچه ر پچه رو سه رنجدا نیکی ناڕۆشنه وه، ههروه ک چون تۆ خولیا ی بوو بوویت.

ئازاریدام ده سه وه ستانی هه ندی له پیاوانی ئایینی و ههروه ک تۆ منیش دا پر ام له ئیکۆلینه وه و توژینه وه کان.

پوژان و سالان تیپه رین به ئازاره کانی ژبان ده تلامه وه له خودی خۆم و ته وانه ی حۆشده ویستن که دوو باره گو مانیان لام تازه ده کرده وه به چه شنیک له بی باوه ریه وه نزیک تر بووم وه ک له باوه ر هینان به خودا و به ده بختی هاوه لثم بوو، و پالی پتوه ده نام بۆ گو مان و ویلی و که و ته وومه نیوان پوخی باوه ر هینانی بۆ ماوه یی (الموروث) و بی هیوا یی له به خشنده یی خودا پوژگار ها توو چوو، تا بوومه یه کیک له ها وده مانی ئه میر، بوومه هاوه ل و خۆشه ویستی و له گه لیا چووم بۆ حیجاز له مه دینه ی منه وه ره رینمای شیخ نیکی به ریزی پیاو چاک به شیخ عبدالقادر ده ناسرا له مزگه وتی پیغه مبه ردا ﷺ بیه نیم پاش نوژی به یانی ده رس به کۆمه لیک زانیانی هیند ده لیت ته وانه ی بۆ حه جکردن ها تیوون، و

منىش وەك ئەوان بۇ دەرسەكە دانىشتىم، گوئىم بۇ شىخ دەگرت سەرم سورما كاتنى دەينىم كىتىنىك لە بەردەمىدا دەيخويندەو بەين وەستان بۇ مەبەستى دەبرىنىك ياخود ليكۆلىنەو ەيەك و يان شىكرەنەو ەيەك و ياخود پەخنەيەك، و ئەو ەي كە جىنگاى سەرسور ەينەر بوو زياتر ئەو كىتىنەي كە دەيخوينىتەو ە برىتى بوو لە كورتكراو ەي و تەي رىيازى فەيلەسوفە سروشتىيە مونكرەكان بۇ بوونى خودا.

ھەرگىز نەم بېستوو ە كە ئەمخۆرە باسانە لە مزگەوتدا بخوينرىتەو ە و كاتىك ماو ەي وانە كە تەواو بوو دەوربەرى شىخ چۆل بوو نزيك بو مەو ە لىي ناو ەي ئەو كىتىنەم لىي پرسى و سەرسامى خۇمم بۇ بەدەر خست و تى: كورم ئەمانە كۆمەلىك لە زانىانى ەيندن، ھەريە كىك لەوانە لەمەن زياتر زانايە لە بابەتى فەقھو تەفسىرو ەدەيسدا واراھاتوون بەدرىئابى مانەو ەيان لە مەدينە ھەموو پوژنىك گوئىيىستى وانەيەك بن لە يەك كىك لە زاناکانى ئەم شارە تەنھا بۇ مەبەستى پىرۆزى، و لە پاشدا داوامان لىدە كەن ماو ەيان بدەين ئەمانىش يىلىنەو ە بەمەبەستى پىرۆزى و رىزىندان، و بەمەش باشترىن پاداشتەمان دەدەنەو ە.

لە سەرەتاو ە كە ھاتنەلام رام وەرگرتن كە چيان بۇ باسبەكم، فەرمانيان بۆمەن بە جىھىشت باسى كىتىنى (رسالة الحميدة) ەي شىخ جىسرم بۇ كردن كە شىخى مەنو منىش خەلكى شارەكەى ئەوم شادمان و خوشحال بوون پىي، چونكە ناسراو بوو لەلايان وەرگىرا بوو بۇ زمانى ئوردى و منىش بە پىي ليكۆلىنەو ە را دەر برىنىك بۆم خويندەنەو ە چونكە زۇئاشكرا بوو لەلايان و لەبەر ئەو ەي منىش زانبارىم سەبارەت بە فەلسەفە كەمە، ترسام كە رىنگام بگرن بە پرسىارىك و يان چۆن و چوونىك كەنەتوانم نەو ەلامى بدەمەو ە نەچارەسەي بگەم.

نەھزى شىخى جىسرو ە سوودمەندى پىرۆزى دەستگىر بووم لە خويندەنەو ەي ئەم كىتىنە، و سال نە سال رياتر سوودى لىي وەردە گرم قوتابى و زانانىيە لە ەيندەو ە نەيت و داواى حوىيىدەو ەي كىتىنى (جىسرم) لىنەكات، و چەند بەرگىكى لىي دەكرىت و دەيكاتە ديارى بۇ شارەكەى خوى.

پاش ئەو ەي شىخ باسى پەچەلەكى وولاتەكەى خوى بۇ كردم و چۆن كۆچى كردو ە و ھاتۆتە نزيك مەدينە، داواى بەرگىكى (رسالة الحميدة) م ليكرد، بۇ ەينام سوپاسە كردو گەرامەو ە بۇ ئەو مالەى كە لىي دا بەزىبووم دووشەوم تەرخان كرد بۇ خويندەنەو ەي ئەم كىتىنە و خويندەنەو ەيم دووبارە كردو ە پاش ئەو ەي لە جىسرى بىنىم بەرزى فەكرو

نامۇزگار يېكەنى شېخ

ھاروانى زانست و تېيىنىنە دروست و راستەكانى و ھەرك كەردنى گەورەيى عەقلى، و دوورى لە دەستە وەستانى و پەنا بىردنى بۇ عەقلى و پىزى زانست و بلىمەتى بۇ ھارونىكەستنى لە نىوان حەقىقەتى زانستە پرەرەكان و حەقىقەتى ئاينى پۇشن،

كاتىك ئەمىر ماوەى سەردانەكەى بۇ مزگەوتى پىغەمبەر ﷺ تەواو بوو لە پىگەى دەرياوە بەرەو شام گەراينەو دەواى مۇلەتم لىكەرد كە بەيلىت سەردانى (جىسر) بىكەم لە شارەكەى خۇى مۇلەتى دامى و لە تەرابلىسى شامدا بەزىم بۇ سەردانى كە زۆر لەم مزگەوتە دەچىت كە ئىمەى تىدانى.

كاتىك حوم پىناساندو باسى رەچەلەك و باو باپىرانى خۇم بۇ كەرد و چىرۇكى خويندەنەو كىنەبە كەيم باسكەرد بۇ ئەو مەبەستە ئەم سەردانەم بۇ كەرد وەزانى كە دەنالىنم بەدەست ئازارەكانى گومان و ناخوشىەكانى سەرسامى.

پىشوازي كەردم و پىرسىارى زانايانى ولاتەكەمى كەردەك بەيەك، پىزى لىكەتم و لە مالىك لە رۇخى حەلەبدا جىحەوانەو بۇ تەرخانكەردم، كە دەروانىتە سەر مزگەوت و باخچەكەى چوارەدورى و لەپاشدا ھەموو رۇژنىك بۇ مزگەوت ھاوئەيم دەكەرد تا.... گوپىستى و انەكانى بىم لە گەل كۆمەلىك لە گەورە زانايانى قوتايانى.

پاش ئەوەى مانگىك لە مياندارى ئەو مامەو، مۇلەتى رۇشتەم لى وەرگەرت بۇ گەراينەو بۇ ولاتەكەى خۇم و بەھانەى خۇم بۇ ھىنايەو و پەيوەندى زۆرم بە ئەمىرەو، وتى/ ئەبا نور ئەم چەند رۇژە كەمە دادت نادات بەلام نامۇزگاريت دەكەم بۇ زياتر خويندەنەو فەلسەفە، تا... ھىچ شىكى لى بەجىنەھىلىت و زياتر زانستەكانى سىروشت و قورئان خوينەرەو...

وتى/ چون خويندەنەو فەلسەفەم زىاد بىكەم كە من ئەم گومانەم لە وەو بۇ ھاتو، وتى/ كورم ئەبا نور، فەلسەفە دەريايە بە پىچەوانەى دەرياكەنى ترەو، مەلەوان تىايدا دوو چارى مەترسى دەيىت لە رۇخ و قەراغىدا، و لەناخ و قولايىدا دلىا و باوەر دار دەيىت بىجىنەيىتەو ئەبا نور بە ئارامى و لەسەر خۇيى، ھىچ بەجىنەھىلىت لەو وتانەى كەمەيەسوفە كال سەبارەت بە بوون و تەنھايى خودا وتوويانە.

لەپاشدا وتەكانيان كۆبىكەرەو و بەراوردو مەزەندەيان بىكە و ھەر وەھا ئەو ئايەتەنە كۆبىكەرەو كە لە قورئاندا سەبارەت بە بوونى خودا ھاتوون.

بەووردى بىاخوينەرەو لەزىر تىشكى ئەو فەلسەفەو زانستانەى كە خويندەنەو دووبارە مەزەندە لە نىوان زانست و ئايندا بىكە بەھۇى عەقەو لەپاش ئەو خۇت

دەبینتەووە ئە ئامیزی باوەڕ و دڵناییدا و سورەتی (الضحی) و سورەتی (الانبیاء) زۆر بخوینەرەووە. هەر گیزی بێ هیوا مەبە لە بەزەیی خودا، گەر تۆ بەراستی بگەریتەووە بۆ لای خودا تۆ بە کاربیت...

﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (الضحی): ٥

لە پاداشدا خودا ئەو نە دەت پێ دەبەخشیت کە پەزما نەدیت... و پێگای راست پێشان دەدات کاتێ گەر مەووە بۆ وولاتی خۆم چاوم کەوت بە شینخی ئیسلام لە (طەشقەند) ناسی جسر و کتیبه کە ی و سەردانم بۆ وولاتە کە ی و گەر ئێم بەدوایدا کرد.

لە وتە کاتم تەواو نەبوو بووم دەبینم فرمیسک بە چاوە کانیدا دیتە خواری، پاشان پێی وتم/ ئەو کتیبهی جسر لە وولاتی ئیمە بەناو بانگە وەرگیراوە بۆ زمانی تورکی، زانایەکی وولاتە کە مان نایینیت کە ئەم کتیبه نەناسیت، و هیچ کتیبخانە یەکی نەیه کتیبی (الرسالة الحميدة) ی تبادا نەبیت لە گەڵ ئەصلا تورکیە کەشی و هەروەها خاوەنی کتیبی (الحصون)

لە علمی کە لامدا لە ژێر ناوی (العقائد الإسلامية) لە وولاتی ئیمە چاپکراوە و پاشان شێخ دەر بارە ی جسر درێژە ی بە باسە کەیدا سەبارەت بە باوەڕ و دڵسۆزی و بەرگری لە ئایینی ئیسلام، کاتێک داوای پڕۆستەم کرد کۆرە کە ی تا لای دەرگا کە ی گەیاندم و لێم پرسی هۆی گریانێ شێخ چی بوو؟ وتی/ باو کم جسر ی زۆر خوش دەویت، خوو گرتنی پێو ی و ئەندێشە ی زۆری بۆی گەیشتوو تە رادە یە ک هەر کاتێک دلی تەنگ بێت کە زۆر جار یش دلی تەنگ دە بێت بە تایبەتی لەم تەمە نەیدا کە بە سالاً چوو و تەندروستی باش نییە، هەموو کاتێک ئەو هۆنراو یە ی بۆ دە خویند مەووە کە شێخ جسر لە یادی لە دایک مونی پیغمبەر دا ﷺ دایناو، و هەمیشە کە بۆی دە خویند مەووە فرمیسک بە چاویدا دیتە خواری و پێم دەلێ/ خودا پاداشتی چاکەت بداتەو ئە ی (ضیائە دین) دل و دەر و نە ئارام و خوشحال کردم سویند بە خودا ئەم هۆنراو یە م ئەو نەندە بۆ خویند مەووە دەر خەم کردووە ئە بابور و دوا ی گەر ئەو مە مان لە حیا جاز بە دوو مانگ داوام لە ئەمیر کرد کە بمە خشی لە خزمە تکر دنی، ئە ی حەیران خۆم تەرخان کرد بۆ خویند مەووە ئەو نەندەم فەلسە فەو قورئان خویند مەووە تا خودا ئارەزوو بکات لەو چەند سالتە دا.

کتیبم تێدا نوسی، و ئەو ئایە تانەم کۆ کردووە کە ئامازە ی بوونی خودا دە کەن و دوو بارە بەر او وردم لە نیوان زانست و ئایندا دە کرد بە هۆی فەرمانی عەقلەووە وە ک چۆن

نامۆز گارییه کانی شیخ

(جسر) همرانی پینکر دبووم و له پاش ئەم (۱۰) ساله تیکۆشانه گەیشتمه باوه و دلتیای و دەرگا کانی بهزه ییم بۆ والا کرا ههروهك چون جسر مزگیانی دابومنی... تاوه کو رهزامه ندیم به دهستهینا....

به لام رینییشانندان و باوه ری بنگومانم به دهستهینا بههزی بهراورد کردنی له نیوان و تهی زۆرینه ی بلیمه ته کان له گه وه فەیلە سوفان که باوه پران به بوونی خودا هه بووه و تهی که مینک له گومانداره لاوازه کان بهراورد ده کرد له نیوان به لگه کانی فەلسەفه و قورئاندا، و به کۆکردنه وی هه موو ئەوانه ی له قورئاندا هاتوو له ئایه تانه ی که له دروستکردن و پینکها تندا ئاماژه ی بوونی خودا ده که ن و تیروانیی ئه و ئایه تانه له سەر رۆشنایی حەقیقه تی بره ره کانی که زانست چه سپاندونی، به چه شینک دلم رۆشن بووه وه که خودام تیدا ده یینی.

به ووردی له نیوان و تهی فەیلە سوفه ره سه نه کان که په یوه سن به مهرجی فەلسەفه وه که ئەمه (تیروانیی عه قلی یه و دوو و روو ته له هه موو ئاره زووییه ک و مه به ست و لایه بگره ییه ک ته نها گه ران به دوا ی حه قدا نه بیست) به مانای ئه وه ی که بی باوه پران تیانی یه به هه موو مانای و ته یه ک که مه به ست و ئامانجیان ته نها ئینکاری بوونی خودایه، ئینکاریکی ره های ی یا خود به ئاره زو و لکاندن ی هه ندی سیفات پیوه ی، که پیچه وانه ی ته نها یی و ته و او یه که یه تی، له هه مانکاتدا (شکاک) یان تیدا یه که به دووی هه قدا ده گه رین به بی چوونه ناو شارراوه و نه یی نه کان، دوو چاری گومانی و ده بیست که دهر باز بوونی نی یه وه ک لیکۆلهر وه و فەلسەفه چی و مفکره کان هه ر چه ند پایه شیان به زر بیست له باوه پرداریدا، چونکه له سورشتی (توژینه وه) له دوا ی نه یی و شارراوه گه ر ئاشکرا و روون بوونایه توژینه وه و بیر کردنه وه و تیروانین و سه رنجدان و گومان و به لگه خوازی پی نه ده ویست به لام لیکۆلهر وه کان له نیوان خۆیاندا جیا وازیان هه یه له عه قل و گومان و ژیری و ئارامی دا، بلیمه تی به توانایان تیدا هه یه که ململانی و به ره نگاری تاریکی گومان ده بیست، تا ده گاته سپینده ی دلتیایی و باوه ر، له دوا ی ئەم دلتیا بوونه گوئی ناداته و ئلی گومان، و هیچ پیچه وانیه کی عه قل لای دروست ناییت له گه ل ئه و باوه ره ی که به ده سته یی هه نا وه و لاواریان تیدا هه یه که ده نالینی له ژیر قورسای گومانه وه بیر ده کردنه ویان ده پچریت بی ئه وه ی بچه قولایی و ناخیه وه و کولبوونی عه قلیان سه باره ت به ئەندیشه ی شته کان ده که نه به لگه بۆ نه توانایی به گه ر خستنی عه قل یا خود نه یی و شارراوه کانی دانایی و حیکمه ت ده که نه به شینک له به شه کانی دروستکردن و مه به ست و ده یانکه نه هۆ کاریک

بؤ گوماں له بنه رتدا که باوه ری تهاو دانی پیاده نیت، سرسام و دهسته وهستان دهه وستن له نیوان تروسکایی عقل و دامر کاندنیدا:

﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ﴾ البقرة: ۱۷.

﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا﴾ البقرة: ۲۰.

دهسته وستان ده بن بهرام بهر گومانیان و ده لئین/ ئیمه نازانین و (لا ندری)، و به (یه ککه یشتن) ئاماژه ی کردم بؤ ههق و باوه ر تهاو و باوه ر له نیوه ند بلیمه ته کانی هه موو گه لانیك و هه موو چه رخیك له سه ر ئه وه ی که راستی یه که و هیچ عقلیک به پیچه وانه ی ئه وه وه نیه لای گه لیک که بیر بکه نموه و ده رك بکه ن و عقل به گه ربخه ن و باوه ردارو بی گومانن هه روهك چۆن قورئان وه سفیان ده کات ئه ی حمیران و بهراورد کردن له نیوان بهلگه کانی عقلدا به ده ریخست بؤم هه روهك چۆن قورئان له سه ر بوونی خودا ناویان ده بات (دروستکه ری ده سه لاتدارونه خشه کیشو زاناو داناو به تواناو وویستراو دادوه رو به به ره بی له م دونیاو له م دونیا یهك و ته نه ایه، تاکو به نیازو مه به سه ئه وه ی که له کهس نه بوه و که سیشی لئ نییت، و هیچ هاوچه شنیکیشی نی یه) و ئه وه بهلگانه ی که فه یله سوفان و زانایان له موسلمان و ئه وانی تر کرد وویانه ته بهلگه خوازی له سه ر بوونی خوداو ته نه ایی و هه موو تهاوای سیفه ته کانی له سه ر ئه وه ی که ههق یه که وه ریگا کانی بهلگه خوازیش بؤی هه ریبه که، گه ر رینمایی عقل بؤ بیر کدنه وه له خودی خویه وه بیته یان له قورئانه و هه رگیراو بیته، و ئه م به یهك گه یشتنه له نیوه ند په یامو نیگای عقل که خودا پیی به خستیروین و په یامی قورئان بی که خودا ناردویه تی بهلگه یه کی راست و به ره له سه ر ئابینی راست که هه رگیز له هیچ شتیکدا پیچه وانه و دژایه تی عقل ناکات، و ئه مهش مه ربترین شته که جسر رینمایی کردووم خودا پاداشتی بداته وه، ئه ی حمیران و هاو ریکی و هاویه کی له نیوان ئه وانه ی که قورئان ئاماژه ی بؤ ده کات له ئایه ته کانی دروستکردن و پیکهینانی له دیارده کانی مه به ست و دانایی و چاکه و ورده کاری و سه نگاندن و ریژه دانان و ریکخه رو چاودیری و که هه موو ئاماژه ی بوونی خودا ده کن، و له نیوند بهینی یه کانی رانست که زانایان له پاش هاتنی قورئان به هزار سال زانایان، که ئه م قورئانه له لایه ن خودا وه یه که پاش چه ند چه رخیك بؤی به ده ر خستین هه روهك چۆن

نامۆزگارىيە كانى شېخ

پەيمانى پى دابووين، نيشانە كانى لە ئاسۆ خودى خۆماندا تا... بۆمان بەدەر كەوت كە
ئەم قورئانە راستە.

ئەى حەيران لە موعجىزە كانى قورئاندا ھەندى شتم بۆ بەدەر كەوت كەلەو ھە و پىش
نەم دەزانى ئەى حەيران پاشان ھۆكانى گومان و بەلگە كانى باو ھەم ئامار كىردو ھە
جيا كىردنەو ھە و گەر ھەنەو ھە بۆ سەرچاوە كانىيان لە سەر ھەو ھە و ھەنەو ھە بۆ
ژىيانى خۆمدا بەدەستەم ھەنەو ھە، و لەو ھەى كە خۆدەندو ھەتەو ھە و گونىيەستى بووم لە و تەى
ئەوانەى مونا قەشە گىريان بوو لە سەر بوونى خودا، و بۆم دەر كەوت و باو ھەرى تەواوم
ھەنە، بەو ھەى كە بەلگە كانى باو ھە بەدەردە كەوت لە ھەموو ھەو ھە شتەنەى كە خودا
دروستى كىردو ھە و ھۆكانى گومان پەنگ دەخواتەو ھە لەو شتەنەى كە لەنيوان خەلگدا
رادەى بۆ داسراو ھە جياواری بەش و بەختدا لە ھەسق و ھەزى و مال و مال و
تەندروستى و نەخۆشى و بەرزى و نەزى و سەر كەوتو ھەو ھە دوا كەوتو ھەو ھە و خۆشى و
ناخۆشى.

ژىرىك كە بۆى رىكەوتىيەت بىيىنەت بە سەرنجدانىكى تىرو تەسەل بۆ ھەموو ھەو
شتەنەى كە لە گەردوندا ھەيە لەدەھىنان و مەبەست و چاودىرى و دانايى و وور دە كارى
و چاكەو فەرمان و راستى كىردنەو ھە و رادەدانان و سەنگاندان و رىكەختەن و جوانى و
شكۆدارى باو ھە ناھىيەت چەند گومان و بەدەختى ھەو ھە تىيەك كەوا ئەم گەردو ھە
لە خودى خۆيدا دروستبوو ھە و پىكەھاتو ھە بەھۆى رىكەوتى كۆپرانەو ھە بەبى ھەچ
دروستكەرىكى نەخشە كىش و رادە دەرو زاناو دانا، ھەرو ھە ھەچ باو ھەردارىك نى ھە
ھە چەندەش باو ھەرى پتەو ھەت جگە لەم دوو ھەو ھەرىيە، بىتوانىت شتى سەر سور ھەنەر لە
بىر كىردەو ھەدا لا بىات لە جياو ھەزى بەختە كان، بۆم بەدەر كەوت كە تۆزىنەو ھە لە
ھەيى ھە كانى قەدەر ھەقەل ھەرو خزانەن دەبات.

بەلام بەر ھەو ھەردىم دە كىرد لە نيوان گومان و سەرسامىدا و لە نيوان ئەوانەى كە ژمىرەو
ئامار ناكىرەن، زۆرىيەى بەلگەى ھەرو لە سەر بوونى خودا لە پاش سەرنجدان و تىيىنەى كى
رۆرو راست و ھەوت يىت لە ھەموو ھەزەو كارىيەك و ھەموو خۆپاراستىيەى خود لە
گونەھە كان جياو ھەزى بەخت و بەش دەتوانىن بىگىرەنەو ھە بۆ لىكەدانەو ھەى ھەيمى و
گەر ھەنەو ھە بۆ ھۆكارىك كە شار ھەو ھە لىمان ياخود دانايى ھەك نەھىيە لىمان و ياخود
تەنە گەشتى ھەلە لە راستى ماناى قەدەر ھە چەندە ئەمانە ھەر جۆرىك بىن شار ھەو ھە

گومانی لیکه وتنه وه له شارراوه و نهینی به کان زۆر لاواز تره له وهی که یه قینی تهواو بروخینی کهوا ده بیریت و پابه نده به بهلگه بره ره کانه وه.

به لێ، حهیران، پرو داوو تهنگ و چه له مه به تهواوی باوه ده هه ژینی، و له عهقل ده کات که هه میسه پر سیار بکات له نهینی دروست بوونی ئهم مرو فیه لاوازه و هات و هاوار که ره، ئاره زوه کانی نه فسی هه لپه که ده ستریز ده کات تاوه کو چاو به سمان لێ بکات له ئاست به خشندهیی و دانایی خودا... به لام ئهم گومانه ههروه کو هه وریکی خه ماوی کاتیه و ده ره و یتنه وه له سه ره ئهو دله خه ماوی و ماته مینه... به لکو گهر به ویت پاریز گاری لهو گومانه ی نه فست بکهین و، به ئاره زوو رازی بکهین و، بیکه یته یاوه ری خۆت، و تیری بکهیت له گومانی خراپ به رانه بر به خودا، ئه مه دریز خایه ن نابیت، گهر و اه سته ی ئالای باوه رییت به هه راران به ت له م به لگانه ی که خۆت رستوتن و به ست و ته وه به عه قله ته وه له ماوه ی ئهو هه موو شه وانه ی که له گه ل مندا به سه رت بر د...

ئهم هه موو به لگه عه قله به ره رانه بو سماندنی بوونی خودا گه لێ زۆر ترو، پرو ترو ئاشکرا تره له وهی که عه قلی سه لیم به توانیت لێ ده رباز بیت، له پیناوی کار نکدا که په یه سته به جیهانی نادیار کهوا هه لده گریت هیما (تاویل) ی بکهین و بگه رینه وه بو گه لێ هۆ کار، یان بو گه لێ حیکمه ت و دانایی شاراوه ی خودا لیمان ههروه کو هه زاره ها شتمان لێ شاراوه یه له م جیهانه هه ستیاره ی که تیدا ده ژین، ئه وه ی به دوا ی راستیدا و یله ئه گهر له ئاره زو کاری به دور بیت واز له یه قین ناهیتیت له پیناوی گوماندا، گهر ئه مه شی کرد ئه وه به زمان ده ی کات نه ک به دل ئهو باوه رداره ی یه قین له دلیدا جیگیر بوو بیت له سه ره قه لای هه ق به مه رج و بیانو و نیه له خودا ناسیندا ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِ خَسِرٍ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ الحج: ١١.

خودای پهروه ر دگه ر زانایه به وهی که ئیمه هه ندی جار به هۆی مهینه تیه کانی ژبان وه، له په ر سستش و باوه ری پنه یان ده وه ستین، به نا گای هینا و بنه ته وه چاک ده زانیت که ئیمه تووشی گومان و دله راو کێ ده بین فه رمانان پنده کات که پابه ندی ئهو زانیاریانه بین که فیری بووین له به لگه یه قینه کان، و به دور بین لهو شته ئالوزانه ی که جگه له خودا کس لیکدانه و هیان نازانیت، وه که ده فره مویت ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا

تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ آل عمران: ۷.

ئەى حەيران له ئايەتە ھەرە مو حکەمە گرنگە کانه ئەو ئايەتانی که به لگەن له سەر بوونی خودا به بەلگە یە کى چەسپاو، و لەو زانا شارەزايانە به نەینى ئايەتە کان دە کات، ، که راوہ ستاو بن لە سەر قەلای یەقین بە ھیچ جوړیک شەپۆلى گومان نایان ھەژینی ھەر چەندە سەر کەش و بەردەوام بن، لە قولایى ژيان و ناخوشیە کانی، و ئەو زانا شارەزايانە به رانست ھەر ئەوان ددان دە نین به لاوازی عەقڵدا لە دەر ککردنى زوړیک له نەینىە کانی غەیب، ئەو کاتە پابەند دە بن بەو یەقینى که ئايەتە مو حکەمە کان رینموى کردوون له رینگەى بەلگە برەرە عەقلىە کانهوہ عەقلىان رینگایان نادات که دەر چن لەو یەقینى که وابەستە بوون له پیناوى چەند شتیکی لە یەك چوو که ئالوز بووہ لە لایان تیگە یشتنى و ھینما کردنى، و نەیان توانیوہ یەقینىکی تری پینچەوانە دروستبکەن که بەر بەرە کانهى یەقىسى یە کەم کات یان دژى بىت، ئەوانەن خواوہن عەقلى پوخت که رادەوہ ستن له ناست وشەى پیروزی (الله) دا ئەى حەيران ..

بەلام ئەم بەلگانەى که ئەم ئايەتە مو حکەمانەى له خۆ گرتووە ئە گەر به پشپو بلاوى مینىستەوہ نەینىە قولە کانی روون نە کریتەوہ، ھیچیان بەتەنھا ھیزو پیزیان ناییت بۆ چەسپاندنى قەلای باوہرو، و وابەستە بوون بەلوتکەى یەقینەوہ، بەلام گەر ئەو ئايەتەنە کۆبکریتەوہ لە گەل راستیە کانی زانستدا لە پانتایە کدا، ئەو کاتە بەشیوہ یەك راستى بەدەردە کەوینت که گومان ناتوانیت جینگە بە یەقین لەق بکات، بۆ ئەم مەبەستە ئايەتە کانم سووت کۆ کردۆتەوہ ئەى حەيران بەلگە قورئانیە کان و بەلگەى فەیلە سووفە کان لە گەل نموہ کانی زانست لە یەك گۆرە پاندا، تابووت بەدەر بکەوینت، بەھەموو جوانى و بەھەرە مەندیە کانیوہ، ئەو شیوہ تەواو کارە گشتگیرەى بۆ ھەق و راستى که قورئانى لە پیناويدا دابەزیوہ و عەقلى سەلیم پشتگیری دە کات.

چەند جار دۇعای خیرم کردوہ بۆ شیخ جسر که رینمایى کردوم بۆ سەر ئەم رینازە تايەتە ئەى حەيران، کۆ کردنەوہى ئەم بەلگە قورئانیانە لە گەل بەلگە زانستىە کان و یەك حەستیان لە گەل بەلگە عەقلىە کان، لە یەك پانتايداو بە یەك چەپک ئەمە بوو پرشتى پینداو کردینە رینازینکى سەرەتایى بۆ بەلگە یین ھیناوہ، ھەموومان ئەى حەيران قورئان دە خوینین، ھەموو شمان راستە یکانى زانست دەزانین، بەلام پەرش و بلاوى ئەم بەلگەو ئايەتەنەى له

زېھنماندا وايان لىق دەكات كە ھەرىكەت كەيان بەتەنھا بەرامبەر تەۋزىمى گومان
 كەنەھامەتتە كانى ژيان داي دەبرىت بەسەرماندا ئەمانە لە شىۋە دىۋە ئاۋدان لەنەرمى و
 لاۋازىدا، بەلام گەرىكەيان گرت و لەيەك سەرچاۋە و ھاتنە دەرى لاۋاۋىك پىك دەھىن
 جارى وادەيت شاخ رادەمالن، يان ۋەك تابلۇيەك ۋايە كە مەبەست بەدەستەۋە نادات و
 ھىچ ۋاتايەك نابەخشىت ئەگەر بىت و پارچە پارچە بىت جوانىە كانى خۇى ون دەكات،
 مەگەر كاتىك نىشان بىرىت لە شىۋەيەكى تەۋاۋدا بە بىنەران.

كاتىك رېنىمايى كرام بۇ كۆكردنەۋەي ئەم زانىياري ۋ ئايەتەنە لەيەك سەرچاۋەداۋ،
 بەيەك چەپك و، لەناۋيەك چوار چىۋەدا، گەياندىمىيە ئەۋيەقىنە پىرىنگدارە كە بۇ تۆم
 گىپرايەۋە لەم (داستانى باۋەر) ەدا بەزمانى فەلسەفەۋ زانستى قورئان....
 ئەى ھەيرانى كۆپى ئەزەف:

پارىزگارى لەم نوسراۋانە بىكەۋ كەپىم نوسىتەۋە، لەگەل ئەم ئامۇزگارىيە دواىدا
 لەناۋ خەلكىدا بلاۋى بىكەرەۋە، بەئومىدى ئەۋەي خودا سەرلى شىۋاۋە كان بەرەۋ ئيمان
 رېنىمىيى بىكات و فىكرىيان چاك بىكات، و ھىدايەتى ئەۋانەيان بىكات كە دەيانەۋىت بەرەۋ
 ۋتەى باش و رېنگاي راست بىرۇن.
 ئەى ھەيرانى كۆپى ئەزەف.

گەر تەمەن ما بەيەك دەگەينەۋە، و گەر نا دوعاى خىرمان بۇ بىكە.

پیرست

- ۵..... پیشه کی مامۆستا نوری فارس همه خان
- ۷..... پیشه کی
- ۹..... پیشه کی نووسەر (چۆن ئەم کتیبه به دهستم گه‌یشت)
- ۱۷..... را کردن به‌رهو شیخ مه‌وزون
- ۲۵..... ویل بوون به‌دوای دۆزینه‌وه‌ی خودادا
- ۵۹..... له‌ فارانه‌وه‌ بۆ پیرانیه
- ۵۹..... رۆشنایی له‌ دوای رۆشنایی
- ۷۵..... نینوانی دوو سروش
- ۸۹..... ناکۆکیه‌ کای بر واداران
- ۱۱۹..... جیاوازی به‌خته‌ کان
- ۱۳۱..... به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ ته‌ کان (۱)
- ۱۵۳..... به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ ته‌ کان (۲)
- ۱۶۹..... به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ ته‌ کان (۳)
- ۱۹۹..... له‌ نینوان دارون و جسر دا
- ۲۴۳..... شه‌وی تاقیکردنه‌وه
- ۲۵۷..... وته‌ کانی په‌روه‌ردگارم
- ۳۰۵..... پیش هه‌زار سال
- ۳۰۵..... له‌ سه‌ده‌ی جه‌فده‌هم
- ۳۱۵..... به‌شی رینکه‌وت
- ۳۲۹..... له‌ ئاسۆکاندا
- ۳۲۹..... پینچراوه‌ کانی ده‌ستی راستی / به‌شی (۱)

- ۳۴۱..... دایکی کۆماوه مان / بهشی (۲)
- ۳۵۳..... برای بچوو کمان / بهشی (۳)
- ۳۵۹..... ئینیقی مه زن / بهشی (۴)
- ۳۶۹..... دیاری دراوسی / بهشی (۵)
- ۳۷۵..... میوانخانه ی گه وره / بهشی (۶)
- ۴۰۱..... له سنی تاریکی دا (۱)
- ۴۱۳..... له جینگا و شوینی جنۆکاندا (۲)
- ۴۲۵..... زمانت پارێزه (۳)
- ۴۳۳..... ئارمگری کۆلنه دهر (۴)
- ۴۴۷..... بهردکی پینکه نیناوی و گریانای (۵)
- ۴۵۷..... ئامۆژگاریه کانی شیخ (۶)

ئەوئەندەي ئەم كتيبە خەبات و تىكۆشايىكى يىگەردە بۇ سەرخستنى حق و بەرزكردنەوئەي قىسەي خودا، ئەوئەندە كەلەپورىكى فېكرى تايپەتى نىيە، جا بۇ ئاگاداربون لەسەر ئەم كتيبە، بېريارم دا لەگەل خۇمدا زاناي مزگەوتەكانى قاھيرە بەشدارى پىنكەم، تا مەنەجى يەقىن و رىيەكانى گەيشتن بە خوا بەديار بخەن و پروون بكەنەوئە.

م. محمد غەزالي

بە پەرۇشەوئە ئەم كتيبە رىزدارەمان دەخويندەوئە، كە بە سەلىقەيەكى زۆرەوئە نويسوتانەوئە و لە قولايى مەعرفەتان كۆليوئەتەوئە، تا گشت گەوھەريكى بىنھاوتا و بەلگەي بەھىزى لى ھەلچىرئى، بۇ لاپردنى شىك و گومان بەھۆي يەقىنەوئە و، لاپردنى بىنباوئەرى و ئىلحداد بەھۆي ئيمانەوئە، ھەروا ھىنانەوئەي ئەو بەلگانەي، كە تەنھا ئەوانەي دەستيان گرتوئە بە ھەتگلى ھىندە تونداعروئە الوثقاي ئيمان، دەتوانن بېيىنن و، ئەوانەش كە لە زانست دا، قال بونەتەوئە.

قەشە تىۋىدسيۋسى شەشەم

وا مەزائە مۇجامەلەت دەكەم، كاتى پىت دەلئىم: بەھۆي ئەم كتيبەوئە خىر و بىرىكى زۆرت پىشكەش بە خەلك كىردوئە، تۇ لە (بىستانى خوادا) روھكت چاندوئە، جا گەر ژيانى مروقايتەتى بەم وەسغە دروست بى. دەلئىم لەم بىستانەدا روھكىكى وا بەھادارت رواندوئە، كە پاداشتەكەي لەلاي خوا ھەرگىز نابىرئەوئە.

خالىد محمد خالىد

گەواھى دەدەم ھىچ كتيبيكى كۆن، يان نوئىم نەخويندوئەوئە، كە نيوئەي كتيبەكەي ئىوئە زانىبارى لەخۇ گرتىن، مەمانەشم ھەيە، ھەر مروقيكى بە ئىنساڧ، گەر گومانى گەپشتىيئە ھەر پلەيەك، دواي خويندەوئەي كتيبەكەتان، خۇي لە جوغزى ئيمان دەيىنئەوئە. چونكە ئەو شىۋازە جوان و ناسكەي بەريزتان گرتوتانە بەر، سەرەراي وردەكارى و قولى و گرانى بابەتەكە، وا لە باباي خوئىنەر دەكات واز لە خويندەوئەي نەھىيئەت. ھەروا لەروى ئىعجازى قورئانيەوئە. كە لە بابەتى بەلگەھىنانەوئە لەسەر بونى خوا، كە ئىوئە لىي شارەزا بوون، باوئەر ناكەم، جگە لە ئىمام (ابن تيمىيە) كەسى تر دەستپىشخەر بوئىت. بە دۇنيايىشەوئە ئەو بېريارە دەدەم، گەر كەسبىك ھەموو تەمەنى خۇي لە كۆكردنەوئەي ئەم زانىبارى بەبەھايانەي، كە كتيبەكەي ئىوئە لەخۇي گرتوئە، فروشتىن، ئەوا ئەو كرىن و فروشتىنەي، قازانجدار بووئە.

م. طە جابر

من لەبەردەم كتيبيك دام، كە ھاووينەي نىيە و لەسەر شىۋازى ئەو دانەنراوئە، ناشكرى لاسايى بىكرىتەوئە، يان وئەيەكى وەك ئەو بېيىرئى.

د. شوكت الشطى - زانكۆي دىمەشق